T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MARZUBĀNNĀME TERCÜMESİ
METİN, ÇEVİRİ, ART ZAMANLI ANLAM DEĞİŞMELERİ, DİZİN

RESUL ÖZAVŞAR

DANIŞMAN: Prof. Dr. SADETTİN ÖZÇELİK

DİYARBAKIR

2009

ÖZET

Çalışma Giriş, Metin, Çeviri, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Sonuç, Dizin olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Marzubannâme Tercümesi 14. yüzyılın ikinci yarısında Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesi eserlerindendir. Germiyan beyi Muhammed Beyoğlu Süleyman Şah'ın emriyle Şeyhoğlu Sadru'd-din Mustafa tarafından tercüme edilmiştir. Eserin kesin telif tarihi bilinmemektedir. Ancak, 1375-1380 tarihleri arasında tercüme edilmiş olması muhtemeldir.

Eser muhteva olarak, bir konuda öğüt vermeyi, kıssadan hisse çıkarmayı amaçlayan hayvan masalları ve küçük hikayelerden oluşmaktadır. Eser on bölüme ayrılmış ve bölümlerin altında toplam elli bir hikaye bulunmaktadır. Onuncu bölümde Şeyhoğlu tarafından eklenmiş tefsir, hadis ve küçük altı hikaye bulunmaktadır. Ayrıca, Nizamî'den alıntı bir şiir de bulunmaktadır. Şeyhoğlu, hikaye başlıklarını Farsça olarak bırakmıştır, Türkçeye çevirmemiştir.

Bu çalışmada Marzubannâme, günümüz Türkiye Türkçesine aktarılmış ve eserle günümüz Türkiye Türkçesi arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Eser tercüme olmasına rağmen deyim yönünden oldukça zengindir. Ayrıca eserin dili ile günümüz Türkiye Türkçesi karşılaştırıldığında art zamanlı anlam değişmeleri görülmektedir. Bu değişmeler; anlam değişmesi (başka anlama geçiş), anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, anlam daralması, anlam genişlemesi olmak üzere beş türden oluşmaktadır.

ABSTRACT

In your hands, Introduction to work, Text-Translation, Rear-Time Change Meaning, The Final Result, The Index consists of five sections.

Marzuban-nâme has been translated into Turkish from Persian In the second half of the 14. century. It is Old Anatolian Turkish Works. By order of Süleyman Shah Muhammad to be Germiyan chieftain, it has been translated by Sadru'd-din Mustafa Şeyhoğlu. The exact date of compilation works is not known. However, between the dates of 1375-1380 is likely to be translated.

Works in content, to provide advice on a subject, to point a moral purpose, is made up of animal tales and little stories. Work, divided into ten chapters and in all, fifty one stories exist in sections. In the tenth chapter, the commentary, hadith, small six stories added by Şeyhoğlu exist. Also include a poem that citations from Nizamî. Şeyhoğlu, was replaced by Persian story headlines, not into Turkish.

In this study, Marzubannâme has been translated to today’s Turkey Turkish and Comparisons were made between the work and today's Turkey Turkish

Although the translated work is very rich in expressions.Also works with the language of today's The Turkey Turkish experience is seen to increase the time change means.These changes; semantic change (understanding other transitions), semantic improved, pejoration, semantic restriction, semantic extension consists of five types.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Marzubannâme Tercümesi 14. yüzyılın ikinci yarısında Sadru'd-din Şeyhoğlu tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Eser, çeviri olduğu hâlde yazar sayesinde Türk dilinin gücünü ve zenginliğini göstermesi bakımından telif eserler kadar önemlidir.

Yüksek lisans derslerinde, Marzubannâme Tercümesi ile ilgili bir eleştiri yazısını incelerken okuma ve anlamlandırma yanlışları, eksiklikler tespit edildiğini gördük . Hem bu eksiklik ve yanlışların giderilmesini hem eserin tam bir sözlüğünün hazırlanmasını istedik. Ayrıca, eserin Türkiye Türkçesine aktarılmasının, yeni nesle kazandırılması bakımından önemli olduğunu düşündük. Eserle Türkiye Türkçesi mukayese edildiğinde anlam bakımından bir çok değişiklik olduğunu gördük. Bu yüzden ek olarak art zamanlı anlam değişmelerini çalışmanın da yararlı olacağını düşündük.

Çalışmamıza eserle ilgili yapılmış çalışmaları taramakla başladık. Çalışmaları gözden geçirdikten sonra metni okuyup fişledik. Daha sonra metnin dizinini çıkardık. Dizinden sonra metni Türkiye Türkçesine çevirdik. Bu şekilde çalışmanın, metin okumalarında yanlışı en aza düşürdüğünü gördük. Daha sonra bazı kelimelerin günümüzdeki anlamlarıyla metinde kullanılan anlamlarını mukayese edip anlam değişmelerini işledik.

Elinizdeki çalışma Giriş, Metin, Çeviri, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Sonuç, Dizin olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde eserin adı ve yazılış amacı, eserin yazarı, eserin konusu ve aslı, eserin nüshaları, eser üzerinde yapılan çalışmalar gibi genel bilgiler üzerinde durulmuştur.

Metin ve Çeviri bölümünde Berlin nüshasının transkripsiyonu yaptık ve hemen altında metni bugünkü Türkçeye aktardık. Metinde genel kabul görmüş transkripsiyon harfleri kullandık. Ayrıca metinde daha önceki okumalarla farklı olan okuma şekillerini dipnotlar şeklinde gösterdik. Çeviri yaparken metne sadık kalıp çok yorum yapmadık. Kullanılan ibarelerin günümüzde kullanımı devam ediyorsa değiştirmeden aynen bıraktık. Bir sayfanın metnini ve çevirisini tek sayfada verdik. Çeviri, metnin hemen altında olduğundan satır numarası vermedik, sadece sayfa numarası verdik. Bu bölümde yer alan Arapça, Farsça beyitler, ayetler metin kısmında orijinal Arap alfabesiyle verildi, çeviri kısmında ise Türkiye Türkçesine aktarıldı. Çeviriler tırnak işareti ("") içinde verildi. Zaman zaman metinde yer alan mısralar çeviri kısmında Türkiye Türkçesine aktarılmış ve mısralar arasında(/) işareti kullanılmıştır.

Art Zamanlı Anlam Değişmeleri bölümünde dilin tarih boyunca anlam değişmelerini inceledik. Bu inceleme, Marzubannâme ile günümüz Türkiye Türkçesini kapsamaktadır. Karşılaştırmalar; Marzubannâme metni, Tarama Sözlüğü, Osmanlıca ve Farsça sözlükler, Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğü arasında yapılmıştır.

Son bölümde dizin yer almaktadır. Dizinde madde başlıklarını ve alt madde olarak yer alan deyimleri koyu puntoyla gösterdik. İsim kök ve gövdelerini (+) işareti ile; fiil kök ve gövdelerini (-) işareti ile gösterdik. Her sözcüğün temel anlamından sonra eğer ikinci, üçüncü anlamı varsa onu (;) işaretiyle gösterdik.

Marzubannâme Tercümesi üzerinde yaptığımız bu çalışmayla Türk dili araştırmalarına az da olsa katkıda bulunmak bizi mutlu edecektir. Gösterdiğimiz titizlik ve özene rağmen gözden kaçan eksiklik ve yanlışlar olacaktır. Bunların bizim heyecanımıza ve samimiyetimize bağışlanmasını temenni ederiz. Bu eleştiriler, eksikliklerimizin giderilmesini ve ilerde daha disiplinli ve hatasız çalışmamızı sağlayacaktır.

Bu eser üzerinde çalışma imkanı sağlayan, çalışmanın başından sonuna kadar yol gösteren; yardımını, desteğini ve kıymetli zamanlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Sadettin Özçelik’e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, yüksek lisans ders döneminde Sayın Yrd. Doç. Dr. Münir Erten bizi dizin programıyla tanıştırmış ve o dönemde bize küçük bir dizin çalışması yaptırmıştı. O çalışmaların elimizdeki çalışmalara, özellikle dizine, katkısı olması nedeniyle değerli hocama teşekkür ederim.

Resul Özavşar

KISALTMALAR VE KULLANILAN İŞARETLER

1. Kısaltmalar

Ar.: Arapça

ask.: askerî

astr.: astroloji

BFTS: Büyük Farsça Türkçe Sözlük (1993)

C.: cilt

coğ.: coğrafya

DerS: Derleme Sözlüğü (1965-1979)

esk.: eskimiş

Far.: Farsça

fel.: felsefe

OTAL: Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat (2003)

mat.: matematik

mec.: mecazen

s.: sayfa

sf.: sıfat

sos.: sosyoloji

tar.: tarih

TarS: Tarama Sözlüğü (1974-1977)

tic.: ticarî

TS: Türkçe Sözlük (2005)

YTS: Yeni Tarama Sözlüğü (1983)

zf.: zarf

2. Kullanılan İşaretler

…..: Metinde okunamayan kelimeleri gösterir.

…; : Önceki anlamlara ek olarak.

/: Kelimenin farklı fonetik şekillerini gösterir.

/: Mısra çevirilerini birbirinden ayırır.

-: Metinde satır sonunda ikiye bölünen kelimelerin birleştiğini gösterir.

-: Dizinde kökün fiil olduğunu, ekin fiile geldiğini gösterir.

+: Dizinde kökün isim olduğunu, ekin isme geldiğini gösterir.

Transkripsiyon Alfabesi

ا	Ā, A, E	ā, a, e, ı, i ’
ب	B	b
پ	P	p
ت ة	T	t
ث	S̱	s̱
ج	C	c
چ	Ç	ç
ح	Ḥ	ḥ
خ	Ḫ	ḫ
د	D	d
ذ	Ẕ	ẕ
ر	R	r
ز	Z	z
ژ	J	j
س	S	s
ش	Ş	ş
ص	Ṣ	ṣ
ض	Ż	ż
ط	Ṭ	ṭ
ظ	Ẓ	ẓ
ع	‘	‘
غ	Ġ	ġ
ف	F	f
ق	Ḳ	ḳ
ک	K, G	k, g
ل	L	l
م	M	m
ن	N	n
و	V (O, Ö, U, Ü)	v (o, ö, u, ü)
ه	H (E, A)	h (e, a)
ی	Y (I, İ)	y (ı, i)

GİRİŞ

1. Marzubannāme Adı ve Yazılış Amacı

Eserin adı Marzubannāme Tercümesi'dir. Bu ad eseri yazarı olan Şeyhoğlu tarafından verilmiştir. Varşova nüshasının 1. babında Şeyhoğlu, eseri Türk diline çevirdiğini, adının Marzubannāme olduğunu çünkü tasnif eden kişinin adının Marzuban olduğunu söyler. Ayrıca Şeyhoğlu, Berlin nüshasının 9. babında "*Temām oldı haḳ fażlı birle marzubānnāme tercümesi, şürūᶜ ḳılduḳ onıncı bāb*a." (68a.11) diyerek kitabın adının Marzubannāme Tercümesi olduğunu dile getirir.

Bir de Şeyhoğlu, Kābusnāme'nin Kahire nüshasının başlangıç bölümünde Marzubannāme tercümesini bitirince Muhammed Beyoğlu Süleyman'ın Kābusnāmeyi de tercüme etmesini istediğinden bahseder.

Korkmaz, eserin yazılış amacından şu şekilde bahseder: *"Şeyhoğlu, eseri Türkçeye aktarmasının sebebini anlatırken, Marzubannāme'nin bu kitaplar arasında en iyisi olduğunu söylüyor. Her ne kadar Kelile Dinme, Marzubannāme'den eski ve ünlü olsa da hikmet ve yarar sağlama bakımından bu daha iyidir; anlamı derin olduğu için her insan ondan kolayca yararlanamaz, diyerek Marzubannāme'yi daha üstün tutmuştur. Ayrıca böyle bir eserden o devir padişahlarının mahrum kalmasına gönlüm razı olmadığı için ve anlaşılması güç bir eser olduğu için, herkes yararlansın diye Türkçeye aktardım, diyor."* (Korkmaz:1973:71)

Eserin çeviri tarihi kesin bilinmemektedir. Korkmaz eserin çeviri tarihi ile ilgili şunları dile getirir: *"Marzubannāme'nin bilinen her iki yazmasında da eserin Türkçeye çevrildiği yıl verilmemiştir. Ancak bu çeviri Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın emri ile yapıldığına göre çeviri tarihi 1368-1387 tarihleri arasına rastlamaktadır. Ar. Zajaczkowski, bu noktada yaklaşık olarak 1380 yılını kabule daha yakındır. Şeyhoğlu eseri, 1389'da tamamladığı, Hurşid-name ve ona*

takaddüm eden Kabus-name'den önce bitirdiğine göre yazılış tarihini birkaç yıl önceye almak daha uygundur." (Korkmaz 1973:73)

2. Marzubannāme Yazarı

Yazarın tam adı, Şeyhoğlu Sadraddin Mustafa'dır. Doğum tarihi 1340, ölüm tarihi bilinmemektedir. Eserlerinde esas ismi yerine sadece Şeyhoğlu lakabını kullanması onun Şehzade lakabını taşıyan Cemalî ile karıştırılmasına sebep olmuştur. Asıl adının Mustafa olduğunu Çağdaşı Ahmedî açıkça "Şeyhoğlu Mustafa" şeklinde kaydetmiştir.

Şeyhoğlu, asıl doğum yeri belli olmamakla beraber Germiyan beyliği sahasında yetişmiş, elli yaşına doğru Osmanlı saray muhitine intisap etmiştir. Hurşit-name'sinde belirttiğine göre anne ve babası Germiyan'da saray çevresinden soylu bir aileye mensuptur. Ecdadını devlet adamı sınıfından ve ilim sahibi olarak tasnif eder. Hayatının yaklaşık ilk otuz yılı Germiyanlı Mehmet bin Yakub beyliğine rastlar. Daha genç yaştan itibaren devlet adamlarından Paşa Ağa bin Hoca Paşa'nın lütuf ve desteğine mazhar olduğunu kendisinden öğreniyoruz. Yetişme çağında Türkçe mesnevi müellifi olan Hoca Mesud'dan feyiz aldığı anlaşılmaktadır. Mehmet Bey'in oğlu Süleyman Şah'ın beyliği devresinde onun Germiyan sarayının en nüfuzlu mevkilerine yükselmiş olduğu görülür. Edebiyata büyük rağbet gösteren Süleyman Şah'ın nişancılık ve defterdarlık hizmetini ifa eden şair onun en yakın dostu olur. Kendisinin verdiği bu bilgi ile Sehî'nin verdiği bilgiler birbirini teyit etmektedir. Şâir bu arada, büyük lütuflarına mazhar olduğu hâmisi nâmına muhtelif eserler meydana getirmiştir.

Şâir, Süleyman-Şah nâmına yazmağa başladığı *Hurşîd-nâme'sini* 1387'de tamamladığı sırada, Süleyman-Şah vefat etmiş olduğundan, eseri Yıldırım Bayezid 'e takdim ettiğini haber vermektedir. Müellif, damadı olması dolayısıyla eserini Süleyman Şah için yazmağa başlamış olduğunu Bayezid'den saklamağa lüzum görmemiştir. Yıldırım tahta çıktığı vakit, şair çoktan onun çevresi mensuplarından biri bulunmaktaydı. Şeyhoğlu, I. Bayezid İçin *Işk-nâme* adlı bir eser yazacağından

bahsetmişse de, bu kitap bize intikal etmemiştir. Gençliğinden beri lûtuflarını gördüğü ve artık Osmanlı ricali arasında yer almış bulunan Paşa Ağa b. Hoca Paşa için *Kenzü'l-kübarâ'* adlı eserini meydana getirmiştir. Bu eserin sonunda altmış iki yaşında olduğunu kaydetmesi, şâirin doğum tarihinin 1340 olarak tespitini mümkün kılmıştır. Kırk dokuz yaşında iken 789'da tamamladığı *Hurşîd-nâme'*de yaşının elliye yaklaştığını belirten ifadesi de bu tarihi teyit ediyor. Artık yaşlılık çağına girmiş olan Şeyhoğlu'nun, 1402'de Yıldırım' Timur'a esir düşmesi ile başlayan fetret ve şehzadeler mücadelesi devrinde, Bayezid'in büyük şehzadesi Emir Süleyman'a intisap etmiş olması en kuvvetli ihtimaldir. Nitekim, Aşık Çelebi, onu, diğer şâirler ile birlikte Emir Süleyman zamanı şâirlerinden olarak kaydeder.

Şeyhoğlu'nun nerede ve hangi tarihte öldüğü bugün için meçhuldür. 15. Asır şâirlerinden Hatiboğlu'nun 1409'da bitirdiği *Bahru'l-hakâ'ik* ile 1414'te telif ettiği *Letâif-nâme'*sinde kendilerine yetişip göremediği şâirler arasında saydığı Şeyhoğlu'nun 1401'de yaşının altmış ikiye vardığı düşünülecek olursa, bu eserlerin yazıldığı tarihten önce ölmüş olması çok muhtemeldir.

Şeyhoğlu'nun edebî şahsiyetinin teşekkülünde Attâr ve Sanâ'î gibi eserlerini yakından tanıdığı İran şâirleri ile Kenzü'l-kübara'sında şiirlerinden parçalar naklettiği Dehhânî, Gülşehrî, Yûsuf-i Meddah ve bilhassa Hoca Mesûd gibi Anadolu'da Türk şiirinin eski mümessillerinin tesiri bulunduğu kolayca söylenebilir. Nitekim yaptığı iktibaslar sırasında çok hürmetkar bir ifade kullandığı ve üstad diye bahsettiği Hoca Mesûd'un eserlerini gören ve onlardan nakillerde bulunan yegane müellif oluşu Şeyhoğlu'nun ona yakınlık derecesini göstermeğe kafidir.

Şeyhoğlu'nun bütün eserlerinin nelerden ibaret bulunduğu katiyetle malum değildir. Bunların ancak bir kısmı bize kadar gelebilmiştir; diğerlerinin ise, sadece adları bilinmektedir.

Hurşîd-nâme, Şeyhoğlu'nun tanınmış büyük bir mesnevisidir. Sehî, Lâtifî ve Alî, eserin adını esas kahramanlarına izafeten Hurşîd ve Ferah-şâd olarak kaydederler, Hammer ve Gibb ise, bunu yanlış olarak Hurşîd ve Ferruhşâd şeklinde okumuşlardı. Devrinde çok rağbet bulan bir mevzuu, görmeden birbirine aşık olan gençlerin macerasını, o da ele alır. Mesnevi, görmeden birbirlerine aşık olan Magrib padişahının oğlu Ferahşâd ile Acem şahı Siyâvuş'un kızı Hurşid'in rakipler

yüzünden çıkan engeller dolayısıyla geçirdikleri çeşitli maceraları ve sonunda kavuşmalarını nakleder. Şeyhoğlu zikri geçen mesnevilerde de görüldüğü üzere, eserini kahramanlarının ağzından söylediği değişik vezinli gazellerle süslemiştir. Bol bol yer verdiği gece ve gündüz tasvirleri mesnevide Nizâmı tarzının tesirlerini ilk bakışta belli etmektedir. Müellifin, eserini Arapça bir kaynağa bağlı göstermek istemesine mukabil kahramanları hep İranlı isimler taşırlar. Şeyhoğlu, eserinde, üstadı Hoca Mesûd'un Süheyl ü Nevbahar'ında olduğu gibi, nazım dili olarak Türkçe'nin elverişsizliğinden uzun uzun şikayet eder. Bununla beraber, Türkçe yazmayı zaruri gördüğünü de belirtmekten geri kalmaz. Hurşid-nâme'nin Türkiye ve Avrupa kütüphanelerindeki nüshaları onu bulmaktadır. Mesnevinin bazı nüshaları arasında dikkate değer farklar vardır. Bunlar eserin bazı kısımlarının, bilhassa mukaddimesinin değişik zamanlarda müellif tarafından yeniden ele alınıp bir takım tadil ve ilaveler gördüğünü göstermektedir.

Kenzü'l-kübara va mahakku'l-umara Şeyhoğlu'nun saray muhitinde geçirdiği uzun yıllar esnasında edindiği tecrübelerin mahsulü olup siyasetname vadisinde Türkçe mensur bir eserdir. Mart 1401'de tamamladığı bu kitap pâdişâhlar, büyük beyler, vezirler ve naibler, alimler, kadılar ve vaizlerin ahvâline dair olmak üzere dört bölüm halinde tertip edilmiştir. Yegane nüshası müellifin elyazısı ile Fuad Köprülü'nün hususi kütüphanesindedir. XIV. asır şâirlerinin eserlerini çok iyi tanıdığı görülen Şeyhoğlu, hemen her sabitesini manzum parçalarla süslediği kitapta, kendi şiirlerinden başka Dehhânî, Gülşehrî, Haşş, Hoca Mes'ûd, Yûsuf-i Meddah, Elvan Çelebî gibi Anadolu'da Türk şiirinin ekserisi eserlerinden mahdud bir kısmı ele geçebilmiş eski mümessillerinin manzumelerine de, değişik nisbette yer vermiştir.

Marzubannâme ve Kâbusnâme tercümeleri, Süleyman Şah namına yapılan, fakat şimdiye kadar sahibi meçhul kalan bu tercümelerin de ona ait olduğu anlaşılmıştır. Bu sayede, onun Hurşîdnâme adlı eserinden önce Süleyman Şah'ın emri ile Marzubân-nâma'yi ve onun ardından da Kabusnâme tercümelerini yaptığı anlaşılıyor. Kabusnâme tercümesinin Kahire devlet kütüphanesinde tam olarak bulunan nüshasında ismini Şeyhoğlu olarak zikrettikten başka aynı parçanın içinde iki yerde Sadreddin şeklinde kaydetmektedir. Böylece, burada esas adı olan

Mustafa'yı zikretmemesine mukabil, şâirin Sadreddin lakabını da kullanmış olduğunu öğreniyoruz. Şeyhoğlu, Kanzü'l-kübara'da olduğu gibi, daha genç yaşta bulunduğu devrenin mahsulü olan bu eserinde de üstadı Hoca Mesûd'dan ona dair daha da parlak zikirlerle muhtelif nakiller yapmaktadır.

Şeyh-oğlu 'nun isimleri bilindiği halde henüz ele geçmemiş başka eserleri de vardır. Bayezid namına kaleme almak istediği *Işk-name* adlı bir eserinden haberdar oluyoruz. *Hurşîd-nâme'*nin Hamidiye, Manisa ve Raif Yelkenci nüshalarında ise, böyle bir eserden hiç bahsetmeyen müellif, Sanâî'nin adı ile birlikte *ilâhi-nâme* isminde bir başka eserini zikretmektedir .[1]

3. Marzubannāme'nin Aslı ve Konusu

Marzubannāme Tercümesi bir konuda öğüt vermeyi amaçlayan hikaye ve hayvan masallarından oluşmuştur. *"Eser, İran'ın kuzey bölgesinde İran kaynaklarının Taberistan diye gösterdikleri Mazenderan bölgesinde hüküm süren eski Bavend sülalesi hükümdarlarından Marzuban bin Rustam'a aittir. 10. Yüzyılın sonlarında Taberistan'ın yerli halk dili ile yazıldığı sanılan bu eserin asıl nüshası günümüze kadar gelememiştir. Ancak eserin 13. Yüzyıl edebî İran diline aktarılmış iki ayrı metni bilinmektedir. Bunlardan birinin yazarı Sad al-Din al-Varavini'dir. Sad al-Din al-Varavini aslında yenileştirerek kaleme aldığı kendi eserini Özbek bin Muhammed İl-Deniz'in veziri ve 1210-1225 yılları arasında Azarbeycan Atabeyi olan Abu'l-Kasım Rabib al-Din'e ithaf etmiştir. Marzubanname'nin aslının eski Parsî, Taberistanın yerli halk diliyle yazılmış olduğunu al-Varavini'nin bu eserindeki ön sözden öğrenmekteyiz."* (Korkmaz 1973:67)

"Farsçaya aktarılan ikinci metnin yazarı Muhammed Gazi Al-Malatyavî'dir. Hükümdarlığı 1192-1204 yılları arasına rastlayan Anadolu Selçuklularından Rukn Al-Din Süleyman Şaha önce katiplik daha sonra da vezirlik etmiş olan Muhammed Gazi al-Malatyavî eserine Ravzat al'ukul adını vermiştir." (1973:68).

---

[1] İslam Ansiklopedisi, 11. cilt, s. 481-485.

Korkmaz eserin konusuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Marzubanname'nin 1. faslında eserin yazarı Marzuban bin Rustam zamanın hükümdarının (muhtemelen Dara bin Rustam) münzevi bir yaşayışı olan ve bu dünya için akıllıca nasihatleri ve yararlı tavsiyeleri içine alan bir kitap yazma müsaadesi isteyen kardeşi olarak tanıtılmıştır. Eser, kendisiyle hükümdar ve veziri arasında geçen bir tartışma dolayısıyla nakledilen fıkra ve hikayelere dayanır. Bütün fasıllarda fıkra ve hikayelerin çoğu Kelile ve Dimne hikayelerinde ve Binbir Gece Masallarında olduğu gibi başka fıkra ve hikayelere bağlanmıştır."* (Korkmaz 1973:69)

Eser şu bölüm ve hikayelerden oluşmaktadır:

Eşeğe binen çakalın hikayesi (2a.1)

İkinci bab (6a.3)

Şanslı meliğin hikayesi (7a.3)

Çifçi ve Yılanın hikayesi (7b.11)

Tacirin kölesinin hikayesi (8a.12)

Sıçanla çaylağın hikayesi (10b.4)

Nevhara'nın hikayesi (11b.2)

Babil padişahı ve şehzadenin hikayesi (12a.)

Gezgin ile demircinin hikayesi (13a.9)

Tilki ile ördeğin hikayesi (14a.1)

Tacirle bilgili dostunun hikayesi (14b.13)

Köy ağası ve oğlunun hikayesi (15a.8)

Üçüncü bab (16b.13)

Melik Ardaşir ve Bilgin Mihranbih hikayesi (13b.13)

Diğerleri (18a.10)

Dördüncü bab (18b.14)

Şeytan Gavpay ve Bilgin Nikdin hikayesi (19a.1)

Konuk ağırlayan ve oğlunun hikayesi (20a.12)

Çiftçi ve tabir bilicinin hikayesi (20b.13)

Sıçanla yılanın hikayesi (21b.2)

Dervişle misafirin hikayesi (22b.5)

---

[2] Dokuzuncu babın sonundaki "temam oldu deveyile aslan babı" ibaresine göre.

İraceste ve kraliçenin hikayesi (60a.2)

Dokuzuncu bab (61b.10)

Keklik ve tavşancıl hikayesi (61b.10)

Balık ile balıkçılın hikayesi (63a.3)

Sansarla karganın hikayesi (63b.9)

Atlı ve yayanın hikayesi (64a.11)

Iranın vasiyeti (67a.5)

Bahçıvan ve padişahın hikayesi (67a.8)

Onuncu bab (68a.12)

Ömür ve devlet arttırmanın dost ve düşmanla geçinmenin anlatılması (68a.12)

4. Marzubannāme'nin Nüshaları

Şeyhoğlu'nun çevirdiği Marzubannāme çevirisinin 1944 yılına kadar iki nüshası vardı. Bunlar Berlin Devlet Kütüphanesi'nde ve Varşova Üniversitesi İslam Eserleri Kütüphanesi'nde bulunan nüshalardı.

Üzerinde çalıştığımız Berlin nüshası ilk olarak W. Pertsch tarafından tanıtılmıştır. Eser 25,5 X 17,5 cm. genişliğinde, 69 yapraklıdır. Yazısı harekeli, okunaklı nestaliktir. Her sayfada on dört satır bulunmaktadır. Eserin baş kısmı noksandır. Eser 2a'dan başlamıştır. Birinci yaprağında eserle ilgili olmayan notlar ve mısralar vardır. 2a'da başlayan metin, hikayenin devamı bakımından 6a ile birleşir. Aradaki üçüncü ve dördüncü yapraklar metnin sonuna aittir. 5. yaprak metne ait değildir. 4b'de değişik elle yazılmış metne ait olmayan on üç satırlık bir yazı vardır. Eser on baba ayrılmış ve babların altında toplam elli bir hikaye bulunmaktadır. Onuncu babda Şeyhoğlu tarafından eklenmiş tefsir, hadis ve küçük altı hikaye bulunmaktadır. Ayrıca Nizamî'den alıntı bir şiir bulunmaktadır. Nüshanın kopya tarihi evahiri Şevval 848 (M. 30 Ocak-8 Şubat 1445)'dir. (Korkmaz 1973:79)

İkinci nüsha için Korkmaz şunları söyler: "*1944 yılına kadar Varşova Üniversitesi İslam Eserleri Kütüphanesinde bulunan Varşova nüshası Ar.*

Zajaczkowski'nin yaptığı tanıtmaya göre tam bir nüshadır. 18X26 cm. büyüklüğünde ve yüz on beş yapraklıdır. Her sayfada on beş satır vardır. İri, güzel, harekeli, okunaklı bir nesihle yazılmıştır. Bu nüshada da müstensih adı ve çeviri tarihi yoktur. Yazılışı Berlin nüshasından kırk yıl daha sonradır. H. 10 rebi'ü-l evvel 890 (M. 1485 yılı Mart sonu) tarihinde kopya edilmiştir. Bab başlıkları Türkçe'dir. Ne yazık ki bütün hikayeleri içine aldığı bildirilen bu nüsha 1944'te İkinci Dünya savaşında yanmış bulunmaktadır." (Korkmaz 1973:80)

5. Marzubannāme Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Varşova nüshasını Ar. Zajaczkowski tanıtmıştır.[3]

Berlin nüshasını ise 1889'da W. Pertsch tanıtmıştır.[4] Daha sonra 1966'da Zeynep Korkmaz eserin kime ait olduğunu ortaya koyan makalesini yayınladı.[5]

S. Kleinmichel 1969 yılında Berlin nüshasının 38 yapraklık bölümünü transkripsiyonlu metin olarak yayınlamıştır.[6]

1973 yılında Zeynep Korkmaz, eseri yayınlamıştır.[7]

---

[3] Ar. Zajaczkowski, Najstarsza wersja turecko perskiego zbioru opowiesci p.t. Marzuban-name, Bulletin İnternational de'l'Akademie Polonaise des Sciences et des Lettres, cl. De Philologie, Anm. 4.

[4] W. Pertsch, Die Handschriften Verzeichnisse der kgl. Bibliothek zu Berlin, Bd. VI: Verzeichnis der türkischen Handschriften, Berlin 1889, s. 437.

[5] Z. Korkmaz, Kabus-name ve Marzuban-name Çevirileri Kimindir? TDAY. 1966, Ankara 1967, s.270

[6] Sigrid Kleinmichel, Das Marzuban-nāme, Altaistica XVIII/3 (1969), Humboldt Universitat zu Berlin, s. 519-534.

[7] Zeynep Korkmaz, Marzubān-nāme Tercümesi İnceleme – Metin – Sözlük – Tıpkıbasım, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları:219, Ankara 1973.

METİN, ÇEVİRİ

2a

(1) Ol dāsitān eyit, işidelüm. **Dāsitān-ı şeġāl-ı ḫar-süvār**. Melik-ẕāde eyitdi: İşitdüm ki bir çaḳaluŋ bir bāġ (2) ḳatında ini varıdı. Her gün dīvār delüginden girüb yimiş yirdi ve telef iderdi. Bāġubān anuŋ (3) elinden ᶜāciz ḳalmışdı. Bir gün nāgāh geldi, gördi kim çaḳal üzüm yimiş daḫı ġaflet uyḳusına düşmiş (4) yatur. Bāġubān delügi dutdı, çaḳalı belā dāmına bıraḳdı. Bir aġacıla olḳadar[8] urdı kim ölüm ḥāline degüb bīhōẕ (5) oldı, kendözin[9] ölüye vurdı. Bāġubān ḳuyruġından götürüb ṭaşra atdı. Çün ol bereden[10] birez (6) ayıldı. Uṣṣın dirşürüb birez endīşe eyledi: Baŋa bunda ayruḳ ne rāḥat ola, gövdede cān (7) variken gitmek gerek. Bir mīşede atası dōstlarından bir ḳurd bilişi varıdı, ṭurdı, anuŋ ḳatına vardı, (8) yüz yire vurub oturdı. Ḳurd eyitdi: Nedür, ne ḥāle girmişsin? Çaḳal eyitdi: Bu zemāne belāsına uġramışuŋ (9) sergüzeşti igen çoḳdur. Eger biŋde birin diyem dōstlaruŋ ṭāḳatı olmaya anı işitmege; (10) belki[11] ṭaş baġırlu düşmene dirsem teraḥḥumdan özi göyinüb mum gibi eriye. Bu dükelinden ḳatıraḳ baŋa (11) senüŋ firāḳuŋıdı ve ᶜömrüm senüŋ ḫayālüŋi ḫarāb göŋülde[12] geçürmegidi. Çün iştiyāḳ ārzūsı (12) bunca zaḥmetden soŋra beni tapuŋa getürdi, gördügüm zaḥmet külli rāḥata döndi. Ḳurd eyitdi: Ṣāẕ (13) geldüŋ ve ṣāẕī getürdüŋ! Bu meger gök armaġanıydı yāḫuẕ rūḥānī ᶜālemden ᶜināyet tuḥfeleriydi. (14) Bi-ḥamdilillāh mübārek cemālüŋüzi gösterdi; alnumuz girincin açduŋ. Beyt: احیاكم الله و حیّاكم

2a

O hikayeyi anlat, dinleyelim. Eşeğe binen çakalın hikayesi. Şehzade anlattı: İşittim ki çakalın birinin bir bağ yanında ini vardı.Her gün duvardaki delikten girip yemiş yerdi ve meyveleri mahvederdi. Bahçıvan ne yapacağını bilmiyordu. Bir gün ansızın geldiğinde bir de ne görsün; Çakal üzüm yemiş, üstelik gaflet uykusuna dalmış yatıyor. Bahçıvan deliği kapattı, çakalı bela tuzağına düşürdü. Bir ağaçla o kadar vurdu ki neredeyse ölecek hale gelip kendinden geçti. Çakal ölmüş numarası yaptı. Bahçıvan kuyruğundan tutarak, götürüp dışarıya attı. Biraz kendine gelince aklını toplayıp düşündü: Artık burada bana rahat yok. Gövdede can varken gitmek gerek. Ormanın birinde ata dostlarından bir kurt tanıdığı vardı. Kalktı onun yanına vardı, yere kapanıp oturdu. Kurt sordu: Ne oldu, ne hale gelmişsin? Çakal anlattı: Bu feleğin sillesine uğramışın acıklı hikayesi oldukça çoktur. Eğer binde birini anlatsam dostlarımın dinlemeye tahammülü olmaz. Hatta taş bağırlı düşmana anlatsam merhametten içi yanıp mum gibi erir. Bana hepsinden daha zor gelen, senden ayrı kalmaktı ve ömrüm senin hayalini harap gönülden geçirmekten ibaretti. Kavuşma arzusu bu kadar zahmetten sonra beni senin huzuruna getirdiği için çektiğim sıkıntının tamamı rahatlığa döndü. Kurt cevap verdi: Hoş geldin, sefalar getirdin! Yoksa bu gök armağanı mı veya ruhani alemden lütuf hediyeleri mi? Allah'a çok şükür, mübarek cemalinizi gösterdi. Yüzümüzü güldürdün. Beyit: "*Allah size uzun ömürler versin /*

---

[8] اولقدر

[9] Korkmaz, okumamış.

[10] Korkmaz, yerden.

[11] Korkmaz, okumamış.

[12] Korkmaz, gönlümde.

2b

(1) ولاعد الوابل مغناكم * فما راينا بعدكم منظرًا * مستحسنًا إلاّ ذكرناكم Uşböyle mülāṭafāt (2) birle nüvaẖt ḳıldı ve muḥabbet ki ezel ᶜāleminde cānlar arasında varıdı, iki yaŋadın ḥāṣıl oldı. (3) Ḳurd eyitdi: İmdi nidelüm? Senüŋ gibi dōst geldi, evde de nesne ḥāżır bulınmadı. Bir ḳaç gündi kim (4) avladum, yidüm. Ṭurayın, ava çıḳayın ola ki nesne ele getürem, öŋüŋde ḥāżır ḳılub ᶜözr dileyem. Nite kim (5) dimişlerdür: شنع الفتى لو مراداً جاع ضعيفه Çaḳal eyitdi: Size zaḥmet olmasuŋ . Benüm uşbu yaḳında bir eşek (6)dōstum vardur. Varayın anı sizüŋ ḳatuŋuza getüreyim ve anuŋ eti bize bir ḳaç gün öyün olur. Ḳurd (7) bu sözi maṣlaḥat gördi. Pes yile yile geldi gördi kim bir degirmen ḳapusında bir eşek ṭurur. Arḳasından (8) ağır yük indürmişler. Çaḳal arḳun arḳun eşek ḳatına geldi, rūzigār zaḥmetinden ṣordı[13], eyitdi: (9) İy ḳarındaş neçeyedegin bu ağır yük altında zebūn olasın? Eşek eyitdi: Hiç bu belādan ḳurtılmaġa çāre (10) bulımazam. Çaḳal eyitdi: Benüm uşbu yaḳında bir laṭif mergzārda vaṭanum vardur ki, çevre sular aḳar, otlar (11) dize çıḳar, ẖalvet, kimse yoḳ, yırtıcılardan emi̅n… Maṣlaḥat görürseŋ gel anda varalum, birbirümüz ḳatında (12) bir ḳāç gün rūzigārumuz hōş geçürelim. Eşege bu söz yavlaḳ hōş geldi, yuların çaḳal eline virdi, tiz tiz (13) yola girüb gitdiler. Pes çaḳal berelenmişdi, yoruldı, eyitdi: İy ḳarındaş varacaḳ yirümüz ıraġraḳdur hem ben (14) daẖı armışam. Eger nevbet nevbet birbirmüzi götürevüz menzili tizcek alavuz. Eşek eyitdi: Sen beni nice götüresin?

2b

Yağmur yurdunuzdan hiç eksilmesin / Sizden sonra her güzel şey, bize sizi hatırlattı" İşte böyle latifeler ile gönül aldı ve ezel alemindeki ruhlar arasında olan sevgi, ikisinde hasıl oldu. Kurt dedi: Şimdi ne yapalım? Senin gibi dost geldi, evde de bir şey yok. Birkaç gündür avladım, yedim. Kalkıp ava çıkayım, belki bir şeyler bulurum, önünde hazır kılıp özür dileyeyim. Çünkü derler ki " *Keşke misafir aç olsa*" Çakal dedi: Size zahmet olmasın. Benim şuracıkta bir eşek dostum vardır. Gideyim onu sizin yanınıza getireyim. Onun eti bize birkaç günlük öğün olur. Kurt bu teklifi uygun gördü. Sonra çakal koşa koşa geldi, baktı bir değirmen kapısında bir eşek durur. Sırtından ağır yük indirmişler. Çakal yavaş yavaş eşeğin yanına geldi, insanların sıkıntısından sordu ve dedi: Ey kardeş! Ne zamana kadar bu ağır yük altında ezileceksin? Eşek cevap verdi: Bu beladan kurtulmaya hiçbir çare bulamam. Çakal dedi: Benim şu yakında çevresinden suların aktığı, otların dize çıktığı, tenha, kimsenin olmadığı, yırtıcılardan emin hoş bir çimenlikte yaşadığım yer vardır. Eğer uygun görürsen gel oraya varalım, beraber birkaç gün hoş zaman geçirelim. Bu teklif eşeğe oldukça hoş geldi, yularını çakalın eline verdi. Hemen yola düşüp gittiler. Ancak çakal yaralanmıştı, yoruldu, dedi: Ey kardeş, gideceğimiz yer oldukça uzaktır. Hem bende yorulmuşum. Eğer birbirimizi sırasıyla taşırsak varacağımız yere çabuk varırız. Eşek cevap verdi: Sen beni nasıl taşırsın?

---

[13] Korkmaz, sordı ve eyitdi.

6a

(1) Velī ben seni götürmekden üşenmezven; gel, bin; didi. Çaḳal sıçrayub eyer üstine oturdı; ṣanasın (2) salṭanat taḫtına oturdı. Çün ol mīşeye yaḳın vardılar, eşek ıraḳdan ḳurdı gördi, kendüye (3) eyitdi: هه تأتى الخطوب و انت عنها نايمنٌ Yaᶜnī: İy ḥarīṣ nefs, kendü ayaġuŋıla ölümüŋe ḳarşu varduŋ, (4) eşekligüŋden çaḳal sözine uyub belā dāmına düşdüŋ. İmdi uṣṣuŋ dirşür,gözüŋ aç, gör neye (5) uġraduŋ. Pes eşek tizcek döndi, eyitdi: İy ḳarındaş, ıraḳdan ol eyitdügüŋ maḳāmuŋ es̱erin (6) ṭuydum ve çiçekler ḳoḳusı dimāġum tāze ḳıldı, eger ben böyleyidügin bilsem bir kezden gelüridüm. Bugün (7) varayın, soncamı dirşüreyin, yarın kendü iḫtiyārum birle yüzüm süriyü gelüb ḳarār ḳılayın. Çaḳal eyitdi: (8) ᶜAceb görürven ki kişi bu güni yarına ḳoya. Eşek girçek eydürsin, didi. Ammā benüm atamdan baŋa (9) bir pendnāme mīrās̱ degmişdür, anı kendözümden ayırduġum yoḳdur. Gice anı başum altında ḳomayınca (10) diŋlenmezin ve perīşān düşler görürin. Varayın, anıdaḫı alayın, bile geleyin, küllī fāriġ olayın, bunuŋ (11) gibi yir ḳanda ola, didi. Çaḳal eyitdi: Yaluŋuz ḳorısam girü gelmeye yāhuẕ bir nesne māniᶜ ola, bunuŋıla bile (12) varmaḳ yigrekdür. Bile varayın, girü başdan çıḳarayın. Bunuŋgibi çerb loḳmai nicesi ḳoyam. Çaḳal eyitdi: İy (13) ḳarındaş ol pendnāmeden birez yāduŋda varısa bize daḫı eydivir, işidelüm. Eşek eyitdi: Ol pend-(14) nāmeden biri yādumdadur, eydivireyin. Girü ḳalanın daḫı bulıcaḳ eydivirem. Çün köye yaḳın vardılar,

6a

Ancak ben seni taşımaya üşenmem. Gel bin, dedi. Çakal sıçrayıp eyerin üstüne oturdu; sanki saltanat tahtına oturdu. O ormana yaklaştıklarında, eşek uzaktan kurdu gördü, kendi kendine dedi: "*Tehlikeler, felaketler gelmek üzere ve sen ondan habersizsin.*" Yani, ey hırslı nefis! Ölümüne kendi ayağınla geldin. Eşekliğinden çakalın sözüne kanıp bela tuzağına düştün. Şimdi aklını başına topla, gözünü aç, gör başına ne geldi! Sonra eşek çabucak dönerek dedi: Ey kardeş! Uzaktan o dediğin yerin emarelerini hissettim, çiçeklerinin kokusu zihnimi açtı. Eğer ben böyle olduğunu bilseydim temelli gelirdim. Bugün gideyim, bohçamı toplayayım, yarın kendi isteğimle yüzümü sürükleyerek gelip yerleşeyim. Çakal cevap verdi: Kişinin bugün yapacaklarını yarına bırakmasına şaşarım. Eşek doğru söylersin, dedi. Ama benim babamdan bana bir öğüt kitabı miras kalmıştır. Onu kendimden hiç ayıramam. Gece onu başımın altına koymayınca rahatlayamam, karışık rüyalar görürüm. Gideyim onu da alıp geleyim, tamamıyla rahat olayım. Böyle bir yer nerede bulunur! Çakal kendi kendine dedi: Yalnız başına bırakırsam geri gelmeyebilir veya bir şey ona engel olabilir. Bununla, beraber gitmek daha iyidir. Beraber gideyim, tekrar kandırayım. Böyle yağlı lokmayı nasıl bırakayım. Çakal dedi: Kardeş, o öğüt kitabından aklında biraz varsa bize de anlatıver, dinleyelim. Eşek cevap verdi: O öğüt kitabından bir öğüt aklımda var. Anlatıvereyim, geri kalanını da bulunca anlatıveririm. Köye yaklaşınca

6b

Eşek eyitdi: Ḳardaş ögütlerüŋ biri budur: Çün birez ḳatılıḳ ve zaḥmet saŋa irişe, andan[14] daḫı (2) ḳatıraġın aŋub şükür eylemek gerek ve bir daḫı oldur ki cāhil ü nādān dōstı ᶜāḳıl u dānā düşmenden (3) yig bilme; zīra bilür kişinüŋ düşmanlıġı bilmez kişinüŋ dōstlıġından yigdür. Çaḳal eyitdi: İy ḫond, ne (4) gökçek ögütlerüŋ varımış. Eşek eyitdi: Ya! Ben degin mi yügürürem anı bulmaġa? Çün köyüŋ arasına (5) irdi, eyitdi: Ol bir ögütdaḫı[15] ögüme geldi. Çaḳala eyitdi: Bir ögüdüm daḫı oldur kim atam baŋa eyitdi: Bir yirde ki ḳurd (6) saŋa ḳonşı ola, çaḳal saŋa ḳulavuz ola; sen anda ne rāhat olasın, zinhār anda varı yürime didi. (7) Aġırub köy arasına girdi. Çaḳal eşekden inince itler ḳarmaladılar. Birer loḳma daḫı yitmedi ve bu ḥikāyeti (8) anuŋçun eyitdüm kim bāṭıl sözlere uyub ḫātırı oḳların żamir terkeşinden atdı. Pes vezīr (9) bu ögütleri işidüb ṣavāb gördi, eyitdi: Ne kim melik-zāde dir, ṣalāh ve necātdur. Nitekim Ḳur'ānda (10) buyurur: الان حصحص الحقّ و عسعس الباطل Raḥmet inṣāf ehli vezīrlere gelsün kim (11) ḥaḳ sözin işitmekden iᶜrāż ḳılmazlar. Pes pāẕişāh ḳardaşın laṭīf taḥsīn birle nüvaḫt (12) ḳıldı: Ṣad hezārān maᶜānī ve naṣāyiḥ incülerin rāyigān etegüme dökdüŋ ve ḳardaşlıḳ sevgüsin (13) yirine getürdüŋ, diyü imdi iḫtiyār elüŋdedür. Bizüm ilümüz dükeli senüŋdür. Her ḳanda kim buḳᶜaı[16] meymūne, (14) maḳāmı maᶜmūr, ābı, hevāsı hōş yir varısa anda ḳarār ḳıl; ol kitābı ẓuhūra getürgül ki

6b

eşek dedi: Kardeş, öğütlerin biri budur: Sana birazcık sıkıntı eriştiğinde ondan daha kötüsünü düşünüp şükretmek gerek. Ve biri de şudur ki, cahil cühela dostu, akıllı ve bilgili düşmandan iyi bilme. Çünkü akıllı kişinin düşmanlığı cahil kişinin düşmanlığından iyidir. Çakal dedi: Ey bilgili kişi, ne kadar güzel öğütlerin varmış. Eşek cevap verdi: Ya! Ben onu bulmak için boşuna mı koşturuyorum! Köyün içine girince dedi: Bir öğüt daha aklıma geldi. Çakala dedi: Atamın bana söylediği bir öğüt de şudur: Kurdun sana komşu olduğu, çakalın sana kılavuz olduğu bir yerde nasıl rahat edesin. Kesinlikle oraya gitme, dedi. Anırarak köyün içine girdi. Çakal eşekten inince itler orasından burasından ısırarak parçaladılar. Birer lokma dahi yetmedi. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki boş sözlere inanıp akıl oklarını gönül sadağından attı. Sonra vezir bu öğütleri dinleyip doğru buldu. Dedi : Şehzade ne derse iyilik ve kurtuluştur. Kuran'da buyurduğu gibi: *"Hak geldi, batıl zail oldu."* Allah insaf ehli vezirlere rahmet etsin! Çünkü hak sözü dinlemekten yüz çevirmezler. Sonra padişah kardeşini hoş taltif ve takdirlerle onurlandırdı.Yüz binlerce mana ve nasihat incilerini değersiz eteğime döktün ve kardeşlik sevgisinin gereğini yerine getirdin, diyerek şimdi seçme yetkisi elindedir. Bizim ülkemizin hepsi senindir. Her nerede toprağı verimli, yeri bayındır, suyu ve havası hoş yer varsa oraya yerleş, o kitabı meydana getir ki

---

[14] Korkmaz, anda.
[15] اوكتدخى
[16] Korkmaz, buka-ı meymune.

7 a

(1) ol kitāb vücūdı bize dükeli memleketden artuḳdur. Zīrā memleket kimseye bāḳī ḳalmaz, kitābı cihāndan (2) yoyub kimse giderimez. Zīrā bu sen didügüŋ sözler hikmet ṣayrusına şifādur, va-llāhu a^c^lem. (3) **İkinci Bāb: Melik-i nīkbaḫt ḥikāyeti**dür ve vaṣıyyet kim ölüm vaḳtında (4) oğlanlarına ḳıldı. Melik-zāde eyitdi: Dimişlerdür ki bir ulu pāẕişāh varıdı. Altı oğlı varıdı, dükeli (5) dāniş ve ehliyyet birle ārāste ve leṭāfet-i tab^c^ ve saḫavet ve şecā^c^at ve dīndārlıḳ birle meşhūr (6) ve eyü hulk birle mevṣūf. İllā ulu oğlı arada güzīde idi. Haḳ te^c^alā nazarınuŋ nurı, çehresinde (7) gölge āfāḳa bıraḳmışdı. Ṣanasın bu beyti anuŋ haḳḳında didiler: هذا ابن خير ملوک الارض قاطبة (8) فان حسبت مقالى موءتمناً فسل çün pāẕişāhuŋ devleti ve saltanatı nevbeti (9) āḫire irdi, gice gündüz geli gide pāẕişāhuŋ ^c^ömri defterin dürdi. Vaḳt oldı kim ^c^ameli bitisin boynına (10) aṣub dünyādan gūr menziline vara. Oğlanların dirşürdi, eyitdi: Bilüŋ kim ben bu cihāndan naṣībüm aldum (11) ve rızḳ kim ezelde ḳısmet olmışdı, yidüm. Rūzigāruŋ acısın datlusın datdum. ولا تنس نصيبک من الدنيا (12) ḥükmi birle āḫiret menzilin aldum ve ḥasenāt ekinin biçecek güniçün gücüm yitdügi ḳadar (13) cem^c^ eyledüm. Bu gün ki bu ^c^ömrüm ılduzı ḳarardı ve dirligüm güneşi fenā ṣayrulığına degdi, öŋüme bir yol uğradı ki (14) girü dönmek yoḳ, nāçār varmaḳ gerek, ammā baŋa gitmek genez gelür. Zīrā ki soŋumda[17] sizim gibi oğlanlarum var.

7a

o kitabın varlığı bize bütün memleketten gereklidir. Çünkü memleket kimseye baki kalmaz; ama hiç kimse kitabı yok edip cihandan gideremez. Üstelik bu senin söylediğin sözler hikmet hastalığına şifadır. Allah en iyisini bilir. İkinci Bölüm. Şanslı meliğin hikayesi ve ölüm anında oğullarına kıldığı vasiyettir. Şehzade anlattı: Demişlerdir ki bir ulu padişah vardı. Altı oğlu vardı. Hepsi kabiliyet ile süslü, yumşak huylu, cömertlik, cesaret ve dindarlık ile meşhur, iyi yaradılışla vasıflanmış idi. Ancak büyük oğlu aralarında seçkindi. Çehresindeki Hak taala'nın nazarının nuru, ufuklara gölge bırakmıştı. Sanki bu beyti onun hakkında dediler: *"Bu yeryüzündeki kralların en iyisinin oğludur / Eğer bana güveniyorsa sor"* Böylece padişahın devlet ve saltanat nöbeti son buldu. Gece ve gündüz gelip giderek padişahın ömür defterini dürdü. Amel defterini boynuna asıp dünyadan mezara varacağı vakit oğullarını topladı ve dedi: Bilin ki ben bu dünyadan nasibimi aldım, ezelden kısmet olan rızkımı yedim, hayatın acısını tatlısını tattım; *"Dünyadan da nasibini al."* hükmüyle ahiret menziline vardım ve hayır hasenat ekinini biçeceğim gün için gücüm yettiği kadar topladım. Ömrüm yıldızının karardığı, yaşam güneşimin yok olma hastalığına bulaştığı bugün, önüme bir yol çıktı ki geri dönmek yok, çaresiz varmak gerek. Ama bana gitmek kolay gelir. Çünkü arkamda sizin gibi oğullarım var.

---

[17] Korkmaz, soŋunda.

7b

(1) Ammā sizden dilerem kim benüm vaṣıyyetüm saḳlayasız ve bilesiz kim yigrek gül göŋül gülsitānında āçılur. (2) Anuŋ ḳoḳusı ᶜaḳıl burnına degir[18] sipāsdārlıḳdur ve sipāsdārlıḳ sebebdür niᶜmet artmaġa. Nite kim (3) dimişlerdür, mıṣraᶜ سپاس دار باشی تا سزاوار باشی نیکی را من شکر القلیل إستحق الجزیل (4) Yük götürici oluŋ tā emīn olasız. Telefkārlıġı cömerdlıḳ sanmaŋ; imsākı, buḫlı[19] ketḫudālıḳ (5) sanmaŋ; igen cömerd olub muḥtāc ḳalmaŋ ve igen baḫīl olub ḫalk arasında bednām olman. Ol kerīm (6) pāẕişāh celle celāluhu, dōstı muhammedi ögretdi: لا تجعل يدک مغلولة إلى عنقک ولا تبسطها كل البسط[20] (7) ḥaḳiḳat bilüŋ ki şol ᶜayb kim bir yalanıla ḥāṣıl olur, biŋ girçegile gitmez. Ol (8) kişi kim yalana mensūb ola, eger ṭoġru daḫı söylese inanmazlar ve düşmenlerile daḫı dōst dirligin (9) dirilüŋ ki dōstlıḳ arta ve düşmenlik eksile. İy oġlanlarum, hiç tevīl ve hiç taᶜlīl birle (10) yavuzlarıla bilişlik eylemeŋ, tā size daḫı ol nesne irmeye ki ol bir ekinciye irdi. Şāh-zādeler eyitdüler: (11) Nicedür ? Ol dāsitān buyuruŋ, işidelüm! **Dāsitān-ı bāzirgān bā-mār**. Pāẕişāh eyitdi: Dimişlerdür ki (12) bir ekinci varıdı, bir ılanıla bir ṭaġ eteginde bilişlik iderdi. Meger işitmiş ki rūzigār birbiriyle nifāḳıla (13) dirilürler, bir düzene olmazlar. Ilan-balıḳ[21] gibi ki ne bellü balıḳdur ve ne bellü ılandur. Ketḫüẕā eyitdi: Bir dürlü (14) olmaḳ yig ola. Vardı, ol ılaŋla dōstlıḳ eyledi, fi'l cümle ol ekinci her dem ol araya varurdı. Ol

7b

Ama sizden dilerim ki benim vasiyetimi tutasınız ve bilin ki en güzel gül, gönül bahçesinde açar. Onun kokusu akıl burnuna değen şükürdür ve şükür nimetin artmasına sebeptir. Nitekim demişlerdir. Mısra: "*Şükret ki lütfa layık olasın / Her kim aza kanaat ederse çoğu bulur*" Sorumluluk taşıyın ki güvende olasınız. Müsrifliği cömertlik sanmayın; cimriliği tutumluluk sanmayın. Haddinden fazla cömert olup muhtaç kalmayın; gereğinden fazla tutumlu olup halk arasında kötü nam salmayın. O kerim padişah celle celalehu dostu Muhammed'e öğretti: "*Elini boynunda bağlanmış olarak kılma; büsbütün de açık tutma"* Hakikat bilin ki bir yalanın sebep olduğu ayıp bin gerçekle giderilmez. Yalancılardan sayılan kişi doğru söylese bile inanmazlar ve düşmanlarla bile dostça geçinin ki dostluk artsın; düşmanlık eksilsin. Ey oğullarım, yorum ve bahaneye dayanarak kötülerle hiç dostluk yapmayın ki bir ekincinin başına geldiği gibi sizin de o şey başınıza gelmesin. Şehzadeler dediler: Nasıl yani? O hikayeyi anlatın, dinleyelim. Çiftçi ve yılanın hikayesi. Padişah anlattı: Derler ki bir ekinci vardı. Bir dağ eteğinde bir yılanla ahbaplık ederdi. Demek ki devrin insanlarının birbirleriyle ikiyüzlülükle geçindiklerini işitmiş. Ne tamamıyla balık ne de tamamıyla yılan olan yılan balığı misali, oldukları gibi görünmezler. Vezir dedi: Bir türlü olmak daha iyidir. Vardı o yılanla dostluk eyledi. Sonuç olarak, o çiftçi her zaman oraya giderdi. O

---

[18] Korkmaz, … degir. Sipasdarlıkdur.
[19] Korkmaz, imsak-ı buhlı.
[20] Kur'an 17. sure, 29. ayet.
[21] ılan balık: yılanbalığı.

8a

yılandaḫı[22] çıḳardı, öŋinde toprağa ağnardı, yiyesiden ḳalan nesnecükleri yiridi. Bir gün bayağı ᶜādetince geldi, (2) gördi ki ılan ṣovuḳdan buymış, yatur. Ekinci esirgedi, ılanı aldı, eşek torbasına ḳoyub başına aṣdı (3) kim eşek nefesinden ısınub birez ögi gele. Eşegin ol arada bağlu ḳodı, kendü ot dirmege vardı. (4) Bir demden ılanın ögi geldi, eşegi burnında vurdı, öldürdi, girü vardı, inine girdi قال النبى عليه السلام (5) حرامٌ على النفس الخبيسة ان تخرج من الدنيا حتى تسىء الى من احسن اليها Bu ḥikāyeti anuŋıçuŋ[23] (6) didüm ki bilesiz yavuz kişinüŋ dōstlığı kişiye ḫayr getürmez. İy benüm oğlanlarum gerek ki ḫōşlıḳ deminde bir- (7) biriŋüzile nice dirilürseŋüz nāḫōşlıḳ vaḳtında daḫı eyle dirilüŋ ve her ḥālde birbiriŋüzden ayrılmaŋ. Nite kim (8) dimişlerdür: ان الذليل الذى لست اعضدٌ Ve ḳadīm dōstlar eyüde yavuzda sınanmışlardur. Yād (9) kişileri anlardan yiglemeŋ ki sınanmış dīv yigdür, sınanmamış ādemden, beyt: و خير الاخوان قديمها (10) خير الاشياء جديدها İy oğlanlarum ol cihānuŋ bünyaẕın bu cihānda vuruŋ, ol bāḳī devleti (11) bunda kesb eyleŋ. Yarınḳı işi bugün[24] işleŋ. Nite kim ol bir ḫōca ḳulı işledi. Melik-zādeler eyitdiler: (12) Nicedür? Ol dāsitānı buyuruŋ, işidelüm! **Dāsitān-ı gulām-ı bāzirgān**. Melik eyitdi: Dimişlerdür kim (13) bir bazirgānuŋ bir ḫōş ḳulı varıdı, göŋli diri, devleti uyanuḳ. Çoḳ ḫiẕmet ḫōcasına itmişdi (14) ve çoḳ ḥaḳ ḫōca üzere sābit ḳılmışdı. Bir gün ḫōca[25] eyitdi: İy oğlan, eger bir daḫı deŋiz seferin iderseŋ

8a

yılan da çıkardı önündeki toprakta yuvarlanır, debelenirdi. Ekincinin yediğinden artan şeyleri yerdi. Bir gün her zamanki gibi geldi, baktı ki yılan soğuktan donmuş yatıyor. Ekinci acıdı. Eşeğin nefesinden ısınıp biraz kendine gelsin diye yılanı aldı, eşeğin torbasına koyup başına astı. Eşeği orada bağlı bıraktı, kendi ot toplamaya gitti. Biraz sonra yılan kendine geldi, eşeği burnundan soktu, öldürdü, döndü inine girdi. *“Nebi dedi ki kötü kişi kendisine iyilik yapana, kötülük yapana kadar ölmez.*” Bu hikayeyi şunun için anlattım: Bilin ki kötü kişinin dostluğu kişiye hayır getirmez. Ey benim oğullarım! İyi günde birbirinizle nasıl geçiniyorsanız kötü günde de öyle geçinmelisiniz ve hiçbir zaman birbirinizden ayrılmayın. Nitekim demişlerdir: “*Düşkün kişi, kendisini kollamadığın kişidir*.” Gerçek dostlar iyi günde, kötü günde sınanmışlardır. Yabancıları onlara tercih etmeyin ki sınanmış şeytan, sınanmamış insandan iyidir. Beyit: “*Eşyaların en hayırlısı yeni olanıdır / Dostların en hayırlısı kadim olanıdır*” Ey oğullarım! Ahiret binasını dünyada inşa edin. Sonsuz saadeti bu dünyada kazanın. Bir tacirin kölesinin yaptığı gibi yarınki işi bugünden yapın. Şehzadeler dediler: Nasıl yani? O hikayeyi anlatın, dinleyelim. Tacirin kölesinin hikayesi: Melik anlattı: Derler ki bir tacirin ferasetli, kısmetli, iyi bir kölesi vardı. Efendisine çok hizmet etmişti ve efendisi üzerine çok hakkı geçmişti. Bir gün tacir dedi: Ey oğlan! Eğer bir daha deniz yolculuğu yaparsan

---

[22] يلاندخى
[23] آنوكچون
[24] بكون
[25] Korkmaz, hoca: hoca, din adamı, bilgin.

8b

(1) girü gelicek seni everem, çoḳ māl virüb bir ulu ḫōca ḳızın alıvirem. Ḳul eyitdi: Fermān senüŋ. Üç kişiye (2) vācibdür, eger taṭavvu^c namāzdayıken daḫı namāzın ḳoya, cevāb vire: Bir oldur kim ḳāżī ḳıġırur diseler (3) namāzın ḳoya, vara ve bir daḫı ^cavret namāz ḳılurken eri ḳıġırsa namāzın ḳoya, vara ve bir daḫı ḳul namāz (4) ḳılurken mevlāsı ḳıġırsa namāzın ḳoya, vara. Pes ḳul yükin gemiye ḳoydı, tevekkül Tengriye ḳılub deŋiz yüzinde (5) revān oldı. Çün bir ḳaç gün geçdi, nāgāh bir muḫālif yil çıḳdı, gemiyi ṭaşa vurdı, uvatdı. Ḳul bir taḫta üstinde (6) ḳurtıldı. Bir kenāra çıḳdı. Bir ḳac gün anda bulduġı ḳūtı yidi. Āḫir ṭurdı, yola girdi, bir zemāndan ṣoŋra bir (7) şehr ḳatına irdi. Birez vaḳtdan ṣoŋra gördi şehirdinyaŋadın er ü ^cavret, atlu yaya; sancaḳ naḳḳāreyile geldiler. (8) Çün yaḳın irdiler, atdan indiler. Cümle yayaḳ olub ıraḳdan ṭurdılar, yüz yire urdılar. A^cyāndan bir (9) ḳaç mu^cteber kişiler ilerü geldi, bu ḳuluŋ elin öpdiler, nefīs ṭonlar geyürüb dürr ü cevāhir saçdılar, ṭāzı at (10) biŋdürüb şehirdinyaŋa revān oldılar. Bir serāya getürdiler kim diller anuŋ vaṣfında ^cāciz ḳala. Elin alub (11) taḫta geçürdiler, ^Cūdu ^canber dütüzüb hevā yüzin mu^cattar kıldılar; altun, incü olḳadar ṣaçdılar kim rūzigār (12) etegi ṭoldı. Beyt-i ^Carabī قدمت قدوم البدر بيت سعوده* وامرک عال صاعدٌ كصعوده (13) eyitdiler: İy ḫudāvend, sen pāẕişāhsın, biz dükelimüz fermānuŋa muti^c. Pes yigit endīşe eyleyüb eyitdi: (14) Çün bunca kişi seni beglige ḳabūl ḳıldılar sendaḫı[26] göŋlüŋ gözin aç, bu işe gey naẓar eyle, tā ḫoẕ ġaybdan

8b

geri geldiğinde seni evlendireyim, çok mal verip bir büyük tacir kızını alıvereyim. Köle cevap verdi: Ferman senindir. Eğer nafile namazdaysa namazını bırakıp cevap vermek üç kişiye vaciptir: Biri şudur ki kadı çağırıyor dediklerinde namazını bırakıp varmalı ve biri de kadın namaz kılarken kocası çağırdığında namazı bırakıp varmalı, diğeri de köle namaz kılarken efendisi çağırdığında namazını bırakıp varmalı. Sonra köle yükünü gemiye yükledi. Allah'a güvenip denizin üstünde yola koyuldu. Birkaç gün geçince ansızın ters bir yel çıktı. Gemiyi taşa vurdu, parçaladı. Köle bir tahta üstünde kurtuldu. Bir kıyıya çıktı. Birkaç gün orada bulduğu yiyeceği yedi. Sonra kalktı yürüdü, bir zaman sonra bir şehrin önüne ulaştı. Biraz sonra şehir tarafından erkek ve kadın, atlı, yaya; sancak davulla geldiklerini gördü. Yaklaştıklarında attan indiler. Hepsi yaya olup uzakta durdular, yere kapandılar. Seçkinlerden birkaç itibarlı kişi öne çıkıp bu kölenin elini öptüler. Çok güzel giysiler giydirip inci ve mücevher saçtılar. Asil bir ata bindirip şehre doğru yola koyuldular. Bir saraya getirdiler ki diller onu anlatmakta yetersiz kalır. Elini tutup tahta geçirdiler. Öd ağacı ve anber yakıp havayı tütsülediler. O kadar altın ve inci saçtılar ki insanların etekleri doldu. Arapça beyit: "*Çıktığın tahta dolunay gibi çıktın / Dolunayın yükselişi gibi sen de yükseliyorsun*". Dediler: Ey efendi! Sen padişahsın, biz hepimiz fermanına boyun eğmişiz. Sonra yiğit düşünüp şöyle dedi: Bu kadar kişi seni beyliğe kabul kıldıkları için sen de gönül gözünü aç, bu işe iyi nazar eyle, kendine gayipten

---

26 سندخی

9a

dah̬ı ne gele. Pes yigit pāẕişāhlıḳda ḳarār dutdı. Her bir kişi ḥāllü ḥālince bir işde ḳodı. Arada (2) bir yigit kim saᶜādet eseri anuŋ çehresinde ẓāhir idi. Anı yār u vezīr idindi. Bir gün ol kişiyile h̬alvet (3) oldı, eyitdi: İşbunca h̬alāyıḳ arasında ben ṣıdk ve ṭoġrulıḳ eserin ve islām nişānın sende gördüm. (4) İmdi dilerem ki bu işüŋ taḥḳīḳin baŋa bildüresin. Ol kişi eyitdi: İy pāẕişāh, bilgil ve āgāh olġıl. Her (5) yıl uşbu vaḳt şol yaŋadan ki sen geldüŋ bir kişi gelür şöyle kim saŋa itdükleri ᶜizzeti aŋa iderler. (6)Bir yıl temām, pāẕişāh olur. Çünki yıl temām olur, belā pelhengin anuŋ boynına daḳarlar. Bu şehrüŋ aŋaru (7) yanında bir ulu deŋiz var ve ol deŋizden aŋaru bir ulu biyābān var şöyle kim dört biş günlik yir. (8) Taᶜām ve su bulınmaz. Ol deŋizi geçürüb ol biyābānda ḳorlar; anda ẓāyiᶜ olur gider, noldıġı bilinmez. Pes (9) yigit bir dem başın aşaġa eyleyüb fikr eyledi, eyitdi: Geçenler cümlesi bu işüŋ ṣoŋın ṣanub bir çāre (10) istememişler, bu yalan ᶜizzete maġrūr olub ol mühlik yazıda meded bulmayub ölmişler. Eger sen (11) dah̬ı cehd eylemesen ki bu ṣarb ḥāletden ve bu müşkil vāḳıᶜadan ḳurtılasın, gümān dutma ki sen (12) dah̬ı ol biyā[bā]n[27] içinde esīr olasın. Andan baş ḳaldurub eyitdi: İy girçek dōst, ben (13) bu işüŋ ḳolayın bildüm ve bu derdüŋ dermānın aŋladum. Bu devlet bāḳī ḳalur, sen yardum idersen. (14) Nite ki şindi bu işde yār ve muᶜāvin isen bunı girü başarmaḳda dah̬ı yār ol. Eyitdi: Buyur, ne buyurursın?

9a

ne gelecek bilinmez. Sonra yiğit padişahlığı yapmaya karar verdi. Her bir kişiyi yeteneğine göre bir işe yerleştirdi. Aralarında bir yiğit vardı ki saadet eseri onun yüzünde belliydi. Onu arkadaş ve vezir edindi. Bir gün o kişiye yalnız kaldığında dedi: Bunca hizmetçi arasında ben sadakat ve doğruluk belirtilerini, İslam nişanını sende gördüm. Şimdi bu işin iç yüzünü bana bildirmeni istiyorum. O kişi cevap verdi. Ey padişah! Bil ve dikkatli ol. Her yıl bu vakit senin geldiğin gibi şu taraftan bir kişi gelir. Sonra sana gösterdikleri ikram ve saygıyı ona gösterirler. Bir yıl boyunca padişah olur. Yıl tamamlandığında bela yularını boynuna takarlar. Bu şehrin öte tarafında ulu bir deniz var ve o denizin ötesinde dört beş günlük mesafede yiyecek ve suyun bulunmadığı büyük bir çöl var. O denizi geçirip o çölde bırakırlar. Orada ölür gider, ne olduğu bilinmez. Sonra yiğit bir an başını aşağıya indirip düşündü. Dedi: Öncekilerin hepsi bu işin sonunu düşünüp bir çare aramamışlar. Bu geçici izzetle gururlanıp o helak edici vadide kurtuluş bulamayıp ölmüşler. Eğer sen de bu güç durumdan ve bu müşkül olaydan kurtulmak için çabalamazsan kesinlikle sen dahi o çölde esir olacaksın. Sonra başını kaldırıp dedi: Ey gerçek dost. Ben bu işin çaresini biliyorum ve bu derdin dermanını anladım. Sen yardım edersen bu devlet baki kalır. Şimdi bu işte yar ve yardımcı olduğun gibi bunun üstesinden gelmekte de yardımcı ol. Dedi: Ne emredersen emret!

[27] بيان → Yedinci satıra göre biyaban.

9b

(1) Eyitdi: Sözüme ḳulaḳ dut, her ne dirsem ihmāl ḳılma, bu zaḥmetüŋ rāḥatın sen göresin. Eyitdi: Gerek ol deŋiz (2) kenārında çoḳ gemiler eyleyesin ve çevre şehirlerden yapucılar ve dürgerler dirşürüb ol yazıda (3) şehirler ve köyler yabdurasın. Çün bizi alub ol deŋizi isre geçeler, anda varub şehr ve köyler bulub (4) beglik eyleyevüz. Pes ol yigit vardı, ḳanda kim ḥāzıḳ üstāẕlar varıdı, cem^c eyledi ve esbāb-ı müheyyā (5) ḳılub geçdi. Bir ẖōş yirde ki ekine, bāġa, bustāna yarardı, iẖtiyār ḳıldı; şehirler ve köyler yabdılar. Ekinler (6) ekūb bağlar dikdiler. Pāẕişāh daẖı ḥazīnede ne kim varıdı, anda viribidi. Çün yıl temām oldı, melik güneşine (7) zevāl vaḳtı irdi, şehir ḳavmi derildiler. Bayaġı ^cādetce bu yalan pāẕişāh ḳatına geldiler. ^Cİzzet taẖtından indirüb, (8) bir palāniye[28] biŋdürüb ol deŋiz kenārına iletdiler. Ol yaŋadın gördüler, ^calem nakḳāre birle ḳarşu geldiler; iletdiler (9) ^cizzet serāyına ḳondurdılar. Salṭanat taẖtına sa^cādet tekyesine söykendi. İmdi, iy benüm oġlanlarum, işidüŋ (10) ve cān ḳulaġın açub bu ḥikāyet remzin aŋlaŋ, bilüŋ! Murād ol gemiye giden ḳuldan, ana ḳarnındaġı (11) oġlandur kim evvel yaradıldı nuṭfeden. Andan ḳana döndi. Her bir ḳırḳdan ḳırḳa bir ḥālden bir ḥāle döndi. (12) Nitekim Ḳur'ān ẖaber virür ثم خلقنا النطفة علقة[29] tā aŋa degin ki temām ṣūret duta. (13) andan cānlana. Ve murād ol kim sınduġından oldur kim meşīme dirler, bir ḳavuḳ gibi nesne olur, oġlan (14) anuŋ içindedür. Doġıcaḳ vaḳt ol meşīme ayrılur ve yaratılmaḳ serḥaddinden dünyā ḳapusına gelür.

9b

Dedi: Sözüme kulak ver, her ne dersem ihmal kılma. Çektiğin bu sıkıntının sefasını görürsün. O deniz kıyısında bir çok gemi yapmalısın ve etraftaki şehirlerden ustalar ve marangozlar toplayıp o vadide şehirler ve köyler yaptırmalısın. Bizi alıp o denizin ötesine geçirdiklerinde oraya varıp şehir ve köyler bulup beylik eyleriz. Böylece o yiğit vardı, nerede işinin ehli usta varsa topladı ve vasıtalar hazırlayıp karşıya geçti. Ziraata, bağa, bostana elverişli bir yer seçti. Şehirler ve köyler yaptılar, ekinler ekip bağlar diktiler. Padişah da hazinede ne varsa oraya gönderdi. Yıl tamamlandığında padişahın güneşinin batma vakti geldi. Şehir halkı toplandılar. Eski adetlerine göre bu geçici padişahın yanına geldiler. İzzet tahtından indirip bir katıra bindirip o deniz kıyısına götürdüler. Diğer taraftan görünce bayrak davulla karşıladılar. Götürdüler izzet sarayına yerleştirdiler. Saltanat tahtına, saadet dergahına dayandı. Şimdi ey benim oğullarım, dinleyin ve can kulağını açıp bu hikayenin anlatmak istediğini anlayın. Bilin ki o gemiye binen köleden kasıt ana karnındaki çocuktur ki önce meniden yaratıldı, sonra kana dönüştü; her bir kırk günde bir şekilden diğer şekle döndü. Kuran'ın bildirdiği gibi: "*Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı haline getirdik.*" bütünüyle ete kemiğe bürünüp canlanana kadar. O geminin parçalanmasından kasıt şudur ki, dölyatağı dedikleri kovuk gibi bir şey vardır. Çocuk onun içindedir. Doğacağı zaman o dölyatağı ayrılır ve yaratılma sınırından dünya kapısına gelir.

---

[28] Korkmaz, palani: semerci.

[29] Kur'an 23. sure, 14. ayet.

10 a

(1) Ata ana ve ḫısm ḳavm sevinür, bişik taḫtın yaraḳlayub, yini geysiler eyleyüb dürlü şāzī birle anuŋ (2) ḳulluğına bil bağlarlar tā aŋa degin ki resīde ola. Eger sa^c^ādet yārı ḳılub ^c^aḳlın başına dirşürüb (3) fikr eylerse kim bizden öŋdin gelenlerüŋ ḥāli ne oldı ve neye degdi, pes giri varacaḳ yiri sinle (4) olacaḳdur; anı ^c^imāret ḳılmağa meşġūl ola ve dünyā kesbin āḫiret ^c^imāretine ṣarf eyleye. (5) Lā-cerem, çün ölüm vaḳtı ola, raḥmet beşāretcileri birbir ardınca bu āyeti ḳulağına degürürler. Ḳavlühü te^c^ālā : (6) تتنزل عليهم الملاءكة الا تخافوا ولا تحزنوا و ابشروا بالجنة التى كنتم توعدون[30] ya^c^nī çün (7) ölüm vaḳtı gele, firişteler çalab beşāretin getürüb eydürler: Eger fānī mülkden ve ^c^āriyet-serāydan (8) ve ṭatlu ḥelālüŋden ayrılduŋısa ḳorḳma, ḳayurma. Uş ravżatu min riyāżi'l-cenneti gör, senüŋiçün (9) düzilmiş ve uçmaḳ ḥūrīleri senüŋiçün bezenmiş ki يبشرهم ربهم برحمةٍ منه و رضوانٍ و جنتٍ[31] (10) ve eger ^c^iyāzu billahi bu ġurūr şarābı aldanmağından ve ḥarām şarābı esrimeginden dünyānuŋ az ḫōşlığına (11) aldanduŋız. Dünyā ḫoz, geçer ḳalmaz, āhiretden daḫı mağbūnsız ki الءک الذين اشتروا الضلالة (12) [32] بالهدى melik-zādeler eyitdiler: İy müşfik u mihrübān ata, bu faṣīh, naṣīh kelimāt birle (13) kim ^c^İsā nefesi gibi ölmiş göŋlümüzi diriltdüŋ ve ḫıżır gibi ḥikmet āb-ı hayātı gibi hayātın cānumuz üzre (14) dökdüŋ, didiler. Ammā uluları eyitdi: Benüm ḳardaşlarum her çend ki dānālar ve mihrübānlardur, ammā bunlara i^c^tikādum yoḳdur.

10a

Ana baba ve hısım akraba sevinir. Beşik tahtını hazırlayıp yeni giysiler giydirip büyüyünceye kadar türlü sevinçle onun kulluğuna, hizmetine bel bağlarlar. Eğer talihi yaver giderse aklını başına toplayıp bizden önce gelenlerin halinin ne olduğunu ve nereye vardığını – ki geri dönülecek yer mezar olacaktır.- düşünürse onu imar etmekle meşgul olur ve dünyada kazandığını ahireti imar etmek için harcar. Şüphesiz ölüm anında rahmet müjdecileri arka arkaya bu ayeti kulağına okurlar: "*Onların üzerine melekler inecek, korkmayın ve üzülmeyin*; *sizlere vaat olunan cennetle sevinin*." yani ölüm vakti geldiğinde melekler Tanrı'nın müjdesini getirip derler: Geçici mülkten, dünyadan ve tatlı eşinden ayrılsan da korkma, kaygılanma! Şu cennet bahçelerinden ravzaya bak. Senin için hazırlanmış ve cennet hurileri senin için süslenmiş ki "*Rableri onları rahmetiyle, rızasıyla ve cennetle müjdeler*". Yok eğer -Allah'a sığındık- bu gurur şarabının aldatıcılığı ve haram şarabının sarhoş ediciliği yüzünden dünyanın az hoşluğuna aldandıysanız dünyanın kendisi geçer kalmaz. Ahireti de kaybettiniz ki "*İşte onlar doğru yol karşılığında sapıklığı satın almışlardır*." Şehzadeler dediler: Ey merhametli ve şefkatli baba! İsa'nın nefesi gibi açık, düzgün ve öğüt verici kelimelerle, ölmüş gönlümüzü dirilttin ve Hızır misali hikmetin hayat veren suyu gibi hayatını canımız üstüne döktün. Ama büyükleri dedi: Benim kardeşlerim bilgili ve sevgi dolu olsalar da onlara gönülden inanmıyorum.

---

[30] Kur'an 41. sure, 30. ayet.
[31] Kur'an 9. sure, 21. ayet.
[32] Kur'an 2. sure, 16. ayet.

10b

Zīrā bunlaruŋ sizden soŋra rāyigān māl ellerine girüb dimāġları aza, müfsīdlere yoldaş (2) olalar, dōstlıḳları düşmenlige döne. Pes mülkde fitneler toġa. Şimdi mülk taṣarruf uyanı elüŋdedür. (3) Beni rūzigār taṣarrufı elinde ḳoma. Bugün[33] ben üftādenüŋ elini dut ki bilürler dimişlerdür: Her ki düşmişüŋ (4) elin dutmasa aŋa ol ire kim çaylaġa, sıçana uġradı. Melik eyitdi: Nicedür? Eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı** (5) **ᶜuḳāb bā-muş**: Melik-zāde eyitdi: İşitdüm ki bir geyik avcısı bir gün aġ ḳurdı kim geyik duta. Nāgāh (6) bir geyik ol aġa düşdi, çekini gördi, ḳurtılmadı. Çevre baḳdı, bir sıçan gördi, durmış, bunuŋ ḥālin müşāhede (7) ḳılur. Pes sıçana çaġırdı kim: İy ᶜazīz, eger bizüm aramızdan ilerüden bilişlik ve haḳḳ-ı sohbet yoġısa ve senüŋ (8) üzerine hiç haḳḳum sābit degülse daġı ve sende gökçek beniz ve tāze yüz gördüm. Tevaḳḳuᶜ iderem kim ben (9) düşmişüŋ elin dutub bu belādan ve bu miḥnet çengelinden beni ḳurtarasın. Çün bu mehlekeden ḳurtılam, (10) ölince ḳulluġuŋı kendözüme vācib görem ve tāᶜatuŋ tavkın boynuma daḳam. Nite kim dimişlerdür: Beyt: (11) من يفعل الخير لا يعدم جوازيه - لا يذهب العرف بين الله والناس Sıçan ol cehletden ki (12) ẖūyı denī ve ẖulḳı lā’īm idi. Eyitdi: Aġrımaz başı baġlamaḳ ve şaġ kişi kendözin ṭabīb eline virmek (13) bilmezlikden ola ve ben kendü haḳīrligüm, avcınuŋ ünegüligin bilürem. Eger ben ḳurtarduġumı bilürse balta (14) evüm vīrān eyleye ve ben hemīşe atamdan işidüridüm, bunu eydürdi ki: Beyt کاری که کاریست میار-

10b

Çünkü bunların sizden sonra çok mal ellerine geçince yoldan çıkabilir, bozgunculara yoldaş olabilirler; dostlukları düşmanlığa dönebilir. Böylece ülkede kargaşa ortaya çıkabilir. Mülkün tasarruf yuları elindeyken beni kaderin eline bırakma. Bugün ben biçarenin elini tut ki bilginler demiştir: Her kim ki düşkünün elini tutmazsa çaylak ve sıçanın başına gelenler onun başına gelir. Melik dedi: Nasıl yani? Anlat, dinleyelim. Sıçanla çaylağın hikayesi. Şehzade anlattı: işittim ki bir geyik avcısı bir gün geyik avlamak için ağ kurdu. Ansızın bir geyik o ağa düştü, kurtulmaya çalıştı, kurtulamadı. Etrafa baktı, durmuş bunun halini izleyen bir sıçan gördü. Sonra sıçana seslendi: Ey aziz! Her ne kadar önceden aramızda tanışıklık ve sohbet hakkı olmasa da, senin üstünde hiç hakkım olmasa da sende hoş ve temiz yüz gördüm. Umarım, ben düşmüşün elinden tutup bu beladan ve bu eza çengelinden beni kurtarırsın. Bu tehlikeli yerden kurtulunca ölünceye kadar kendimi hizmetine mecbur hissedeyim ve dedikleri gibi kulluk tasmasını boynuma takayım. Beyit: *“İyilik yapan karşılığını bulur / İnsanların iyilikleri Allah katında kaybolmaz.”* Huyu alçak, yaradılışı aşağılık olan sıçan cehaletten dedi: Sağlıklı kişinin ağrımaz başını bağlaması ve kendini tabip eline vermesi cehaletten kaynaklanır. Ben kendi zayıflığımı ve avcının aksiliğini bilirim. Eğer benim kurtardığımı anlarsa baltayla evimi yıkabilir. Ben her zaman atamdan işitirim. Bunu der ki, beyit: “*İş, ölçülü işdir*;

[33] بکن

11a

(1) راهی که راهیست میار Pes geyikden yüz döndürüb şöyle zār ḳoyub gitdi. İnine varınca (2) bir çaylaḳ çalub hevāya dügdi. Heme bukez ev ẖarāb olub ḳorḳduğına uğradı. Avcı geldi gördi bir (3) gökçek geyik dutmış, hezār dürlü melahāt anda ẓāhir. Gāh gözlerinden ẖūblar ġamzesin ẖayāl itdi (4) gāh boynında güzeller ḥüsnin andı. Aŋa eyitdi: Ḥayf olmaya mı kim bunuŋ gibi cānavāra bıçaḳ çalalar ! Bunuŋ (5) ḳanı ādemī̇ler ḳanından artuḳ ola. Pes geyigi alub bāzārdınyaŋa[34] revān oldı. Yolda bir şī̇r ü merd gördi, (6) eydür: İşbunuŋ gibi boynı belā çemberinde ḳomaḳ ve bunuŋ gibi vucūdı çeşm-i zaẖm āfetinden ḳurtarmamaḳ mürüvvet (7) yolından ṭaşra ola. Bir altun virüb aldı, āzād eyledi. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim, buŋ (8) yirinde düşmişlerüŋ elin tutmamaḳ eyü olmaz. Furṣat fevt olmadın melik benüm işüm başara ve benüm (9) işüm meṣālihin[35] bir kişiye ısmarlaya ki benümile ḳardaşlarum arasında dōstlıḳ ipi kesilmegin revā görmeye. (10) Melik eyitdi: Benüm gerdenkeş dōstlarum vardur. Hācet vaḳtında seni saḳlayub destgī̇rlik[36] (11) iderler. Hiç ḥālde yardımların senden kesmeyeler. Ammā Horasan ilinde bir dōst vardur, cihān (12) görmiş, işlerde sınanmış, ẖulḳı eyü, ḳavli dürüst… Dilersen seni aŋa ısmarlayayın. Melik-zāde (13) eyitdi: Dōstlarda daẖı dōstlıḳ dürlü dürlü olur: Birincisi eyle olur ki senüŋ ḳatuŋda bir maḳṣūdı (14) yāhuẕ tamaᶜı ola. Çün ol maḳṣūd ḥāṣıl ola, arada dōstlıḳ ḳalmaya; belki ṣoŋı düşmanlıḳ ola.

11a

yol ölçülü yoldur". Sonra geyikten yüz çevirip o şekilde ağlar vaziyette bırakıp gitti. İnine varınca bir çaylak kapıp hemen havaya yükseldi. Bu sefer de ev harap olup korktuğu başına geldi. Avcı geldi, baktı bin türlü güzelliği olan güzel bir geyik yakalanmış. Kah gözlerinde güzellerin yan bakışını hayal etti, kah boynunda güzellerin güzelliğini andı. Avcı dedi: Yazık değil mi bunun gibi hayvana bıçak çalsınlar. Bunun kanı insan kanından daha değerlidir. Sonra geyiği alıp pazara doğru yola koyuldu. Yolda yürekli bir adam gördü. Der: Bunun gibi boynu bela çemberinde bırakmak ve bunun gibi vücudu nazar afetinden kurtarmamak mertliğe sığmaz. Bir altın verip satın aldı, serbest bıraktı. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki sıkıntı anında düşkünlerin elinden tutmamak iyi olmaz. Fırsat elden gitmeden melik benim işimi sonuçlandırsın ve benim işimi barışçı bir kişiye bıraksın ki benimle kardeşlerim arasındaki dostluk ipinin kopmasını uygun görmesin. Melik dedi: Benim cesur dostlarım vardır. İhtiyaç anında seni koruyup sana yardım etsinler, hiçbir zaman senden yardımlarını esirgemesinler. Yok dersen, Horasan ülkesinde bir dostum var ki tecrübeli, geçmişte sınanmış, iyi huylu, doğru sözlüdür. Dilersen seni ona emanet edeyim. Şehzade dedi: Dostların arasında da dostluk türlü türlü olur. Birçoğu öyle olur ki senin yanında bir maksadı ve çıkarı vardır. Maksat hasıl olduğunda arada dostluk kalmayabilir. Belki sonu düşmanlık olabilir.

[34] بازاردنیکا
[35] Korkmaz, mesalik.
[36] Korkmaz, dertgirlik.

11b

(1) nitekim ol tama[c]dār kişiyile Nevḫara arasında oldı. Melik eyitdi: Nicedür? Ol dāsitānı eyit, işidelüm. (2) **Dāsitān-ı Nevḫara**: Melik-zāde eyitdi: İşitdüm ki Şām vilāyetinde bir pāẕişāh varımış ki dānā ve [c]ākıl, (3) [c]adl ü inṣafile ārāste. Ol pāẕişāhuŋ nedīmleri arasında bir kişi varıdı. Adı Nevḫara idi. Bir gün (4) bunuŋ ḳatına bir yigit geldi, gökçek ṣūretlü, ṣohbeti ṭatlu, şöylekim pāẕişāhlar ṣohbetinde yarar. Maḳṣūdı (5) oldı kim bu Nevḫara sebebiyle pāẕişāh ḳatında yir bulub zemāne keydinden emīn ola. Nite kim dimişlerdür (6) اريد مكاناً من كريمٍ يصوننى و الا رزق لكل مكانٍ Tamāmen[37] ṣıdk birle Nevḫaraya muhabbet gösterdi. (7) Bir iki yıl anuŋ ṣohbetinde oldı. Her vaḳt ġarażın Nevḫaraya bildürüridi. Nevḫara eydürdi. Bu kişi sınanmamış (8) kişidür. Bunuŋ dōstluġı ġarażiçündür. Bunı pāẕişāha bildürmekde aṣṣı olmaya. Belki ziyān ola diridi. Çün (9) ol yigit gördi maḳṣūdı bundan ḥāṣıl olmaz, ḫabāset tamarı deprendi. Bir nesne yazub pāẕişāha viribidi (10) ki bu Nevḫara hāşā bir müşkil rence mübtelādur ki anuŋıla söz ve yiyesi vaḳtında saḳınalar ki tizcek sirāyet (11) itmeye. Şehriyār çun ahvāli bildi, buyurdu kim Nevḫarai ḳomaŋ ayruḳ meclise gelmege. Navḫara miskīn ḫaberi yoḳ. (12) Bir gün ṭurdı pāẕişāh ḥażretine varmaġa, çün ḳapuya irdi; ḳapucı ilerü yürüdi, elin Nevḫaranuŋ gögsine (13) vurdı ki destūr yoḳdur, ayruḳ gelme diyü. Nevhara girü döndi guṣṣalu. Bāri āḫirü'1-emr bu iş andan olduġın (14) bildi. Pāẕişāh ḥāslarından bir ḳaç mu[c]temed[38] kişileri ḳıġırdı ve anlaruŋ ḳatında ṣoyındı, tenin gösterdi.

11b

Çıkarcı kişi ile Nevhara arasında olduğu gibi… Melik dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Nevhara'nın hikayesi. Şehzade anlattı: İşittim ki Şam ilinde bilgili ve akıllı, adalet ve insafla süslenmiş bir padişah varmış. O padişahın sohbet arkadaşları arasında bir kişi vardı. Adı Nevhara idi. Bir gün bunun yanına padişahlar sohbetine yaraşır sohbeti tatlı, güzel suretli bir genç geldi. Maksadı Nevhara aracılığıyla padişahın yanında yer edinip geçim derdinden emin olmaktı. Nitekim demişler: "*Soylu kişiden beni barındıracak yer isterim. Her yerde rızık bulunmaz.*" Tam bir sadakatla Nevhara'ya muhabbet gösterdi. Bir iki yıl onun sohbetinde bulundu. Her zaman maksadını Nevhara'ya bildirirdi. Nevhara derdi: Bu kişi sınanmamış bir kişidir. Bunun dostluğu bir çıkar içindir. Padişahla tanıştırmakta fayda yoktur, hatta zararı olabilir. O genç maksadını bu şekilde elde edemeyince alçaklık damarı tuttu. Bir şey yazıp padişaha gönderdi. Bu Nevhara haşa kötü bir hastalığa yakalanmıştır. Ondan sohbet ve yemek vaktinde sakınalar ki hemen bulaşmaya. Padişah durumu öğrendiğinde Nevhara'yı bırakmayın artık meclise gelmesin diye emretti. Nevhara, zavallı, haberi yok! Bir gün padişahın huzuruna varmak için kalktı kapıya geldiğinde kapıcı öne doğru yürüdü, destur yoktur, artık gelme diye elini Nevhara'nın göğsüne vurdu. Nevhara kederli bir şekilde geri döndü. Hiç olmazsa sonunda bu işe neyin sebep olduğunu anladı. Padişah dostlarından güvenilir birkaç kişiyi çağırdı ve onların yanında soyundu, tenini gösterdi.

---

[37] Korkmaz, tamam.
[38] Korkmaz, muteber.

12a

(1) ve hiç bir zerre ol renc eserinden görmediler, özleri göyinüb pāẕişāh ḳatına vardılar; ol kişinüŋ (2) ḥīlesin bildürdiler. Pāẕişāh eyitdi: Girçekdür. Nevḫara bu töhmetden arudur ammā, anı göricek (3) göŋlüm ürker, sohbeti baŋa ağır gelür. Aŋa birez māl virüŋ, bir ayruḳ yire varsuŋ, didi. Bu ḥikāyeti (4) anuŋçun didüm kim, anuŋ gibi kişi dōst olmaya. Bir dürlü dōstlıḳ daḫı oldur kim ḫışımlar arasında (5) ola. Ol dōstlıḳ daḫı ġarazıçuŋdur kim andan aṣṣı göre. Anuŋdaḫı[39] ṣonı düşmānlıḳ olur. Nitekim Bābil (6) pāẕişāhıla pāẕişāh-zāde arasında oldı. Melik eyitdi: Nicedür? Ol dāsitānı eyit, işidelüm didi. (7) **Dāsitān-ı şehriyar-ı Bābil bā-pāẕişāh-zāde**: Melik-zāde eyitdi: Bābil vilāyetinde bir pāẕişāh varıdı. (8) Anuŋ bir giçi oğlı varıdı. Çün ölüm vaḳtı oldı, eyitdi: Oglum giçidür, pāẕişāhlıġı başarımaya. Bārī kendü (9) elümile ḳardaşuma bildüreyin. Ola kim bu oğlancuġa birez şefḳati ola. Ḳaçan kim pāẕişāhlıġa yaraya, müsülmānlıḳ (10) idüb aŋa ısmarlaya. Pes ḳardaşın ḳıġırub eyitdi: İy girçek ve mihrübān ḳarındaş! Pāẕi(ll) şāhlıḳ uyanın senüŋ elüŋe virürem. Seni bu oğlancuġa vāsī ḳıluram. Ḳaçan kim pāẕişāhlıġa (12) yaraya, nitekim ben saŋa ışmarladum sen daḫı aŋa ısmarla ve anı istiklāl ṣadrına geçürüb sen anuŋ (13) fermānı altında olġıl. Eger şeyṭān ḫıyānet vesveseyile[40] göŋlüŋde diyanet perdesin açmaḳ (14) dilerse, bu āyeti anġıl: ان الله يا مركم ان توءدوا الامانات إلا اهلها[41] ve bu ḳavl üzre ahd ü peymān ḳıldılar.

12a

O hastalıktan en ufak bir belirti görmediler**.** Dayanamayıp padişahın yanına vardılar. O kişinin sahtekarlığını anlattılar. Padişah dedi: Doğrudur, Nevhara bu töhmetten arıdır. Ama onu görünce gönlüm ürker, muhabbeti bana ağır gelir. Ona biraz mal verin, uzak bir yere varsın, dedi. Bu hikayeyi onun gibi kişinin dost olamayacağını göstermek için anlattım. Diğer bir çeşit dostluk da akrabalar arasında olandır. O dostluk da çıkar içindir ki kim ondan fayda görecek? Onun da sonu düşmanlık olur. Babil padişahı ile şehzade arasında olduğu gibi… Melik dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Babil padişahı ve şehzadenin hikayesi. Şehzade anlattı: Babil ülkesinde bir padişah vardı. Onun küçük bir oğlu vardı. Ölüm vaktinde dedi: Oğlum küçüktür padişahlığı beceremez. Hiç olmazsa kendi elimle emanet edeyim. Belki bu oğlancığa karşı biraz şefkati olabilir. Padişahlığı becerecek olgunluğa eriştiği zaman müslümanlık edip ona teslim etsin. Böylece kardeşini çağırıp dedi: Ey doğru ve şefkatli kardeş! Padişahlık yularını sana teslim ediyorum. Seni bu küçük çocuğa vasi kılıyorum. Padişahlığı becerecek olgunluğa eriştiği zaman benim sana teslim ettiğim gibi sen de ona teslim et ve anu istikbal makamına geçirip sen onun emri altında ol. Eğer şeytan hıyanet vesvesesiyle gönlünde din perdesini açmak isterse bu ayeti hatırla: *"Şüphesiz Allah emaneti sahibine teslim etmenizi emreder*." ve bu söz üzerine ahitleşdiler.

---

[39] آنوكدخى
[40] Korkmaz, hıyanet-i vesveseyile.
[41] Kur'an 4. sure, 58. ayet.

12b

(1) Andan pāẕişāh dünyādan geçdi. Bir zemān ḳarındaşı pāẕişāhlıḳ sürdi. Oğlan daḫı büyüdi, mülk (2) istemek ḥaddine irdi. Pāẕişāhlıḳ lezzeti atası ḳardaşınuŋ üç yüz altmış tamarın tutmışdı (3) ve ni^{c}met sevgüsi cān-ı dimāğına sinmişdi. Endīşe eyledi kim bu oğlan andan girü mülk isteyiser eger virmezsem (4) çevre begler yardum eyleyüp beni ilden çıḳaralar. Ol yigdür kim bunuŋ vücüdın yolumdan götürem. Pes bir (5) gün av ḳaṣdına çıḳdı. Ol şāhzādei bile aldı. Çün şikār yirine vardılar, leşker ava ṭağıldı. (6) Şāh oğlanı aldı, bir ḫalvet yire vardı, esirgemedin iki gözin çıḳardı, yirinde ḳoyub gitdi. Bīçārenüŋ (7) eger ẓāhir gözi gittiyise, Haḳ te^{c}ālā bātın gözin açıvirdi. [42]و ابرئ الاكمه و الابرص باذن الله (8) nidāsın cānı ḳulağına oḳudı. Nāliş u zār ḳılub Tengriye yalvardı. Çün gündüz nūrın etrāf-ı ^{c}ālemden (9) dirşürüb gice ḳaraŋulıḳ döşegin döşediler, ol miskīn oğlan yırtıcı canavārlardan ḳorḳub, eliyile (10) aradı, bir ağaç buldı. Ol ağaca çıḳub oturdı. Niyāz dilin depredüb münācāta başladı, kendü ḥālin (11) ol bīniyāz ḥazretine arz ḳıldı. Çalabuŋ raḥmet deŋizi ḳaynayub ṭaşdı ve esirgedi ve henüz niyāz (12) içindeyiken meger perīler meliki hemīşe gelüridi, ol ağaç dibinde otururdı. Giri bayağı ^{c}ādetince geldi (13) oturdı. Çevreden perīler ḳatına dirilüb bir dem ṣoḥbet itdiler. Sözden söz, yiŋi vāḳı^{c}ālardan (14) söylediler. Biregü eyitdi: Bu gün uşbu arada bir müşkil iş oldı kim cigerümüz yandı, şunuŋ gibi ma^{c}sūma

12b

Ondan sonra padişah dünyadan göçtü. Bir süre kardeşi padişahlık yaptı. Çocuk da büyüyüp taht isteme yaşına ulaştı. Padişahlığın lezzeti amcasının üç yüz altmış damarını tutmuştu. Saltanat ve mal sevgisi ruhuna işlemişti. Düşündü ki bu çocuk tahtı tekrar isterse, ben de vermezsem etraftaki beyler bir olup beni ülkeden sürerler. En iyisi bunu öldüreyim. Sonra bir gün ava çıktı. O şehzadeyi yanına aldı. Av yerine vardıklarında asker av için dağıldı. Padişah oğlanı aldı, tenha bir yere vardı. Acımadan iki gözünü çıkardı, olduğu yerde koyup gitti. Zavallı gözlerini kaybetse de Hak taala kalp gözünü açıverdi "*Amalarla deri hastalığı olanları iyi ederim*; *Allah'ın izni ile ölüleri diriltirim.*"nidasını can kulağına seslendi. İnleyerek ve ağlayarak Tanrı'ya yalvardı. Gündüz, nurunu yeryüzünden toplayıp gece karanlık döşeğini serdiğinde o zavallı çocuk yırtıcı hayvanlardan korkup eliyle sığınacak bir yer aradı. Bir ağaç buldu, o ağaca çıkıp oturdu.Dua dilini kıpırdatıp yalvarmaya başladı. Kendi halini bî-niyaz hazretlerine arz etti. Tanrı'nın rahmet denizi kaynayıp taştı ve merhamet etti. Daha dua halindeyken demek ki periler meliki sürekli gelir o ağaç altında otururmuş. Yine eski adetince geldi. Etraftan perileri yanına toplayıp biraz sohbet ettiler**.** Sözden söz açıp yeni olaylardan bahsettiler. Birisi dedi: Bugün şurada çok kötü bir olay oldu. Bu yüzden ciğerimiz yandı. Şöyle bir masuma

---

[42] Kur'an 3. sure, 49. ayet.

13a

Şāh-ı bābil şöyle ġadr eyledi. Melik işidüb yavlaḳ esirgedi, eyitdi: Eger ol şāh-zāde bileydi, bu aġaç kim (2) çıḳub durur, ol ḫāṣiyyeti vardur kim, yapraġın döküb suyın sıḳub gözine dürterise gözleri açıla ve daḫı (3) fulān ḫāristānda bir ılan vardur, ol ılanuŋ tāli^c^i atası ḳardaşınuŋ tali^c^iyile birdür. Eger ılanı (4) öldüribilürse atası ḳardaşı daḫı ölür ve şerrinden emīn olur. Pāẕişāh-zāde işidüb şükr idüb (5) çıḳmış gözine ^c^ilāc idüb eyitdi: - سپاس آفرينندهء پاكرا كلوباكرد و بيناكرد خاكرا (6) andan ^c^aḳl ḳulaġına oḳıdı kim من يحيى العظام وهى رميمٌ [43] çün gözi açıldı, sabahı vardı, ılanı isteyü (7) gitdi. Anıdaḫı[44] buldı, öldürdi ve atası ḳardaşı daḫı öldi ve atası mülkin dutdı. Eger anundaḫı[45] dōstlıġı (8) bu tarīka olursa beni aŋa ısmarlama. Bir dürlü daḫı dōstlıḳ eyle olur: Çün belā kişiye nāzil ola ve dōstın (9) belāya ḳoyub kendü ḳurtılmaḳ ister. Nite kim ol bir demürci itdi. Melik eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān, eyit (10) **Dāsitān-ı merd-i āhanger bā-musāfir**: Melik-zāde eyitdi: İşitdüm ki, bir musāfir varıdı, cihānı geşt (11) itmiş maşrıḳ u maġrib arasında gezmiş. Bir gün seferde gördi, bir ḳöy ucında bir ḳaç oġlanlar (12) bir kör ḳuyıya taş yumarlar. Kuyu ḳatına geldi gördi, bir dīv bu ḳuyu bucaġında sinmiş durur. Musāfir endīşe (13) eyleyüb eyitdi: Her çend ki dīv cümle maḫlūḳuŋ yavuzraġıdur ammā çün mihnet ḳuyusına düşmiş ve hiç (14) kimseye günāhı degmemiş ve anı bu belāda ḳomaḳ mürüvvet olmaya. Pes ilerü geldi, ol dīvi ḳuyudan çıḳardı.

13a

Babil padişahı şu şekilde kötülük yaptı. Melik dinleyip çok üzüldü, dedi: Keşke o şehzade çıktığı bu ağacın şu özelliğini bilseydi; yaprağını dövüp suyunu sıkıp gözüne sürterse gözleri açılır ve filan dikenlikte bir yılan vardır; o yılanın talihi amcasının talihiyle birdir. Eğer yılanı öldürebilirse amcası da ölür ve şerrinden emin olur. Şehzade işitince şükredip çıkmış gözüne ilaç yaparak dedi: Beyit: "*Münezzeh olan Allah'a şükürler olsun ki insanı topraktan yarattı ve ruh verdi."* Sonra gönlüne seslendi ki "*Çürümüş kemiklere kim can verecek*?" Gözü açıldığında ertesi gün yılanı aramaya gitti. Onu da bulup öldürdü ve amcası da öldü. Babasının ülkesini ele geçirdi. Eğer onun da dostluğu bu şekilde ise beni ona emanet etme. Bir çeşit dostluk da şöyle olur. Kişiye bela geldiğinde dostunun başını belaya sokup kendi kurtulmak ister. Bir demircinin yaptığı gibi… Melik dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat. Gezgin ile demircinin hikayesi. Şehzade anlattı: İşittim ki dünyayı dolaşmış, doğu ile batı arasını gezmiş bir gezgin vardı. Bir gün seferdeyken baktı bir köy kenarında birkaç çocuk bir kör kuyuyu taşlıyorlar. Kuyu yanına geldi, baktı bir cin kuyunun köşesine sinmiş duruyor. Gezgin düşünüp dedi: Her ne kadar cin bütün yaratılmışların en kötüsü olsa da cefa kuyusuna düştüğü için - hiç kimseye de zararı dokunmamış- bu yüzden onu bu belada bırakmak doğru olmamalı. Sonra ileri geldi, o cini kuyudan çıkardı.

---

[43] Kur'an 36. sure, 78. ayet.
[44] آندخى
[45] آنوكدخى

13b

(1) Dī̄v bu işi ḳatı ᶜacebledi. Zīrā dīv ile ādem oġlanı arasında hiç vech birle dōstlıḳ yoḳdur. Dīv (2) eyitdi: İy ḳarındaş, çün benümle bu eylügi eyledüŋ, saŋa benden hiç rāhat irmedin, imdi dünyādur, (3) eger saŋa daḫı vāḳıᶜā uġrayası olursa, benüm adumı oḳuġıl. Ben saŋa irişüb bunuŋ müḳafatın eyleyem, diyüb (4) ayrıldılar. Bu musāfir zamhirān şehrine irişdi. Meger anda bir demürci dōstı varıdı, ṭoġru anuŋ evine vardı. (5) Ol şehirde resm eyleyimiş ki her yıl bir bellü günde bir ġarīb kişi ḳurbān eylerlermiş. Ġarīb buluŋmasa şehr (6) ḫalḳı arasına ḳurᶜa buraġurlarımış. Kime düşse anı ḳurbān iderlerimiş. Ḳażā-yı nāgāh ol gün ḳurᶜa (7) demürciye düşmiş. Demürci dōstı geldügin görüb, şahnā evine yügürdi ki uşda ġarīb geldi. Pes gelüb (8) musāfiri dutdılar, siyāset yirine iletdiler. Musāfir dīv adın oḳudı, derḥāl dīv ḥāżır oldı. Ḥāl niteligin (9) bildi. Ol pāẕişāhuŋ bir sevgülü oġlı varıdı, anı dutdı, delü eyledi. Ata ana miskīn olub ḥayrān (10) ḳaldılar. Çün oġlan ölüm ḥāline degdi, dīv çaġırdı ki: Bunuŋ şifāsı mevkūfdur, şol bī-günāh ḫalāṣına. Derḥāl (11) musāfiri ḳoyuvirdiler. Dīv daḫı oġlanı ḳodı. Pes dīv aŋa eyitdi: Ayruḳ benden dōstlıḳ vefā isteme, didi. (12) Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim, eger melik dōstlıġı ol kişiyile bu düzeneyise beni aŋa ısmarlamaya. (13) Melik eyitdi: Ol bu sen didügün nesnelerden berīdür. Melik-zāde eyitdi: Bir dürlü dōstlıḳdaḫı[46] (14) oldur kim hevā tabīᶜatından ve şehvet tekāzāsından ḳopa. Az nesneyile bozılub düşmanlıġa döne.

13b

Cin bu işe çok şaşırdı. Çünkü cin ile ademoğlu arasında hiçbir şekilde dostluk yoktur, diye konuştu. Ey kardeş! Sana benden hiçbir şekilde iyilik dokunmadan bana bu iyiliği yaptığın için, dünya halidir, senin de başın belaya girerse benim adımı seslen, ben sana yetişip bunun karşılığını veririm, diyerek ayrıldılar. Bu gezgin Zamhiran şehrine vardı. Demek ki orada demirci bir dostu varmış. Doğru onun evine gitti. O şehirde adet öyleymiş ki her yıl belli bir günde bir yabancı kişi kurban edilirmiş. Yabancı bulunmazsa şehir halkı arasında kura çekerlermiş. Kime çıkarsa onu kurban ederlermiş.Beklenmeyen kader, o gün kura demirciye çıkmış. Demirci dostunun geldiğini görünce emniyet memurunun evine koştu ve işte yabancı geldi. Sonra gelip gezgini yakaladılar, götürdüler. Gezgin cinin adını seslendi. Cin hemen ortaya çıktı, durumu anladı. O padişahın sevgili bir oğlu vardı. Onu tuttu deli eyledi. Ana baba aciz kalıp şaşırdılar. Çocuk ölüme yaklaştığında cin seslendi: Şu günahsızın kurtuluşu için bunun şifası vakfedilmiştir. Hemen gezgini bırakıverdiler. Cin de çocuğu bıraktı. Sonra cin ona dedi: Artık benden dostluk vefa isteme. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki eğer o kişiyle padişahın dostluğu bu şekilde ise beni ona emanet etmesin. Melik cevap verdi: O bu senin anlattıklarından uzaktır. Şehzade dedi: Bir çeşit dostluk da şöyledir ki, arzu ve şehvet duygularından kaynaklanır. Az şeyle bozulup düşmanlığa döner.

[46] دوستلقدخی

14a

(1) Nite kim dilkü ördegi çiftinden ayırdı. Melik eyitdi: Nicedür? Ol dāsitānı eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı rübāh bā-baṭ**: (2) Melik-zāde eyitdi: İşitdüm kim bir çift ördek varıdı, bir su kenārında yurt idinmişleridi ve anlaruŋ (3) bir dilkü ḳonşıları varıdı ve bu dilkü dāru'ṣ-ṣa[c]leb rencine giriftar olmışdı. Eti, tüsi dökilüb bir bucaḳda (4) ḳalmışdı. كخرقةٍ باليةٍ بالت عليها السعالب Bir gün baġa[47] bu dilküyi ṣora geldi, aḥvālin bildi, eyitdi: İy ḳarındaş (5) bu senüŋ rencüŋe ördek cigeri devādur. Eger anı elikdürürisen bu renc senden gider. Dilkü eyitdi: Ben anı ḳanda (6) bulam [c]acabā. Konşılıġumda bir çift ördek var, imdi ḳonşı ḥaḳḳını nice yıḳam ya anı nice ele getürem ? Meger işbu ırmaḳ (7) kenārında siŋüb oturam, ördegün birin ele getürem ? Pes bir yirde siŋdi, oturdı. İttifaḳıla ol ördegün (8) dişisi, ḳatına geldi, sıçradı, za[c]īflığından dutamadı. Bu kez ḥīle ḳılmaġa başladı, eyitdi: Nitesin iy eyü ḳonşı (9) ki sizden baŋa çoḳ rāḥatlar degübdür. Ol senüŋ halālüŋdaḫı[48] senüŋ ile dinlenmişdür. Senüŋ gibi ṭoġru (10) yār ve muvāfıḳ ḳanda bulınur? İllā ol uslu degülmiş. Bugün bir ḫaber işitdüm, gey [c]acebledüm. Senden usanmış olamı? (11) Bir ulu yirden ḳız dileyü kişi viribimiş. Ördek bu sözi işitdi, perīşān oldı. Līkin girü cevāb (12) virdi kim: Haḳ te[c]ālā [c]avretları erenlerine mahkūm ḳıldı ki الرجال قوامون على النساء[49] İmdi ne itmek gerek? (13) Şer[c]a mutī[c] olub anuŋ murādıyıla olmaḳ gerek. Dilkü eyitdi: Girçek eydürsin illā çün ol ayruġı senüŋ üzerüne iḫtiyār ḳıla sendaḫı kimse istersen [c]ayb olmaya. Çün ol Teŋriden ḳorkmadı, buncadan berü

14a

Tilkinin ördeği eşinden ayırdığı gibi… Melik dedi: O hikayeyi anlat, dinleyelim. Tilkiyle ördeğin hikayesi. Şehzade anlattı: İşittim ki bir çift ördek vardı. Bir su kenarını yurt edinmişlerdi ve onların bir tilki komşuları vardı. Bu tilki uyuz hastalığına yakalanmıştı . Eti tüyü dökülüp bir köşede kalmıştı, "*Üzerine tilkilerin işediği yırtık bir bez gibi*…". Bir gün kaplumbağa bu tilkinin halini sormaya geldi. Ahvalini anladı, dedi: Ey kardeş! Bu senin hastalığına ördek ciğeri devadır. Eğer onu ele geçirebilirsen bu hastalık senden gider. Tilki cevap verdi. Ben onu nereden bulurum acaba. Bir çift ördekle komşuyum. Şimdi komşu hakkını nasıl çiğneyeyim veya onu nasıl ele geçireyim. Ancak şu ırmak kenarında sinip bekleyeyim. Bu ördeğin birini ele geçireyim. Sonra bir yerde sinip bekledi. Tesadüfen o ördeğin dişisi yanına geldi. Sıçradı, zayıflığından tutamadı. Bu sefer hile yapmaya başladı. Dedi: Nasılsın ey iyi komşu? Sizin bana çok iyiliğiniz dokunmuştur. O senin eşin de seninle rahat etmiştir. Senin gibi doğru yar ve yardımcı nereden bulunur! Ancak o akıllı durmuyormuş. Bu gün bir haber işittim, çok şaşırdım. Senden bıkmış olabilir mi? Ulu bir yerden kız istemek için adam göndermiş. Ördek bu sözü işitince perişan oldu, ancak yine de, Hak taala kadınları kocalarına bağlı kıldı diye cevap verdi ki "*Erkekleri kadınlara üstün kıldık*." Şimdi ne yapmak gerek. Şeriata boyun eğip onun istediği gibi olmak gerek. Tilki dedi: Doğru söylersin ancak o senin üstüne başkasını tercih ettiği için senin de istemen yanlış olmaz. O Tanrı'dan korkmadığı için bu kadar zamandan beri

---

[47] Korkmaz, bag: bağ .

[48] حلالكدخى

[49] Kur'an 4. sure, 34. ayet.

14b

(1) tuz etmek haḳḳın bilmeye, sendaẖı andan ayrılub biregüye var, saŋa ne kim illerde olmaya, ördek eyitdi: (2) Her ne dirseŋ dükeli şefḳat ve muḥabbet bābındandur. Līkin ere dört ᶜavret daẖı almaḳ revādur. Ol ki (3) erdür. Rāyı ṭoġru ve endīşesi arudur فان خفتم الا تعدلوا فواحدةً[50] işaretin anlar ve iki zıddı (4) cemᶜ itmegin bilür ve bizüm aramızda sāzikārlıḳḳa boyun dutma. Pes her kim yüzmek bilmeye ceyhuna nice gire? (5) çün ol benüm haḳḳuma ḥayf revā göre, ben daẖı nice taḥammül idem. Dilkü eyitdi: Yaluŋuz ol iş degül, daẖı eydürmiş kim (6) bir ayruġıla düzildi, diyüb aduŋ yavuz eylerimiş. Bu sözün ẖoẕ ẖayāli hergiz anuŋ içinden gidesi (7) degül. Çün ördek anı işitdi, ẖatırı bir kezden incindi, eyitdi: İmdi ben bundan nice ḳurtılam? Dilkü eyitdi: Bende (8) Hindustān otlarından bir ot vardur, bir zerre andan virürsen derḥāl ölür; ḳurtılursın. Ördek eyitdi: (9) İmdi andan baŋa birez getürivir. Dilkü eyitdi: Varayın, getüreyin, didi. Gitdi, girü gelmedi, ördek göye gördi gelmedi. (10) Ṭurdı dilkünün evine vardı, dilkü gökde istedügin yirde buldı. Ördegi berk dutdı, ne etin ḳodı ne cigerin. (11) İmdi bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim, bunuŋ gibi dōsta iᶜtimād ḳılmaġa yaramaz. Melik eyitdi: Ciger köşem! Ol dōst (12) bunuŋ gibi ġarazlardan āzāddur. Ol ṣınanmışdur. Nite kim ol bāzirgān dōstuŋ ṣınadı. Melik-zāde (13) eyitdi: Nicedür ol dāsitān eyit, işidelüm, didi. **Dāsitān-ı bāzirgān bā-dōst-ı dānā:** Melik eyitdi: İşitdüm (14) kim bir bāzirgānuŋ bir oġlı varıdı, maḳbul-talᶜat ve ᶜālī-himmet, hūb-ṣūret ve gökçek-sīret.

14b

tuz ekmek hakkını bilmez. Sen de ondan ayrılıp birisine var. Ülkede sana kim koca olmayacak? Ördek cevap verdi: Her ne diyorsan hepsi şefkat ve sevgidendir. Ancak erkeğin dört avrat alması da uygun görülmüştür. O da erkektir; tercihi doğru, düşüncesi temizdir, "*Eğer adaletli olmamaktan korkarsanız bir taneyle*…" ayetinin demek istediğini anlar ve iki kadını bir arada tutmayı bilir. Bizim aramızı bozmaya kalkışma. Sonra hem, kim yüzmeyi bilmezse Ceyhun'a nasıl girsin. O benim hakkımı çiğnemeyi uygun gördüğünde ben de nasıl tahammül ederim. Tilki dedi: Yalnız bu bir şey değil… Bir de dermiş ki, başkasını dost edindi diyerek adını kötülermiş. Bu sözün hayali onun içinden hiç gideceği yok. Ördek bunu işittiğinde bir kere gönlü incindi. Dedi: Şimdi ben bundan nasıl kurtulayım. Tilki cevap verdi: Bende Hindistan zehirlerinden bir zehir vardır. Ondan bir zerre verirsen hemen ölür kurtulursun. Ördek dedi: Şimdi ondan bana biraz getiriver, dedi. Tilki cevap verdi: Varayım getireyim dedi. Gitti, bir daha gelmedi. Ördek yana yakıla beklemeye başladı, tilki gelmedi. Ördek kalktı, tilkinin evine vardı. Tilki gökte aradığını yerde buldu. Ördeği sıkıca tuttu; ne etini bıraktı, ne ciğerini. Şimdi bu hikayeyi şunun için anlattım ki bunun gibi dosta güvenmeye gelmez. Melik cevap verdi: O dost bunun gibi çıkarlardan uzaktır. O, tacirin dostunu sınadığı gibi sınanmıştır. Şehzade cevap verdi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim, dedi. Tacirle bilgili dostun hikayesi. İştim ki tacirin birinin oğlu vardı.

[50] Kur'an 4. sure, 3. ayet.

15a

(1) Bir gün atası naṣīḥat arasında eyitdi: İy oġul bilgil kim dünyāda ne varısa ḥācet vaḳtında gereklü, (2) ṭoġru dōstdur. Sefere var, māl ḫarc it, bir ḥālis dōst ele getür ki ḥācet vaḳtında saŋa bulına.(3) Nite kim dimişlerdür: Beyt-i ᶜarabi: كساع الى الهيجا بدون - اخاكم اخاكم ان من لا اخله سلاح şek degül kim (4) bu ḳardaşlıḳdan murād, ṭoġru yārdur. Zīrā sulbī[51] ḳarındaş ki sevgüden ıraġ ola, ol ḳardaşlıḳdan (5) ne ḥāṣıl ola? Pes bu oġlan māl aldı, sefere çıḳdı. Az zemānda girü geldi. Atası eyitdi : İy oġul, çoḳ (6) māl ḫarc itdüŋ, nice dōst ele getürdüŋ? Oġlan eyitdi: Elli dōst buldum ki her biri yüz hünerile ārāste. (7) Atası eyitdi: Ḳorḳuram ol dōstlaruŋ şol Türk oġlı dōstları gibi ola. Oġlı eyitdi: Nicedür ? Ol dāsitān eyit, (8) işidelüm! **Dāsitān-ı dihḳān bā-piser ḫoẕ**. Bāzırgān eyitdi: İşitdüm ki bir Türk varıdı, mālı mülki çoḳ. Bir (9) oġlı varıdı. Hemīşe ol oġlına atası ögüt virürdi kim ḥāṣıl olmış mālı saḳlamaḳ gerek ve daḫı ḫarcı (10) bilmek gerek. İy oġul, māl israf itme ki ᶜāḳıbet teşvīş yimeyesin; dōst kim iḫtiyār idersin (11) ᶜaḳl birle iḫtiyār ḳıl ki soŋra perīşān olmayasın; rūzigāruŋ dāniş taḥsīline harc eyle kim (12) ᶜömrüŋden fāʾide bulasın, didi. ᶜĀkibet ol Türk öldi. Ḳamu mālı oġlına ḳaldı, iṣrāf elin uzadub (13) ol elli kişiyile ḳamusın telef itdi. Bu oġlanuŋ bir ᶜākıle anası varıdı. Eyitdi: İy oġul, ata ögüdin dutmaḳ (14) gerek, bu māl saŋa ḳol ḳanatdur. İllā bilmezsin ve hiç dōst dürlü dürlü sınanmayınca tecribe birle.

15a

Bir gün babası nasihat ederken dedi: Ey oğul! Bil ki ihtiyaç anında dünyada gerekli ne varsa o da gerçek dosttur. Git, gez, mal harca, gerçek bir dost bul ki ihtiyaç anında var olsun. Nitekim dedikleri gibi, beyit: "*Kardeşinize sahip çıkın / Kardeşi olmayan kişi, savaşa silahsız giden gibidir*" Şüphesiz bu kardeşlikle kast edilen gerçek dosttur. Çünkü kan kardeşi sevgiden uzak olursa o kardeşlikten ne hayır gelir. Böylece genç, mal aldı, yola çıktı. Çok geçmeden geri geldi. Babası dedi: Ey oğul, çok mal harcadın, ne kadar dost kazandın? Genç dedi: Her biri yüz hünerli elli dost buldum. Babası dedi: Korkarım o dostların şu Türk oğlunun dostları gibidir. Oğlu cevap verdi: Nasıl yani.? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Köy ağası ve oğlunun hikayesi. Tacir anlattı: İşittim ki malı mülkü çok olan bir Türk vardı. Bir oğlu vardı. Babası sürekli bu çocuğa kazanılmış malı korumak gerek ve harcamayı bilmek gerek, diye öğüt verirdi. Ey oğul! Malı israf etme ki sonunda pişman olmayasın. Dost seçerken akılla seç ki sonra zor durumda kalmayasın. Zamanını ilim tahsiline harca ki ömründen faydalanasın dedi. Sonunda o Türk öldü. Bu malı oğluna kaldı. O elli kişi ile israf elini uzatıp tamamını telef etti. Bu oğlanın akıllı bir anası vardı. Dedi: Ey oğul! Ata öğüdünü tutmalısın. Bu mal sana kol kanattır. Ancak değerini bilmiyorsun ve hiçbir dost tekrar tekrar tecrübeyle sınanmayınca gerçek dost olmaz.

---

[51] Korkmaz, sulb-i.

15b

(1) Nite kim dimişlerdür: Ruba^{c}ī : یارهم کاسه هست بسیاری ـ لیک هم دردکم بود یاری (2) هر زمان هم شریف هم حس را ـ کوکسی کوکسی بودکس را Pes bu oġlana anası sözi (3) müessir geldi, dōstların sınamaġa başladı.Ṭurdı, dōstları ḳatına vardı, eyitdi: Bizüm evde bir (4) sıçan var. Çoḳ ziyān eyler, kimse anı def^{c} idemez. Düŋ gice on batman heven yidi destesiyile. Eyitdiler: (5) Heven çerbidi ola, sıçan çerb yimek ^{c}aceb degül. Oġlanuŋ ṣıdḳı ṣafāsı dōstları haḳḳına ziyāde (6) oldı, eyitdi: Zī girçek yarān ki benüm yalanumı girçekile geçürdiler. Girü anası ḳatına geldi, eyitdi: Bu gün (7) vardum, dōstlarum sınadum. Benüm işbunuŋ gibi yalanum girçege geçürdiler. H̱ūrdegirlik itmege utandılar. (8) Anası güldi, eyitdi: İy oġul, bu söze ^{c}aḳıl güler. Līkin biŋ gözile seni aġlamaḳ[52] gerek ki baṣīretüŋ gözi (9) açuḳ degüldür. Dōst oldur kim seni anuŋgibi[53] sözi söylemege ḳomaya. Oġlan eyitdi: Girçek eyitmişlerdür (10) ki ^{c}avrete rāz açmaḳ gerekmez. Pes bu cümle mālı hevesi yolına telef itdi. Āḫir ni ^{c}met güni mihnet (11) gicesine irdi; ḥarīr[54] atlas ṭon palasa irdi. Bir gün ṭurdı, girü ol sınaduġı dōstları ḳatına vardı. (12) Söz arasında eyitdi: Dün gice sofrada bir etmek varıdı. Sıçan hebyidi[55]. Ol dōstlar kim yalan (13) türrehātına inanub on batman heven yidürdügine te’vīl ḳılub girçekdür didilerdi. Bu kez çaġırdılar: İy (14) ^{c}acabā! Bu muḥal ve yalan sözi görüŋ, bir sıçan bir etmegi bir gicede nicesi yir? Pes ol dōstlar kim loḳmayiçün

15b

Dedikleri gibi, rubaî: “*Yemeğe ortak olan dost çoktur / Fakat dert ortağı azdır / Her zaman hem şerefli hem güzel bulunur*” Böylece anasının sözü bu oğlanı etkiledi. Dostlarını denemeye başladı. Kalktı dostlarının yanına vardı. Dedi: bizim evde bir sıçan var. Çok zarar verir, kimse onu defedemez. Dün gece destesiyle on batman kurumuş meyve hevengini yedi. Dediler: kurumuş meyve hevengi yağlıdır. Sıçanın yağlı yemesine şaşırılmaz. Oğlanın dostları hakkındaki güveni arttı. Dedi: Gerçek dost sahibiyim ki benim yalanımı doğru gibi kabul ettiler. Tekrar annesinin yanına geldi, dedi: Bu gün vardım, dostlarımı sınadım. Benim böyle bir yalanımı doğru gibi kabul ettiler. Sözlerimde ayıp aramaya utandılar. Anası güldü, cevap verdi. Ey oğul! Akıllı olan bu söze güler. Ancak senin için bin gözle ağlamak gerek ki basiret gözün açık değildir. Dost odur ki seni böyle bir söz söylemeye bırakmasın. Oğlan dedi: Doğru söylemişler ki kadına sır söylenmemeli. Böylece bütün malı nefsi uğrunda israf etti. Sonunda nimet günü sıkıntı gecesine döndü**.** İpek atlas giyecekler, paçavra çula döndü. Bir gün kalktı tekrar o sınadığı dostları yanına vardı, laf arasında dedi: Dün gece sofrada bir ekmek vardı, sıçan hepsini yedi. Yalan, saçma sapan sözlere inanıp fareye on batman hevenk yedirmesini, sözü yorumlayarak doğrudur, diyen dostları bu sefer çağırdılar: Öylemi! Bu imkansız ve yalan söze bakın. Bir sıçan bir ekmeği bir gecede nasıl yer! Öylesi dostlar lokma veya hırka için dost olur; lokma bulamadıklarında düşmandan beter olur.

---

52 Korkmaz, aglamak: avlamak.
53 انوککب
54 Korkmaz, harir: hareretli.
55 هبید

16a

(1) ya ḫırḳa içün ola, çün loḳma bulmayalar düşmenden bedter olurlar. Anlaruŋ meseli fuḳā c bardağı (2) gibidür. Niçe kim ṭolu ola azġında, dudaġında öperler; çün boş ola, yire vururlar. Bāzirgān eyitdi: (3) İy oġul, ḳorḳaram ki senin dōstlaruŋ daḫı uşbu ṭāyifeden olalar. Ben yitmiş yaşar kişiyem, (4) cihān aḥvālin görmişem. Çoḳ māl dōst, düşmen yolında ḫarc itmişem. Günlerüŋ ṣāfīsin (5) ve zemānuŋ bulanuġın görmişem. Bu dükeliyile bir buçuḳ dōstdan artuḳ bulımadum. Sen birḳaç günde elli (6) dōstı nice bulduŋ? Ol dōstlaruŋı baŋa göster, her birinüŋ mertebesin saŋa bildüreyin. Oġlı, bu (7) sözi ḳabūl itdi. Çün gice oldı, bu bāzirgān bir ḳoyun boġazladı. Şöyle ḳanıyla bir nesneye ṣarub (8) çuvāla ḳoydı, bir ḳula götürtdi. Bir dōst ḳapusına vardılar, evinden ṭaşra çıḳarub eyitdiler: İşbu (9) şehrüŋ acyānlarındandur bir kişidür, gice bizümle savaşdı; nāgāh bıçaḳ ucı irdi, öldi. İmdi girçek (10) dōstdan tevaḳḳuc iderüz kim bunı evüŋde gizleyüviresin. Bizi bu ḳorḳudan ḳurtarasın. Ol dōst eyitdi: (11) Bizüm evümüz ṭardur, oġlancuḳlar daḫı sıġışmaz, bir ayruḳ yir buluŋ, didi ve anı ḳoyub bir dōsta daḫı (12) vardılar. Ol daḫı cevāb virdi: Ol elli dōstdan bir bütün çıḳmadı. Bāzirgān eyitdi: İy oġul! Dükeli (13) dōstlaruŋ dīvār naḳşıyımış yāḫuẕ diken aġacı; ne yüzinden menfacat yolmaġa yarar ve ne gölgesinde (14) dinlenmege yarar. Gel imdi benüm dōstlaruma varalum! Ol yarım dōsta vardılar, ḳıġırub ṭaşra geldi, ḥāl

16a

Onların örneği fuka bardağı gibidir. Dolu olduğunda ağzından, dudağından öperler; boş olduğunda yere vururlar. Tacir dedi: Ey oğul! Korkarım ki senin dostların da bu gruptandır. Ben yetmiş yaşında bir kişiyim, dünyanın bin bir türlü halini görmüşüm. Dost düşman uğrunda çok mal harcamışım, iyi ve kötü gün görmüşüm. Bununla birlikte bir buçuk dosttan fazlasını bulamadım. Sen birkaç günde elli dostu nasıl buldun? O dostlarını bana göster, her birinin durumunu sana göstereyim. Oğlu bu sözü kabul etti. Gece olunca tacir bir koyun boğazladı. O şekilde kanıyla bir şeye sarıp çuvala koydu. Bir hizmetçiye taşıttı. Bir dostunun kapısına vardılar. Evinden dışarı çıkarıp dediler: Şu, şehrin ileri gelenlerinden bir kişidir. Gece bizimle kavga etti. Birden bıçak ucu deydi, öldü. Şimdi sen gerçek dosttan bunu evinde gizleyerek bizi bu korkudan kurtarmanı istiyoruz. O dost cevap verdi: Bizim evimiz dardır. Çocuklar bile sığmaz, başka bir yer bulun, dedi. Onu bırakıp bir dosta daha vardılar. Onun gibi cevap verdi. O elli dosttan tam bir dost çıkmadı. Tacir dedi: Ey oğul! Bütün dostların duvar nakşıymış ya da ne üstünden meyve toplamaya yarayan ne de gölgesinde dinlenmeye yarayan diken ağacı gibiymiş. Gel şimdi benim dostlarıma varalım. O yarım dosta vardılar, çağırınca dışarı geldi.

16b

(1) ṣūretin didiler. Eyitdi: Vallahi ben bir müflis kişiyin. Şahnādan ḳorḳaram ve bu işde baḫīl degülem. (2) Bir evüm var, baḫīller göŋlinden ṭarraḳdur. Genç oğlancuḳlarum var. Sizi gizleyimeyem ammā bu gövdeyi gizleyem (3) kim kimse görmeye. Andan gitdiler, ol tamām dōsta vardılar ve ḥāl niteligin didiler. Ḳabūl barmağın gözine (4) ḳoyub eyitdi: Bi-smi^{c}llahi, her ne dürlü zaḥmet ve ḳorḳu var, ben göreyin. Zīrā dōstven. Dōst dōstdan (5) bunuŋ gibi demde yüz döndermek gey olmaya. Bir zīr zemīn vardur, ḳaraŋu. Bu gövdeyi anda ḳoyam tā kimse (6) görmeye ve bir ḥalvet hücre var, uçmaḳ ravżasıdır, ṣanasın. Sizi daḫı anda gizleyem, her ne gelse (7) Tengriden ḫōş geldi, gelüŋ berü. Çün bāzirgān bu ṭoġruluġı gördi, eyitdi: Ṣaġ esen olġıl. Şükr (8) ki ben bu bābdan aruven. Ġaraz bu işden, bu oğlana dōstların bildürmegidi, bildürdüm. Dükeli ^{c}ālemi (9) ġalbırladum ser-ġarbıl bu geldi, beyt: چودانا بود دشمنی جان بود - به از دوست مردی که نادان بود (10) Ben seni ^{c}ākıl ve dānā dōsta ḳulavuzladum ki bunuŋ gibi günde saŋa bulına. Pes melik daḫı dārü'1-ġurūrdan (11) dārü's-sürūra naḳl eyledi, pāẕişāhlıḳ ulu oğlına degdi ve ḳalan ḳardaşları ataları ögüdin ḳabul (12) ḳılub anuŋ buyruġına mutī^{c} ve münkād oldılar. Lā-cirem ferāġat rāḥat birle il dutdılar. (13) **Üçünci bāb**: **Melik Ardaşir ve Dānā Mihrānbih ḥikāyeti**dür. Pāẕişāh–zāde eyitdi ki: (14) İşitdüm kim Şāh-ı Ardaşīr ḳadīm meliklerden ve ulı selāṭīnlerdenidi. ^{C}Adl ü iḥsāna mensūb ve luṭf-ı

16b

Ne olduğunu anlattılar. Cevap verdi: Vallahi ben bir müflis kişiyim. Gece bekçisinden korkarım ve bu işte de cimri değilim. Bir evim var, cimrilerin gönlünden daha dardır. Genç çocuklarım var, sizi gizleyemem ama bu gövdeyi gizleyeyim ki kimse görmesin. Ondan sonra gittiler, o tam dosta vardılar ve ne olduğunu anlattılar. Canı gönülden kabul ederek dedi: Allah'ın izniyle ne kadar zahmet ve korku varsa ben göreyim. Çünkü dostum. Dostun, dosttan böyle bir anda yüz çevirmesi doğru olmaz. Biraz karanlık bir yer vardır. Bu gövdeyi kimse görmemesi için oraya koyayım ve sanki cennet bahçesi gibi tenha bir oda var. Sizi de orada gizleyeyim. Tanrı'dan ne gelirse hoş geldi. Hadi gelin. Tacir bu sadakati görünce dedi: Sağ olasın! Ben bu durumdan uzağım. Bu işten maksat bu oğlana dostlarının ne olduğunu göstermekti, gösterdim. Bütün alemi eledim, eleğimin üstünde bu kaldı. Beyit: "*Akıllı düşman cahil dosttan iyidir*". Ben seni akıllı ve bilgili dosta emanet ettim ki böyle bir günde senin için var ola. Sonra melik de gurur diyarından neşe diyarına göçtü. Padişahlık büyük oğlana kaldı ve diğer kardeşler babalarının vasiyetini kabul edip onun emrine boyun eğdiler. Şüphesiz gönül rahatlığıyla ülkeyi yönettiler. Üçüncü bölüm. Melik Ardaşir ve alim Mihranbih'in hikayesi. Şehzade anlattı: Şah Ardaşir eski meliklerden ve büyük sultanlardandır. Adalet ve ihsan sahibi, lutuf ve

17a

(1) kereme maḫṣūṣıdı. Oğlı yoġıdı, bir ḳızı varıdı. Her kim yüzin görse eydürdi افسحرٌ هذا Ve bir ṣūreti (2) varıdı kim Çin naḳḳāşları cemāl-i naḳşın ḫayāl taḫtasına yazamazdı ve gözler āyīnede muṣavver idemezdi (3) ve güneş oġurlayın serāyı derīcesinden cemāli temāşāsına gelürdi. Züḥal, serā perdesi pasubānlıġın (4) iderdi. Çün bu evṣāf birle meşhūr oldı, çevreden pāẕişāhlar raġbet eyleyüb (5) dilediler ve anuŋ derincegi bucaġı hoẕ hiç kimse üstine gölge bıraḳmadı. Bir gün şāh ḳatına gelüb (6) eyitdi: İy oġlandan yig ḳızum, egerçi sen atadan anadan faḫr dutarsın ammā, erden ḳaçmaḳ (7) maṣlahat degüldür. Ḳız ata evinde çoḳ ṭurmaḳ suya beŋzer; çün su çoḳ ṭura, yoyımayınca (8) olmaz. Ṣāhib-i şer^c[56] anı bilüb buyurdı ki نعم الختف القبر Pes yigrek oldur ki rıżā viresin, (9) seni fülān pāẕişāhuŋ oġlına virem ve endīşem senden fāriġ ḳılam. Ḳız eyitdi: Er oġlan ni^cmetdür, (10) bu cihān ni^cmeti, sebeb-i ḥasenātdur ve ḳız oġlan mihnetdür ve bu cihān mihneti, sebeb-i maġfiretdür (11) ve atalar anuŋ zaḥmetine ṣabr ḳılmaḳ lāzımdur ve anuŋ ḥāline naẓar eyleyüb küfvine ya^cnī sıŋarına (12) virmek vācibdür ki ^cavrete lāyıḳ olmaya, aŋa virmemek yigdür. Eger kefāf māl ve ḥaseb (13) ve nesebile isterseŋ ol kefaet[57] degüldür ve benüm sıŋarum oldur ki iki cihānda zevāl görmeye (14) ve mālı hergiz eksilmeye. Egerçi māl bende çoḳ ola, telef yolındadur ve ḥavādis yili uġraġdadur.

17a

ikram sahibi idi**.** Oğlu yoktu bir kızı vardı. Her kim yüzünü görse derdi: "*Bu bir sihir mi*?" ve bir sureti vardı ki Çin nakkaşları güzelliğinin nakşını hayal tahtasına işleyemezdi ve gözler onu aynada canlandıramazdı ve güneş sabahleyin sarayın penceresinden güzelliğini izlemeye gelirdi. Zuhal yıldızı saray perdesinin bekçiliğini yapardı. Bu özelliklerle meşhur olduğu için etraftan padişahlar rağbet eyleyip istediler ve onun baş örtüsünün köşesine hiç kimse gölge bırakamadı. Bir gün şah yanına gelip dedi: Ey oğuldan iyi kızım! Her ne kadar baban vesilesiyle saygınlık kazansan da erden kaçmak uygun değildir. Kızın baba evinde çok durması suya benzer. Su çok durduğunda kokmaması kaçınılmazdır. Din sahibi bunu bilip buyurdu ki "*Kabir ne güzel eştir*." öyleyse en iyisi izin ver, seni filan padişahın oğluna vereyim ve senin için endişelenmekten kurtulayım. Kız cevap verdi: Erkek çocuk nimettir. Bu dünyanın nimeti iyilik sebebidir. Kız çocuğu sıkıntıdır. Bu dünya sıkıntısı affolunma sebebidir ve babaların onun sıkıntısına sabretmesi gerekir. Onun durumuna bakıp dengine vermek vaciptir. Eğer kıza layık değilse ona vermemek daha iyidir. Eğer yeterli miktar mal, soyluluk ve nesep istersen o benim dengim değildir. Benim dengim iki cihanda da yok olmayacak ve malı hiç eksilmeyecek olandır. Mal bende çok olsa da yok olabilir ve bela rüzgarının önündedir.

---

[56] Korkmaz, sahib-i şeran.

[57] Korkmaz, kefat.

17b

(1)فلا انساب بينهم يومئذٍ ولا يتساءلون[58] Melik eyitdi: Sen Pāẕişāh -zādesin, lābud pāẕişāh -zādeye (2) varsaŋ gerek. Ḳız eyitdi. Pāẕişāh oldur ki kendüye ve ayruġa hükmi geçe. Melik eyitdi: Anuŋ gibi (3) ḳanda bulınur? Ol oldur ki ᶜaḳlı imām idine ve ᶜaḳıldan ṭaşra iş işlemeye. Pes ol kişinüŋ (4) kendüye hükmi geçer, ol kişi daẖı kim ayruḳlaruŋ ᶜaybından yüz döndürmişdür, kimsenüŋ ᶜaybın istemez; (5) ayruġa daẖı hükmi geçer. Pes pāẕişāh bunuŋgibi[59] kişiyi bir zemān istedi. Āẖir haber virdiler ki anuŋ gibi (6) kişi kim istersiz dünyā sevgüsinden fāriġ, āẖiret işine meşġūl, ol fülān yirde muḳīmdür. (7) Adı Dānā-yı Mihrānbihdür. Melik rāyı ḳarār dutdı kim ḳızın aŋa vire. Fi'lcümle ol kişiyi ḥāżır ḳılub (8) iḳrār alub kābin ḳıydılar, birbirine muvāfıḳ gelüb sāzikārlıḳ itdiler. Bir gün şāh Ardaşīr (9) atalıḳ şefḳatinden ve ᶜayāli, turdı, ḳızı evine vardı; ḥālin, dirligin ṣordı. Ḳız eyitdi: Dükeli ḥālde (10) andan rāżīven illā bir nesneden degül. Ve evümüz birdür, dükeli nesne bir yirdedür. Melik eyitdi: Ben (11) andan dilek eyleyem, bir ev daẖı idine. Pes güyegüsin ḥalvet ḳıġırdı ve eyitdi: Bir eve kaniᶜ olmaḳ (12) zaḥmetdür. Her bir nesnenüŋ bir yeri var, her yiyesinüŋ ḳabı var. Ayru ayru gerek. Mihrānbih (13) eyitdi: Ben cihānuŋ eczāsın dirşirüb bir eylemişem ve ḳanāᶜat mührin aŋa urmışam ve eger girü (14) ṭaġıdam her birine bir yir ve bir bekçi ve bir başarıcı gerek. Eyle olsa ben anlaruŋ işinden ferāġat ḳaçan

17b

“Artık o gün aralarında ne nesep kalmıştır, ne de birbirlerine soracakları şey…” Melik dedi: Sen padişah çocuğusun. Kesinlikle padişah çocuğuna varmalısın. Kız cevap verdi: Padişah odur ki kendine ve başkalarına hükmü geçer. Melik dedi: Onun gibisi nerede bulunur? O aklı önder edinmeli ve akıl dışında iş işlememeli. Böylece o kişinin kendine hükmü geçer. O kişi başkalarının ayıbından da yüz çevirmiştir. Kimsenin ayıbını aramaz. Başkasına da hükmü geçer. Sonra padişah böyle bir kişiyi bir müddet araştırdı. Sonunda dünya sevgisinden uzak ahiret işiyle meşgul bir kişiyi haber verdiler. O filan yerde yaşamaktadır. Adı Mihranbih’tir. Melik kızını ona vermeye karar verdi. Kısacası o kişiyi hazırlayıp rızasını alarak nikah kıydılar. Birbirini benimseyip uyum sağladılar. Bir gün Şah Ardaşir babalık şefkatinden kalktı kızının evine vardı, halini**,** geçimini sordu. Kız cevap verdi: Bir şey dışında her durumda andan razıyım. Evimiz bir odadır, her şey bir yerdedir. Melik dedi: Ben ondan bir ev daha edinmesini isteyeyim. Sonra damadını tenha bir yere çağırarak dedi: Bir eve kanaat etmek sıkıntıdır. Her şeyin yeri, her yiyeceğin kabı ayrı ayrı olmalı. Mihranbih cevap verdi: Ben dünyanın eczasın toplayıp bir eylemişim ve ona kanaat mührünü vurmuşum. Eğer dağıtırsam her birine bir yer, bir bekçi ve bir hizmetçi gereklidir. O zaman ben onların meşgalesinden nasıl kurtulayım.

---

[58] Kur’an 23. sure, 101. ayet.

[59] بونككب

18a

(1) bulam ? Ol ḥırṣ ki uyır ejdehādur. Anı uyarmış olam ve anuŋ aġusına nice ḳatlanam. Şāh eyitdi: (2) Yiriçün ḳayıd yimeŋ, benüm gey ulu serāylarum ve ḫurrem köşklerüm var. Her ḳanġısın dilerseŋ iḫtiyār (3) ḳıl. Dānā-yı Mihrānbih eyitdi: Ma[c]lūmdur kim çün leẕẕetler giderici ve serāylar yıḳıcı melekü'l-mevt heybeti ire, ḳuşlar yuvasın (4) yıḳmaḳ neyise pāẕişāhlar serāyın ve melikler bārıgāhın daḫı eyle yıḳar ve nice kim bu haḳīr virānei ḫarāb iderse (5) ol yüksek ve giŋ serāyları daḫı eyle bozar. Nite kim ol göŋli diri kişi eyitmişdür. Beyt: (6) داشت لقمان یکی کریچهء تنک - چن گلوگاه نای و سینهء چنک - کفت هذا لمن یموت کسیر (7) - بادم سردو چشم کریان پیر Bilgil iy pāẕişāh, nefsüŋ iki şākirdi vardur, nā-muvāfıḳ. Biri ḥırṣ, biri (8) şehvet; birinüŋ ḳaṣdı çoḳ yimek ve çoḳ içmek ve birünüŋ ra[c]nālıḳ, kendüzin bezemek. Kişi irte gice dürişüb (9) bu ikinün dilegin yirine getürmeye ki لا یملاء جوف ابن آدم الا التراب nitekim ol üç ortaḳ işledi. (10) **Dāsitān-ı serāniyān bā-yekdiger**: Dānā eyitdi: İşitdüm kim bir kez, üç kişi düzilüb ḥarāmīlıġa çıḳdılar. Çoḳ zemān (11) yol urdılar. Nice müsülmānlaruŋ mālın aldılar. [C]Āḳibet işledükleri işüŋ cezāsın bulacaḳ vaḳt (12) oldı. Bir gün bir vīrānda gizlü bir ṣanduḳça māl buldılar. Ḫāṭırları ḫoş olub sevindiler, bir altun bir yoldaşlarına (13) virüb ta[c]ām almaġa viribidiler. Ol kişi vardı, ta[c]ām aldı. Ḥırsından ta[c]āma aġu ḳatdı. Ol ikisi daḫı (14) danışdılar kim gelicek anı öldüreler, altunı ikisi üleşeler. Çün ol kişi ṭa[c]āmı getürdi, durdılar, öldürdiler;

18a

O hırs ki uyuyan ejdarhadır. Onu uyandırırsam onun zehrine nasıl katlanayım. Melik cevap verdi: Yer için tasalanmayın. Benim çok büyük saraylarım ve hürrem köşklerim var. Hangisini dilersen seç. Alim Mihranbih dedi: Şüphesiz lezzetleri yok eden sarayları yıkan ölüm meleğinin heybeti gelince kuşların yuvasını yıkmak neyse padişahların saraylarını ve meliklerin köşklerini de öyle yıkar ve bu basit viraneyi nasıl harap ederse o yüksek ve geniş sarayları da öyle yıkar. O gönül gözü açık kişinin dediği gibi, beyit: "*Birinin küçük bir evi vardı / Ney deliği ve saz sinesi gibi… / İki gözü ağlayan ihtiyar adam dedi / Ölümlü kişi için bu bile fazladır"* Ey padişah bil ki nefsin kötü iki yoldaşı vardır. Biri hırs, biri şehvettir. Birinin kastı çok yemek, çok içmek; diğerinin ise kendini süslemek. İnsan iki gece didinip o üç ortağın yaptığı gibi bu ikisinin dileğini yerine getirmemeli ki "*İnsanoğlunun gözünü sadece toprak doyurur."* Eşkiyaların hikayesi. Alim anlattı: İşittim ki bir gün üç kişi bir araya gelip haramiliğe çıktılar. Uzun bir süre yol kestiler, birçok müslümanın malını gasp ettiler. Sonunda yaptıkları işin cezasını bulacakları vakit geldi. Bir gün bir viranede gizli bir sandık mal buldular. Hatırları hoş olup sevindiler. Bir arkadaşlarına bir altın verip yiyecek almaya gönderdiler. O kişi gitti yiyeceği aldı, yiyeceğe zehir koydu. O ikisi de gelince onu öldürmeye, altını kendileri paylaşmaya karar verdiler. O kişi yiyeceği getirdiğinde kalktılar, öldürdüler;

18b

(1) ṭa^c^āmı daḫı kendüler yidiler, öldiler. Bu ḥikāyeti anuŋçun eydürem kim yindek nefse muṭī^c^ olmaḳ revā degüldür. (2) Zīrā nefsi nice ögredürsen eyle ḳalur. Nitekim dimişlerdür: Beyt. چن پذيرست نفس إنسانى ـ انچنان كرد داد كه كردانى (3) Ve hakīmler dimişlerdür kim: Uzun saġınç dīv duzāġıdur ve anuŋ dānesinden (4) gey saḳın kim duzāġına düşmeyesin ve dimişlerdür kim: Çün ḳarnuŋ toḳ ola, açlıḳ ġuṣṣasın yime. (5) Zīrā çoḳ toḳlar görmişüz kim açmaġa irmedi ve çün ṭonuŋ bitün ola, yalıncaḳlıḳ ġuṣṣasın yime. Zīrā (6) çoḳ ṭonlular gördük kim ṭonı eskiyince kefene girdi. İy melik, bilgil kim neḳadar sen dünyāya baġlanasın (7) ve aldanasın, ol artuḳ şeşilür ve neḳadar kim sen aŋa ulaşasın, ol senden eksilür. Belki iy melik, (8) Tengri te^c^ālā seni ra^c^iyyete çoban ḳıldı ve uşbu māl ki altun gümişdür ṭamu odınıdur. Tengri haḳḳın virmeyince (9) alnuŋ taġlayacaḳlardur. Nite kim Ḳurānda buyurur: يوم يحمى عليها فى نار جهنم فتكوى بها جناههم (الآيت) (10) İy melik, uşbu naṣīḥātları işit, kendüzüni ḳarı dünyā elinde esīr ve anuŋ mekrinde giriftār ḳılma. (11) Çün melik Ardaşīr bu ḥikmet kelimelerin cān u göŋül ḳarub ḳabul ḫalḳasın cān ḳulaġına geçürdi. Pes (12) ṭurdı, ḳızı ḳatına vardı, ögütledi. Ḳız daḫı Tenri te^c^ālā emrine muṭī^c^ olub ve dünyā ṭarlıġın iḫtiyār kılub (13) āḫiret rāḥatın ḳabūl itdi. İy cānum ḳarındaş, bizden ilerü gelen pāẕişāhlar ^c^ālimlere, zāhidlere (14) uyarlardı. Lā-cirem mülkleri ^c^imāret ve sözleri nāfiz ve ḥükmleri revānidi. **Dördünci bāb**.

18b

yiyeceği de kendileri yediler, öldüler. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki sürekli nefse boyun eğmek doğru değildir. Çünkü nefsi nasıl alıştırırsan öyle kalır. Nitekim dedikleri gibi, beyit: *"İnsan nefsi eğitilebilir / Nasıl alıştırırsan öyle olur"* ve alimler demişlerdir ki uzun düşünce şeytanın tuzağıdır. Onun yem tanesinden iyi sakın ki tuzağına düşmeyesin ve derler ki karnın tok olduğunda açlık için tasalanma. Çünkü çok toklar görmüşüz ki acıkmaya ulaşmadı; Giyimin tam olduğunda çıplaklık için endişelenme. Çünkü çok giyimliler gördük ki elbisesi eskiyinceye kadar kefene girdi. Ey melik! Bil ki sen dünyaya ne kadar bağlanırsan ve aldanırsan o seni bırakır; sen onu ne kadar elde edersen o senden o kadar eksilir. Ey melik! Tanrı taala seni halka çoban kıldı ve şu altın, gümüş gibi mal, cehennem ateşidir. Tanrı hakkını vermeyince alnını dağlayacaklardır. Kuran'da buyurduğu gibi: "*O gün biriktirdikleri cehennem ateşinde kızdırılacak, alınları onlarla dağlanacak*…" Ey Melik bu nasihatleri dinle, kendini kocamış dünya elinde esir bırakma ve onun aldatmacasına kanma. Melik Ardaşir bu hikayeyi canı gönülden dinlediği için kabul küpesini can kulağına taktı. Sonra kalktı kızının yanına vardı, öğüt verdi. Kız da Tanrı taala emrine boyun eğip ve dünya sıkıntısını seçip ahiret rahatlığını kabul etti. Ey canım kardeş! Bizden önce gelen padişahlar alimlere, zahitlere tabi olurlardı. Şüphesiz ülkeleri bayındır, sözleri etkili, hükümleri geçerliydi.

19a

(1) **Dīv Gāvpāy ve Dānā Nīkdīn ḥikāyeti**dür : Melik-zāde eyitdi : İşitdüm ki ilerü zemānda dīvler (2) ādemiler arasında āşikāre yürürleridi, ḫalḳı azdururlarıdı ve bāṭıl ḫayāllar ḫalk gözine gösterür -(3) leridi. Āḫir şöyle oldı kim Bābil vilāyetinde bir ṣālih dīndār ᶜālim ḳopdı, bir tāġ içinde savmaᶜa idinüb (4) ᶜibādete meşġūl ve ḫalḳı dīn yolına daᶜvet ḳıldı. Az zemān içinde çoḳ kişiler uydılar. Eyü (5) adı ᶜālemlere yayıldı. Çün dīndār ḥāli böyle yüceldi, dīvler işi bāṭıl ve ᶜamelleri kāsid ḳaldı. (6) Derildiler, ulular Dīv-i Gāvpāy ḳatına geldiler, bir kezden feryād kılub çağırışdılar, eyitdiler: Bu dīndār (7) ḫalk arasında bize ᶜizzet ḳomadı ve bizüm vesvesemüz geçmez oldı. Yarın bir gün ki bu dīndār ᶜalemin götüre (8) yürüye, cihān bir kezden aŋa uya. Pes ayruḳ bize ne dirlik ḳala? Dīv bu ḳażiyye'i işitdi, şeyṭānlıḳ odı (9) içinde yandı, ġazab yalıŋları çevre ṣaçıldı, eyitdi: Bir zemān baŋa mühlet virüŋ, bu işi ben saḳlayam. (10) Zīrā endīşesüz bu işe ḳadem urmaḳ olmaz. Bu dīvüŋ üç vezīri varıdı ki her biri rāy u tedbīr ve mekr ü (11) ḫīle içinde gey üstād idi. Anları dirşürüb meşveret ḳılmaġa başladı. Evvel ulu vezīre sordı ki: Ne dirsin (12) ve bu işde senüŋ tedbīrüŋ nedür? Vezīr eyitdi: Uṣlular dimişlerdür kim, iki nesne bir ḥālde ḳalmaz ve devlet (13) başda ve cān tende. Şek degüldür kim çün ṭāliᶜ döne, ecel ire; ne devlet baş da ḳalır ve ne cān (14) tende. Bu gün ol kişinüŋ ṭāliᶜi ḳuvvetde ve cānı tendedür. Ne oḳ kim biz aŋa atavuz biri ṭoġru varmaya

19a

Şeytan Gavpay ve Alim Nikdin'in hikayesi. Şehzade anlattı: İşittim ki çok eskiden şeytanlar insanlar arasında açıktan gezerlerdi, halkı yoldan çıkarırlardı ve halkın gözüne dince yasak hayaller gösterirlerdi. Sonunda Babil şehrinde bir salih, dindar alim yetişti. Bir dağda inziva yeri edinip ibadetle meşgul oldu ve halkı din yoluna davet etti. Kısa zamanda bir çok kişi tabi oldu, iyi namı alemlere yayıldı. Dindarın mertebesi böyle yücelince şeytanların uğraşları ve amelleri boşa çıktı. Toplandılar, büyükleri Şeytan Gavpay'ın huzuruna geldiler. Hep birlikte feryat edip çağrıştılar, dediler: Bu dindar halk arasında bizim itibarımızı bırakmadı ve bizim vesvesemiz etkisini yitirdi. Yarın bir gün bu dindar bayrağını çekip yürür, dünya tamamıyla ona tabi olur. O zaman artık yaşamak bize haram olur. Şeytan bu olayı işitince şeytanlık ateşi içinde yandı, öfke kıvılcımları etrafa saçıldı, dedi: Bana biraz zaman verin, ben bu işi düşüneyim. Çünkü bu işe düşünmeden başlamak olmaz. Bu şeytanın her biri ray ve tedbir; kurnazlık ve hile işinde üstad olan üç veziri vardı. Onları toplayıp istişare etmeye başladı. Önce büyük vezire, senin bu işte tedbirin nedir, ne dersin, diye sordu. Vezir cevap verdi: Akıllılar demişlerdir ki iki şey olduğu gibi kalmaz. Talih başta ve can bedende… Şüphesiz talih dönüp ecel erince ne talih başta kalır ne de can tende… Bu gün o kişinin talihi yerinde ve canı bedenindedir. Bizim ona attığımız herhangi bir ok isabet etmeyebilir.

19b

(1) ve her tedbīr ki anuŋ def ᶜinde idevüz, hergiz rāst gelmeye; pes ṣabr ḳılmaḳ gerek kim anuŋ devleti (2) güneşi zevāle ire. Biz daḫı anuŋ helākine dürişevüz. Cehd ü emegümüz żāyiᶜ olmaya ve andan uġraşırsavuz (3) fetḥ ü ẓafer bizüm ola. Andan dīv bir vezīre daḫı ṣordı, eyitdi: Senüŋ rāyuŋ nedür ve nice itmek gerek ? (4) Eyitdi: Ne kim vezīr buyurdı ṭoġru ve maᶜkūldur, ammā hiç vaḳt anlaruŋ işinden dek ṭurmaḳ olmaz. Zīrā (5) çün anuŋ ṭāliᶜi ḳuvvetde ola ve biz daḫı dek ṭursavuz, aŋa yardum gibi ola ve biz kendü işümüzde taḳṣīrlıḳ (6) itmiş olavuz ve niçe kim gücümüz yite, anuŋ işi bünyadın yıḳa ṭurmaḳ gerek ve düşmene ḳılıç dili birle (7) cevāb virmek gerek. Andan div üçinci vezīre eyitdi: Senüŋdaḫı[60] tedbīrüŋ nicedür ve nice maṣlaḥat (8) görürsin? Vezīr eyitdi: Ne kim anlar didiler eyle itmek gerek. Pes anlaruŋ sözi pāẕişāh göŋline düşüb (9) yir itdi. Zīrā dükeli yaradılmış tabīᶜatı şöyledür kim, ne işitse ḫāṭırına es̱er eyler ve maᶜlūmdur ki polad (10) demürleri açarlarken demürile keserler ve yararlar; datlu dilile daḫı ādemilerüŋ ᶜādetin ve ṣıfatın (11) degşürürler. Nite kim gökçek şiᶜrile ve latif nükteler birle çoḳ baḫīlleri ve genleri cömerd ve bahādur iderler. (12) Ammā benüm rāyum oldur ki eger elümüzden daḫı gelürse bu dīndāruŋ ḳanın dökmek eyü olmaya. (13) ᶜĀkibet anuŋ vebāli bizüm cānumuza ire. Biz bir kişi öldürevüz ve bizden bir ḳalmaya. Nite kim Beni İsrāʾilde (14) bir ṣālih er varıdı, anı nāhaḳ yire öldürdiler. Anuŋçün yidi yüz kişi öldi. Tengri ḳulluġında olanıla

19b

Onu def etmek için olan her tedbirde acele edersek hiç doğru olmayabilir. O zaman sabretmek gerek ki onun talih güneşi battığında biz de onun yok oluşu için uğraşırız. Uğraşı ve emeğimiz boşa gitmez. Böylece uğraşırsak başarı ve zafer bizim olur. Ondan sonra Şeytan diğer vezire sordu, dedi: Senin fikrin nedir ve ne yapmak gerekir? Cevap verdi: Vezirin söyledikleri doğru ve akla yatkındır. Ama hiçbir zaman onların işlerinden uzak durmak uygun olmaz. Çünkü onu talihi yerindeyken biz de uzak durursak ona yardım gibi olur ve biz kendi işimizde kusur etmiş oluruz. Gücümüz yettiği kadarıyla onun yaptığı binayı yıkmaya çalışmak gerek ve düşmana dil kılıcıyla karşılık vermek gerek. Daha sonra üçüncü vezire dedi: Senin tedbirin nasıldır, sen neyi uygun görürsün? Vezir cevap verdi: Onların dedikleri gibi yapmak gerek. Böylece onların sözü padişahın gönlünde yer etti. Çünkü bütün yaratılmışların fıtratı şöyledir ki ne duysa gönlünü etkiler ve malumdur ki çelik demirleri açarlarken demirle keserler ve yararlar. Tatlı dil ile de insanların alışkanlıklarını ve özelliklerini değiştirirler. Güzel şiir ve hoş nüktelerle bir çok cimriyi, korkağı; cömert ve cesur savaşçı yaptıkları gibi… Ama benim fikrim şudur ki elimizden gelse de bu dindarın kanını dökmek iyi olmaz. Sonunda onun vebali bizim canımıza ulaşır. Biz bir kişi öldürürüz ama bizden bir kişi kalmaz. Nitekim İsrail oğullarından salih bir kişi vardı. Onu haksız yere öldürdüler. Bu yüzden yedi yüz kişi öldü. Kim Tanrı kulluğunda olanla

[60] سنكدخى

20a

(1) kim pençe vurub başa çıḳdı, belki çıḳmadı. Fi'l-cümle eger anı öldürürseŋüz yirine bir kişi daḫı ḳala, bu fitne ḳıyāmete (2) degin gitmeye. Ammā eyü tedbīr oldur kim sen şeyṭānî vesvesile anuŋ göŋline dünyā sevgüsin bıraḳasın, (3) zinā ve şehvet ḫayāli naḳşın celve ḳılasın; şöyle kim hergiz ölümi kendüye yakın görmeye ve daḫı ḳanā^c^atı (4) terk idüb ḫalḳ mālını ṭama^c^ ide. Eyle olsa sevgüsi ḫalḳ göŋlinden çıḳa. Andan girü anuŋ haḳḳına ne kim (5) dirsen[61] inanalar ve andan yüz döndürüb dirlik bāzārın kesād ḳılalar. Dīve bu söz ḫōş gelüb eyitdi: (6) Eyü tedbīr ḳılduŋ. Ḥāliyā benüm rāyüm oldur kim cem^c^iyyetlerde kim bulam, esrār-ı ^c^ulūmdan ve nesnelerüŋ haḳīḳatinden (7) aŋa suāl eyleyem. Çün kim suālimden ^c^āciz ḳala, cehlin ḫalḳa bildürem ve andan ḳanın dökem. Eger anuŋ (8) işin vesveseye ḳorsam rūzigārum zāyi^c^ ola. Pes bir vezīre daḫı eyitdi: Sen nedirsin[62] ? Bu söze vezīr (9) eyitdi: Çün sizüŋ tedbīrüŋüz iki nesne arasına düşdi, birin ḳoyub daḫı birin dutmaḳ ^c^aḳıl işi degül.(10) Nite kim Kurān buyurur: وعسى ان تكرهوا شيئاً Niçe yanlışlar kim naẓara rāst görinür ve niçe egriler kim ḫayāl (11) gözine ṭoğru görinür. Nitekim ol ḳonuğıla ev issi arasında oldı. Dīv eyitdi: Nicedür? Ol dāsitānı eyit, (12) işidelüm! **Dāsitān-ı mizubān ba-piser hoẕ:** Vezīr eyitdi: Bir cömerd er varıdı. Ḳonuḳ ağırlayıcı ve ġarīb (13) egleyici. Dāyimā kendü yanından yidürür, içürürdi. Bir gün bir dōstı aŋa ḳonuḳ geldi, dürlü ^c^izāz ikrām (14) birle anı ağırladı. Çün ṭa^c^āmı yidiler, ev issi eyitdi: Ma^c^ẕūr düşer ki şarābumuz eksükdür ammā baḫīllıḳ

20a

pençe vurup baş edebildi, kesinlikle baş edemedi. Kısacası eğer onu öldürürseniz yerine bir kişi de kalsa bu fitne kıyamete kadar sürer. Ama iyi tedbir şudur ki sen, şeytan vesvesesiyle dünya sevgisini onun gönlüne bırakasın; zina ve şehvet düşüncesinin nakşını hoş gösteresin . Öyle ki ölümü kendine hiç yakın görmesin ve de kanaati terk edip halk malına göz diksin. Öyle olursa sevgisi halk gönlünden çıkar. Ondan sonra onun hakkında ne dersen inanırlar ve ondan yüz çevirip düzeni bozarlar. Bu söz şeytanın hoşuna gidince dedi: İyi akıl ettin. Zaten benim fikrim şudur ki onu toplum içinde yakalayayım, ilimlerin sırlarından ve nesnelerin hakikatinden ona soru sorayım. Sorularım karşısında çaresiz kalacağı için cehaletini halka göstereyim ve ondan sonra kanını dökeyim. Eğer onun işini vesveseye bırakırsam vaktim boşa gider. Sonra bir vezirine de dedi: Sen bu söze ne dersin? Vezir sizin fikriniz iki şey arasında kaldığı için birini bırakıp da diğerini almak akıl işi değildir. Kuran'ın buyurduğu gibi "*Umulur ki hoşunuza gitmeyen bir şey olur…*" Nice yanlışlar ki düşüncede doğru görünür ve nice yanlışlar ki akla uygun görülür ve nice eğriler ki hayal gözüne doğru görünür. O konukla ev sahibi arasında oldu. Şeytan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Konuk ağırlayan ve oğlunun hikayesi. Vezir anlattı: Cömert bir adam vardı. Misafirperver ve konuk ağırlayan… Daima kendi yanında yedirir, içirirdi. Bir gün bir dostu ona konuk olarak geldi. Türlü izzet ve ikram ile onu ağırladı. Yemeği yiyince ev sahibi dedi: Kusura bakmayın şarabımız azdır ama cimrilik

[61] Korkmaz, virsen.
[62] ندرسن

20b

(1) ṣanmayasız. Bir şi̇̄şede birez gizlemişem, sizüŋ gibi dōstlara bulına diyü. Getürsünler birez ḫāṭırumuz (2) egleyelüm. Ḳonuḳ eyitdi: Ḫōş ola. Bu ev issinüŋ bir egri gözlü oġlı varıdı, aŋa eyitdi: Gir içerü, bir (3) şi̇̄şe var, getür. Oġıl içerü girdi, şi̇̄şei iki gördi. Girü çıḳdı, eyitdi: Şi̇̄şe ikidür, ḳangısını (4) getüreyim? Ev issi utandı, eyitdi: Olmaya ḳonuḳ buḫl itdük ṣana. Birin ṣı ve birin getür. Oġlan vurdı (5) şi̇̄şei uvatdı. Yirinde ayruḳ daḫı bulımadı. Oġlan eyitdi: Birin sıdum ve birin daḫı bulımazam. Ḳonuḳ bildi kim (6) ḫalel oġlan gözindedür. İmdi bu ḥikāyeti anuŋçün[63] eyitdüm, tā bilesinkim a^c^zālarda nesneyi bellü (7) bilmek gözden yig yoḳdurur. Ol ġalaṭdan ḫāli̇̄ degül. Pes gerek ki bu işde gey endi̇̄şe ve ince (8) fikirler eyleyesin, andan bu işe ḳadem urasın. Zi̇̄rā Tengri te^c^ālā cümle yaradılmış cevāhirinde ādem (9) oġlanı cevheri gibi aru cevher yaratmadı, gey bilmegi ve tiz görmegi anlara virdi. Şöyle kim dāye ṭıfl (10) oġlanı bisler ve āfetlerden saḳlar, Haḳ te ^c^ālā anları daḫı yig saḳlar, her birine bunca firişte müvekkel (11) ḳoyub ve dürlü ^c^ilm ḥikmet anlara ta^c^li̇̄m itdürür. Anlaruŋ ulular ve serverleri ḥaḳḳında diyübdürür ki [64]علمه شديد القوى bizüm ^c^ilmümüz anlaruŋ ^c^ilmi ḳatında şol bir ekinci ta^c^bi̇̄r bildügi gibidür. Di̇̄v (13) eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit ,işidelüm! **Dāsitān-ı merd-i bāġubān ve dānisten-i ^c^ilm-i ta^c^bi̇̄r**: (14) Vezi̇̄r eyitdi: İşitdüm ki bir ekinci varıdı. Bir gice düş gördi ki ḳarnından kelid açardı. İrte ṭurdı

20b

sanmayın. Sizin gibi dostlara bulunsun diye şişenin birinde biraz sakladım. Getirsinler biraz gönül eğleyelim. Konuk dedi: Güzel olur. Bu ev sahibinin gözü bozuk bir oğlu vardı. Ona dedi: Gir içeri, bir şişe var, getir. Oğlu içeri girdi, şişeyi iki tane gördü. Geri çıktı, dedi: Şişe iki tanedir hangisini getireyim. Ev sahibi utandı. Konuk cimrilik ettiğimizi sanmasın. Birini kır, diğerini getir. Oğlan vurdu, şişeyi kırdı. Yerinde başkasını da bulamadı. Oğlan dedi: Birini kırdım, diğerini de bulamıyorum. Konuk anladı ki sorun oğlanın gözündedir. Bu hikayeyi şunu bilesin diye anlattım: Organlar içinde bir şeyi iyice anlamakta gözden daha iyisi yoktur. O hatadan uzak değildir. Öyleyse bu meselede iyice düşünmelisin ve ince eleyip sık dokumalısın. Ondan sonra bu işe başlamalısın. Çünkü Tanrı taala bütün yaratılmışların cevheri arasında ademoğlunun cevheri gibi saf cevher yaratmadı. İnce anlayış ve iyi bakışı onlara verdi. Anne bebeği beslediği ve afetlerden koruduğu gibi Hak taala onları daha iyi korur. Her birine bir çok melek vekil koyup çeşit çeşit ilim ve hikmeti onlara öğretir. Onları büyükleri ve önde gelenleri hakkında der ki *"Ona çok kuvvet sahibi, öğretti."* Bizim ilmimiz onların ilmi karşısında şu bir çiftçinin rüya tabiri bildiği gibidir. Şeytan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat , dinleyelim. Çiftçi ve tabir bilicinin hikayesi. Vezir anlattı: İşittim ki bir çiftçi vardı. Bir gece karnından kilit açtığını rüyada gördü. Sabahleyin kalktı,

[63] آنوكچن

[64] Kur'an 53. sure, 5. ayet

21a

(1) ive ive muᶜabbir ḳatına vardı, düşin diyüb taᶜbīr ṣordı. Muᶜabbir eyitdi: Bir altun vir, diyüvireyin, didi: (2) Bir altun virdi. Muᶜabbir eyitdi: Oldur kim oğluŋ ṭoğa. ᶜAvreti meger yüklüyidi. Oġıl ṭoġdı. Bir ḳaç günden (3) ṣoŋra ayaġı aġrıdı, girü muᶜabbire vardı, bildürdi. Muᶜabbir eyitdi: Bir altun vir, devāsın eydivireyin. Bir altun (4) virdi, eyitdi: Var ayaġına balile ḳayġana vur. Pes balile ḳayġana urdı. Ayaġı gey oldı. Kendü kendüye eyitdi: (5) Muᶜabbirlıḳ ögrendüm. Çift ve ekin zaḥmetinden ḳurtılam, didi. Pes çift āletin ṣatdı. Bir ḳaç pāre kitāb (6) aldı. Bir muᶜabbir dükkānın düzdi. Muᶜabbirrāne[65] ṭon geydi, oturdı. H̱alḳ işitdi. Bir ġarīb muᶜabbir geldi diyü şehre, (7) ile yayıldı. Nāgāh pāẕişāhuŋ ẖādimlerinden birisi düş gördi. Muᶜabbir ṣora bāzāra geldi, ol (8) kişiyi gösterdiler. H̱ādim ṣordı kim tabīr bilür misin ? Eyitdi: Gey bilürem. Bu işde gey ḥāẕıḳ üstāẕem. H̱ādim (9) düşin eyitdi. Muᶜabbir eydür: Bir altun vir, eydivireyin. Bir altun virdi, eyitdi: Var, uşbu yaḳında oğluŋ (10) ṭoġa. Eyitdi: Hay ne söylersin! Ben ẖādimven. Muᶜabbir eyitdi: Bir altun daẖı, gökcek yorayın. Bir altun (11) daẖı virdi, eyitdi: Ayaġuŋa balile ḳayġana vur. H̱ādim ḳaḳıdı. Bilekden birle döge bāzār arasına(12) çıḳardı, eyitdi: Hay merdek, sen ādemi görüp neydigün bilmezsin, gördükleri düşi nice bilesin, didi. (13) İmdi bu ḥikāyeti anuŋçün didüm kim: Olmaya biz daẖı ᶜilm ü dāniş daᶜvīsin ḳılub erenler maḥfiline (14) girevüz. Kendü dilümüzile cehlümüzden perdei giderüb ẖacīl ve şermsār olavuz. Dīv eyitdi: Hōş eyitdüŋ.

21a

aceleyle rüya tabircisinin yanına vardı, rüyasını anlatıp yorumunu sordu. Rüya tabircisi bir altın ver, diye cevap verdi. Vereyim, dedi. Bir altın verdi. Rüya tabircisi dedi: Tabiri şudur ki çocuğun olacak. Demek ki hanımı hamileymiş, çocuğu oldu. Birkaç gün sonra ayağı ağrıdı. Tekrar rüya tabircisine gitti, anlattı. Rüya tabircisi bir altın ver, devasını söyleyivereyim. Bir altın verdi. Cevap verdi: Git ayağına bal ile kaygana sür. Böylece bal ile kaygana sürdü, ayağı iyi oldu. Kendi kendine dedi: Tabircilik öğrendim, çift ve ekin zahmetinden kurtulayım dedi. Çift aletini sattı, birkaç parça kitap aldı, bir tabirci dükkanı hazırladı. Tabirci gibi giyindi, oturdu. Halk bunu işitti. Yabancı bir tabirci geldi diye ülkeye yayıldı. Ansızın padişahın hadımlarından biri rüya gördü. Tabirci aramak için pazara geldi. O kişiyi gösterdiler. Hadım rüya tabiri bilir misin, diye sordu. Cevap verdi: Bilirim. Bu işte çok iyi bir üstadım. Hadım rüyasını anlattı. Tabirci der: Bir altın ver, söyleyivereyim. Bir altın verdi. Dedi: Git yakın zamanda çocuğun olacak. Dedi: Hey ne dersin! Ben hadımım. Tabirci cevap verdi: Bir altın daha… Çok iyi tabir edeyim. Bir altın daha verdi. Cevap verdi: Ayağına balla kaygana sür. Hadım öfkelendi. …………………… pazara çıkardı, dedi: Be adam! Sen insanı görüp ne olduğunu bilmiyorsun, gördükleri rüyayı nasıl bilirsin! Şimdi bu hikayeyi şunun için anlattım ki biz de ilim ve irfan davasında bulunup erenler meclisine girip kendi dilimizle cehaletimizden perdeyi kaldırıp rezil rüsva olmayalım. Şeytan dedi: Güzel dedin.

---

[65] Korkmaz, muabbirata.

21b

(1) İllā dāniş ehli ve bilgeler dimişlerdür: Düşmenile zūr-ı bāzūyıla çıḳamayıcaḳ dāniş ü aḳl ü tedbīr ile ġālib (2) olmaġa yarar, nitekim sıçan ılan birle. Eyitdi: Nicedür ol dāsitān, eyit işidelüm! **Dāsitān-ı mūş bā-mār**. (3) Dīv eyitdi: İşitdüm ki bir bay kişinüŋ evinde bir sıçan iv eylemiş ve her anbarına bir delük eylemiş, evden (4) bāġa bir yol daḫı eylemiş, dāim ol anbarlardan bāġa yiygü ṭartarımış; ferāġat birle tena[cc]um idermiş. (5) Her kimüŋ bir emīn yirde yurdı ola, anda kifāf ḳadarı dirlik bula, aŋa ḳanā[c]at ḳılmayub artuḳ (6) isteye, ol kişi [c]āḳıl olmaya ve ni[c]met ḳadrini bilmeye. Bir gün bir yılan sürdi yazıdan, cigeri yanub (7) su isteyü ol bāġa uġradı. Nāgāh ol sıçan inin gördi, bir ḫōş yirde düzülmiş, çevre ẕaḫīre (8) ḳurulmış, ṣanasın kim bir ulu ḫōca serāyıdur. Ilana [c]aẓīm ḫōş geldi, eski yurdu terk idüb başın (9) ferāġat yaḳasına çeküb, ḳıvrılub yatdı. Sıçan evine geldi, gördi ılan ḳara dün gibi dürilüb yatur. (10) Āh idüb dütüni gögsinde hevāya dökdi. Eyitdi: İlāhi, bu ḳangı maẓlumuŋ göŋli dütünidür ki baŋa uġradı? (11) Meger bu ol ḫıyānet dütünidür kim ḳonşılarumıla itdüm. Hemīşe yavuz işlülerden ve ẓālimlerden belā (12) ve ḳatılıḳ eksük olmaz, nite kim Tengri te[c]ālā buyurur : ولا يرد باسه عن القوم المجرمين (الآيت)[66] (13) Ma[c]a'l-ḳıṣṣa sıçan ḫasta, gözi yaşlu, bili bükilüb, atası ḳatına vardı, ḥāl niteligin ḫaber virdi, anuŋ (14) def[c]ine ve helākine ḫīle ve çāre istedi. Atası eyitdi: Var, bir ayruḳ yirde ev idin. Fāriġ ol ve senüŋ

21b

Ancak ilim ehli ve bilgeler demişlerdir: Düşmanla bilek zoruyla baş edemeyince bilgi, akıl ve tedbirle galip olmak mümkündür. Sıçanın yılanla yaptığı gibi, dedi. Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Sıçanla yılanın hikayesi. Şeytan anlattı: İşittim ki bir zengin kişinin evinde sıçanın biri yuva edinmiş ve evin her ambarına bir delik eylemiş. Bir yol da evden bağa açmış. Sürekli o ambarlardan yiyecek çekermiş, rahatlıkla karnını doyururmuş. Her kimin emin bir yerde evi olursa orada yaşayacak kadar rızk bulursa ona kanaat etmeyip fazlasını isterse o kişi akıllı olmasa gerek ve nimetin kıymetini bilmese gerek. Bir gün bir yılan ovadan süründü ciğeri yanıp su aramak için o bağa uğradı. Birden o sıçanın deliğini gördü. Hoş bir yerde kurulmuş etrafa yiyecek stoklanmış sanki zengin bir tacirin sarayıdır. Yılanın ne kadar hoşuna gitti. Eski yurdu terk edip, başını feragat yakasına çekip, kıvrılıp yattı. Sıçan evine geldi. Kara gece gibi kıvrılıp yattığını gördü. Ah edince duman göğsünden havaya yükseldi. Dedi: İlahi! Bu hangi mazlumun gönlünün ateşidir ki benim başıma geldi. Bu ancak komşularıma ettiğim o hıyanetin ateşidir! Kötülerden ve zalimlerden hiçbir zaman bela ve sıkıntı eksik olmaz. Tanrı taala'nın buyurduğu gibi: *"Onun azabı günahkarlardan geri çevrilmez."* Kısacası sıçan sıkıntılı, gözü yaşlı, çaresiz babasının yanına vardı, ne olduğunu anlattı. Onu def etmek için çözüm istedi. Babası dedi: Git başka bir yerde ev edin, rahat et. Senin

[66] Kur'an 6. sure, 147. ayet.

22a

(1) ol ḳuvvetün yoḳdur ki, ılanıla pençe urasın. İy oğul, egerçi kişi yurdından ayrılmaḳ ḳatı zaḥmetdür (2) ki Tengri te[c]āla anı ölüme beraber ḳılubdur ki ان اقتلوا انفسكم او اخرجوا من ديارکم[67] Ammā (3) er oldur kim, çün żarūret ola, [c]azīmet meclisin sefer merkebine urub bir yir daḫı iḫtiyār ḳıla ve ol (4) nesne kim telef olmışdur girü bitüre. Sıçan eyitdi: Bu faṣl her çend ki ma[c]ḳūldür, illā er gibi er oldur (5) kim ḥamiyyetin yavu ḳulmaya ve ġayret çeküb düşmene muḳāvemet ḳıla ve erenler, terkeşinde bir oḳ ḳalursa (6) daḫı düşmenden yüz döndürmezler. Atası eyitdi: Eger sen bu sıçanlar yardumı birle bu düşmenile çıḳışam dirsen, (7) ol maḳṣūda irmeyesin ve derīceden giren ay aydınıyıla göge ağılmaz ve örümcek ağı birle geyik (8) dutılmaz. Sıçan eyitdi: Girçek eyitdüŋ, ammā ben bu ılan gerek bāġubān eliyile öldürem. Atası eyitdi: Eger (9) sen bu işi başarı bilürsen eyüdür. Bir ḳaç gün ol fikrile yürürken geldi gördi, ılan inden ṭaşra, (10) bir gül dibinde arḳasın güneşe virmiş, ġaflet uyḳusuna boyanub yatur. Pes ol kişi kim bir mażlumuŋ (11) evcügezin ẓulmile ala ve andan endīşe idüb saḳlanmaya, hergiz belādan emīn olmaya. Sıçan bunı görüb (12) sevindi, birez aŋaruraḳ vardı, bāġubānı daḫı gördi, yatmış uyır. Derḥāl bāġubānuŋ yüzine sıçradı, (13) beliŋleyü dik ṭuru geldi, bir deste çöb eline alub ardına düşdi. Sıçan bāġubānı ılanuŋ üstine (14) uğratdı. Bāġubāna sıçan ḳayusı ḳalmadı, ılanı urdı, öldürdi. İmdi bu bikāyeti anuŋçun didüm

22a

o kadar kuvvetin yoktur ki yılanla nasıl yaşayasın. Ey oğul! Kişinin yurdundan ayrılması çok zor olsa da – Tanrı taala onu ölümle eş tutumuştur: *"Nefislerinizi öldürünüz veya yurdunuzdan çıkınız.*" - yiğit odur ki zorunluluk halinde azimet meclisini yolculuk merkebine yükleyip başka bir yer seçer ve kaybettiği şeyleri tekrar elde eder. Sıçan cevap verdi: bu sözler her ne kadar akla yatkın olsa da adam gibi adam odur ki cesaretini kaybetmez ve gayretlenip düşmana karşı durur. Yiğitler ok torbasında bir ok kalsa da düşmandan yüz çevirmezler. Babası dedi: Eğer sen bu düşmanla sıçanların yardımıyla baş edeyim diyorsan amacına ulaşamayabilirsin. Pencereden giren ay ışığıyla göğe çıkılmaz ve örümcek ağıyla geyik tutulmaz. Sıçan cevap verdi: Doğru söyledin. Baba ben bu yılanı bahçıvan eliyle öldürmeliyim. Babası dedi: Eğer sen bu işi başarabilirsen iyidir. Birkaç gün o fikirle gezerken geldi, gördü yılan deliğinden dışarı çıkmış, bir gül dibinde arkasını güneşe vermiş, gaflet uykusuna düşmüş yatıyor. Öyleyse o kişi ki bir mazlumun evini zorla alsın ondan sonra düşünüp çekinmesin! Beladan hiç emin olmasın! Sıçan bunu görüp sevindi. Biraz öteye vardı, bahçıvanı da yatıp uyurken gördü. Hemen bahçıvanın yüzüne sıçradı. Bahçıvan irkilerek ayağa kalktı, eline bir deste çalı alıp ardına düştü. Sıçan bahçıvanı yılana üstüne getirdi. Bahçıvanda sıçan endişesi kalmadı, yılanı vurdu öldürdü. Bu hikayeyi şunun için anlattım

---

[67] Kur'an 4. sure, 66. ayet.

22b

(1) kim ben dīndārile rāy u tedbīr, mekr ü ḥīle birle çıḳışam. Vezīr eyitdi: Sıçan bu işde maẓlūmıdı. Lācirem (2) nuṣret buldı. Ammā biz bu işde ẓālim oluruz, nuṣret nice umalum. Ḳorḳuram kim bu mekr ve ḥīle birle (3) kim yiglik ve artuḳlıḳ istersiz ve daḫı şermsārlıġa uġrayasız. Anuŋ ᶜaybın isteyüb kendü(4) ᶜaybuŋuz açasız. Nitekim ol ev issiyile ḳonuḳ arasında oldı. Dīv eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, (5) işidelüm! **Dāsitān-ı dervīş bā-mizübān**. Vezīr eyitdi: İşitdüm kim bir dervīş varıdı. Bir gice ḳatı (6) sovuḳ oldı, şöyle kim dirler ṭaş çatlar. Pes evine bir biliş ḳonuḳ geldi, ev issi şöyle kim resm ü (7) ᶜādetdür ḳonuḳladı. ᶜAvret eyitdi: Dimişlerdür ki: النار فاكهة الشتآء Şimdi dükeli yimişlerden (8) od yigdür. Durdı, tennūr yandurdı. Üçidaḫı[68] tennūr üstine dirilüb oturdılar. Ḳażāyıla ᶜavret ṭonında (9) delicek varıdı. Nāgāh ūd yiri açıldı, ḳonuḳ daḫı ogurlayın gördi. Ev issi utandı kim āşikāre (10) örteydi. Bir aġacuġıla ol arayı dürtdi. ᶜAvret beliŋledi. Ol bir yirden daḫı yil çıḳdı. Daha artuḳ (11) ḫacālet ḥāṣıl oldı. Bu ḥiḳāyeti anuŋçun didüm kim bu işi gey aŋlayu işleyesiz, ṣoŋ ucı (12) ḫacīl olmayasız. Ammā dīndār kişiyile kim güreşüb başılmadı, istersiz kim esrār-ı ᶜulūmda anuŋıla (13) baḥs̱ idesiz. Sizüŋ işiŋüz irte gice şerr ü fitne, mekr ü ḥīledür. Anuŋ işi irte gice ᶜilm ü ḥikmet, (14) maᶜrifetdür. Bir kişi kim bir işi çoḳ işleye ol işde üstāẕ olur. Ceng ü ḫuṣūmet vaḳtında

22b

ki ben dindarla fikir, düşünce, kurnazlık ve hile ile baş edeyim. Vezir cevap verdi: Sıçan bu meselede mazlumdu. Şüphesiz yardım buldu ama biz bu meselede zalim oluyoruz. Yardımı nasıl umalım. Korkarım ki bu kurnazlık ve hile ile zafer ve üstünlük isteseniz de hüsrana uğrarsınız. Onun açığını arayıp kendi ayıbınızı ortaya çıkarırsınız. Ev sahibi ile misafir arasında olduğu gibi… Şeytan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Dervişle ev sahibinin hikayesi. İşittim ki bir derviş vardı. Bir gece taş çatlar dedikleri gibi çok soğuk oldu. Sonra evine bir tanıdık misafir geldi. Ev sahibi adet ve usule göre ağırladı. Hanımı dedi: Demişlerdir ki *"Ateş kışın meyvesidir."* Şimdi bütün yiyeceklerden ateş daha iyidir. Kalktı ocağı yaktı. Üçü de ocağın başına toplanıp oturdular. Kadının donunda küçük bir delik vardı. Kazayla birden avret yeri açıldı. Konuk da bir an gördü, ev sahibi utandı, açık yeri örtmek için bir ağaçla orayı dürttü. Kadın irkildi, diğer yerden de yel çıktı. Daha fazla utanç hasıl oldu. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki bu işi iyice anlayarak yapınız, sonunda utanmayasınız. Ama dindar kişiyle kim güreşip yıkılmadı. İlimlerin sırrı hakkında onunla münazara etmek istersiniz. Sizin işiniz gece gündüz kötülük ve fitne, hiledir. Onun işi gece gündüz ilim ve hikmet, bilgidir. Bir kişi ki bir işin çokça uygulamasını yapsa o işte üstad olur. Cenk ve çekişme anında

---

[68] اوچدخی

23a

(1) anı başarmaḳ ve anı ilerü iletmek aŋa genez olur. Nite kim bu dīndār ᶜilmüŋ āşikāresine ve gizlüsine (2) ḳādir ve müstaḥżırdur ve sen her nesnede mütevaḳḳıf ve mütereddidsin. Ḳorḳaram eger ittifaḳ olub anuŋıla (3) baḥs̱ ü münāẓara ḳılasın, anuŋ fażīleti senüŋ fażīḥatuŋ ẓāhir ola. Nite kim Buzurcmihrile ḥusrev (4) arasında oldı. Dīv eyitdi: Nicedür? Ol dāsitānı eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı Buzurcımihr bā-ẖusrev**: (5) Vezīr eyitdi: İşitdüm ki her ṣabāḥ Buzurcımihr taẖt öŋine pāẕişāha selāma geldükce pāẕişāh diridi ki (6) شب خيز باش تا كام ياب باش İr durıcı[69] ol, tā hācetüŋ revā ola. Bu sözden pāẕişāh melūl (7) olmışdı. Zīrā pāẕişāh lehv ü ṭaraba meşġūl olurıdı. Ol sebebden giç ṭururdı. Pes bu söz aŋa (8) serzeniş gelürdi. Ammā pāẕişāh ögütden üşenmek eyü olmaz. H̱ōca gey ir ṭururdı. Bir gice şāh birḳaç (9) ḳula buyurdı, dünle gelürken ẖōca'i ṣoydılar. Girü dönüb evine vardı, ayruḳ ṭon geyüb şāh (10) ṭapusına geldi. Şāh eyitdi: Bugün niçün giç geldüŋ. H̱ōca eyitdi : Gelürken yolda ṣoydılar. Girü varub (11) ṭon geyince eglendüm. Şāh eyitdi: Bu āfet saŋa ir ṭurmaḳdan uġradı. H̱ōca derḥāl cevāb virdi (12) ki benden öŋdin ol uġrılar ṭurmışıdı, anuŋçun baŋa ẓafer buldular. H̱usrev ẖōcanuŋ ḥāżır cevābın (13) taᶜaccüb idüb mülzem oldı. Beyt: - در زمانه به ز دانش يار نيست مرد دانارا از ان به كار نيست .(14) bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim ẖusrev egerçi gey dānā ve zīrekdi, ammā ẖōca söylemekde üstādidi. Lacerem

23a

onun üstesinden gelmek ve kazanmak onun için kolay olur. Çünkü bu dindar ilim açığına gizlisine sahip ve hazırlıklıdır ve sen her şeyde kararsız ve tereddütlüsün. Korkarım karşılaşma olup onunla münazara yaparsan onun erdemi senin alçaklığın ortaya çıkar. Buzurcımihr ve padişah arasında olduğu gibi… şeytan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Buzurcımihrle padişahın hikayesi. Vezir anlattı: İşittim ki buzurc her sabah tahtın önüne padişaha selam vermek için geldikçe padişaha derdi: *“Geceden uyan, evinin huzuru olsun.”* yani erken kalk ki ihtiyacın yerine getirilsin. Padişah bu sözden usanmıştı. Çünkü padişah oyun eğlence ile meşgul olurdu. Bu yüzden geç kalkardı. Böylece bu söz ona ağır gelirdi. Ama padişahın öğütten sıkılması iyi olmaz. Hoca, oldukça erken kalkardı. Bir gece padişah birkaç uşağa buyurdu, karanlıkta gelirken hocayı soydular. Geri dönüp evine vardı. Başka giysi giyip padişahın karşısına geldi. Padişah dedi: bu gün neden geç geldin? Gelirken yolda soydular. Geri varıp giysi giyince geç kaldım. Padişah dedi: bu kötü olay senin başına erken kalkmaktan geldi. Hoca hemen cevap verdi: o hırsızlar benden erken kalktıkları için bana üstün geldiler. Padişah hocanın hazır cevabına hayret edip sustu, beyit: (Dünyada bilgiden daha iyi dost yoktur / Bilgin kişi için de ondan daha iyi iş yoktur) bu hikayeyi şunun için anlattım ki padişah oldukça bilgili ve zeki olsa da hoca konuşmada üstad idi. Şüphesiz

---

69 Korkmaz, irdürüci.

23b

(1) ḫusrev ḳamu heybeti ve şevketiyile maġlūb oldı. Olmaya kim bizüm işimüz daḫı ancılayın ola. Degme kişi (2) anuŋıla nice söyleşe. Dīv bu sözden ḳaḳıdı. Ṣandı kim anlar anuŋ eksükligin ister. Pes ulu vezīre eyitdi: (3) Sen bu bābda nice ṣavāb görürsin ? Vezīr eyitdi: Bugün rūzigār bāzārı dīndāruŋ dilegincedür. Şimdi (4) daḫı anuŋ düşmenligine bil baġlayub yiglik çekişmedeŋ[70] ḳanḳımuz gālibdur kimse bilmez. Şimdi ḫalḳ (5) bizden eymenür olmaya, düşmenlıḳ āşikāre ḳılub nuṣret aŋa döne. Biz maġlūb olub dünyāda bu guṣṣayıla (6) ḳalavuz. Dīv eyitdi: Daḫı anuŋıla savaşa başlamadan ānuŋ göŋüllere ḳorḳusı düşdi وقذف فى قلوبهم (7) الرعب[71] ṣanasın sizüŋ haḳḳuŋuza geldi. Bu devlet şol büyük ırmaġa beŋzer; eger ḳorlarsa (8) bir yaŋa aḳa ṭura, tā bir yaŋa döndürmeyince dönmez. Ben cür'et ḳademin ilerü baṣub anuŋ devleti arġın (9) kendü dilegüme döndürem. Çün vezīr gördi ki dīv dimāġı fesāda varmış, ṣalāḥa gelmez, eyitdi: Ayruḳ söylemek (10) aṣṣı ḳılmaz; olmaya ḫıyānete nisbet idüb bir ziyānı dege. Eyitdi: Fermān senüŋ, nice dilersen eyle ḳarār (11) dut ki biŋ dīv uydur ki, her biri bunca[72] zāhidi yoldan çıḳarub fesād ḳuyusına bıraḳmış ve nice dīvleri (12) dirşürüb ol ṭaġ ḳatına varmışdı ki dīndār anda olurdı. Pes bir dīv ki bile mekkārlıḳda (13) naẓīri yoġıdı, ilçi resmine dīndāra viribidi. Eyitdi: Aŋa eyitgil: Cihānuŋ pīşvāsı benven, firiştelerden (14) söz işiden benven فاتبعه شهابٌ ساقبٌ[73] benüm haḳuma geldi; yir ehlin azdurmaḳ benüm işümdür ve sen

23b

Hüsrev bütün heybeti ve büyüklüğü ile mağlup oldu. Bizim meselemiz de öyle olmasın. Her kişi onunla nasıl tartışsın. Şeytan bu söze kızdı. Onların kendisinin yenilmesini istediğini sandı. Sonra büyük vezire dedi: Sen bu meselede neyi uygun görürsün? Vezir cevap verdi: bu gün feleğin pazarı dindarın istediği gibidir. Şu anda dahi onun düşmanlığını yaparak üstünlük için çekişmeden hangimiz galiptir bilemeyiz. Şimdi halk bizden korkmasın. Açıkça düşmanlık edince talih ondan yana dönebilir. Biz mağlup olup dünyada bu kederle kalırız. Şeytan dedi: daha onunla mücadeleye başlamadan onun korkusu gönüllere düştü. "*Onların kalplerine korku düşürdü.*" Ayeti sanki sizin için geldi. Bu talih şu büyük ırmağa benzer. Eğer bırakırlarsa bir tarafa akar durur. Bir tarafa döndermeyinceye kadar dönmez. Ben cesaret ayağını ileri basıp onun talihinin arkını kendi dilediğim tarafa döndereyim. Vezir şeytanın zihninin bulanmış olduğunu, doğruyu kabul etmediğini görünce dedi: bundan sonra söylemek fayda vermez. Hıyanetle bağlantı kurup bir zararı dokunmasın, dedi. Ferman senindir. Nasıl dilersen öyle yap. Her biri bir çok zahidi yoldan çıkarıp kötülük kuyusuna bırakmış olan bin şeytan topla. Bu kadar şeytanı toplayıp dindarın olduğu dağın yanına varmıştı. Sonra hile ve düzenbazlıkta benzeri olmayan bir şeytanı elçi adetince dindara gönderdi. Dedi: Ona de ki, dünyanın efendisi benim, meleklerden söz işiten benim, "*Onu yanan bir yıldız takip eder*." benim için geldi. Yer halkını yoldan çıkarmak benim işimdir ve sen

[70] Korkmaz, çekişmek.
[71] Kur'an 33. sure, 26. ayet.
[72] Korkmaz, nice.
[73] Kur'an 15. sure, 18. ayet.

24a

(1) şimdi geldüŋ, dāniş ve dīndārlıḳ da[c]vīsin idüb, ẖalḳı zerk u ṣālūs duzāğına bıraġub aldarsın. (2) Senüŋ tezvīrüŋden vilāyetüm müşevveş oldı. Geldüm kim muẖtaṣar eyleyüb dāniş ehlin dirşürüb (3) esrār-ı [c]ulūmdan senüŋile baẖs̱ idem, cehlüŋ ẖalk arasında ẓāhir ḳılam. Dīv bu sözleri ẖāṭırına alıb (4) revāne oldı. Çün dīndār ḳatına irdi, dīndār heybeti dīvi şöyle ḥayrete bıraḳdı kim hergiz söylemege mecāli (5) ḳalmadı. Bir zemāndan ṣoŋra ṣordı ki ne dīvsin ve ne işe geldüŋ ? Eyitdi: Dīv gāvpāy ḳatından gelürem. Uşbu(6)ṭaġ eteginde yatur. Çoḳ çeri ve gürbüz [c]ifritler dirşürmişdür ve bir ḳaç kelime benümile viribidi. Eger icāzet (7) olurısa diyeyin? Dīndār eyitdi: Bu ḳaṣd kim sen geldüŋ şuŋa benzer kim, eşek balçıġa çöke; gögercin aġa (8) düşe. Getürmedi sizi illā yavuz baẖtuŋuz. Meger haḳk te[c]ālānuŋ irādeti eyle oldı kim sizüŋ ẖabāṣetüŋüz yir yüzünden (9) götrüle, āẖir zemān etegi sizüŋ murdārlıġuŋuzdan arına. Şeyṭānī fesād cihāndan kesile. Çün ol eyle ister, (10) ḥāżır olsun her çend ki bize [c]ilimden viribimedi illā az: وما اتيتم من العلم الا قليلا[74] Ammā ol ḳadar (11) behrem var kim anuŋ suālinden [c]āciz ḳalmayam, dīv girü gelüb cevāb getürdi. Dīv gāvpāy ṣordı ki: Dīndārı (12) nite gördüŋ? Ẓāhirin bātının nice bildüŋ? Dīv eyitdi: Anı gördüm haḳḳ yolında, sa[c]yi çoḳ , gözi yaşlu, teni (13) aruḳ, beŋzi ṣaru ve baḳışı heybetlü ve sözi ṭatlu ve işinde becīd. Dīv bunı işidüb ḳorḳdı. Uşbu (14) eyitdügüŋ dükeli anuŋ perhīzkārlığıdur. Delīldür, şek degül bunuŋ gibi kişiye Tengri yardum ider ve Haḳ

24a

şimdi geldin, bilgelik ve dindarlık iddia ederek halkı ikiyüzlülük tuzağına düşürüp aldatırsın. Senin bozgunculuğun yüzünden vilayetim karma karışık oldu. Uzatmadan bilgi ehlini toplayarak seninle ilimlerin sırlarından münazara etmeye, cehaletini halk arasında ortaya çıkarmaya geldim. Şeytan bu sözleri aklında tutarak yola çıktı. Dindarın yanına varınca dindarın heybeti şeytanı öyle şaşırttı ki hiçbir şey söylemeye mecali kalmadı. Biraz sonra sordu: Ne şeytansın ve ne iş için geldin? Cevap verdi: Şeytan Gavpay yanından geliyorum. Şu dağ eteğinde bekliyor. Çok asker ve gürbüz ifritler toplamıştır ve benimle birkaç kelime gönderdi. Eğer izin olursa söyleyeyim. Dindar dedi: Senin gelme amacın şuna benzer ki eşek balçığa çöker, güvercin ağa düşer; sizi alın yazınızdan başkası getirmedi. Demek ki Hak talanın isteği öyle oldu ki sizin kötülüğünüz yeryüzünden kaldırılsın. Ahir zamanın eteği sizin pisliğinizden temizlensin. Şeytanî fitne dünyadan uzaklaşsın. Madem o öyle ister, hazır olsun. Her ne kadar bize ilimden az bir şey dışında göndermese de “*Size ilimden az bir şey verilmiştir*.” onun suali karşısında aciz kalmayacak kadar nasibim var. Şeytan geri gelip cevap getirdi. Şeytan Gavpay sordu: Dindarı nasıl gördün? Zahirini, batınını nasıl buldun? Şeytan cevap verdi: Onu Hak yolunda ibadeti çok, gözü yaşlı, vucudu zayıf, benzi sarı ve bakışı heybetli, sözü tatlı ve işinde ciddi gördüm. Şeytan bunu işitince korktu, dedi: bu söylediğinin hepsi onun perhizgarlığını gösterir. Şüphesiz bunun gibi bir kişiye Tanrı yardım eder ve Hakkın

---

[74] Kur’an 17. sure, 85. ayet.

24b

(1) ḳulluġında olana düşmen olmaḳ mübārek olmaz. İllā ne itmek gerek, çün bu işe ḳadem urduḳ, ḳomaḳ yaramaz. (2) Yarındası dīv gāvpāy çoḳ şeyāṭīn birle ol ṭaġ etegine ḳondı. Pes münādī ḳılub ḫalḳ dīvden (3) perīden ve ādem oġlından dirildiler. Dīv birle dīndār bir yire cem^{c} oldılar, ^{c}ahd ü ḳavl eyle eylediler kim, (4) eger dīndār dīve cevāb viribilürse dīvler ayruḳ ādem oġlanı arasında ṭurmayalar, yir altında ve (5) ḫarāb yirlerde gizleneler; eger cevāb viremese, dīndārı öldüreler. Bu ^{c}ahdi berkitdiler. Dīv ṣuāle başladı, evvel ṣordı (6) kim cihān ḳaç ḳısımdur ve cihānı yaradan ḳaçdur? Dīndār eyitdi: Cihān üç ḳısımdur. Biri bir nesnedür, ādem oġlanı (7) vücūdında cem^{c} olmışdur. Mes̱elā od, su, yil, topraḳ gibidür ve daḫı ḥāṣıl olan nesnelerdür (8) ve ol hergiz harekātdan ḫālī olmaz ve bir ḥālde daḫı ṭurmaz. Ḥālden ḥāle döner. İkinci yuḳaru göklerde (9) olanlardur. Anlaruŋdaḫı[75] bir nicesi ḥarekātdan bir vechile ve bir nicesi sākindür. Mes̱elā yılduzlar gibi kimi[76] s̱evābitdür (10) ve kimi ḥarekātdadur ve kimi aġmaḳda ve kimi inmekde ve kimi istiḳāmetde ve kimi içtimā^{c}da ve kimi istiḳbālde (11) ve kiminüŋ te^{c}s̱iri sa^{c}ādetde ve kiminüŋ nuhūsetde. Üçinci ^{c}aḳl u nefs ^{c}ālemidür. Anlaruŋ cevheri ḥarekātdan (12) ve nefesden ^{c}ārīdür. Yaradılmaġuŋ evveli anlardur ve anlaruŋ yiri gökler ve a^{c}lā-yi ^{c}illiyyīndür. Ammā cihānı (13) yaradan birdür ki cihānı yoḳdan var eyledi ve ol arudur ve münezzehdür, ortaḳdan, ^{c}avretden, oġlandan (14) ve kāfirler didüginden تعالى الله اما يقولون علواً كبيراً

Girü sordılar kim, ādemīlerüŋ teni neden yaradıldı?

24b

kulluğunda olana düşman olmak mübarek olmaz. Ancak ne yapalım. Bu işe başladığımız için bırakmak uygun olmaz. Ertesi gün Şeytan Gavpay şeytanlar ile o dağın eteğine yerleşti. Sonra tellal kılarak şeytandan, periden, insanoğlundan halk toplandı. Şeytanla dindar bir araya geldiler. Öyle anlaştılar ki eğer dindar şeytana cevap verebilirse şeytanlar artık ademoğlu arasında duramayacaklar, yer altında ve harap yerlerde yaşayacaklar. Eğer cevap veremezse dindarı öldürecekler. Bu anlaşmayı sağlamlaştırdılar. Şeytan suale başladı. Önce alemin kaç çeşit olduğunu ve alemi yaratanın kaç tane olduğunu sordu. Dindar cevap verdi: Alem üç çeşittir. Biri insanoğlunun vücudunda toplanmış bir şeydir. Mesela ateş, su, yel, toprak gibi ve onlardan meydana gelen şeylerdir. O hiçbir zaman hareketsiz durmaz ve bir halde de durmaz, halden hale döner. İkincisi yukarı göklerde olanlardır. Onların bir çoğu bir şekilde hareketlidir ve bir çoğu durağandır. Mesela yıldızlar gibi… bazısı sabittir ve bazısı hareketlidir. Bazısı yükselmekte, bazısı alçalmakta, bazısı doğru gitmekte, bazısı toplanmakta, bazısı ileride, bazısının etkisi saadette ve bazısının da uğursuzluktadır. Üçüncü akıl ve nefis alemidir. Onların cevheri hareketten ve nefesten uzaktır. Yaratılışın başlangıcı onlardır. Onların yeri gökler ve cennetin en yüksek yeridir. Ancak alemi yaratan birdir ki alemi yoktan var eyledi ve o ortaktan, eşten, çocuktan ve kafirlerin dediğinden temiz ve uzaktır "Allah söylediklerinizden çok yücedir." tekrar sordu: İnsanların vücudu neden yaratılmıştır.

[75] آنلركدخى
[76] Korkmaz, kim.

25a

(1) ve ādemī kime dirler ve anlaruŋ cānu ḳaçdur ve girü ḳanda varacaḳdur? Dīndār eyitdi: Ādemīlerüŋ teni (2) dört ^{c}anāṣırdan yaradıldı: Yil ü ṣu, od u ṭopraḳ ve sekiz mīzācdur ve ādemī aŋa dirler kim ḳuvvet-i temyīz (3) ola; eyüyi yavuzdan, ṣaḥīḥ-i fāsidden ve haḳḳı bāṭıldan, girçegi yalandan, ḫayrı şerrden farḳ eyleye (4) ve bu cevhere nefs-i nāṭıḳa dirler ve anlaruŋ cānı üçdür ve üç a^{c}żāyile ḳāyimdür: Birine rūḥ-ı ṭabī^{c}i (5) dirler ve anuŋ yiri cigerdür. Beḳası ġıdalar ḳuvvetindendür ki aŋa ulaşur; ikincisine rūḥ-ı ḥayvānī dirler, (6) anuŋ yiri göŋüldür, cünbiş ü ḥarekāt andan bulur ve anuŋ ḳuvveti eflāk ve ılduzlar cünbişidür; (7) üçinci rūh-ı nefsānīdür, anuŋ yiri dimāġdur, tefekkür ve endīşe andan ḳopar. Nite ki ḳuvvet-i nāmiye (8) rūḥ-ı tabī^{c}iden ġıdā ister, ḳuvvet-i mümeyyize daḫı rūḥ-ı nefsānīden iki cihān saādetin ister (9) ki şeḳāvet sebeblerinden ıraġ ola ve anuŋ ḳutı ecrām-ı[77] ^{c}ulvīdendür ve anuŋ ḫil^{c}ati (10) oldur kim Tengri te^{c}ālā virübdürür. [78]فقد اوتی خیراً کسیراً وما یذکر الا الوا الالباب Ve bu cānlaruŋ (11) varacaḳ yiri ġayb ^{c}ālemidür ki s̱evāb u ^{c}iḳābdur. Andan dīv eyitdi: Bu dört ^{c}anāṣır ne düzene ḳıldılar (12) bir gövdede? Dīndār eyitdi: Bu dört ^{c}anāṣırda ḳanḳısı kim ṭabī^{c}atda ağırıdı, anı aşaġa ḳodılar ve ḳangısı kim (12) yiyniyidi, anı yuḳaru ḳodılar. Ṭopraḳ ṭabī^{c}atda dükelinden ağırıdı, anı aşaġa ḳodılar; su andan yiyniyidi (14) anı üstine ḳodılar. Pes ṭopraḳ üstindedür. Su ki hevādan ağırıdı hevā altında ḳodılar. Hevā suya

25a

ve ademi kime derler ve onların canı kaç tanedir ve geri nereye varacaklardır. Dindar cevap verdi: ademilerin vücudu dört unsurdan yaratıldı. Yel ve su, ateş ve toprak ve sekiz mizaçtır ve ademi şuna derler ki ayırt etme yeteneği olsun; iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ve hakkı batıldan, gerçeği yalandan, hayrı şerden ayırt etsin ve bu cevhere nefs-i natıka derler. Onların canı üç tanedir ve üç organla var olur. Birine tabiî ruh derler ve onun yeri ciğerdir. Bekası ona ulaşan gıdaların kuvvetindendir. İkincisine hayvanî ruh derler. Onun yeri kalptir. Can ve hareketlilik ondan kaynaklanır ve onun besini felekler ve yıldızların hareketidir. Üçüncüsü nefsanî ruhtur. Onun yeri beyindir. Tefekkür ve düşünce ondan kaynaklanır. Kuvvet-i namiyenin tabiî ruhtan gıda istemesi gibi ayırt etme yeteneği de nefsanî ruhtan iki cihanın saadetini ister ki şikayet sebeplerinden uzak olsun. Onun besini yıldızlardır. Onun örtüsü şudur ki Tanrı taala göndermiştir: "*Muhakkak ona pek çok hayır verilmiştir, bunu ancak akıl sahipleri tefekkür eder*." ve bu ruhların tekrar varacakları yerleri ödül ve ceza olan gayb alemidir. Ondan sonra şeytan dedi: bu dört unsuru bir bedende nasıl düzenlemişlerdir? Dindar cevap verdi: bu dört unsurdan hangisi tabiatta ağırsa onu alta yerleştirdiler ve hangisi hafifse onu üste yerleştirdiler. Toprak hepsinden ağırdı. Onu alta yerleştirdiler. Su ondan hafifti. Onu üste yerleştirdiler. Havadan ağır olan suyu havanın altına yerleştirdiler. Hava suyu

---

[77] Korkmaz, icram-ı ulvi: manevi cürümler.

[78] Kur'an 2. sure, 269. ayet.

25b

(1) şāmildür. Hevā oddan aġırıdı, od altında ḳodılar. Od hevāya şāmildür. Dīv girü suāl eyledi kim (2) dükeli nesneden saŋa yaḳın nedür ve dükeli nesneden saŋa ıraḳ nedür ve ne nesnedür ki girü gelmegi (3) mümkindür ve ne nesnedür kim girü gelmegi mümkin degüldür ve ne nesnedür kim bilmege yaramaz ve ne nesnedür kim (4) bilmege yarar ve ne nesnedür aŋa irmege yaramaz? Dīndār eyitdi: Ol nesne kim baŋa dükelinden yaḳındur ol eceldür (5) ve ol nesne kim dükelinden ıraḳdur, muḳadder olmamış rızḳdur; ol nesne kim anı bulmaġa yaramaz, yigitlikdür (6) ve ol nesne kim girü ele girmek mümkindür, devletdür; ammā olur kim girü ele gelür ve ol nesne kim (7) anı ögrenmege yaramaz, zīreklikdür ve ol nesne ki anı bilmege yaramaz Tengri ẕātıdur. Ādem oġlanı fikri ve bilüsi (8) aŋa muḥīṭ olmaz, ol ki eşref-i mevcūdātdur. [C]Acz diliyile eyitdi: سبحانک ماعرفناک حق معرفتک (9) Çün baḫs̱leri buŋa irdi, gice oldı, söylemege mecāl ḳalmadı. Va[c]de ḳıldılar kim yarın baḫs̱leri (10) temām ola. Pes her biri maḳāmlarına vardılar. Çün yarındası oldı, gökler[79] aṭlası tutuġın güneşüŋ altun (11) [c]alemi bezedi, ḫalāyıḳlar girü geldiler, dīv girü ṣuāle başladı, eyitdi: [C]Aḳluŋ faydası nedür? Eyitdi: Oldur ki (12) çün haḳ yolın yaŋılasın, ol ṭalebüŋ uyanın girü ṭoġru yola çeke ve çün guṣṣaya düşesin, ol (13) saŋa destgīr ola ve çün yoḫsul olasın kimyā-yı sa[c]ādet kīsesinden sermāye baġışlaya. Girü dīv eyitdi: (14) ādemīler arasında [c]āḳıl kimdür? Dīndār eyitdi: Çün aŋa güç ideler, ol taḥammül ide ve eli altındaġına tevāzu[c] merḥamet ide

25b

kapsar. Hava ateşten ağırdı. Ateş altına yerleştirdiler. Ateş havayı kapsar. Şeytan tekrar sordu: Her şeyden sana yakın olan nedir, her şeyden sana uzak olan nedir; tekrar elde edilmesi mümkün olan nedir, tekrar elde edilmesi mümkün olmayan şey nedir; öğrenilmesi mümkün olmayan şey nedir ve öğrenilmesi mümkün olan şey nedir, elde edilmesi faydalı olmayan şey nedir? Dindar cevap verdi: bana her şeyden yakın olan şey ölümdür ve hepsinden uzak olan şey yazılmamış rızktır. Tekrar elde edilmesi mümkün olmayan şey gençliktir; tekrar elde edilme ihtimali olan şey talihtir ama belki tekrar ele geçer. Öğrenilmesi mümkün olmayan şey zekiliktir ve bilinmesi mümkün olmayan şey Tanrı'nın zatıdır. İnsan oğlunun düşüncesi ve bilgisi onu kavrayamaz. O yaratılmışların en şereflisi olduğu halde çaresizlikle dedi: "*Seni tenzih ederiz, seni hakkıyla bilemedik*." Münazaraları bu duruma gelince tartışmaya mecalleri kalmadı. Yarın münazarayı tamamlamak üzere sözleştiler. Sonra her biri kendi yerlerine vardılar. Ertesi gün olunca güneşin altın bayrağı gök atlasının peçesini süsledi. topluluklar tekrar geldi. Şeytan tekrar sormaya başladı, dedi: aklın faydası nedir? Şudur ki Hak yolunu şaşırdığında o, arzu yularını geri doğru yola çeksin ve bir sıkıntıya düştüğünde o, elinden tutsun, yoksul olduğunda saadet kimyasının kesesinden sermaye bağışlasın. Tekrar şeytan dedi: İnsanlar arasında akıllı kimdir? Dindar cevap verdi: Ona haksızlık yapıldığında o tahammül etsin ve eli altındakilere alçak gönüllülük ve merhamet etsin;

[79] Korkmaz, göŋüller.

26a

suçluya güci yitdügi vaḳt ᶜafv ḳılmaġı kendüye vācib bile, fāni dünyā içün āḫiret işinden ġāfil (2) olmaya. Çün dīv sözin temām itdi, dīndāruŋ fażlı ẓāhir oldı, dīv şermsārlıġı ᶜālemlere yayıldı. (3) Dīv işine peşīmān olub maġaralara ve yir altında daġılışdılar. Ādemīler anlaruŋ şerrinden ḳurtıldı. (4) İmdi bileler ki Tenri yolında olan kişiye kim yavuz ṣansa ve ḫōr ḳılmaḳ dilese Tengri anı ḫōr ḳılur (5) ve hergiz ᶜilm ᶜalemin cehl leşkeri ṣımaz. ᶜİlm ehlin ḫōr ḳılan dünyāda āḫiretde yir bulmaz. Temām oldı (6) dīv ḥikāyeti, ḥaḳ ᶜināyeti birle şürūᶜ ḳılduḳ Dāẕime ve Dāsitān bābına ve ol nesneleri bildürür kim (7) pāẕişāhlar ḳatında olanlar nice dirileler. **Bişinci bāb**. **Dāẕime ve Dāsitān**: Melikzāde (8) eyitdi : İşitdüm kim bir arslan, varıdı kim āz[80]-perhīzkār, zaᶜīf-nevāz, raᶜiyyet-perver. Bir mīşede (9) vaṭan dutmışdı ṣanaduŋ kim aġaçları ṭūbā budaġıyıdı. Ol arslanuŋ iki çaḳal nedīmi varıdı zīrek-(l0) tabᶜ. Birinüŋ adı Dāẕime ve birinüŋ Dāsitān ve bir ayu vezīri varıdı. Anları pāẕişāh ṣohbetinden günilerdi, (11) eydürdi: Ḳaçanısa bu iki muḫtasar cānavarcuḳlar benüm manṣıbum taᶜarruż ḳılub işüm ziyāna viriserler ve bu (12) işüŋ çāresin yimek gerek, diken ayaġa batmadın yoldan götürmek gerek ve bir bahāne isterdi ki (13) anları pāẕişāh gözinden düşüre. İttifaḳ eyle oldı kim bir gün bu pāẕişāh başın rāḥat yastuġına (14) ḳoyub uyudı. İki çaḳal başı ucında oturub ḥikāyet eydürlerdi ve dembedem efsūn oḳuyub

26a

suçluya gücü yettiği halde affetmeye kendini mecbur bilsin; geçici dünya için ahiret işinden gafil olmasın. Şeytan sözünü tamamladığında dindarın fazileti ortaya çıktı, şeytanın rezilliği aleme yayıldı. Şeytanlar yaptıklarına pişman olarak mağaralara ve yer altına dağıldılar. İnsanlar onların şerrinden kurtuldu. Şimdi bilinsin ki Tanrı yolunda olan kişi için kim bir kötülük düşünürse ve onu küçük düşürmek isterse Tanrı onu küçük düşürür ve hiçbir zaman cehalet askeri, ilim bayrağını alt edemez. İlim ehlini küçük düşüren, dünyada ve ahirette yer bulamaz. Hakkın yardımı ile şeytanın hikayesi tamamlandı. Dazime ve Dasitan hikayesine başladık. Şu konuları anlatır: Padişahların etrafındakiler nasıl yaşarlar, geçinirler. Beşinci bölüm: Dazime ve Dasitan. Şehzade anlattı: İşittim ki tamahı bırakmış, düşkünü koruyan, etrafındakileri kollayan bir aslan vardı. Bir vadide ülke yönetiyordu, sanki ağaçları tuğba dallarıydı. O aslanın zeki yaradılışlı iki tane çakal, sohbet arkadaşı vardı. Birinin adı Dazime, diğerinin Dasitan idi. Bir de ayı veziri vardı. Onları padişahın sohbetinden kıskanırdı. Derdi: Nasılsa bu iki hayvancık benim makamıma saldırıp düzenimi bozacaklar. Öyleyse bu işin çaresine bakmak gerek. Diken ayağa batmadan yoldan kaldırmak gerek ve onları padişahın gözünden düşürmek için bir bahane arıyordu. Tesadüfen bir gün bu padişah başını rahat yastığına koyup uyudu. İki çakal baş ucunda oturup hikaye anlatıyorlardı, zaman zaman efsun okuyup

[80] Korkmaz, āz: az.

26b

(1) ürerleridi. Nāgāh pāẕişāhdan yil geldi, Dāẕime kendüzin yinemedi, güldi. Şöyle kim pāẕişāh uyandı, girü (2) kendüzin uyura urdı ki, ya^{c}nī benümiçün ne diyeler diyü. Daḫı Dāsitān ḳaḳıdı, eyitdi: Niçün güldüŋ ve ne ^{c}aceb (3) olmaduḳ nesne gördüŋ ki bu ṣovuḳ gülmek senden ṣādır oldı ve bu ma^{c}lūmdur ki uyırdan, esrükden (4) ve delüden teklīf götrülmişdür ve bunuŋ gibi işde ma^{c}ẕūrdur ve dükelinden uyır ^{c}öẕri artuḳdur. Zīra (5) dimişlerdür kim: النوم اخ الموت Ve aḫlāḳ kitābında oḳıdum kim ^{c}āḳıl oldur ki bir ^{c}ayb ki kendüde (6) vardur ol ^{c}aybda kimsei ^{c}ayıblamaya. Ḫāṣṣa pāẕişāh kim anuŋ ^{c}aybın daḫı hüner görmek gerekdür (7) ve ḫāṣlar ki, pāẕişāh ḳulluğında olurlar, vācibdur ki pāẕişāhlar ^{c}aybın saḳlayalar. Nitekim dimişlerdür ki : (8) من جالس الملوک بغير ادبٍ فقد خاطر بنفسه Ve ḫiṭāb-ı ^{c}izzet daḫı ḥaḳ te^{c}ālā ḥażretinden ādemīler (9) haḳkına eyle, geldi ki[81] فاستقم كما امرت Peyġāmber dilidaḥı bu āyet heybetinden eyitdi: شيبتنى هودٌ (10) و اخواتها Dāẕime eyitdi: Bir ġaraż kim ^{c}aybdan pāk ola ve bir dil ki yalan aŋa yürümeye ve bir nefs ki (11) cehle mensūb olmaya ve kimseye ol ma^{c}yūb olmaya. Dāsitān eyitdi : Üç ^{c}ādet cāhillerüŋdür: (12) bir oldur kim kendüzin ^{c}ayıbsuz göre, ikinci oldur kim kendü bilüsin ayruḳlar bilüsinden artuḳ bile, üçinci (13) kendü ^{c}ilmine maġrūr olub kendüyi intihā mertebesinden duta ve ḥikmet ehlinden gelübdür ki neçe kim (14) maḫlūḳ ^{c}aybın isteyesin ve kendüzüni hünerlü göresin, hergiz ^{c}ayıbdan arınmayasın ve hünermendler tozına

26b

ulurlardı. Ansızın padişahtan yel geldi. Dazime kendini tutamadı, güldü. Padişah uyandığı zaman, acaba benim için ne diyecekler diye, tekrar kendini uyur gibi gösterdi. Dasitan da kızdı, dedi: Niçin güldün ve hangi acayip olmadık şeyi gördün ki senden bu yersiz gülüş geldi. Şu açıktır ki uyuyandan, sarhoştan ve deliden yükümlülük kaldırılmıştır. Böyle bir meselede özürlüdür ve hepsinden çok uyuyanın özrü büyüktür. Çünkü demişlerdir: "*Uyku ölümün kardeşidir*." ve ahlak kitabında okudum, akıllı odur ki kendinde de olan kusur sebebiyle kimseyi ayıplamaz. Özellikle padişahın kusurunu da hüner görmek gerek. Padişahın emrinde olan etrafındakiler padişahın kusurunu örtmeye mecburdur. Dedikleri gibi: "*Krallarla adabına uygun oturmayan kendini tehlikeye atmış olur.*" ve izzetli hitap Hak taala hazretinden insanlar hakkında şöyle geldi: "*Emrolunduğun gibi dosdoğru ol*." Bu ayetin heybetinden peygamber dili de dedi: "*Hud ve benzeri sureler beni ihtiyarlattı*." Dazime dedi: Bir niyet ki ayıptan temiz olursa ve bir dil ki yalan ona bulaşmamışsa ve bir nefis ki cahillerden olmazsa o zaman o kimse ayıplanmaz. Dasitan dedi: Üç huy cahillerindir: Birincisi şudur ki kendini kusursuz görür; ikincisi şudur ki kendi bilgisini başkalarının bilgisinden üstün görür; üçüncüsü kendi ilmiyle gururlanıp kendini en üst mertebede görür. Hikmet ehlinden gelmiştir ki, ne kadar yaratılmışların ayıbını ararsan ve kendini hünerli görürsen hiç ayıptan kurtulamazsın ve hüner sahiplerinin tozuna

[81] Kur'an 11. sure, 112. ayet.

27a

(1) خلق خواهندی حاجت بیش وکم - کریمان و شخص کوزرو درم -
حاجتی کان عفو باید کرد باز (2) کرد باید شاه را شکر و نیاز ayu eyitdi: Pāẕişāhlara siyāset vācibdür ve bir ḳaç kişiden daḫı (3) saḳınmaḳ gerekdür: Bir oldur ki, günāhsuz bir kişiyi işinden maᶜzūl ḳılmayalar; ikinci pāẕişāh rāzın kimseye (4) dimeyeler. Hem pāẕişāh ḫiẕmetinde olanlar daḫı bir ḳaç işten saḳınmaḳ gerek: Bir oldur ki kendü aṣṣısın (5) pāẕişāh ziyānında bilmeye. Şimdi Dāẕime bir günāha mübtelādur. Andan i ᶜtimād götürildi ve anuŋ ᶜafvın istemek (6) eyü olmaz, nitekim dimişlerdür, beyt: اذا انت اکرمت الکریم ملکته - وان انت اکرمت اللئیم تمردا (7) Dāsitān eyitdi: Dāẕime pāẕişāha lāyıḳ ḳuldur, ḳadīmden nedīmidür. Eger sehvile andan bir günāh ṣadır (8) oldıyısa bunca hüneri var ve begenecek ḫiẕmeti vardur. Bu ḳadar zecr daḫı aŋa kāfidür. Ḫoẕ pāẕişāh (9) ḫiẕmetinden kesildügi ve anuŋ yüzinden düşdügi ölümden biterdür. Eger melik ol ḳadar suçından tecāvüz (10) ide, kendü ḳulı haḳḳında şefḳat itmeye. Andan döndi, ayuya eyitdi: Ben kendü adumı şefīᶜler dā'iresinde (11) s̱ābit ḳıldum; sen daḫı bu işde, baŋa yār ve yoldaş ol ki Tengri teᶜālā buyırur: من يشفع (12) شفاعةً حسنةً يكن له نصيبٌ منها [82]ṣāḥib vāḳıᶜaya furṣat buldum diyü muᶜārıż olmaġıl, tā sen (13) daḫı şefāᶜat naṣībinden maḥrūm ḳalmayasın. Çün bunlaruŋ sözi bu maḳāma irdi, pāẕişāh eyitdi: (14) Siz bu gün varuŋ, bu işde gey naẓar ideyim, göreyim maṣlaḥat nice olur. Bunlar ṭaşra çıḳtılar. Dāsitān zindān

27a

" *İnsanların az çok bazı ihtiyaçları vardır / İster koyun, ister altın ve dirhem iste / Öyle bir şey isteki verilebilir bir şey olsun / Padişaha şükretmek ve niyaz etmek gerek*"Ayı dedi: Padişahlara siyaset gereklidir ve birkaç kişiden de sakınmak gerek: Birincisi şudur ki suçsuz bir kişiyi işinden azletmesinler; ikincisi padişahın sırrını kimseye demesinler. Hem padişahların hizmetinde olanların da birkaç işten sakınmaları gerekir: Birincisi şudur ki kendi çıkarını padişahın zararında görmemeli. Şimdi Dazime bir suça bulaşmıştır. Ondan güven giderildi ve onun affını istemek iyi olmaz. Nitekim demişlerdir, beyit: "*İyi kişiye iyilik yaparsan efendisi olursun; kötü kişiye kötülük yaparsan şımarır*" Dasitan dedi: Dazime padişaha layık kuldur. Eskiden beri sohbet arkadaşıdır. Yanlışlıkla ondan bir suç vaki olduysa bile bir çok hüneri var ve taktir edilecek hizmeti vardır. Bu kadar sıkıntı ona yeter. Zaten padişaha hizmet etmekten azledilmesi ve yüzünden düşmesi ölümden beterdir. Eğer melik bu kadar suç sebebiyle cezalandırırsa ve kendi kulu için şefkat göstermezse… Sonra ayıya döndü, dedi: Ben kendi adımı şefaatçiler dairesine koydum. Sen de bu işte bana yar ve yardımcı ol ki Tanrı taala buyurur: "*Her kim iyi bir şeye vesile olursa ondan nasibi vardır.*" Belaya düşmüşe fırsat buldum diye saldırgan olma ki sen de şefaat payından mahrum kalmayasın. Bunların konuşması bu duruma gelince padişah dedi: Siz bugün gidin, bu işi iyice düşüneyim, bakayım karar ne olur. Bunlar dışarı çıktılar. Dasitan zindan

---

[82] Kur'an 4. sure, 85. ayet.

27b

(1) ḳapusına vardı, bu mācerāyı dāẕimeye degürdi, eyitdi: Ġuṣṣa yimeki necāt ṣabāḥı nūr gösterdi. Dāẕime eyitdi: (2) dilemezem kim ṭāli^cum sa^cādet burcından çıḳduġı vaḳt ve düşmen bāzārı revāyic olduġı ḥālde benüm sözüm (3) söylene. Zīrā düşmen sözi ol vaḳt mües̱s̱ir olur, dōst sözi kesād… Nite ki yavuz düş miḥnet ehline (4) tiz gelür ve ^cāḳıl kişi oldur kim miḥnet vaḳtında sa^cādet ılduzı idbār-ı küsūf ḳaraŋulıġından çıḳmayınca (5) ḳuṭub gibi yirinden ırılmaya. Nitekim Buzurcımihr itdi ḫusrevile: **Dāsitān-ı Buzurcımihr bā-ḫusrev**. Dāẕime eyitdi: (6) İşitdüm ki bir gün ḫusrev ḫōcayıla serāy bāġçesinden ḥavż kenārında ördek teferrüc iderlerdi (7) kim ol ördekler su üstinde seyr iderdi. Gemici gibi kimisi ḳalıb-ı gemisin kenāra iledürdi kimi bahrī-vār taḳlı dönerdi (8) kimi cenābetden arınur gibi yunurdı. Bu temāşāya meşġūliken ḫusrev elinde bir aġır baḥālu gūheri elinde oynaduriken (9) düşürdi. Derḥāl bir ördek anı yutdı. Ḫōca anı göre dururdı. Ḫusrev ṭurdı, evine gitdi ve gūheri aŋdı, isteyü (10) gördi, bulımadı. Birez ġuṣṣalandı. Ḫōcai ḥāżır ḳıldı, eyitdi: Ol nāzenīn gūheri yavu ḳuldum, bir daḫı ancılayın ḳanda (11) ele girür ve anuŋ endīşesin göŋlümden gideremezem. Anuŋ tedārükin nice idelüm? Ḫōca endīşe eyledi kim ol (12) ördek şunca ördekler arasında belürsüz oldı ve uşbudur dimege yaramaz. Eger dükelin boġazladursam ḳorḳaram (13) ṭāli ^cum es̱erinden ördekler ḳırıla gūher daḫı bulınmaya, melik beni cehle nisbet eyleye. Pes hiç cevāb virmedi, (14) gitdi. Çun ṭāli^ci vebālden döndi, rūzigār aŋa degdi ki eger dilese aġu aġzında şeker ola ve topraḳ elinde

27b

kapısına vardı. Bu olayı Dazime'ye anlattı, dedi: Tasalanma, kurtuluş sabahı nur gösterdi. Dazime dedi: Talihim saadet burcundan çıktığında, düşman pazarı revaç bulduğunda benim sözümün söyleneceğini sanmıyorum. Çünkü düşman sözü o zaman etkili olur; dost sözü etkisiz… Nitekim kötü düş, sıkıntı ehline tez gelir ve akıllı kişi odur ki sıkıntı anında saadet yıldızı talihin yüz çevirme karanlığından çıkıncaya kadar kutup yıldızı gibi yerinden ayrılmaz. Buzurcımihr'in padişahla yaptığı gibi… Padişah ile Buzurcımihr'in hikayesi. Dazime anlattı: İşittim ki bir gün padişahla hoca saray bahçesinden havuz kenarındaki ördekleri izliyorlardı, o ördekler su üstünde geziniyordu. Kimisi gemici gibi gemisinin kalıbını kıyıya iletiyordu; kimisi deniz ördeği gibi takla atıyordu; kimisi cenabetten temizlenir gibi yıkanıyordu. Bu manzaraya dalmışken, padişah elinde çok değerli bir cevher oynatırken düşürdü. Bir ördek onu hemen yuttu. Hoca onu görüyordu. Padişah kalktı evine gitti. Cevher aklına düştüğünde aramaya başladı, bulamadı, biraz kederlendi. Hocayı hazır kılıp dedi: O nazenin cevheri kaybettim. Bir daha onun gibisi ne zaman ele geçer ve onun düşüncesini aklımdan çıkaramıyorum. Onu nasıl bulalım? Hoca düşündü ki o ördek bu kadar ördek arasında kayboldu ve şudur demek mümkün değil. Eğer hepsini boğazlatırsam korkarım ki talihim sebebiyle ördeklerin hepsi ölür, cevher de bulunmaz. Melik beni cahillerden sayar. Böylece cevap vermedi, gitti. Talihi dönünce şansı öyle oldu ki eğer dilese zehir ağzında şeker olur ve toprak elinde

28a

(1) gūher ola. Beyt: زهر در كام او شكر كشتى - سنك دردست اوكوهر كشتى Derḥāl durdı, (2) ḫusrev ḳatına vardı, du^{c}ā ḳıldı kim bu gün pāẕişāhuŋ devleti ferrīn, firāsetüm āyinesinde şöyle gördüm (3) ki ol gūher ol ördeklerüŋ birinin ḳurṣağındadur. Ammā bir ḳaçınuŋ terkin urmaḳ gerek kim ol (4) gūher bulına. Pes ol ördegi kim boğazlayub ḳurṣağın yardılar, gördiler; ol gūher bir ak la^{c}l gibi ya bir arımış (5) yāḳūt gibi şeffāflığı artub ortaya düşdi. Ḫusrev anı görüb sevindi, ṣordı ki: Ḫōca ol gün niçün dimedüŋ? (6) Eyitdi: Ol gün ṭāli^{c}um ḥālüme yardumcı degüldi. Eyitdüm: Olmaya ṭāli^{c}um şūmlığından anuŋ gibi baḫtlu gūher şöyle yuvara (7) ki ^{c}aḳl çabuḳ endīşe ve tīz gözile es̱erin daḫı görmeye; bu gün ki ṭāli^{c}um mu^{c}āvin gördüm ve rūzigārum muvāfıḳ (8) buldum, lā-cirem sözüm tāli^{c}uma muvāfıḳ geldi. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim bī-hūẕe benüm haḳḳumda keleci olub işüm (9) daḫı ziyāna varmaya. Dāsitān eyitdi: Söz es̱eri kişiye i^{c}tikadına göre olur. Evvel şāh göŋlin görem. Eger sözüme ^{c}ināyet (10) olurısa furṣatdur, diyecek sözi diyem ve eger göŋli daḫı ḳatısa yumşaḳ geleciler ki mües̱s̱ir ola, pāẕişāh sem^{c}ine (11) irürem. Yarındası Dāsitān Dāẕime haḳḳında iḫlāṣ birle ṭurub şehriyār ḳatına vardı, elin du^{c}āya ḳaldurub (12) s̱enā ḳıldı ve eyitdi: Dün gice ben ḳulluḳcı ol za^{c}īf haḳḳına sulṭānum ḥażretine ^{c}özrin ^{c}arża ḳıldum idi. Pāẕişāhum (13) göŋlin ol günāhkār haḳḳında ^{c}afva rāğıb görüb sevinü gitdümidi. Bu gün eger ümīz vefā ḳılub anuŋ ḫarāb (14) göŋlin ^{c}imaret ve ölmiş cānı diri ola, geçmiş pāẕişāhlaruŋ ulu resmin ve eyü ^{c}ādeti yirine gele ve pāẕişāhuŋ

28a

cevher olur. Beyit: “*Zehir ağzında şeker olur; taş elinde cevher olur*”. Hemen kalktı, padişahın yanına vardı. Padişahın talihi açık olsun diye dua kıldı. Bu gün ferasetimin aynasında o cevherin o ördeklerin birinin kursağında gördüm. Ama birkaçını gözden çıkarmak gerek ki o cevher bulunsun. Sonra o ördeği boğazlayıp kursağını yardıklarında baktılar o cevher bir ak lal taşı gibi veya tertemiz bir yakut gibi şeffaflığı artıp ortaya düştü. Padişah onu görünce sevindi. Hocaya o gün neden demediğini sordu. Cevap verdi: O gün talihim bana yardımcı değildi. Dedim: Belki talihimin uğursuzluğundan onun gibi güzel cevher öyle kaybolsun ki akıl hızlı düşünce ve keskin gözle belirtisini göremeyebilir. Bu gün talihimi yardımcı gördüm, şansımı yerinde buldum. Şüphesiz sözüm talihime denk geldi. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki benim lehimde boşuna konuşup meselem de zararla sonuçlanmasın. Dasitan dedi: Kişiye sözün etkisi kişinin inancına göre olur. Önce şahın aklındakini anlayayım. Eğer sözü yardımcı olursa, fırsattır, söylenecek sözü söyleyeyim. Yok eğer gönlü katıysa etkili olacak yumşak sözleri padişahın kulağına söyleyeyim. Sabahleyin Dasitan Dazime için ihlasla kalkıp padişahın yanına vardı, elini duaya kaldırıp övgü kıldı ve dedi: Dün gece ben hizmetçiniz, o düşkün için sultanım hazretine özrünü sunmuştum. Padişahın gönlünü o suçlu hakkında affa meyilli görüp sevinerek gitmiştim. Bu gün ümit vefa kılıp onun harap gönlünü yapar ve ölmüş canı dirilirse geçmiş padişahların ulu geleneği ve iyi adetleri yerine gelir ve padişahın

28b

(1) eyü adı ^{c}āleme yayıla ve za^{c}īfler du^{c}āsı şāh haḳḳında ^{c}arşa aġa. Lācirem pāẕişāh devleti ve ^{c}ömri artmaġa (2) sebeb ola. Ayu çün bu faṣlı temām işitdi, ġażab odı içinden şu^{c}le virüb eyitdi: Her kim suçlunuŋ günāhın (3) sehl dutub pāẕişāh ḥaḳın bilmeye, ol kişi pāẕişāha ṭoġru olmaya. Melike bu söz ẖōş gelmeyüb eyitdi: (4) Andan berü kim bu ^{c}ālem yaradıldı, bu ^{c}ādet işlenü geldi ki, kiçiler suç eyleye; ulular ^{c}afv ḳıla ve ara yirde (5) ẖayr isteyenler ṣulḥ u şefā^{c}at ideler ve bu sen didügün sözden şer ü fitne ḳopar. Eger Dāsitān Dāẕime (6) ṭarafın gey dutarsa, eyü adı, gökçek ẖūyı ẖalḳ arasında ẓāhir olub sevile ve ben daẖı şefā^{c}atin (7) ḳabūl idersem, ḳavmüm ṣaḳlamış ve eyü adum ṣatmış olam. Çün ayu bu ^{c}ināyeti gördi, söze peşīmān (8) oldı ve şermsār olub ṭurdı, evine gitti, ġuṣṣalu ve mütefekkir oturub eyitdi: Dāẕime ẖalāṣ buldı (9) ve benüm düşmanlıġum ki göŋlüm içinde gizlüyidi, āşikāre oldı. Eger şimden girü elüm ṣulḥ etegine urursam, (10) kendü ^{c}ācizlıġum bildürem ve endīşeyile otururken ayunuŋ bir ṭavşan dōstı varıdı, adı ferruḥzādidi. (11) ṣāḥib-i tab^{c} ve rāyı ṭoġru ve iş bilmekde meşhūr, ^{c}āḳıl u kāfi kişiyidi. Nāgāh ḳapudan içerü girdi. (12) Ayuyı gördi, perīşān ġuṣṣalu oturur; ṣordı ki, niçün böyle ġuṣṣalusın? Ayu ḥālin ^{c}arz eyledi. Ferruḥzād (13) eyitdi: Her kim işüŋ evvelin aŋlamaya, ṣoŋın ṭanlar olur ve sen şöyle sanduŋ ki, melik Dāẕime'i hergiz ḳabūl (14) itmeye yāẖūẕ şöyle düşdi kim, girü durmaya. Andan yavuz ḥasret olmaya ki kişi kendü itdügine uġraya, eyü

28b

iyi namı aleme yayılır, düşkünlerin duası şah için arşa yükselir, şüphesiz padişahın devletinin ve ömrünün artmasına sebep olur. Ayı bu sözlerin hepsini işitince gazap ateşi içinden kıvılcım vererek dedi: Her kim suçlunun suçunu hafife alıp padişahın hakkını çiğnerse o kişi padişaha karşı doğru olmaz. Bu söz melike hoş gelmeyerek dedi: Bu alem yaratıldığından beri bu adet işlenerek geldi: Küçükler suç işler; büyükler affeder ve insanların aralarında hayır isteyenler barışçı hareket ederler, şefaat ederler. Bu senin dediğin sözden şer ve fitne doğar. Eğer Dasitan Dazime'nin tarafını iyi bir şekilde tutuyorsa iyi namı, güzel huyu halk arasında zahir olarak sevilir. Ben de şefaatini kabul edersem halkımı korumuş ve iyi namımı yaymış olurum. Ayı bu lütfu görünce dediği sözlere pişman oldu ve utanarak kalkıp evine gitti. Kederli ve düşünceli oturup dedi: Dazime kurtuldu ve benim gönlümün içinde gizli olan düşmanlığım ortaya çıktı. Eğer bundan sonra elimi barış eteğine vurursam kendi acizliğimi ortaya koyarım. Bu düşünceyle otururken -ayının bir tavşan dostu vardı, adı Ferruhzad idi….. ve düşüncesi doğru, iş bilmekte meşhur, akıllı ve olgun kişiydi- birden kapıdan içeri girdi. Ayıyı perişan kederli otururken gördü. Neden böyle kederlisin? Ayı halini anlattı. Ferruhzad dedi: Her kim meselenin öncesini anlamazsa sonunda donar kalır ve sandın ki melik Dazimeyi hiç affetmeyecek veya öyle düştü ki geri ayağa kalkmayacak. Bu yüzden kötü hayıflanma olmaya ki kişi kendi yaptığına düşebilir. İyi

29a

(1) eyleseŋ gerek, zīra benüm sāyemde dirilürsin. Serçe eyitdi nite? Eyitdi: Anuŋçun kim, eger ben olmayaydum ılan ne (2) seni ḳoyadı ne yavruŋı. Serçe eyitdi: İy ḫōnd! Var sen baŋa şükr eyle. Zīra ben olmasam ḳarınca ne seni ḳoyadı, (3) ne yavruŋı, ikiŋüzi daḫı boġaydı. Serçe eyitdi ikimüz daḫı Tenriye şükr eylemek gerekür kim, saŋa bir burnı virdi kim (4) ılan depelersin ve baŋa daḫı bir burın virdi kim ḳarınca depelerin ve ikimüzi daḫı ḳonşı eyledi ki birbirümizile dirilevüz. (5) Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim, dükelimüz ve pāẕişāh daḫı Tenriye şükr eyleyevüz. Birbirümüze muḥtāc cem[c] eyledi ve baḫt (6) bize yār ḳıldı; pāẕişāhumuz bize mihrübān ve bizi anuŋ emrine muṭī[c] ve fermān eyledi. Dāsitān ve Dāẕime ḥikāyeti (7) temām oldı. Tenri te[c]ālā [c]ināyeti birle şürū[c] ḳılduḳ Zīrek ve Zirūy bābına. **Altıncı bāb**. (8) **Dāsitān-ı Zīrek ve Zirūy**. Melikzāde eyitdi: İşitdüm bir çopan varıdı, anuŋ bir ulu sürü ḳoyunı (9) varıdı ve ol sürüde bir gürbüz deke varıdı, adı zīrūy idi. Ol tekeyi ol sürüye pīşrev ḳılmışdı. Hiç gün (10) olmayadı ki, ol teke bir iki ḳoyun ṣaḳat eylemeyedi. Çopan anuŋ elinden [c]āciz oldı ve bir gün ḳaḳıdı, (11) eyitdi: Neçeye degin ben bunuŋ zaḥmetin çekem. Ol yigdür bu eyledügi ziyānı bahāsından çıḳaram. Pes tekeyi bāzāra getürdi (12) ki ṣata. Teke gördi ki bir zişt şekillü ve ṭonı çepel er gelür. Alnı yülük ve bir pāre ip yanında baġlu ve (13) çevresinde bıçaḳlar ṣalınur, bir maṣat biline soḳmış. Zīrūy anı gördi, ḳorḳdı, teni göymeşüb eyitdi: İşbu (14) ne çirkin yaraġıla yürür. Hiç degül ḳaṣṣāb didükleri budur, bu benüm helāküme sebebdür, bellü benüm ḳanum

29a

yapmalısın. Çünkü benim sayemde yaşarsın. Serçe dedi: Nasıl? Cevap verdi: Şöyle ki eğer ben olmasaydım yılan, ne seni koyardı ne de yavrunu. Serçe dedi: Akıllım! Kalk sen bana şükret. Çünkü ben olmasaydım karınca, ne seni koyardı ne de yavrunu, ikinizi de boğardı, dedi. İkimizin de Tanrı'ya şükretmesi gerekir. Çünkü sana bir burun verdi ki yılan öldürürsün ve bana da bir burun verdi ki karınca öldürürüm; ikimizi de komşu eyledi ki birbirimizle yaşarız. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki hepimiz ve padişah Tanrıya şükredeceğiz. Birbirimize muhtaç olarak beraber eyledi ve talihi bize yardımcı kıldı. Padişahımızı bize şefkatli ve bizi de onun emrine amade kıldı. Allah'ın izniyle Dasitan ve Dazime hikayesi tamamlandı. Zirek ve Ziruy bölümüne geldik. Altıncı bölüm. Zirek ve Ziruy'un hikayesi. İşittim ki bir çoban vardı. Onun büyük bir sürü koyunu vardı ve o sürüde bir gürbüz teke vardı. Adı Ziruy'du. O tekeyi o sürüye önder kılmıştı. Gün geçmiyordu ki o teke bir iki koyun sakat etmeyeydi. Çoban onun karşısında çaresiz kalmıştı. Bir gün kızdı dedi: Ben, ne zamana kadar senin zahmetini çekeceğim? En iyisi verdiği bu zararı değerinden çıkarayım. Sonra tekeyi satmak için pazara götürdü. Teke baktı ki çirkin, giysisi kirli bir adam gelir. Kafası dazlak, yanında bir parça ip bağlı, belinde bıçaklar sallanır, beline bir masat sokmuş… Ziruy onu görünce korktu bedeni titreyip dedi: Bu ne çirkin teçhizatla yürür. Kesinlikle kasap dedikleri budur. Bu benim ölümüme sebeptir. Her şey ortada, benim kanımı

29b

(1) dökmege gelür. Egerçi dimişlerdür اظّنّ يخطئ ويصيب Ben kendü rūzigāruma ḥāżır gerekdür tā ẖōẕ (2) başuma ne gele. Ḳaṣṣāb ilerü geldi kim dekeyi ḳarvayub semizin aruġın göre. Bahāsın virdi, aldı, süriyü dükkānına (3) iletdi. Yire bıraġub ayaḳların baġladı. Zīrūy eyitdi: Gördi kim ne belāya uġradum. Ayruḳ ṣabr ḳalmadı, ol ki elden (4) gelür cehd eylemek gerek. Ḳurtıldumısa ḳurtıldum ve eger ḳurtılmadumısa bundan artuḳ daẖı ne ola. Ḳaṣṣāb dükkāna (5) girdi bıçaġıla, teke zor eyledi, çekindi, ipin üzdi, ḳatı yadan çıḳan oḳ gibi sıçradı. Ḳaṣṣāb bıçaḳ elinde (6) ardına düşdi. Dükkānı yanında bir bāġçe varıdı. Meger ḳaṣṣāb ᶜavreti oynaşıyıla yaturdı. Teke ṭoġru anlaruŋ (7) üzerine uġradı, ḳaṣṣāb ẖışmile irüb anları gördi. Teke ḳaysı ḳalmadı. Anlara ṭolaşdı. Çevreden ẖalḳ üşdiler (8) ġavġa ᶜāleme yayıldı. Zīrūy genince bir ṣahrāya düşdi, vardı bir maġaraya sıġındı. Ol gice anda dünedi. Çün(9)irte oldı, maġaradan ṭaşra çıḳtı kim bir muvāfıḳ yoldaş bula. Çevre baḳdı, bir yaŋadın bir it üni geldi, (10) eyitdi: ᶜAceb degül aṣḥab-ı kehf iti erenlere uydı ola, diyü muntaẓır ṭururken gördi, bir heybetlü it (11) ḳuyruġın ensesine diküb gelür. Ḳarşu yürüyüb müşfiḳ ḳardeş ve muvāfıḳ yoldaş gibi görişdiler. (12) Zīrūy eyitdi: Her çend ki öŋdinden aramuzda bilişlik yoḳdur, illā mübārek yüzüni gördüm, cānum (13) seni sevdi. Kimsin ve ḳandan gelürsin ve ḳanca varursın? Eyitdi: Benüm adum Zīrekdür. Sürüm varıdı yavu ḳuldum, (14) anı isteyü yürirem. Zīrūy anı işitdi, ḳorḳudan emīn oldı. Eyitdi: Ḳaṣduŋ ḳancarudur? Eyitdi: Bu gice

29b

dökmeye gelir. Her ne kadar deseler de "*Zan isabet eder de yanıltır da*" ben kendi başıma geleceklere hazır olmalıyım ki başıma ne geleceği belli olmaz. Kasap tekeyi kavrayıp semizliğini, zayıflığını görmek için yaklaştı. Değerini verdi, satın aldı, sürüyerek dükkanına götürdü. Yere bırakıp ayaklarını bağladı. Ziruy dedi: Bak, ne belaya uğradım! Artık sabır kalmadı. Elden ne gelirse yapmak gerek. Kurtulursam kurtulurum, yok kurtulamazsam bundan daha kötü ne olur. Kasap dükkana bıçakla girdi. Teke zorladı, çekindi, kırdı; katı yaydan ok gibi sıçradı ve kasap elinde bıçak ardına düştü. Dükkanın yanında bir bahçe vardı. Meğer kasabın hanımı oynaşıyla yatıyordu. Teke doğru onların üstüne vardı. Kasapla hışımla yetişip onları gördü. Teke endişesi kalmadı, onlara takıldı. Çevreden insanlar toplandılar, kavga aleme yayıldı. Ziruy büyükçe bir kıra düştü. Vardı bir mağaraya sığındı. O gece orada geceledi. Sabah bir olunca bir kafadar yoldaş bulmak için mağaradan dışarı çıktı. Çevreye baktı bir taraftan bir it sesi geldi. Dedi: Erenlere karışan ashab-ı kehf'in iti olmasın diye hazır bir şekilde beklerken kuyruğunu dikmiş heybetli bir itin geldiğini gördü. Karşılayıp şefkatli kardeş ve kafadar yoldaş gibi görüştüler. Ziruy dedi: her ne kadar önceden aramızda tanışıklık olmasa da mübarek yüzünü gördüm, gönlüm seni sevdi. Kimsin, nereden gelirsin ve nereye gidersin? Benim adım Zirek'tir, bir sürüm vardı kaybettim, onu bulmak için geziyorum. Ziruy onu işitince korkudan emin oldu, dedi: Yolculuk ne tarafadır? Cevap verdi: Bu gece

30a

(1) senüŋ ṣoḥbetünde müşerref olayın. Yarına Tenri irürürise uşbu yöreyi yörenem, ümīẕdur kim sürüm bulub (2) girü dönem. Zīrüy eyitdi: القابٌ وتنزل من السّماء Ṣanasın senüŋ şānuŋa geldi. Aduŋa ḥālüŋ muvāfıḳ, her (3) ne endīşeki eyleyesin القابٌ وتنزل من السّماء Ṣavāb düşe. Niçe yıldur ki şol çopanuŋ ardına (4) düşmişsin, anuŋ sürüsin güdersin ve uyḳu dadın bulmazsın, yidügüŋ yirine siŋmez, dōstlardan (5) ayru, bir pāre arpa etmegine ki çopandan artar ḳanā^{c}at itmişsin, hezār ġavġa feryād ḳılub çevre (6) gezersin, eger bir gün ol yidügi çanaġa ve bardaġa degecek olur isen aġacıla başuŋ çanaġın uvada, andan (7) ol çanaġı niçe kez ṭopraġıla ve suyıla yuya, andan ol çanaḳdan menfa ^{c}at duta. Ṭoġru tedbīr ve ṣavāb (8) oldur ki aşaḳlıḳdan ululıġa degesin ve kendözüni ẖōrlıḳdan ḳurtarasın. Uşbu ulu yazınuŋ sibā^{c}ına (9) ve cümle hayvanātına pāẕişāh olasın ve ben ẖōẕ bu işüŋ yaraġın yiyem ve müşkillerin ḥall eyleyem. Zīrā (10) biz hemīşe sizüŋ ḥimāyetüŋüzile dirlik iderüz ve sizüŋ heybetüŋüzile yırtıcılar şerrinden fāriġ yürürüz. (11) Nitekim şā^{c}ir dimişdür: Beyt: بقاؤک فينا نعمة الله عندنا ـ فنحن بادنی شکرها نستديمها (12) Zīrek eyitdi: Ṭoġru eydürsin. Biz sizüŋ sevüŋüzden dükeli sibā^{c}ı düşmen idinmişüz, sizüŋ ucuŋuzdan (13) dōstlıḳ ve cinsiyyet ki bizümile sibā^{c} arasında götürildi. Çün bizüm geçmiş ulularumuz arasında (14) ^{c}ādet eyledür, biz daẖı ol ^{c}ādeti terk itmedük. Dōstlıḳ düşmenlik atadan anadan mīrāṡ ḳalur

30a

senin sohbetinle müşerref olayım. Tanrı yarına çıkarırsa şu yöreyi gezeyim. İnşallah sürümü bulup geri dönerim. Ziruy dedi: "*Lakaplar gökten iner.*" sanki senin şanın için geldi. Adınla halin birbirine uygun. Her ne düşünürsen "*Lakaplar gökten iner.*" doğru olur. Bu kadar yıldır şu çobanın ardına düşmüşsün, onun sürüsünü güdersin ve uyku tadını alamazsın, yediğin yerine sinmez, dostlardan ayrı, çobandan artan bir parça ekmeğe kanaat etmişsin, binlerce kavga, feryat edip etrafı gezinirsin. Eğer bir defa o yediği çanağa ve bardağa değecek olursan sopayla başının çanağını kırar. Sonra o çanağı birçok kez toprakla ve suyla yıkar. Sonra o çanaktan faydalanır. Doğru görüş odur ki küçüklükten büyüklüğe ulaşasın ve kendini aşağılanmaktan kurtarasın. Şu bu büyük vadinin yırtıcılarına ve bütün hayvanlara padişah olasın ve ben kendim bu işin hazırlığını yapayım ve sorunları halledeyim. Çünkü biz daima sizin korumanızla yaşarız ve sizin heybetinizle yırtıcıların şerrinden emin gezeriz. Şairin dediği gibi, beyit: "*Yanımızda kalmanız Allah'ın bize nimetidir / Biz o büyük nimetin yaptığımız küçük şükürlerle devamını diliyoruz*" Zirek dedi: Doğru söylersin. Biz sizin sevginiz sebebiyle bütün yırtıcıları düşman edinmişiz. Bizimle yırtıcılar arasında olan dostluk ve cinsiyet sizin yüzünüzden giderildi. Mademki bizim geçmiş büyüklerimiz arasında adet öyledir, biz de o adeti terk etmedik. Dostluk, düşmanlık babadan anadan miras kalır.

30b

(1) ammā beglik istemek ulu işdür ve bu iş çeri ve ẖadem ve ẖaşem ve māl ve esbāb yardımı olmayınca olmaz. Biz (2) ikümüz daẖı müflis ü bī-sermāye belki yalıncaḳ. Pāẕişāhlıḳ nice isteyelüm? Zīrūy eyitdi: Girçeksin! İllā bu nesne (3) senüŋ ẕātuŋda vardur ve mübārek çehreŋden bellüdür ve ben ḥaḳ ^{c}ināyetinde şöyle düzem kim dükeli canā (4) varlardan sibā^{c}dan ve vaḥşdan senüŋ buyruguŋa mutī^{c} ve munḳād olalar. Līkin bu şöyle ola ki sen (5) ẖūyuŋ terk idesin, yavuz ḥırṣ u sümdükligi ve yırtıcılığı ve cānavar azarlamağı ḳoyasın. Vaḳtlu vaḳtsuz ḳaḳımayasın (6) ve ḥilmi pīşe idinesin ve çevre yırtıcılardan ürken senüŋ ḥimāyetüŋe sığınalar. Belki ol yırtıcılar senüŋ (7) ḳorḳuŋdan sıtma dutmış gibi ditreşeler. Zīrek eyitdi: Her ki bir maṭlūbı bulmağa ḳaṣd eyleye, anı bulmayıcaḳ (8) şöyle perīşān olur ki bulub sevindüginden daẖı artuḳ. Ben şöyle endīşe eylerem kim eger bize ol perīşānlıḳ (9) ḥāṣıl ola ki ol bir balıḳ balıḳcılıla oldı. Zīrūy eyitdi. Nicedür? Eyit, işidelüm. **Dāsitān-ı mahīẖōr bā- (10) māhī**. Zīrek eyitdi: İşitdüm kim bir balıḳçıl varıdı, bir gün rızḳ isteyü ırmaḳ kenārına vardı, (11) göz dikübN oturdı. Nāgāh bir balıḳ öŋine geldi, balıḳcıl sıçrayub dutdı. Diledi kim yuda. Balıḳ eyitdi : (12) ما العصفور وما دسمه ya^{c}nī beni yimekden saŋa ne fāyda ola? Çünki ṭoymazsın. Eger baŋa mehl virürseŋ, (13) her gün on balıḳ öndürüb önünden geçürem, birbir yi. Eger bu söze inanmazsaŋ baŋa muġallaẓa and vir (14) ki bu söze ẖılāf itmeyem. Balıḳçıl ağzın açub eydince ki eyit vallāhi, balıḳ girü ṣuya düşdi, balıḳçıl

30b

Ama beylik istemek büyük iştir ve bu iş asker, hizmetçi, mal ve araç gereç yardımı olmayınca olmaz. bizim ikimiz de müflis ve sermayesiz üstelik çıplağız. Padişahlığı nasıl isteyelim. Ziruy dedi: Haklısın. Ancak bu şey senin zatında var ve saf-temiz yüzünden bellidir. Ben Allah'ın yardımıyla öyle bir hazırlık yapayım ki bütün hayvanlardan, yırtıcılardan senin emrine boyun eğsinler. Ancak bu şöyle olur ki sen huyunu terk edesin, kötü arzu ve istekleri, yırtıcılığı, hayvan kovalamayı bırakasın, vakitli vakitsiz kızmayasın ve yumşak huyluluğu alışkanlık edinesin. Böylece etraftaki yırtıcılardan ürken, senin himayene sığınsın. Hatta o yırtıcılar senin korkundan sıtma tutmuş gibi titreşirler. Zirek dedi: Her kim ki bir arzuyu elde etmeye niyetlenirse, onu elde edemeyince elde edip sevindiğinden daha fazla üzülür. Ben eğer birinde o üzüntü ortaya çıkarsa diye düşünürüm ki o bir balıkla balıkçıl arasında oldu. Ziruy dedi: Nasıl yani? Anlat dinleyelim. Balıkçıl ve balığın hikayesi. Zirek anlattı: İşittim ki bir balıkçıl vardı. Bir gün yiyecek aramak için ırmak kıyısına gitti, göz dikip oturdu. Birden bir balık önüne geldi. Balıkçıl sıçrayıp yakaladı, yutmak istedi. Balık dedi: "*Serçeyi yemek karın doyurur mu?*" yani beni yemenin sana ne faydası olur! Çünkü doymazsın. Eğer bana mühlet verirsen her gün on balığı yarıştırıp önünden geçiririm. Teker teker yersin. Eğer bu sözüme inanmazsan bana sağlam söz verdir. Balıkçıl ağzını açıp 'vallahi de' diyince balık tekrar suya düştü. Balıkçıl

31a

(1) maḥrūm ḳaldı. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim bu işüŋ evveline āḫirine gey nażar eyleyesin. Zīrūy eyitdi: Çün (2) ululıḳ bir kişiye dege, her ne eyü tedbīr varısa anı ilerü götüre ve göŋül gözin aça, dükeli az iş anda çoḳ (3) görinür. Zīrek eyitdi: Girçek eyitdüŋ ve illā bu cihānuŋ ḥāline baḳaram, nice kim kişi ḥācetden artuḳ isteye nefsi (4) ḳulı olub ḫışma esīr olur ve dānā kişiler bu dünyā serāyı kim ^{c}amel evidür, şol yaġmur ḳatresinden (5) olan ḳuyucuḳlar gibi gördiler ve bulıd seddi gibi aŋladılar ki bünyāẕı su üstinedür, beḳāsı yoḳ, tizcek girü taġılur (6) ve bir niceler māl artmaġın eksilmek bildiler. Zīra her cem^{c}iyyet ṭaġılur ve ḳamu dirnek perākende olur. Eyle olsa (7) orta işi dutmaḳ gerek. Şöyle kim ol ḳoyun issi çoban didi. Zīrūy eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! (8) **Dāsitān-ı ramahsālār-ı pāsubān**: Zīrek eyitdi: Ol sürüde kim ben olurdum, ḳoyun issi gey bay ve ^{c}āḳıl ketḫudāyıdı, (9) ammā sürüsi biŋden az eksügidi. Eger ḳuzlayub artsa yiridi ya satarıdı, biŋ temām eylemezdi. Bir gün çoban eyitdi: (10) Ayruḳlar ki senüŋ ḳuluŋ yirinde degüldür, sürüsi biş on biŋden artuḳdur ve senüŋ biŋe irmez. Ketḫüdā eyitdi: (11) Anuŋçun artuḳ istemezem kim biŋ saġışuŋ gāyetidür. Her nesne kim gāyetine ire eksilür. Nice biŋler issin (12) gördüm kim biŋden yüze degdi, yüzden bire اذا تمّ امردنا يقصر ḥükmi yirine geldi. Hergiz benüm kim biŋden(13) eksükdür, aşaġa inmedi. Bu ḥikāyeti anuŋçun eyitdüm kim niçe biŋ sürüye çoban olam, āfetlerden imīnem; (14) çün aŋa ḳanā^{c}at itmeyem, yiglig isteyem, anlar ki dōstlarumdan ḥased ideler, çevreden belā bususın açub

31a

balıktan mahrum kaldı. Bu hikyeyi şunun için anlattım ki bu işin evveline sonuna iyice nazar eyleyesin. Ziruy dedi: Ululuk bir kişiye ulaşınca her ne iyi tedbir varsa onu uygulamalı ve gönül gözünü açmalı. Bütün küçük işler o zaman büyük görünür. Zirek dedi: Doğru söyledin! Bununla birlikte bu dünyanın haline bakarım. Kişi ne kadar ihtiyacından fazlasını isterse nefsinin kölesi olarak hırsına esir olur. Bilgin kişiler amel evi olan dünya sarayını şu yağmur damlasından meydana gelen kuyucuklar gibi gördüler ve yapısı su üstüne olan, bekası olmayan, çabucak geri dağılan bulut setti gibi saydılar ve birçoğu malın artmasını eksilmek olarak gördüler. Çünkü her toplum dağılır ve bütün topluluklar dağılır. Öyleyse orta yolu tutmak gerek, o koyun sahibinin çobana dediği gibi… Ziruy dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Çobanın efendisinin hikayesi. Zirek anlattı: Benim uluduğum sürüde koyun sahibi oldukça zengin, akıllı, efendiydi ama sürüsü binden biraz eksikti. Eğer kuzlayarak artarsa yerdi veya satardı, bine tamamlamazdı. Bir gün çoban dedi: Senin kulun olamayacak yabancıların sürüsü beş on binden fazladır. Ancak seninki bine ulaşmaz. Ağa cevap verdi: Bin miktarın son haddi olduğu için fazlasını istemem. Son haddine ulaşan eksilir. Nice binler sahibini gördüm binden yüze, yüzden bire, “*Gençliğimiz kemale erdiğinde azalmaya başlar.*” hükmü yerine geldi. Binden az olan benimki hiç aşağıya inmedi. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki ne zaman binlik sürüye çoban olursam afetlerden emin olurum. Ona kanaat etmezsem daha fazlasını istersem dostlarımdan kıskanan kişiler etraftan bela pususunu kurarak

31b

(1) beni zaḥmete bıraġalar. Ol yigdür kim bu dibsüz deŋize ayaġum basmayam. Zīrūy eyitdi: H̱ōş eyitdüŋ illā niçe az nesne (2) artar ve çoḳ nesne eksilür. İşüŋ oŋarıcısı vardurur. Aŋa tevekkül idüb işe şürū^c itmek gerek. Zīrā (3) ol kimi dilese ^cazīz ḳılur ve kimi dilemese ḫōr ider. Zīrek bunı işitdi, başın ḳaldurub eyitdi: İmdi Tengriye (4) sığınub bu ṣarb işüŋ taṣarrufın ve bu tosun atuŋ uyanın senüŋ elüŋe virdüm ki ^cāḳıl ve kāfī kişisin (5) şöyle kim bilürsin kāhellik itme; her ne tedbīr ki ḳılduŋ ümīẕdür ki taḳdīre muvāfıḳ gelüb maḳṣūda irevüz. (6) Zīrūy eyitdi: Çün göŋül murādı ḥāṣıl olmaġa yüz dutduŋ, gerekdür kim s̱ābit ḳadem olasın ve hiç ḳorḳmayasın, (7) tā bu iş saŋa yüz göstere ve daẖı benüm senüŋile bir ḳaç kelime daẖı sözüm var. Şimdi ki furṣatdur disem gerek, (8) yarın ki pāẕişāhlıḳ heybeti sende ẓāhir ola degme kez saŋa söylemege ḳolay gelmeye. Eyle olsa bizüm işümüze (9) ḫalel gele. Zīrek eyitdi: Eyü didüŋ. Bir kişi, biregünüŋ devleti artmaġa ve memleketi ulalmaġa sebeb ola, ol kişi (10) anuŋ ḥürmetin şaḳlamaya ve anuŋ ḥürmeti artmaġın istemeye, ġāyet ḫasāsetden ve devlete lāyıḳ olmaduġından (11) ola. Pes ol kişinüŋ işi nice ilerü gele ? Vezīrüŋ sözi ḳapusın açuḳ ve tedbīri[83] ṣāib gerek. Zīrūy eyitdi: (12) Evvel şartum oldur kim yavuz söyleyenleri ve bed endīşeleri kendüzüŋden ıraḳ kılasın ve her ne kim işidesin (13) eyüden yavuzdan tizcek ḥükm itmeyesin tā ol işüŋ haḳīḳatin bilmeyince ve bir iş kim ṣoŋı peşīmānlıḳ (14) ola, anı işlemege ivmeyesin ve dilüŋdaḥı yavuz sözden ve sögmegden saḳlayasın. Niteki ^cİsā peyġamber ^caleyhis-selām

31b

beni sıkıntıya sokarlar. En iyisi bu dipsiz denize ayağımı basmayayım. Ziruy dedi: Hoş söyledin. Ancak nice az şey çoğalır ve nice çok şey azalır. İşleri yoluna koyan vardır, ona güvenip işe başlamak gerek. Çünkü o kimi dilerse yüceltir, kimi dilerse aşağılık kılar. Zirek bunu işitince başını kaldırıp dedi: Şimdi Tanrı'ya sığınıp bu zor işin yönetimini ve bu zorlu atın yularını senin eline verdim. Çünkü akıllı ve yeterli kişisin. Bildiğin şeylerde gevşeklik etme; her ne iş yaparsan, inşallah yazgıya denk gelip amacımıza ulaşırız. Ziruy dedi: Mademki gönül muradını elde etmeye yöneldin, bu iş sana nasip olana kadar azimli olmalısın ve asla korkmamalısın. Buna ek olarak senin için birkaç sözüm var. Şimdi fırsattır demeliyim. Yarın padişahlık heybeti sende ortaya çıktığında her işi sana söylemek kolay olmaz. Öyleyse bizim işimiz bozulur. Zirek cevap verdi: Doğru söyledin. Bir kişi birisinin zenginliğinin artmasına ve ülkesinin yücelmesine sebep olup da o kişi onun saygınlığını korumazsa ve onun saygınlığının atmasını istemezse çok kıskançlıktan ve şansa layık olmadığındandır. Öyleyse o kişinin işi nasıl gelişir. Vezir sözünün kapısı açık ve tedbiri yerinde olmalı. Ziruy dedi: Birinci şartım şudur ki kötü konuşanları ve kötü düşünceleri kendinden uzak tutasın ve iyiden kötüden her ne işitirsen hemen hüküm vermeyesin ta ki o işin hakikatini bilinceye kadar. Sonu pişmanlık olacak işi yapmak için acele etmeyesin ve dilini de kötü sözden ve sövmekten koruyasın. Nitekim İsa peygamber aleyhisselam,

---

[83] Korkmaz, tedbir-i saib.

32a

(1) bir gün bir ḳuduz ite uġradı, eyitdi: Selāmet saŋa olsun! Yoldaşları eyitdiler: Bunuŋ gibi bir baḫs (2) ve ziyānkār ite, bunuŋ gibi du[c]ā nite idersin ? Eyitdi: Dilüm yavuz ögrenmesün ve ḳulaġuŋ daḫı yavuz söz ve mesāvī̇ (3) işitmeye. Pāẕişāh olan kişiye bu nesneler ḳatı [c]aybdur hem yiyniceklikdür. Pes pāẕişāhlıḳ oldur kim (4) ḳavmi anı seve, kendü daḫı ḳavmin seve. Ol pāẕişāh ki ḫalḳ arasında sevilmeye, ol pāyidār olmaya. Egerçi (5) mesāvī̇ derḥāl es̱er ḳılmasa ve göŋülde es̱er eyler, zemānile es̱eri ẓāhir olur. Nitekim ol bir sıçanıla çetük arasında (6) oldı. Zī̇rek eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı mūş bā gurbe**: Zī̇rūy eyitdi: Meger (7) bir dervī̇ş varıdı. Evinde bir çetügi varıdı, açlıḳdan yavlaḳ ża[c]ī̇fe olmışdı ve ol iv bünyāżında (8) bir sıçan çehān vaḳtdan berü bir in idinmişdi ve çevre delüklerden bir ulu ḫōca anbarına yol eylemişdi.(9) Ol anbardan çoḳ zaḫī̇re ḳurmışdı. Bir zemān göŋlinde endī̇şe eyledi kim şāyed uşbu çetügüŋ gitmiş (10) ḳuvveti girü yirine gele, bugün küstāḫ ḳatından geçdügüm aŋa, hergiz baŋa emān virmeye. Bunuŋ ḳorḳusından ayruḳ (11) deprenimeyem. Ol yigdür kim anuŋıla dōstlıḳ eyleyem ve dürlü ṭa[c]āmlardan kim anbarlar toldurmışam buŋa (12) tuḥfe getürüb bisleyem. Ola kim anı aŋub baŋa mażarratı degmeye, nitekim dimişlerdür: خير المال مآءٌ وفى (13) به النفس ya[c]nī̇ mümkindür kim ol birḳaç loḳmayıla benümle anuŋ arasında dōstlıḳ berkiyüb düşmenlik (14) götrüle. Bir māl ki anuŋ sebebiyle düşmen dōst ola, ol mālı ṣarf itmek revā ola. Andan ol dōstlıġı

32a

bir gün bir kuduz köpekle karşılaştı dedi: Sana selam olsun. Yoldaşları dedi: Böyle bir hastalıklı ve zararlı köpeğe böyle bir duayı neden yaparsın? Cevap verdi: Dilim kötüye alışmasın, ve kulağınız da kötü söz, kötülük işitmesin. Padişah olan kişiye bu şeyler çok büyük ayıptır hem hafifliktir. O zaman padişahlık odur ki halkı onu sevsin; kendi de halkını sevsin. Halk arasında sevilmeyen padişah sürekli padişah olamaz. kötülük hemen etki yapmasa da gönülde etki yapar, zamanla etkisi ortaya çıkar. Bir sıçanla kedi arasında olduğu gibi… Zirek dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat dinleyelim. Sıçanla kedinin hikayesi. Ziruy anlattı: Bir derviş varmış. Evinde bir kedi vardı. Açlıktan çok kötü zayıflamıştı. Ve o evin duvarında bir sıçan çoktan beri bir in edinmişti ve etrafındaki deliklerden zengin bir tacirin ambarına yol yapmıştı. O ambardan çok yiyecek depolamıştı. Bir gün içinden düşündü: Şu kedinin azalan kuvveti tekrar yerine gelirse bu gün karşısından küstah olarak geçtiğimi hatırlar bana hiç aman vermez. Bunun korkusundan artık gezinemem. En iyisi onunla dostluk kurayım ve ambarlardan doldurduğum türlü türlü yiyeceklerden buna hediye götürüp besleyeyim. Belki onu hatırlayıp bana zararı dokunmaz. Dedikleri gibi: "*Malın en iyisi, hayatta kalmayı sağlayan sudur*." Yani belki o birkaç lokmayla benimle onun arasındaki dostluk güçlenip düşmanlık giderilir. Bir mal ki onun vasıtasıyla düşman dost olacaksa o malı harcamak doğru olur. Sonra o dostluğu

32b

(1) muġallaẓa and birle berkidem, benüm etümden ḫōẕ aŋa ne fāyide ola. Ammā eger baŋa vefā ḳılub dōst olursa günde (2) birḳaç kez ḳarnı ṭoya. Bu endīşe birle götüri bildükçe ṭa^c^ām kim çetük yimege yarardı, getürdi, öŋine ḳodı. Ġāyet (3) tevāzu^c^ birle ḳarşısında ṭurdı. Çetük eyitdi: Hōş geldüŋ ve şāz geldüŋ! Nite oldı biz dervīşi müşerref (4) ḳılmaġa sebeb ne oldı? Sıçan eyitdi: İy server! Seni gey ^c^āḳıl ve kāfi ve kani^c^ ve ṣābir görürem. Bu ḥāl içinde seni (5) rencde görmek baŋa ḥayf gelür ve bilürem kim bu żа^c^īfüŋ sebebi açlıḳdur. Şimdi ma-ḥażarı işbu ṭa^c^āmı getürdüm. (6) Ma^c^zūr dut! Şimdiden girü her gün ol ḳadar kim gücüm yiter, eksük itmeyem. Ümīżdür kim tizcek saġalub ḳuvvet (7) dutasın. Ammā senden dilegüm oldur kim beni ḳullıġa ḳabūl ḳılub ḳorḳudan emīn ḳılasın. Bu eylüge, baŋa mükāfātı (8) ḫayr idesin ve benüm haḳḳuma endīşen eyü ola. Çetük eyitdi: Dilerseŋ bu ^c^ahd üzerine and içeyim, ^C^ömrüm olduḳça (9) şükrüŋe meşġūl olub dilegüŋe bil baġlayam حبّ الهرّة من الايمان ḥükmi birle ^c^amel eyleyüb īmānuŋ (10) bütünliginden baŋa şefḳat idesin, ben senüŋ ṭoġrulıġuŋ ve eyü ṭarīkuŋ bilürem ammā göŋül iminligi (11) içün and yirine gelsün. Nitekim Tenri te^c^ālā buyurur: و اوفوا بعهدى اوف بعهدكم[84] pes biz daḫı bu āyet (12) altında dāḫil olavuz, belki buŋ yirinde birbirimize bulınavuz ve ol āyet taḫtında dāḫil olmayavuz (13) ki Tengri te^c^ālā buyurur: والّذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه[85] Pes çetük kendüye ḳolay iş (14) buldı. Muġallaẓa andlarıla sıçanı inandurdı. Çetük kim açlıḳtan çeng gibi dizi üzerinde bükülüb oturtouchurdı,

32b

kesin yeminlerle güçlendiririm. Benim kendi etimden ona ne fayda gelir. Ama bana vefa kılıp dost olursa her gün birkaç kez karnı doyar. Bu düşünceyle taşıyabildiği kadar kedinin yiyeceği yiyecekleri götürdü önüne koydu. Gayet alçakgönüllülükle karşısında durdu. Kedi dedi: Hoş geldin, sefalar getirdin! Ne oldu da biz fakiri şereflendirmene sebep oldu. Sıçan cevap verdi: ey efendi! Seni oldukça akıllı, kanaatkar ve sabırlı görürüm. Bu şekilde seni sıkıntı içinde görmek beni üzer ve bilirim ki bu düşkünün sebebi açlıktır. Şimdi elimde olan şu yiyeceği getirdim. Kusura bakma, bundan sonra her gün gücümün yettiği kadarını eksik etmeyeyim. İnşallah iyileşip güçlenirsin. Ama senden dileğim şudur ki ben kulluğa kabul ederek korkudan emin kılasın. Bu iyiliği bana yapıp mükafatlandırasın ve benim hakkımda düşüncen iyi olsun. Kedi cevap verdi: istersen bu söz üzerine yemin edeyim. Ömrüm oldukça şükredip dileğini yerine getirmeye çalışayım, "*Kişiyi sevmek imandandır*." hükmüyle amel edip imanının olgunluğundan bana acıyasın. Ben sensin doğruluğunu ve iyi düşünceni bilirim. Ama gönüller emin olması için ant yerine gelsin. Tanrı talanın buyurduğu gibi: "*Benim ahdimi yerine getiriniz ki ben de sizin ahdinizi yerine getireyim.*" öyleyse biz de bu ayet kapsamındayız. Belki sıkıntı anında beraber bulunuruz ve o ayetin kapsamına dahil olmayız. Tanrı taalanın buyurduğu gibi: "*Onlar Allah'a verdikleri ahdi bozarlar, söz verdikleri halde*.". Böylece kedi kendine kolay iş buldu, binlerce yeminlerle sıçanı inandırdı. Açlıktan çenk sazı gibi dizinin üstünde bükülüp oturan kedi

[84] Kur'an 2. sure, 40. ayet.
[85] Kur'an 2. sure, 40. ayet.

33a

ṭay at gibi dirilüb semridi, raḳṣa ṭaraba geldi; dembedem sıçandan ᶜözr dileyüb eydürdi: Çün sen benümile bu (2) eylügi eyledüŋ, eger ben bu şükri bilmeyem, it benden yig ola. Bir zemān bu düzene dirlik itdiler. Sıçan her gün (3) rātibe düzüb çetük öŋine getürürdi ve daḫı eyü vaᶜde virüb girü ᶜözrile giderdi, ve ol çetügün bir (4) bidnūs yārı varıdı; rūzigār sınamış, cihānuŋ acısın ṭatlusın datmış. Ḳadīmden aralarında muḥabbet (5) varıdı. Çün anlaruŋ arasında bir ittiḥādı gördi, içinden ḥased baş ḳaldurdı, eyitdi: Bunlar çün birbiriyile (6) böyle ittiḥād ḳurub, yār olub beni aradan çıḳardılar, bari bendaḫı[86] bu dōstlıḳ bünyāẕın ḫarāb ḳılayım. (7). Ṭurdı, çetük ḳatına vardı, ṣordı kim: Nitesin ḳardaş ve nite geçersin? Çetük bidnūsa sıçandan çoḳ (8) azay[87] ḳıldı, bidnūs güldi. Ṣordı kim: Neye güldüŋ? Eyitdi: Sen kendü keremüŋden ve eyü hulḳuŋdan ve aru (9) aṣluŋdan ol bedbaḫt aṣl, naḥs şikillüye vefādārlıḳ ve dōstlıḳ idersin. Ol senüŋ mesāvuŋ[88] (10) ᶜāleme yaydı; eydürmiş bī-vefādur, nā-sipās, ᶜahd ve ḳavl bilmez, benüm ucumdan dirildi, niᶜmetüm yiyüb (11) semridi, ḫıżır gibi āb-ı ḥayāt benden içti daḫı bu dükelile gümürdeni durur. Anuŋ mekrinden emīn hiç (12) olımazam ve ġaddārlıġın ḫayālümden giderimezem. Bunuŋ gibi çoḳ geleci idermiş. Çün anuŋ iᶜtiḳādı senüŋ (13) ḥaḳuŋda böyle ola, şek degül kim anuŋ dōstlıġı bir ġarażıçun ola. Mümkindür ki bir gün seni mekr ḳapusına (14) bıraġa, dürişüb çıḳamayasın. Çetük bu söze inanmadı, līkin ḫāṭırı melūl oldı ve ḫayāle düşdi, eyitdi: Bidnūs

33a

cins at gibi canlanıp iyileşti, coştu. Zaman zaman sıçandan özür dileyerek derdi: Mademki sen bana bu iyiliği yaptın, eğer ben nankörlük yaparsam köpek benden üstün olsun. Bir süre bu şekilde geçindiler. Sıçan her gün yiyecek hazırlayıp kedinin önüne getirdi. Buna ek olarak iyi vade verip tekrar özür dileyerek giderdi. O kedinin bir horoz dostu vardı. Görmüş geçirmiş, hayatın acısını tatlısını tatmış… Eskiden aralarında dostluk vardı. Onların arasındaki bu birliği görünce içinden kıskançlık baş kaldırdı dedi: Madem bunlar birbiriyle böyle birlik kurup, dost olup beni aradan çıkardılar, hiç olmazsa ben de bu dostluk yapısını bozayım. Kalktı kedinin yanına vardı, sordu: Nasılsın kardeş ve nasıl yaşarsın? Kedi horoza sıçandan övgüyle bahsetti. Horoz güldü. Niye güldüğünü sordu. Cevap verdi: sen kendi soyluluğundan, iyi huyluluğundan ve temiz aslından o bedbaht ve uğursuza vefadarlık ve dostluk edersin. O senin ayıbını aleme yaydı. Dermiş: Vefasızdır, cimri, sözünde durmaz, benim sayemde iyileşti, nimetimi yiyerek iyileşti, Hızır gibi hayat suyunu benden içti. Üstelik hala homurdanıp durur. Onun hilesinden hiç emin olamam ve gaddarlığını akılımdan çıkaramam. Buna benzer bir çok laf edermiş. Onun inancı senin hakkında böyleyse şüphesiz onun dostluğu bir çıkar içindir. Belki bir gün seni tuzağa düşürür. Uğraşıp kurtulamazsın. Kedi bu söze inanmadı ancak gönlü kırıldı, düşünceye daldı. Dedi: Horoz

---

86 بندخى

87 Korkmaz, ezāy: eza.

88 Korkmaz, mesad: bahtiyarlık.

33b

(1)bilmedin bunuŋ gibi ki baŋa ziyānı var nite diye? ᶜAceb anuŋ girçegin nite bilem? Döndi, bidnūsa eyitdi: (2) Ḳarındaş bunı kimden işitdüŋ ve sıçan bunları nite diyedi? Bidnūs eyitdi: Ḳardaş sen anı sevmişsin. (3) Zīrā biregüyi sevse anuŋ ᶜaybın işitmez olur. Birḳaç ḥarām loḳmayla seni kendüye uydurmış. Ol ẖoz̠ (4) cān duzāġıdır; dāma düşicek bilinür. Çetük öginde eyitdi: Şāyed didügi girçek ola, eyitdi: Ḳardaş bu sözüŋ (5) girçegin nice bilevüz ve bunuŋ ᶜalāmeti nice ola? Eyitdi: ᶜAlāmeti oldur kim gele, ḳatuŋda baş aşaġa bıraġub otura. (6) Bayaġılayın açılmaya, zīra ẖāyindur: الخاين خايف Bular bu sözdeyiken sıçan miskīn içerü girdi, bidnūsı (7) görüb tüsi örü ṭurub girü dönüb gidemedi, daẖı ṭurdıġı yirde büzildi. Çetük eyitdi: Bidnūs didügi girçek (8) oldı. Aŋrayı sıçana baḳtı, sıçanı ditremek dutdı. Bidnūs ölüm ṣalāsın urdı. Çetük sıçrayub pençesine (9) aldı. Arada andı unıdub kendüzin kana ḳoydı. Bu ḥikāyeti anuŋçun eyitdüm kim çoḳ ᶜvāḳi olur (10) kişiye kim ḳorḳudan ya ḳaḳımaḳdan yāhuz̠ ġāyet sevinmekten levni bir dürlü daẖı olur, ẖāṣṣa hasūd mekrinden. (11) Pes pāz̠işāh bunuŋgibi[89] vaḳtlarda yāhuz̠ ayaḳ ṭayınmaḳda kendüzin saḳlaya, tizcek ᶜuḳubet (12) ḳılmaya tā ol ziyān ᶜākibet kendüye uġramaya. Zīrā kişi itdügin bulmayınca çāre olmaya. Faṣıl. (13) Zīrek eyitdi: Her ne didüŋise işitdüm, ḳabūl ḳıldum. Zīrā devlet maṣlaḥatıdur daẖı ne dilegüŋ var eyit.(14) Zīrūy eyitdi: Dilerem kim dükeli ṭāyifeden ḳatuŋda ḥurmetüm artuḳ ve sözüm maḳbūl ola. Her kim kendü ḳavmin

33b

bana böyle zararı olduğunu bilmeden nasıl der. Acaba onun aslını nasıl öğrensem. Kardeş bunu kimden duydun ve sıçan bunu neden söylesin? Horoz cevap verdi: kardeş sen onu sevmişsin. Çünkü biri birisini sevse onun kusurunu duymaz olur. Birkaç haram lokmayla seni kendisine inandırmış. Kendisi can tuzağıdır, tuzağa düşünce anlaşılır. Kedi içinden dedi: ya dediği gerçekse! Dedi: kardeş bu sözün aslını nasıl anlarız ve bunun belirtisi nedir? Cevap verdi: Belirtisi şudur ki karşına gelip başını aşağı eğerek oturunca eskisi rahat davranmaz. Çünkü haindir. Hain korkaktır. Bunlar bunu konuşurken zavallı sıçan içeri girdi. Horozu görüp tüyleri diken diken oldu. Geri dönüp gidemedi, olduğu yerde dona kaldı. Kedi dedi: horozun dediği doğru çıktı. Homurdanarak sıçana baktı, sıçanı titreme tuttu, horoz ölüm selasını okudu. Kedi sıçrayıp pençesine aldı. Aralarındaki sözleşmeyi unutup elini kana buladı. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki çoğu zaman insanın benzi, yüzü korkudan, kızmaktan, veya çok sevinmekten tek renk olur- özellikle hasetçinin hilesiyle- öyleyse sonunda kendine zararı dokunmasın diye padişah böyle zamanlarda veya ayağı sürçtüğünde kendini tutmalı hemen cezalandırmamalı. Çünkü kişinin yaptığının aynısının başına gelmemesi mümkün değil. Zirek dedi: Her ne dediysen duydum ve kabul ettim. Çünkü devlet geleneğidir. Ne dileğin varsa söyle. Ziruy cevap verdi: dilerim ki senin yanında saygınlığım herkesten fazla ve sözüm makbul olsun. Her kim kendi halkını

[89] بنوككب

34a

(1) aġırlaya kendüzin aġırlamış olur ve her kim Tenri ᶜazīz ḳılduġı kişi, ḫōr dutsa kendüyi ve Tenriyi ḫōrlamış (2) ola. Çün vezīrüŋ pāẕişāh ḳatında sözi geçmeye, ḳalan çeri ḫalḳı arasında nice ulu ola. Nitekim ol ḳarġa (3) yavrısı didi. Zīrek eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı zaġ bā beççe-i ḫīş**: Zīrūy eyitdi: (4) İşitdüm kim bir ḳarġanuŋ bir ḳızı varıdı; ṣūreti şekli görklü, ḫūyı ḳılıncı şekerden datlu. Celve vaḳtında (5) ṭāvus gözin ḫīre eylerdi, dürlü ḳuşlar semenzārda bülbül gibi anuŋ ᶜışḳı dāsitānın oḳurlardı. Meger bir (6) bayḳuş bu ḳızı sevdi, diledi kim ol ḫūblar serveriyile çift ola. Kişi viribidi, anasından diledi, anası (7) bu işi maṣlahat gördi. Ṭurdı, ḳızı ḳatına vardı, eyitdi: Ciger köşem, çevreden ulular senüŋ eyü aduŋ ve ārı dirligüŋ (8) işidüb cān u göŋül birle dilerler. Līkin ben dilerem kim seni bir kişiye virem ki ol senüŋ buyruguŋda ola (9) ve elüŋ altında ola. Şol fulān bayḳuş kişi viribidi, seni bizden diledi, imdi dükelinden ol muvāfıḳdur (10) kim saŋa çift ola. Zīrā her ḥālde saŋa muṭīᶜ ve münḳāddur. Gögercin degül kim ṭavḳından ötürü ḳahr ide (11) yāḫūẕ hüdhüd degül kim muraṣṣaᶜ tāc birle nāz ide. Eger ḫōş dutarsaŋ şükr ide ve eger cevr idersen kimseye (12) şikāyet itmeye. Ḳız eyitdi: İy aŋa her ne kim didüŋse benüm dınçlıġum ve rāḥatlıġum içün dirsin. Līkin bir er (13) kim benüm dögecegüm ola, ḳalan ḳuşlar arasında anuŋ ne ḥürmeti ola? Çün erüm ḥürmeti eyle ola, (14) benüm ḳardaşlarum arasında başum aşaġa ola. Pes kimüŋ ᶜavreti diyüb ḥürmet ideler. Eyle olsa bu ḫōrlıġı

34a

sayarsa kendini saymış olur. Her kim Tanrı'nın yücelttiği kişiyi hor görürse kendini ve Tanrı'yı hor görmüş olur. Vezirin padişahın yanında sözü geçmezse diğer asker ve halk arasında nasıl yücelir. O karga yavrusunun dediği gibi… Zirek dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat dinleyelim. Karga ve karga yavrusunun hikayesi. Ziruy anlattı: İşittim ki bir karganın bir kızı vardı. Şekli şemali güzel, huyu yaradılışı şekerden tatlı, gösteriş yapma vaktinde tavus kuşunun gözünü kamaştırırdı. Bir çok kuş bahçede bülbül gibi onun aşkının hikayesini okurlardı. Meğer bir baykuş bu kızı sevmiş. O güzeller güzeliyle çift olmayı istedi. Adam gönderdi, anasından istedi. Anası bu işi uygun gördü. Kalktı kızının yanına vardı, dedi: Ciğer köşem! Etraftan büyükler senin iyi adını ve temiz huyunu işitip canı gönülden isterler. Ancak bir kişiye vermek istiyorum ki o senin emrinde olsun ve elinin altında olsun. Şu filan baykuş, adam gönderdi, seni bizden istedi. Şimdi sana çift olacakların hepsinden çok uygundur. Çünkü her zaman sana boyun eğmiş ve bağlıdır. Güvercin değil ki gerdanlığından dolayı sana eziyet etsin veya Hüthüt değil ki süslü taçla naz etsin. Eğer hoş tutarsan şükreder yok eziyet edersen kimseye şikayet etmez. Kız cevap verdi: Ey ana! Her ne dersen benim iyiliğim ve rahatım için dersin. Ancak benim döveceğim bir kocanın diğer kuşlar arasında nasıl saygınlığı olur. Kocamın saygınlığı öyle olursa benim kardeşlerim arasında boynum bükük olur. O zaman kimin hanımı diyerek saygı gösterirler. Öyleyse bu aşağılanmışlığı

34b

(1) kendüzüme nice revā görem. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim eger senüŋ sāyende benüm sāyem aġır olmaya ve ḳatuŋda (2) mertebem yücelmeye, mülkünde heybet ve düşman arasında ḳorḳu ḳalmaya. Eyle olsa pāẕişāhlıḳ başarılmaya. (3) Zīrek eyitdi: Bu sözleri cān ḳulaġıyla işitmek gerek. Sen daḫı benüm işümde uşaŋ ve ġāfil olmayasın, kendü (4) maṣlahatuŋda benüm maṣlahatum yig göresin ve beni ẓulme ve cevre yiltemeyesin. Zīrā ki ẓulm devlet giderür ve kök keser. (5) Bu işe ṣıdḳıla iḳdam idüb sözüŋ ḥaḳ içün olsun; ġaraż ve rişvetiçün olmasun kim işüŋ ilerü vara (6) ve sözüŋ girü ḳalmaya. Nitekim ol bir musāfirile ol ḫalḳ tabduġı aġaç arasında oldı. Zīrūy eyitdi: Nicedür? Ol (7) dāsitān, eyit işidelüm! **Dāsitān-ı musāfir bā-dıraḫt-ı merdperest**. Zīrek eyitdi: İşiddüm kim bir ilde (8) bir ulu aġaç varıdı; ṣanaduŋ kökleri taḫta'ṣ-ṣerāya irmiş ve budaḳları s̱üreyyāya aġmışdı, ᶜömürde (9) ḳarı, şekilde tāze yigitdi, yabraḳları luṭfı ṣanasın irem baġından ḳaldı yāḫūẕ āb-ı ḥayāt (10) birle suvarılub uçmaḳ hevāsı birle perveriş yimiş yāḫūẓ Meryem kerāmetiyile yeşermiş ḫurma aġacıyıdı yā (11) uçmaḳdaġı buġday aġacıdur ki Ādem anuŋçün uçmaḳ niᶜmetlerin terk eyledi. Ol vilāyet ḳavmi anuŋ (12) öŋinde yüzlerin ṭopraġa vurub ṭaparlardı. Bir gün musāfir ol araya irişdi, anı görüb taᶜaccüb eyledi. (13) Ol ḳavmi melāmet itdi. Eyitdi: İy eblehler! Tengriden ḳorkmazmısız ? Bu bir aġaçdur, ne göresi gözi var ne işidesi (14) ḳulaġı var; ne yürümege fermānı ne size mażarrat degirebilür ve ne aṣṣısı doḳınur. Pes buŋa niçün taparsız? Çün

34b

kendime nasıl uygun görürüm. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki eğer senin gölgende benim gölgem ağır olmazsa ve katında mertebem yücelmezse mülkünde heybet, düşman arasında korku kalmaz. Öyle olursa padişahlık elde edilemez. Zirek cevap verdi: bu sözleri can kulağıyla dinlemek gerek. Sen de benim içimde tembel ve gafil olmayasın; benim düşüncemi kendi düşüncenden üstün göresin ve beni zulme ve haksızlığa kışkırtmayasın. Çünkü zulüm devlet giderir ve kök keser. Bu işe doğrulukla başlayıp sözün hak için olsun, çıkar ve rüşvet için olmasın. Böylece işin gelişsin ve sözün dinlensin. Bir yolcuyla halkın tapındığı ağaç arasında olduğu gibi… Ziruy dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Yolcu ve insanların taptığı ağacın hikayesi. Zirek anlattı: İşittim ki bir ülkede büyük bir ağaç vardı. Sanki kökleri yeraltına ulaşmıştı ve dalları Süreyya yıldızına ulaşmıştı; yaşı fazla, görünüşü gençti, yapraklarının güzelliği sanki irem bağından kalmaydı veya hayat suyuyla sulanıp cennet havasıyla yetişmiş veya Meryem'in kerametiyle yeşermiş hurma ağacı veya Adem'in onun uğruna cennet nimetlerini terk ettiği cennetteki buğday bitkisidir. O ülke halkı onun önünde secde ederek taparlardı. Bir gün bir yolcu oraya vardı, onu görüp şaşırdı. O halkı kınadı, dedi. Ey akılsızlar! Tanrı'dan korkmaz mısınız? Bu bir ağaçtır. Ne görecek gözü var, ne işitecek kulağı var; ne yürümeye izni ve ne size zararı dokunabilir ve ne de faydası dokunur. Öyleyse buna niçin tapıyorsunuz?

35a

(1) Gice oldı, aġaç ḳatında kimse ḳalmadı, musāfir balta eline alub geldi ki aġacı kese. Şeyṭān aġaç içinden eyitdi: (2) Hey, benüm ne ziyānum degdi ki beni kesersin? Eyitdi: Dilerem kim senüŋ ᶜācizlıġuŋı ḫalḳa bildirem tā senüŋ ucuŋdan (3) ḫalḳ azub gümrāh olmayalar. Şeyṭān eyitdi: Bu işi terk eyle, beni kesmekden saŋa fāyide ne ola ? Ammā her (4) gün bir maġribī altun degsün başuŋ altında, az zemānda çoḳ niᶜmet issi olasın. Çün er bunı (5) işitdi, fāriġ oldı. Birḳaç gün her ṭaŋla ṭururdı, başı altında bir altun bulurdı. Meger bir zemān (6) bulmadı, pes girü baltayı eline alub geldi kim kese. Şeyṭān çaġırdı kim: Girü neye geldüŋ, var fāriġ ol kim saŋa (7) ol menfaᶜati degürü bilen ziyāndaḫı degüribilür. Yüri git, yoḫsa şimdi ol baltaŋı başuŋa ururın; beynüni (8) burnuŋdan getürürin, didi. Çün musāfir bunı işitdi, ḳorḳusından ḳıçın girü gitdi ve andan vāz geldi. Bu (9) ḥikāyeti anuŋçün didüm kim, sözi ġaraż çun söylemeyesin. Eger musāfir evvel altun ṭamaᶜın ḳılmasa aġacı (10) keserdi. Çün ġaraz oldı, murādı ḥāṣıl olmadı. Daḫı bī-hūẕe ve fāydasuz söz söylemeyesin ve eger maᶜḳūl (11) sözi işitmesem, incinesin ve fāydasuz sözi işidürsem baŋa ḥacālet vāḳiᶜ ola. Nitekim ol başmaḳçıya vāḳiᶜ oldı. (12) Zīrūy eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı keşfger bā-zen-i dībā-fürūş**. Zīrek eyitdi: (13) İşitdüm kim bir ḥarīrci varıdı ve anuŋ bir gökçek ᶜavradı varıdı. Dāyim ol ᶜavretinüŋ teşvīşindeyidi. Bir gün (14) gördi bir kişi bāzārda bir devligeç ṣatardı, ṣordı ki: Bu ne ḳuşdur ve hüneri, ḫāṣıyyeti nedür? Eyitdi: Buŋa devligeç dirler;

35a

Gece olunca ağacın yanında kimse kalmadı. Yolcu eline balta alarak ağacı kesmek için geldi. Şeytan ağacın içinden seslendi. Hey! Benim ne zararım dokundu ki beni kesersin. Cevap verdi: Senin yüzünden halk azıp yoldan çıkmasınlar diye senin acizliğini halka göstermek istiyorum. Şeytan dedi: Bu işi bırak, beni kesmekten sana ne fayda gelir. Aksi durumda her gün başının altında bir mağribi altın var olsun. Kısa sürede çok mal sahibi olasın. Adam bunu işitince vazgeçti. Birkaç gün güneşin doğuşuyla kalkardı. Başının altında bir altın bulurdu. Ama bir süre sonra bulamadı. Sonra tekrar baltayı eline alıp kesmek için geldi. Şeytan geldiğin yere geri dön, vazgeç. Çünkü sana o faydayı sağlayan zarar da verebilir. Yürü git, yoksa o baltayı başına vururum, beynini burnundan getiririm diye seslendi. Yolcu bunu işitince korkusundan kıçı arkasına gitti ve ondan vazgeçti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki sözü çıkar için söylemeyesin. Eğer yolcu önce altını arzulamasaydı ağacı keserdi. Çıkar olunca muradı hasıl olmadı. Boş ve faydasız söz de söylemeyesin. Yoksa makul söz işitmezsem incinirsin ve faydasız sözü işitirsem bende utanç hasıl olur. O ayakkabıcıya olduğu gibi… Ziruy dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Kumaşçının hanımını gambazlayanın hikayesi. Zirek anlattı: İşittim ki bir ipekçi vardı ve onun güzel bir hanımı vardı. Sürekli hanımının endişesindeydi. Bir gün, bir kişinin pazarda bir kuş sattığını gördü. Bu ne kuşudur ve hüneri, özelliği nedir? Cevap verdi: Buna devligeç derler.

35b

(1) ẖāṣıyyeti oldur kim evde ne görse ev issine eydivirür, ġammāzdur. Ḥarīrci eyitdi: Zihī ! Nesne kim buldum, eve (2) bekçi olırımış, didi. Alub anı evine götürdi. ᶜAvretine eyitdi: Bu ḳuşı ẖōş dut, gey saḳla ki bu ḳuş evde (3) ne görse baŋa eydivirür. ᶜAvret eyitdi: Nemüz gözede, didi illā ḳorḳdı. Bu ᶜavretüŋ ẖōẕ bir başmaḳçı yigidile sevdāsı (4) varıdı. Bir sāᶜat birbirin görmese cihān anlara ḳaraŋu olurdı. Bir gün bayaġı ᶜādetince başmaḳçı maᶜşūḳın (5) isteyü geldi, ẖātūn elin alub viṣāl serāyına girdi, yigit ḳuşı görüb ṣordı kim: Bu ne ḳuşdur? Eyitdi: Ġammāzmış, (6) evde ne görse ev issine eydürimiş. İmdi bunuŋ ḳatında, baŋa nesne itme. Yigit işidüb güldi, eyitdi: Girçek(7) eyitdiler: ᶜAvraduŋ ᶜaḳlı yoḳdurur. İşbunuŋgibi[90] söze inanur. Andan yigit muġallaẓa and içti kim ben senüŋle (8) yatam, āletüm bunuŋ yüzine gözine sürem, didügin dimedügin göresin. Bunuŋ dili yoḳ, işaret ẖōẕ bilmez. Başmaḳçı (9) çün başmaḳdan kebi çıḳardı, getürdi devlügecün yüzine sürmege, devligeç ẖōẕ ācıġub dururdı. Ṣandı kim her gün (10) yidügi etdür. Eyle yapışdı kim ayruḳ başmaḳ keblemege[91] yaramaz oldı. Acısından uġınub çaġırdı, eyitdi: ᶜAvrete (11) gel sen kendü aᶜżāŋı bu murdār cānavara ḳarşu dut, ola kim anı görüb bunı ḳoya. ᶜAvret ilerü (12) geldi, kendü aᶜżāsın açub aŋa ḳarşu dutdı. Devligeç pençesiyile berk yapıştı, ikisindaẖı[92] çeküb bir (13) yire getürdi. Ol ḥāldeyiken nāgāh eri geldi, anları eyle gördi, ṣorma kim başmaḳçı ḥāli ne oldı. Bu ḥikāyeti (14) anuŋçün didüm kim fāydasuz sözi ne söylemek ve ne işitmek gerek. Zīrūy eyitdi: Her ne kim buyurduŋ muṭīᶜ oldum.

35b

Özelliği evde ne görse ev sahibine söyleyiverir, gambazdır. İpekçi dedi: Ne kadar güzel, eve bekçi olacak bir şey buldum. Satın alıp evine getirdi, hanımına dedi: Bu kuşa iyi bak, iyi koru ki bu kuş evde ne görürse bana söyleyiverir. Kadın cevap verdi: Neyimizi gözetleyecek, ancak korktu. Bu kadının bir ayakkabıcı gençle yasak ilişkisi vardı. Bir saat birbirlerini görmeseler dünya onlara zindan olurdu. Bir gün önceki adeti gibi ayakkabıcı sevgilisini isteyerek geldi. Kadın elini tutup vuslat sarayına girdi. Genç, kuşu görünce sordu: Bu kuş nedir? Cevap verdi: Gambazmış, evde ne görürse ev sahibine söylermiş. Şimdi bunun yanında bana bir şey yapma. Genç duyunca güldü, doğru söylemişler; kadının aklı yoktur. Böyle bir söze inanır. Sonra genç keskin yemin ederek, ben seninle yatayım, aletimi bunun yüzüne, gözüne süreyim, deyip demeyeceğini görsün. Bunun dili yok, kendisi işaret bilmez. Ayakkabıcı, ayakkabıdan çiviyi çıkarınca devligeçin yüzüne sürmek için yaklaştırdı. Devligeçin kendisi acıkmıştı, her gün yediği et sandı. Öyle yapıştı ki artık ayakkabı çivilemeye yaramaz oldu. Acısından kendinden geçip kadına seslendi: Gel, sen kendi uzvunu bu murdar hayvana karşı tut, belki onu görüp bunu bırakır. Kadın kendi uzvunu açıp ona karşı tuttu. Devligeç pençesiyle sıkıca yapıştı, ikisini çekip bir araya getirdi. O durumdayken ansızın kocası geldi, onları öyle gördü. Sorma ki ayakkabıcının hali ne oldu. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki faydasız sözü ne söylemek gerek, ne de dinlemek gerek. Ziruy dedi: Her ne buyurduysan boyun eğdim.

---

[90] اشبونككب

[91] Korkmaz, keblemek: gevelemek.

[92] اكسندخى

36a

(1) Bismillāhi ḳadem ur. Çün bunlaruŋ tedbīri buŋa irdi, bir gögerçin ol aġaç üstinde ṭurub anlaruŋ mācerāların (2) işidi dururdı. Kendü kendüye eyitdi: Bu iki cānavar nice birbiriyile ittifāḳ ve ^{c}ahd berkitdiler. Şek degüldür kim ittifāḳdan (3) murādları ḥāṣıl olur. Yigregi oldur, andan öŋdin kim bunuŋ begligi ola, ḳapusında ġalebesi arta, şimdi ben (4) daḫı ittifāḳlarında bile olam. Mümkindür kim ben daḫı bir işde bulınub bir mertebeye degem. Aġaçdan aşaġa indi, yüz yire (5) urdı, eyitdi: Pāẕişāhlıḳ mübārek olsun, ^{c}ömr ü devlet ve nāz ü ^{c}izzet birle uzansun! Ṣordular kim: Ḳandan (6) gelürsin? Eyitdi: Benüm evüm uşbu aġaç üstindedür. Bu gice sizüŋ ṣoḥbetüŋüzde müşerref ve muġtenem oldum ve sizüŋ (7) ittifāḳıŋuz gördüm, reşk eyledüm. Ben daḫı ṭapuda ḳullıḳda olmaġa bil baġladum. Baŋa daḫı ne iş ḳulluḳ kim (8) buyurasız gücüm yitdügi ḳadar iḳdam ḳılayın. Beyt: خواهی بیازمان ای دوست مرا - چون خواستن توبین و جان دادن من (9) Zīrūy bunı işidüb yavlaḳ şaẕ oldı ve bu geldügin ḫōş (10) gördi. Eyitdi: İşüŋ evvelinde Tengri te^{c}ālā bize bunuŋ gibi nāzük ve muvāfıḳ yār rūzi kıldı ve eyü gün doġışından (11) bellüdür. Şaẕ geldüŋ ve şāẕī getürdüŋ! Ḳolumuz ve ḳanadumuz arturduŋ. Hiç gümānsuz bu iş mübārekdür. (12) Zīrā sa^{c}ādet ḳapusınuŋ kilidi ve şübhet gicelerinüŋ çıraġısın. Pes ittifāḳ ḳılub gögercini ḳuşlara ilçi (13) viribidiler ki laṭīf ^{c}ibāret ve datlu dilile da^{c}vet itdiler. Pes gögercin ṭoġru göŋül ve tevekkül birle yir öpdi, (14) hevāya pervāz urdı. Bir ḳaç menzilde ḳuşlaruŋ dirnegine ulaşdı. Ḳuşlar bunı görüb ḳarşu geldiler, görişdiler

36a

Allah'ın ismiyle başla. Bunların fikir alışverişi bu hale gelince bir güvercin o ağaç üstünde durup onların konuşmalarını dinliyordu. Kendi kendine dedi: Bu iki hayvan birbiriyle nasıl birlik kurup sözleştiler. Şüphesiz birlikten muratları hasıl olur. En iyisi bunun beyliği olmadan kapısında halk çoğalmadan önce şimdi ben de birliklerine katılayım. Belki bende bir hizmette bulunup bir makama ulaşırım. Ağaçtan aşağıya indi, saygıyla eğilip dedi: Padişahlık mübarek olsun, ömür ve devlet naz ve izzetle uzun olsun. Nereden geldiğini sordular. Cevap verdi: Benim evim şu ağaç üstündedir. Bu gece sizin sohbetinizle şereflendim, ödüllendim ve sizin birliğinizi gördüm, gıpta eyledim. Ben de yanınızda hizmet etmeyi ümit ettim. Bana da buyuracağınız hizmet ve işi, gücüm yettiği kadar yapmaya çalışayım. Beyit: *" Ey arkadaş, bize katılmak istersen / Sen iste ben can vereyim, gör"*. Ziruy bunu işitince çok mutlu oldu ve bu gelişi hoş karşıladı, dedi: İşin başında Tanrı taala bize böyle nazik ve uygun dost nasip eyledi. İyi gün doğuşundan bellidir. Hoş geldin, sefalar getirdin! Gücümüze güç kattın. Hiç şüphesiz bu iş mübarektir. Çünkü saadet kapısının kilidi ve şüphe gecelerinin aydınlığısın. Sonra birlik yapıp hoş söz ve tatlı dille davet etmek için güvercini kuşlara elçi olarak gönderdiler. Sonra güvercin bağlılık ve güvenerek yeri öptü, havaya kanat vurdu. Birkaç uçuşta kuşlar topluluğuna ulaştı. Kuşlar bunu görüp karşıladılar, görüştüler.

36b

(1) ve māḥażıra ṭaᶜām getürdiler. Ḳonuḳ haḳḳın yirine getürüb ṣofrayı götürdiler. Gelmegi sebebin ṣordılar. Eyitdi: Çoḳtan berü (2) müştāḳidüm, sizüŋ ḫiẕmetüŋüze yitüb birḳaç gün ṣoḥbetüŋüzde müşerref olayduḳ ammā şimdikiḥālde[93] fulān (3) yirde Zīrek adlu bir it kim şecāᶜati arslandan artuḳ ve himmeti ṭaġdan yüce, kem-āzār ve ḳāniᶜ ve yavuz (4) ḫūyın terk idüb pāẕişāhlıġa ḳaṣd eyledi ve ben ḳulı size daᶜvete virbidi. Eger gelürseŋüz hergiz ziyān (5) olmaya, ḫōş ola. Siz de kimseden daḫı güç görmeyesiz. Belki aġcılar şerrinden daḫı emīn olasız. Ḳanda geregise (6) ḳonasız ve dürlü dāneler yiyesiz. Pes ḳuşlar gögercin ögüdin ḳabūl ḳıldılar, bir kezden ḫās u ᶜām bir yire (7) derilüb kendü ṭāḳatları ḳadar tuḥfeler götürdiler. Hezār şāẕī ve ḫurremlıḳ birle yola girdiler. Çün orduya (8) yaḳın vardılar, gögercin öŋürdüb geldükleri ḫaberi degürdi. Zīrūy ḳarşu çıḳub anları aġırladı, (9) öŋlerine düşüb pāẕişāh ṭapusına götürdi. Her birine yir gösterdiler, tekellüf temām kıldı. Yir öpüb (10) ṭurdılar. Zīrek daḫı faṣīḥ dil uzadub her birine nüvāḥt idüb yol zaḥmetinden ṣordı ve gögercin vaṣf (11) itdügin muᶜāyene gördiler, şükr, s̱enā ḳılub Zīrek elin dutub beyᶜat ḳıldılar. Ḳullıḳ ḳuşaġın billerine (12) baġlayub vefā ṭavḳın boyunlarına geçürdiler. Ve andan gögercini av canāvarlarına viribidiler. Anlara daḫı (13) varub bu peygāmı degürdi. Anlar ḫōẕ işitmişleridi; ṣıdk ḳademi birle yüriyüb datlu dil birle merḥabā ḳıldılar. (14) Gögercin bir zemān Zīrek medḥine meşgūl oldı. Biŋ cān u dil birle الاذن قبل العين احيانا

36b

ve hazırda olan yiyeceklerden getirdiler. Konuk hakkını yerine getirip sofrayı kaldırdılar. Gelmesinin sebebini sordular. Cevap verdi: Çoktan beri özlemiştim, sizin huzurunuza gelip birkaç gün sohbetinizle müşerref olsaydım, ama şu anda filan yerde Zirek adlı, şecaati aslandan fazla, himmeti dağdan yüce, alçak gönüllü, kanaatkar ve kötü huyunu terk etmiş bir köpek padişahlığa niyet etti ve ben kulunu size davet için gönderdi. Eğer gelirseniz hiç zararı olmaz; güzel olur. Bundan sonra siz de kimseden zulüm görmezsiniz. Üstelik avcıların şerrinden emin olursunuz, nereye isterseniz konarsınız ve çeşit çeşit taneler yersiniz. Sonra kuşlar güvercinin öğüdünü kabul ettiler, hep birlikte seçkin ve sıradan olanlar bir yere toplanıp kendi güçleri yettiği kadar hediyeler getirdiler. Binlerce sevinç ile yola çıktılar. Orduya yaklaşınca güvercin öne geçip geldiklerini haber verdi. Ziruy karşılayıp onları ağırladı. Önlerine düşüp padişahın huzuruna getirdi. Her birine yer gösterdiler, yapılması gerekenleri tam yerine getirdiler, saygıyla eğilip kalktılar. Zirek de güzel konuşarak, her birini taltif ederek yolculuk zahmetinden sordu. Güvercinin anlattığını gözlemlediler. Şükür ve övgü kılarak Zirek'in elini tuttular ve bağlılıklarını bildirdiler. Kulluk kuşağını bellerine bağlayıp vefa tasmasını boyunlarına geçirdiler. Ondan sonra güvercini av hayvanlarına gönderdiler. Onlara da varıp bu daveti ulaştırdı. Onların kendileri zaten duymuşlardı. Doğruluk ayağıyla yürüyüp tatlı dille merhaba dediler. Güvercin bir süre Zirek'i övmekle meşgul oldu. Canı gönülden "*Kulak bazen gözden evladır*."

---

[93] شمدكيحلده

37a

(1) ḥükmiyle görmege müştāḳ oldılar. Eyitdiler: Şek degüldür, it vefādār ve ḥaḳşināsdur ve żaᶜīfleri (2) saḳlayıcıdur ve anuŋ elinden gelür kim bizi ḳalan yırtıcı canāvarlardan daḫı saḳlaya. Meger anlaruŋ arasında bir zīrek yırtıcı (3) ṭavşan varıdı, dīndārlıġa mensūb ve dāniş birle ārāste idi. Eyitdi: ᶜAceb görürem sizi iy eblehler! (4) Bilmedin muḥāl nesneye inanursız kim bir kişi biregüden incinse ite beŋzedür ve şerᶜ buyruġı eyledür kim bir ḳaba (5) degse yidi kez yumayınca ve soŋı girü ṭopraġıla, müshil[94] olmaz. Bu pāẕişāhlıġa neseb gerek. Gögercin eyitdi: Bu (6) fāsid ḫayāllerden geçmek gerek, pāẕişāhlıḳ hevāsında himmet ḳanadıyla uçmaḳ gerek. Eger neseb olmasa (7) ziyān degül. Yigrek neseb ve görklü bezek pāẕişāha ᶜadldür. Çün ᶜadl olmaya, neseb ne aṣṣı ḳıla. Aṣl-ı devlet (8) ve mürüvvet gerek kişinüŋ kendü ẕātında ola ve ayruḳda oldıġınuŋ ne faydası ola. Dükeli giyikde müşg olmaz (9) ve dükeli demür ḳılıç olmaz ve degme ṣadefde incü bulınmaz ve eydürsin kim it necīsdür, aṣḥāb-ı kehf itine necīslik (10) ne ziyān itdi ? Çün Tenri teᶜālā anı erenler ṣafında andı: [95]وثامنهم كلبهم Belᶜam Bāᶜūra ādemīlıġı ne aṣṣı (11) itdi? Çün taḳdīr eli anı itler dā'iresinde baġladı, dānā ve ᶜāḳıl kişi oldur ki hemīşe kendü ᶜaybın isteye. (12) Eger kendüde ᶜayb bulursa cehd ve tekellüf birle anı kendüden gidere. Nitekim ol düzd-i dānā itdi. Ṭavşan (13) eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı düzd-i dānā**. Gögercin eyitdi: Meger bir çābük ve gürbüz (14) oġrı varıdı; ḫalāyıḳ anuŋ elinden ᶜāciz ve sergerdān olmışdı. Bir gice kendü ᶜādetince busuya durdı kim bir maẓlūm

37a

hükmüyle görmek için yanıp tutuştular. Dediler: Şüphesiz köpek vefalı, kadir kıymet bilir ve düşkünleri koruyucudur. Bizi diğer yırtıcı hayvanlardan koruması da onun elinden gelir. Ama onların arasında zeki bir tavşan vardı. Dindar ve ilim ile donanmıştı. Dedi: Hayret ederim size ey akılsızlar. Bilmeden imkansız bir şeye inanırsınız ki bir kişi birisinden zarar görse köpeğe benzetir. Dinin emri şudur ki bir kaba değse yedi kez yıkamayınca - son sefer toprakla – temizlenmez. Bu padişahlık için soy gerek. Güvercin dedi: Bu karışık düşüncelerden vazgeçmek gerek, padişahlığın havasında himmet kanadıyla uçmak gerek. Eğer soy olmasa zararı yok. Padişaha en iyi soy ve güzel süs, adalettir. Adalet olmayınca soy neye yarar. Asıl talih ve insaniyet kişinin kendisinde olmalı, başkalarında olanın ne faydası var. Bütün geyiklerde güzel koku olmaz; bütün demirler kılıç olmaz ve her sedefte inci bulunmaz. Köpek necistir dersin. Ashabıkef'in köpeğine necislik ne zarar verdi! Çünkü Tanrı taala onu ermişlerle birlikte zikretti: "*Onların sekizincisi köpekleridir*." Belam Baura'ya insanlığı ne fayda verdi! Çünkü taktir eli onu köpeklerle birlikte yazdı. Bilgin ve akıllı kişi şudur ki her zaman kendi kusurunu arar. Eğer kendinde kusur bulursa mücadeleyle onu kendinden giderir. O bilgin hırsızın yaptığı gibi… Tavşan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Bilgin hırsızın hikayesi. Güvercin anlattı: Hızlı ve güçlü bir hırsız vardı. Halk onun karşısında aciz ve çaresizdi. Bir gece kendi adetince bir mazlum bularak soymak için pusuya yattı.

---

[94] Korkmaz, müsmir: netice veren.

[95] Kur'an 18. sure, 22. ayet.

37b

(1) yola, soya. Gördi kim bir bölük ḳavmi, bir yavuz işlü ᶜavreti süriyü şah-naya iltürler. Ol ᶜavret eydür (2) kim oġrıluḳ eylemedüm ki baŋa bu belāyı iderler. Çün oġrı anı işitdi, kendüye eyitdi: Bu ne işdür kim sen (3) idersin, rusbī ᶜavretdaḫı andan ᶜār dutar. Pes tevbe ḳılub ol işden döndi. Bu ḥikāyeti anıŋçun (4) didüm kim bilesin, Zīrek gey bilür ve ḫalḳa şefḳatlüdür ve yavuz ḫūyın terk idüb eyü ᶜādeti ᶜāleme (5) ṭolmışdur. Eger benüm sözüme inanmazsanuz bir zīrek ve ᶜākıl kişiŋüz bile gelsün, anuŋ müşāhede itsün. Pes (6) ol cānavarlar ittifāḳ idüb bir ᶜākıl geyik varıdı anı gögercine ḳoşub bile viribidiler ki Zīrek (7) ḥālin göre ve anuŋla ḳavl eyleye. Çün geyik yaḳın geldi, gögercin gelüb ḫaber eyledi. Zīrūy buyurdı (8) ḳuşlara ki Zīreke ḳarşu ayaġın ṭurdılar. Zīrek nāmusıla ululuḳ gerdi başına söykenüb oturdı. (9) Bir ḳaç ulu ḳuşlardan gögercinile geyige ḳarşu vardılar, geyik geldi, yüz yire ḳoyub selām eyledi, (10) duᶜā haḳḳın yirine getürdi. Pāẕişāha yaḳın yir gösterdiler, geçdi oturdı. Zīrek yol zaḥmetinden ṣordı (11) ve geleciler ki dehşet giderür söyledi ve tatlu dil birle göŋlin açtı. Geyik daḫı küstāḥ geleciye (12) başladı. Her ne kim dilegi varıdı, söyledi. Zīrek eyitdi: İy cānavarlar yigregi ve pākīze hayvan, benden emīn (13) oluŋ, hergiz göŋlüŋüzde ḫayāl ḳoman. Şol ḳalan itler kim sizi yilüb ḳovarlar ve ḳanuŋuz döküb etüŋüz yirler, (14) anlar nefs-i hevāya uymışlardur. Haḳ teᶜālā ᶜālimuʾs-sırru veʾl-ḥafiyyātdur. Ben ol itlerden geçmişem. Nefs-i

37b

Baktı ki bir grup topluluk kötü işli bir kadını sürüyerek emniyet memuruna götürürler. O kadın der: Hırsızlık yapmadım ki bana bu eziyeti yaparlar. Hırsız bunu işitince kendine dedi: Senin yaptığın nasıl bir iştir ki hayat kadını dahi ondan utanır. Böylece tövbe edip o işten vazgeçti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki Zirek çok bilen ve halka şefkatlidir. Kötü huyunu terk edince iyi huyu aleme yayılmıştır. Eğer benim sözüme inanmazsanız zeki ve akıllı bir kişiniz, beraber gelsin, onu gözlesin. Sonra o hayvanlar fikir birliği edip akıllı bir geyiği güvercinin yanına katıp beraber gönderdiler ki Zirek'in halini görsün ve onunla konuşsun. Geyik yaklaşınca güvercin gelip haber verdi. Ziruy kuşlara Zirek''in karşısında ayakta durmalarını buyurdu. Zirek izzetle büyüklük tacını başına koyup oturdu. Birkaç büyük kuş ve güvercin, geyiği karşıladılar. Geyik geldi, saygıyla eğilip selam verdi, dua hakkını yerine getirdi. Padişaha yakın yer gösterdiler, geçti oturdu. Zirek yolculuk zahmetinden sordu. Korku gideren sözler söyledi ve tatlı dille rahatlattı. Geyik de cesurca konuşmaya başladı. Her ne dileği varsa söyledi. Zirek dedi: Ey hayvanların seçkini ve temiz hayvan! Benden korkmayın, hiç aklınızda endişe bırakmayın. Diğer koşup sizi kovalayan, kanınızı döküp etinizi yiyen yırtıcı hayvanlar nefsi hevaya uymuşlardır. Hak taala gizli olanı bilendir. Ben o itlerden uzağım.

38a

(1) hevāya ṭalāk virmişem ve and içmişem ki hiç cānavar benden nāḥaḳ yire incinmeye ve niçe kim benüm yöremde (2) olasız, ḳanda gerekise otlayasız. Geyik eyitdi: Şek degül kim sizüŋ sāyeŋüzde dükeli āfetden emīn (3) olavuz. Evet bizüm yirümüz perākendedür kimi[96] ṭaġda, kimi[97] mīşelerde ve her birümüzüŋ bir ḳaç dürlü düşmeni (4) var, anlaruŋ ḳorḳısından rāḥat olımazuz. Ḳoyun gibi degülüz kim sürümüz bir ola. Neyleyelüm her vaḳt (5) pāẕişāh ḳulluġına gelimeyevüz. Böyle perākende, pāẕişāh bizi saḳlayu bile mi? Zīrek Zīrūya baḳdı ki, bu söze nice (6) cevāb virmek gerek. Zīrūy eyitdi: Bilgil ki pāẕişāh güneş gibidür. Niteki güneş ṭaġa ṭaşa, ^cimārete ḫarābe (7) nūr degürüb münevver ḳılur. Pāẕişāh himmeti ve heybeti ve ḥimāyeti daḫı dükeli yirlere irişür. Çün pāẕişāh (8) ^cadli ^cāleme yayıla, leşker ḳatına cem^c ola ve siz pāẕişāha ta^calluḳ olduġuŋuz biline, lācirem düşmen ḳatuŋuzdan (9) geçmeye. Geyik eyitdi: Bizüm bir dilegümüz daḫı vardur: Gerek pāẕişāh bizi ve yirleri yöreni ṭura ve bizüm ḥālümüz (10) ṣora, irdeyi ṭura; her kim kimseye güç eylemiş ola, ^cadl edebiyile andan kīn ala ve hiç kimseyi ḫōr ḥaḳīr (11) görmeye. Nitekim ḫusrev kāzur eşegine itdi. Zīrek eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı** (12) **ḫusrev bā-ḫar-ı gāzur**: Geyik eyitdi: İşitdüm kim ḫusrev ġāyet şefḳatinden kim ra^ciyyet ḥaḳḳında varıdı, (13) bir hiç işden ġāfil ve usan degüldi. Ebrişümden bir ip eyledüb altun çıŋraġular ana (14) daḳmışdı. Ol ipün bir ucın taḫt ayaġında baġlamışdı. Bir ucın serāydan ṭaşra, bir direge baġlamışlardı.

38a

Nefsi hevayı terk etmişim ve and içmişim ki hayvanlar benden haksız yere zarar görmeyeler ve benim himayemde olduğunuz sürece nerede istiyorsanız otlayınız. Geyik dedi: Şüphesiz sizin himayenizde bütün kötülüklerden emin oluruz. Evet bizim yerlerimiz dağınıktır. Kimi dağda kimi ovalarda ve her birimizin birkaç çeşit düşmanı var. Onların korkusundan rahat olamayız. Koyun gibi değiliz ki sürümüz beraber olsun. Ne yapalım, her zaman padişahın hizmetine gelemeyiz. Böyle dağınık olarak padişah bizi koruyabilir mi? Zirek bu söze nasıl cevap vermek gerek diye Ziruy'a baktı. Ziruy dedi: Bil ki padişah güneş gibidir. Güneş nasıl ki dağa taşa, mamur olana, harabeye nur deydirerek ışıtırsa padişahın himmeti, heybeti ve himayesi bütün yerlere ulaşır. Padişahın adaleti aleme yayılınca, asker yanına toplanınca ve sizin padişaha bağlı olunduğunuz bilinirse şüphesiz düşman yanınızdan geçemez. Geyik dedi: bizim bir dileğimiz daha vardır. Padişah bizi ve toprakları gezmeli ve bizim halimizi sormalı, soruşturmalı. Her kim birine zulmetmişse adalet ölçüsüyle öç almalı ve hiç kimseyi hor, aşağılık görmemeli. Bir padişahın çamaşırcı eşeğine yaptığı gibi… Zirek dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Padişah ve çamaşırcı eşeğinin hikayesi. Geyik anlattı: İşittim ki padişah halkı için oldukça şefkatli olduğundan hiçbir işten gafil ve uzak değildi. İpekten bir ip yaptırıp ona altın çıngıraklar takmıştı. O ipin bir ucunu tahtın ayağına bağlamıştı, bir ucunu da sarayın dışındaki bir direğe bağlamıştı.

---

[96] kim
[97] kim

38b

(1) her kim güç görse ol ip depredürdi. Pes pāẕişāh anı ḥāżır ḳılub işüŋ bitürürdi tā olmaya kim ḥācibler (2) yā vezīrler rişvet alub kimse göŋlin saḳlayub maẓlūm ḥālin bildürmeyeler. Ben maẓlemeye girem ve mülkime ḫalel (3) gele diyü ḳorḳardı. Bir gün meger serāy yöresi ḫalvet ḳalur, bir yaġır eşek gicidüginden gelüb ol direge (4) sürindi. Ol ipdeki çıŋraġular çıŋradı, āvāz ḫusrev ḳulaġına degdi, ġāyet şefḳatinden kendü ṭurdı, ṭam kenārına (5) geldi. Ol ḥālde ṣordı kim bu gülük kimüŋdür? Eyitdiler: Bu bir gāzuruŋdur, ḳarıdı işden ḳaldı, ol daḫı bislemez (6) oldı. Şöyle yürür, ḫalḳ esirger, ṣamancuḳ virürler. Yir, yürür didiler. Ḫusrev buyurdı, gāzurı ḥāżır ḳıldılar. Buyurdı (7) kim var, buŋa girü yimin vir. İşden ḳalduġıçun yimin kesmege revā olmaya. Pes buyurdı münādi ḳıldılar, eyitdiler: (8) Olmaya kim ṭavar işden ḳalıcaḳ yimin keseler. Bu ḥikāyeti anuŋçun eyitdüm kim bilesiz ki cihān-(9) dārlar cihānı nice saḳlamışlardur ve ᶜadl bünyāẕın berkidüb ḫalḳa menfaᶜat nice degürdiler. Eger pāẕişāh (10) kimseye ᶜuḳūbet iderse raᶜiyyet edeblemekçün ve şerīᶜat cārī olmaḳçün ide. Kendü hevesi ve ḫışmı ġālib (11) olduġıçuŋ itmeye ve anlar ki bizüm üstümize ḥākim ḳoyısar, gerek dāniş ehli ve tabīᶜatı ṣalāḥa muvāfıḳ (12) ola ve göŋli uyanuḳ ve Tengri teᶜālā ḳorḳusın bilür ola. Zīrā kişinüŋ ṭabīᶜatı neye ḫū dutdıyısa ol anı (13) işlemeyince olmaz: Nitekim ol bir eydici eyitdi. Zīrek eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm, didi (14) **Dāsitān-ı gūyende**: Geyik eyitdi: İşitdüm kim bir yigit evlenürdi. Nitekim resmidür, ḳonuḳlıḳ yaraġın eyledi. Bir eydici varıdı

38b

Her kim haksızlık görse o ipi sallardı. Sonra belki memurlar veya vezirler rüşvet alarak birinin talebini gizleyip mazlumun halini bildirmezler diye padişah onu huzuruna getirtip işini kendi hallederdi. Ben zulme girerim ve ülkeme zarar gelir diye korkardı. Demek ki bir gün sarayın etrafı ıssız kalır, yaralı bir eşek kaşındığından gelip o direğe süründü. O ipteki çıngıraklar çınladı. Ses padişahın kulağına ulaştı. Çok şefkatli olduğundan kendisi kalktı, dam kenarına geldi. o anda bu eşeğin kimin olduğunu sordu. Dediler: Bu bir çamaşırcınındır. Yaşlandı, işe yaramaz hale geldi, o da beslemez oldu. Şu şekilde gezer, halk acır, biraz saman verir, yer gezer. Padişah emretti, çamaşırcıyı huzuruna getirdiler. Buyurdu ki git, buna yeniden yemini ver. İş yapamadığı için yemini kesmek doğru olmaz. Sonra emretti, tellal çıkardılar: Hayvanlar iş yapamaz hale gelince yemini kesmesinler. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki padişahların cihanı nasıl koruduklarını ve adalet binasını sağlamlaştırıp halka nasıl yarar sağladıklarını bilin. Eğer padişah birini cezalandırırsa terbiye etmek için ve şeriat uygulansın diye etsin; kendi bedenî istekleri galip olduğu için etmesin ve bizim üstümüze tayin ettiğiniz yöneticiler ilim ehli, huyu barışçı olmalı ve ferasetli, Tanrı taalanın korkusunu bilmeli. Çünkü kişinin nefsi neyi alışkanlık edinirse onu yapmazsa olmaz. Bir şarkıcının söylediği gibi… Zirek dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Şarkıcının hikayesi. Geyik anlattı: İşittim ki bir genç evleniyordu. Gelenektir, konuklar için hazırlık yaptı. Bir şarkıcı vardı

39a

(1) ki çengī üninden zümer[98] māt olurıdı ve nüvāsından bülbül ḫacil ḳalurıdı. Pes bir kişi viribiyüb anı oḳudı. Eydici (2) ṣordı kim, bu ḳızı bu yigit kendü diledi mi aldı yoḫsa atası anası mı alıvirdi? Eyitdiler: Nidersin ? Nice gerekse (3) aldı. Eyitdi: Anuŋçun ṣoraram kim, eger kendü sevüb aldıyısa sözüm ve sazum aŋa eṡer eyler ve dimāġına siŋer ve cānına ḳoyar, (4) baŋadaḫı fāyda olur. Eger ḳız sevdāsı başında olmayub ṭabī ͨatı aŋa māyil degülse Dāvud āvāzı ana eṡer eylemeye. (5) Pes bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim ra ͨiyyeti bir kişiye ısmarlayasız ki anda inṣāf ve şefḳat ve diyānet ola. (6) Zīrūy eyitdi: Eyü didüŋ, āferīn! Zihnüŋe gelsün kim işlerüŋ ḥaḳīḳatin bilürsin. Yoldaş ve ḳonşı (7) ġuṣṣasın eyle yimek gerek. Bizüm dilegümüz oldur ki her ḥālde ṭoġrulıḳ yolın varasız. Bizüm vefāmuza bil bağlayasız. (8) Her bünyāẕ ki egri ola beḳāsı olmaz. Pes geyik bu faṣlı temām yāẕ dutdı, kelimāt ki Zīrek ve Zīrūy ͨibāretinden (9) işitdi, göŋli levḥına yazdı. Du ͨā ki muvāfıḳ vaḳıtdı, yirine getürüb gögercini alub girü döndi. Güler yüz ve açuḳ (10) alınıla kendü ḳavmine irdi ve çevreden cānavarlar üşüb dirildiler, ḫaber niteligin ṣordılar. Geyik Zīreküŋ (11) eyü sīretin ve meḥāsin-i aḫlāḳını faṣīḥ dil ve şīrīn ͨibāretile beyān ḳılub ḫāṭırların rūşen eyledi ve ḳalanı (12) ol geldügine şükür ve şāẕī ḳıldılar, dükeli Zīrek ṭā ͨatın cān u göŋülile ḳabūl itdiler. Pes yaraḳlanub yola (13) girdiler, gögercin ḥācib resmince ilerü varub geldüklerin bildürdi. Zīrek eyitdi: Her çend ki şimdi anlaruŋ (14) göŋli bizüm ḳorḳumuzdan ṣāfī olmışdur ve taṣavvurları bizüm mekrümüzden ḥālīdür ammā bizüm şeklümüz heybeti

39a

ki sazının sesinden halk kendinden geçerdi ve sesinden bülbül utanırdı. Sonra bir kişi gönderip onu çağırdı. Şarkıcı sordu: Bu kızı bu genç kendi isteyerek mi aldı yoksa anası babası mı alıverdi? Dediler: Ne yapacaksın, nasıl aldıysa aldı. Dedi: Şunun için sordum ki eğer kendi severek aldıysa sözüm ve sazım onu etkiler, tatmin eder ve ruhuna işler, bana da faydası olur. Eğer başında kızın sevdası yoksa, ruhu ona meyletmiyorsa Davud'un sesi onu etkilemez. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki bilin, halkı öyle bir kişiye emanet edin ki onda insaf, şefkat ve din olsun. Ziruy dedi: Güzel söyledin. Aferin! Aklında olsun ki meselelerin iç yüzünü bilirsin. Arkadaş ve komşu endişesini böyle duymak gerek. Bizim dileğimiz şudur ki her zaman doğruluk yolunda olasınız, bize bağlı kalasınız. Eğri olan binanın bekası olmaz. Sonra geyik bu sözlerin hepsini hatırına yazdı. Zirek ve Ziruy'dan işittiği kelimeleri gönül levhasına yazdı. Uygun zamanda duayı yerine getirerek güvercini alıp geri döndü. Güler yüz ve açık alınla kendi kavmine ulaştı ve etraftan hayvanlar koşup toplandılar. Ne olduğunu sordular. Geyik Zirek'in temiz görünüşünü, güzel ahlakını açıkça ve tatlı dille anlatıp gönüllerini aydınlattı. Diğerleri onun geldiğine şükrettiler ve mutlu oldular. Hepsi Zirek'e kulluğu canı gönülden kabul ettiler. Sonra hazırlanıp yola çıktılar. Güvercin vezir adetince öne geçerek geldiklerini bildirdi. Her ne kadar şimdi onların gönlü bizim korkumuzdan temizlense de ve hayalleri bizim hilemizden emin olsa da bizim şekli şemalimizin heybeti

[98] Korkmaz, zümre.

39b

(1) anlaruŋ nihāẕinda ḳāyimdür. Çün bunlar bize yaḳın geleler, şāyed ki beni görüb ürkeler yāḫūẕ ola kim birinüŋ (2) göŋline ḳorḳu ġālib ola yāḫūẕ bizümile olan ᶜahdden ḫaberi olmaya. Nitekim dilküyle bidnūs arasında oldı. (3) Gögercin eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı ḫorōs bā-rūbāh**: Zīrek eyitdi: Bir bidnūs varıdı; (4) cihān görmiş ve duzāḳlar kesmiş ve çoḳ dilkü dāsitānın oḳumış. Bir gün bu bidnūs köy yöresinde (5) bir baġçe temāşāsına vardı, bir yol ḳatında ṭurdı. Gülüb ve lāle gibi açılub ve ḳıvırcuḳ tüler başında, ayaġında (6) saçılmış ve levn renkler ve ḳuyruḳ ḳafasına degmiş, uçmaḳdan çıḳan ṭāvus gibi celve idüb ḳanad ḳanada (7) vurub ötdi. Ol yörede bir dilkü varıdı. İşitdi, bidnūsı ṭamaᶜ itdi. Temām ḥırṣıla yügürüb ḳatına varınca, bidnūs (8) derḥāl dīvār üstine sıçradı. Dilkü eyitdi: Benden neye ürkersin? Şol aradan geçe yürürdüm, gökçek āvāz (9) ve laṭīf elḥānıla baŋladuġuŋ semᶜuma degüb ol nāzük merġul[99]laruŋ göŋlümi göksüm penceresinden ṭaraba getürdi. (10) Egerçi sen Rūm mü'ezzini isen, līkin peyġāmber ᶜaleyhi's-selām Bilāl-i ḥabeşīye didügi cānuma irdi. Nitekim Bilāl-i (11) ḥabeşden ve Ṣuheyb vecd dutub peyġāmber ḥażretine getürdi, benidaḫı hemān vecd birle senüŋ ḥażretüne getürdi. (12) Geldüm ki, bir dem senüŋle rāḥat olam daḫı saŋa bildürem kim, pāẕişāh münādī ḳıldurdı: Olmaya kim kimse kimseye (13) güç ve ziyān eyleye. Ẕulm ve cevr ve endīşesin göŋüllerden gidersünler, ḳavīler żaᶜīflere el uzatmasunlar. (14) ḫalāyıḳ birbiriyile eylük ve iḥsān birle dirlik itsünler- şöyle kim gögercin tavşancılıla bir yuvada, ḳurd ḳoyunıla

39b

onların yaratılışlarında vardır. Bunlar bize yaklaştıklarında tilkiyle horoz arasında olduğu gibi belki beni görüp ürkerler veya birinin gönlüne korku galip olur yahut bizimle olan sözleşmeden onların haberi olmayabilir. Güvercin dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Tilki ve horozun hikayesi. Zirek anlattı: Bir horoz vardı. Görmüş geçirmiş, tuzaklar atlatmış ve çok tilki hikayesi okumuş. Bir gün bu horoz köyün çevresindeki bir bahçeyi gezmeye gitti. Bir yol kenarında durdu. Gül ve lale gibi açılıp kıvırcık tüyler başında, ayağında saçılmış; çeşit çeşit renkler kuyruğu kafasına değmiş, cennetten çıkan tavus kuşu gibi gösteriş yaparak kanadını kanada vurup öttü. O çevrede bir tilki vardı. Duyunca horozu arzuladı. Arzuyla koşup yanına varınca horoz hemen duvarın üzerine sıçradı. Tilki dedi: Benden niye korkuyorsun. Şuradan geçiyordum, güzel sesin ve hoş sedayla öttüğün kulağıma gelerek o nazik kıvırcık tüylerin gönlümü, göğsümün penceresinden çoşturdu. Sen Rum müezzini olsan da peygamber aleyhisselam Bilalı Habeşi için dediği ruhuma işledi. Suheyb'in Bilalı Habeşi nedeniyle kendinden geçip peygamberin huzuruna gelmesi gibi ben de hemen heyecanla senin huzuruna geldim. Geldim ki bir süre seninle dinleneyim ve sana kimse kimseye haksızlık ve zulüm etmesin, zulüm ve eziyet düşüncesini gönüllerden çıkarsınlar, güçlüler zayıflara el uzatmasınlar, halk birbiriyle güzellik ve iyilikle geçinsin; şöyle ki güvercin alıcı kuşla bir yuvada, kurt koyunla

---

[99] Korkmaz, sargul: sarkanak

40a

(1) aġılda düneye, arslan dilküye tevāzu[c] ide, it dilkü kürkin yırtmaya, dilkü tavuġıla hemrāz ola, devlügeç (2) bidnūs ibügin ḳapmaya. Pes eyle olsa benümle senüŋ araŋda ayrulıḳ ḳalmadı. Gerek, dōstlıġumuz cihānda ẓāhir (3) olub pāẕişāh ḥükmi yirine gele. Dilkü sözin uzatduḳça bidnūs dīvārdan aşuru baḳardı, hergīz dilkü sözine (4) i[c]tibār ḳılmazdı. Dilkü ṣordı ki, şol yaŋa ne becidd baḳarsın, bunuŋ gibi faydalu sözleri dinlemezsin? Bidnūs eyitdi: Ne söz (5) ḳayusu iy sere ? Bu yaŋadın bir cānavar gelür, ḳuyruġı uzun, ḳulaḳları büyük, gözin bizdinyaŋa dutmış şöyle gelür ki (6) yil tozına irmez. Dilkü bunı işitdi, bidnūs ḳayısı ḳalmadı, yir ister ki cān ḳurtara. Bidnūs eyitdi: (7) Ḳanca varursın iy sera? Gel görelüm ne cānavardur! Dilkü eyitdi: Ne olsun, bu sen didügüŋ tāzī(8) it nişānıdur. Baŋa anı görmekden ne rāḥat ola? Bidnūs eyitdi: Hey ne ḳorḳarsın! Āḫir (9) pāẕişāh ḳıġırtdı ki, kimse kimseye ẓulm itmeye. Ne zehresi ola nesne dimege. Dilkü eyitdi: Nebileyin! (10) Ol ḫaber buŋa degdi yāḫūẕ degmedi, didi, gitdi. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim mümkindür ki bu (11) çoḳ cānavar arasında bizüm muvāfaḳatumuz ḫaberin bir nicesi işitmemiş ola. Sen var, arduŋca (12) Zīrūy varsun tā külli anlaruŋ gümānı gitsün. Zīrā anlar sizden ürkmezler. Pes gögercin (13) ve Zīrūy ḳarşu yüridiler. Hezār nüvāḫt birle pāẕişāh ḥażretine getürdiler. Pes ilerü yüriyüb [c]izzet (14) ve ikrām birle yir öpüb du[c]ā vaẓīfesin yirine getürdüler ve kendülerin pāẕişāh ḳulluġına maḥsūs ḳıldılar

40a

bir ağılda gecelesin, aslan tilkiye alçakgönüllülük göstersin, it tilkinin kürkünü yırtmasın, tilki tavukla sırdaş olsun, devligeç horozun ibiğini kapmasın diye tellal çıkarıldığını haber vereyim. Madem öyle seninle benim aramda ayrılık gayrılık kalmadı. Dostluğumuz dünyada ortaya çıkıp padişahın hükmü yerine gelmeli. Tilki sözü uzattıkça horoz duvardan uzaklara bakardı, tilkinin sözüyle hiç ilgilenmezdi. Şu tarafa neden ciddi ciddi bakıyorsun, böyle faydalı şeyleri dinlemiyorsun? Horoz cevap verdi: Neden bahsediyorsun akıllım. Kuyruğu uzun, kulakları büyük, gözünü bizden yana dikmiş bir hayvan geliyor. Öyle gelir ki rüzgar tozuna ulaşamaz. Tilki bunu işitince horoz endişesi kalmadı. Canını kurtarmak için yer arar. Horoz dedi: Nereye gidersin akıllım! Gel görelim nasıl hayvandır. Tilki cevap verdi: Ne olacak, bu senin dediğin tazı köpek belirtisidir. Bana onu görmekten ne rahat olur. Horoz dedi: Hey! Ne korkarsın? Sonuçta padişah kimse kimseye zulmetmesin diye çağırttı. Bir şey demeye nasıl cesaret edecek! Tilki ne bileyim, o haber buna ulaştı mı, ulaşmadı mı, dedi gitti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki belki bu kalabalık hayvanlar arasında bizim anlaşmamızın haberini bir çoğu işitmemiş olabilir. Sen var, ardınca Ziruy varsın ki tamamıyla onların şüphesi kalmasın. Çünkü onlar sizden ürkmezler. Sonra güvercin ve Ziruy karşıladılar. Binlerce taltiflerle padişahın huzuruna getirdiler. Sonra geri gelip izzet ve ikramla yere eğilip dua vazifesini yerine getirdiler ve kendilerini padişahın kulluğuna bağladılar.

40b

(1) ve çevreden cānavarlar işidüb ḥāżır geldiler. Zīrek pāẕişāhlıġı ve Zīrūy vezīrligi ḳarār dutdı. (2) Çün anlaruŋ gibi żaᶜīf ve ḫōr cānavar arasında ittifāḳ ve ittihād[100] olmaḳlıḳ berekātında ve yavuz (3) iş terk itmegile il dutdılar. Çoḳ ḫalāyıḳ anlaruŋ ḥimāyetinde dirildiler. Biḥamdillāh, Zīrek ve (4) Zīrūy bābı temām oldı. Şürūᶜ ḳılduḳ fil ve arslan bābına. Ümīẕdür ki Haḳ yardumıyla tizrek (5) temām ola, inşāa'llāhu teᶜālā. **Yidinci bāb**. **Arslan ve piller ḫikāyeti**. Melikzāde (6) eyitdi: Dimişlerdür kim, ol arada ki piller ṭuraġıyıdı ve anlaruŋ vatanıyıdı, bir pil ḳopmışdı; yavlaḳ büyük, (7) ḳuvveti ve heybeti gör! Hindūstān pillerine pāẕişāh olmışdı. Bir gün anuŋ ḥażretinde söylendi ki (8) fulān yir, ota suya ḳolay[101] ve niᶜmeti bol, laṭīf çemenler ve dürlü yimişler çoḳ. Ṣanasın uçmaḳ (9) ravżasıdur. Ḫūb āvāzlu ḳuşlar, laṭīf elḥān birle şol resme öterler kim, kişinüŋ ᶜaḳlın āvāre (10) ve göŋlin āşüfte iderler. Saᶜādet degül midür ki kişi anda sākin olub kendüzin hevā veḥāmetinden (11) ve yavuz söz ziyānından emīn ḳıla ve yidügi ṭaᶜāmuŋ ve içdügi sunuŋ ḥalāvetin bula. Ve bir arslan (12) ol yirde pāẕişāh olmışdur, gey ḳuvvetlü, ᶜadlü inṣāfıla ārāste, seḥāvet ve kerem birle pīrāste. (13) anuŋ gibi gülsitānı şikārgāh idinübdür. Ol ḥavālinüŋ yırtıcıları anuŋ ṭaᶜātına boyun virmişlerdür (14) şöyle kim bir laḥẓa anuŋ buyruġından ṭaşra olmazlar. İrte gice yimek içmek tenaᶜᶜuma meşġūl olmışlardur.

40b

Etraftan hayvanlar işiterek huzura geldiler. Zirek padişahlığı ve Ziruy vezirliği benimsedi. Onlar gibi zayıf ve aciz hayvanlar arasındaki birlik ve beraberliğin bereketiyle ve kötü işleri terk ederek ülkeyi yönettikleri için pek çok halk onların himayesinde toplandı. Allah'a hamd olsun Zirek ve Ziruy bölümü tamamlandı. Fil ve aslan bölümüne başladık. İnşallah Hakk'ın yardımıyla kısa zamanda tamamlanır. Yedinci bölüm. Aslan ve fillerin hikayesi. Şehzade anlattı: Demişlerdir ki fillerin yurdu ve onların vatanı olan bir yerde bir fil yetişmişti. Çok büyük, kuvvete ve heybete bak! Hindistan fillerine padişah olmuştu. Bir gün onun huzurunda anlatıldı ki filan yer ot ve su için elverişli, nimeti bol, güzel çimenler ve çeşit çeşit yemişler çok… Sanki cennet bahçesidir. Güzel sesli kuşlar hoş sedalarla öyle öterler ki kişinin aklını alır ve gönlünü aşüfte ederler. Kişinin oraya yerleşip kendini sıkıntılardan ve kötü sözün zararından emin kılması, yediği yiyeceğin ve içtiği suyun tadını alması saadet değil midir? Bir aslan orada padişah olmuş, oldukça kuvvetli, adalet ve insafla donanmış, böyle bir gül bahçesini av yeri edinmiştir. O yörenin yırtıcıları onun emrine boyun eğmişler. Öyle ki bir an onun emrinden dışarı çıkmazlar. Gece gündüz yeme içme ile meşgul olmuşlar.

[100] Korkmaz, okumamış.
[101] Korkmaz, kolay: kolay.

41a

(1) Ṣanasın [102]فى عيشةٍ راضيةٍ فى جنّةٍ عاليةٍ anlaruŋ şānına inmişdür. Çün piller sulṭānı ol (2) maḳāmuŋ vaṣfın işitdi, sevgüsi göŋline düşdi. Ṣabır yaḳasın yırtdı. Niteki dirler: Pil hindūstānı (3) düşinde görse bendin söker. Ol sulṭānuŋ iki ḳardaşı vezīri varıdı; birinüŋ adı Henç, cihān görmiş (4) ve işler şınamış, ṣalāḥ isteyici ve ṣavāb söyleyici. Daḫı birinüŋ adı Zenc, kan dökici ve fitne ḳoparıcı. Nite (5) ki zehr u tiryāk ikisi bir ma^cdinden gelür ve sünbül ve iyrek bir yirde biter. Pes ol iki vezīri ḫalvet cem^c (6) eyledi, eyitdi: Baŋa leşker dirüb, ol mülke varub ol yiri dutmaḳ geŋez gelür. Siz ne dirsiz ve nice tedbīr idersiz ? (7) Henç eyitdi: Pāẕişāhlar Haḳ te^cālā yardumıyıla ve tevfiḳ-ı ilāhiye maḫṣūṣ olmışdur ve taṣarruf uyanın (8) meṣāliḥ[103]lerde ve fesādlarda, anlaruŋ iḫtiyārı elinde anuŋçün virdi ki, anlaruŋ bilüsi dükeli ḫalāyıḳ (9) bilüsinden artuḳ olur. Ammā Haḳ te^cālā girü anları kendü bilülerine ḳomadı ve ben dānā kişilerden işitdüm (10) kim, eyitdiler: Bir nesne kim eyüdür daḫı eyü adını dimek olmaz. Olmaya kim anı tebdīl ve taġyīr ḳılmaḳda ziyān (11) ve noḳṣān ola. Bir nesne elde degül anuŋ ḥuṣūli içün eldeki ḳomaḳ eyü olmaz. Bu yurd elden (12) çıḳar, ol ele giresi ma^clūm degül. Çoḳ zaḥmetden ve ḥīlelerden soŋra nedāmet ḥāṣıl ola. Dimişlerdür (13) kim, ādem oġlanı nefsine bir dīvi musallaṭ ḳomışlardur ki hemīşe anuŋ göŋline yavuz ve fāsid endīşeler (14) bıraġur. Eydür: Bundan fulān maḳam yigdür ve dimişlerdür kim üç nesne ḳatı ulu günāhdur. Biri günāh ḳan

41a

Sanki "*Yüce cennetlerde razı olunan bir yaşam içindedirler*." onların şanı için inmiştir. Filler sultanı o yerin vasfını işitince arzulamaya başladı, sabır yakasını yırttı. Nitekim derler: Fil Hindistan'ı rüyasında görse bendini söker. O sultanın iki kardeş veziri vardı. Birinin adı Henç, görmüş geçirmiş, tecrübeli, barış isteyen ve doğru sözlü; diğerinin adı Renç, kan dökücü, fitne çıkarıcı. Zehir ve panzehir ikisi bir madenden geldiği gibi, sünbül ve ayrık otu bir yerde bittiği gibi… O iki veziri yalnız olarak topladı, dedi: Bana asker toplayarak o ülkeye varıp o yeri işkal etmek kolay gelir. Siz ne dersiniz ve ne düşünürsünüz? Henç dedi: Padişahlar Hak talanın yardımıyla ilahi başarıya ulaşmışlardır. Tasarruf yularını barışçılardan ve fitnecilerdense onların eline verdi ki onların bilgisi tüm halkın bilgisinden fazladır. Ama Hak taala yine de onları kendi bilgilerine bırakmadı. Ben bilgin kişilerden işittim ki dediler: İyi olan bir şeye dahi iyi ad vermek olmaz. Belki onu değiştirmekle zarar ve eksiklik olabilir. Elde olmayan bir şeyi elde etmek için eldekini bırakmak iyi olmaz. bu yurt elden çıkar, onun elde edileceği bilinmez. Çok zahmet ve sıkıntıdan sonra pişmanlık ortaya çıkar. Demişlerdir : Ademoğlunun nefsine bir şeytanı musallat etmişlerdir ki daima onun gönlüne kötü ve karışık düşünceler koyar, der: Filan yer buradan daha iyidir. Demişlerdir ki üç şey çok büyük günahtır: Birinci günah kan

[102] Kur'an 69. sure, 21. ayet.
[103] Korkmaz, mesalih: işler.

41b

(1) dökmek, ikinci ḥaḳsuz ayruḳlar mālın istemek, üçinci ḳadīm yurdı yıḳmaḳ. Olkisinden daḫı yurd yıḳmaḳ artuḳdur (2) ve bilmek gerekdür ki tā Haḳ te^c^ālā bir ḳulına ^c^ināyet naẓarın itmeyince anı bir ulu devlete irürmez. Şimdi (3) ol arslan ulu pāẕişāhdur ve hem şāhzāde ve aṣlı ulu, nesebi bellü, ḥükmi revān geçer; ol vilāyet (4) aŋa atadan dededen mīrās̱ ḳalmışdur. Andan girü anuŋ saŋa hergīz ziyānı degmedi kim anı bahāne idüb (5) bu işe iḳdām idevüz yāḫūẕ arslan daḫı ancılayın ḫaṣm degüldür kim küstāḫ ḳademile anuŋ eline girevüz (6) yā başındağı devleti ırabilevüz ve bu işüŋ ṣoŋına gey naẓar itmek gerek, anuŋ girecek ve çıḳacaḳ yirlerin (7) endīşe ḳılmaḳ gerek ve her işde kim żarūret olmaya, anı işlemekden saḳınmaḳ gerek ve allāhu a^c^lem. Andan şāh (8) yüzin Zence dutdı ki sen nice maṣlaḥat görürsin? Eyitdi: Henç sözi cümlesi maṣlaḥat yüzügi naḳşıdur. İllā anuŋ (9) ẓulminden ki ża^c^īflere didüŋüz ḫayrı yoḳdur ve yigrek ^c^adl oldur ki, ḫalāyıḳı anuŋ ḳahrı çengālinden[104] ḳurtaralar, (10) vilāyeti anuŋ cevri elinden çıḳaralar, ḳurtaralar. Pāẕişāhuŋ ḫarcı daḫlinden artuḳ ola, anuŋ mülki artmaya (11) ve ḫarc kīseden olıcaḳ ḫazīne ḳalmaz, māl gerek olıcaḳ bulınmaz ve ḳatında ḳavm ḳalmaz. Ammā pāẕişāh olmaz illā çeriyile, (12) çeri olmaz illā māl ile. Çün eyle ola, ra^c^iyyet yoḫsul ve ḫazīne boş, pāẕişāhlıḳ süst ḳala. Çün şāhuŋ (13) ^c^azmi aŋa māyil oldı, ol işe şürū^c^ gerek ve bu endīşeyi ^c^amele getürmek gerek ve Henç eyitdi: Ḥikmet ehlinden (14) ve cihāndārlardan şöyle işitdüm kim, her kim kendü menfa^c^atin ayruḳlar ziyānında göre, eger ol iş daḫı ḥāṣıl

41b

dökmek, ikincisi haksız olarak başkalarının malını istemek, üçüncüsü köklü yurdu yıkmak. O ikisinden daha büyük olan yurt yıkmaktır. Üstelik bilinmelidir ki Hak taala bir kuluna yardım gözüyle bakmayınca onu büyük bir mülke kavuşturmaz. Şimdi o aslan büyük padişahtır ve hem de şehzade, aslı büyük, soyu belli, hükmü geçer. O ülke ona atadan dededen miras kalmıştır. Bunun dışında onun sana hiç zararı dokunmamış ki onu bahane ederek bu işe girişelim veya aslan da öyle bir düşmen değil ki cesaretle onun inine girelim ve başındaki devleti giderebilelim. Bu işin sonunu iyi düşünmeli. Onun kazandırdıklarını kaybettiklerini düşünmek lazım ve zaruret olmayan her işi yapmaktan sakınmak lazım. Allah en iyi bilendir. Sonra şah Renç'e döndü ki, sen neyi uygun görürsün? Cevap verdi: Henç'in sözlerinin hepsi doğruluk yüzüğünün nakşıdır. Ancak onun zayıflara karşı zulmünden başka hayrı yoktur dediniz ve en iyi adalet odur ki halkı onun kahır pençesinden kurtarsınlar, ülkeyi onun zalim elinden çıkarsınlar, kurtarsınlar. Gideri gelirinden fazla olan padişahın mülkü artmaz ve gideri kendi kesesinden olunca hazine kalmaz. Mal lazım olunca bulunmaz ve yanında halk kalmaz. Askerden başkasıyla padişah olmaz; maldan başkasıyla asker olmaz. öyle olursa halk yoksul, hazine boş, padişahlık anlamsız olur. Madem padişahın kararı o yöne meyletti, o işe başlamak gerek ve düşünceyi eyleme dökmek gerek. Henç dedi: Hikmet ehlinden ve padişahlardan şöyle işittim ki her kim kendi çıkarını başkalarının zararında görürse o iş başarsa bile

[104] Korkmaz, çengal: çengel.

42a

(1) olursa fāyda dutmayalar ve eger ḥāṣıl olmasa ḫalḳ arasında bednām ola. [C]Ākıl pāẕişāh oldur kim çün ḫarc (2) daḫlinden arta, eyü tedbirile ḫarcın daḫline süre. Bir nesne istemek ve anuŋ ardınca olmaḳ ki, çün bulalar bir ḳaç günde (3) elden çıḳa. Anuŋçün yurt ḳoyub zaḥmet çeken [c]ākıl olmaya. Nitekim ol bir delü ḫusreve didi. Şāh eyitdi: Nicedür? (4) Ol dāsitān eyit, işidelüm. **Dāsitān-ı dīvāne bā-ḫusrev**: Henç eyitdi: İşitdüm kim ḫusrevüŋ bir oğlı varıdı. (5) Görk içinde ṣanaduŋ Yūsufıdı ve edeb ḥayā yöninden [c]Os̱mān ve [c]aḳl içinde buzurcmihrdi. Ḫusrev cihānı (6) anuŋla görürdi. Nāgāh ecel eli anı ḫusrev kenārından ḳaptı, ḫusrev anuŋla derdinden yavlaḳ yandı. Nice ki ögüt (7) virdiler mües̱s̱ir olmadı, meger bir [c]aḳlı gizlü, ẓāhiri delü kendüzin esrük gösterür göŋli ayağı Utāride fehm (8) ögredür kişi varıdı. Her dem ḫusrev ḥażretine gelürdi. Ḫusrev anuŋ ġarāyib kelimātlarıyıla fāydamend olurdı. (9) Nāgāh bir gün ḫusrev ḳayġulu ağlarken servaḳtına girdi, ṣordı ki saŋa ne geldiki ağlarsın? Ḫusrev eyitdi: Şunuŋ (10) gibi çırāğı[105] gözüm öŋinden alub cihānı baŋa ḳaranu kıldı ve anuŋ firāḳıyıla göŋlüm ṭağladılar. Ol dīvāne (11) eyitdi: İy pāẕişāh saŋa bir suālüm var, gökçek cevāb virgil! Şāh eyitdi: Eyit! Dīvāne eyitdi: Şāh, (12) şöyle kim dilerdüŋ kim ol hiç olmayadı? Eyitdi: Yoḳ! Dīvāne eyitdi: Yā! Pes ḫusrev eyitdi: Dilerdüm kim işbu (13) cihān temettü[c] dutayıdı. Delü eyitdi: Birez leẕẕet ki buldıyıdı hiç kendüyile bilesine vardı mı? Eyitdi: Yoḳ! Yā (14) bulmaduğı lezzetden vardı mı? Eyitdi: Yoḳ! Delü eyitdi: Ma[c]lūm ola kim bulduğı lezzetile bulmaduğı berābermiş. Eyle ṣan kim

42a

faydalanamaz ve başaramazsa halk arsında kötü nam sahibi olurlar. Akıllı padişah odur ki gideri gelirinden fazla olduğunda iyi önlemlerle giderini geliriyle dengeler. Bulunduğunda birkaç günde elden çıkacak bir şeyi istemeyin ve onun ardına düşmeyin. O şey için yurt bırakıp sıkıntı çeken akıllı olmaz. bir delinin bir padişaha dediği gibi… Padişah dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat dinleyelim. Deli ve padişahın hikayesi. Henç anlattı: İşittim ki padişahın bir oğlu vardı. Güzellik bakımından sanki Yusuf idi; edep ve haya bakımından Osman ve akıl bakımından Buzurcımihr idi. Padişah dünyayı ondan ibaret görürdü. Ansızın ecel eli onu padişahın yanından aldı. Padişah onun derdinden çok yandı. Öğüt verseler de etkilemedi. Ancak bir aklı gizli, görünüşü deli, kendini sarhoş gösteren, gönlü ayağı Utari yıldızında, ince anlayış öğreten bir kişi vardı. Her zaman padişahın huzuruna gelirdi. Padişah onun acayip laflarından faydalanırdı. Bir gün padişah üzüntülü ağlarken birden özel dairesine girdi, sordu: Sana ne oldu ki ağlıyorsun? Padişah dedi: şöyle ciğerparemi gözümün önünden alıp dünyayı bana zindan etti ve onun ayrılığıyla gönlümü dağladılar. O deli dedi: Ey padişah, sana bir sorum var, güzel cevap ver. Padişah dedi: Söyle. Deli dedi: Ey padişah, onun hiç olmamasını diler miydin? Cevap verdi: Yok. Deli sordu: Öyleyse? Padişah dedi: Bu dünyanın lezzetlerinden biraz daha faydalanmasını dilerdim. Deli dedi: bulduğu biraz lezzet kendisiyle beraber gitti mi? Cevap verdi: Yok. Ya bulmadığı lezzet gitti mi? Cevap verdi: Yok. Deli dedi: Ortaya çıktı ki bulduğu lezzetle bulmadığı aynıymış. Öyle farz et ki

---

[105] çırag: evlat, "çerağ-ı çeşm: evlat" tamlamasıdan mülhem.

42b

(1) bulmaduġı leẕẕetidaḫı[106] buldı ve anı kim yimediyidi, yidi, çoḳ dirildi, öldi. Pes Zenc eyitdi: İşdür ki anı işlemekde (2) endīşe eylemek gerekmez: Bir, deŋiz seferin eylemek. Bir kişi dileye kim ḳıymet-i dürr ü mercān ve çoḳ māl ḥāṣıl ide, (3) hiç ġark ḳorḳusın yimek gerekmez. Bir daḫı serverlik ve ululıḳ isteyen zaḥmetden yüz döndürmemek (4) gerek. Pāẕişāh eyü endīşeyile ᶜazīmet ᶜalemin ümīẕ yazısında diksen gerek. Henc eyitdi: Anlar kim işlerüŋ (5) evvelinden ve āḫirinden endīşe eyleyüb āfetinden ḳorḳarlar ve ḫaṭarlarından ḳaçarlar, rūzigār aḥvālin ṣınayub (6) eyitdiler: Dilkü kendü evi ḳapusında ol ḳuvveti vardur kim arslanlaruŋ ayruḳlar ḳapusında yok. Bu rūşen (7) ve gey ẓāhirdür ki çoḳ leşker çeküb yād ḳapusında varmaḳ çoḳ ḫaṭar-vār[107]. Dünyā beẕnāmlıġı ve āḫiret şermsārlıġı (8) ḥāṣıl olur. Niçe bīgünāhlaruŋ kanı selāmet şīşesinde saḳlanub dururken yire dökilür? Yarın ḥisāb (9) vaḳtında ki her kişinüŋ işledügi işi ᶜarz ideler, ḥasret ṭaġın alnına baṣalar ve eger düşmene ẓafer bulursan (10) febihā ve illā Tengri teᶜālā ḫışmı ki dirnekler ṭaġıdur. Ol çoḳ çeri üstine belā yaġmurın yaġdura, başuŋ selāmet (11) ḳurtılduġına rāżī olasız. Maᶜnīsin anda bilesin ve çoḳ çoḳ ᶜömr telef olmaġıla ve ḳurtılmış māl elinden (12) gitmegile çıḳub çeriyile başladuġı vaḳt ki māl gerek olub bulınmaya. Devleti, maṣlaḥatı ve mülki saḳlamaġı nice (13) rāst gele? Çün çeri, pāẕişāhı yoḳsul göre, ne andan ḳorḳar ve ne andan fāyda umar. Ammā her çend ki eyü (14) vāde ve dōstlıḳ göstere yaġmursuz bulut gibi hergiz inanmayalar, virdügin daḫı minnet ḳılmayalar. Söz vaḳtında

42b

bulmadığı lezzeti de buldu ve yemediğini de yedi, çok yaşadı, öldü. Sonra Zenç dedi: Yapılmasında endişelenilmemesi gereken üç mesele vardır: Bir deniz seferi yapmak. Bir kişi inci ve mercan serveti ve çok mal kazanmak isterse hiç boğulma kokusu duymamalı. Bir de önderlik ve ululuk isteyen sıkıntıdan çekinmemeli. Padişah iyi düşünceyle ululuk bayrağını ümit ovasına dikmeli. Henç dedi: Onlar ki meselelerin önünü ve sonunu düşünüp başarısızlıktan korkarlar ve tehlikelerden sakınırlar. Dünyanın halini sınayarak dediler: Tilkinin kendi evinin kapısında, aslanların yabancılar kapısında olmayan kuvveti vardır. Bu açıktır ki kalabalık asker toplayıp yabancıların kapısına varmak tehlikelidir. Dünyanın kötü namlılığı ve ahiret utancı kazanılır. Bir çok günahsızın kanı barış şişesinde saklanıp dururken yere dökülür. Yarın her kişinin yaptığı işin kendisine arz edildiği hesap gününde hayıflanma dağını alnına basarlar. Eğer düşmana üstün gelirsen ne güzel; yok Tanrı taalanın kalabalıklar dağıtan hışmı kalabalık asker üstüne bela yağmurunu yağdırırsa başın sağ salim kurtulduğuna razı olursunuz. manasını o zaman anlarsın ve çok fazla ömür telef olduğu halde ve elindeki mal elinden gittiği halde askerle kurtulduğun zaman mal gerek olup bulunmaz. Devleti, düzeni ve mülkü korumak nasıl mümkün olur! Asker padişahı yoksul gördüğünde ne ondan korkar, ne de ondan fayda umar. Üstelik her ne kadar iyi vaatlerde bulunsa da, dostluk gösterse de yağmursuz bulut gibi hiç inanmazlar, verdiğine de şükran duymazlar. Söz yerinde ve zamanında

---

106 لذتدخى

107 Korkmaz, hatar var.

43a

(1) incü daẖı dizer, saçar, ḳavurur dirler. Eger yavaş olursa ḳorḳaḳdur dirler; eger cür'et idüb bahādurlıḳ (2) iderse delüdür dirler. Ammā çün mālı çok ola, az nesne virse çok şükr iderler; baẖīl olsa ketẖuẕā durur (3) dirler ve ḥakīmlerüŋ fāydalı sözinde gördüm, yoẖsullıḳ yigitleri ḳoca eyler, sağları ṣayru ve bu işde (4) ḳuvvetüŋe baḳma ki arslanlar dilir vaḳtın ölürler ve anlar ẖaṣım-efken ve zehre-şiken olurlar. Görmez misin ki (5) kimden bir yiglik gelse arslandur diyü ögerler. Herçend ki sizüŋ gövdeŋüzile şehirler ve muḥkem dīvārlar yıḳmağa (6) yarar ammā çalış güninde anları sınamadın ve anlaruŋ pençesi zaẖmın yimedin, bunlardan girü oluŋ. Olmaya kim (7) devletüŋüz güneşine rūzigār havādisi irüb cāliyehā sāfilehā ḳılub soŋra çok cömr ṣarf eyleyüb (8) heremmete yaramaya, cihānda melāmet ve beẕnām ḳalasız. Şāh Zence baḳdı ki sen ne dirsin? Zenc eyitdi: Hiç şek (9) degüldür ki işbu faṣlı dükeli cāḳıbet endīşeligidür ve ne ki didi, ḥikmet tīzliginden ve dāniş es̱erindendür. (10) İllā andan berüki cihān ve cihān ehli vardur. Pāẕişāhlar milki, vilāyeti isteyi geldiler ve birbirinden (11) artuḳluḳ ve yiglik dilerler. Hem daẖı çoḳlar isteyüb buldılar ve nice ola ki, pāẕişāh himmeti bāzirgān (12) himmetinden alu[108] ola. Bāzirġan aṣṣıyıçuŋ ḳorḳmadın cümle ṭavarın gemiye ḳoyar, hergiz kayurmaz, ġark olmaḳ (13) ve ḥarāmī endīşesin eylemez. Ammā bizüm çerimüz ol vilāyetde yāddur ve gözleri bağlu ve ol vilāyetüŋ (14) ḳolayın ve girüb çıḳacağın bilmezler. Olmaya biz ummaduġumuza uġrayavuz, tedārük, çāre birle andan ḳurtılmaġa

43a

inci de dizer, saçar da kavurur da derler. Eğer temkinli olursa korkaktır derler; eğer cesaret edip cengaverlik ederse delidir derler. Ama mal çok olduğunda az şey verse çok şükrederler; cimri olsa efendidir derler. Bilginlerin faydalı sözünde gördüm ki yoksulluk gençleri yaşlandırır; sağlamı hasta eder. Bu konuda gücüne güvenme ki aslanlar cesaret gerektiren anlarda ölürler ve onlar düşmanı yenen ve cesaret kırıcı olurlar. Görmez misin, kimden bir yiğitlik gelse aslandır diye överler. Sizin gövdenizle şehirler ve sağlam surlar yıkmak mümkün olsa da savaş gününde onları denemedin ve onların pençesinin acısını tatmadın. Bunlardan uzak durun. Devletinizin güneşine feleğin sillesi değip, yüceyi alçak kılıp, sonra çok uzun yaşayıp ihtiyarlamak mümkün olmaz. Dünyada kınanmış ve kötü namlı olmayın. Şah Zenç'e baktı ki, sen ne dersin? Hiç şüphesiz bu sözlerin hepsi işi enine boyuna çok düşünmedir ve dediklerinin hepsi bilgi ve hikmetin göstergesidir. Ondan önce padişahlar vardır. Padişahlar mülkü ve ülkeyi daima aradılar ve birbirinden üstünlüğü ve daha güçlülüğü dilerler. Hem de çoğu arayıp buldu. Üstelik padişahın cesareti tacirin cesaretinden nasıl aşağı olur. Tacir kar için korkmadan bütün malını gemiye yükler, hiç kaygılanmaz, boğulmayı ve haramiyi düşünmez. Ama bizim askerimiz o ülkeye yabancıdır ve gözleri bağlı, o ülkenin kolaylıkla girip çıkacak yerlerini bilmez. Ummadığımız başımıza gelmesin. Tedbir ve düşünceyle ondan kurtulmak için

[108] Korkmaz, alu<A. ālī : yüce.

43b

(1) el ḳısa olavuz, işümüz uzaya. Şimdi ol arslan pāẕişāhdur, cāfī ve kan dökici. Ra^{c}iyyet anuŋ (2) elinden ^{c}āciz ḳalmışlardur ve anuŋ bir nice çerisi andan ḳorkmışdur. Bir çāre isterler ki anuŋ şerrinden (3) ḳurtılub bir ^{c}ādil, kem-azār melik ḥimāyetine sıġınalar ve yini pāẕişāh ve tāze devlet bulalar. Anuŋ sāyesinde (4) cāh ve manṣıba ireler. Şek degül anlar bizi görseler, nuṣret ve yardum ideler. Andan pāẕişāh Hence (5) buyurdı kim bunuŋ cevābı nedür? Henç eyitdi: İşbu sözüŋ eger iḥtimāli muḥāl degüldür ve anuŋ taṣavvurı aḳla sıġar, (6) illā bizüm ṭabī^{c}atumuz anlaruŋ ṭabī^{c}atından ayrudur ve anlar bizümile üns dutmaḳ mümkin degüldür ve bu mes̱el (7) meşhūrdur ki it itile talaşur ve birbirin ısırur; çün ḳurdı göreler, birbirine yardum ḳılub ḳurda üşerler. (8) Çün bizümile anlaruŋ arasında cinsiyyet ve ülfet yoḳlıġın bilürler, bizden ḳaçub arslan cevrine[109] (9) boyun virürler. Bir nicesi düşmāna āşikāre gelür, arslan gibi, hınzır gibi; bir nicesi busu eyler, siner, ḳablan (10) ve fāres gibi; bir nicesi geŋince furṣat ister ayu gibi; bir nicesi tiz gelür it ve ḳurd gibi; bir nicesi ḥīle ve aldamaḳ (11) birle cenk ider dilkü gibi ve bizüm çerimüz bir yaŋadın ṣavaş eyler. Eger arḳa ve göŋül birikdürüb ṣavaş bir (12) yaŋadın olursa febihā ve eger çevreden üşü olursa bir bir yanumuzdan dönince işümüz temām olur. Çün (13) Renç sözi pāẕişāhuŋ göŋlinde kök dutmışdı ve anuŋ ārzūsı yimişi[110] ḫāṭırında çāşni virmişdi. Hergiz (14) bu sözler aṣṣı ḳılmadı, yol zaḥmeti ve māl telefi ve cān u ḫānumān ḳorḳusı göŋlinde yir bulmadı. Pes çevreden

43b

çaresiz kalırız, işimiz uzar. Şimdi o aslan padişahtır, cefakar, kan dökücü, halk onun karşısında acizdir ve onun askerinin çoğu ondan korkmuştur. Onun şerrinden kurtulup adaletli, alçak gönüllü bir padişahın himayesine sığınmak, yeni padişah ve devlet bulmak, onun gölgesinde mevki ve makam sahibi olmak için bir çare ararlar. Şüphesiz onlar bizi gördüklerinde yardım ederler. Sonra padişah Henç'e sordu: Bunun cevabı nedir? Henç cevap verdi: Bu sözün olma ihtimali imkansız değil, ve onun tasavvuru akla yatkındır. Ancak bizim yaratılışımız onların yaratılışından farklıdır ve bizimle onların arasında alaka kurmak mümkün değildir. Bu atasözü meşhurdur: İt itle dalaşır ve birbirini ısırır; kurdu gördüklerinde birbirine yardım edip kurda saldırırlar. Madem bizimle onların arasında cinsiyet ve yakınlık olmadığını bilirler, bizden kaçıp aslanın cefasına razı olurlar. Birçoğu düşmana açıkça gelir aslan gibi, domuz gibi; birçoğu pusu kurar, siner kaplan ve pars gibi; birçoğu uygun fırsat kollar ayı gibi; birçoğu hızla gelir it ve kurt gibi; hile ve düzenle savaşır tilki gibi… Ancak bizim askerimiz tek yönlü savaşır. Eğer hep birlikte hareket edip savaş tek yönlü olursa ne güzel! Yok çevreden saldırırlarsa tek tek yanımızdan ayrılınca işimiz biter. Zenç'in sözü padişahın gönlünde yer etti ve onun arzusunun meyvesi gönlüne lezzet verdiği için bu sözler kar etmedi. Yol sıkıntısı, malın yok olması, can ve aile korkusu gönlünde yer etmedi. Sonra etraftan

[109] Korkmaz, çevresine.
[110] Korkmaz, piş-i.

44a

(1) çeri ve meded ve yardum isteyü bahādurlar cem[c] eyledi ve demür çeyneyici filler nüvāẖt istimālat ḳıldı ve her (2) biri yüz dürlü lāf urub ilerü geldi kim düşmen ḳanın dökelüm ve ilin elinden alub yurd idinelüm, hevā (3) vahāmetinden ḳurtılalum. Meger bir ḳarġa ol araya ġarīb varmışdı. Ḳadīm ol arslan ilindenidi ve filler (4) mekrinden ẖaber bildi, eyitdi: Olmaya kim nāgāh varub ol vilāyeti ẖarāb ideler, benüm daẖı yurdum yıḳalar ve nice (5) ẖışımlarum ve dōstlarum kanın dökeler. Andan öŋdin ki bu ṭamu nefeslü yā fi[c]illüler hücūm ḳılub fitne (6) odın ol ābāẕān yire vuralar, ben arslan ẖiẕmetine varayın, bu aḥvālin aŋa bildüreyin. Ola kim çāre (7) idüb bunuŋ def [c]ine bir çāre bula ve ẓafer bula daẖı anuŋ ḥażretinde yüz suyı ḥāṣıl olub bir mertebeye irem, vefā-(8) dārlıḳ ve ḥaḳşināslıḳ yirine getürmiş olam. Derḥāl yirinden ḳalḳub [c]azimet ḳanadın açub hevāya dügdi. (9) Bulutlar ḳalḳanın yarub hevā cevşeninden geçdi. Ḳuvvetile ḳaṣd-ı nişānına irdi ve arslan ẖāṣlarından (10) bir ẖāṣ ḳatına vardı, eyitdi: Ben ıraḳ yirden gelürem ve ḳorḳulu yirler geçüb iki menzili bir ḳılmışven ve bir ẖaber (11) getürdüm. Melik nāçār anı işitse gerek, eger icāzet olursa anı şerīf sem[c]ına irürem. Arslan (12) icāzet virdi, karġa ḥāzır geldi, yir öpüb du[c]ā ḳıldı. Arslan yumşaḳ geleciyile ḳarġa dehşetin giderdi, (13) eyitdi: Pāẕişāh ḥażretine ma[c]lūm ola kim piller sulṭānı vilāyetindeyidüm. Evvel bunda şāhuŋ devleti (14) sāyesi altında dirilürdüm. Erkān-ı devlet zemāne havādisinden emīn olsun! Sözden söz çıḳub

44a

asker ve destek arayarak bahadırlar topladı ve demir çiğneyici filleri taltif etti ve her biri yüksekten atıp tutarak ileri çıktı ki, düşmanın kanını dökelim ve ülkesini elinden alıp yurt edinelim, arzu ve isteklerin sıkıntısından kurtulalım. Oysa bir karga orada gurbetteydi. Önceden o aslanın ülkesindendi ve fillerin hileli planlarını duydu, dedi: Ansızın varıp o ülkeyi harap etmesinler. Benim de yurdumu yıkmasınlar ve bir çok akraba ve dostlarımın kanını dökmesinler. Bu cehennem nefesli veya fiilliler hücum edip fitne ateşini o bayındır ülkeye vurmadan ben önce aslanın huzuruna varayım bu durumu ona bildireyim. Belki bunun çözümüne çare kılıp zafer bulur da onun yanında itibar ve saygınlık kazanıp bir makam elde ederim. Vefakarlığı ve hakşinaslığı yerine getirmiş olurum. Derhal yerinden kalkarak azimet kanadını açıp havaya yükseldi. Bulutlar kalkanını yarıp, hava zırhından geçti. Hızlıca hedefine ulaştı. Padişahın dostlarından bir dost yanına vardı, dedi: Ben uzak yerden geliyorum, korkulu yerleri geçip menzile hemen geldim ve bir haber getirdim. Padişah mutlaka onu işitmeli. Eğer izin verilirse onun şerefli kulağına ulaştırayım. Aslan izin verdi, karga huzura geldi, saygıyla eğilip dua kıldı. Aslan yumşak sözlerle karganın korkusunu giderdi. Dedi: Padişah hazretleri bilsin ki filler sultanının ülkesindeydim, önceleri burada padişahın ülkesinin gölgesi altında yaşıyordum. Devlet erkanı talihin belalarından uzak olsun! Laf lafı açıp

44b

(1) bu vilāyetüŋ hevāsı ḫōşlıġın ve çerāgāhı ḳolayın piller sulṭānı ḳulaġına irürdiler. Ḫātırı raġbet (2) ḳılub bu vilāyeti dutmaġa ḳaṣd eyledi. Her ne yaraḳ ve esbāb ki vardur temām düzdiler ve leşker-i enbūh (3) dirşürdiler ki ṭaġlar anuŋ ayaġı üninden ditrer, deŋizden toz hevāya düger. Şāyed ki işbu yaḳın (4) gelmiş olalar ve şöyle tedbi̅r itmişlerdür kim şebḫūn ḳılub yurduŋuzdan ıralar. Ḥāl işbu minvālcedür ki didüm. (5) Ol ki ḳullıḳ ᶜahdi ve niᶜmet şükrin yirine getürmekdi, işledüm. Ne tedārük ve ne fikir ki bu ulu belāyı zāyil ḳılmaḳdadur, (6) itmek gerek. Ümiẕdür ki anlaruŋ mekri baltası girü kendü ayaḳlarına dokına. Pes bu ḥikāyetden ḳorḳu arslan (7) göŋlinde düşdi. Mecmaᶜ eyleyüb ᶜākıl ve dānā ve iş görmiş kişileri ḥāżır ḳıldı ve bu ḳaziyyeyi anlara bildürdi. (8) Bu işüŋ çāresi nedür ve bu zaḥmetüŋ defᶜi nicedür? Her biri kendü bilüsi ḳadar ki varıdı, söylendi. Pes şāhuŋ (9) rāyı anda ḳarār ḳıldı ki cemᶜ[111] dürlü çeri cemᶜ ideler. Anlaruŋ arasında bir arslan ki göŋlü ḳavi̅ ve zehresi (10) bitün ola ve bir ḳaplan daḫı ki cenk isteyici ve ki̅ne çeküci ola ve bir ḳurd ki ṣaflar yırtıcı ve ḫaṣmın yiyüci ola (11) ve bir dilkü ki mekkār, ābrızgāh, fitne-cūy ola, ḥāżır ḳılub meşveret ḳıldılar ve anları her birin kendü (12) cinsine muḳaddem ve server ḳıldı. Pes ol iḫtiyārlarıla ḫalvet ḳaldı. Evvel ol arslanlar ulusuyla (13) ki adı Şehriyārıdı yüz aŋa dutdı kim ne dirsin? Bu ṣarb ve mühlik işüŋ ḫalāṣı nice ola? Şehriyār baş (14) ḳaldurdı ki: İy melik, bizüm ḳurtılmaġumuz Tengri ḳatındadur. Li̅kin çün düşmen bize ḳaṣd eyledi, bizüm işümüz iki

44b

bu ülkenin havasının hoşluğunu, meralarının elverişliliğini filler sultanının kulağına duyurdular. Gönlü meyledip bu ülkeyi işkal etmeye niyet etti. Her ne hazırlık ve araç gereç varsa tamamıyla hazırladılar, kalabalık ordu topladılar ki onun ayağının sesinden dağlar titrer, denizden havaya toz yükselir. Belki buraya yaklaşmışlardır ve baskın verip yurdumuzdan uzaklaştırmayı tasarlamaktadırlar. İşte durum dediğim gibidir. Bu, kulluk bağlılığını ve nimete şükretmenin gereğini yapmaktı, yaptım. Hangi tedbir ve düşünce bu büyük belayı yok edecekse yapmak gerek. İnşallah onların hilesinin baltası geri kendi ayaklarına değer. Böylece bu hikaye sebebiyle aslanın gönlüne korku düştü. Toplantı yapıp akıllı, bilgili, tecrübeli kişileri hazır kıldı ve bu meseleyi onlara anlattı. Bu meselenin çaresi nedir ve bu belanın kaldırılması nasıl olur? Her biri var olan kendi bilgisi kadar konuştu. Sonra padişah çeşitli asker toplamaya karar verdi. Onların arasında dirayetli ve cesaretli olan bir aslanı, savaş isteyen ve öç alan bir kaplanı, saflar yırtan ve düşmanı yiyen bir kurdu, hilekar, çirkef ve fitne çıkaran bir tilkiyi hazır kılıp fikir alışverişi yaptılar. Onların her birini kendi cinsine baş ve komutan yaptı. Sonra o seçilmişlerle yalnız kaldı. Önce adı Şehriyar olan aslanların büyüğüne döndü ki ne dersin, bu zor ve güç meselenin kurtuluşu nasıl olur? Şehriyar başını kaldırıp ey melik, bizim kurtuluşumuz Tanrı katındadır. Ancak düşman bize saldırdığında bizim yapacağımız iki

[111] Fazladan yazılmış.

45a

(1) işden ṭaşra degül: Ṭurub anlaruŋıla muḳāvemet ḳılub cenk itmek gerek yāḫūẕ anuŋ ḳahrı atı (2)öŋinden ṣavulub ḳaçmaḳ gerek. Hele bihamdillāh, biz mübāzirlik ve bahādurlıḳ ve yigligile ad çıḳarub dururuz (3) ve ^{c}ālemler aġzı bizüm bahādurlıġumuzla ṭoludur. Şükr ki anlardan oldı, bu iş bizden olmadı. Ümīẕdür ki (4) mekirleri girü kendülere uġraya; anlaruŋ ẓulmi āşkāre olub bizüm eyü adumuz ^{c}āleme yayıla ve ger ne^{c}üzübillāh (5) Tengri anlara nuṣret virüb biz ḳırılursavuz şehādet mertebesine irevüz ve eger ^{c}avret oġlan (6) mülk ü ḫānumān ḳoyub ḳaçası olursavuz, Tengri te^{c}ālā ol güni göstermesün, eyü adumuz cihānda yavuz (7) olub ḫalāyıḳ arasında beẕnām olavuz ve dimişlerdür kim, eyü adıla ölmek yigdür, yavuz adıla diri olmaḳdan. (8) Nite ki ol bir ma^{c}zūl pāẕişāh didi, ol bir müneccime. Melik eyitdi. Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm. (9) **Dāsitān-ı pāẕişāh bā-müneccim**. Arslan eyitdi: İşitdüm ki Bābil vilāyetinde resm ü ^{c}ādet eyleyidi ki pāẕişāhlıḳ (10) ve girü ^{c}azl itmek ra^{c}iyyet elinde olurımış. Ḳur^{c}a bıraġurlarıdı. Kimüŋ adına çıḳsa anı pāẕişāh (11) idünürlerdi ve aŋa cān ve göŋül birle münḳād olurlardı. Pes hemīşe gey resimlerince bir pāẕişāhı ma^{c}zūl (12) itdiler. Miskīn çok salṭanat ve ḥikmet birle ḫoẕ dutmışdı. Andan öŋdin ki taḫtdan indi, endīşe (13) eyledi ki, eger ol vaḳt ki pāẕişāhlıḳ taḫtına geçdüm iḫtiyār-ı mes^{c}ūd ve ittiṣāl-i maḥmūd burc-ı s̱ābitdeyiken (14) taḫta geçmiş. Emīnem imkān varıdı ki baḫt benden yüz döndürüb devlet erkānına zevāl gelmeyeydi. Çün

45a

şeyden başka değildir. Ya kalkıp onlarla mücadele edip savaşmak gerek veya onun kahrının atının önünden çekilip kaçmak gerek. Allah'a hamdolsun ki biz dövüşçülük ve bahadırlık ile ün salıp dururuz ve insanların ağzı bizim bahadırlığımızla doludur. Çok şükür bu iş onlardan kaynaklandı, bizden kaynaklanmadı. İnşallah hileli tasarıları geri kendilerinin başına dolanır. Onların haksızlıkları ortaya çıkıp bizim iyi namımız alemlere yayılır. Allah'a sığınırız! Yok Tanrı onlara zafer verip biz ölürsek şehitlik mertebesine ulaşırız ve eğer kadın çocuk ülkeyi ve ailemizi bırakıp kaçacak olursak – Tanrı taala o günü göstermesin!- dünyadaki iyi namımız kötüye dönüp halk arasında kötü namlı oluruz. Demişlerdir: Kötü namla yaşamaktan iyi namla ölmek daha iyidir. Azledilen bir padişahın bir müneccime dediği gibi… Padişah dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat dinleyelim. Padişah ve müneccimin hikayesi. Aslan anlattı: İşittim ki Babil ülkesinde adet ve gelenek öyleydi ki padişahlığı seçmek ve azletmek halkın elindeydi. Kura çekerlerdi, kimin adına çıkarsa onu padişah edinirlerdi ve ona canı gönülden bağlanırlardı. Sonra her zamanki adetlerince bir padişahı azlettiler. Miskin kendini saltanat ve hikmetle yetiştirmişti. Tahttan inmeden önce düşündü ki padişahlık tahtına geçtiğimde eğer saadeti yaşama ve övgüye kavuşma sabit burçtayken tahta geçmiş. Mutlaka tahtın benden yüz çevirme ihtimali vardır. Devlet erkanına zarar gelmesin.

45b

evvelinde iẖtiyār ḳılmadumısa āẖirinde bārī saḳlayam. Bir ẖōş vaḳtında taẖtdan inem, ola ki miḥnet-i (2) rūzigār tiz geçe. Ṣordı kim bu şehirde müneccim kim var. Pes bir müneccimden nişān virdiler ki ol ᶜilmüŋ ḥaḳāyıḳından (3)ve ol fennüŋ daḳāyıḳından kemāli varıdı . Ol müneccim ḥāżır ḳılub eyitdi: Bir mübārek gün ve eyü sāᶜat iẖtiyār (4) it ki ben taẖtdan inem. Müneccim ṣordı kim ṭāliᶜuŋ ḳangı burcdadur ve yaşuŋ neḳadardur? İẖtiyār ṭoġduġı (5) günden bilümez. Pāẕişāh eyitdi: ᶜÖmrüm yigirmi gündür, artuḳ degül. Müneccim bu sözi taᶜaccüb itdi, ṣordı: Bu sözün (6) maᶜnīsi nedür ? Eyitdi: ᶜÖmür oldur ki devlet kişiye yār olub göŋül murādıyıla geçe. Miḥnetile geçen ne ᶜömür (7) ola? Ben ᶜömrümden yigirmi gün menfa ᶜat buldum. Ancaḳ ki göŋlüm dilegin yirince buldum. Bu ḥikāyeti (8) anuŋçun didim kim eyü adıla ölmek yigdür ve[112] yavuz adıla diri olmaḳdan. Zīrā, yavuz adıla dirilik ḥüḳmine (9) olmaya. Andan melik yüz ḳaplana dutdı ki sen ne dirsin? Eyitdi: Anlaruŋ çoḳluġı ve ḳuvvetleri ẓāhirdür. (10) Eger biz anlara ḳarşu varub ugraşavuz, kendü ḳuṣūrumuz anlara bildürmiş olavuz, kendü elümüzile ölüm (11) kemendin boynumuza daḳmış olavuz. Olmaya ki anlaruŋ saṭavātı seyli bizüm üstümüze aḳub biŋ yıllıḳ (12) bünyāẕumuz yıḳavuz. Evümüz oġlancuḳlarumuz ḳamu anlaruŋ elinde esīr olub ᶜiffet ve ᶜismet mühri (13) ẖānedānumuzdan götrüle. Yigrek tedbīr oldur ki bir resm bilür ve söz yatın anlar, hünermend, bahādur, iş (14) görmiş, dili ṭatlu ilçi viribiyevüz. Vara, naṣīḥat balın anlaruŋ kīnleri aġusına ḳarub

45b

Mademki başlangıçta ben seçmedim hiç olmazsa sonunda düşüneyim, uygun bir vakitte tahttan ineyim. Belki insanların sıkıntısı tez geçer. Sordu: Bu şehirde müneccim var mı? Böylece ilmin hakikatlerinden ve fennin inceliklerinden olgunluğu olan bir müneccimi haber verdiler. O müneccimi hazır kılıp dedi: Benim tahttan ineceğim mübarek bir gün ve iyi bir saat seç. Müneccim sordu: Talihin hangi burçtadır ve yaşın kaçdır? İhtiyar doğduğu günü bilmez. Padişah dedi: Ömrüm yirmi gündür, fazla değil. Müneccim bu söze şaşırdı, sordu: Bu sözün manası nedir? Cevap verdi: Ömür odur ki talih bir kimseye yardımcı olup gönül muradıyla geçer. Sıkıntıyla geçen nasıl ömür olur? Ben ömrümden yirmi gün faydalandım, ancak gönlümün muradını tam buldum. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki kötü namla yaşamaktansa iyi namla yaşamak daha iyidir. Çünkü kötü namla yaşam hayat hükmünde sayılmaz. Sonra melik kaplana döndü ki sen ne dersin? Cevap verdi: Onların çokluğu ve kuvveti ortadadır. Eğer biz onlara karşı durup mücadele edersek kendi kusurumuzu onlara bildirmiş oluruz, kendi elimizle ölüm kemendini boynumuza takmış oluruz. Onların korkunç kuvvetlerinin selini bizim üzerimize akıtarak bin yıllık yapımızı yıkmayalım. Evimizin, çoluk çocuğumuzun hepsi onların elinde esir olup namus ve utanç mührü hanedanımızdan giderilmesin. En iyi tedbir şudur ki yol yordam bilir, konuşmaktan anlar, hünerli, bahadır, tecrübeli, dili tatlı bir elçi gönderelim. Varsın, nasihat balını onların kinlerinin zehrine karıştırıp

[112] Korkmaz, okumamış.

46a

(1) ġażabların sākin ide. Anlar daḫı bizüm yaraġumuz varın ve ḳavmümüzüŋ ṭoġrulıġın bilüb geldüklerine peşīmān (2) olub girü döneler. Eger dönmeseler çeri ḥāżır ḳılub şebḫūn idüb ḳażā-yı mübrem ki aŋsuzda anlaruŋ (3) dirnegin ṭaġıdub göŋlümüz murādın alalum. Andan melik ḳurda işāret eyledi ki sen ne dirsin? Ḳurd eyitdi: (4) Ben uṣlulardan ve rūzigār ṣınamış kişilerden işitdüm kim eyitdi[113], çün saŋa bir ḳuvvetlü düşmen ḳaṣd (5) eyleye, yumşaḳ geleciyile ve bezl-i māl ve eyü vaᶜdeyile dürişüb girü döndürmek gerek; malı, ṭatlu ᶜazīz cānuŋa (6) fidā ḳılasın. Andan melik yüz dilküye dutdı ki işbu tedbīrlerden ḳanḳısı yigdür? Dilkü eyitdi: İşbu (7) üçden ṭaşra degül. Yā ṣulh yā ḥīle yā cenk. Ammā evümüz ḳoyub anlara ḳarşu ṭurub uġraşmaḳ muvāfıḳ (8) degül. Zīrā su ve ᶜalef müteᶜazzir ola, buŋalavuz. Ḳavmümüz ḳaçmaḳ ardınca olub cenge uşaŋ olalar (9) ve bilmezüz ki her bir kişi ne idecekdür. Her kim kendü cengī ve işe yarar ola ve düşmen çerisin gen ve yaramaz ṣana, (10) düşmene ḳarşu vara, aŋa ol uġraya ki ol avcıya uġradı. Melik eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! (11) **Sāsitān-ı ṣayyād**. Dilkü eyitdi: İşitdüm ki bir avcı varıdı; yavlaḳ çābük-süvār, av işin gey anlar. (12) Gündüz avlardı, gice uyḳusında av taḥayyülin iderdi ve ol avcınuŋ bir tāzī iti varıdı, yilden ḳatı (13) yügürürdi. Bir evde otururken dericeden bir serçe girdi, ev bucaġından bir çetük sıçrayub ḳapdı. Avcı (14) anı gördi, sevindi, eyitdi: Ne cānavar olur bu hiç avda bundan çābük olmaya. İrte bunı ava bile alub

46a

öfkelerini sakinleştirsin. Onlar da bizim hazırlığımızın olduğunu ve gücümüzün gerçekliğini anlayıp geldiklerine pişman olup geri dönsünler. Eğer dönerlerse orduyu hazırlayıp aniden baskın yapıp onların topluluğunu dağıtıp gönlümüzün muradını alalım. Sonra melik kurda işaret etti ki sen ne dersin? Ben akıllı ve tecrübeli kişilerden işittim ki sana kuvvetli bir düşman saldıracağı zaman yumşak sözlerle, mal harcayarak, iyi vaatlerle anlaşıp geri döndürmek gerek. Malı, tatlı ve aziz canın için feda edesin. Sonra padişah tilkiye döndü ki bu tedbirlerden hangisi daha iyidir? Tilki dedi: Şu üçünden başkası değil. Ya barış ya hile ya cenk… Ama evimizi bırakıp onlara karşı durarak mücadele etmek uygun değil. Çünkü su ve yiyecek olmazsa bunalırız. Kavmimiz kaçmaya başlayarak savaşmaktan kaçınırlar ve her bir kişinin ne yapacağını bilmiyoruz. Her kim ki kendini savaşçı ve işe yarar; düşman askerini korkak ve işe yaramaz zannederse, düşmana karşı durursa o avcının başına gelen başına gelir. Padişah dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat dinleyelim. Avcının hikayesi. Tilki anlattı: İşittim ki bir avcı vardı. Oldukça hızlı at sürer, av işinden iyi anlar. Gündüz avlardı, gece uykusunda av hayal ederdi ve o avcının cins bir köpeği vardı. Rüzgardan hızlı koşardı. Bir evde otururken pencereden bir serçe girdi. Bir kedi evin köşesinden sıçrayıp kaptı. Avcı onu gördü, sevindi, dedi: Avda bundan daha hızlı olacak hangi hayvan var! Ertesi gün bunu yanına alıp av için

[113] Korkmaz, okumamış.

46b

(1) şınayayım, bir göreyim nicedür. Çün irte oldı, atına biŋdi, çetügi ḳoltığına aldı, av yirine vardı. Nāgāh bir (2) çalu dibinden bir keklik uçdı. Atdı. Çetük it gördi, ḳorḳusından diledi ki girü issinün ḳoltığına gire. (3) At başına doḳundı, at beliŋledi, issin yire vurdı helāk itdi. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim sen (4) kendü çerini çetük gibi ṣanub enbūh çeriye girmeyesin ve bilesin kim bizüm çeri aŋa ṭurmaz. Ammā ḳaplan didi kim (5) şebḫūn ḳılalum ve bu hiç vechile ṣavāb degül. Ol vaḳt olur ki düşmen ġāfil ve uṣaŋ ola. (6) Bilmege yaramaz . Ol kendü işinde ḥāżır ve göz dutub ṭururken şebḫūn nice olur? Ola ki ol bir dürlü (7) daḫı tedbīr ide ki bir deveci devesiyle itdi. Şehriyār eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān, eyit, işidelüm, didi[114]. (8) **Dāsitān-ı şuturbān bā-şutur**: Ḫōẕ dilkü eyitdi. İşitdüm ki bir devecinüŋ bir devesi varıdı. Her gün ṭuzladan (9) bir ağır yük vurub bāzāra götürür, ṣatardı. Bir gün deveyi esirgedi, ota ṣaldı ki kendü dilegince yüriye (10) tā birez āsāyiş ola, rāḥat bula. İttifāḳıla bunuŋ ḳadīmden bir ṭavşan dōstı varıdı; ol deveye uġrayu (11) geldi. Çoḳ zemāndan berü birbirin görmemişdi. Görişdiler. Ṭavşan deveyi yavlaḳ aruḳ görüb esirgedi, eyitdi: Ḳardaş, (12) ben seni semiz bir ṭaġ gibi gördümidi. Ne yavlaḳ elikmişsin, ṣūretüŋ, şeklüŋ azub tügün dökülmiş. Nā-(13) zenīn şeklüŋ ḫarāb olmış. Bād[115]! Şerīf mizācuŋa ve kerīm tab^cuŋa ne geldi kim şöyle olduŋ? Deve eyitdi: (14) İyvallāh, senüŋ kemāl-i şefḳatüŋden ki ben miḥnete uġramış miskīn ḥālin ṣorduŋ. Bihamdillāh mizācum

46b

deneyeyim, bir göreyim nasıldır. Sabah olunca atına bindi, kediyi koltuğuna aldı, av yerine vardı. Birden bir çalı dibinden bir keklik uçtu. Attı, kedi iti görünce korkusundan geri sahibinin koltuğuna girmek istedi. Atın başına değdi, at ürktü, sahibini yere vurdu, öldürdü. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki sen kendi ordunu kedi gibi zannedip kalabalık orduyla çarpışmayasın ve bilesin ki ordu ona karşı duramaz. Ama kaplan baskın yapalım dedi. Bu hiçbir şekilde doğru değildir. O düşman gafil ve dikkatsiz olduğu zaman olur. Bunu bilmek mümkün değil. O kendi işinde hazır ve dikkatli dururken baskın nasıl olur? Belki o da bir devecinin devesine yaptığı gibi başka bir tedbir alır. Padişah dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Deveci ve devesinin hikayesi. Tilki anlattı: İşittim ki bir devecinin bir devesi vardı. Her gün tuzladan ağır bir yük yükleyip pazara getirip satardı. Bir gün deveye acıdı, kendi dileğince gezip biraz rahatlasın diye ota bıraktı. Bunun eskiden tavşan bir dostu vardı. Tesadüfen o deveye rastladı. Çok zamandan beri birbirlerini görmemişlerdi. Görüştüler. Tavşan deveyi oldukça zayıf görüp acıdı, dedi: Kardeş, ben seni semiz bir dağ gibi görmüştüm. Ne kötü zayıflamışsın. Şeklin şemalin bozulup tüyün dökülmüş. Narin şeklin harap olmuş. Eyvah! Güzel şekli şemaline ne oldu ki böyle oldun? Deve cevap verdi: Eyvallah! Senin şefkatinin olgunluğundan ki ben sıkıntıya düşmüş fakirin halini sordun. Allah'a hamdolsun, şeklim

---

[114] Korkmaz, okumamış.
[115] Korkmaz, bar-ı şerif.

47a

(1) saġ ve ṭabīᶜatum yirinde. İllā sārubān zaḥmetinden bu ḥāle uġradum. Çoḳ zemāndur ki her gün teklīfile (2) ıraḳ yirden ḥālümden artuḳ ṭuz yükledüb ḳatı sürer, hergiz öginden geçmez kim birez zaḥmetüm yiynide. Lācerem bu (3) ḥāle girdüm. Az ḳalubdur ki ḳarġa başumda yuva yapa ve bu belāyı defᶜ eylemege bir çāre bilmezem. Ṭavşan eyitdi: (4) Egerçi sen ḳażā ḥükmiyile bu belāya boyun virdüŋ, Tengri teᶜālā emrin yirine getürdüŋ, ammā bu rence devā ve bu derde (5) çāre eylemek gerekdür. Ṭavşan eyitdi: Ben saŋa çāre ṣalıvireyin, bu zaḥmetden ḳurtıl. Deve eyitdi: Ne ola ? Senüŋ (6) keremüŋden niçe bunuŋ gibi luṭflar senden baŋa degdi. Eger bu miḥnetden dagı[116] ḳurtarursaŋ, ölince saŋa duᶜācı (7) olam. Ṭavşan eyitdi: Tedbīr oldur ki, çün girü ṭuz yükledüb süre gele, ol yoldagı suya giricek kim ortasına (8) varasın, çökgil, aŋaru berü idince ṭuzuŋ yarısı ḳalmaz, birez yükün yiynir. Çün bir iki nevbet eyle idesin, (9) deveci daḫı yükün yiynilde. Bunı işitdi ᶜazīm şāẕ oldı, tavşana duᶜā ḳıldı. Çün irte oldı, sārubān (10) deveyi sürüb ṭuzlaya gitdi. Girü bayaġılayın yük urdı ve çün su ortasına irdi, çökdi. Sārubān bir ḳaç (11) urub ṭurınca, tuzuŋ yarısı ḳalmadı, eridi, yüki yiynilüb yola girdi. Çün bir ḳaç kez eyle itdi, sārubān (12) deve mekrin bildi, bu kez yiyni yük yükletdi, sürdi. Deve eyitdi: Oḫ diŋlendüm! Raḥmet ṭavşana gelsün (13) ki bunı baŋa ögretdi. Suya çökesi olurısam ḫōẕ daḫı yiyni olur, ḳurtulıram didi, sevindi. Çün ki suya (14) geldi, ortasına varınca çökdi. Sārubān dagı[117] ḳodı geŋince yatdı. Yükdaḫı[118] ḥaḳḳınca su yutdı. Eyle

47a

sağlığım iyi ve yerinde. Ancak devecinin eziyetinden bu hale geldim. Uzun zamandır her gün zorla uzak yerden kaldırabileceğimden fazla tuz yükleyip hızla sürer, biraz yükümü hafifletmek hiç aklına gelmez. Şüphesiz bu hale geldim, az kaldı karga başımda yuva yapacak. Üstelik bu sıkıntıyı gidermek için bir çare bilmiyorum. Tavşan dedi: Sen bu sıkıntıya kader düşüncesiyle rıza göstersen de, Tanrı taalanın emrini yerine getirsen de bu hastalığa deva, bu derde çare eylemek gerek. Tavşan dedi: Ben sana çare söyleyivereyim, bu zahmetten kurtul. Deve dedi: Ne olur, senden, senin kereminden bunun gibi nice iyilikler bana dokundu. Eğer bu sıkıntıdan da kurtarırsan ölünceye kadar sana duacı olayım. Tavşan dedi: Çaresi şudur ki yine tuz yükleyip sürerek gelirken o yoldaki suya girince, ortasına varınca çök, ileri geri hareket edince tuzun yarısı kalmaz, biraz yükün hafifler. Bir iki sefer öyle yaparsan deveci de yükünü hafifletir. Bunu duyunca çok mutlu oldu, tavşan dua etti. Ertesi gün olunca deveci deveyi sürüp tuzlaya gitti. Yine önceki gibi yük yükledi. Suya ulaşınca çöktü. Deveci birkaç tane vurup kalkıncaya kadar tuzun yarısı kaldı, yarısı eridi. Yükü hafifleyip yola düştü. Birkaç kez öyle yapınca deveci devesinin hilesini anladı. Bu kez hafif yük yükleyip sürdü. Deve dedi: Oh rahatladım! Tavşandan Allah razı olsun ki bunu bana öğretti. Suya çökecek olursam daha fazla hafifler, kurtulurum, dedi, sevindi. Suya gelip ortasına varınca çöktü deveci de izin verdi, boylu boyunca yattı ve yük de alabildiğince su yuttu. Öyle

---

116 دغ
117 دغ
118 يوكدخى

47b

(1) ağır oldı kim deve zebūn oldı ve ṭuzı unıtdı. Sārubān güle güle gelüb deveyi ṭururdı. Bir ḳaç urub (2) becid sürdi. Eyle oldı kim yürimege mecāli ḳalmadı. Gümrenüb eyitdi: نحن كما كنّا وزادنى الطّنبور نعمة Sārubān (3) eyitdi: İy uzun aḥmaḳ ve iy siyeh kelīm bez̠baḫt! Bir nesne ögrendüŋ ve çok nesne unıtduŋ. Benüm fikrüm (4) senüŋ fikrüŋden ḳaçan girü ḳala. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim tā bilesiz ki anlar daḫı bizüm endīşemüzden (5) fāriġ degüller. Olmaya anlar daḫı yig fikr itmiş olalar. Ammā eger ṣulh isteyüb tuḥfeler daḫı viribiyevüz, kendü (6) ᶜācizlıġumuz bildürmiş olavuz. Pes ilçi şöyle viribiyelüm: Senüŋ şecāᶜatuŋ ve ᶜadlüŋ ve raᶜiyyete daḫı (7) şefḳatüŋ ve çevre yoldaşlaruŋa nüvāḫtuŋ ve raᶜiyyetüŋ saŋa muḥabbetin ve leşkerüŋ ṭoġrulıġın aŋa (8) aŋladub andan ḫaber alsun. Andan biz daḫı aŋa göre yaraḳlanavuz. Pes bir ḳurd kim ol pāẕişāhuŋ (9) emīni ve ḫalvetde mūnisiyidi. Anı iḫtiyār ḳılub peygām ısmarlayub viribidiler kim, eyit aŋa: eṭrāf-ı (10) ᶜālemde bugün ẓāhir ve rūşendür ki ben cenk-cūy ve ṣaflar yırtıcı ve cümle cānavar ve maḫlūḳāt arasında (11) ki ādem oġlanı gözindedür, bahādurların ḳamu baŋa teşbīh iderler ve ḳamu yırtıcılar sulṭānı benven[119] ve bu vilāyet (12) baŋa atadan dededen mīrās̠dur. Hiç kimesne şimdiyedegin benüm vilāyetüm dutmaḳ istemedi ve kimse bizümle (13) cenk idüb żafer bulmadı ve ben daḫı kimse iline hiç yavuz ḳaṣd eylemedüm ve kimseni gücile yoldaş (14) ve raᶜiyyet idinmedüm ve yādları kendüzüme biliş ve dōstlarumı eyü dil birle emrüme muṭīᶜ ve fermānrām

47b

ağır oldu ki deve perişan oldu, tuzu unuttu. Deveci gülerek gelip deveyi kaldırdı. Birkaç kez vurup hızlıca sürdü. Öyle oldu ki yürümeye mecali kalmadı. Homurdanıp dedi: *"Biz olduğumuz gibiyiz / Tambur bizim şevkimizi arttırır"* Deveci dedi: Ey uzun ahmak ve ey kara cahil! Bir şeyi öğrendin, çok şeyi unuttun. Benim aklım senin aklından nasıl geri kalır. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki onlarından bizim düşüncemizden habersiz olmadıklarını bilin. Onlar daha iyi düşünmüş olmasınlar. Ama barış isteyip hediyeler gönderirsek de kendi güçsüzlüğümüzü bildirmiş oluruz. O zaman elçiyi şöyle gönderelim: Senin yiğitliğini, adaletini, halkına karşı şefkatini, etrafındaki yoldaşlarını koruman ve halkın sana karşı sevgisini, askerin bağlılığını ona bildirip ondan haberi olsun. Sonra biz de ona göre hazırlanırız. Böylece padişahın güvendiği bir dostu seçip haber emanet edip gönderdiler ki ona söyle: Bu gün bütün dünyada bilinir ki ben savaşçı ve saflar yırtıcıyım; bütün hayvanlar ve yaratıklar arasında savaşçıların hepsini bana benzeten insanoğlunun gözünde bütün yırtıcıların sultanı benim ve bu ülke bana atadan ve dededen mirastır. Şimdiye kadar hiç kimse benim ülkemi işkal etmek istemedi ve kimse bizimle savaşıp zafer elde edemedi ve ben de kimsenin ülkesine hiç kötü niyet beslemedim ve kimseyi zorla yoldaş ve halk edinmedim ve yabancıları, kendime tanıdık; dostlarımı tatlı dille emrime boyun eğmiş

---

[119] Korkmaz, benden.

48a

(1) ḳıldum ki bunuŋ gibi günde benüm öŋümde cān-baş oynayub vefā göstereler. Bu dükeliyle haḳ Te^{c}ālā ḥazretine (2) şükrüm çok ve tevekkülüm ḳavīdür. Çün ẓulm ayağın uzadub gücile yurdumuza ḳaṣd ḳılduŋ, bu iş Tengri (3) ḳatında mazmūm ve şerī^{c}atda ḥarām, mürüvvetden ıraḳdur. Saŋa yigrek oldur kim bu işe peşīmān olub (4) selāmet yolın dutub girü dönesin ve illā mümkindir ki bu bizüm çerimüz elinde zebūn olasız ve dişlerinde (5) giriftār olasız ve bu ḳadar naṣīḥat emīn söz ki söyledüm pāẕişāhlar emīni ve devletlüler ḳānunı yirine (6) gelsün diyü, didüm. Ṣanmasun kim ḳorḳu ve iḥtiyāṭdan ötrü didüm. Çün ḳurd bu peygāmı degürdi, pil (7) ḳaḳıyub āşüfte oldı. Ol meclisde hergiz endīşe eylemeden sefīhlerden bir sefīh ki dürüst sözlü, (8) ḥayāsı kem, bir perīşān-ḫū, girān pile buyurdılar: Var, ol arslana di ki sen ma^{c}reke erenler meclisin ḳanda (9) gördüŋ ki sāḳīler başlar çanağın ḳadeh idinüb ecel şarābına sākī olurlar ve iş erenleri cigerlerin (10) ḳılıçları odında kebāb eyleyüb yidüklerin ne bildüŋ ? Her çend ki ḥamāḳat esrügine dınmaḳ yoḳ, ögün (11) dir, kendüzün görmegi ḳo, imkān fevt olmadın, çāre ḳıl, uşbu ḫiṭāb gözine sürme eyle. Andan öŋdin (12) ki oğul ḳız emān bilmez piller elinde esīr olub ḫānumān ġārete varub biz maẓlemeye girevüz, oğul ḳız elin (13) alub bir yaŋa gidüŋ tā biz ol ẓulm odına yanmış ve ḫışmuŋ ḳılıcından mecrūḥ olmış ra^{c}iyyet dirşürüb (14) ^{c}adlümüz suyıyla ve merḥamet merhemiyle devā ḳılub cerāḥatların oŋaravuz yāḫūẕ nāmūsı başuŋdan

48a

kıldım ki böyle bir günde benim önümde canını başını ortaya koyup vefa göstersinler. Bununla birlikte Hak taala hazretine şükrüm çok ve inancım güçlüdür. Zulüm ayağını uzatarak zorla yurdumuzu işkal etmeye niyet etsen de – bu iş Tanrı'nın katında yerilmiş, şeriatta haram ve insanlıktan uzaktır- senin için en iyisi bu işe pişman olup, barış yolunu tutup geri dönmektir. Yoksa bizim ordumuzun elinde ezilip, dişlerinde çiğnenebilirsin. Bu kadar söylediğim nasihat ve barışçı sözleri padişahların güvenilirliği ve devletlilerin adeti yerine gelsin diye söyledim. Sanmayın ki korku ve tedbirden söyledim. Kurt bu haberi ulaştırınca fil sinirlenip çıldırdı, hiç düşünmeden o meclisteki utanmaz, sinirli akılsızlardan akılsız bir file emrettiler. Git o aslana de ki sen savaş alanı olan erenler meclisini nerede gördün ki sakilerin baş çanaklarını kadeh yapıp ölüm şarabına saki olduklarını ve iş erenlerinin ciğerlerini, kılıçlarının ateşinde kebap yapıp yediklerini nasıl bildin? Her ne kadar ahmaklık sarhoşu dikkate alınmasa da aklını başına topla, kendini övmeyi bırak, fırsat elden gitmeden çare kıl. Bu sözleri gözüne sürme yap. Biz o zulüm ateşiyle yanmış ve hışım kılıcından yaralanmış halkı toplayıp adaletimizin suyuyla ve merhamet merhemiyle deva kılıp yaralarını tedavi edinceye kadar oğlunu kızını acımasız filler elinde esir alıp ailen yağmalanıp biz zulüm yapmadan önce çoluk cocuğun elinden tutup bir tarafa gidin veya gururunu

48b

(1) gidergil, bizüm fermānumuza muṭī^{c} ve münḳād ol. Her ḳanda dilesen yir su otlaḳ, bizüm berātumuzıla iḫtiyār ḳıl ve illā (2) her ne ki göresin, kendözüŋden bil. Çün ilçi arslana bu ṭarīḳ birle peygām degürdi ve arslan sükūnet zencirin (3) üzüb ilciyi yırtmaġa ḳaṣd eyledi kim paralaya, girü kendüye eyitdi: Ol gelmiş ^{c}ādeti bozub ilçi öldürmek gey (4) olmaya. Pes dilküyi ḥāżır ḳıldı ki bu söze ne cevāb virmek gerek. Dilkü eyitdi: Uşbu söz ki pil didi, delīldür (5) ki rāyı süst ve endīşesi perīşān ve göŋli gözi kördür. Zīrā hiç ^{c}āḳıl kendü ḳuvvetine i^{c}timād ḳılmaya kim (6) dimişlerdür dört nesne her çend ki düşmen ola, az ve ḥaḳīr ve ḫōr görmek gerekmez: bir od, bir borç, bir renç bir (7) düşmen ve düşmen ne ḳadar ki ża^{c}īf ola, çün ḥadden geçeler manṣūr olur, her çend ki anlaruŋ gövdeleri (8) ḥavl ve büyükdür. Çün ceng ü ḥarb ve ḳaçmaḳ vaḳti ola, zebūn olurlar ve çoḳlıġıla daḫı iş olmaz (9) tā Tengri te^{c}ālādan feth ve nuṣret olmayınca ve iş bilür kişiler dimişlerdür ki, çeri çoġından endīşe (10) eylemegil, göŋül birligin istegil, kendü işüŋde s̱ābit ḳadem ol, endīşeŋ ra^{c}iyyet üzre ḫayr ve niyyetüŋ ḳavmüŋ (11) haḳkında eyü ve şer^{c} ḳānūnın ri^{c}āyet ḳılġıl tā kim Tengri nuṣret ve yardumı senüŋile ola ve çün aḥvāl buŋa (12) degdi ve biz daḫı gerek kim dürüst rāy ve ṭoġru göŋül birle düşmene ṭoġru ṭuravuz ve niçe ża^{c}ifler eyü rāy (13) birle ẓafer bulub kīn almışlardur. Nite ki ol yumurda oġrısı sıçan, ol bir ketḫuẕā ile itdi. Arslan eyitdi: Nicedür ?(14) Ol dāsitān eyit, işidelüm. **Dāsitān-ı mūş bā-ketḫuẕā**: Dilkü eyitdi kim bir ketḫuẕā varıdı; eli ṭar ve derviş

48b

ayaklarının altına alıp bizim fermanımıza boyun ey, her neredeki yeri, suyu, otlağı istersen bizim iznimizle seç, aksi halde başına ne gelirse kendinden bil. Elçi aslana bu şekilde haber ulaştırınca aslan sükunet zincirini kırıp elçiyi pare pare parçalamaya niyet etti. Yine de kendine dedi: Gelmiş adeti bozup elçi öldürmek iyi olmaz. Sonra tilkiyi bu söze ne cevap vermek gerek diye hazır kıldı. Tilki dedi: Filin söylediği bu söz kararsız, kafası karışık, gönül gözünün kör olduğuna delildir. Çünkü akıllı olan kendi kuvvetine hiçbir zaman güvenmez, ki demişlerdir: Düşman da olsa dört şeyi az, küçük görmek ve önemsemememek gerekmez: Biri ateş, biri borç, biri hastalık, biri ne kadar zayıf olsa da düşman. Haddi aştıkları için bize yardım gelir. Her ne kadar onların gövdeleri güçlü ve büyük olsa da savaş ve kaçış vaktinde ezilirler. Tanrı taaladan zafer ve yardım olmayınca çoklukla da iş olmaz. Üstelik demişlerdir: Ordunun çokluğunu düşünme, gönül birliğini iste, kendi işinde sabırlı ol, halkın hakkında da düşüncen hayır, niyetin iyi, şerri kanunlara uy ki Tanrı'nın zaferi ve yardımı seninle olsun. Durum böyle olursa bizim de kararlılık ve gönül bağlılığıyla düşmana karşı durmamız gerekir. Nice zayıflar iyi niyetle zafer bulup intikam almışlardır. O yumurta hırsızı sıçanın bir adamla yaptığı gibi… Aslan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Sıçan ve adamın hikayesi. Tilki anlattı: İşittim ki eli dar, fakir bir adam vardı ve

49a

(l) ve anuŋ bir ḳāni[c] , mestūre [c]avreti varıdı; envā[c] diyānet birle ārāste ve anlaruŋ bir çift tavucaḳları (2) varıdı. Ol tavuḳ yumurdladuḳça bir sıçan anı oġurlarıdı. Er ṣanurdı ki [c]avret kendü ẖarcına sürer, dembedem savaşurlarıdı[120]. (3) [c]Avret muġallaẓa and içüb inandurımaz. Bir gün gördü ki sıçan yumurdayı inine çeker, yügürüb erine ẖaber itdi. Er (4) geldi, anı eyle görüb, [c]avreti esirgedi. Bir duzāḳ eyleyüb sıçan ininüŋ ḳapusına ḳodı. İttifāḳıla bir gün bir sıçan (5) bu ev sıçanına ḳonuḳ geldi. Mā-ḥażır nesne bulınmadı ki ḳonuḳ öŋine ḳoya. Pes ḳonuġına yumurda ḳıṣṣasın (6) söyledi. Bu ḳażāsı gelmiş ilerü geldi ki duzāḳdan geçe, yumurdayı ala. Ecel çenberi boynına geçüb duzāḳ (7) altında yaṣṣılandı[121]. Baẖtlu ol kişi kim yumurdadan ötürü kendüzin kendü eliyile ḳażā çengāline (8) aṣmaya. Pes ev sıçanı ḳonuḳ vāḳı[c]asından yavlaḳ ẖāṭırı perākende olub cānı acıdı, eyitdi: [C]Aceb (9) nice ola kim intiḳām çeküb bu erden kīn alam. Ben kendü nefsümle ol işi başarmayam. Ana gey mu[c]āvin (10) gerek. Meger ol fulān [c]aḳreb ki buncadan berü anuŋıla renc ü rūzigār iletdüm. Anuŋ yardumıyıla bu derdi (11) def[c] eyleyüb göksüm ṣovıdam. Pes ṭurdı, ol [c]aḳreb ḳatına vardı, ġāyet tevāżu[c] birle selām virdi, (12) ẖiẕmet gösterüb iştiyāḳı [c]arza ḳıldı ve ketẖuẕā konıġın öldürdügi ḥāli bildürdi ve kendü (13) anuŋ firāḳından ḥasret ve ġuṣṣa yidügin şerh eyledi, eyitdi: İy ḳarındaş, anca baḳaram ḳamu dōstlar (14) arasında senden yigrek düşmenden kīn almaġa ve vāḳı[c]aya uġramışa yardum ḳılmaġa kimse göremezin.

49a

onun kanaatkar, namuslu bir hanımı vardı. Çeşitli dini vasıflarla donanmıştı. Onların bir çift tavukları vardı. O tavuk yumurtladıkça bir sıçan onu çalardı. Adam kadının kendisi için kullandığını zannederdi. Zaman zaman kavga ederlerdi. Kadın kesin yeminler edip inandıramazdı. Bir gün sıçanın yumurtayı inine çektiğini gördü. Koşup kocasına haber verdi, adam geldi, onu öyle görünce hanımına acıdı. Bir tuzak yapıp sıçanın ininin kapısına bıraktı. Tesadüfen bir gün bir sıçan bu ev sıçanına misafir geldi. Hazırda misafirin önüne koymak için bir şey bulunmadı. Sonra misafire yumurta hikayesini anlattı. Bu eceli gelmiş tuzaktan geçerek yumurtayı almak için ilerledi. Ecel çemberi boynuna geçip tuzak altında ezildi. Ne şanslı kimse ki yumurta sebebiyle kendini, kendi eliyle ölüm çengeline asmasın. Sonra ev sıçanı misafir olayından oldukça üzülüp canı yandı, dedi: Acaba nasıl bir intikam alırsam bu adamdan öcümü almış olurum? Ben kendi kendime o işi başaramam. Ona iyi bir yardımcı gerek. Belki bu kadar zamandan beri beraber bela atlattığım ve zaman geçirdiğim filan akrebin yardımıyla bu sıkıntıyı atlatıp yüreğimi soğutayım. Sonra kalktı, o akrebin yanına vardı. Oldukça alçak gönüllülükle selam verdi, saygıyla yakınlık gösterdi, adamın misafirini öldürdüğünü anlattı; onun ayrılığından kaynaklanan hasreti ve nasıl kederlendiğini açıkladı, dedi: Ey kardeş! Bu kadar bakarım, bütün dostlar arasında düşmandan intikam almak için ve başına kötü bir olay gelene yardım etmek için senden iyi kimseyi göremiyorum.

---

[120] Korkmaz, sevişürleridi.
[121] Korkmaz, yaslandı.

49b

(1) Ne ola eger luṭf eyleyüb ol merḥūm ve maẓlūm kanın alasın ve senüŋ ḫōẕ ᶜādetüŋ hemīşe (2) kīn almaḳdur, tā ben miskīne daḫı teşeffī ḥāṣıl ola. Ölince saŋa minnetdār ve duᶜācı olam. Aḳreb eyitdi:(3) Her çend ki merrīḥ gibi kīn ve ġażabıla ṭolmışam, ammā nideyin kendü evüŋe geldüŋ. Yoḫsa bir żarbıla işüŋ (4) bitürevüm. Hele fāriġ ol. Ümīẕdur ki ol bīçārenüŋ kanın isteyüb ḳıṣāṣ ḳılıcın kanlu boynına (5) vuram. ᶜAḳreb sıçan evine varub zuḥal ve merrīḥ gibi bir ḫubs̱ evinde cemᶜ oldılar. ᶜAḳrebi getürüb (6) kendünüŋ bir delüginde gizledi, üç pāre altun çıḳarub ketḫuẕā helākine ḳodı ve ḳangı zīrek (7) ve dānā kişidür kim altuna aldanmadı. Bir altunı ev ortasında bıraḳdı ve birin delük dibinde ḳodı (8) ve birinüŋ yarusın içerü yarısın ṭaşra ḳodı. Çün ketḫuẕā dervīş altunı gördi, şāẕile ṭolub (9) aldı, bağrına baṣdı. Bir daḫı delük ḳatında buldı. Ol iki altunı iki gözine urub ḳażādan ġāfil (10) oldı. Pes belā dikenin nice göreydi. Birezden ol bir altunı daḫı gördi. Ṭamaᶜ elin uzadub dutdı, (11) derḥāl ᶜaḳreb aġulu dikenin altundan öŋdin ketḫuẕāya degürdi. Sıçan kanın cānı ṭamarından (12) aldı. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim bilesin ki sıçan ḳamu żaᶜīflıġı birle bunuŋgibi[122] iş elinden geldi, (13) ümīẕdür ki biz daḫı düşmenden girü ḳalmayavuz. Gelüŋ imdi tevekkül Tengriye ṭoġru ḳılub savaş yaraġın (14) ḳılalum. Çün ögüt anuŋ derdine aṣṣı ḳılmadı, bārī güç daġı kār eyleye ki āḫiru'l-davā-i'l-key. Ḳurda

49b

Ne olur lütuf eylesen de o rahmetli ve mazlumun kanını yerde koymasan ve senin kendi adetin her zaman intikam almaktır ki ben fakire de öç alma nasip olsun. Ölünceye kadar sana minnettar ve duacı olayım. Akrep dedi: Her ne kadar Merrih yıldızı gibi öfkeyle ve gazapla dolsam da ne yapayım. Kendi evine geldin. Yoksa bir darbeyle işini bitiririm. Hele rahat ol. İnşallah o biçarenin kanını yerde koymayıp kısas kılıcını kanlı boynuna vurayım. Akrep sıçan evine varıp Zuhal ve Merrih gibi toplandılar. Akrebi getirip kendinin bir deliğinde gizledi. Üç altın para çıkarıp adamın ölümü için bıraktı. – hangi zeki ve bilgin kişi altına aldanmadı!- bir altını evin ortasına bıraktı, birini deliğin dibine bıraktı ve birinin yarısını içeri yarısını dışarı bıraktı. Fakir adam altını görünce sevinçle dolup aldı, bağrına bastı. Bir de deliğin yanında buldu. O iki altını iki gözüne koyup ölümden habersiz oldu. Böyle bela dikenini nasıl görsün. Birazdan öbür altını da gördü. Açgözlülük elini uzatıp tuttu. Akrep hemen zehirli dikeni altından önce adama dokundurdu. Sıçanın kanını can damarından aldı. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki sıçanın bütün zayıflığına rağmen böyle bir elinden geldi. İnşallah bizim de düşmandan geri kalmayacağımızı bilin. Gelin şimdi Tanrı'ya güvenip savaş hazırlığı yapalım. Maden öğüt onun derdine çare kılmadı, hiç olmazsa kaba kuvvet işe yarar ki son davet: Kurdu

[122] بونككب

50a

(1) girü biti yazub bile viribidiler. Biti mazmūnı budur kim بصّرک الله بعیوب النّفس و نصرک علی جنوده (2) مگرآنکه هر گز نکر دست کس - بری من نمودن بر دست بس - بمردی (3) جهان را بچشم جوانی مبین - تو چنکال شیران کجا دیدهء - که آواز روباه نشنیدهء (4) Bu maᶜlūm ve rūşendür ki şaṭranç ᶜilmin Hindūstān dānāları düzmişdür ki sizüŋ yirüŋüzden (5) ve anı taṣnīf iden gey ᶜāḳıl ve zīrek üstāẕimiş ve anı şöyle vaż ᶜ eylemiş kim bir kişi ki çābük (6) dest ve bihbāz ola, ḫaṣmına oyun yirinde ruḫ ṭarḥ virür. Zīrā ḫaṣmın bilür ki kende-bāzdur. (7) Nāgāh bir oyın döşer ki bir ferdiyile[123] bir dāyirede şahmāt ider ki hezār ruḫ ve pil ᶜāciz ḳalur. Pes sen (8) şaṭrancı ol hevese oynarsın ki ḫaṣmı ütesin. Kendü oynuŋ gözedürsin, ḫaṣmuŋ oynına baḳmazsın. (9) Bihbāz, gerek kendü oynın nice gözedürse, ḫaṣmı oynın daḫı eyle gözedürse, şahmāt olası yirden (10) saḳına. Nāgāh olmaya ki ḥīle ferzinin eyle bıraġaḳi, sen çoḳ filile oynayub ilerü iletmeyesin, (11) ᶜākibet ḥayret barmaġın ısırub ḫacīl ḳalasın. Çü sen kendü hevāna uyub gövden büyükligine baḳub (12) bizüm yurdumuza yavuz ḳaṣd eyledüŋ, şek degül kim Haḳ taᶜālā kendü luṭfından mazḷūmlar yardımcısıdur, (13) żaᶜīflere ḳuvvet virür ve وارسل علیهم طیراً ابابیل[124] eyitdügi gibi boynuŋuz burnuŋuzdan getürevüz. (14) Piller sulṭānı çün bunı oḳıyub mażmūnın bildi, ġażabdan ṭoldı, diledi kim ḳurdı ḫortumıyla

50a

tekrar mektup yazıp beraber gönderdiler. Mektubun muhtevası şudur: *"Allah sana nefsinin ayıplarını göstersin / ve nefsinin düşmanlarına karşı sana yardım etsin / Hiç kimse yapmamış olsa bile benim için el üstünde göstermek yeterlidir / İnsanlara olan kini ve öfkeyi gönlünden at / Dünyayı bir çılgın gencin gözüyle görme / Sen aslanın pençesini ve tilkinin sesini nerede işitmişsin?"*. Şu malumdur ve açıktır ki satranç sizin ülkenizden olan Hindistan bilginleri hazırlamıştır ve onu hazırlayan çok akıllı, zeki bir üstatmış ve onu şöyle icat etmiş: Bir kişi eli çabuk, iyi bir oyuncu olursa rakibine oyun yerinde kale verir. Çünkü rakibinin tuzağa düşeceğini bilir. Birden bir oyun hazırlar: Bir ferdi ile bir dairede şah mat eder ki binlerce kale ve fil yetersiz kalır. Sonra sen satrancı rakibini yenmek için çok istekli oynarsın. Kendi oyununu gözetirken rakibinin oyununa bakmazsın. İyi oyuncu kendi oyununu nasıl gözetirse rakibinin oyununu öyle gözetmeli ki şah mat olacağı yerden kurtulsun. Ansızın hile ferdini/ yemini öyle koyar ki sen çok fille oynayıp hareket edemez olmayasın. Sonunda şaşkınlıkla parmağını ısırıp utanmayasın. Sen kendi hevana uyup, gövdenin büyüklüğüne güvenip bizim yurdumuza kötü niyet beslediğin için şüphesiz – Hak taala kendi lütfuyla mazlumların yardımcısıdır- zayıflara kuvvet verir. "*Onların üzerine ebabil kuşlarını gönderdi."* dediği gibi boynunuzu burnunuzdan getiririz. Filler sultanı bunu okuyup manasını anlayınca öfkeden deliye döndü. Kurdu hortumuyla haşat eylemeyi düşündü.

---

123 Korkmaz, ferd yinile.

124 Kur'an 105. sure, 3. ayet.

50b

(1) ḫord eyleye. Girü ṣabr ḳıldı. Ḳurda cevāb virüb gönderdi. Kendü eglenmedin yüridiler. Piller ayaġından, (2) gün yüzin toz dutdı; taġ ve ṭaş, depe ve yazı bir oldı. Dilkü eyitdi: İy melik bilgil ki, her bir cānavar (3) bir dürlü cenk ider. Kimi şecā[c]at birle ilerü yüriye ve kimi mekr ü ḥīleyile er aḳtara ve kimi heybet ve ṣalābet (4) birle ṣaflar söke. Biḥamdillāhi, bu dükeli senüŋ çerüŋde ḥāżır. İmdi vaḳtıdur kim erenler ḥamiyyet ḳuşaġın cānları biline (5) baġlanub nāmūs saḳlayub ölüme rāżī olalar ve düşmenden girü ḳalub zebūnlik adın ḳabūl itmeyeler. (6) Faṣl-ı muṣāf-ı pil ve arslan ve nuṣret bulduḳları. Ve bunlaruŋ orduları ḳatında bir ulu ırmaḳ varıdı (7) ve öŋi yazıyıdı. Arslan buyurdı, ol yazıya su ṣaldılar, ṣaḥrā bir kezden çoḳraḳ ve bataḳ oldı. Buyurdı ki: Siz (8) yirüŋüzden ırılman, görelüm anlar ne düzene gelürler. Pes cümle vuḥūş[125] ṣaf baġlayub ṭurdılar. Tengriden (9) ḳażā nice ola ve nuṣret ruk[c]ası kime dege ve hezīmet yolın kim duta? Andan bahādur ve mubārizler ilerü yüriyüb (10) çeriyi yaşadılar[126]. Dilkü ve çaḳal ve ḳurd gibi cānavarlar ki gövde yiyniyidi, ilerü dutdılar. Ayu, geyik, arslan (11) ve ḳaplan, bularuŋ gibi cānavarlar girü ṭurdılar. Buyurdı ki, siz bu gömülgeni aŋa geçüŋ, biz berü yaŋa ṭuralum. Çün (12) bunlar size ḥamle ḳılalar, ol ḳuru yirde çevre çevre segirdişüŋ , daġıluŋ, ḳaçuŋ ve size dönmek geŋezdürür (13) ve anlara ḳatı ṣarbdur. Çün sizi ḳovalar, dönün girü bizdinyaŋa[127] ḳaçuŋ, gövdeŋüz yiynidür, ayaġuŋuz daḫı gey batmaz, (14) sekriyüb berü geçün. Biz daḫı ḳaçar gibi olavuz, tama[c] ḳılub ilerü geleler, piller sulṭānı daḫı fir[c]avn gibi

50b

yine de sabretti, kurda cevap verdi, gönderdi. Kendileri oyalanmadan yürüdüler. Fillerin ayağından gökyüzünü toz kapladı, dağ taş, tepe ova dümdüz oldu. Tilki dedi: Ey melik! Bil ki her bir hayvan farklı şekilde savaşır. Kimi cesaretle ileri atılır, kimi hile hurdayla adam öldürür ve kimi heybet, kuvvetle saflar söker. Allah'a hamd olsun, bunların hepsi senin etrafında hazır. Şimdi erenlerin hamiyet kuşağını canlarının beline bağlayıp şereflice ölüme razı olma vaktidir ve düşmandan geri kalıp rezillik namını kabul etmeme zamanıdır. Fil, aslan ve onların taraftarları ve savaş alanı bölümü. Bunların ordularının karşısında büyük bir ırmak vardı ve önü ovaydı. Aslan buyurdu, o ovaya su saldılar, ova tamamıyla batak oldu. Buyurdu ki siz yerinizden ayrılmayın, bakalım onlar nasıl bir düzene girerler. Sonra bütün hayvanat saf bağlayıp durdular. Bakalım Tanrı'nın yazgısı nasıl olur, talih kimin yüzüne güler. Ondan sonra bahadır ve cengaverler ileri çıkıp orduyu düzenlediler. Gövdesi hafif olan tilki, çakal ve kurt gibi hayvanları öne yerleştirdiler. Ayı, geyik, aslan ve kaplan gibi hayvanları arkaya yerleştirdiler. Buyurdu ki siz bu bataklığın karşısına geçin; biz beri tarafa yerleşelim. Bunlar size hamle kıldıklarında o kuru yerin çevresine kaçın, dağılın. Size dönmek kolaydır; onlara ise oldukça zordur. Sizi kovaladıklarında geri dönün bizden yana kaçın. Gövdeniz hafiftir, ayağınız da kolayca batmaz, sıçrayıp beriye geçin, biz de kaçar gibi oluruz. Arzulayıp ileri gelsinler. Fillerin sultanı da Firavun gibi

---

[125] Korkmaz, vü huş.
[126] Korkmaz, basdılar.
[127] بزدنيكا

51a

(1) kendü kerr ü ferrine ve büyük gövdesine inanub ilerü yüridi ki savaş yirin duta. Dört ayağı ḳarnına degin balçıġa (2) batdı. Pes ol uvaḳ cānavarlar öŋince ḳaçdılar. Bu yaŋadın daḫı arslan, ḳaplan ḥaşatıla ḳaçar gibi oldı. (3) Piller anı görüb ṣıduḳ diyü segirdim ṣaldılar. Anlaruŋ umduġı oldı ki her biri bir cānavar ḫorṭumıyıla hevāya (4) dügdürüb sünükin uvadup ḫurd eyleyedi. Bilmediler ayruġa ṣanduḳları kendülere uġraya. Çün yilüb ilerü kendü (5) ayaḳlarıyıla mekir batağına batdılar. ولا تلقوا بايديكم الى التّهلكة ma ᶜnīsin bellü bildiler. Pes ol çoḳraġa (6) boyunlarına degin batdılar ve ol piller sulṭānı direk gibi bir ayağın çıḳarub birin basınca ol uvaḳ cānavarlar derisin, etin sünükinden ayırtladılar. Pes imdi kişi gerek kendü ḳuvvetine ve çerisi çoḳlıġına inanub (8) kimse mülkine ṭamaᶜ ḳılmaya ve hem yurd issi daḫı yurd haḳḳın ve raᶜiyyet ḳadrin bile, tā olmaya kim elin alub mülk (9) ḳadrin bilmedüŋ, gel Tengri mülkinden çıḳ, mülki ayruġa virdiler dimeye ki [128] قل اللّهمّ مالک الملک El-āyet (10) Temām oldı pil ve arslan ḥikāyeti, şürūᶜ kılduḳ deveyile perhīzkār arslan bābına ve anuŋ içinde (11) beyān ḳılduḳ ki kişi kendü mekrinden ve yavuz endīşesinden neye uġraduğın. **Sekizinci bāb**. (12) Melikzāde eyitdi: İşitdüm kim bir perhīzkār arslan varıdı; ḥelāl-ḫōr, kem-āzār, ġarīb-nüvāz ve (13) raᶜiyyet-perver; heybet odı ve rahmet suyıyıla bir yirde ḳonılmış, çehresi maḥbūb, manẓarı merġūb; (14) ᶜadli altında ḳurd ḳoyunıla şeker gibi ḳarışmışdı. Yoz ile geyik, gülile diken gibi bir bıŋardan su içerlerdi, ḳurd

51a

kendi gücüne ve büyük gövdesine güvenip savaş alanını ele geçirmek için ileri yürüdü. Dört ayağı karnına kadar balçığa battı. Sonra ufak hayvanlar önünden kaçtılar. Bu taraftan aslan, kaplan da bozgunla kaçar gibi oldular. Filler onu görüp bozguna uğrattık diye koşmaya başladılar. Onların amacı her biri bir hayvanı hortumuyla havaya kaldırıp, kemiklerini ufalayıp haşat eylemekti. Başkaları için düşündüklerinin kendilerinin başına geleceğini bilmediler. İleri koşunca kendi ayaklarıyla hile batağına düştüler. “*Ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız*.” manasını tam anladılar. Böylece o bataklığa boyunlarına kadar battılar ve filler sultanı direk gibi bir ayağını çıkarıp diğerini basıncaya kadar o ufak hayvanlar derisini, etini kemiğinden ayırdılar. Öyleyse şimdi kişi kendi kuvvetine ve ordusunun çokluğuna güvenip kimsenin ülkesini istememeli ve yurdun sahibi de yurdun hakkını ve halkın kıymetini bilmeli ki elinden tutup mülkün kıymetini bilmedin, gel Tanrı’nın mülkünden çık, mülkü başkasına verdiler demesin ki “*De ki mülkün sahibi Allah’ım…*” ayet . Fil ve aslan hikayesi tamamlandı. Deveyle et yemeyen aslan bölümüne başladık. Onun içinde kişinin kendi hilesi ve kötü niyetinin başına ne getirdiğini açıkladık. Sekizinci bölüm. Melikzade anlattı: İşittim ki et yemeyen bir aslan vardı. Helal yiyen, alçak gönüllü, zayıfları koruyan, halkını koruyan, heybet ateşi ve rahmet suyu bir yere toplanmış, siması güzel, görünüşü cazip, hoş, adaleti altında kurt koyunla şeker gibi yaşıyordu; pars ile geyik, gülle diken gibi bir pınardan su içerlerdi; kurt

[128] Kur’an 3. sure, 26. ayet.

51b

(1) siyāseti ḳorḳusından ebrişim ḳurdı gibi ḳazzāz dükkānın ḳurmışdı; geyik aṭṭār bāzārın nāfeyile muᶜaṭṭar (2) ḳılmışdı. Beyt: ولىّ البريّة عدله مستمارجت ـ اضدلاهامن كثرة الانياس ve anuŋ (3) yaḳınında bir mi̇̄şe varıdı ki meddāḥlar anuŋ leṭāyifi vaṣfında ᶜāciz ve diller anuŋ ḫōşlıġı şerḥinde (4) ḳaṣır[129] ve envāᶜ reyāḥi̇̄n ve rengārenk çiçekler birle yir yüzin ḫāṣṣü᾽l-ḫāṣ rengi gibi bezemişdi ve hevāsı (5) uçmaḳ ḳoḳısı gibi göŋüllere rāḥat virürdi. Vaḳtlarda teferrüc resmince ol mi̇̄şeye varub rāḥat hāṣıl (6) iderdi. Bir gün kendü ᶜādetince seyrān ediyürürken, nāgāhān bir ayu öŋine çıḳa geldi, arslanı görüb (7) yüz yire ḳodı ve duᶜā resmin yirine getürdi. Arslan ṣordı ki ḳandan gelürsin ve ḳanda varırsın? Maḳsūduŋ (8) nedür? Ayu eyitdi: Ḫuẕāvendigāruŋ ᶜömr-i devleti delim olsun. Ben fulān ilden geldüm. Sulṭānum ᶜadl (9) ve cihān dutmaġı ve mükārim-i aḫlāk ve raᶜiyyet saḳlamaġı işidüb şevk atına binüb ṣabr uyanın uzadub (10) cid ḳamçısıyla sürüb ḥażretüŋe geldüm tā rūzigār zaḥmetinden emi̇̄n olub ᶜömrüm ḫiẕmetüŋde geçürem. Eger (11) pāẕişāh şefḳati gölgesi bu żaᶜi̇̄f ḥāli üstine duta ve keremligin elüme vire, gölge gibi bu ḳapunuŋ (12) mülāzımı olam. Ola ki ḳalan ḳulları gibi naẓaruŋ güneşi şuᶜlesinden zerre gibi bellü olam. Beyt: (13) تاجام اجل در ندهد ساقى عمر-دست من و دامن تو اين باقى عمر Arslana bu sözler ḫōş gelüb (14) ḫāndān yüzi birle eyitdi: Fāriġ ol, yādlıḳ dehşetin göŋlüŋden gider ki göŋlüŋ dilegin ve dir-

51b

korku siyasetinden ipek kurdu gibi ipekçi dükkanı açmıştı; geyik koku pazarını misk kokusuyla kokutmuştu. Beyit: *"Adaletiyle insanlığın efendisidir / Cana yakınlığı sebebiyle birbirine düşman olanlar beraber yaşamaya başladılar"* ve onun yakınında bir vadi vardı ki övücüler onun güzelliklerini vasıflandırmada aciz ve diller onun hoşluğunu anlatmakta yetersiz kalırdı. Çeşit çeşit kokular ve rengarenk çiçeklerle yeryüzünü en güzel renklerle süslemişti ve havası cennet kokusu gibi gönüllere ferahlık verirdi. Zaman zaman gezme adetince o vadiye gidip dinlenirdi. Bir gün kendi adetince gezerken ansızın önüne bir ayı çıktı. Aslanı görüp saygıyla yere eğildi. Dua hakkını yerine getirdi. Aslan sordu: Nereden gelirsin nereye gidersin, maksadın nedir? Ayı cevap verdi: Padişahın ömrü, devleti uzun olsun. Ben filan ülkeden geldim, sultanım. Adetinizi, padişahlığınızı, ahlakınızın hoşluğunu, halkı korumanızı işitip, şevk atına binerek, sabır yularını uzatarak, kararlılık kamçısıyla huzurunuza geldim ki feleğin belalarından emin olup ömrümü hizmetinizde geçireyim. Eğer padişah şefkatinin gölgesini bu hali zayıfın üstüne tutarsa ve asil eteğini elime verirse gölge gibi bu kapının hizmetçisi olayım. Belki diğer hizmetçileri gibi bakış güneşinin kıvılcımından zerre gibi belireyim. Beyit: *"Ömür sakisi ecel kadehini sana vermedikçe ömrüm boyunca elim senin eteğindedir"* bu sözler aslanın hoşuna gidince güler yüzle dedi: Rahat ol, o yabancılık korkusunu gönlünden çıkar ki gönlünün muradını

[129] Korkmaz, kahir.

52a

(1) ligüŋ[130] sebebin bellü idem. Andan kendü resmin ve ᶜādetin aŋa bildürdi ve ana ögüt ve vaṣiyyet eyle ḳıldı ki (2) cānavar etin yimeye ve cānavar izlemeye ve anuŋ ḥükmine muṭīᶜ ola ve ayu daḫı duᶜā haḳḳın yirine getürüb eyitdi: Beyt: (3) بقيت مدى الدّنيا وملكك راسخٌ و وردك موررودٌ وبابك عائذٌ Pes rağbet birle ḳulluğa bil bağladı (4) ve buyurduğı vaṣiyyete rıżā virdi. Bir zemān bu ᶜahde vefā gösterdi, kan dökmekden perhīz idüb النّاس على (5) دين ملوكهم ḥükmin yirine getürdi. Günden güne arslan ḳatında ḳurbeti ve mertebesi artdı tā ḥadd-i vezārete (6) mensūb oldı. Bir gün girü bu arslan çeriyile seyrāna çıḳmışdı. Bir deve daḫı kārubāndan azub ḥayrān (7) yürürdi. Nāgāh bu çeriye uġradı. Ḳurd ve ḳaplan ḥırṣlarından dilediler kim deve etiyle bayram ideler. Arslan (8) çağırdı ki elüŋüz çekün ol cānavardan. Olmaya ki bizi görmekden aŋa ol uġraya kim ol çirkin yüzlü (9) kişiye ki ḫusrevden irdi. Eyitdiler: Ol ḥikāyeti eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı ḫusrev bā-merd-i zīşt**. (10) Arslan eyitdi: İşitdüm kim bir gün ḫusrev av kaṣdına çıḳmışdı. Nāgāh bir çirkin yüzlü ere uġradı, (11) anı fāl dutmadı. Buyurdı, bir ḳaç urub yoldan çıḳardılar. Gerçi bu kişi ṣūretde ḥaḳīridi līkin maᶜnīde (12) gey dānā ve eyü ḫıṣāl birle ārāsteyidi. Kendü kendüye eyitdi: Ḫusrev bu işde ᶜayb işledi, ezel naḳḳāşı (13) eyitdi: Anı itdügi işe peşīmān ḳılayın. Ol urduḳları yirde ṭurdı. Çün ḫusrev şikārdan girü (14) döndi, dürlü avlardan terküler ṭolmış, geyikler ḳāŋlılara yükletmiş peleng …………….

52a

yaşamının sebebini vereyim. Sonra kendi kanununu ve adetini anlattı: Ona hayvan eti yeme, hayvan kovalama ve kendi emrime itaat et diye öğüt ve nasihat etti. Ayı da dua hakkını yerine getirip dedi, beyit "*Dünya durdukça yaşayasın / Mülkün kök salsın; suyunu içmeye gelenler, kapını aşındıranlar hep olsun"*. Böylece azimle kulluğa bel bağladı ve buyurduğu vasiyeti kabul etti. Bir süre bu söze bağlı kaldı, kan dökmekten vazgeçip "*İnsanlar krallarının dini üstünedir."* hükmünü yerine getirdi. Günden güne aslanın yanında vezirlik mertebesine varana kadar yakınlığı ve mertebesi arttı. Yine bir gün bu aslan ordusuyla geziye çıkmıştı. Bir deve de kervanını kaybedip şaşkın şaşkın geziyordu. Birden bu orduya rastladı. Kurt ve kaplan tutkuyla deve etiyle bayram yapmayı istediler. Aslan elinizi o hayvandan çekin diye seslendi. Bir padişahın vesilesiyle çirkin yüzlü adamın başına gelen bizi görmesi vesilesiyle onun başına gelmesin. Dediler: O hikayeyi anlat, dinleyelim. Çirkin yüzlü adamla padişahın hikayesi. Aslan anlattı: İşittim ki bir gün padişah ava çıkmıştı. Ansızın çirkin yüzlü bir adama rastladı. Onu uğurlu saymadı. Emretti, birkaç tane vurarak yoldan çektiler. Bu kişi görünüşte çirkindi ama aslında çok bilgili ve iyi özelliklerle süslüydü. Kendi kendine dedi: Padişah bu meselede ayıp etti. Ezel nakkaşı Allah onu yaptığı işe pişman kılayım, dedi. O dövdükleri yerde bekledi. Padişah avdan geri döndüğünde çeşit çeşit avlarla terkilerini doldurmuş, geyikleri kağnılara yükletmiş,…………..

[130] Korkmaz, virürligin.

52b

(1) çekmiş, beyt: داد بقلم قرار دولت ـ تیغ آمده یار عاردولت ـ بگشاده گره ز ابروی بخت (2) بربسته همه شکار دولت Çün ẖusrev irişdi, er çaġırdı ki eyitdi: Eger merḥamet bābından ẖusrev luṭf (3) eyleyüb ᶜaẓamet uyanın çeküb ṭurursa yā yücelik ṭamından bir ayaḳ aşaġa inerse, bir suālüm vardur kim (4) ol fāyideden ḥālī olmaya. H̱usrev at başın çekdi, ṭurdı. Eyitdi: Ṣor, ne suālüŋ varısa eyit! Eyitdi: İy (5) melik bu şikāruŋ niteyidi? Eyitdi: Şöyle kim dilerdüm eyleyidi. Eyitdi: Pāẕişāhlıḳ ve ẖazīne esbābı yirinde mi? Eyitdi: (6) yirinde. Eyitdi: Hiç bir yaŋadın nā-muvāfıḳ ḥaber pāẕişāh semᶜine irdi mi? Eyitdi: Yoḳ hiç. H̱adem ve ẖaşem ki nigār (7) yoldaşlarıdı, ziyān degdi mi? Eyitdi: Yoḳ! Pes benüm yüzüm görmek pāẕişāha yavlaḳ mübārek olmış ve benüm (8) ḥālüm sorma ki nitedür; bunca bere yimiş ve ışcuġazından ḳalmış işbu vaḳt olub ṭaᶜām yimemiş. H̱usrev kemāl-i (9) kifāyetinden sözi ve nūr-ı ᶜadāletinden ere inṣāf virüb ᶜözürler dileyüb öküş ᶜatā buyurdı. Bu ḥikāyeti (10) anuŋçun didüm kim dilerem her ki benüm yüzüm göre, beni görmek aŋa mübārek ola. Pes devenüŋ iḥtiyārı mehārın (11) kendü murādına ḳodılar. Ol daẖı pāẕişāh ẖiẕmetin iḥtiyār idüb ḳabūl maḳāmına irdi, tā ḥadd-i menzili aŋa irdi (12) ki ayunuŋ aŋa ḥasedi oldı. Çün deve varduḳca semriyüb ṭoldı. Şekli ẖōş oldı. Pāẕişāh göŋlinde (13) muḥabbeti artdı. Neşātdan derisine sıġmaz oldı. Ayu ṭamaᶜdan diş bilemege başladı. Endīşe eyledi kim buŋa (14) ne furṣat bulam. Yigrek oldur ki arslanı anuŋ **…** **…..** ḳındurmaḳ[131] gerek ve bir sebeb bulam bunı öldürdem,

52b

beyit: *"Devletin kararını kalem ile verdi / Devletin namusuna, şerefine kılıç yardıma geldi / Bahtın kaşlarındaki düğümü çözdü / Devletin bütün avlarını bağladı"* Padişah gelince adam şöyle seslendi: Eğer padişah merhamet kapısından lütuf eyleyerek, büyüklük yularını çekip durursa veya yücelik damından bir basamak aşağı inerse faydasız olmayan bir sualim var. Padişah atın başını çekip durdu, dedi: Ne sualin varsa sor. Ey padişah, bu avın nasıldı? Cevap verdi: İstediğim gibiydi. Padişahlık ve hazine yerinde mi, dedi. Dedi: Yerinde. Dedi: Bir taraftan padişahın kulağına hiç kötü haber ulaştı mı? Dedi : Yok. En sevdiğin hizmetçilerine ve kölelerine hiç zarar geldi mi? Dedi: Yok. Öyleyse benim yüzümü görmek padişah için oldukça mübarek olmuş ve benim halimin nasıl olduğunu sorma. Böyle yaralanmış ve işinden kalmış, bu vakte kadar bir şey yememiş… Padişah gücünün olgunluğuyla ve adaletinin ışığıyla adama hak verdi, özürler dileyip çok mal verilmesini emretti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki her kim benim yüzümü görünce beni görmenin ona mübarek olasını isterim. Sonra devenin seçim yularını kendi isteğine bıraktılar. O da padişahın hizmetini seçince kabul edildi. Makamının derecesi ona ulaştı ki ayı onu kıskandı. Deve gün geçtikçe semizleşip iyileşti, görünüşü güzelleşti, padişahın gönlünde sevgisi arttı. Sevinçten içi içine sığmaz oldu. Ayı kıskançlıktan diş bilemeye başladı. Düşündü ki bunun için nasıl fırsat bulayım? En iyisi aslanı ……… kışkırtmak gerek ve bir sebep bulup bunu öldürteyim

[131] Korkmaz, kandırmak: kandırmak.

53a

(1) andan soŋra ẖōẕ etin yimek aŋa ẖōş gelür, zīra ki düşmen ölür[132]. Bir gün ayu deveye eyitdi: Ḳarındaş! (2) benüm senüŋle bir rāzum vardur. Anuŋ aṣṣısı ziyānı senüŋ ᶜazīz nefsüŋe taᶜalluḳ dutar. İllā sen bir sāde göŋüllü[133] (3) kişisin. Saŋa rāz dimege yaramaz, dimişlerdür kim üç kişiye rāz açmaḳ revā olmaya: bir şiyẕā göŋüllü kişiye, (4) bir çok söylegene, bir içgüciye. Zīre anlar rāzı gizlemege ḳādir olmazlar, nāgāh söz arasında söyler, çoḳ ḳavmüŋ (5) helākine sebeb olur. Beyt: وكم باشان اهلكه لسان ـ وكم من حرفٍ اوى الى حيفٍ Deve eyitdi: İşbu iḥtiyāṭ (6) ki dirsin, muḥtāc degül ve eger iᶜtimād yoġısa andıla te'kīdile… Pes bu ᶜahdi muḥkem itdiler. Hergiz bu rāzı kimseye (7) açmayalar. Andan bir ẖalvet yire vardılar, ayu eyitdi: Şek degüldür kim arslan dīn ṭonı ve ḳanāᶜat ḥüllesi (8) birle bezenüb dürür ve rūzigārile kişinüŋ ẖūyı ayruḳsır ve her vaḳt bir dürlü ẖū ẖūlanur. Zīra her zemānuŋ (9) bir dürlü te' s̱īri vardur. Niteki su ne ḳabda ki gire, anuŋ rengine döner; cānavar daẖı ne rūzigāra irse (10) ol zemāne rengin dutar. Nite ki ol arslanuŋ ẖūyı et yimek ve ḳan dökmekdi. Anı terk itdi. Göbegi anuŋıla (11) kesilmişdi. Pes mümkindür ki bu ẖūyın daẖı terk ide, cibilli ẖūyın duta. Eyle olsa saŋa anuŋ ḳatında (12) ṭurmaḳ muẖāṭara ola ve ben daẖı senüŋ ucuŋdan ziyāna girem gerekdür. Her ḥālde sen iḥtiyātıla olasın, eger (13) gidebilesin gitmek daẖı yig ola. Deve selīm göŋlüŋden ayu sözin ḳabul idüb her neki dirsin sevgüden (14) ve şefḳatden dirsin. Mümkindür ki pīrlik irüb arslan yimiş yimekden üşene, girü ẖūyın dutub et

53a

ondan sonra onun etini yemek hoş gelir. Böylece düşman ölür. Bir gün ayı deveye dedi: Kardeş, benim senin için bir sırrım var. Onun faydası zararı aziz nefsine bağlıdır. Ancak sen saf ve bön bir kişisin. Sana sır açmaya gelmez. Demişlerdir ki üç kişiye sır vermek doğru olmaz: Biri deli kişiye, biri çok konuşana, biri içkiciye… Çünkü onlar sırrı saklamaya güç yetiremezler, laf arasında birden söyler, çok topluluğun helakine sebep olur. Beyit: *"Nice insan var ki dili onu helake götürür / Nice harf var ki ölüme sebep olmuştur"*. Deve dedi: Söylediğin bu çekingenliğe gerek yok ve güven yoksa yeminle… Sonra bu sözleşmeyi sağlamlaştırdılar. Hiç bu sırrı kimseye açmasınlar. Sonra kimsenin olmadığı bir yere gittiler. Ayı dedi: Şüphesiz aslan din elbisesi ve kanaat elbisesiyle süslenmiştir ve zamanla kişinin huyu değişir ve her bir zamanda ayrı bir huy edinir. Çünkü her zamanın farklı bir etkisi vardır. Suyun girdiği kabın rengine dönmesi gibi hayvan da hangi zamana ulaşırsa o zamanın rengini alır. O aslanın huyu et yemek ve kan dökmekti. Göbeği onunla kesilmiştir. Onu terk ettiği gibi bu huyunu da terk edip yaradılışına uygun huyuna dönebilir. Öyleyse senin için onun yanında tehlike var ve ben de senin yüzünden zarara uğrarım. Sen her zaman dikkatli olmalısın. Eğer gidebilirsen gitmek daha iyidir. Deve saf gölüyle ayının sözüne inanıp her ne dersen sevgiden ve şefkatten dersin. Yaşlılık gelip aslan meyve yemekten bıkıp tekrar eski huyuna dönerek et

---

[132] Korkmaz, olur.

[133] Korkmaz, sade gönüllü: alçak gönüllü.

53b

(1) yimek ve kan ṣormaḳ isteye. Bizümle dōstlıġı düşmenlıġa döne. Ayu eyitdi: Çün sen bilürsin, ayruḳ dimek (2) muḥtāc degül. Kişi gerekdür ki hemīşe rūzigār taṣarrufında ola, cülāhile ılan ḥālin aŋa dura. Deve eyitdi: (3) Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı cülāh bā-mār**: Ayu eyitdi: İşitdüm kim bir cülāh varıdı, anuŋ (4) bir gökçek [c]avreti varıdı. Līkin daẖı bir kişiyile düzilmişdi. Bir sā [c]at ansuz olsa ölüridi. Nitekim dimişlerdür, (5) beyt: ای عشق مرابا تو چنان یکتا کرد ـ کاندرغلطم که تو منی یا من تو Āẖir er, [c]avretinden (6) ẖaberdār oldı, eyitdi: Bu işi bellü bileyin, andan haḳḳından geleyin. Eyitdi: İy ṭoġru ḥelāl, ben fulān şehre (7) varurın. Bu ḳış anda ḳışlayayın. Saŋa daẖı ẖarclıḳ ḳoyayın, ben gelince sen ḳapuŋı yab otur. Hiç (8) kimseyile söz ve keleci itme. Olmaya ki aduŋ yavuz ola. [C]Avret eyitdi: Ġuṣṣa yime! Ol yirde ki sen ketẖuẕā olasın (9) ben ked bānū benüm. Evüm Belḳıs köşkinden berk ola. Hüdhüd aŋa yol bulmaya. Bu ne ḥikāyetdür ve ne iḥtiyāt (10) yiridür. Cülāh esen uġur eyleyüb gitdi. Oġurlayın gelüb evinde taẖt altında gizlendi. Hemān sā[c]at (11) sevinü durdı. Tekellüfile yiyesi bişürdi. Getürdi taẖt altında ḳodı. Kendü çarın örtinüb dōstın (12) isteyü vardı. Er çömlegi ḳotarub varın yidi. Girü çömlegi örte ḳodı. [C]Avret dōstın alub geldi (13) ki aş yiye. Gördi çömlek boş ḳalmış, baḳdı erinüŋ ayaġın gördi, eyitdi: Er benümle havf eyledi. Pes (14) dōstın girü döndürdi. Kendü işine meşġūl oldı. Endīşe eyledi ki andan ki bunı öldürüb kana girem,

53b

yemek, kan emmek isteyebilir. Bizimle dostluğu düşmanlığa dönebilir. Ayı dedi: Madem biliyorsun, başka bir şey söylemeye gerek yok. Kişi daima ortamın farkında olmalı. Örümcekle yılanın halini hatırlamaya devam etmeli. Deve dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Örümcekle yılanın hikayesi. Ayı anlattı: İşittim ki bir örümcek vardı. Onun güzel bir hanımı vardı. Ancak bir kişiyi de sevgili edinmişti. Bir saat onsuz olsa ölürdü. Nitekim demişlerdir, beyit: *"Ey aşkın benle seni birleştirdiği kişi / Ben, ben miyim, sen miyim diye şaşırmaktayım"* Sonunda adam hanımından haberdar oldu, dedi: Bu işi tam öğreneyim, ondan sonra hakkından geleyim. Dedi: Ey sadık hanım! Ben filan şehre giderim, bu kış orada kışlayayım, sana da harçlık koyayım. Ben gelinceye kadar sen kapını kapat, otur. Hiç kimseyle konuşma, adın kötüye çıkmasın. Kadın dedi: Tasalanma, senin efendi olduğun yerde ben namuslu bir kadınım. Evim Belkız'ın köşkünden sağlam olsun, Hüthüt ona yol bulamasın. Aman Allahım! Bu ne hikayedir ve ne dikkat. Örümcek Allah'a ısmarlayıp gitti. Gizlice gelip evindeki oturak altına gizlendi. O an sevinerek kalktı, özene bezene yemek pişirdi. Getirdi oturak altına bıraktı. Kendi çarşafını örtünüp sevgilisini aramak için gitti. Adam çömleği boşaltıp olanı yedi. Tekrar çömleği kapattı. Kadın sevgilisini yemek yemek için alıp geldi. Baktı çömlek boşalmış. Kocasının ayağını gördü. Dedi: Adam benden şüphelendi. Sevgilisini geri döndürdü. Kendi işiyle meşgul oldu. Adam düşündü ki bunu öldürüp kanına girdikten sonra

54a

(1) bunuŋ işine kim inana kim inanmaya. Bu işi ḳardaşlarına diyem nice gerekse ideler. Pes bu işi görmeze urdı, (2) ᶜavret eyitdi: Bu baŋa furṣat ister, bundan ġāfil olmaḳ olmaz. Bu fikirdeyiken kim ᶜaceb nice iş işleyem (3) diyü, nāgāh bir gice pādişāh düş gördi, düşin girü uŋıtdı. Muᶜabbirlerin dirşürüb ṣordı. Eyitdiler: Ne bilelüm, (4) pādişāh gördügin bilse biz taᶜbīr idevük. Pādişāh ol düşiçün yavlaḳ ḳayıdlandı. Eyitdiler: Ḳığırdalum, ildür. (5) Şāyed ki bilür kişi ola. Ḳığırtdılar ki pādişāh düş gördi, girü unıtdı. Her kim bile aŋdura ve taᶜbīrin ide, pādişāh (6) biŋ altun vire. ᶜAvret bunı işitdi, eyitdi: Zihī furṣat ki buldum, ḳığırtdılar. Eyitdi: Benüm erüm gey muᶜabbirdür. (7) İllā bir yavuz ḫūyı vardur; dögüb ölüm ḥaddine irmeyince eyitmez. Eyitdiler: Beli dögmek geŋezdür diyü bunı pādişāha (8) bildürdiler. Buyurdı, getürdiler. Eyitdi: Düş gördüm ve nice gördügüm girü unıtdum. Eger aŋdurub taᶜbīr idersen (9) biŋ altun virem. Cülāh eyitdi: İy pādişāh ben cāhil culāhem. Taᶜbīr nice bileyin وما نحن بتاءويل الاحلام (10) بعالمين[134] āyetin oḳudı. Pādişāh buyurdı. Birḳaç aġaç urdılar. Çün gördi ki döge döge öldürürler, eyitdi: (11) Emān dileyeyin. Ümīẕdür ki Tengri bir ḳapu aça. Emān diledi, üç gün oldı ḳorḳusı ḥadden geçdi. من (12) يجيب المضطرّ اذا دعاه ᶜinayeti irdi. Bir vīrāndan geçe yürürken, gördi bir ılan bir delükden başın (13) çıḳarmış ṭurur. Ṣordı ki iy yigit, uşbu melāletüŋ sebebi nedür? Cülāh ḳażiyyesin eydi virdi. Ilan (14) eyitdi: Eger ben saŋa ögredüb taᶜbīr neydügin daḫı bildürürsem pādişāh virdüginden baŋa ne viresin?

54a

bunun meselesine kim inanır kim inanmaz. Bu meseleyi kardeşlerine söyleyeyim, ne gerekirse yapsınlar. Sonra bu işi görmezlikten geldi. Kadın dedi: Bu benim için fırsat kolluyor. Bundan gafil olmak olmaz. Acaba ne yapayım diye düşünürken ansızın padişah bir gece rüya gördü, rüyasını unuttu. Rüya tabircilerini toplayıp sordu. Dediler, nasıl bilelim? Padişah gördüğünü hatırlasa biz yorumlardık. Padişah o rüya için çok endişelendi. Dediler: Çağırtalım, ülkedir, belki bilen kişi olur. Padişah rüya gördü, unuttu. Her kim bilip hatırlatırsa ve yorumunu söylerse padişah bin altın verecek diye çağırttılar. Kadın bunu duydu, dedi: Ne kadar güzel! Aradığım fırsatı çağırttılar, dedi. Benim kocam çok iyi rüya tabircisidir. Ancak kötü bir huyu var. Döverek neredeyse ölüm haline gelmeyince söylemez. Dediler: Tamam. Dövmek gerek diye bunu padişaha anlattı. Emretti, getirdiler. Dedi: rüya gördüm ve nasıl gördüğümü unuttum. Eğer hatırlatıp yorumlarsan bin altın veririm. Örümcek dedi: Ey padişah! Ben cahil bir örümceğim. Rüya yorumunu nasıl bileyim? "*Biz böyle rüyaların tabirini bilemeyiz.*" ayetini okudu. Padişah emretti, birkaç sopa vurdular. Baktı ki döve deve öldürecekler, dedi: Aman dileyeyim, inşallah Tanrı bir kapı açar. Aman diledi. Üç gün oldu, korkusu haddi geçti, "*Zorda kalan yardım istediğinde ona kim yardım edecektir.*" yardımı ulaştı. Bir viraneden geçip giderken baktı, bir yılan başını bir delikten çıkarmış duruyor. Sordu: Ey yiğit! Bu sıkıntının sebebi nedir? Örümcek meseleyi anlatıverdi. Yılan dedi: Eğer ben sana öğretip yorumunun ne olduğunu da bildirirsem padişahın verdiğinden bana ne vereceksin?

---

[134] Kur'an 12. sure, 44. ayet.

54b

(1) eyitdi baŋa nesne gerekmez, ne virürse saŋa. Ilan eyitdi: Yoḳ yarısın saŋa, yarısın baŋa vir. Bunuŋ üzerine (2) [c]ahd ü peymān ḳıldılar. Ilan eyitdi: Pāẕişāh gördügi oldur ki gökden arslan ve ḳaplan ve ḳurd ve yırtıcı (3) cānavarlar yaġardı. Ta[c]bīri oldur ki bu yıl [c]avānlar ve ḥarāmīler ve ẓālimler yılı ola. Ẓulmile müsülmānlar mālın elinden alalar (4) ve hem pāẕişāha kendü ilinden yaġı olub il isteyeler. [C]Āḳıbet girü pāẕişāh ḳılıcında helāk olalar. Cülāh (5) bunı işitdi. Yügürdi, pāẕişāh ḳapusına vardı, düşin aŋdurdı ve ta[c]bīrin daḫı eyitdi. Pāẕişāh sevindi. (6) Biŋ ḳızıl altun virdi. Cülāh sevindi, evine vardı, eyitdi: Ilan bunuŋ yarısından eksige rāżī olmaz; (7) ben daḫı rāżī olmazın. Yigrek oldur kim ılanı öldürem, ġavġāsından emīn olam. Aġaç alub ılanuŋ (8) ḳapusına vardı. Ilan güle güle ḳapuya vardı, anı gördi ki nicesi gelür. Urub ḳuyruġın üzdi. Döndi, güle güle (9) evine. Ḫōş ferāġatıla altına diş urdı. Çün yıl temām oldı, pāẕişāh girü düş gördi. Ṣordı ki müneccim ḳıġıruŋ. (1) Cülāhı ḳıġırdılar, geldi. Pāẕişāh düşin ṣordı. Cülāh eyitdi: Uşbu ben ta[c]bīrin nice bileyin ? Pāẕişāh eyitdi: (11) bunuŋ ḫūyı eyledür, dögmeyince eyitmez. Pes girü aşaġa aldılar, birḳaç urınca emān diledi, emān virdiler, (12) ṭurdı. Sergerdān, ḥayrān ve ġamgīn; [C]aceb ne ideyin ve ılanuŋ yüzine nice baḳayın diyü girü ṭurdı. Utanı, ḳızarı (13) ılan ḳapusına vardı, yumşaḳ sözile ılandan [c]özr diledi, eyitdi: Ma[c]zūr dutasın! Ṭama[c] gözüm örtdiyidi. (14) Baŋa senüŋ gibi eylügüŋ degmişiken ḥaḳḳuŋ bilmedüm. Āḫir girü saŋa muḥtāc girü geldüm. İmdi kerem it, benüm

54b

dedi: Bana bir şey gerekmez, ne verirse sana… yılan dedi: Yok, yarısını sana, yarısını bana ver. Bunun üzerine sözleştiler ve yeminleştiler. Yılan dedi: Padişahın gördüğü şudur ki gökten aslan kaplan kurt ve yırtıcı hayvanlar yağıyordu. Yorumu şudur ki bu yıl bozguncular, haramiler ve zalimler yılı olacak. Zorla Müslümanların ellerinden mallarını alacaklar ve hem padişahın kendi ülkesinde padişaha düşman olup toprak isteyecekler. Sonunda padişahın kılıcında ölecekler. Örümcek bunu dinledi, koştu padişahın kapısına vardı. Rüyasını hatırlattı ve yorumunu da söyledi. Padişah sevindi, bin kızıl altın verdi. Örümcek sevinerek evine gitti, dedi: Yılan bunun yarısından aza razı olmaz; ben de razı olmam. En iyisi yılanı öldüreyim, tantanasından emin olayım. Sopa alıp yılanın kapısına vardı. Yılan güle güle kapıya vardı. Ona baktı ki nasıl gelir! Vurup kuyruğunu kopardı, güle güle evine döndü. Gönül rahatlığıyla altına diş vurdu. Yıl tamamlanınca padişah yine rüya gördü, sordu: Müneccimi çağırın, dedi. Örümceği çağırdılar, geldi. Padişah rüyasını sordu, örümcek dedi: Ben bu rüyanın yorumunu nasıl bileyim? Padişah dedi: Bunun huyu öyledir, dövmeyince söylemez. Sonra yine yere yatırdılar, birkaç defa vurunca aman diledi, aman verdiler, kalktı. Şaşkın ve kederli, acaba ne yapayım, yılanın yüzüne nasıl bakayım diye utanarak, kızararak yılanın kapısına vardı. Yumşak sözlerle yılandan özür diledi, dedi: Kusura bakmayasın. Hırs gözümü bürüdü, bana öyle iyiliğin dokunmuşken kıymetini bilemedim. Sonunda yine sana muhtaç olarak geldim. Şimdi benim

55a

(1) itdügüme ḳalma, ᶜafv perdesi birle suçum ört! Girü ben miskīnüŋ elin dut! Bu kez pāẕişāh ne virürse dükelin (2) saŋa virem, ölince saŋa minnetdār olam. Ilan ᶜözrin ḳabūl itdi. Pāẕişāh gördügi oldur ki gökden (3) çaḳal, dilkü, maymun yaġardı; bunuŋ taᶜbīri oldur ki bu yıl mekkārlar yılıdur. Mekr ü ḥīleyile müsülmānlar mālın ellerinden (4) alalar ve pāẕişāh ilinde mekkārlar ve düşmenler ẓāhir ola. Līkin kendü mekirleriyile belā dāmına düşeler. Pāẕişāh (5) devleti anları ḳahr eyleye. Cülāh yügürü pāẕişāha vardı, düşin ve taᶜbīrin eydivirdi. Pāẕişāh yavlaḳ (6)şāẕ oldı. Eyitdi: Bunuŋ gibi kişiye gey tīmār itmek gerek; buŋcılayın bilgülü ḳanda bulına? Buyurdı, girü biŋ (7) altun virdiler. Çün cülāh altunı gördi, girü gözi örtüldi. Toġru evi yolın dutdı. Eyitdi: Ilanı (8) öldürmedügüm aŋa yiter. Çün yıl temām oldı, pāẕişāh girü düş gördi. Çün ṣabāḥ oldı, muᶜabbire kişi (9) viribidiler, geldi. Pāẕişāh ṣordı düşin. Mühlet dileyüb girü ılan ḳapusına vardı, eyitdi: İy girçek yār (10) ve ṭoġru dōst! Ḳanḳı yüzile saŋa ḳarşu ṭuram? Saŋa bu aḳl u dānişile ne eksük ola ve baŋa bu ḫıyānet (11) birle ne dirlik ḳala ve ne āḫiretde rāḥat ola ve ben ılandan biter oldum. Zīrā sen baŋa iki kez eylük eyledüŋ (12) ve ben iki kez daḫı saŋa zaḥmet eyledüm ve bu kez inṣāfa geldüm. Ümīẕdür ki senüŋ ᶜafvuŋ benüm cürmümden ġālib (13) ola. Bu kez daḫı ben düşmüşüŋ elin dut. Ilan eyitdi: Bu kez (14) viresin ve ḫıyāneti göŋlüŋden çıḳarasın. Bu söz üzre ḳavl berkitdiler, andan eyitdi: Düş oldur ki gördi,

55a

ettiğime kalma, af perdesiyle suçumu ört, yine ben fakirin elini tut. Bu kez padişah ne verirse hepsini sana vereyim, ölünceye kadar minnettar olayım. Yılan özrü kabul etti, dedi: Padişahın gördüğü şudur ki gökten çakal, tilki, maymun yağıyordu. Bunun tabiri şudur ki bu yıl hilekarlar yılıdır. Hile hurdayla Müslümanların malını ellerinden alacaklar ve padişahın ülkesinde hilekarlar ve düşmanlar ortaya çıkacak. Ancak kendi hileleri ile bela tuzağına düşecekler. Padişahın devleti onları kahreyleyecek. Örümcek koşarak padişaha vardı, rüyasını ve tabirini söyleyiverdi. Padişah çok mutlu oldu, dedi: Böyle bir kişiye iyi bakmak gerek. Bunun gibi bilgili nerede bulunur. Buyurdu, yine bin altın verdiler. Örümcek altını görünce yine gözünü hırs bürüdü. Doğru evinin yolunu tuttu, dedi: Yılanı öldürmediğim ona yeter. Yıl tamamlanınca padişah yine rüya gördü. Sabah olunca rüya tabircisine adam gönderdiler, geldi. Padişah rüyasını sordu. Mühlet isteyip yine yılanın kapısına vardı, dedi: Ey gerçek yar ve dürüst dost! Hangi yüzle senin karşında durayım. Sana bu akıl ve bilgiyle ne eksiklik olur; bana bu hıyanetle nasıl dirlik düzen olur ve ahirette nasıl rahat olur. Ben yılandan beter oldum. Çünkü sen bana iki kez iyilik yaptın ve ben iki kez de sana hıyanet etti. Bu kez insafa geldim, inşallah senin affın benim suçuma galip gelir. Bu sefer de ben düşmüşün elini tut. Yılan dedi: Bu kez şart şudur ki padişah her ne verirse bana vereceksin ve hıyaneti gönlünden çıkaracaksın. Bu söz üzere anlaştılar. Ondan sonra dedi: Gördüğü rüya şudur ki

55b

(1) gökden ḳoyun ḳuzı yaġarıdı; taᶜbi̅ri oldur ki bu yıl ᶜadl ü emān yılı ola ve pāẕişāh göŋlinden kibr ü ki̅n gidüb (2) ᶜadl ü inṣāf berkine ve cümle ḫalāyıḳ pāẕişāh sevgüsi ṭola; ucuzlıḳ ve bereket ola. Cülāh çün bu sözi (3) işitdi, yügürü pāẕişāha geldi, duᶜā ḳılub söyledi; her ne kim ılandan işitdiydi, şerh eyledi. Pāẕişāh (4) yavlaḳ şāẕ oldı, buyurdı: Dört biŋ altun virdiler. Cülāh eyitdi: İnṣāfa gelmek gerek, bunı ılan (5)öŋinde ḳoyub andan ᶜözr dilemek gerek. Pes altunı daḫı aldı. Ilan ḳapusına vardı, eyitdi: İy ᶜahdi bütin (6) ve keremi çoḳ ḳardaş! Pāẕişāh virdügi dükeli işbudur ve ḳamu senüŋdür. Ilan eyitdi: Bu şimdi itdügün vefāya (7) minnet yoḳ; öŋdin itdügün cefāya daḫı ᶜitāb yoḳ. Zi̅ra ol zemān anı iḳtiżā iderdi ki itdüŋ; (8) bu zemāndaḫı bunı iḳtiżā ider ki itdüŋ. Seni inṣāfa zemāne getürdi; ol vaḳt ḫaṭāya zemāne ḳoydı. (9) Al altunı var ki benüm aŋa iḥtiyācum yok. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim bilesin, arslanı daḫı (10) mümkindür ki zemāne azdura, girü cibilli ḫūyın duta. Deve eyitdi: Eyle olsa anuŋ ḳatında baŋa ne (11) rāḥat ola? Ayu eyitdi: Baŋa, saŋa ol yarar ki bu muḫāṭara yiri terk idüb bir rāḥat yirine varavuz. (12) İllā bu arslan ki zühde ve diyānete mensūbdur, bunca zemāndan berü bunuŋ ḳulluġında boyın (13) virübdür; daḫı bundan emi̅n olmazuz, ayruḳlardan nice olavuz yāḫūẕ ḳatına varavuz ki bundan (14) çāre ṣoravuz. Yigregi oldur ki bu bir emi̅n yirdür. Bunuŋ vücūdın ortadan götürevüz, niteki ol

55b

gökten koyun, kuzu yağıyordu. Tabiri şudur ki bu yıl adalet ve barış yılı olacak ve padişahın gönlünden kibir ve kin gidip adalet ve insaf yerleşecek ve bütün halk padişah sevgisiyle dolacak, bolluk ve bereket olacak. Örümcek bu sözü işitince koşarak padişaha geldi, dua kılıp yılandan ne işittiyse anlattı, açıkladı. Padişah çok mutlu oldu, buyurdu, dört bin altın verdiler. Örümcek dedi: İnsafa gelmeliyim, bunu yılanın önüne koyup ondan özür dilemeliyim. Sonra altını aldı, yılanın kapısına vardı, dedi: Ey sözüne sadık ve iyiliği çok kardeş! Padişahın verdiğinin hepsi budur ve bunun hepsi senindir. Yılan dedi: Şimdi gösterdiğin vefaya minnet yok ve daha önce yaptığın cefaya da azarlama yok. Çünkü o zaman onu gerektiriyordu yaptın; bu zaman da bunu gerektiriyordu yaptın. Seni insafa kader getirdi; o zaman kader hata yapmana sebep oldu. Altını al, git ki benim ona ihtiyacım yok. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki bilesin aslanı da kader azdırıp yine fıtrî huyuna dönebilir. Deve dedi: Öyle olursa onun yanında bana nasıl rahat olur? Ayı dedi: Benim ve senin için en iyisi bu tehlikeli yeri terk edip rahat bir yere varmaktır. Ancak bu zahit ve dindar aslanın yanında bu kadar zamandan beri kulluğuna boyun eğmiş olduğumuz halde bundan emin olamayız. Başkalarından nasıl oluruz yahut bundan çare sormak için kimin yanına varırız. En iyisi bu yer güvenlidir. Bunun vücudunu ortadan kaldıralım. Yılanın yılancıya yaptığı gibi

56a

(1) ılan ılancıya itdi. Deve eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı mār ba-mārgīr**. Ayu (2) eyitdi: İşitdüm kim bir büyük ılan bir ṭaġ eteginde ḳıvrılub yaturdı. Bir ılancı üstine geldi, ılan (3) eydür: Eger ḳaçarsam ḳurtılmazın; eger delüge girürsem çıḳacaḳ yolum ala. Ol yig kim kendözüm ölüye vuram. (4) Mümkindür ki ḳoya gide. Ilancı endīşe eyledi ki eger dirimisse alavum, dükeli maḳṣūdum ḥāṣılın bundan idevüm. (5) Bārī ḳafasında bunuŋ mühresin çıḳarayım ve anuŋ ucından bir zemān dirlik idineyim. Ilan gördi gitmez, (6) eyitdi: Bellü oldı ki bu beni ḳaçurmaz. Eger ḳaṣd iderse kim mührem çıḳara ẖōẕ beni öldürür, bārī ben daẖı bir zaẖm (7) urmış olayım. Ilancı elin uzatdı ki mühresin çıḳara, ılan zaẖmı girān irürdi. Derḥāl yirinde geçdi. (8) Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim andan öŋdin ki bu bizi helāk ide ve etümüz yiye, biz daẖı buŋa elümüzden gelen (9) işi idevüz. Deve eyitdi: Vallāhi baŋa ẖōş gelür ki kendü elümile kendüzümi belā çengāline aṣmayam. Tevekkül Tengriye (10) ḳılub taḳdīre boyun virem. Ḥāliyā beni arslan şimdi ẖōş dutar olursa ben aŋa yavuz ḳaṣd kılmayam; (11) eger yavuz ḳaṣd idesi olursa tevekkül berekātında bir meded ire. Nite ki ol bir ekinci itdi ılanıla. Ayu (12) eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı bezr-ger bā-mār u gorg**: Deve eyitdi: İşitdüm kim bir (13) ekinci yolda gideridi. Hiç tevfīḳden artuḳ, yoldaşı yok. Giderken nāgāh bir ḳurd öŋine çıḳa geldi.(14) Ayruḳ çāre bulmadı, yügürü bir aġaca çıḳdı. Ḳurd ḳarşusına geçüb ṭurdı, ne vaḳt ine. Ol ḳorḳuyıla

56a

Deve dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Yılanla yılancının hikayesi. Ayı anlattı: İşittim ki büyük bir yılan bir dağ eteğinde kıvrılmış yatıyordu. Bir yılancı onun üstüne geldi. Yılan der: Eğer kaçarsam kurtulamam, deliğe girersem çıkacak yolumu kapatır. En iyisi ölmüş gibi yapayım. Belki bırakır, gider. Yılancı düşündü ki canlıysa alaydım, bütün maksadımı bundan kazanaydım. Hiç olmazsa bunun kafasındaki mühresini çıkarayım ve onun vesilesiyle bir süre geçineyim. Yılan gördü, gitmez. Dedi: Bunun beni kaçırmayacağı belli oldu. Eğer mühremi çıkarmaya niyetlenirse beni öldürür. Hiç olmazsa ben de yaralayayım. Yılancı mühresini çıkarmak için elini uzatınca yılan soktu, hemen yerinden geçti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki bu bizi öldürüp etimizi yemeden önce biz de buna elimizden geleni şeyi yapalım. Deve dedi: Vallahi bana, kendi elimle kendimi bela çemberine asmamak, Tanrı'ya güvenip taktire boyun eğmek hoş gelir. Zaten aslan beni şimdi hoş tutarsa ben ona kötü düşünce beslemem. Eğer kötü bir şey yapacak olursa tevekkülün bereketinden bir yardım oluşur. Bir ekincinin yılanla yaptığı gibi… ayı dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Çiftçi, yılan ve kurdun hikayesi. Deve anlattı: İşittim ki bir çiftçi bir yolda gidiyordu. Allah'ın yardımından başka hiç yoldaşı yoktu. Giderken karşısına birden karşısına kurt çıktı. Başka çare bulamadı, koşarak bir ağaca tırmandı. Kurt karşısına geçip durdu. Ne zaman inecek! O korkuyla

56b

(1) ṭururken gördi, ol aġaç üzerinde bir ılan sarmaşub durur. Eyitdi: Bundan ḳaçub inersem, ḳurda ṭurımazın; (2) eger bu arada ṭurursam bu ılanıla neyleyem ? Yigrek oldur kim bu ikinüŋ şerrinden Tengriye sıġınam, ola kim bir meded ire. Bu (3) endīşedeyiken bir şīr ü merd elinde bir aġaç çıḳageldi. Ḳurd anı gördi, nesne ḳayusı ḳalmadı. Eyle ḳaçdı ki tozı (4) daḫı görinmedi. Er şükr eyleyüb aġaçdan indi, yolına girdi. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim fāsid endīşe (5) içüŋden çıḳar, emīn olasın. Eyle olsa tiz maḳṣūda irüb ᶜāḳıbetüŋ maḥmūd ola. Ayu eyitdi: Rāst (6) eyitdüŋ. İllā ᶜākıllar ᶜibret mehekin ellerine alub işlerüŋ ṣoŋına naẓar iderler. Her kimde bir renc belüre, anuŋ (7) devāsı elden gele, itmeye; şuŋa beŋzer ki bir kişinüŋ bir yanın od dutar, Tengri ḳurtara dir, deŋ durur, (8) ol arada yanar gider. Deve eyitdi: Serçe aġıyıla kerkes dutılmaz. Ben arslanıla nice pençe uram yāḫūẕ (9) anuŋ ḳanın dökmege nice rāżī olam ? Sünügümdeki ilik anuŋ niᶜmetiyile ṭoldı ve anuŋ ᶜināyetiyile benden (10) yig cānavarlara artuḳlıḳ iderem. Çün benümle anuŋ arasında ḳullıḳ ve maḫdūmlıḳ s̱ābit oldı, nice olur ki (11) bu eylügi unıdub ḫasāret[135] baltasın devletüm ayaġına vuram. Ulular dimişlerdür: Her ki geŋez dirile, geŋez (12) ölür. Ol arada meger bir sıçan ini varıdı. Ḳapusında ṭurub anlaruŋ mācerāların diŋlerdi, eyitdi: (13) Bu rāzı saḳlamaḳ gerek, bir gün istenür. Pes bu endīşeden ḳorḳu deve göŋlinde düşdi, varduḳca aruḳ (14) ve żaᶜīf oldı. Dembedem arslan anuŋ ḥālin taᶜaccüb idüb eydürdi: ᶜAceb bu miskīn cānavar

56b

beklerken o ağaç üzerinde bir yılanın sarılıp durduğunu gördü, dedi: Bundan kaçıp inersem kurda karşı koyamam; eğer burada beklersem bu yılanla ne yapayım? En iyisi bu ikisinin şerrinden Tanrı'ya sığınayım, belki bir yardım gelir. Bu düşüncedeyken cesur bir adam elinde bir ağaçla çıka geldi. kurt onu gördü bir şey düşüncesi kalmadı, öyle kaçtı ki tozu dahi görünmedi. Adam şükretti, ağaçtan indi. Yoluna devam etti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki kötü endişeyi aklından çıkar. Tevekkül öyle olursa çabucak maksadına ulaşıp sonun hayır olur. Ayı dedi: Doğru söyledin. Ancak akıllılar ibret yularını ellerine alıp meselelerin sonuna bakarlar. Her kimde bir hastalık belirir onun çaresi elden gelir yapmaz, şuna benzer ki bir kişinin bir tarafını ateş tutar, Tanrı kurtarsın der, bekler, o arada yanar gider. Deve dedi: Serçe ağıyla akbaba tutulmaz. Ben aslanla nasıl vuruşayım veya onun kanını dökmeye nasıl razı olurum. Kemiğimdeki ilik onun nimetiyle doldu ve onun yardımıyla benden üstün hayvanlara yöneticilik yaparım. Madem benimle onun arasında kulluk ve hizmetçilik sabit oldu nasıl olur da bu iyiliği unutup zarar baltasını devletimin ayağına vururum. Büyükler demişlerdir. Her kim kolay yaşarsa kolay ölür. Orada meğer bir sıçan ini varmış. Kapısında durup onların konuşmalarını dinliyordu. Dedi: Bu sırrı saklamak gerek, bir gün lazım olur. Sonra bu düşünceden devenin gönlüne korku düştü. Gittikçe zayıfladı. Zaman zaman aslan onun haline şaşırıp derdi: Acaba bu miskin hayvanın

[135] Korkmaz, dizinde almamış.

57a

(1) neye uġradı ki? Ve anuŋ bir ḳarġa vezīri varıdı. Aŋa ṣordı ki bu miskīn deve neden şöyle oldı ki? Dilerem anuŋ (2) ḥālin baŋa bildiresin. Ḳarġa arslan işāretiyile deve odasına varub evvelden ki aralarında sevgü varıdı (3) deveye iştiyāḳ gösterdi, ḥālin ṣordı. Deve hergiz cevāb virmedi. Āḫir ḳarġa bir gün ırmaḳ kenārında (4) temāşā resmine otururdı. Deve ḥālin fikr iderdi. Deve daḫı anda su içmege vardı. Ḳarġa bir ṭaş (5) ardında siŋdi. Deve bir dem suya baḳdı. Gördi ki su üstinde balıḳlar oynar, bir kez āh idüb eyitdi: (6) Ne baḫtlu sizüŋ cānuŋuz; ne serverlerüŋüzden ḳorḳarsız ve ne siŋerlerüŋüzden üşenürsiz. Ḫōş ferāġatıla (7) oynarsız. Ben bīçāre, uş göŋlüm deŋizinde ġark olmuşam. Bilmezem selāmet sāhile irem yāḫūẕ (8) belā girdābına düşüb helāk olam. Çün ḳarġa anı işitdi, arslan ḳatına vardı, işitdügin didi. (9) Arslan [c]aẓīm ġuṣṣalandı, eyitdi: Çün ḳavmüm benden emīn olmaya, pes bu pāẕişāhlıġum nice pāyidār ola? (10) Eyitdi: İlāhī! Sen bilürsin kim bu iş benden degül. Bu müşkili sen ḥall idivir. Birḳaç kişi ululardan ḳıġırdı. (11) Deve gelicek gey [c]izzet itdi. Hiç kimse söz açmadın kendü başladı ki siz dükeliŋüz bilürsiz ki ben cānavar (12) yimekden ve kan dökmekden elüm çekdüm. Bunca zemāndur ki haḳ buyruġından ṭaşra ayaḳ basmadum. Bu gün (13) sizden dilegüm oldur kim benüm nihāẕumda azacuḳ [c]ayb görürseŋüz baŋa bildürüŋ yāḫūẕ her ne bir fi[c]l (14) görürseŋüz ki aḳddan ṭaşradur, ḳaṣdıla yā sehvile, baŋa bildürüŋ . Ol baŋa gey..…

57a

başına ne geldi? Onun bir karga veziri vardı, ona sordu: Bu miskin deve neden böyle oldu? Onun halini bana bildirmeni istiyorum. Karga aslanın işaretiyle devenin odasına varıp – önceden aralarında muhabbet vardı – yakınlık gösterip halini sordu. Deve hiç cevap vermedi. Sonunda karga bir gün ırmak kenarında seyir için oturuyordu, devenin halini düşünüyordu. Deve de oraya su içmeye vardı. Karga bir taş arkasına saklandı. Deve bir süre suya baktı, suyun üstünde oynayan balıkları gördü. Bir kez ah edip dedi: Sizin canınız ne kadar şanslı. Ne büyüklerinizden korkarsınız, ne de denk olanlarınızdan sıkılırsınız, kaygısız oynarsınız. Ben çaresiz şu gönlümün denizinde boğulmuşum. Sağ salim sahile ulaşacağımı veya bela girdabına düşüp helak olacağımı bilmiyorum. Karga bunu işitince aslanın yanına vardı, duyduklarını anlattı. Aslan çok kederlendi, dedi: Eğer benim halkım benden emin olmazsa padişahlığım nasıl daimi olur! İlahi! Bu işin benden olmadığını sen biliyorsun. Bu meseleyi sen hallediver. Büyüklerden birkaç kişiyi çağırdı. Deve gelince çok iyi ağırladı. Hiç kimse kendi başladı: Sizin hepiniz bilir ki ben hayvan yemekten ve kan dökmekten elimi çektim. Bunca zamandır Hakk'ın buyruğundan dışarı ayak basmadım. Bu gün sizden dileğim şudur ki benim huyumda azıcık ayıp görürseniz bana bildirin yahut bilerek veya bilmeyerek akıl dışı bir fiil görürseniz bana bildirin. Bu benim için çok iyidir. Çünkü insanların

57b

(1) yegregi Muḥammed Muṣṭafā buyurdı : من غشّنا فليس منّا Ya^{c}nī benüm ẕātumda bir nāmuvāfıḳ nesne göre ve benden (2) gizleye, ol benüm ṭarīḳumdan ṭaşradur. Ḥāliyā benden günāh gitdi. Siz bilüŋ, eger şimden girü benden kimseye (3) ziyān dege diyü ḳorḳarsaŋuz, muġallaẓa and birle inandurayın tā kimse benden hiç günāhsuz incinmeye. Zīrā (4) dimişlerdür: H̱alḳ azmaġıla Tengri te^{c}ālā belā virmez, tā pāẕişāh azmayınca. Pes çün pāẕişāḥ kendü göŋlinde (5) varın eyitdi, ḥāżırlar bir kezden du^{c}ā ve āferīn ḳılub eyitdiler: Ma^{c}āẕallah, ḥāşā, pāẕişāh cihetinden (6) yā anuŋ ẖiẕmetinden bir toz bizüm etegümüze düşe yāẖūẕ anuŋ luṭfı gülzārından bir diken ucı (7) barmaġumuza irmiş ola. Biz dükelimüz anuŋ diyāneti ve ^{c}ināyeti kenefinde āsūde olub ferāġat (8) bulmışuz. Çün ayu bu faṣlı temām işitdi, bildi ki pāẕişāh deve ^{c}alāmetinden teşvīş buldı. Eyitdi: (9) Eger bu iş niteligin şāh bilesi olursa, baŋa ḳatı ^{c}uḳūbet ḳılısar ve tedbīr oldur ki deveyi vāḳı^{c}a (10) çengāline çekem; anı belā ḳapusına bıraġub kendü cināyetüme ḳalḳan idinem. Pes ṭurdı, arslan ḳatına vardı, (11) eyitdi: Şöyle gezer ki pāẕişāh kimseden bed-endīşelik sizdi. Ben birḳaç nesne işitdüm. Dilemedüm kim (12) pāẕişāh ẖāṭırı taġyīr ola ve bilmedüm ki bu iş böyle uzaya. Eger bu işi bilmek dileyeler, ben gizlemeyiserdüm. (13) Arslan, ayuyı ẖalvet itdi ve ḥāl niteligin ṣordı. Ayu eyitdi: İy pāẕişāh, dimişlerdür ki bilmez (14) ve cāhil kişi, bilür ve dānā kişi gözine nice ḥaḳīr görinürse bilür kişi daẖı bilmez kişi gözine eyle ḥaḳīr görinür.

57b

en faziletlisi Muhammed Mustafa buyurdu : *"Bizi aldatan bizden değildir."* yani benim zatımda uygun olmayan bir şey görür de benden gizlerse o benim yolumdan dışarıdır. Şu durumda benden günah gitti. Siz bilirsiniz. Eğer bundan sonra benden kimseye zarar gelir diye korkarsanız kesin yeminlerle inandırayım ki kimse benden günahsız yere hiç incinmeyecek. Çünkü demişlerdir: Tanrı taala halkın yoldan çıkmasıyla bela vermez, padişah yoldan çıkmayıncaya kadar. Sonra padişah kendi aklında olanları söyleyince hazır bulunanlar dua edip, taktir edip dediler: Allah korusun, asla padişah tarafından ve onun hizmetinden bizim eteğimize bir toz düşsün yahut onun iyilik bahçesinden bir diken ucu parmağımıza batmış olsun! Bizim hepimiz onun diyaneti ve yardımı korumasında rahat bulmuşuz. Ayı bu sözlerin tamamını işitince anladı ki padişah devenin halinden şüphelendi. Dedi: Eğer bu işin gerçek yüzünü şah bilecek olursa beni çok kötü cezalandırır. Öyleyse tedbir şudur ki deveyi bela çengeline çekeyim. Onu bela kapısına bırakıp kendi caniliğime kalkan edineyim. Sonra kalktı aslanın yanına vardı, dedi: Ağızlarda şöyle gezer ki padişah birisinden kötü niyet sezdi. Ben birkaç şey işittim. Padişahın gönlünün kırılmasını istemedim ve bu işin böyle uzayacağını bilemedim. Eğer bu meseleyi bilmek isteselerdi ben gizlemezdim. Aslan ayıyı yalnız bıraktı ve durumun ne olduğunu sordu. Ayı anlattı: Ey padişah demişlerdir ki cahil ve bilmeyen kişi bilen ve alim kişinin gözüne nasıl aşağılık görünürse bilen kişi de bilmeyen kişini gözüne öyle aşağılık görünür.

58a

(1) Bu devenüŋ dānişi yoḳ ki anuŋıla pāẕişāh ululıġın bile. Ol ki dükeli ḫalḳdan bilüsi artuġıdı, (2) eyitdi: انا اعرفكم بالله واخشاكم عن الله Çün resul [c]aleyhi's-selām anuŋ ḳahrı ḳatılıġın bilürdi (3) ve belā neden gelesin aŋlar, lācerem dükelinden artuḳ ḳorḳarıdı. Çün melik deveye kendü ḥaddinden (4) artuḳ [c]izzet ve raġbet ḳıldı, elbette fil loḳması serçe ḳurṣaġına ṣıġmaz, pes rāyı ḫāmlıḳdan (5) ve [c]ilmi eksüklikden artuḳ nesne umdı. Ṣarīḥ dimek terk-i edeb olur, yoḫsa daḫı nesne vardur, (6) didüm. Arslan ayuyı ḳarġaya viribidi. Eyitdi: Var, ḳarġaya eyit, gelsün. Ḳarġa geldi, ṣordı ki ayunuŋ (7) bu sözine ne dirsin? Ḳarġa eyitdi: Şāhuŋ ṣāfī āyinesi iki żamīrüŋ girçegin yalanın anlar, bilür. Benüm (8) [c]aḳlum şöyle ṭanuḳlıḳ virür ki tevāżu[c] ve aşaḳlıḳ birle ve ḳullıḳ resmi ki devede vardur, hiç daḫı (9) kimsede yoḳdur ve şehriyār ḳorḳusın daḫı dükelinden artuḳ bilür. Eger ol kendüzinden mücrim bilse cenāb-ı (10) yöresinde durmaġa ḳuvveti olmayadı. Ḫuṣūṣa[136] ki başında yular ayaġında baġ yoḳ ve üstinde müvekkel (11) daḫı yoḳ ve pāẕişāh [c]inayeti daḫı ḳarārda. Şöyle beŋzer ki bu dikeni bu yola ayu bıraḳdı. Diriġ[137] ola ki (12) anuŋ gibi ṣāhib-i ġaraż sözile anuŋ gibi nāzenīn cānavarı pāẕişāh mücrim bilse, andan nażarı ayruḳsa, (13) pes pāẕişāh datlu dil ve ümīz virmek gerek ki andan geçe. Anuŋ girçek baḳmışı, ḫōẕ ḥāl vākı[c]ın (14) bildüre. Pāẕişāh deveyi ḫalvet ḳıġırdı. Eyitdi: Senüŋ benüm üstüme.....

58a

Bu devenin bilgisi yok ki padişahın büyüklüğünü anlasın. O ki bütün halktan bilgisi fazlaydı, dedi: *"Ben Allah'ı sizden daha iyi tanırım; ondan daha çok korkarım."*. Madem Resul aleyhisselam onun kahrının katılığını bilir ve belanın neden geldiğini anlardı, şüphesiz hepsinden fazla korkardı. Melik deveye kendi haddinden fazla izzet ve ikram kılınca – elbette fil lokması serçe kursağına sığmaz - böylece tecrübesizlikten ve eksik ilimden dolayı daha fazla şey umdu. Dedi: Açık demek edebi terk etmek olur yoksa dahası vardır. Anlattım. Aslan ayıyı kargaya gönderdi, dedi: Var, kargaya de, gelsin. Karga geldi. Ayının bu sözüne ne dersin diye sordu. Karga dedi: Şahın saf ayinesi iki gönlün doğrusunu yalanını anlar. Benim bilen aklım şuna kanaat getirir ki deve tevazu ve alçakgönüllülük ile, hiç kimsede olmayan devede olan kulluk adeti ile padişahın korkusunu hepsinden fazla bilir. Eğer o kendini suçlu bilse yüce yanınızda durmaya gücü olmazdı. Ayrıca başında yular, ayağında bağ yok ve üstünde gözetleyici de yok. Üstelik padişahın güveni de tam. Öyle benzer ki bu dikeni bu yola ayı bıraktı. Eyvahlar olsun ki böyle kötü amaçlı sözle onun gibi nazenin hayvanı padişah suçlu bilip nazarı ondan uzaklaşsa sonra padişaha tatlı dil ve ümit vermek gerek ki andan vazgeçsin. Onun gerçekten aradığı kendisinin durumu anlatması. Padişah deveyi yalnız çağırdı. Dedi: Senin benim üstüme…

[136] Korkmaz, dizinde almamış.
[137] Korkmaz, diriğa: ey esirgeyen.

58b

(1) buyruġuma muṭīc ve nehyümden ıraḳsın ve dükeli yoldaşlardan saŋa cinâyetüm artuḳdur. Zīra sen eylük (2) bilürsin. Yiri gögi yaradan Tengri haḳḳına suç ki işledüŋ, saŋa baġışladum. Eger ḳorḳacaḳ nesne işitdüŋise (3) eyit! Nice ki dilersen inandurayın. Deve endīşe eyledi ki eger bir şemme ḥāl niteliginden dirsem, ayuyıla cahdüm bozılur (4) ve eger günāhsuz kendüzümi suçsuz gösterürsem, pāẕişāh beni mücrim bilüb benden ictiḳādı döne. İnṣāf oldur ki (5) kişi belāyı kendüye revā göre ve dōstın belā çengāline urub vebāle girmeye, andan eyitdi: İy şāh, ben evvel (6) işlerüŋ öŋine ve ṣoŋına baḳub fikr iderem. Ol sebebden rencūr oluram. Anuŋ es̱eri ẓāhir olur. Şek (7) degül pāẕişāh cihetinden ḳorḳı göŋlüme düşdi. Eger bu ḳadar nesne içün pāẕişāh baŋa cukūbet revā göre ḥükm (8) anuŋ. Ben ḫōẕ anuŋ nicmeti şükrin bilüb cānum tenüm anuŋ ḳahrına ḳomışven. Melik eyitdi: Gey didüŋ. Bu (9) gümānı benüm ficlümden mi gördüŋ yoḫsa ayruḳdan mı işitdüŋ? Deve baş aşaġa bıraḳub cāciz ḳaldı. Ḳarġa (10) eyitdi: İy ḳarındaş bunda ṭoġru söylemekden artuḳ çāre yoḳdur. Eger sen dimezsen daḫı pāẕişāh cadli (11) birle anı göre. Līkin senüŋ aduŋ girçeklerden ṣayılmaz. Meger ol bir kirpi varıdı. Bu sözi işitdi, yügürdi, (12) ayuya vardı, işitdügin didi. Ayu derḥāl arslan ḳatına vardı, gördi başın aşaġa bıraġub oturur. (13) Eyitdi: Bu ḥāle eyle balta ur ki sırrum perdesin āçayın. Ḥāliyā feṣāḥat çevgānı birle bunuŋ elinden (14) söz ṭonın alayın, eyitdi: Eyle .... mühr urınca, ol gün durub melik haḳkına anuŋ gibi geleci eylemeyeseydüŋ.

58b

Emrime boyun eğmiş ve yasaklarımdan uzaksın ve bütün yoldaşlardan sana güvenim fazladır. Çünkü iyiliği bilirsin. Yeri göğü yaratan Allah için! Ne suç işlediysen seni bağışladım. Eğer korkacak bir şey işittinse söyle nasıl istersen inandırayım. Deve düşündü ki eğer birazcık durumun ne olduğunu anlatırsam ayıyla olan ahdim bozulur, yok günahsız kendimi suçsuz gösterirsem padişah beni suçlu zannedip bana inancı kalmaz. İnsaflı olan şudur ki kişi belayı kendine reva görsün dostunu bela çemberine asıp vebale girmesin. Sonra dedi: Ey şah! Ben öncelikle meselelerin önüne ve sonuna bakıp düşünürüm. Bu yüzden sıkıntılı olurum. Onun belirtisi ortaya çıkar. Şüphesiz padişah tarafından gönlüme korku düştü. Eğer bu kadarcık şey için padişah bana cezayı uygun görürse hüküm onundur. Ben kendim onun nimetinin şükrünü bilip canımı vücudumu onun yoluna koymuşum. Melik dedi: İyi dedin. Bu şüpheyi benim bir fiilimde mi gördün, yoksa başkasından mı işittin? Deve başını önüne eğip çaresiz kaldı. Karga dedi: Ey kardeş! Burada doğru söylemekten başka çare yoktur. Eğer sen demesen dahi padişah adaletiyle onu görür. Ancak senin adın doğrulardan sayılmaz. Meğer bir kirpi varmış. Bu sözü işitti, koştu, ayıya vardı. İşittiğini ayıya dedi. Ayı hemen aslanın yanına vardı. Baktı başını önüne eğip oturur. Dedi: Bu duruma öyle balta vur ki sırrımın perdesini açayım. Şu halde güzel söz çengeliyle bunun aklından söz giysisini alayım. Dedi: Bu şekilde ağzına mühür vuruncaya kadar o gün kalkıp melik hakkında öyle sözler söylemeseydin.

59a

(1) Arslan bu sözi işidüb [c]acebledi. Deve eyitdi: İy nā-inṣāf ve nā-pāk! Ben ol yavuz sözi melik (2) haḳḳında didügümde yaluŋuz sen midüŋ yoḫsa daḫı kimse var mıdı? Eger kimse varısa getür, yoḫsa niçün andaġı (3) sözi dimedüŋ? Bundan artuḳ ḫıyānet nice ola ki bir kişi pāẕişāh haḳḳına anuŋ bigi geleci işide, gizleye. Bu senüŋ (4) dāsitānuŋ dürger [c]avreti dāsitānına beŋzer. Şehriyār eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı zen-i dürger**. (5) Deve eyitdi: İşitdüm kim bir dürger varıdı. Ṣanduŋ aġaç ḳalıbına cān virürdi. Anuŋ bir gökçek [c]avreti (6) varıdı. Güneş yüzinden ḫaci̅l olurdı, ḫūblıḳda naẕi̅ri yoġıdı. Hem [c]avretler mekrinde ṣūretler baġlardı ve aḳıl (7) gözi anuŋ rengine ḥayrān ḳalurdı. Her gice dürgeri ġaflet uyḳusına bıraġub kendü kirpükleri oḳın pāsubān idinüb (8) gözleri uyḳu oġrusından saḳlarıdı, pes ma[c]şūḳ şevki kemendin cān boynına bıraġub ṭaşra çeker, dürgeri (9) uyḳuda ḳoyub dōstı murādın sürerdi. İrteye yaḳın olıcaḳ girü evine gelürdi. Dürger daḫı bu işden (10) gey aŋlamışdı. Bir gice bayaġı [c]ādetince yine gitdi. Dürger eyitdi: Niçeyedegin bunuŋ belāsın ṭartayım ve kendüzüm il arasında (11) rüsvā ḳılam ve mudḥike olam? Yigrek oldur ki bunuŋ [c]aybından perdei giderem, ṭalāḳ virüb evden sürem, bir (12) mestūre alub [c]avret idinem ve bunuŋ ġavġāsından emi̅n olam. Dürger ḳapuyı baġladı. İrteye yaḳın [c]avret (13) geldi, gördi er ḳapuyı baġlamış, çaġırdı ki niçün baġladuŋ? Er eyitdi: Niceyedegin … .senden (14) baŋa bu cefā. Şimdiyedegin ḳandayısan girü anda var! İrte olsun ileteyim sini....

59a

aslan bu sözü işitip çok şaşırdı. Deve dedi: Ey insafsız ve çirkef! Ben o kötü sözü melik hakkında söylediğimde sen yalnız mıydın, yoksa başka kimse var mıydı? Eğer birisi varsa getir, yoksa niçin öyle bir sözü söylemedin? Bundan daha büyük hıyanet nasıl olur ki bir kişi padişah hakkında öyle bir söz işitsin, gizlesin. Bu senin hikayen o marangozun hanımının hikayesine benzer. Padişah dedi: Nasıl yani o hikayeyi anlat, dinleyelim. Marangozun hanımının hikayesi. Deve anlattı: İşittim ki bir marangoz vardı. Sanki ağaç kalıbına can verirdi. Onun güzel bir hanımı vardı. Güneş yüzünden utanırdı. Güzellikte benzeri yoktu. Hem kadınlar kıskançlıktan suratları turşu satardı. akıl onun gözünün rengine hayran kalırdı. Her gece marangozu gaflet uykusunda bırakıp kendi kirpiklerinin okunu gece bekçisi edinip gözlerini uyku hırsızından saklardı. Sonra arzu kemendini aşığının can boynuna geçirip dışarı çeker; marangozu uykuda bırakıp dostunun muradını sürerdi. Sabaha yakın olunca geri evine gelirdi. Marangoz da bu işi iyice anlamıştı. Bir gece her zamanki adetince yine gitti. Marangoz dedi: Bunun sıkıntısını ne zamana kadar çekeceğim ve halk arasında ne zamana kadar kendimi rezil kılayım ve kendime güldüreyim. En iyisi bunun ayıbından perdeyi kaldırayım. Boşayıp evden süreyim. Namuslu birini alıp hanım edineyim ve bunun tantanasından emin olayım. Marangoz kapıyı kilitledi. Sabaha yakın kadın geldi. baktı adam kapıyı kilitlemiş. Niçin kilitledin, diye çağırdı. Adam dedi: …… senden bana bu cefa. Şimdiye kadar neredeysen geri oraya var. Sabah olsun götüreyim………

59b

(1) ilde rüsvā olasın. ^CAvret eyitdi: Ya gel ḳapuyu aç, ġavġā itme yāẖūẕ kendüzümi işbu ḳuyuya bıraġurın. Er eyitdi: (2) Eyle idersen başum göge ire. ^CAvret bir büyük dāşı götürdi, ḳuyuya bıraḳdı. Er işitdi. Eyitdi: ^CAvret didügin (3) işledi, derḥāl yügürü ṭaşra çıḳdı ki göre. ^CAvret ḳapu yanında siŋüb dururdı. Derḥāl içerü girdi, ḳapuyı (4) bağladı, şivān urub çaġırdı. H̱alḳ üstine üşüb bu işi ^caceblediler. ^CAvret eyitdi: Görün iy müsülmānlar, bu Tengriden (5) ḳorkmaz, her gice beni uyıdur kendi ḳanca varur! Er becid and içer; kim inanur kim inanmaz. İrte oldı er ü ^cavret (6) ḳāżīya vardılar, erüŋ ṭoġrulıġı ^cavretüŋ ẖıyānetligi ẓāhir oldı. Şer^c ḥükmi neyise işlendi. Bu ḥikāyeti anuŋçun (7) didüm kim erde ^cavret ṣıfatı ġālib olsa ^cavret ẖūyın dutar. Elḳıṣṣa pāẕişāh buyurdı: İkisin daẖı zindāna (8) iletdiler. Bir dilkü varıdı; adı Cāẕūyıdı. Anı üstlerine müvekkel ḳodılar. Ol sıçan kim bunlaruŋ baḥṣin işitmişdi, (9) Cāẕū ḳatına geldi, ṣordı ki deveyile ayu işi neye irdi? Eyitdi: İkisidaẖı zindānda durur, didi ve işleri bellü olmadı. (10) Sıçan eyitdi: Bi'llāhi, pāẕişāh meyli kimedür ve kimüŋ işi ẖayra döner ve kimüŋ mekri kendüye ve uşbu sözüŋ (11) ḳoḳusı bir …..daẖı gelür. Beŋzer ki sen bularuŋ işlerinden vāḳıfsın. Sıçan eyitdi: Dilerem ikisidaẖı (12) ẖalāṣ ola. .....kanına nice gireyin? Dilkü eyitdi: Bilürsen digil. Suçludan suçsuz bellü olsun. Bī- (13) günāh ẖalāṣ olsun zaḥmetden ve dimişlerdür ki ṭoġru söz ṣāfī bala beŋzer; gerek saḳsıda olsun (14) gerek altun ḳabda, yiyen ṣalāvat bulur. ^CĀkıl kişi oldur ki pāẕişāha ziyānlu nesne işitse gizlemeye,

59b

halk arasında rezil olasın. Kadın dedi: Ya gel kapıyı aç, tantana etme yahut kendimi şu kuyuya atarım. Adam dedi: Yaparsan başım göğe erer. Kadın büyük bir taşı götürdü kuyuya attı. Adam işitti, dedi: Kadın dediğini yaptı. Hemen koşarak bakmak için dışarı çıktı. Kadın kapının yanında saklanıyordu. Hemen içeri girdi, kapıyı kilitledi, şivan vurup çağırdı. Halk üstüne toplanıp bu işe şaşırdılar. Kadın dedi: Görün ey Müslümanlar! Bu Tanrı'dan korkmaz her gece beni uyutup kendi nereye varır? Adam çok ciddi ant içer. Kimi inanır kimi inanmaz. Sabah oldu, kadınla adam kadıya vardılar. Adamın haklılığı kadının hainliği ortaya çıktı. Şerri hüküm neyse uygulandı. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki erkekte avrat sıfatı galip olursa avrat huyunu benimser. Kısacası padişah emretti, ikisini de zindana götürdüler. Bir tilki vardı, adı Cazu idi. Onu üstlerine gözcü koydular. Bunların konuşmalarını işiten sıçan Cazu'nun yanına geldi, deveyle ayı meselesinin nasıl sonuçlandığını sordu, dedi: İkisi de zindandadır ve işleri belli olmadı. Sıçan dedi: Allah için! Padişahın meyli kimedir? Kimin işi hayra döner, kimin hilesi kendine? Bu sözün kokusundan bir iş vardır. Benzer ki sen bunların meselesini biliyorsun. Sıçan dedi: Dilerim ki ikisi de kurtuluş bulur. Birisinin kanına nasıl gireyim? Tilki dedi: Biliyorsan söyle, suçsuz suçludan ayrılsın; günahsız olan sıkıntıdan kurtulsun. Demişlerdir ki doğru söz saf bala benzer. İster saksıda olsun, ister altın kapta yiyen kurtuluş bulur. Akıllı kişi odur ki padişaha zararlı bir şey işitince gizlemez.

60a

(1) pāẕişāh ziyānına rāżī olmaya. Nitekim ẖātūn ḥaḳḳında İrāceste itdi. Sıçan eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān (2) eyit, işidelüm. **Dāsitān-ı ẖātūn bā-İrāceste**. Cāẕū eyitdi: İşitdüm kim ẖusrevüŋ bir ulu pāẕişāh (3) ḳızı ᶜavreti varıdı; salṭanat taẖtında nāzıla bislenmiş, ᶜismet perdesinde yavuz yilden saḳlanmış. (4) Husrev anuŋ ᶜaşḳından āşüfte olmışdı. Līkin ẖusrev ol ḳızuŋ atasın ve ḳardaşın öldürüb dururdı. (5) Göŋli ol ẖātūndan emīn olımazdı. Bir gün ẖalvet ikisi ᶜizzet döşeginde oynayu dururlardı. Şāhuŋ (6) ārzūsı ġālib oldı; diledi ki ẖātūn ḥüsni bağından ārzū yimişin yiye. El uzadub ẖātūnı kenārına (7) çekdi. Ḫātūn gözi perde ardında, birḳaç ḳaravaşlar bunlaruŋ ḥālin temāşā ide dururdı. Ḫātūna ḥayā (8) ġālib oldı, çekindi, hem bu ẖātūn nūşrevān ṣoyındandı. Nūşrevān nergis olduġı yirde anuŋ (9) gibi iş işlemege utanurdı. Eydürdi: Açuḳ göze beŋzer, diridi. Pes ẖātūn ol ẖacāletden ki çekindi, (10) eli ẖusrev yüzine doḳındı. Taẖtdan aşaġa düşdi. Ḫusrev eyitdi: Bunuŋ göŋlünden henüz ol kīn (11) gitmemişdür. Mes̱eldür ki yavuz ẖulu kişi evde ḳomamaḳ gerek, bu ẖōẕ ᶜavretdür. Pāẕişāhuŋ bir vezīri (12) varıdı. Adı İrāceste; ᶜilmi temām, dīni bütün. Şāh ṭoġru anı ḳıġırdı. Derḥāl ḥāl niteligin bildürdi. (13) Buyurdı ki ilet bir ẖalvet yirde bunı depele ki hiç kimse bilmesün. Vezīr ögütleyü gördi, (14) aṣṣı ḳılmadı. Vezīr ẖātūnı aldı evine getürdi. Ḫātūn eyitdi: Eger ben suçluyısam āẖir bu aru

60a

Padişahın ziyanına razı olmaz. İraceste'nin hatun hakkında yaptığı gibi… Sıçan dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Hatunla İraceste'nin hikayesi. Cazu anlattı: İşittim ki padişahın büyük bir padişah kızı hanımı vardı. Saltanat tahtında nazla büyütülmüş, haya perdesinde kötü yelden saklanmış. Padişah onun aşkından çıldırmıştı. Ancak padişah o kızın atasını ve kardeşini öldürmüştü. Gönlü o hatundan emin olmazdı. Bir gün yalnız ikisi izzet döşeğinde oynaşıyorlardı. Şahın arzusu galip oldu, hatunun güzellik bağından arzu meyvesini yemeyi istedi. El uzatıp hatunu kenarına çekti. Hatunun gözü perde arkasında, birkaç hizmetçi bunların halini izliyordu. Hatuna haya galip geldi, utandı. Üstelik bu hatun Nuşirevan soyundandı. Nuşirevan nergizin olduğu yerde öyle bir iş yapmaya utanırdı, derdi: Açık göze benzer. Sonra hatun utançtan çekindi. Eli padişahın yüzüne dokundu, tahttan aşağıya düştü. Padişah dedi: Henüz bunun gönlünden o kin gitmemiştir. Meseldir: Kötü huylu kişiyi evde bırakmamak gerek. Bunun kendisi kadındır. Padişahın bir veziri vardı, adı İraceste idi. İlmi tamam, dini bütün, şaha sadık… Onu çağırdı, hemen durumu anlattı. Emretti: Götür bunu öldür ki hiç kimse bilmesin. Vezir öğüt vermeye çalıştı, kar etmedi. Vezir hatunu aldı, evine götürdü. Hatun dedi: Ben suçlu olsam da sonuçta bu

60b

(1) nuṭfe kim anuŋ ṣulbinden benüm ḳarnumdadur; bu suçlu degül. Ne duᶜālarıla ve ne ṣadaḳayıla bulduḳ. Lāyıḳ olmaya (2) benüm içün bunı yoḳ eyleye, yaḫūẕ ne ola benüm suçum bu bīgünāha bağışlaya; hem dağı bir iş işleme, girü soŋra (3) peşīmān yiyesin. Ḫusrev bu sözi hergiz ḳabūl itmedi. Tiz buyruḳ geldi ki öldür yoḫsa sen bilürsin! Vezīr (4) niçeki endişe eyledi, anı öldürmege ruḫṣat bulmadı, eyitdi: Bir gün nāgāh oğlan sevgüsi göŋline düşe (5) ve ḳatı peşīmān ola yāḫūẕ bundan ötürü baŋa Tengri teᶜālā ḫışm eylese ne ben ḳalam ve ne şāh ḳatlana. (6) Pes anı bir yirde gizledi, girü vardı, şāha taᶜziye virdi. Çün ᶜiddet temām oldı, ṣanasın ondört (7) gicelik dutılmış aydan bedr ṭoġdı. Vezīr, mihrübān atabegi sevindi, dürlü terbiyyet birle bisledi. Oğlan (8) yidi yaşına degdi. Bir gün pāẕişāh ava vardı. Nāgāh öŋinden bir ṭaġ geçisi irkegiyile oğlağıyıla (9) geldi. Oğlaḳ girüraḳ ḳaldı, şāh oḳın oğlağa ḳarşu dutdı. Anası gördi, döndi üstine düşdi. (10) Anı urınca irkegidaḫı geldi üstine düşdi. Melik anı görüb yasından elin çekdi, eyitdi: Yaban keçisi (11) çifti ve oğlağıyıçuŋ uşbu şefḳati eyler, sen ādemilıġuŋla şunuŋ gibi sülālei anasıyıla (12) depeletdüŋ. Āh bilmezem ben hu ġuṣṣaı neyle defᶜ eyleyem. Gözleri yaş ṭolub döndi, girü serāya geldi .(13) Vezīri ḥāżır ḳıldı, neye uğraduġın bildürdi. Eyitdi: Ol vaḳt ḳabūl ḳılmadum, kendü ciger köşem ḳanın, (14) şunuŋ gibi ḥelālile yire döküb ḥasret dağın yüregüme urdum, diyü çoḳ aġladı. Vezīr eyitdi: Pāẕişāh

60b

onun soyundan, benim karnımda olan bu temiz nutfe suçlu değil. Ne dualarla ve ne sadakalarla bulduk! Benim yüzümden bunu yok eylemek doğru olmaz, yahut ne olur benim suçumu bu günahsız için bağışlasın. Hem sonra pişman olacağın bir iş yapmayasın. Padişah bu sözü hiç kabul etmedi. Hemen emir verdi: Öldür, yoksa sen bilirsin. Vezir ne kadar düşündüyse de onu öldürmek için ruhsat bulamadı, dedi: Bir gün ansızın çocuk sevgisi gönlüne düşerse pişmanlık vakti olur, yahut bundan ötürü Tanrı taala bana hiddetlenir. Ne ben kalırım, ne de şah katlanabilir. Sonra onu bir yerde gizledi. Geri vardı, şaha taziye diledi. Süre tamamlanınca sanki on dört gecelik aydan dolunay doğdu. Vezir, şefkatli lalası sevindi. Türlü eğitimlerle büyüttü. Oğlan yedi yaşına değdi. Bir gün padişah ava çıktı. Birden önüne erkeğiyle oğlağıyla bir dağ keçisi geldi. Şah okunu oğlağa doğru tuttu. Anası gördü, döndü üstüne düştü. Onu vurunca erkeği de geldi, üstüne düştü. Şah onu görüp elini yayından çekti. Dedi: Yaban keçisi, çifti ve oğlağı için şu şefkati gösterir. Sen insanlığınla şunun gibi aileyi anasıyla öldürttün. Ah bilmiyorum! Ben bu kederi nasıl def ederim! Gözleri yaş dolarak geri döndü, saraya geldi, veziri huzuruna getirtti. Başına ne geldiğini anlattı, dedi: O zaman affetmedim. Şunun gibi eşimle kendi ciğer köşemin kanını yere döküp hasret dağını yüreğime vurdum, diye çok ağladı. Vezir dedi: Padişah,

61a

(1) nitmek gerek? Ṣabrdan yigrek çāre yoḳ. Vezīr şāẕumān olub ḫātūna vardı, beşāret degürdi. (2) Oġlanı anasıyıla altuna ve incüye ġarḳ eyledi, aldı serāya getürdi. İlerü yüriyüb beşāret degürdi ki (3) ḫātūn ciger köşeyile uş geldi; ḫātūn niḳābın götürüb şaha ḳarşu cilve eyledi, şāh oġlancuġın (4) kenāra alub yaşın yaŋaġına aḳıtdı. Pes vezīre ᶜaẓīm şükür ve minnetler ḳılub ᶜizzetin arturdı. Pes (5) ḥaḳiḳatin bildürürsen şāh ḳatında cāh ve menzil issi olasın ve mertebe bulasın. Sıçan eyitdi: Benüm (6) ol yüzüm yoḳ kim, şāh ḳatında yir bulam yā anuŋ ehli degülem. Çün sen dilersin bu ḥālüŋ haḳiḳatin bilesin, (7) yüzünden gümān perdesi gide. Saŋa diyem illā andan işitdüm, dimeyesin. Dilkü and içüb sıçanı inandurdı. (8) Sıçan ayudan deveden ne kim işitdi idi, didi. Çün dilkü bu faṣlı temām işitdi, şāẕumān şehriyār (9) ḳatına vardı, eyitdi: Pāẕişāhuŋ devleti bāḳī olsun! Bunca gündür pāẕişāh cemālinden maḥrūmem ve illā (10) bu işüŋ ḥaḳiḳatin bildüm. Arslan eyitdi: Bihamdillāhi, hemīşe bizüm müşkillerümüz sırrın senüŋ ᶜaḳluŋ (11) giderür. Nice ki sıçan didi, eyitdi. Arslan ḳarġaya eyitdi: Ne dirsin, bu mekriyiçün ayuya nice ᶜuḳūbet ḳılmaḳ (12) gerek? Ḳarġa eyitdi: Mecmaᶜ eylemek gerek, Şehriyār ᶜadl taḫtına geçe. Ol mücrim-i bedbaḫtı ortaya getüreler. Anuŋ (13) ḥālin halḳa bildüreler tā ol ᶜuḳūbet aŋa itdügümüze kimse ᶜayb itmesün. Çün yarındası oldı, (14) arslan ᶜadl taḫtına aġdı, feṣāḥat incülerin ᶜibāret elmasıyıla deldi, başladı ki bihamdillāhi, siz

61a

ne yapmak gerek! Sabırdan daha iyi bir çare yok. Vezir mutlu olup hatuna vardı, müjde verdi. Oğlanı anasıyla altına ve inciye boğdu, aldı saraya getirdi. İleri yürüyüp işte hatun ciğer köşenle geldi, diye müjde verdi. Hatun örtüsünü açıp şaha cilve yaptı. Şah oğlancığını yanına alıp göz yaşını yanağına akıttı. Sonra vezire çok teşekkür ve minnetler kılıp saygınlığını arttırdı. Öyleyse gerçeği anlatırsan şahın yanında mevki makam sahibi olursun ve mertebe bulursun. Sıçan dedi: benim şahın yanında yer bulacak yüzüm yok veya onun ailesinden değilim. Madem sen bu durumun hakikatini bilmeyi diliyorsun yüzünden şüphe perdesi gitsin, sana anlatayım. Ancak ondan işittim demeyesin. Tilki ant içip sıçanı inandırdı. Sıçan ayıdan deveden ne işittiyse anlattı. Tilki bu bölümün hepsini işitince mutlu olarak padişahın yanına vardı. padişahın devleti baki olsun! Bunca günden beri padişahın cemalinden mahrumum. Ancak bu işin hakikatini öğrendim. Aslan dedi: Allah'a hamdolsun! Her zaman bizim güç meselelerimizin sırrını senin aklın çözer. Sıçan ne dediyse anlattı: aslan kargaya dedi: Ne dersin bu hile için? Ayıyı nasıl cezalandırmak gerek? Karga dedi: Halkı toplamak gerek. Padişah adalet tahtına geçsin, o suçlu bedbahtı ortaya getirsinler, ona verdiğimiz cezayı kimse ayıplamasın diye onun halini halka anlatsınlar. Yarın olunca aslan adalet tahtına çıktı. Güzel söz incilerini kelime elmasıyla deldi. Allah'a şükrederek başladı. Sizin

61b

(1) dükeliŋüz eyü fi[c]illü ümmetdensiz, Tengri te[c]ālā emrine muṭī[c]siz. Ben kim ulu'l-emrden mütāba[c]at kılmış. Siz dükeliŋüz (2) bir dilile, bir göŋülden ḥaḳ geleci idüŋ. Bir kişi daḫı ki bir kişiyile çoḳ zemāndan berü ḳardaşlıḳ da[c]vīsin ide. İrte (3) gice bir işikde ola ve bir ṣofrada ṭuz etmek yiye, ẓāhiri ittifāḳıla ārāste ve bāṭını ḥīle ve nifaḳ birle dürilmiş (4) ola, dileyeki ol miskīni hergiz ziyānsuz belā ḳapusına bıraġa, pāẕişāh ḳatında ḫāyin, il dilinde beẕnām ḳıla, (5) anı ne dürlü [c]aẕābıla öldürmek gerek? Dükeli bir kezden eyitdiler: Anuŋ cezāsı diş ḳılıcın üşürüb bir loḳma (6) eyleyüb ḥāżır ḫadem, ḫaşem ḳarşuŋuza baḳarken yidürmek gerek. Pes ayunuŋ elin ayaġın baġladılar, ortaya getürdiler. (7) Heme gümrenür şöyle gözi baḳarken etin pāre pāre eyleyüb yoldaşlarına üleşdürdiler. Birer loḳma yitmedi ve deveye (8) ṣanduġın kendüde gördi. Dürlü [c]izzet ve ḥürmet deveye itdiler. Hemīşe müfsidlerüŋ ve kem aḳıllularuŋ (9) işi budur. Temām oldı deveyile arslan bābı, şürū[c] ḳılduḳ kekligile ṭavşancıl bābına. .(10) **Keklik ve ṭavşancıl ḫikāyeti**dür. Melikzāde eyitdi: İşitdüm kim Aẕırbāyıcān vilāyetinde bir ulu ṭaġ (11) varımış. Dürlü otlar anda bitüb iḳlīmlere iledürlermiş ve çok yimişler ve dürlü cānavarlar dirilirimiş. (12) Meger ol ṭaġ eteginde bir çift keklik vaṭan dutmışıdı. İrkegi adı Ira, dişi adı Azādeçehre. Ol ṭaġdan (13) yuḳarı bir ṭaġ daḫı varıdı, gey yüce. Anda bir ṭavşancıl pāẕişāh olmışdı, cümle ḳuşlara. Her yıl evvel (14) bahārda ki yavrı vaḳti olurıdı, gelüb ol ṭaġı avlarıdı, ol keklüklerüŋ yavrıların yiyüb

61b

hepiniz iyi amelli ümmettensiniz. Tanrı taalanın emrine boyun eğmişsiniz. Ben ki halifelere tabi olmuşum. Siz hepiniz bir ağızdan, bir gönülden doğru konuşun. Bir kişi birisiyle çok zamandan beri kardeşlik iddia etsin, gece gündüz bir eşikte olsun ve bir sofrada tuz ekmek yesin, görünüşte bir beraberlikle süslü, içi hile ve nifakla dolmuş, o zavallıyı hiç zahmetsiz bela kapısına bırakmak, padişahın yanında hain, halkın gözünde kötü nam sahibi kılmak istesin. Onu hangi cezayla öldürmek gerek? Hepsi birlikte dediler: Onun cezası diş kılıcını üzerine sallayıp, bir bir lokma eyleyip hazır bulunan hizmetçiler karşınızda bakarken yedirmek gerek. Sonra ayının elini ayağını bağladılar. Ortaya getirdiler. Nasıl homurdanıyor! O şekilde gözü bakarken etini parça parça eyleyip yoldaşlarına paylaştırdılar. Birer lokma dahi yetmedi. Deveye tasarladığı kendinin başına geldi. deveye türlü saygı ve hürmet ettiler. Her zaman fesatçıların ve kem akıllıların sonu budur. Deveyle aslan bölümü tamamlandı. Keklikle tavşan bölümüne başladık. Dokuzuncu bölüm. Keklik tavşancıl hikayesidir. Şehzade anlattı: İşittim ki Azerbaycan ülkesinde büyük bir dağ varmış. Orada türlü atlar bitip ülkelere dağıtılırmış ve çok meyveler yetişir, türlü hayvanlar yaşarmış. Meğer o dağ eteğinde bir çift keklik yaşıyordu. Erkeğinin adı Ira, dişisinin adı Azadeçehre idi. O dağdan yukarı bir dağ daha vardı. oldukça yüksek… orada bir tavşancıl bütün kuşlara padişah olmuş. Her yıl yavru vakti olan ilkbaharda o dağda avlanırdı. O kekliklerin yavrularını yiyip

62a

(1) cigerlerin yaḳardı, ᶜīşlerin nevḥaya zāriye degşürüb rūzigārların mātemile geçürürlerdi. Pes bir gün (2) ol iki keklik bir yirde oturub ağlaşurlarıdı. Biri eyitdi: Uş girü yıl başı oldı. Yavrıcaḳlarumuz (3) bisleyüb, bāliġ olub uçurduğumuz vaḳt ol ṭavşancıl geliser, gözümüze ḳarşu yavrıcaḳlarumuz vurub (4) yiyiser. Elümüzden gelmez ki defᶜ idevüz. ᶜAceb ne idelüm? Yaḳın oldı ki neslümüz cihāndan kesile. Biz daḫı niceyedegin (5) anuŋ çengālinden emīn olavuz? Mümkindür ki ḳażā gözimüz örte, bir gün anuŋ çengāline giriftār (6) olavuz. Nolaydı ḥaḳ teᶜālā bizüm göŋlümüz gözin uyanuḳlıḳ sürmesiyile açıvirüb anuŋ ḳahrı çengālinden ḳurtaraydı. (7) Ira eyitdi: Yigrek oldur ki bu ilden gidevüz, ayruḳ ilde yurd dutub anda dirilevüz. Ümiẕdür ki Tengri (8) bize oğlancuḳlar virüb yüzlerine baḳub sevinevüz. Dimişlerdür ki kişi elsüz ayaḳsuz dirilür illā cigersüz (9) dirilmez. Oğul didükleri kişinüŋ cigeri olur. Cigersüz ne dirlikdür. Azādeçehre eyitdi: Girçek eydürsin. Ben (10) daḫı bu miḥnetde ve bu dertde senüŋile bileyin, bu cevre boyanmışuz. Ben daḫı bu endīşeden ḫālī degülem. Ṭoğru (11) endīşeler ᶜaḳl işlerinde hemīşe bu düzene müttefiḳdür ve dimişlerdür: ᶜAkıl bir berki, menfa ᶜati çok ṭağa (12) beŋzer; her kim dilesekim ol ṭağa çıḳa, dükeli bir yirden ve bir yoldan varur. Cāhiller ḫilāfınca ki ᶜaḳıl (13) devletinden maḥrūmlardur, bunlaruŋ işinüŋ żabṭı yoḳdur. Pes anlar ne ṭarīḳayıla irişüb menfa ᶜat (14) dutalar ki aḥmaḳlar işinüŋ żabṭı yoḳ. Līkin vaṭan sevgüsi īmāndandur ve anı elden çıḳarmaḳ

62a

ciğerlerini yakardı. Hayatlarını acı ve ıstırapla doldurup zamanlarını matemle geçirirlerdi. Sonra bir gün o iki keklik bir yerde oturup ağlaşıyorlardı. İşte yine yıl başı oldu. yavrucuklarımızı besleyip olgunlaşıp uçurduğumuz zaman o tavşancıl gelirse gözümüzün önünde yavrucuklarımızı avlayıp yerse onu def etmek elimizden gelmez. Acaba ne yapalım? Neredeyse dünyada neslimiz tükenecek. Biz de ne zamana kadar onun pençesinden emin olacağız. Belki kader gözümüzü örter, bir gün onun pençesine yakalanırız. Ne olurdu, Hak taala bizim gönül gözümüzü uyanıklık sürmesiyle açıverip onun kahır pençesinden kurtarsaydı. Ira dedi: en iyisi buradan gidelim. Başka bir yerde yurt edinip orada yaşarız. İnşallah Tanrı bize çocuklar verip yüzlerine bakıp seviniriz. Demişlerdir ki kişi elsiz ayaksız yaşar, ancak ciğersiz yaşayamaz. Yavru dedikleri kişinin ciğeridir. Ciğersiz hayat nasıldır! Azadeçehre dedi: Doğru söylüyorsun. Ben de bu sıkıntıda, dertte seninle beraberim. Bu eziyete boyanmışız. Ben de bu düşünceden uzak değilim. Doğru düşünceler akıl sahiplerinde daima bu şekilde birdir. Üstelik demişlerdir: Akıl; sarp, menfaati çok bir dağa benzer. Her kim o dağa çıkmak istese hepsi bir yerden ve bir yoldan çıkar. Aksine cahiller akıl hazinesinden mahrumlardır ve bunların yaptıklarını anlamak güçtür. Öyleyse onlar hangi yoldan varıp menfaat sağlasınlar ki ahmakların işinin zaptı yoktur. Ancak vatan sevgisi imandandır ve onu kaybetmek

62b

(1) düşvārdur. Bihamdi'llāhi ki bizüm yirümüz ayruḳ avcı ḳuşlardan ve ādemīlerden ıraḳdur. Ḳorḳaram, eger bu yirden (2) naḳl eyleyevüz, ġurbet hevāsı bize muvāfıḳ gelmeye, aṣṣımuz ziyānumuza yitmeye, ol oğlancuḳlar firaḳı (3) didügüŋ her yıl tāze olur. Kişi rūzigār vāḳıᶜalarından ḳurtılmaḳ muḥāldür. Anıdaḫı dutavuz, rūzigār (4) vāḳıᶜalarından bir vāḳıᶜadur. Eger neᶜüzübillāh, vaṭan terk idevüz ve taᶜalluḳlardan kesilevüz, oğul ḳız firaḳı (5) bize sehl gözike. Maᶜlūmdur ki oğul ḳız doğduğından tā intihā mertebesine irince, ataya anaya zaḥmetden artuḳ (6) rāḥatı yoḳdur ve eger ḥaḳīḳate naẓar iderseŋ, oğul ḳız dünyā bezegidür, bir kezden ᶜāriyetidür. Pes ol yig (7) ki, anlaruŋ firāḳına ṣabr idevüz, s̱evāb bulavuz. Ira eyitdi: Gey didüŋ bu dükeli ḫulāṣa-i ᶜaḳıldandur ki dirisen (8) ve rūzigār sınamaḳdandur. Līkin kişi kendüzin görinür ḳażāya ḳarşu dutmaḳ ne ᶜaḳla ve ne şerᶜa ve (9) ne ṭabᶜa revā olmaya. Ol eyitdügüŋ belālar hiç eydürmi; uş vardum, ḥāżır. Ol dirim ammā bu görinür ḳażāya (10) kendü ayağıyıla varmaḳ revā olmaya. Eger ikimüzden birümüz daḫı nāgāh çengāline giriftār olası olırsavuz, (11) ayruḳ bizüm dirligümüzden bize ne rāḥat ola. Niteki benüm rāyum oldur ki ṭavşancıl vilāyetine varavuz, anuŋ (12) ḥimāyet-i ḳanadı altında diŋlenevüz. Her çend ki ol ḳan dökici, cānavar izleyicidür, līkin ulu pādişāh ṣınıḳın (13) dutar, ᶜālī himmeti var, baḫşīşi çok ve merḥameti bol. Egerçi biz anuŋ ḳulluğında olduğumuzçün aŋa (14) hiç yardım ve ḳahr yodur, līkin ḳulluḳcılar arasında ḳaraldu olavuz. Azādeçehre eyitdi: Bize bu

62b

güçtür. Allah'a hamd olsun ki bizim vatanımız başka avcı kuşlardan ve insanlardan uzaktır. Korkarım bu yerden göçersek gurbet havası bize uygun gelmez. Karımız zararımıza yetmez. O yavrucuklar ayrılığı dediğin her yıl tazelenir. Kişinin kaderin cilvesinden kurtulması imkansızdır. Onu da kaderin cilvesinden bir cilve olarak kabul edelim. Allah'a sığınırım, eğer vatanı terk edersek ve akrabalardan uzaklaşırsak oğul kız ayrılığı bize hafif gelir. Malumdur ki oğul kız doğduğundan olgunlaşıncaya kadar ataya anaya zahmetten başka iyiliği yoktur ve eğer hakikate bakarsan oğul kız dünya süsüdür, tamamıyla geçicidir. Öyleyse en iyisi onların ayrılığına sabredelim. Sevap kazanırız. Ira dedi: Doğru söyledin. Bu söylediklerinin hepsi aklın özü ve tecrübedendir. Ancak kişinin kendini görünen kazaya karşı tutması ne akla, ne şeriata ve ne fıtrata uygun düşmez. O işittiğin belalara hiç denir mi; işte vardım, hazır. Ama şunu derim. Bu görünen belaya kendi ayağınla varmak doğru olmaz. eğer ikimizden biri ansızın pençesine yakalanacak olursa artık bizim yaşamımızda bize ne huzur kalır. Nitekim benim görüşüm şudur ki tavşancıl ülkesine varalım, onun himaye kanadının altında rahat edelim. O her ne kadar kan dökücü ve hayvan izleyici olsa da büyük padişah zayıfları korur, yüce himmeti var, bahşişi çok ve merhameti boldur. Bizim onun kulluğunda olmamızdan ona hiç yarar ve zarar olmasa da hizmetçiler arasında karaltı oluruz. Azadeçehre dedi: Bize bu

63a

(1) dükeli belā andandur ki yılda bir kez ṭavşancıl görürüz. Bu kez sen bizi cehl zīncīri benümle anuŋ çengāline mi (2) sürürsin? Senüŋ işüŋ mes̱eli ol balıġıla balıḳçıl ḥikāyetine benzer. Azādeçehre eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān (3) eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı māyī ve māyī-ẖōr**. Dimişlerdür ki bir balıḳçıl varıdı; cihān görmiş, yaş yaşamış, (4) ḥareket ḳuvvet āẖirine degmiş. Meger bir gün yiyecek bulmadı, nāçār bir ırmaḳ kenārına varub oturdı ki rezzāḳ (5) rızḳ vire. Otururken bir balıḳ geldi,öŋinden geçdi. Gördi igen ża^{c}īf. Teraẖẖumdan ṣordı ki ne olduŋ (6) şöyle ża^{c}īf olduŋ? Balıḳcıl eyitdi: Her kimi kim çerẖ ġaddār ayaġı altına almış ola ve yigitlik budaġın (7) ẖazān yili ṣarartmış ola ve ḥavādis mancınıġı zaẖmı bu yüksek ḥiṣārdan bir bir ardınca anuŋ başına (8) inmiş ola, anuŋ ḥālin ne ṣorarsın ? Ne olmış ola ? Pes bilgil ki çün ^{c}ömr gemisi sāḥile ire, ümīẕ (9) güneşi dīvār üstinde ḳala, kişiye ṭā'atdan ve tevbeden artuḳ ve itdügi işe peşīmān olmaḳdan artuḳ (10) çāre yoḳ ve ẓulmile ḳararmış yüzin ^{c}özr ve istiġfār suyıyıla yumaḳdan artuḳ nesne yok. Beyt: (11) کودک که ازوطرب پرستی خیزد - بر صید مراد
bugün در ساغر عمر کار باجر عه فتاد (12) خیزد - پیداست که از جرعه چه مستی خیزد چیر دستی
ol niyyete geldüm ki bu yöre balıḳlarıyla ḥelāllaşam ve anlardan ^{c}özr (13) dileyüb bu maẓlemeden ḳurtılam ve anlar daẖı ḥalāl idüb s̱evāba gireler. Balıḳ çün bu faṣlı temām işitdi, ṭabī^{c}atı (14) çeküb mekr dāmına bıraḳdı. Eyitdi: İmdi ne dirsin? Eyitdi: Kerem it, var uşbu benüm ẖaberüm ol balıḳlara degür,

63a

bütün belalar ondandır ki yılda bir kez tavşancıl görüyoruz. Bu kez sen bizi cehalet zinciriyle onun çengeline asarsın. Senin işinin örneği o balıkla balıkçıl hikayesine benzer. Ira dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Balık ve balıkçılın hikayesi. Derler ki bir balıkçıl vardı. Görmüş geçirmiş, yaş yaşamış, yaşlanmıştı. Bir gün yiyecek bulamadı. Çaresiz bir ırmak kenarına varıp oturdu ki Rezzak rızk versin. Otururken bir balık geldi, önünden geçti. Baktı oldukça zayıf, acıdığından sordu: Ne oldu da böyle zayıfladın? Balıkçıl dedi: Her kimi, felek gaddar ayağının altına almış olsa ve gençlik filizini hazan yeli sarartmış olsa, bela mancınığı darbeleri yüksek bir hisardan birbiri ardınca onun başına inmiş olsa onun halini ne sorarsın, ne olmuş olsun! Öyleyse bil ki ömür gemisi sahile ulaştığında, ümit güneşi duvar üstüne indiğinde kişiye ibadet ve tövbeden başka ve yaptığı işe pişman olmaktan başka çare yoktur, ayrıca zulümle kararmış yüzünü özür ve istiğfar suyuyla yıkamaktan başka çare yoktur. Beyit: *"Kendisinden neşe ve sevinç saçılan çocuk muradını elde etmede maharetli olur / İşimiz ömür kadehinden yudumlamak oldu / O yudumdan ne sarhoşlukların hasıl olduğu belli oldu ".*Bu gün şu maksatla geldim ki bu yörenin balıklarıyla helalleşeyim ve onlardan özür dileyeyim, böylece zulme girmekten kurtulayım. Onlar da helal edip sevaba girsinler. Balık bu sözlerin hepsini işitince huyu çekip hile tuzağına bıraktı, dedi: Şimdi ne dersin? Dedi: Kerem et, git şu benim haberimi o balıklara ulaştır.

63b

(1) emegüŋ dartınma, saŋadaḫı s̱evāb ola. Balıḳ eyitdi: Getür elüŋi emānet dutışalum ve and içki bu ḳavlden (2) dönmeyesin tā göŋlüm muṭmain ola. İllā and içmedin nice el dutışalum? Balıḳçıl eyitdi: Uşbu otı birbirine (3) ḳat! Daḫı eŋegüme bağla, daḫı fāriġ ol! Ol balıḳ otı aldı ve ilerü geldi kim bağlaya. Balıḳçıl boynın uzatdı, (4) balığı andaḳ yutdı. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim bilesin bize bu ṭavşancıl ḳonşılığından cāh ḳorḳusından (5) artuḳ hiç fāyda olmaya. Ira eyitdi: Vaḳt olur ki yıl evvel bahārda cihāna ḥulle geyürür; vaḳt olur ki eski (6) ḫırḳa ağaçlar başında çeker; vaḳt olur ki ḳonşılar od ḫırmenin göyindürür; vaḳt olur ki yoldan azmışlar (7) maḳṣūdına irürür. Mümkindür ki ṭavşancıl bizüm żaʿīflıġumuza baḳa, kendü ḳuvvetine şükr eyleyüb keremi ḳanadın bize (8) döşeye. Ammā ḳorḳaram kim ṭavşancıl ivmeginden mühlet virmeyüb seni söylemege ḳomaya. Nite ki saŋsar ḳarġayıla (9) itdi. Ira eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dasitān-ı saŋsar bā-ġurāb**: Azādçehre eyitdi: İşitdüm (10) kim bir murġızār varıdı; Ṣanaduŋ kim ay boyacısı, reyḥān renk ḫānesinden çivit ve baḳam dükkānın açmışdı (11) ve ṣabāḥ ʿaṭṭārı nesrīn, yasemin, müşk satıcılar bāzārında hoten göbegin şeşmişdi ve ol çemen-(12) zārda bir ḳarġa bir yüksek ṭağda bir ağaçda yuva eyleyüb vaṭan dutmışdı. Bir gün bir saŋsar ol arada (13) yürürdı. Ol ağacı ve ol laṭīf çemenleri gördi ve ḥayrān ḳaldı. Göŋli muḥabbet toḫımın ol gülzāre ṣaçdı (14) bir yir istedi ki anda muḳīm olub in idine. Ol ağaç dibinde ev bünyāẕın itdi. Ḳarġa anı görüb perīşān

63b

Zahmetten kaçma, sana da sevap olur. Balık dedi: Getir elini sözleşelim ve ant iç ki bu sözden dönmeyesin, böylece gönlüm rahat olsun. Ancak ant içmeden nasıl el tutuşalım? Balıkçıl dedi: Şu otu birbirine ekle sonra çeneme bağla sonra rahatla. Balık otu aldı ve bağlamak için ileri geldi. balıkçıl boynunu uzattı, balığı hemen yuttu. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki bilesin, bu tavşancılın komşuluğundan bize çok korkudan başka hiç faydası olmaz. ıra dedi: Zaman olur yıl ilkbaharda yeryüzüne elbise giydirir; zaman olur ağaçların başına eski hırkayı çeker; zaman olur komşular mahrumiyet ateşini yakar; zaman olur yolunu kaybetmişleri maksadına ulaştırır. Belki tavşancıl bizim zayıflığımıza bakar, kendi gücüne şükredip iyilik kanadını bize döşer. Azadeçehre ama korkarım tavşancıl acele etmekten zaman tanımayıp seni konuşmaya bırakmaz. Sansarın kargaya yaptığı gibi… ıra dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat dinleyelim. Sansarla karganın hikayesi. Azadeçehre anlattı: İşittim ki bir mera vardı. Sanki ay boyacısı rengarenk renk hanesinden çivit rengi ve kırmızı dükkanını açmıştı ve sabah koku satıcısı nesrin, yasemin gibi koku satıcılarının pazarında Hoten göbeğini açmıştı ve o merada bir karga yüksek bir tepede bir ağaçta yuva yapıp vatan edinmişti. Bir gün bir sansar orada geziyordu. O ağacı ve güzel çimenleri gördü, hayran kaldı. Gönlü sevgi tohumunu o gül bahçesine saçtı. Bir yer istedi ki orada yerleşip in edinsin. O ağaç dibinde evini kurdu. Karga onu görüp perişan

64a

(1) oldı. Eyitdi: Eger bu bunda vaṭan duta, baŋa ne rāḥat ola. Bunı bundan gidermek gerek. Evvel bunuŋıla (2) dōstlık ḳurayın kim düşmenile nice muḳāvemet ider. Bu endīşeyile saŋsar ḳatına vardı, selām virdi (3) ve iştiyāḳ gösterdi. Saŋsar eyitdi: Bu ḳarġa beẕ-güherliginden ḳatuma geldi. Yoḫsa bunuŋla benüm aramda (4) dōstlık ḳaçan olmışdur. Şek degüldür kim baŋa furṣat bulub kanum dökmek ister, olmaya beni ġāfil (5) bulub mekr odıyıla cigerüm yaḳa. Yigrek oldur kim, elin ayaġın baġlayam, görem ne endīşe eylemişdür. Sıçradı, (6) çengālin ḳarġanuŋ ḳolına ḳanadına vurub berk yapışdı. Ḳarġa eyitdi: İy cuvānmerd, ben saŋa iḫlāṣ (7) birle dōstlık idüb bir dem senüŋle ṣoḥbet olub müşerref olmaġa geldüm. Bu işdür ki sen işledüŋ(8) ne mürüvvete sıġar ne edebe ve ne dīne. Saŋsar eyitdi: Beyt: هرچه تو میکنی مرا خود را بغلظ چکونه دانم افکند(9) معلومست Her bir kişinüŋ biregü haḳḳına göŋlinde ne dutduġı ma^clūm (10) olur. Benüm ḫāṭırum senüŋ sırruŋdan āgāhdur. Nitekim ol atlu ol yaya sırrın bildi. Ḳarġa eydür : Nicedür? (11) Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı suvār bā-piyāde**. Saŋsar eyitdi: İşitdüm kim bir dellāl bir bōġ ṭon (12) götürüb bāzāra ṣatmaġa giderdi. Bir atluya yoldaş oldı. Dellāl eyitdi: Ne ola birez yir, uşbu yüküm (13) atuŋ öŋine alsan, birez dinlensem, mürüvvet ve kerem itmiş olayıduŋ. Atlu eyitdi: Şek degüldür kim yük (14) götürenlerüŋ yükin yiyniltmek ᶜamel terāzūsinda aġır gelüb bāḳī uçmaġa irürür. Niteki Ḳur'ān buyurur:

64a

oldu dedi. Eğer bu burada vatan edinirse bana ne rahat olur. Bunu buradan göndermek gerek. Önce bununla dostluk kurayım ki düşmanla nasıl mücadele eder. Bu düşünceyle sansarın yanına vardı. Selam verdi ve yakınlık gösterdi. Sansar dedi: Bu karga kötü huyluluğundan yanıma geldi. yoksa ne zaman bununla benim aramda dostluk olmuştur. Şüphesiz benim için fırsat arayıp kanımı dökmek ister. Beni gafil avlayıp hile ateşiyle ciğerimi yakmasın. En iyisi elini ayağını bağlayayım. Ne düşündüğünü göreyim. Sıçradı pençesini karganın koluna kanadına geçirip sıkıca yapıştı. Karga dedi: Ey yiğit! Ben sana iyi düşünceyle dostluk edip seninle bir süre sohbet ederek müşerref olmaya geldim. Senin yaptığın bu iş ne insanlığa sığar, ne adaba, ne de dine… sansar dedi: Beyit: “*Her yaptığın bana malumdur / Kendimi yanlışlıkla tuzağa nasıl atayım”* Her kişinin gönlünde birisi hakkında ne düşündüğü malumdur. Benim gönlüm senin sırına malik değil. O atlı o yayanın sırrını bildiği gibi… karga dedi: Nasıl yani? O hikayeyi anlat, dinleyelim. Atlı ve yayanın hikayesi. Sansar anlattı: İşittim ki bir satıcı bir bohça giysiyi taşıyıp pazara satmaya giderdi. Bir atlıya yoldaş oldu. Satıcı dedi: Ne olur, şu yükümü bir süre önüne alsan, biraz dinlensem insanlık ve iyilik yapmış olurdun. Atlı dedi: Şüphesiz yük taşıyıcıların yükünü hafifletmek amel terazisinde ağır gelip sonsuz cennete ulaştırır. Kuranın buyurduğu gibi…

64b

(1) فامّا من ثقلت فهوفى عيشةٍ راضيةٍ[138] İllā bu benüm bargirüm iki gündür yim yimedi. Ṭāḳati olmaya (2) götürmege, olmaya ki yorıla, bendaḫı ḳalam. Bunlar bu sözdeyiken nāgāh bir ṭavşan çıḳdı. Atlu ardınca segirtdi. Atlu (3) eyitdi : Ne bileyim, bunuŋ böyle yügüresin bilsem, ṭonı alub şimdiye degin bili aşardum. Yaya daḫı eyitdi: Şükür bārī (4) ṭonı benden almadıyıdı diyüb sevindi. Atlu girü geldi ki ḳarındaş atum eyüdür. Yavuz degül, olḳadar ḳuvveti varımış ,(5) berü vir, birez götüreyim. Dellāl eyitdi: Fāriġ ol! Ben senüŋ endīşeŋden ġāfil degülem. Bunı didi, ḳarġayı eyle (6) ḳısdı kim pençeleri birbirine geçdi. Bu ḥikāyeti anuŋçün didüm kim ṭavşancıl ḳahrından emīn olmayasın. (7) Ira eyitdi: Ben ol ṭavşancıl pāẕişāhlıġın ve keremin çok işidüb dururın. Kendü pāẕişāhlıġından (8) revā görmeye ki biz iki miskīn vaṭan terk eyleyüb tażarruᶜ elin anuŋ keremi etegine ura, ol mażarrat (9) degüre ḥāşā. Bihamdi'llāhi ol istiᶜdādum vardur kim çün anuŋ işigin öpmek müyesser ola, duᶜā içinde (10) kendü ḥālüm derc eyleyüb ᶜarz eyleyem. Nite ki yumşaḳ sözile ılan inden çıḳar, yumşaḳ sunpāre polad ḳılıç (11) yüzin açar. Āzādeçehre, iḫtiyār uyanın ketḫuẕāsı eline virdi, eyitdi: Tengri teᶜālā seni benden ḳavī ḳıldı, baŋa (12) senüŋ buyruġuŋa muṭīᶜ olmaḳ buyurdı ki nāçār saŋa uymaḳ gerek بسم الله فاذا عزمت فتوكّل على الله[139] (13) gelüŋ gidelüm, ammā ol ḥażretde ḳurbet ḥāṣıl idüb anuŋ nüvaḥtıyıla müşerref olasın, bir ḳaç ḫaṣlet (14) birle ārāste olsaŋ gerek ve bir ḳaç teklīf yükine boyun virmeŋ gerek. Evvel, fermānın cümle maṣlaḥat yiründen

64b

"*Amma kimin tartısı ağır gelmişse işte o, razı olacağı bir hayattadır*." ancak bu benim beygirim iki gündür yem yemedi. Taşımaya gücü yok. Yorulup ben de yolda kalmayayım. Bunlar bu sözdeyken birden bir tavşan çıktı. Atlı ardınca koşturdu. Atlı dedi: Ne bileyim bunun böyle koşacağını. Bilseydim giysiyi alıp şimdiye kadar tepeyi aşardım. Yaya da çok şükür! İyi ki giysiyi benden almadı deyip sevindi. Atlı geri geldi ki kardeş atım iyidir, kötü değil. O kadar kuvveti varmış. Beri ver, biraz götüreyim. Satıcı dedi: Rahat ol! Ben senin düşüncenden habersiz değilim. Bunu dedi, kargayı öyle sıktı ki pençeleri birbirine geçti. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki tavşancılın şerrinden emin olmayasın. Ira dedi: Ben o tavşancılın padişahlığını ve iyiliğini çokça işitip dururum. Kendi padişahlığından biz iki miskin vatanı terk edip elini onun kerem eteğine vurduğunda kötülük dokundurmayı katiyen doğru bulmaz. Allaha hamd olsun onun eşiğini öpmek nasip olduğunda dua arasında kendi halimi anlatıp açıklayacak yeteneğim vardır. Nitekim yumşak sözle yılan deliğinden çıkar; yumşak zımparayla çelik kılıcın ağzı keskinleşir. Azadeçehre irade yularını efendisinin eline verdi, dedi: Tanrı taala seni benden güçlü kıldı. Bana senin emrine itaat etmeyi buyurdu ki çaresiz sana uymam gerek. "*Allahın adıyla 'Bir defa da çabaladığın zaman artık Allaha dayan*.'" Gelin gidelim. Ama o huzurda yakınlık oluşup onun taltifiyle şereflendiğinde birkaç güzel huyla donanmalısın ve birkaç sorumluluğu üstlenmelisin. Birincisi onun fermanını bütün danışma meclislerinde

---

[138] Kur'an 101. sure, 6. ayet.
[139] Kur'an 3. sure, 159. ayet.

65a

(1) taḳdīm ḳılsaŋ gerek. İkinci, anuŋ buyruġın ^{c}aẓīm bilesin ve hiç vech birle buyruġın ḫōr görmeyesin. Üçinci, ḫıyāneti (2) kendüzünden ıraḳ göresin. Dördinci, kendü ḳullıġuŋı anuŋ ni^{c}meti haḳḳında az göresin. Bişinci, nāgāh bir ḫaṭā (3) senden ṣādır olsa ki kimse andan ḳurtılmaḳ müsellem degül, tizcek ^{c}özr dileyesin. Ḳomayasın ki varduḳça arta, (4) āḫir anı gidermek mümkin olmaya. Altıncı, anuŋ ḳatında turş yüz ve ac sözlü olmayasın. Yidinci, anuŋ düşmeniyile hergiz (5) dōstlıḳ ḳılmayasın. Sekizinci, nice kim ol yuḳaru çeke sen aşaḳ olasın. Toḳuzıncı, çün saŋa iş buyura, andan nesne (6) dilemeyesin, ḫızmet yüzin ṭama^{c}ıla müşevviş ḳılmayasın. Onıncı, anuŋ yumşaḳ sözine baḳub andan emīn olmayasın(7)ve küstāh varmayasın. Ira eyitdi: ابارک و اهتدی (8) انت لكلّ قومٍ هادٍ و بكلّ بادٍ للحقّ مبادٍ و حنيقٌ علىّ ان افترى her ne ki buyurduŋ, ^{c}aḳl u dāniş es̱eridür. Senüŋ ḫōş naṣīḥatuŋ işitdüm. Şek degül kim kendüzüm (9) serverlik mertebesine irürem. İkisi daḫı rāyların ṭoġru ḳılub yola girdiler, çok yoḳuş çeküb ol ṭaġ etegine geldiler. (10) Āzādeçehrei bir bellü yirde ḳoyub kendü heyecei isteyü vardı ki ṭavşancıl ḳatında ḥürmeti varıdı. Hem ḳuşlara (11) tercümānıdı. Her çend kim gövdede giçiyidi ^{c}aḳl u dāniş yöninde uluyıdı. Çün aŋa irdi, gördi kim bir manẓarı yaḫşi, maḥāsini (12) görklü ḳuş vefā vü nāmūs birle bir murġızārda oturur, ilerü yüriyüb selām virdi. Heyece ^{c}izzet birle selām (13) aldı, ṣordı ki ḳandan gelürsin ve ḳanca varursın? Ḳaṣduŋ neyedür? Ira eyitdi: Bilgil (14) beyt: باتو بنشینم بگویم غمها در حجرهٔ عشق توبر آرام دمها bilgil iy server ṭoġduġum yir bir ulu ṭaġdur kim

65a

açıklamalısın. İkincisi, onun emrini büyük görmelisin ve hiçbir şekilde emrini küçük gememelisin. Üçüncüsü hıyaneti kendinden uzak görmelisin. Dördüncüsü kendi hizmetini onun nimetine karşılık olarak az görmelisin. Beşincisi ansızın bir hata yaptığında – ki ondan kurtulmak mümkün değil- hemen özür dilemelisin. Geciktirirsen gittikçe büyür sonunda onu telafi etmek mümkün olmaz. altıncısı onun yanında asık suratlı ve patavatsız olmamalısın. Yedincisi onun düşmanıyla hiç dostluk kurmamalısın. Sekizincisi o mertebeni yükselttiğinde sen alçak gönüllü olmalısın. Dokuzuncusu sana bir iş buyurduğunda ondan bir şey istememelisin. Hizmet yüzünü açgözlülükle karıştırmamalısın. Onuncusu onun yumşak sözüne bakıp ondan emin olmamalısın ve saygısızca varmamalısın. Ira dedi: "*Sen her kavme yol gösterensin / Her yerde hakkı ortaya çıkaransın / Bana uygun olan doğruyu seninle bulmaktır.*" Her ne söylediysen akıl ve bilgi belirtisidir. Senin hoş nasihatini dinledim. Şüphesiz kendimi yöneticilik mertebesine ulaştırırım. İkisi de niyetlerini hayır kılıp yola çıktılar. Çok yokuş tırmanıp o dağın eteğine geldiler. Ira Azadeçehreyi belli bir yerde bırakıp kendisi tavşancıl yanında saygınlığı olan hem de kuşlara tercüman olan Heyece'yi aramak için gitti. Her ne kadar vücut olarak küçük olsa da akıl ve bilgi yönünden büyüktü. Ona ulaştığında endamı, yüzü güzel ve temiz bir kuş ağır başlılıkla bir bahçede oturur. İleri yürüyüp selam verdi. Heyece saygıyla selam aldı, sordu: Nereden gelirsin, nereye gidersin, niyetin nedir? Ira dedi: Bil ki beyit: "*Seninle oturup gamları yad edeyim / Senin aşk hücrenden nefesler alayım*" Ey büyük kişi! Doğduğum yer Azerbaycan ülkesinde hoş güzel bir yer olan büyük bir dağ idi.

65b

(1) Azırbāyıcān iḳlīminde ḫōş ḫurrem maḳāmdur. Yigitlik evāyili gelmeginden gelürdük ve dirlik ni^{c}meti mevsüminden (2) tāzerek. Çün rūzigār dönmegi bizi daḫı dönderdi, ḥavādis-i belāları öŋinden ḳaçub nā-murādlıḳ bucağında sığınduḳ. (3) Bu dükeli ṭāḳ u revāk-ı mürüvvet-i dünyeden ḳanā^{c}at bucağına siŋdük. Bu dükeliyile her yıl ḳuşlar sulṭānı üstümüze (4) gelüb oğul ḳız ki göŋül yimişi, gözleri aydınıdur, gözümüze ḳarşu çerisine yidürür. Ol güçe taḥammül idemedük. Çiftüm (5) alub pāẕişāh sāyesine sığınu geldük. Nitekim dirler: وجدنا من الدّنيا كريما نومه لرفعٍ ملمٍّ اولیل آجرً (6) egerçi ḫiẕmetüŋüzile şimdiye degin sābıḳa[140] yoğıdı, līkin ezelde cānlarumuz ^{c}āşināyıdı. Tevaḳḳu^{c} , mükārim aḫlāḳuŋuzdan (7) oldur kim biz ġarīblere delīl olub ḳuşlar sulṭānı ḥażretine gözikdüresiz. Heyce eyitdi: Bihamdi'llāhi ki gökçek (8) cemālüŋ gösterdi, şaẕ geldüŋ, feth-i bāb-ı sa^{c}ādet getürdüŋ ve cān fütūḥın açduŋ. Bu ḳonmaŋuz (9) mübārek olsun! Çün bizi ol ḳullığa ḳabūl ḳılduŋuz, fāriġ ol! Bu bizüm pāẕişāhumuz dergāhı ża^{c}īfler (10) sığıncağı ve ḥācetmendler varacağı. Ḫāṭırı ḫōşlığında naḳīb resmince öŋüŋüze düşüb gücümüz yitdügince terbiyet (11) itmekde taḳsīr itmeyevüz. Siz daḫı mülāḳat vaḳtında gökçek ^{c}ibāretile du^{c}ā ḳılasız. Az, öz beyt: (12) در سخن درببایدت گفتن ـ ورنه گنگی به از سخن گفتن (13) کرد عقلت نصیحت محکم ـ که نکو گوی باش یا ابکم Heyce Ira elin alub pāẕişāh ḥażretine teveccüh ḳıldılar, ol ṭaġ depesinden (14) geçince Ira on yirde diŋlenmiş ola. Pes heyce öŋince ḥācib resmince ilerü yüridi, Ira ardınca.

65b

gençliğin eski memleketi, hayat nimetinin ülkesinden geliyorduk. Feleğin çarkı dönderince bela olaylarının önlerinden kaçıp ihtiyaçsızlık köşesine sığındık. Bu dünyanın insani kümbetlerinin hepsinden kanaat köşesine saklandık. Buna ek olarak her yıl kuşlar sultanı üstümüze gelip gönül yemişi, göz aydını olan oğul kızı gözümüzün önünde ordusuna yedirir. O zulme tahammül edemedik. Çiftimi alıp padişahın gölgesine sığınmak için geldik. Nitekim derler: *"Uykusu bile felaketleri def eden, ücret verici, kavuşturucu bir soylu bulduk."* Her ne kadar şimdiye kadar huzurunuzda bulunmasak da ezelden ruhlarımız tanışıktı. Kerim ahlakınızdan isteğim şu ki biz gariplere rehber olup kuşlar sultanı hazretine gösteresiniz. Heyece dedi: Allah'a hamd olsun ki güzel yüzünü gösterdi. Hoş geldin, saadet kapısının anahtarını getirdin ve gönlümüzü açtın. Bu konmanız mübarek olsun. Madem bize o kulluğu kabul ettiniz, rahat olun. Bu bizim padişahımızın dergahı zayıfların sığınacağı ve ihtiyaç sahiplerinin varacağıdır. Gönül hoşluğuyla vezir adetince önünüze düşüp gücümüz yettiğince terbiye vermekte kusur etmeyiz. Siz de konuşma anında güzel cümlelerle dua kılınız. Az öz beyit: *"Konuşurken söylenmeyecekleri söylememek lazım / Eğer öyle olmazsa dilsiz olmak söz söylemekten iyidir / Kendine güzel nasihat etti: / Dedi ki ya iyiyi söyle ya da sus"* Heyece Ira'nın elini tutup padişah hazretine yöneldiler. O dağ tepesinden geçinceye kadar Ira on yerde dinlenmiş olmalı. Heyece önden vezir adetince ileri yürüdü, Ira da arkadan.

---

[140] Korkmaz, sabıka: geçmişte işlenmiş suç.

66a

(1) Gördi bir ulu bārigāh, ṣanasın meşīd ṣuffesidür. Beyt: لكلّ امامٌ اسوةٌ (2) يقتدى به ربّ هب لى ملكاً لا ينبغى[141] وانت لاهل المكرمان امام Ḳuşlar sulṭānı Süleymān gibi temennāsın dirken (3) şahin elması silāh çeküb ḳafada ṭurur, zerkeşī üsküffe başında, ṭāvus altun mirvaḥa omuzına bıraġub (4) bād-efşānlıḳ ider, saḳḳa ḳuşı mülemma[c] saḫtiyāndan bağırdaḳ geyüb meşkbenden su tartar bārigāha, (5) ḳarġa yaŋağı odı dütünine boyanub dehliz sürür, dürrāc kebāb olmağa ṭabaḳ dileyü durur, bülbül laṭīf (6) elḥānıla ġarīb-nüvāza medḥin oḳır, hezār dāsitān lehv ü ṭarab hengāmesin germ idüb göŋüller alur (7) ve bidnūs pāk ünin [c]ayyūḳa çıḳarub, ṭūṭī, fıstuḳī ḫāre ayağında şeker-efşān [c]ibāretile [c]acāyiblerin (8) söyler, hüdhüd ki peyk-i ḥażretdür, ḥarīr[142] maḳżūf ṭolanub beşāret ḫaberin virür. Meclis böyle düzülmiş. (9) Heyce Ira geldügin laṭīf [c]ibāretile ḥażrete bildürdi. Eyitdi: Bu gökçek heybetlü, [c]ibāreti datlu, ḥareketi (10) mevzūn, ṭal[c]atı meymūn, resmi bilür ḳuş ıraḳdan gelmiş pāzişāh ḫiẕmetine maḫṣūṣ olmaḳ ister. (11) Pes Ira seccādei muraṣṣa[c] ṣūfiyāne omızına bıraḳmış, futai ṣabūrī ṭolanmış, [c]atābeyi Nişābūrunīde (12) idinmiş, ṣanasın [c]akl-ı muḫallaṣdur, cān-ı müşaḫḫaṣdur. İçerü girdi, yüz yire urub eyitdi: Beyt: (13) وفوق السّراير ابن الملوک اذا ابدا يحزّله من فرط هيبته النّاس - Heyce terbiyet resmince dehşet (14) gidermegiçün taḥsīn ḳılub eyitdi: Beyt: هرچه پوشى خوبت آيدهم چو طاوس پرى - هرچه گوئى نفرت آيد چون نواز عندليب

66a

baktı büyük bir divan beyit: "*Herkesin, kendisine uyduğu bir önderi vardır / Sense iyiliklerin önderisin*" kuşlar sultanı Süleyman gibi: "*Ey rabbim, bana kimseye nasip olmayan mülk nasip et.*" duasını ederken şahin elması silah edinmiş başında duruyor, tavus kuşu altın kakmalı eşik başında altın yelpazeyle serinletir, saka parlak deriden kuşak giyip yüksek divana tulumla su çeker, ….., bülbül hoş sesiyle garip okşayan övgüler okur; binlerce çoşturucu hikeye söyler, gönül alır ve horoz temiz sesini gökyüzüne çıkarır, papağan ayağında yeşil ipek tatlı tatlı güzel şeyler söyler, hüthüt divanın habercisidir, ipek kumaşı atarak dolayıp müjde verir. İşte meclis böyle kurulmuş. Heyece Ira'nın geldiğini güzel cümlelerle hazrete bildirdi, dedi: Bu güzel heybetli, sözü tatlı, davranışları dengeli, yüzü uğurlu, yol yordam bilir kuş uzaktan gelmiş, padişahın hizmetine kabul edilmek ister. Sonra Ira süslü seccadeyi omzuna sufi gibi sarmış, peştamalı çok sabırlı sarmış, makamını Nişaburda kazanmış; sanki kurtarılmış akıl, somutlaşmış ruh gibi içeri girdi, saygıyla eğilip dedi, beyit: "*Meliklerin oğlu tahtın üzerinde göründüğünde çok heybetli olduğundan insanlar ona saygı duyar.*" Heyece terbiye adetince korku gidermek için taltif edip dedi, beyit: "*Her ne giyersen tavus kuşu gibi sana yakışır / Her ne dersen bülbülün sesi gibi taktirle karşılanır*"

---

[141] Kur'an 38. sure, 35. ayet.
[142] Korkmaz, harir: hareretli, ateşli.

66b

(1) Bihamdillahi, her ne kim dirsiz ve nice irşād iderseŋ ^{c}aḳl uyacaġı ve cihān ^{c}āḳıllarınuŋ ḳıblesidür. Ögüt ki (2) pāẕişāh devleti saklanmaġa ve aḥvāli ḳuvvet dutmaġa muvāfıḳ ola. Dirīġ dutma, ümīẕ ḳapusı açuḳdur (3) ve kerem çeşmesi revān… Andan Ira eyitdi: Beyt: ای
-دانۂ انجیر و رز (4) صورت - تو که ز انصاف تو صورت انصاف کن مقراض شد بر پروبال عقاب
دام کلوی غریب - عقل ندارد شکفت گرشود از عدل تو (5) Ben ḳul ẖōẕ çoḳdan berü iştiyāḳı na^{c}lı bu ḥażret firāḳı odında ḳomışam ve şāhuŋ ẖayāl-i ẖiẕmeti (6) ki hemīşe mekār-ı ẖaste diŋlenecegidür, göŋlüm gözi öŋindeyidi. Belki göŋlüm yıldan berü menzil dutmışdı. (7) Lacerem gerek gerekmez ṣūretdaẖı göŋül ardınca menāzil-i mehleke kesüb pāẕişāhuŋ ḥayāt bağışlayıcı (8) ḥażretine ārām oldum. Haḳ te^{c}ālā bī-şümār kereminden bayġuş ṣıfatlu ḳuşlar ṣoḥbetinden senüŋ (9) gibi pāẕişāhuŋ hümā gölgesine irürdi. Şāh eyitdi: Eger evüŋde ḳumāşuŋ varısa ẖiẕmetkārlar ala, (10) bunda ne yirde yurd dilersen iẖtiyār ḳıl. Ira eyitdi: Beyt: حيث ما
كنت لا اخلف رجلاً (11) مانرأنی فقد رأنی رجلاً bu ża^{c}īfüŋ ḥāli henüz şāh ḥażretine ma^{c}lūm olmadı. Benüm evüm hemīşe (12) belā seyli yolındadur ve ẓulm ṭūfānı geçüdindedür. Ḫānumān ḳanda olsun? ليس فی البيت سوی البيت (13) benüm evüm ṣıfatıdur. Ammā bir çiftüm var ki oglancuḳlar anasıydı, cigeri anlaruŋ fırāḳıyıla yanubdur. Getürecegüm (14) oldur, pāẕişāh eyitdi: Ġuṣṣa yime, şimdiyedegin zaḥmetidi; ümīzdür ki Tengri te^{c}ālā girü oġul ḳız daẖı vire,

66b

Allah'a hamd olsun her ne dersen ve nasıl yol gösterirsen aklın uyacağı ve cihanın akıllılarının kıblesidir. Padişahın devletini korumak ve makamının kuvvet kazanması için olan öğüt yerinde olsun. Üzülme, ümit kapısı açıktır ve iyilik çeşmesi akar. Sonra Ira dedi, beyit: *"Ey sen, insafından insafın suretiniyap / Kartalın kanadı makas suretinde oldu / Boğaz tuzağında incir ve üzüm tanesi takılsa bile / Adaletinle akıl şaşırmaz"* Ben kulunuz çoktan beri oturma özlemini bu huzurun ayrılık ateşinde koymuşum ve şahın her zaman yorgun hayvanların dinleneceği olan huzurunun hayali gönül gözümün önündeydi. Ayrıca gönlüm yıllardır menzil olarak görmüştü. Şüphesiz olur olmaz yüzüm de gönlümün ardınca tehlikeli yerleri geçip padişahın hayat bağışlayıcı huzuruna yerleştim. Şüphesiz Hak taala keremiyle baykuş sıfatlı kuşların sohbetinden senin gibi padişahın hüma gölgesine ulaştırdı. Şah dedi: Eğer evinde elbiselerin varsa hizmetkarlar alsınlar. Burada nereyi yurt olarak istersen seç. Ira dedi, beyit: *"Arkamda kimseyi bırakmadım / Gördüğün gibi tekim"* bu zayıfın durumu şah hazretine henüz malum olmadı. Benim evim daima bela selinin yolundadır ve zulüm tufanının geçidindedir. Evim barkım, ailem nerede olsun! "Evde hiçbir şey yok" benim evimin sıfatıdır. Ama bir eşim var ki yavrucuklar anasıydı. Ciğeri onların ayrılığıyla yanmıştı. Getireceğim odur. Padişah dedi: Tasalanma, şimdiye kadar sıkıntı idi. İnşallah Tanrı taala yine oğul kız verir,

67a

(1) geçmişler firāḳı odın, anlaruŋ viṣāli suyıyıla söyindüresiz. Ira ẖāṭırı ẖōş olub elin açuḳ (2) Azādeçehre (2) ḳatına vardı, ḥāl vākıᶜın eydivirdi. Azādeçehrei alub pāẕişāh diyārına geldi. Ḥażrete girüb duᶜā ḳıldı. (3) Pāẕişāh nüvaẖt ḳılub kerem gösterdi, eyitdi: Dilerem kim cümle ṭuyūra tercümān olub pāẕişāhlıḳ düzenin dutub (4) ẖalāyıḳ işin bitüresin ve bir ḳaç kelime ki pāẕişāhlıḳ devleti ve memleketi artmaġına sebeb ola, cānum ḳulaġına girürürisen (5) tā ben anuŋıla ᶜamel eyleyüb dünyā pāẕişālıġıyıla āẖiret devletin cemᶜ eyleyem. **Vaṣiyyet-i Ira ve ẖatm-i kitāb**: Ira eyitdi: (6) İy pāẕişāh, bilgil ki haḳ teᶜālā iki ketẖuẕā viribidi, iki cihānı ᶜimāret ḳılmaġa. Bir ᶜaḳıldur ve biri şerᶜ. Dilersen (7) ki iki serāyuŋdaẖı ᶜimāret ola ve anlaruŋ ᶜaḳlı bu dünyā miᶜmārıdur. Külli bu ᶜālem ᶜimāretine dürişür. Niteki ol (8) bāġubān eyitdi ẖusreve. Pāẕişāh eyitdi: Nicedür? Ol dāsitān eyit, işidelüm! **Dāsitān-ı bāġuban ba-ẖusrev**. (9) Ira eyitdi: İşitdüm kim bir gün nūşrevān temāşā resmine ṣaḥrāya çıḳdı. Gördi, bir ḳoca, teni żaᶜīf, yaşı yitmiş, (10) ᶜömri ᶜāẖirine irmiş bir bāġçede aġaç diker. Ḫusrev eyitdi: İy pīr, bir aġaç ki şimdi dikersin, yimişin ne vaḳtin yirsin ? Derḥāl (11) cevāb virdi, eyitdi: Şāhā! Ayruḳlar dikdi, biz yidük ve biz daẖı dikelüm, ayruḳlar yiye. Ḫusreve yavlaḳ ẖōş geldi. (12) Pīrüŋ ẖāṭırı tizligin taᶜaccüb itdi. Buyurdı biŋ altun virdiler. Pāẕişāh eyitdi: İy pīr, eger bu aġacuŋ yimişine (13) irişesi olurısaŋ baŋa andan tuḥfe getürgil, saŋa yitesi nesne virem. Pīr eyitdi: Şehā, yimişin yidüm. İmdi virecegüŋ (14) vir! Girü şāha ẖōş geldi, buyurdı; iki biŋ altun daẖı virdiler. Bu ḥikāyeti anuŋçun didüm kim bu dünyā ki āẖiret

67a

geçmiştekilerin ayrılığının ateşini onlara kavuşma suyuyla söndürürsünüz. Ira'nın gönlü hoş olup alnı açık Azadeçehre'nin yanına vardı. ne olduğunu anlatıverdi ve Azadeçehre'yi alıp padişahın ülkesine geldi. Huzura gelip dua kıldı, padişah kerem gösterdi. Dedi: Dilerim ki bütün kuşlara tercüman olup padişahlık düzenini kavrayıp halkın işini halledesin ve padişahlık devletinin ve memleketinin gelişmesine sebep olacak birkaç kelime can kulağıma girdirirsen ki ben onunla amel edip dünya padişahlığıyla ahiret hazinesini toplarım. Ira'nın vasiyeti ve kitabın sonu. Ira dedi: Ey padişah bil ki Hak taala iki cihanı imar kılmak için iki rehber gönderdi: Biri akıldır, biri şeriat. İki sarayının da bayındır olmasını istersen onlardan akıl bu dünyanın mimarıdır. Tamamıyla bu dünyayı imar etmek için uğraşır. O bahçıvanın padişaha dediği gibi… Padişah dedi: Nasıl yani? o hikayeyi anlat dinleyelim. Bahçıvanla padişahın hikayesi. Ira dedi: İşittim ki bir gün Nuşirevan gezme adetince yazıya çıktı. Baktı bir ihtiyar; vücudu zayıf, yaşı yetmiş, ömrünün sonuna ulaşmış bir bahçede ağaç diker. Padişah dedi: Ey ihtiyar! Şimdi diktiğin bir ağacın meyvesini ne zaman yiyeceksin? Hemen cevap verdi, dedi: Ey şah! Başkaları dikti, biz yedik; öyleyse biz de dikelim başkaları yesin. Padişahın çok hoşuna gitti. İhtiyarın kıvrak zekasına şaşırdı, buyurdu, bin altın verdiler. Padişah dedi: Ey ihtiyar! Eğer ağacın meyvesine ulaşacak olursan bana ondan hediye getir, yetecek kadar mal vereyim. Ey şah! Meyvesini yedim, şimdi vereceğini ver. Yine şahın hoşuna gitti. Buyurdu iki bin altın daha verdiler. Bu hikayeyi şunun için anlattım ki bu dünya ahiret

67b

(1) ekinidür. Ḫarāb ḳoyub gitmege revā görmeyesin ve bu ^{c}imāretüŋ ḥāṣılın şer^{c} buyruġınca ḫarc eyleyüb aḫireti (2) daḫı ^{c}imāret ḳılasın. Ammā şer^{c} ki āḫiret işin aŋa ısmarlamışlardur. Ol bu dünyā ġuṣṣasın yimekden fāriġdur. (3) Eger dünyā başdan başa ḫarāb olursa yāḫūẕ dükeli dünyāyı aŋa virürlerse yā dünyāyı anuŋ elinden (4) alub virmezlerse gözi ḳuyruġıyıla aŋa baḳmaya zinhār. İy pāẕişāh, cān ḳulāgın aç! Her çend ki berk ve (5) yüksek ḳal^{c}ada mütemekkin olmışsın, maẓlūmlaruŋ seḥer vaḳtında niyāzlarından ġāfil olma ki (6) اتّقوا الضّعفآء منجنيق صراح عندالعش (7) Peyġāmber ^{c}aleyhi'ss-selām buyurur: من قتل عصفورًا عبثاً جاء يوم القيامة وله يقول يارب سل هذا فبم قتلنى من غير منفعةٍ صدق الله Çün söz buŋa degdi, (8) melik mis̱āl virdi ki Ira taṣarruf uyanın eline alub pāẕişāhlıḳ esbābın ve ra^{c}iyyet ḥālin gözede (9) ve ^{c}adlile ẓulm ḳaraŋulıġın gidere. Her çend ki ṭavşancıl ḳuşlar pāẕişāhıyıdı, ża^{c}īf keklikden ḥikmet (10) sözlerin ṣorub nice ḳabūl itdi. Nite ki peyġāmber ^{c}aleyhi's-selām buyurur: كلّ كلمة الحكمة ضالّة حكيمٍ مت (11) وجدها فاز صدق الله Ya^{c}nī hikmet sözleri dükeli dānālaruŋ yavuḳulduġıdur. Nite ki bir kişinüŋ bir sevgülü (12) nesnesi yavu varsa anı gey ister, bulmayınca rāḥat olmaz, gökçek ma^{c}nīlü sözler daḫı ^{c}āḳıllaruŋ yavu (13) ḳulduġıdur. Kimde bulursa gerek ol bulduġı kişi eyü olsun gerek yavuz olsun. Nite ki Ḥasan raḥmetu'llāhi (14) aleyhi mescidde namāz ḳılmaġa vardı, gördi bir oġlancuḳ namāz ḳılur. Secdei gökçek itmedi. Şeyḫ eyitdi: Oġlancuḳ!

67b

ekinidir. Harap bırakıp gitmeyi uygun görmeyesin. Bu dünyanın kazancını şeriatın emrine göre harcayıp ahireti de imar edeyim. Ama şeriat ki ahiret işini ona emanet etmişlerdir. Öbür dünya tasasından uzaktır. Eğer dünya baştan başa harap olsa yahut bütün dünyayı ona verseler veya dünyayı onun elinden alıp vermeseler ona göz ucuyla bile bakmaz. Ey padişah can kulağını aç! Her ne kadar sağlam ve yüksek bir kaleye yerleşmiş olsan da seher vaktinde mazlumların yalvarışlarından habersiz olma ki *"Mazlumun ahından sakın!"* Peygamber aleyhisselam buyurur: *"Her kim bir serçeyi boşuna öldürürse; serçe kıyamet günü gelir, arş-ı alanın huzurunda şöyle seslenir: Ey rabbim, buna sor, beni niye boşuna öldürdü. Allah doğru söylemiştir."* Söz buraya gelince padişah örnek verdi ki ıra irade yularını eline alıp padişahlık sebeplerini ve halkın halini gözetsin. Adaletle zulüm karanlığını gidersin. Her ne kadar tavşancıl kuşların padişahı olsa da zayıf keklikten hikmet sözlerini nasıl kabul etti? Peygamber aleyhisselamın buyurduğu gibi: *"Hikmetli söz, alim, bilgin kişinin yitiğidir; bulduğu yerde alır. Allah doğru söylemiştir."* yani hikmet sözleri bütün alimlerin yitiğidir. Nasıl ki bir kişinin sevdiği bir şey kaybolursa onu çok arar, bulamayınca rahat etmez. Güzel manalı sözler de akıllıların yitiğidir. Kimde bulursa ister o bulduğu kişi iyi olsun ister kötü olsun… Nitekim Hasan radıyallahuanh mescitte namaz kılmaya vardı. baktı küçük bir çocuk namaz kılar. Secdeyi güzel yapmadı. Şeyh dedi: Çocuk!

68a

(1) secdei niçün gökçek itmezsin ? Eyitdi: İy şeyẖ, eger Fir^c^avn bir kez uşböyle eyleseydi müsülmān olurdı, (2) Tengriye ^c^āṣī olmazdı. Gördi bir gün, bir oğlancuḳ çırāḳ yandurmış gelür. Ṣordı: İy oğlancuḳ, bu (3) aydınlığı ḳandan alduŋ? Üf didi, söyindürdi. Eyitdi: Yā şeyẖ! Eyit şimdi ḳanca vardı; bendaẖı eydem ḳandan alduğum. (4) Pes gerek ^c^ākıl ve devletlü kişi oldur, kimde bulursa ala, gerek ādem oğlanından yā canāvardan. Nite ki (5) Süleymān nebī aleyhi's-selām ḳarıncadan ve hüdhüdden anca ögütler aldı ve işitdi. İmdi bilmek gerek kim ṭoğru (6) söyleyici muḥaḳḳiḳler, teemmül ve ehl-i ^c^ayb isteyiciler dükeli dimişlerdür: Defterler ve çok ḥikmet ve feṣāḥat (7) içinde ^c^acem dilince düzilmiş çokdur. H̱āṣṣa Kelīle ki dükelinden muḳaddemdür. Ol bir bünyāẕdur, bir düzene düzilmiş (8) yā bir bāgçeye beŋzer ki yimiş bir dürlüdür yā bir bostāna beŋzer ki bir dürlü güli var. Ammā bu kitāb bir uçmaḳa (9) beŋzer ki dürlü dürlü çiçekler ve gül ü reyāḥinler ve çoḳ nev^c^a yimişler üzüm, enār, ḳaysı ve şeftālü ve alma (10) ve amrūd ve ẖurmā ṭolu ola. Bu kitābdaẖı feṣāḥat çiçekleriyile laṭīf ārāste ve ma^c^ānī ve işāret, beşāret (11) yimişleriyile. Ḳavlühu te^c^ālā; [143] وفيهاما تشتهيه الانفس وتلذّ الاعين el-āyet Temām oldı haḳ fażlı birle (12) marzubānnāme tercümesi, şürū^c^ ḳılduḳ onıncı bāba. **Onıncı bab**. Der beyān-ı ziyādet-i ^c^ömr ve (13) devlet ve zindegān-ı bā dōst ve bā düşmen ve ẖātimet-i kitāb ve bu kitābuŋ adın destūr-ı (14) şāhī ḳoduḳ. Ümīzdür ki aŋa ẖalvetde yār ve mūnis, ẖalḳ arasında danışıḳcı ve mürşīd ola. Bilgil,

68a

secdeyi neden güzel yapmazsın? Dedi: Ey şeyh! Eğer Firavun bir kez böyle yapsaydı Müslüman olurdu, Tanrı'ya asi olmazdı. Baktı bir gün bir çocuk çıra yakmış geliyor. Sordu: Ey çocuk! Bu ateşi nereden aldın? Üf dedi, söndürdü, dedi: Ey şeyh ! şimdi nereye gittiğini söyle; ben de nereden aldığımı söyleyeyim. Öyleyse akıllı ve talihli kişi şu olmalıdır: Kimde bulursa alır, ister insanoğlundan ister hayvandan. Süleyman peygamber aleyhisselamın karıncadan ve Hüdhüd'den o şekilde öğütler aldığı ve işittiği gibi… şimdi bilmek gerek ki doğru söyleyen araştırmacıların, düşünürlerin ve ayıp arayanların hepsi demişlerdir. Defterlerde çok hikmet ve güzel sözlerle acem dilince yazılmış çoktur. Özellikle Kelile önde gelir. O bir kitaptır ki bir yönden hazırlanmış veya meyvesi bir türlü olan bir bahçeye benzer veya bir türlü gülü alan bir bahçeye benzer. Ama bu kitap türlü türlü çiçekler, gül ve reyhanlar, çok çeşitli meyveler, üzüm, nar, kayısı, şeftali, elma, armut, hurma dolu olan bir cennet bahçesidir. Bu kitap güzel söz çiçekleriyle, mana, işaret, müjde meyveleriyle güzel süslenmiş… Allahu taala buyurur: "*Cennette nefislerinin çektiği şeylerden ve gözlerinin lezzet aldığı şeylerden…*" Ayet. Hakkın yardımıyla Marzubanname tercümesi tamamlandı. Onuncu bölüme başladık. Ömrün, devletin arttırılması, dost ve düşmanla geçimi ve kitabın sonunun beyanı içindedir. Bu kitabın adını şahın veziri koyduk. İnşallah ona yalnızken yar ve yardımcı, halk arasında danışman ve yol gösterici olur. Bil ki

---

[143] Kur'an 43. sure, 71. ayet.

68b

(1) biş nesne sebebdür ᶜömr artmaġa. Ḳur'ānıla ḥadīs̱ ḥükmi birle ve muᶜāyene görmegile. Evvel ṣıla-i raḥm ᶜömr arturur. (2) Zīrā peyġāmber aleyhi's-selām buyurur: İkinci ḥadīs̱ (3) صلة الرّحم زيادةٌ فى العمر صلّة الرحم محبّةٌ فى المال و منساةٌ فى الاثر İkinci, ābdesti temām olmaḳ ᶜömr arturur. Zīrā peyġāmber ᶜaleyhi's-selām buyurur: (4) اشياع الضوء زيادةٌ فى العمر Üçinci, gökçek selām virmek ᶜömr arturur. Tefsīr-i Ṣaᶜlebīde eydür: (5) ᶜÖmer rażiallahü ᶜanhu ẖilāfeti vaḳtında evḳāt bāzārdan geçerdi. Eyitdiler: Yā emīrü'l-müᶜminin, bāzāra (6) girmek ẖalīfelere ᶜayb olur. Eyitdi: Ben peyġāmberden işitdüm, eyitdi: Her ki müᶜminlere selāmı gökçek vire (7) ᶜömri artar. Bāzāra anuŋçun girürem. Dördinci, ṣadaḳa ᶜömr arturur. Zīrā peyġāmber buyurur: دواء مرضاكم (8) بالصّدقة Tefsīr-i Kebīrde eydür: Bir gün ᶜİsā peyġāmber ᶜaleyhi's-selām bir yirde oturırdı. Bir gāzur geçdi; (9) biz götürüb yumaġa giderdi. Eyitdi: Uşbu geçeni gerek buġün ᶜaḳreb ura, öldüre. Giceye yaḳın gāzur biz götürüb (10) girü geçdi. Eyitdiler bugün bunı ölür didüŋ, ölmemiş. Eyitdi: Bizin yumaġa varıcaḳ iki girdesi varıdı, çıḳardı ki (11) yiye, bir dervīş geldi, girdenüŋ birin aŋa virdi, ol yoḳsul eyitdi: ᶜÖmrüŋe berekāt virsün! Çün (12) ṣadaḳayıla duā cemᶜ oldı, Tengri teᶜālā ol ḳażādan ṣaḳlayub daẖı ᶜömr virdi. Bişinci, ᶜadl eylemek (13) ᶜömr arturur. Tefsīr-i Ṣaᶜlebīde eydür: وقضينا الى بنى اسرائيل فى الكتاب bu āyet tefsīrinde (14) eydür: Benī İsrāʾilde bir pāẕişāh varıdı, adı Ṣurayḳa idi. Tengri teᶜālā aŋa bir peyġāmber ḳomışdı, adı

68b

beş şey ömrü arttırmaya sebeptir. Kuran ve hadis hükümleri açısından birincisi sılayırahim ömür arttırır. Çünkü peygamber aleyhisselam buyurur, İkinci hadis “Akrabayı ziyaret ömür arttırır, akrabayı ziyaret sevgidir, malda berekettir, dargınlığı giderir.” ikincisi abdesti tam ve güzel almak ömrü arttırır. Çünkü peygamber aleyhisselam buyurur: *“Abdest ve benzerleri ömür arttırır.”* Üçüncüsü güzel selam vermek ömrü arttırır. Salabî’nin tefsirinde der: Ömer radıyallahuanh hilafeti zamanında namaz vakitlerinde pazardan geçerdi. Dediler: Ey müminlerin emiri, halifelere pazara girmek ayıptır. Dedi: Ben peygamberden işittim, dedi: *“Her kim müminlere selamı güzel verirse ömrü artar.”* Pazara onun için girerim. Dördüncüsü, sadaka ömrü arttırır. Çünkü peygamber buyurur: *“Hastalarınızın ilacı sadakadır.”* büyük tefsirde der: Bir gün İsa peygamber bir yerde oturuyordu. Bir çamaşır yıkayıcı geçti. Bez götürüp yıkamaya gidiyordu. Dedi: Şu geçeni bu gün akrep sokup öldürecek. Geceye yakın çamaşır yıkayıcı bez götürüp geri geçti. Dediler: bu gün buna ölecek dedin, ölmemiş. Dedi: Bezini yıkamaya varınca iki ekmeği vardı, yemek için çıkardı. Bir fakir geldi, ekmeğinin birini ona verdi. Ömrüne bereket versin.! Sadakayla dua bir araya gelince Tanrı taala o yazgıdan koruyup fazladan ömür verdi. Beşincisi adil olmak ömür arttırır. Salabî’nin tefsirinde der: *“Kitapta İsrailoğulları için yazdık…”* Bu ayetin tefsirinde der: İsrail oğullarında bir padişah vardı; adı Surayka idi. Tanrı taala ona bir peygamber göndermişti. Adı

69a

(1) Şa^cyā idi. Ol pāẕişāh gey ^cādilidi. Peyġāmber buyruġından artuḳ iş işlemezdi. Āẖir ayaġında (2) baş çıḳdı. Ata binemezdi, ẖalḳ ḳorḳmaz oldılar. Ḫurde ḳavm ḳırıldı. Tengri buyruġı dutılmaz oldı. Bābil (3) pāẕişāhı geldi, Ṣurayḳa iline girdi çoḳ çeriyile. Pes Ṣurayḳa Şa^cyā ḳatına geldi, eyitdi: Yā Şa^cyā, melik (4) Sencārib altı yüz ^calem birle ilümüze girdi, ḥālümüz nolısar? Hiç vaḥy geldi mi? Bunlar bu sözdeyiken vaḥy geldi (5) ki yā Şa^cyā Ṣurayḳaya eyit, vaṣiyyet eylesün, mülke ẖalīfe ḳosun, ^cömri temām oldı. Çün Ṣurayḳa bu (6) ẖaberi işitdi, ẖalvete girüb namāz ḳıldı. Zārī ve nāliş ve tażarru^c ḳıldı, başın secdeye ḳoyub eyitdi : (7) اللهمّ تأخذه سنتةٌ ولا نوم (8) ياربّ الارباب اله الخلق قدّوسٌ مقدّسٌ يارحمن يارحيم يارؤاف الّذيلى لا Haḳ te^cālā du^cāsın müstecāb ḳılub ḥācetin revā ḳıldı. Henüz başın secdeden (9) ḳaldurmadın vaḥy geldi Şa^cyāya ki Ṣurayḳaya eyit, du^cāsın ḳabūl ḳılub ḥācetin revā ḳıldum. On (10) biş yıl daẖı ^cömr virdüm. Çün Şa^cyā vaḥyi degürdi, Ṣurayḳa sevinüb secdeye vardı, uşbu kelimātı oḳudı: (11) واله اباءى لک سجدت وسبّحت وكرّمت وعظّمت انت الّذى تؤتى الملک وتنزع الملک ممّن تشاء وتعزّ من تشاء وتذلّ من تشاء عالم الغيب والشهادة انت (12) من تشاءالهى والاخر والظاهر والباطن وانت ترحم وتستجيب دعوت المضطرّين انت دعوتنى ورحمت (13) الاوّل تفتّرى (14) الّذى اجبت çün başın secdeden götürdi, vaḥy geldi ki Ṣurayḳaya eyit, bir ḳulına buyursun,

69a

Şaya idi. O padişah çok adil idi. Peygamberin emrinden başka iş yapmazdı. Sonunda ayağında yara çıktı, ata binemezdi. Halk korkmaz oldu, zayıf, sıradan insanlar öldü. Tanrı'nın buyruğu tutulmaz oldu. Babil padişahı geldi, Surayka'nın ülkesine kalabalık orduyla girdi. Sonra Surayka Şaya'nın yanına geldi, dedi: Ey Şaya melik Sancarib altı yüz bayrakla ülkemize girdi. halimiz ne olacak, hiç vahiy gelmedi mi? Bunlar bu sözdeyken vahiy geldi: Ey Şaya, Surayka'ya de vasiyet etsin, mülküne halife atasın. Ömrü tamamlandı. Surayka bu haberi işitince yalnız kalıp namaz kıldı, ağlayarak yalvardı. Başını secdeye koyup dedi: *"Allahım! Efendilerin efendisi, yaratılmışların rabbi, Kuddüs, Mukaddes; ey Rahman, Rahim, Rauf ki sensin uyku ve uyuklama kendisini tutmayan"*. Hak taala duasını kabul edip ihtiyacını giderdi. Henüz başını secdeden kaldırmadan Şaya'ya vahiy geldi: Surayka'ya de, duasını kabul ettim ve ihtiyacını giderdim. On beş yıl da ömür verdim. Şaya vahyi haber verince Surayka sevinip secdeye vardı ve şu kelimeleri okudu: *"Ey Allahım, atalarımın tanrısı. Sana secde ettim, seni tesbih ettim, yücelttim; istediğine mülkü veren sensin, istediğinden mülkü alan sensin; dilediğini aziz, dilediğini zelil kılansın; görüneni, görünmeyeni bilen sensin; Evvel, Ahir, Zahir, Batın olan sensin ve sen rahmet edensin; zorda kalanların çağrısına cevap veren sensin, benim duamı kabul eden sensin, ihmalimi, günahımı bağışlayan sensin*" başını secdeden kaldırınca vahiy geldi: Surayka'ya de, bir kuluna buyursun.

69b

(1) encir suyı birle ayağın yusun, gey ola. Andan Sencārib geldi, şehr üstine ḳondı. Cebrā'il geldi, (2) bir kez çağırdı, çeri temām ḳamu dört kişiden artuğı helāk oldı ve helāk olmayanların biri Sencārīb, (3) biri Buḫte Naṣr, ikisi yazıcılarıdı. Vardılar Sencārībi dutub getürdiler. Vaḥy geldi, girü ḳoyu virdiler. İline (4) vardı, anda öldi. Buḫte Naṣr iline pāẕişāh oldı. Pes Ṣurayḳa [c]adl ve ṣalāh birle dirlik eyledi. Lācerem (5) Tengri te[c]ālā [c]ömr virüb düşmeni ḳahr eyledi. Bu [c]aceb degüldür ki ölmeden [c]ömr vire; [C]aceb oldur kim (6) Yūnus peyġāmber [c]aleyhi's-selām yidi yaşında öldi. On dört günden ṣoŋra Tengri te[c]ālā dirildüb (7) girü [c]ömr virdi. Ol eyleyidi ki tefsīr-i Ṣa[c]lebīde eydür: و انّ يونس لمن المرسلين اذقال لقومه الا تتّقون اتدعون بعلاً وتذرون (8) احسن الخالقين Tefsīrinde eydür: Benī isrāilde bir pāẕişāh (9) varıdı, adı Ācib idi. Kendü [c]ādil, illā [c]avreti varıdı. Ol pāẕişāhuŋ bir ṣālih kişi ḳonşısı varıdı, (10) adı Mezdekī idi. Evi yanında bir bağçesi varıdı. Ol [c]avret ol bağçei dileyüb alımazdı. Pāẕişāh ṭaşra (11) ile çıḳdı. [C]Avretin yirinde ḳodı. [C]Avret iki yalan ṭanuḳ düzdi, il arasında getürdi. Ṭanuḳlıḳ virdiler, (12) pāẕişāha sögdi diyü. Anlaruŋ şerī[c]atinde eyleyidi kim her kim pāẕişāha sögse, ḳanı ḥelāl olurdı, öldürürlerdi. (13) Pes yalan ṭanuḳ birle ol [c]avret Mezdekīyi öldürtdi, bağçesin aldı. Pāẕişāh daḫı geldi bu aḥvāli işitdi, (14) [c]avretine ḳaḳıdı. Haḳ te[c]ālā İlyāsa peyġāmberlik virdi, buyurdı kim var, Ācibe eyit, [c]avretin öldürtsün

69b

incir suyuyla ayağını yıkasın. İyi olacak. Sonra Sancarib geldi, şehri kuşattı. Cebrayil geldi, bir kere çığlık kopardı, toplam dört kişinin dışında ordunun hepsi helak oldu. helak olmayanların biri Sencarib, biri Buhte Nasr, ikisi yazıcılardı. Vardılar sencarib'i tutup getirdiler. Vahiy geldi, geri bıraktılar. Ülkesine vardı orada öldü. Buhte Nasr ülkesine padişah oldu. Sonra Surayka adaletle, barışla yönetti. Şüphesiz Tanrı taala ömür verip düşmanı kahretti. Ölümden önce ömür vermesi şaşılacak şey değildir; şaşılacak şey Yunus aleyhisselam yedi yaşında öldü, ön dört gün sonra Tanrı taala diriltip geri ömür verdi. Salabî'nin Tefsirinde şöyle der: *"Şüphesiz Yunus da gönderilmiş elçilerdend. Kavmine demişti ki: Allahtan korkmaz mısınız? Yaratıcıların en güzelini bırakıp da Bal'e mi tapıyorsunuz?"* tefsirinde der: İsrail oğullarında bir padişah vardı. Adı Acib idi. Kendi adil ancak hanımı adil değildi. O padişahın salih bir komşusu vardı. Adı Mezdeke idi. Evinin yanında bir bahçesi vardı, o kadın o bahçeyi ister alamazdı. Padişah ülke dışına çıktı. Hanımını yerine bıraktı. Kadın iki yalancı tanık ayarladı, halk arasına getirdi, padişaha sövdü, diye tanıklık yaptılar. Onların kanununda her kim padişaha sövse kanı helal olurdu öldürürlerdi. Böyle yalancı tanıkla o kadın Mezdeke'yi öldürttü, bahçesini aldı. Padişah geldi, bu durumu işitti, hanımına kızdı. Hak taala İlyas'a peygamberlik verdi. Buyurdu ki, git Acib'e de, hanımını öldürsün

3a

(1) Gerek zulm ü ᶜişyān, gelmiş devleti girü yıḳub giderür ve iḥsān, gelmiş belāyı ḳażāyı giderür. (2) Nitekim peyġāmberden ᶜaleyhi's-selām sahih ḥadīs̱dür. Meşārıḳda daḫı mez̠kūrdur. Üç kişi yolda (3) giderken yaġmur dutdı. Bir ṭaġ eteginde bir maġaraya sıġındılar. Nāgāh ḳarşudan bir ḳaya ḳopub geldi, (4) ol maġara aġzına düşdi ve hergiz ışıḳ girecek yir daḫı ḳalmadı, ġuṣṣalanub eyitdiler: ᶜAceb ne eyleyelüm! (5) Kimse buŋa ne çāre ḳıla didiler. Dirīġā, ḥasret birle gözümüz göre helāk olısaruz diyü aġlaşdılar. (6) Anlaruŋ birisi ᶜilm ehli bir ṣāliḥ kişiyidi, eyitdi: Gelüŋ üçümüz daḫı üç işi kim Tengriyiçün işledük idi, (7) anı Tengri te ᶜālā ḥażretine şefīᶜ götürelüm, ola kim biz miskīnleri esirgeye. Evvel sen eyit didiler. (8) Eyitdi: Ḳoca ḳarı atam anam varıdı, ᶜavretüm oġlancuḳlarum daḫı varıdı ve saġmal ṭavarum daḫı varıdı. (9) Her gün saġardum, oġlancuḳlaruma virmedin atama anama virürdüm. Bir gün ṭavar ıraḳ gitdi, (10) saġub gelince atam anam uyımuş, oġlancuḳlarum süd diyü aġlaşurlar. Ḳıyamadum kim atam anam içmedin (11) anlar içe; uyarmaġa daḫı revā görmedüm. İrte olınca südi dutdum, durdum. Çün uyandılar südi (12) virdüm, içdiler, andan oġlancuḳlarıma virdüm. İlāhī ol nesnei senüŋçün itdümise bu ḳayayı (13) üstümüzden ırġıl tā gün yüzin görelüm! Pes ḳaya ırıldı, gök yüzi birez açıldı. Daḫı birisi eyitdi: (14) Benüm atam ḳardaşı ḳızı varıdı. Ḳatı sevdüm ḥadden geçe. Nāgāh ḳız̠lıḳ oldı. Benden ṭaᶜām isteyü

3a

zulüm ve isyan elde edilmiş devleti tekrar yıkıp giderir; iyilik yazılmış belayı, kazayı gederir. Nitekim peygamber aleyhisselamdan sahih hadistir. Meşarık'ta da zikredilir: Üç kişi yolda giderken yağmur tuttu. Bir dağ eteğindeki bir mağaraya sığındılar. Birden karşıdan bir kaya kopup geldi, o mağaranın önüne düştü ve birazcık ışık girecek yer dahi kalmadı. Kederlenip dediler: Acaba ne yapalım? Birileri buna nasıl çare bulur? Eyvah! Hayıflanarak, göz göre göre helak olacağız, diye ağlaştılar. Onların birisi ilim ehli, salih bir kişiydi, dedi: Gelin, üçümüz de Tanrı için yaptığımız üç işi Tanrı taala hazretine şefaatçı olarak vesile kılalım. Belki biz miskinlere acır. Önce sen söyle, dediler. Dedi: İhtiyar anam ve babam vardı. Hanımım ve çocuklarım da vardı ve sağılan sürüm de vardı. Her gün sağardım, çocuklarıma vermeden önce babama anama verirdim. Bir gün sürü uzak yere gitti. Sağıp gelinceye kadar anam babam uyumuş, çocuklarım süt diye ağlaşıyorlar. Babam anam içmeden onların içmesine kıyamadım, uyandırmayı da doğru bulmadım. Sabah oluncaya kadar sütü beklettim durdum. Uyanınca sütü verdim, içtiler. Ondan sonra çocuklarıma verdim. İlahi! O şeyi senin için yaptıysam bu kayayı üstümüzden uzaklaştır ki gün yüzü görelim. Sonra kaya kıpırdadı, gökyüzü biraz açıldı. Birisi daha dedi: Benim amcamın kızı vardı, haddinden fazla çok sevdim. Ansızın kıtlık oldu, benden yiyecek istemek için

3b

(1) geldi; ben andan nefsüm dilegin istedüm. Rāżī olmadı, gitdi. Soŋra ḳatlanımadı, girü geldi, çāresüz (2) olub rāżī oldı. Çün öŋine çökdüm, baŋa eyitdi: İy Tengri ḳulı, Tengriden ḳorḳ, mührüm açma (3) illā haḳḳıla ya^c^nī nikāhıla çün anı işitdüm, ol işi terk itdüm. İlāhī ! eger ol ḥāli senüŋiçün itdümise (4) bu ḳayayı birez daḫı gideresin ve birez daḫı ırıldı ve birisi daḫı eyitdi: Bir kez çeltük ekdimidi. Götürmege (5) bir kişi dutdum. Çün işi ḥaḳın virdüm, almadı, emānete ḳodı gitdi. Eglendi, gelmedi, ḥaḳın saḳladum. Girü ekin (6) vaḳti geldi, anuŋ ḥaḳın ayruca ekdüm, götüri virdüm. Ḫayli çeltük oldı. Gelüb almadı ve anı ṣatdum, (7) ṭavar alıvirdüm. Oldaḫı üredi, çoḳ oldı. Soŋra geldi, getür ḥaḳum vir. Eyitdüm: Uşbu ṭavar senüŋdür, (8) al git didüm. İnanmadı, eyitdi: Tengriden ḳork, baŋa haḳum vir, beni masḫaraya alma! Eyitdüm: Tengri bilür senüŋdür. (9) Azay alḳışıla aldı gitdi. Eger ol işi senüŋiçün itdümise bu ḳaya bir kez gide! Pes ol ḳaya bir kezden (10) gitdi. İşbu peyġāmber sözidür inanmaḳ gerek. Tengriyiçün işlenen iş żāyi^c^ olmaz, elbette bulınur. (11) Pes pāẕişāh, gerek ḫayr eyleyü dura tā kendü daḫı eliyile emīn ola. Nite kim Şāh Behrām itdi. Ol şöyleyidi kim (12) Behrāmgūr zemānında dört yıl ḳızlıḳ oldı. Şöyle kim ḫalḳ ḳamu ot yidiler. Pes Behrām anbarlar (13) açdı, yoḫsullara taḫyıl üleşdürdi ve baylara ṣatdı. Dört yıl vilāyeti bisledi. Ol dört yıl (14) içinde bir kişi açın öldi. Behramuŋ andan ḫaberi yoġıdı. Behrām ol ḳadar ġuṣṣalandı kim ḥadden

3b

geldi, ben ondan nefsimin dileğini istedim. Razı olmadı gitti. Sonra dayanamadı geri geldi. Çaresiz kalıp razı oldu. önüne çöktüğümde bana dedi: Ey Tanrı kulu, Tanrı'dan kork! Haksız olarak yani nikah dışında mührümü açma. Onu işitince o işi terk ettim. İlahi! Eğer bu işi senin için yaptımsa bu kayayı biraz daha gideresin. Böylece biraz daha açıldı. Diğeri de dedi: Bir kez çeltik ekmiştim. Hasat etmek için bir kişi tuttum. İşin hakkını verdiğimde almadı, emanet bırakıp gitti, gecikti gelmedi. Hakkını sakladım, yine ekin vakti geldi, onun hakkını ayrıca ektim. Hasat ediverdim, hayli çeltik oldu. gelip almadı, onu da sattım, hayvan alıverdim. O da üredi çoğaldı. Sonra geldi, getir hakkımı ver. Dedim şu sürü senindir. Al, git, dedim. İnanmadı, dedi: Tanrı'dan kork bana hakkımı ver, benimle alay etme. Dedim Tanrı bilir, senindir. Çok dua ile aldı gitti. Eğer o işi senin için yaptıysam bu kayayı tamamıyla gider. Sonra o kaya tamamıyla açıldı. Bu peygamber sözüdür, inanmak gerek. Tanrı için işlenen amel kaybolmaz, elbette bulunur. Öyleyse padişah iyilik yapmaya devam etmeli ki kendisi, ülkesi güvende olsun. Şah Behram'ın yaptığı gibi… şöyle ki Behramgur zamanında halkın hepsinin ot yediği dört yıl kıtlık oldu. Sonra Behram ambarları açtı, yoksullara tahıl dağıttı ve zenginlere sattı. Dört yıl ülkeyi besledi. O dört yıl içinde bir kişi açlıktan öldü. Behram'ın ondan haberi yoktu. Behram o kadar kederlendi ki o hadde olunca dedi:

4a

(1) aşa. Eyitdi: İlāhī! Sen bilürsin kim benüm andan ẖaberüm yoġıdı. Yoẖsa ben ölmege rāżī olmayadum, anı aç ḳomayadum. (2) Pes gice ẖalvetde başın açub zārī ḳıldı. Çün aġlamaġı ḥadden geçdi, Haḳ te^{c}ālā raḥmet ḳapusın açub ẖiṭāb (3) geldi ki çün sen ḳullıġuŋıla bir ḳulumuz aç öldügiyiçün böyle ġuṣṣalanduŋ, biz daẖı kendü pāẕişāhlıġumızıla (4) senüŋ ḥurmetüŋe dört yıl ilüŋden ölümi götürdük. Ol dört yıl içinde kimse bilmez ki erden, ^{c}avretdan, (5) oġlandan kimse öldügin. Pāẕişāh eyle gerek kim anuŋ niyāzı berekātında ilinden ölüm götrile; eyle (6) gerekmez ki anuŋ ucından nāḥaḳ yire ḳanlar dökile. Bu ḥikāyeti Niẓāmī naẓm eylemişdür. Şi^{c}r:

شاه چون شد چنین تضرع ساز   هاتقی دادش از درون اواز
کابرو از بهرنیک تو   بردفترت زباده شادی تو
چون تو درحال سال خرسندی   مرده را لبت جامه نهندی
چار سال هشده شد منشور   کز دیاری تو مرک باشد دور
از بزرکان ملک ناخود   کس شنیدم جهار سال نمرد
فرّخ از شاه او بنعمت و ناز   مرکرا داشت از رعیت باز

(13)temmetü'kitāb bi-^{c}avni'llāhi te^{c}āla ve husn-i tevfikihi (14) ḳutibe fi evāhir-i şevvali senete şemāne arba^{c}īne ve şemānemieten bi'1-hicre

4a

İlahi! Benim ondan haberimin olmadığını sen bilirsin. Yoksa ben ölmesine razı olmazdım, onu aç bırakmazdım. Sonra gece yalnızken dua edip ağladı. Ağlayışı o hadde vardı ki Hak taala rahmet kapısını açıp hitap geldi: Madem sen kulluğunla bir kulumuz öldüğü için böyle kederlendin, biz de kendi padişahlığımızla senin yüzünün suyu hürmetine dört yıl ülkenden ölümü kaldırdık. O dört yıl içinde erkekten, kadından ve çocuktan birisinin öldüğünü kimse bilmez. İşte padişah öyle olmalı ki onun duasının bereketinden ülkesinden ölüm kaldırılmalı; öyle olmamalı ki onun yüzünden haksız yere kanlar dökülsün. Bu hikayeyi Nizamî şiire çevirmiştir, şiir: *"Şah bu şekilde yalvarmaya başlayınca / İçinden bir ses ona seslendi / Allah senin iyi niyetinden dolayı / Defterine mutluluğu arttırmayı yazdı / Dört yıl mutlu olduğun gibi/ Ne hastalık gördün ne de ölüm / Senin diyarında dört yıl boyunca / Ölüm uzak olsun diye, ferman yazıldı / Onun mülkünde küçükten büyüğe hiç kimseyi öldü diye duymadım / Ne mutlu o şaha ki nimet ve naz ile ölümü halktan uzaklaştırdı."* Allah'ın yardımı ve lütfuyla kitap bitti. Hicri 848'de, Şevval'in sonunda yazıldı.

ART ZAMANLI ANLAM DEĞİŞMELERİ

Sosyal değişmelere, kültürel değişmelere, kullanılan araç gereçlerin değişmesine bağlı olarak dilde de anlam yönünden değişmeler meydana gelir.

Doğan Aksan *anlam değişmeleri* terimiyle ilgili şu açıklamaları yapar: "Anlambilim çalışmalarında en eskiden beri üzerinde durulan konuların başında anlam değişmeleri gelir. Bu terimle anlatılan olay bir göstergenin başlangıçta dile getirdiği kavramda bir daralma, bir genişleme belirlemesi ya da aynı sözcüğün bir zaman sonra başka bir kavramı anlatır duruma gelmesidir. Her dilde görülen bu olaylar kimi bilginlerce gösteren (ya gösterge) değişmesi olarak nitelenir." (Aksan 1999:88)

Ayrıca Aksan anlam değişmelerini *anlam değişmesi(başka anlama geçiş), anlam daralması, anlam genişlemesi, genelleşme, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi* olmak üzere altı türe ayırır. (1999:90)

Çalışmamızın bu bölümünde metnimiz referans alınarak anlam değişmelerine uğramış kelimeler bulunmaktadır. Anlam değişmeleri zaman geçtikçe ortaya çıktığından karşılaştırmalar art zamanlı olacaktır. Bu kelimeler anlam değişmesi(başka anlama geçiş), anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, anlam daralması, anlam genişlemesi olmak üzere beş başlık altında Türkiye Türkçesindeki anlamlarıyla karşılaştırmalı bir şekilde işlenecektir.

1. Anlam Değişmesi (Başka Anlama Geçiş)

Aksan, bu grubu başka anlama geçiş olarak nitelendirir. (1999:90)

Zeynep Korkmaz Gramer Terimleri sözlüğünde anlam değişmesini "Bir kelimenin gösterdiği anlamdan az veya çok uzaklaşarak yeni bir anlam kazanması olayı" diye tanımlar. (1992:10)

Buna göre kelimenin kazandığı yeni anlam, kelimenin asıl manasıyla ilgili olsa da eğer yeni bir anlam ifade ediyorsa anlam değişmesi gerçekleşmiştir. Metnimizde karşılaştığımız örnekler şunlardır:

1.1. Alkış

Tarama Sözlüğünde "medih, sitayiş, dua" anlamında verilen kelime metnimizde tek örnekte bu anlamda geçmektedir:

"Tengri bilür senüŋdür. Azay **alḳış**ıla aldı gitdi." (3b.9)

Bugün Türkçede sık kullanılan kelime *" Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama*" (TS-76) anlamında kullanıldığı görülür. Bugün kelimenin *dua* anlamının ağızlarda yaşadığını görüyoruz:

"Hayır, dua, iyi dilek: Oğlum sözümü tut, ***alkış****ımı al.*" (DerS-223)

1.2. Artuk / Artukluk

Tarama Sözlüğünde **artuk** için "*Başka, gayri; fazla, ziyade; üstün; büyük bir kısım*" ; artukluk için " *fazilet, kemal, üstünlük*" (TarS-232-239) anlamları verilmiştir. Metnimizdeki örnekler ise şöyledir:

"Bu dükeliyile bir buçuḳ dōstdan **artuḳ** bulımadum." (16a.5)

"Bundan **artuḳ** ḫıyānet nice ola ki bir kişi pāẕişāh haḳḳına anuŋ bigi geleci işide, gizleye." (59a.3)

"Bunuŋ ḳanı ādemīler ḳanından **artuḳ** ola." (11a.5)

"Ḳorḳuram kim bu mekr ve ḥīle birle kim yiglik ve **artuḳlıḳ** istersiz ve daḫı şermsārlıġa uġrayasız." (22b.2)

Yukarıda **artuk** birinci örnekte başka; ikinci örnekte daha büyük; üçüncü ve dördüncü örnekte üstün anlamına gelmektedir. Günümüzde ise anlam değişmesiyle "*kalan veya artan bölüm; bundan böyle*, *sonra, daha, yeter*" (TS-125) anlamlarına gelmektedir.

1.3. Çerāg>Çırāḳ

Farça olan kelime Osmanlıca sözlükte "*Fitil, mum*" (OTAL-155); Farsça sözlükte ise "*Lamba; ocak; kandil*", anlamlarında geçmektedir. Metnimizde şu şekillerde geçmektedir:

"Gördi bir gün bir oġlancuḳ **çırāḳ** yandurmış gelür." (68a.2)

“: Şunuŋ gibi **çırāġ**ı gözüm öŋinden alub cihānı baŋa ḳaranu kıldı ve anuŋ firāḳıyıla göŋlüm ṭaġladılar.” (42a.10)

Yukarıdaki birinci örnekte mum; ikinci örnekte “*çerāg-ı çeşm: evlat*” (OTAL-155) tamlamasından mülhem evlat anlamı görülmektedir. Günümüzde ise çırak, “*zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse.*” (TS-429) anlamını kazanmıştır. Buna göre sözcük önce evlat manasını kazanmış daha sonra çırak, ustanın yardımcısı anlamını kazanmıştır.

1.4. Dütün

Sözcük Tarama sözlüğünde “Duman” (TarS1357) olarak verilmektedir. Metnimizde de bu anlamda kullanılmıştır:

“Āh idüb **dütün**i gögsinde hevāya dökdi. Eyitdi: İlāhi bu ḳanġı mazlumuŋ göŋli **dütün**idür ki baŋa uġradı? Meger bu ol ḫıyānet **dütün**idür kim ḳonşılarumıla…” (21b.10)

Günümüzde ise anlam değişmesiyle “Patlıcangillerden birleşiminde nikotin bulunan otsu bir bitki; bu bitkinin kurutulup kıyılarak sigara biçiminde veya pipoyla içilen yaprağı.” (TS-2022) anlamlarına gelmektedir.

1.5. İçtimā^{c}

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Toplanma, bir araya gelme; toplantı; yığılma, birikme; astr. kavuşum.” (OTAL-408) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde ise yıldızlardan bahsederek bir astrolojik bir terim olarak kullanılmaktadır:

“…ve kimi istiḳāmetde ve kimi **içtimā^{c}**da ve kimi istiḳbālde (11) ve kiminüŋ te^{c}s̱iri sa^{c}ādetde…” (24b.10)

Günümüzde bu kelime askerî bir terim olarak kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte “ask. Askerlerin silahlı ve donatılmış olarak toplanmaları;…” (TS-934).

1.6. Pervāz

Farsça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Uçma, uçuş; saçak; hücre…" (OTAL-861) anlamları verilmiştir. Metnimizde de şu şekilde geçmektedir:

"Pes gögercin ṭoġru göŋül ve tevekkül birle yir öpdi (14) hevāya **pervāz** urdı." (36a.13)

Örnekte görüleceği üzeri *pervaz urmak* uçmak anlamında gelmiştir. Günümüzde ise bu anlam kullanılmamaktadır. Temel anlamı "Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça." (TS-1599) olarak verilmiştir.

1.7. Tosun

Tarama sözlüğünde "Haşarı" (TarS-3831) anlamında kullanılan sözcük metnimizde şu şekilde kullanılmaktadır:

"İmdi Tengriye sıġınub bu ṣarb işüŋ taṣarrufın ve bu **tosun** atuŋ uyanın senüŋ elüŋe virdüm." (31b.4)

Yukarıdaki örnekte *haşarı, zaptı zor, güç* anlamı görülmektedir. Bu sözcük günümüzde anlam değişmesiyle "Danalıktan yeni çıkmış genç boğa." (TS-1998) anlamına gelmektedir. Ayrıca anlam iyileşmesiyle "mec. sağlıklı, tıknaz delikanlı." (TS-1998) anlamında kullanılmaktadır.

1.8. Turak / Durak

Tarama sözlüğünde "Yurt, eyleşilen mahal, makar" (TarS-1258) anlamında kullanılan sözcük metnimizde şu şekilde kullanılmaktadır:

"Dimişlerdür kim, ol arada ki piller **ṭuraġ**ıyıdı ve anlaruŋ vatanıyıdı, bir pil ḳopmışdı…"

Yukarıdaki örnekte *yurt, vatan* anlamı görülmektedir. Günümüzde ise "Tren, tramvay, otobüs, minibüs vb. genel taşıtların durmak zorunda olduğu veya durabileceği yer." (TS-576) anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca anlam genişlemesiyle "dlb. Konuşmada, anlamın gerektirdiği biçimde kelimeler arasındaki ses kesintisi; ed. Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleri; müz. Bir ölçü uzunluğunda susma; esk. Cümle sonundaki nokta." (TS-576)

manalarını da kazanmıştır.

2. Anlam İyileşmesi

Aksan bu türü şu şekilde tanımlar: "Göstergenin eskiden taşıdığı anlamda bir iyileşmenin meydana geldiğini anlatır." (1999:91)

Korkmaz ise terimi "Kötü anlamlı bir kelimenin zamanla iyi bir anlam kazanması olayı" olarak ifade eder. (1992:11)

2.1. Tosun

Tarama sözlüğünde "Haşarı" (TarS-3831) anlamında kullanılan sözcük metnimizde şu şekilde kullanılmaktadır:

"İmdi Tengriye sığınub bu ṣarb işüŋ taṣarrufın ve bu **tosun** atuŋ uyanın senüŋ elüŋe virdüm." (31b.4)

Yukarıdaki örnekte *haşarı, zaptı zor, güç* anlamı görülmektedir. Bu sözcük günümüzde anlam değişmesiyle "Danalıktan yeni çıkmış genç boğa." (TS-1998) anlamına gelmektedir. Ayrıca anlam iyileşmesiyle "mec. sağlıklı, tıknaz delikanlı." (TS-1998) anlamında kullanılmaktadır.

3. Anlam Kötüleşmesi

Korkmaz, bu terimi şu şekilde tanımlar: "İyi anlamlı bir kelimenin zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması; bu yönde bir zayıflamaya uğraması olayı." (1992:11)

Aksan, konuyla ilgili olarak bir örnek vermekle yetinmiştir: "Önceleri yabancı misafir demek olan Lat. Hostis, zamanla düşman anlamına gelmeye başlamıştır ki, bu gelişmede, Romalıların yabancılar ve komşularıyla uzun süren savaşları rol oynamıştır." (1999:92)

Metnimizde kötü bir anlam ifade etmediği halde günümüzde kötü anlam ifade sözcükler şunlardır:

3.1. Aşaklık

Tarama sözlüğünde **aşaklık** için "Alçak gönüllülük, tevazu" (TarS-263) anlamı verilmektedir. Metnimizde de bu anlam vardır:

"Benüm ᶜaḳlum şöyle ṭanuḳlıḳ virür ki tevāżuᶜ ve **aşaḳlıḳ** birle…" (58a.8)

Bu kelime anlam kötüleşmesiyle aşağıdaki anlamı kazanmıştır:

Türkçe Sözlük'te aşağılık için "Aşağı olma durumu, adilik; niteliği düşük, adi" anlamları verilmektedir.

3.2. Bayakı

Tarama sözlüğünde kelime için "Evvelki, eski, eskisi; eskisi gibi" (TarS-463) anlamları verilmektedir. Metnimizde şu şekilde geçmektedir:

"Bir gün **bayaġı** ᶜādetince geldi gördi ki ılan ṣovuḳdan buymış yatur." (8a.1)

"Bir gice **bayaġı** ᶜādetince yine gitdi." (59a.10)

Yukarıdaki örneklerde sözcüğün **eskisi gibi, alışıla geldiği üzere** anlamı görülmektedir.

Sözcük zamanla "**bayağıca:** Alelade (Mihnetkeşan 19.Yüzyıl)" (TarS-464) **sıradan** manasında kullanılmıştır. Günümüzde ise bu anlamlara ek olarak anlam kötüleşmesiyle **adi, aşağılık** anlamında kullanılmaktadır. "Aşağılık, pespaye" (TS-225). Ayrıca zarf olarak "gerçekten, çok, oldukça, epey: 'Bayağı, çocuk gibi sevinirim limonun yarısının durduğuna.'" (TS-225) Anlamlarında kullanılmaktadır.

3.3. Harc

Arapça olan kelime Osmanlıca sözlükte "Vergi; sarf, gider."(OTAL-328) olarak verilmiştir. Metnimizde ağırlıklı olarak *gider* manasında kullanılmıştır.

"Pāẕişāhuŋ **ḫarcı** daḫlinden artuḳ ola anuŋ mülki artmaya ve **ḫarc** kīseden olıcaḳ ḫazīne ḳalmaz." (41b.10). Bu kökten türeyen **ḫarāc** için Osmanlıca sözlükte "Vaktiyle Müslüman olmayanlardan alınan vergi." (OTAL-326) anlamı verilmektedir. Günümüzde ise sözcük "Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para." (TS-845) anlamına gelmektedir.

3.4. Naẓar

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Bakma, göz atma; düşünme; göz değme; iltifat; itibar; yan bakış." (OTAL-811) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde şu şekillerde geçmektedir:

"Sendaḫı göŋlüŋ gözin aç, bu işe gey **naẓar** eyle." (8b.14)

"Siz bu gün varuŋ, bu işde gey **naẓar** ideyim, göreyim maṣlaḥat nice olur." (27a.14)

"Niçe yanlışlar kim **naẓar**a rāst görinür…" (20a.10)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örnekte eylemek ve etmek fiilleriyle **düşünmek;** üçüncü örnekte düşünce anlamlarına gelmektedir. Günümüzde temel manasının kullanımı azalmış, daha ziyade "Belli kimselerde bulunduğuna inanılan, insanlara, özellikle çocuklara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç, göz." (TS-1459) anlamı kullanılmaya başlanmıştır.

3.5. Sevü

Tarama sözlüğünde "Sevgi, aşk, muhabbet." (TarS-3398) anlamında verilmiştir. Metnimizde de bu anlamda geçmektedir:

"Biz sizüŋ **sevü**ŋüzden dükeli sibāᶜı düşmen idinmişüz." (30a.12)

Günümüzde de bu anlam korunmuştur: "Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, aşk." (TS-1742). Ancak bu kökten türeyen **sevici** sözcüğü anlam kötüleşmesiyle *"Eşcinsel kadın."* (TS-1742) anlamında kullanılmaktadır.

3.6. Ton / Don

Tarama sözlüğünde "*Elbise, kılık kıyafet; renk*" (TarS-1211/1213) anlamlarında verilen sözcük metnimizde şu şekillerde geçmektedir:

"Muᶜabbirrāne **ṭon** geydi, oturdı." (21a.6)

"Girü dönüb evine vardı, ayruḳ **ṭon** geyüb şāh ṭapusına geldi." (23a.9)

"Teke gördi ki bir zişt şekillü ve **ṭon**ı çepel er gelür." (29a.12)

Yukarıdaki örneklerde *giysi, elbise* anlamı görülmektedir. Günümüzde bu anlamın pek sık kullanıldığı görülmez. Kelimenin "*Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot."* (TS-559) anlamı temel anlam olarak kullanılmaktadır.

4. Anlam Daralması

Aksan, anlam daralmasını şu şekilde açıklar: "Bir göstergenin önceden anlattığı nesne ya da devinimin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir." (1999:90)

Korkmaz ise anlam daralmasını şu şekilde tanımlar: "Kelimenin kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi; bir kelimenin genel bir anlamdan özel bir anlama geçişi" (1992:9).

4.1. Bihuz / bihuze

Farsça olan sözcük bi-hude "baygın; iradesiz; beyhude; gereksiz" (BFTS-119) anlamlarına gelmektedir. Metnimizde şu şekilde geçmektedir:

"Bir aġacıla olḳadar urdı kim ölüm ḥāline degüb **bī̄hūẕ** oldı." (2a.4)

"… **bī-hūẕe** ve fāydasuz söz söylemeyesin." (35a10)

Yukarıdaki birinci örnekte baygın; ikinci örnekte beyhude, boş anlamları görülmektedir. Günümüzde Türkiye Türkçesinde sözcük anlam daralmasına uğrayarak sadece "Yararsız, anlamsız; zf. Boşuna" anlamında kullanılmaktadır.

4.2. Çengel / Çengāl

Farsça olan kelime Osmanlıca sözlükte "çengel; pençe" (OTAL-155) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde kelime bu iki anlamda da kullanılmaktadır:

"Baḫtlu ol kişi kim yumurdadan ötürü kendüzin kendü eliyile ḳażā **çengāl**ine aṣmaya." (49a.7)

"Biz daḫı niceyedegin anuŋ **çengāl**inden emī̄n olavuz? Mümkindür ki ḳażā gözimüz örte, bir gün anuŋ **çengāl**ine giriftār olavuz." (62a.5)

Sözcük yukarıdaki birinci örnekte çengel; ikinci örnekte ise pençe anlamında kullanılmaktadır. Günümüz Türkçesinde pençe anlamı kullanılmayıp sadece “Bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir.” (TS-415) anlamında kullanılmaktadır.

4.3. Dīv

Farsça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Dev; şeytan; cin” (OTAL-189) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde aşağıdaki şekilde geçmektedir:

“Dīv bu ḳaziyye'i işitdi, şeyṭānlıḳ odı içinde yandı, ġazab yalıŋları çevre ṣaçıldı.” (19a.8)

“Dimişlerdür kim, ādem oġlanı nefsine bir **dīv**i musallaṭ ḳomışlardur.” (41a.13)

Metnimizde şeytan anlamı yoğun bir şekilde geçmektedir. Günümüzde ise **dev**in *şeytan* anlamı kullanılmamaktadır.

4.4. Gürbüz

Tarama sözlüğünde “Zirek, zeki; kuvvetli, önemli.” (TarS-1880) anlamları verilmektedir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

“Çoḳ çeri ve **gürbüz** ᶜifritler dirşürmişdür.” (24a.6)

“Ol sürüde bir **gürbüz** deke varıdı, adı Zīrūy idi.” (29a.9)

“Meger bir çābük ve **gürbüz** oġrı varıdı.” (37a.13)

Yukarıdaki örneklerde kuvvetli, gelişmiş anlamı görülmektedir. Günümüzde Tarama sözlüğünde bahsedilen **zirek, zeki** anlamını kaybetmiştir. “Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş, iri.” (TS-814) anlamları kullanılmaktadır.

4.5. Hayrān

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Şaşmış, şaşa kalmış, şaşırmış; çok tutkun; afyon sarhoşu.” anlamlarında verilmiş. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

“Ol pāẕişāhuŋ bir sevgülü oġlı varıdı, anı dutdı, delü eyledi. Ata ana miskīn olub **ḥayrān** ḳaldılar, çün oġlan ölüm ḥāline degdi…” (13b.9)

“Bir deve daḫı kārubāndan azub **ḥayrān** yürürdi.” (52a.6)

“Hem ᶜavretler mekrinde ṣūretler baġlardı ve aḳlı gözi anuŋ rengine **ḥayrān** ḳalurdı.” (59a.7)

“Ol aġacı ve ol laṭīf çemenleri gördi ve **ḥayrān** ḳaldı.” (63b.13)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örnekte beklenmedik kötü bir olay karşısında şaşkın olma anlamında kullanılmış; üçüncü ve dördüncü örnekte ise çok beğenme anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise şaşkın manası kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte “Çok beğenen hayranlık duyan. Hayran bırakmak: Hayranlık duygusu uyandırmak, çok beğenilmek. Hayran etmek: Hayranlık duygusu uyandırmak. Hayran olmak (veya kalmak): Çok beğenmek.”(TS-868) Şeklinde verilmektedir. Yukarıdaki örnekler karşılaştırıldığında kelimenin anlam daralmasına uğradığı görülür. Çünkü daha önce iyi veya kötü bir durum karşısında şaşma anlamı varken günümüzde güzel, hoş bir durum karşısında şaşma anlamı vardır.

4.6. Ḥazret

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Huzur, pişgah; saygı saymak üzere büyüklere verilen unvan.” (OTAL-351) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde de şu şekillerde geçmektedir:

“Kendü ḥālin ol bīniyāz **ḥazret**ine arz ḳıldı.” (12b.11)

“Ve ḫiṭāb-ı ᶜizzet daḫı Haḳ teᶜālā **ḥazret**inden ādemīler haḳkına eyle…” (26b.8)

“Bir gün anuŋ **ḥazret**inde söylendi ki fulān yir ota suya ḳolay …” (40b.7)

“Bir gün ṭurdı pāẕişāh **ḥazret**ine varmaġa, çün ḳapuya irdi…” (11b.12)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örneklerde saygı saymak için söylenen söz; üçüncü ve dördüncü örnekte huzur, nezd anlamında kullanılmıştır. Günümüzde birinci anlam kullanılmaya devam ederken ikinci anlam kullanılmamaktadır. "Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan; mec. Adı söylenmeyen bir kimseden bahsederken kullanılan bir söz;…" (TS-872).

4.7. H̱ōca

Farsça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Hoca, efendi, ağa, çelebi, sahip, muallim, profesör, öğretmen, müderris; molla, ev sahibi; tüccar." (OTAL-305) anlamlarında verilmiştir. Metniizde ise şu şekillerde geçmektedir:

"**H̱ōca** gey ir ṭururdı." (23a.8)

"Nāgāh ol sıçan inin gördi, bir ẖōş yirde düzülmiş, çevre ẕaẖīre ḳurulmış, ṣanasın kim bir ulu **ẖōca** serāyıdur." (21b.7)

"Nite kim ol bir **ẖōca** ḳulı işledi, melik-zādeler eyitdiler: Nicedür? Ol dāsitānı buyuruŋ işidelüm! Dāsitān-ı gulām-ı **bāzirgān**." (8a.11)

Yukarıdaki birinci örnekte padişahın sohbet arkadaşı, danışmanı, bir nevi vezir; ikinci ve üçüncü örnekte ise tüccar anlamlarında kullanılmıştır. Günümüzde tacir anlamı kullanılmamaktadır. "Müslümanlıkta din görevlisi; öğretmen: 'Edebiyat hocasıyken talebeme bu nesir sanatından bir defa bahsetmiştim.'." (TS-896) anlamlarında kullanılmaktadır.

4.8. İmsāk

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Bir şeyden el çekme, perhiz; zamanında oruca başlama, oruca başlama zamanı; cimrilik, pintilik." (OTAL-434) anlamlarıyla verilmektedir. Metnimizde ise şu şekilde geçmektedir:

"Telefkārlığı cömerdlıḳ sanmaŋ **imsāk**ı, buḫlı ketẖudālıḳ (5) sanmaŋ." (7b.4)

Yukarıdaki örnekte cimrilik, pintilik manasında kullanılmaktadır. Günümüzde bu mana ve perhiz manası kullanılmamaktadır. “Oruca başlama zamanı; esk. bir şeyden el çekerek nefsine hakim olma; esk. cimrilik.” (TS-963).

4.9. İrte

Tarama sözlüğünde “Erte, ertesi (irte, irtesi): öbür gün, daha öbür gün. Erte gece, (irte gice): sabah akşam, gece gündüz.” (TarS-1517) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde ise ağırlıklı olarak sabah manasında geçmektedir:

“Bir gice düş gördi ki ḳarnından kelid açardı. **İrte** ṭurdı…” (20b.14)

“Ol gice anda dünedi. Çün **irte** oldı, maġaradan ṭaşra çıḳtı kim bir muvāfıḳ yoldaş bula.” (29b.8)

“Çün **irte** oldı, atına biŋdi, çetügi ḳoltıġına aldı, av yirine vardı.” (46b.1)

“… kişi **irte** gice dürişüb bu ikinün dilegin yirine getürmeye ki…” (18a.8)

“Sizüŋ işiŋüz **irte** gice şerr ü fitne ,mekr ü ḥīledür. Anuŋ işi **irte** gice ᶜilm ü ḥikmet maᶜrifetdür.” (22b.13)

Günümüzde *sabah* manası kullanılmamaktadır. Daha ziyade “Bir günün veya olayın arkasından gelen zaman: Bayram ertesi. Savaş ertesi.” (TS-648) anlamında kullanılmaktadır.

4.10. Küstāẖ

Farsça sözlükte “(Peh.) cesur, korkusuz; küstah edepsiz.” (BFTS-518) anlamlarında verilmiştir. Osmanlıca sözlükte “Küstah, hayasız, arsız, edepsiz, saygısız.” (OTAL-301) anlamında kullanılmıştır. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

“Anuŋ yumşaḳ sözine baḳub andan emīn olmayasın ve **küstāh** varmayasın.” (65a.6)

“Bugün **küstāẖ** ḳatından geçdügüm aŋa, hergiz baŋa emān virmeye.” (32a.10)

“Geyik daẖı **küstāẖ** geleciye başladı.” (37b.11)

“Yāẖūẕ arslan daẖı ancılayın ẖaṣm degüldür kim **küstāẖ** ḳademile anuŋ eline

girevüz.” (41b.5)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örneklerde saygısızca, küstahca; üçüncü ve dördüncü örneklerde ise cesurca anlamlarında kullanılmıştır. Günümüzde anlam daralmış sadece “Saygısız, kaba, terbiyesiz (kimse).” (TS-1287) anlamı kalmıştır.

4.11. Mu^ctemed

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Kendisine itimad edilen, inanılıp güvenilen kimse; avans para alıp, muayyen miktardaki istihkak sahiplerine usulüne göre veren muhasip, sayman.” (OTAL- 694) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde güvenilen kimse manasında kullanılmaktadır:

“Pāẕişāh ḫāslarından bir ḳaç **mu^ctemed** kişileri ḳıġırdı.” (11b.14)

Günümüzde “Dairelerde, iş yerlerinde bazı para işlerine bakan görevli; esk. Kendisine inanılıp güvenilen kimse.” (TS-1424) anlamlarında kullanılmaktadır.

4.12. Müsāfir

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Yolcu; yolculuk sırasında birinin evine inen konuk.” (OTAL-737) anlamında verilmiştir. Metnimizde de şu şekillerde geçmektedir:

“İşitdüm ki, bir **müsāfir** varıdı, cihānı geşt itmiş maşrıḳ u maġrib arasında gezmiş.” (13a.10)

“Bir gün **müsāfir** ol araya irişdi.” (34b.12)

“Bu **müsāfir** zamhirān şehrine irişdi.” (13b.4)

Yukarıdaki örneklerde yolcu, gezgin anlamları açıkça görülmektedir. Günümüzde misafir “Konuk” (TS-1401) anlamında kullanılmaktadır.

4.13. Okumak

Tarama sözlüğünde sözcük “Çağrımak, davet etmek; söylemek, demek; anmak, yadetmek; okumak.” (TarS-2947) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde şu şekillerde geçmektedir:

“Dürlü ḳuşlar semenzārda bülbül gibi anuŋ ᶜışḳı dāsitānın **oḳu**rlardı.” (34a.5)

“Bir bidnūs varıdı, cihān görmiş ve duzāḳlar kesmiş ve çoḳ dilkü dāsitānın **oḳu**mış.” (39b.4)

“Pes bir kişi viribiyüb anı **oḳu**dı.” (39a.1)

“…nidāsın cānı ḳulağına **oḳu**dı.” (12b.8)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örnekte okumak; üçüncü örnekte davet etmek; dördüncü örnekte seslenmek anlamları görülmektedir. Günümüzde sözcüğün davet etmek anlamı kullanılmamaktadır. Sadece halk dilinde aynı kökten türemiş “okuntu: hlk. Çağrı kağıdı, çağrılık, davetiye.” (TS-1495) kelimesinde bu anlam saklıdır.

4.14. Perākende

Farsça olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Dağınık, darmadağın; dağıtma; azar azar (yapılan, satılan) [zıddı: toptan].” (OTAL-858) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde aşağıda görüleceği üzere dağınık manası kullanılmıştır. Azar azar satılan manasında kullanıma rastlanmamıştır.

“Zīra her cemᶜiyyet ṭağılur ve ḳamu dirnek **perākende** olur.” (31a.6)

“Böyle **perākende** pāẕişāh bizi saḳlayu bile mi?” (38a.5)

“Evet bizüm yirümüz **perākende**dür kim ṭaġda, kim mīşelerde …” (38a.3)

Günümüzde “tic. Malların teker teker veya birkaç parça durumunda azar azar satılmasına dayanan (satış biçimi)” (TS-1595) anlamında kullanılmıştır. Dağınık anlamında kullanılmamaktadır. Türkçe sözlükte bu anlam eskimiş olarak verilmiştir. “esk. Düzenli olmayan, ayrı ayrı, dağınık, perişan.” (TS-1595).

4.15. Renk

Farsça kökenli olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Renk; türlü sazların ses benzerliği; hile, oyun; suret, şekil…” (OTAL-886) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde de temel anlamda, *renk* olarak geçmektedir:

“Levn **renk**ler ve ḳuyruḳ ḳafasına degmiş.” (39b.6)

"Ay boyacısı, reyḥān **renk** ḫānesinden çivit ve baḳam dükkānın açmışıdı." (63b.10)

Günümüzde yukarıda verilen anlamlar kullanılmayıp sadece temel anlamı kullanılmaktadır: "Cisimler tarafından yansıtılan ışığın gözde oluşturduğu duyum." (TS-1652).

4.16. Ruzigar

Farsça kökenli olan sözcük Osmanlıca sözlükte *"Zaman, devir; dünya; yel."* (OTAL-902) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

"Buncadan berü anuŋıla renc ü **rūzigār** iletdüm." (49a.10)

"**Rūzigār**uŋ acısın datlusın datdum." (7a.11)

"Çun ṭāliᶜi vebālden döndi, **rūzigār** aŋa degdi ki eger dilese aġu aġzında şeker ola ve topraḳ elinde gūher ola." (27b.14)

Yukarıdaki birinci örnekte *zaman;* ikinci örnekte *dünya;* üçüncü örnekte *talih* manası görülmektedir. Geçmişte bu sözcük böyle çok anlamı olmasına rağmen günümüzde sadece *yel* anlamı kullanılmaktadır: *"Havanın yer değiştirmesinden oluşan esinti, yel, bad."* (TS-1667).

4.17. Sāde

Farsça kökenli olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Düz, basit, yalın, gösterişsiz; süssüz; karışıksız, katıksız; Derin düşünemeyen, bön, saf (adam); zf. yalnız, ancak; arasına peynir, kıyma vb. şeyler konulmamış hamur." (OTAL-906) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde ise tek örnekte şu şekilde geçmektedir:

"İllā sen bir **sāde** göŋüllü kişisin. Saŋa rāz dimege yaramaz." (53a.2)

Yukarıdaki örnekte *derin düşünemeyen, saf, bön* anlamı açıkça görülmektedir. Günümüzde diğer anlamlar kullanılmakla birlikte bu anlam kullanılmamaktadır. "Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz;…" (TS-1675)

4.18. Sāyesinde

Farsça olan **sāye** Osmanlıca sözlükte "Gölge; koruma, sahip çıkma, himaye;

yardım.” (OTAL-922) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde de şu şekillerde geçmektedir:

“Zīra benüm **sāyemde** dirilürsin.” (29a.1)

“Eger senüŋ **sāyende** benüm **sāye**m ağır olmaya ve ḳatuŋda mertebem yücelmeye, mülkünde heybet ve düşman arasında ḳorḳu ḳalmaya.” (34b.1)

“Anuŋ **sāyesinde** (4) cāh ve manṣıba ireler.” (43b.3)

Günümüzde zarf olarak kullanılan **sayesinde** Türkçe sözlükte “zf. bir şeyden dolayı, sebebiyle, yardımıyla.” (TS-1713) olarak verilmiştir.

4.19. Siyāset

Arapça kökenli olan sözcük Osmanlıca sözlükte “Seyislik, at idare etme, at işleriyle uğraşma; memleket idaresi; huk. ceza; idam cezası; politika; diplomatlık; kurnazca iş veya hareket.” (OTAL-959) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

“pes gelüb (8) musāfiri dutdılar **siyāset** yirine iletdiler.” (13b.7)

“ḳurd **siyāset** ḳorḳusından ebrişim ḳurdı gibi ḳazzāz dükkānın ḳurmışdı.” (51b.1)

“Pāẕişāhlara **siyāset** vācibdür.” (27a.2)

Birinci ve ikinci örnek *ceza, idam cezası*; üçüncü örnek *memleket idaresi* veya *kurnazca iş ve hareket* anlamına gelmektedir. Günümüzde anlam daralmasına uğrayan sözcük “Politika; devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış.” (TS-1780) anlamlarında kullanılmaktadır.

4.20. Şīrīn

Farsça olan sözcük “Tatlı, şekerli; şirin; tam; revaç.” (BFTS-395) anlamlarında verilmiştir. Osmanlıca sözlükte ise “Tatlı; sevimli,cana yakın, sempatik; Türk müziğinde bir büyük usul olup Şeyh Abdulbaki Dede tarafından terkibedilmiştir.” (OTAL-1000) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekilde geçmektedir:

"Geyik zīreküŋ (11) eyü sīretin ve meḥāsin-i aḫlāḳını faṣīḥ dil ve **şīrīn** ᶜibāretile beyān ḳılub

Yukarıdaki örnekte tatlı, hoş anlamı açıkça görülmektedir. Günümüzde ise temel anlamı **tatlı, şekerli** kullanılmamakta olup "Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş" (TS-1869) anlamı kullanılmaktadır.

4.21. Ṭaleb

Arapça olan sözcük "isteme, istenme, dileme; istek" (OTAL-1029) anlamlarına gelmektedir. Metnimizde de aşağıda görüleceği üzere *arzu, istek* anlamında kullanılmıştır.

"Çün haḳ yolın yaŋılasın, ol **ṭaleb**üŋ uyanın girü ṭoğru yola çeke." (25b.12).

Bu kelimeden türemiş **talebe** sözcüğü isteyen anlamında ism-i fail talibin çokluk şeklidir. Kelime Osmanlıca sözlükte "İstekliler; öğrenci." (OTAL-1029) anlamlarında verilmektedir. Günümüzde temel anlamı *istekliler* kullanılmamakta, ikinci anlamı olan *öğrenci* kullanılmaktadır. "Öğrenci." (TS-1894).

4.22. Tavar / Davar

Tarama sözlüğünde "Binek hayvanı"; "Dört ayaklı çiftlik hayvanı"; "Mal" (TarS-1025-1026-1027) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir.

"Olmaya kim **ṭavar** işden ḳalıcaḳ yimin keseler." (38b.8)

"Bāzirġan aṣṣıyıçuŋ ḳorḳmadın cümle **ṭavar**ın gemiye ḳoyar…" (43a.12)

"Bir gün **ṭavar** ıraḳ gitdi saġub gelince atam anam uyımuş, oğlancuḳlarum süd diyü ağlaşurlar." (3a.9)

Yukarıdaki birinci örnekte *yük hayvanı;* ikinci örnekte *ticaret malı*; üçüncü örnekte *sürü* anlamı görülmektedir. Günümüzde ise "Koyun ve keçiye verilen ortak ad; koyun ve keçi sürüsü." (TS-476) anlamlarında kullanılmaktadır.

4.23. Tazı

Farsça kökenli olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Arap; Arapça. Esb-i tāzī: Arap atı; tazı, av köpeği." (OTAL-1043) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde de şu şekillerde kullanılmıştır:

"nefīs ṭonlar geyürüb dürr ü cevāhir saçdılar, **tāzī** at biŋdürüb şehirdinyaŋa revān oldılar." (8b.9)

"Dilkü eyitdi: Ne olsun, bu sen didügüŋ **tāzī** it nişānıdur." (40a.7)

"ol avcınuŋ bir **tāzī** iti varıdı." (46a.12)

Yukarıdaki birinci örnekte *Arap*; ikinci ve üçüncü örnekte *tazı, iyi cins av köpeği* anlamı görülmektedir. Bu örneklerde sıfat olarak cinsi iyi olan hayvanların önünde kullanılmıştır. Ancak günümüzde birinci anlam kullanılmamaktadır. Sadece ikinci "Genellikle tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, çok çevik bir köpek türü." (TS-1929) anlamı kullanılmaktadır.

5. Anlam Genişlemesi

Aksan anlam genişlemesini "Adından da anlaşılacağı gibi daralmanın tam tersidir. Bir gösterge, başlangıçta bir nesnenin, bir varlığın, bir eylemin bir bölümü ya da türünü anlatırken zamanla onların bütününü anlatır duruma gelmişse bu olaydan söz edilir." (1999:90-91)

Metnimizde bu anlam olayını içeren kelimeler şunlardır:

5.1. Adet

Arapça olan sözcük Osmanlıca Sözlükte "Görenek, usul, tabiat, alışkanlık" (OTAL-10) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde ise şu anlamlarda geçmektedir:

"Demürleri açarlarken demürile keserler ve yararlar, datlu dilile daḫı ādemilerüŋ **ᶜādet**in ve ṣıfatın degşürürler." (19b.10)

"Ol gelmiş **ᶜādet**i bozub ilci öldürmek gey olmaya…" (48b.3)

Yukarıdaki birinci örnekte **huy**, **alışkanlık**; ikinci örnekte **gelenek** anlamı açıkça görülmektedir. Bu anlamlar günümüzde de devam etmektedir. Bu anlamlara ek olarak Türkçe Sözlük'te "3. Belirli yaşlar arasında kadınların ayda bir döl yatağından

kan gelmesi durumu, aybaşı." (TS-22) anlamı verilmiştir. Adet görmek, adetli kadın, adet günleri gibi ibareler bu anlamın günümüzde sıkça kullanıldığını gösterir.

5.2. ^{c}Ayyūḳa (çıḳmak / çıḳarmak)

^{c}ayyūḳ için Osmanlıca lügatinde " Semanın en yüksek yeri" (OTAL-56) anlamı verilmektedir. Metnimizde deyim içinde şu şekilde kullanılmaktadır:

"… bidnūs pāk ünin **^{c}ayyūḳ**a çıḳarub ṭūṭī fıstuḳī ḫāre ayaġında şeker-efşān ^{c}ibāretile ^{c}acāyiblerin söyler." (66a.7)

Burada ses yükselmek anlamında kullanılan deyim günümüzde anlam genişlemesiyle bu anlamının yanı sıra Türkçe Sözlük'te "Dedikodu herkesçe duyulmak, yayılmak." (TS-165) anlamını da kazanmıştır.

5.3. Azmak

Tarama sözlüğünde **azmak** "Bozulmak; yolu kaybetmek; azgınlaşmak; ayrı düşmek"(TarS-351) anlamları verilmiştir. Metnimizde ise şu örnekler vardır:

"Ḫalḳ **azmaġ**ıla Tengri te^{c}ālā belā virmez, tā pāẕişāh **azma**yınca." (57b.4)

"…senüŋ ucuŋdan ḫalḳ **az**ub gümrāh olmayalar." (35a.2)

"Bir deve daḫı kārubāndan **az**ub ḥayrān (7) yürürdi." (52a.6)

"Vaḳt olur ki yoldan **az**mışlar maḳṣūdına irürür." (63b.6)

"Ne yavlaḳ elikmişsin, ṣūretüŋ, şeklüŋ **az**ub tügün dökülmiş." (46b12)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örnekte azgınlaşmak, doğru yoldan çıkmak; üçüncü örnekte ayrı düşmek; dördüncü örnekte yolunu kaybetmek; beşinci örnekte fiziken bozulmak anlamları vardır. Günümüzde ise anlam genişlemesiyle **azmak** fiili özellikle cinsel duyguların artması, cinsel yönden sapıtmak, yoldan çıkmak; bitkilerin aşırı büyümek anlamlarında kullanılmaktadır. " …;Cinsel duyguları artmak: 'Kırkından sonra azanı teneşir paklar.'; Bitkiler aşırı büyümek." (TS-168)

5.4. Bahs / Bahis

Arapça olan sözcük için Osmanlıca sözlükte " Konuşulan şey, söz; iddialaşma" (OTAL-65) anlamları verilmiştir. Metnimizde de şu şekilde geçmektedir:

"ol sıçan kim bunlaruŋ **baḥs̱**in işitmişdi." (59b.8)

"Ḳorḳaram eger ittifaḳ olub anuŋıla (3) **baḥs̱** ü münāzara ḳılasın…" (23a.2)

Birinci örnekte *konuşulan şey, söz*; ikinci örnekte *iddia, münazara* anlamları görülmektedir. Günümüzde bu anlamların yanı sıra sözcük anlam genişlemesiyle kumar oyunlarında kullanılır. "…; görüşünde veya iddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözlü anlaşma." (TS-184)

5.5. Bostān

Farsça butsan " Bahçe; meyve bahçesi" (BFTS-116) anlamlarına gelir. Metnimizde ise sözcük şu şekilde geçmektedir:

"… yā bir **bostān**a beŋzer ki bir dürlü güli var." (68a.8)

Bu kökten türeyen **bostancı** kelimesi anlam genişlemesiyle "Osmanlı tarihinde sarayın korunmasına ve şehrin güvenliğine bakmakla görevli olan erlerden her biri." (TS-301) anlamına gelmektedir. Günümüzde ise bostan "bahçe; kavun karpuz tarlası; kavun ve karpuza verilen ortak ad." (TS-301) anlamlarına gelmektedir. Görüldüğü üzere **bahçe, meyve bahçesi** anlamlarının yanı sıra anlam genişlemesiyle sadece kavun ve karpuzun oluşturduğu bir grubun adı olmuştur.

5.6. Bucak

Tarama sözlüğünde "köşe" (TarS-672) anlamında geçmektedir. Metnimizde şu şekilde geçmektedir:

"bu dükeli ṭāḳ u revāk-ı mürüvvet-i dünyeden ḳanā[c]at **bucaġ**ına siŋdük." (65b.3)

"Bir evde otururken dericeden bir serçe girdi, ev **bucaġ**ından bir çetük sıçrayub ḳapdı." (46a.13)

Yukarıdaki örneklerde köşe anlamı görülmektedir. Günümüzde *köşe* anlamının yanı sıra "İlçelerin bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri, nahiye." (TS-317) anlamını da kazanmıştır.

5.7. Çaylaḳ

Metnimizde çaylak yırtıcı bir kuş adı olarak geçmektedir:

İnine varınca (2) bir **çaylaḳ** çalub hevāya dügdi.” (11a.2)

Günümüzde kelime yukarıdaki anlamının dışında “sf. toy, deneyimsiz, acemi (kimse)” (TS-405) anlamında kullanılmaktadır.

5.8. Çöp

Farsça çûb “ağaç, sopa” (BFTS-233) anlamlarına gelmektedir. Metnimizde şu şekilde geçmektedir:

“Derḥāl bāġubānuŋ yüzine sıçradı, beliŋleyü dik ṭuru geldi, bir deste **çöb** eline alub ardına düşdi.” (22a.12)

Sözcük anlam genişlemesine uğramıştır. Yukarıdaki anlamının yanı sıra günümüzde “Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi.” (TS-451)

5.9. Diri

Tarama sözlüğünde sözcük şu şekillerde geçmektedir: “dirice: diri olarak.”, “diri kılmak: diriltmek.”, “diri komak: yaşatmak, sağ bırakmak.” (TarS-1170). Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

“Nite kim ol göŋli **diri** kişi eyitmişdür.” (18a.5)

“Bu gün eger ümīẕ vefā ḳılub anuŋ ḫarāb göŋlin ᶜimaret ve ölmiş cānı **diri** ola…” (28a.13)

“Eyü adıla ölmek yigdür, yavuz adıla **diri** olmaḳdan.” (45a.7)

Yukarıdaki örneklere bakıldığında sözcük terkiplerle birlikte hayat sahibi olmak, canlı, yaşamak gibi anlamlar gelmektedir. Günümüzde ise bu anlamının yanı sıra “…; gereği kadar pişmemiş. **Diri kalmak** 1. dinç, sağlıklı görünmek; 2. pirinç, bulgur vb. bakliyat gereği kadar pişmemiş olmak: Pirinçler biraz diri kalmış.” (TS-537) anlamına da gelmektedir.

5.10. Dirnek

Tarama sözlüğünde "dernek, (dirnek, dernek yeri): Toplantı, toplantı yeri, cemiyet." (TarS-1113) anlamında geçmektedir. Metnimizde ise şu şekilde geçmektedir:

"Zīra her cem[c]iyyet ṭağılur ve ḳamu **dirnek** perākende olur." (31a.6)

"Bir ḳaç menzilde ḳuşlaruŋ **dirneg**ine ulaşdı." (36a.14)

Yukarıdaki örneklerde topluluk anlamı görülmektedir. Günümüzde ise "toplantı, düğün; Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk." (TS-507) anlamlarına gelmektedir.

5.11. Emek

Sözcük Tarama sözlüğünde şu şekillerde geçmektedir: "Emek dartınmak: Emek çekmek, zahmet çekmek, yorulmak.", "Emek dartmak: Emek çekmek, zahmet çekmek.", "Emek görmek: Emek sarfetmek, zahmet çekmek." (TarS-1461), "Emeklendirmek: Yormak, zahmete sokmak.", "Emek yetürmek: Zahmet çekmek.", "Emek yimek: Emek vermek, gayret sarfetmek, zahmet çekmek." (TarS-1462). Metnimizde ise şu şekilde geçmektedir:

"Cehd ü **emeg**ümüz zāyi[c] olmaya ve andan uġraşırsavuz fetḥ ü zafer bizüm ola." (19b.2)

"Kerem it, var uşbu benüm ḫaberüm ol balıḳlara degür, **emeg**üŋ dartınma, saŋadaḫı s̱evāb ola." (63a.14)

Yukarıdaki örneklerde çaba, gayret, zahmet anlamları görülmektedir. Günümüzde bu kökten türemiş **emekli** kelimesi anlam genişlemesiyle "Emek harcanarak elde edilen, zor, zahmetli; belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işiyle ilişkisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan kimse." Anlamlarında kullanılmaktadır.

5.12 Gice

"Gice: Gece" (YTS-93). Metnimizde şu şekliyle geçmektedir:

"Sanasın ondört **gicelik** dutılmış aydan bedr ṭoġdı." (60b-7)

Yukarıdaki örnekte üzerinden on dört gece geçmiş anlamında bir sıfat olarak kullanılmıştır. Bugün ise "Yatakta giyilen giysi, gömlek." (TS-735) anlamında kullanılmaktadır.

5.13. İhtiyar

Arapça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Seçme, seçilme; katlanma." (OTAL-421) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

"Ḳardaşlıḳ sevgüsin yirine getürdüŋ diyü imdi **iḫtiyār** elüŋdedür. Bizüm ilümüz dükeli senüŋdür. Her ḳanda kim …" (6b.13).

"Bir ḫōş yirde ki ekine, bāġa, bustāna yarardı, **iḫtiyār** ḳıldı, şehirler ve köyler yabdılar; ekinler ekübbağlar dikdiler. " (9b.5).

"Dōst kim **iḫtiyār** idersin ᶜaḳl birle **iḫtiyār** ḳıl ki soŋra perīşān olmayasın." (15a.10).

"**İḫtiyār** ṭoġduġı günden bilümez." (45b.4).

"… ve anları her birin kendü cinsine muḳaddem ve server ḳıldı. Pes ol **iḫtiyār**larıla ḫalvet ḳaldı, evvel ol arslanlar ulusuyla…" (44b.11).

Yukarıdaki birinci, ikinci ve üçüncü örnekte seçme, tercih etme; dördüncü ve beşinci örnekte ise seçkin, seçilmiş manası görülmektedir. Günümüzde ise kelime "Yaşlı, kocamış olan, pir (kimse), genç karşıtı: 'İhtiyar öksürüyor, öksürdükçe de boğazından çürük bir ses çıkıyor.'." (TS-944) anlamında kullanılmaktadır. Kelime asıl manasıyla (İhtiyar heyeti, ihtiyari, gayrı ihtiyari) kullanılmaya devam etse de **yaşlı, kocamış** manasında kullanımı daha yaygındır.

5.14. Ḳamu

Tarama sözlüğünde "Kamu: bütün, hep, her; herkes." (TarS-2193) anlamları

verilmektedir. Metnimizde şu şekillerde geçmektedir:

"**Ḳamu** mālı oġlına ḳaldı." (15a.12).

" Ḫusrev **ḳamu** heybeti ve şevketiyile maġlūb oldı." (23b.1).

"Evümüz oġlancuḳlarumuz **ḳamu** anlaruŋ elinde esīr olub ᶜiffet ve ᶜismet mühri ḫānedānumuzdan götrüle." (45b.12).

Yukarıdaki örneklerde sözcük tamamı, bütünü, hepsi anlamında geçmektedir. Günümüzde ise kamu "Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü; bir ülkede halkın bütünü, halk, amme; esk. hep, bütün: 'biz kimseye kin tutmayız / Kamu alem birdir bize.'" (TS-1055) anlamlarında kullanılmıştır.

5.15. Ḳapucı

Türkçe sözlükte "Otel, apartman vb. büyük yapılarda bekçilik, temizlik, alışveriş gibi işlerle görevli kimse; tar. Osmanlı devlet teşkilatında saray kapılarını bekleyen görevli sınıfı." (TS-1069) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde de kapıda bekleyen görevli anlamında geçmektedir:

"… bir gün ṭurdı, pāẕişāh ḥażretine varmaġa, çün ḳapuya irdi; **ḳapucı** ilerü yürüdi…" (11b.12).

Yukarıda görüldüğü gibi günümüzde anlam genişlemesiyle sadece kapıda bekleyen değil diğer hizmetlerle de ilgilenen sınıfın adı olmuştur.

5.16. Ḳarı

Tarama sözlüğünde sözcük "İhtiyar, yaşlı; eski, köhne." (TarS-2296) anlamlarında verilmektedir. Metnimizde de yaşlı, çok yaşamış anlamında kullanılmaktadır:

"iy melik uşbu naṣīḥātları işit kendüzüni **ḳarı** dünyā elinde esīr ve anuŋ mekrinde giriftār ḳılma." (18b.10)

"… ᶜömürde **ḳarı,** şekilde tāze yigitdi…" (34b.9)

"Ḳoca **ḳarı** atam anam varıdı." (3a.8)

Günümüzde yaşlı, ihtiyar anlamının yanı sıra "Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce" (TS-1086) anlamında da kullanılmaktadır.

5.17. Kīse

Farsça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Kese, küçük, büyük torba, kap; çepte taşınan para torbası; kumaştan yapılmış çanta biçiminde kap; para, para hesabı; para gücü." (OTAL-522) anlamında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

"… kimyā-yı sa[c]ādet **kīse**sinden sermāye bağışlaya." (25b.13).

"… ve ḫarc **kīse**den olıcaḳ ḫazīne ḳalmaz, māl gerek olıcaḳ bulınmaz." (41b.11)

Günümüzde bu kökten türemiş **keseliler** "Kanguru gibi, dişilerinin karnında yavrularını taşımaya yarayan kese bulunan hayvanlar takımı." (TS-1143) anlamında zoolojide terim olarak kullanılmaktadır.

5.18. Ḳoca

Tarama sözlüğünde "İhtiyar" (TarS-2588) anlamında verilmiştir. Ayrıca aynı kökten türeyen "kocalık: ihtiyarlık, kocalmak; ihtiyarlamak, kocaltmak: ihtiyarlatmak" şekilleri de vardır. Sözcük metnimizde şu şekilde geçmektedir:

"Yoḫsullıḳ yigitleri **ḳoca** eyler, sağları ṣayru…" (43a.3)

"Gördi, bir **ḳoca,** teni żā[c]īf, yaşı yitmiş (10) [c]ömri [c]āḫirine irmiş bir bāġçede aġaç diker." (67a.9).

"**Ḳoca** ḳarı atam anam varıdı." (3a.8)

Yukarıdaki örneklerde sözcük ihtiyar anlamında geçmektedir. Günümüzde ise bu anlamının yanı sıra "Büyük, geniş." (TS-1193), "Bir kadının evlenmiş olduğu erkek, eş, zevç." (TS-1192) anlamlarında da kullanılmaktadır.

5.19. Ḳoltıḳ

Metnimizde kolun gövdeyle birleştiği yerin iç tarafı anlamında geçen kelime Tarama

sözlüğünde şu şekillerde geçmektedir: 16. Yüzyılda "koltuk sipsisi: Ergenun denilen saz", 19. Yüzyılda "koltuk odası: Büyük bir odadan geçilen ve çok vakit ayrı kapısı bulunmayan küçük oda." (TarS-2619).

"Çün irte oldı, atına biŋdi, çetügi **ḳoltıġı**na aldı, av yirine vardı." (46b.1)

"Çetük it gördi, ḳorḳusından diledi ki girü issinün **ḳoltıġı**na gire." (46b.2)

Günümüzde de "Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer." (TS-1202) anlamının yanı sıra "Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye." (TS-1202) anlamında kullanılmaktadır. Bir de "argo Genelev: Burası Mesut Bey adında bir herifin koltuğudur." (TS-1202) anlamı vardır.

5.20. Ḳuşaḳ

Tarama sözlüğünde sözcük "kuşah: kuşak" (TarS-2751) anlamında verilmiştir. Ayrıca çeşitli terkipler oluşturarak mecazi manalar kazanmıştır: "kuşak bağlanmak: İşe başlamaya hazır olmak, hazırlanmak, kuşak berkitmek: İçten inanmak, bel bağlamak, kuşak çözmemek: Metanetini kaybetmemek." (TarS-2751). Metnimizde de aynı anlamda geçmektedir:

"Ḳullıḳ **ḳuşaġı**n billerine bağlayub vefā ṭavḳın boyunlarına geçürdiler." (36b.11).

"… erenler ḥamiyyet **ḳuşaġı**n cānları biline (5) bağlanub nāmūs saḳlayub ölüme rāżī olalar." (50b.4)

Günümüze gelindiğinde kelimenin asıl manasını korumuş, bunun yanında çeşitli bilim dallarında terimleşmiştir: "astr. Yeryüzünde veya herhangi bir gök cisminde belli şartları sağlayan bölge: İklim kuşakları.; coğ. Yeryüzünün kutuplar, kutup daireleri ve dönencelerle belirlenen beş bölümünden her biri, küre kuşağı: Isı kuşağı; fel. Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş, kişilerin topluluğu: sanat kuşağı; mat. Bir küre yüzeyi, paralel iki kesitin arasındaki kalan bölüm; sin. ve TV Televizyonda programlar için özel zaman dilimi: Çizgi film kuşağı, sinema kuşağı; sos. Yaklaşık olarak yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, jenerasyon. (TS-1268)

5.21. Tartmak / Dartmak

Tarama sözlüğünde "dartmak (I) : Çekmek" (TarS.1016); "dartmak (II) : Esirgemek, menetmek, alıkoymak." (TarS-1018); "dartmak (III) : Saklamak." (TarS-1018) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekillerde geçmektedir:

"Saḳḳa ḳuşı mülemma^c^ saḫtiyāndan bağırdaḳ geyüb meşk-i benden su **tart**ar." (66a.4)

"evden (4) bāġa bir yol daḫı eylemiş, dāim ol anbarlardan bāġa yiygü **ṭart**arımış." (21b.4)

"Dürger eyitdi: Niçeyedegin bunuŋ belāsın **ṭart**ayım…" (59a.10)

Yukarıdaki birinci ve ikinci örnekte *çekmek*; üçüncü örnekte *katlanmak* anlamı görülmektedir. Günümüzde ise *"Bir şeyin birim cinsten ağırlığını bulmak."* (TS-1910) temel anlam haline gelmiştir.Tartma işini yapan alet anlamında **tartı** kelimesi bu kökten türemiştir. Yine **çekmek** fiilinin işteşi olan, bu kökten türemiş **tartışmak** "Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak; ağız dalaşı yapmak, münakaşa etmek." (TS-1910) anlamlarına gelmektedir.

5.22. Timar

Farsça olan sözcük Osmanlıca sözlükte "Yara bakımı; ağaç bakımı; hayvan temizleme, tımar; beslediği sipahilerle harbe giden beylere - öşrünü almak üzere - ayrılan arazi." (OTAL-1110) anlamlarında verilmiştir. Metnimizde ise şu şekilde geçmektedir:

"Bunuŋ gibi kişiye gey **tīmār** itmek gerek, buŋcılayın bilgülü ḳanda bulına?" (55a.6)

Bu sözcüğün ilk üç anlamı günümüzde hala kullanılmaktadır. Ancak son anlamı kullanılmamaktadır. Yine birleşik isim olan **tımar-hane** temel anlamı itibariyle *bakım evi* anlamında kullanılmamakta, anlam genişlemesiyle "Tımarhane, akıl hastanesi" (OTAL-1110), "Akıl hastanesi" (TS-1975) anlamında kullanılmaktadır.

5.23. Turak / Durak

Tarama sözlüğünde "Yurt, eyleşilen mahal, makar" (TarS-1258) anlamında kullanılan sözcük metnimizde şu şekilde kullanılmaktadır:

"Dimişlerdür kim, ol arada ki piller **ṭurağı**yıdı ve anlaruŋ vatanıyıdı, bir pil ḳopmışdı…"

Yukarıdaki örnekte *yurt, vatan* anlamı görülmektedir. Günümüzde ise "Tren, tramvay, otobüs, minibüs vb. genel taşıtların durmak zorunda olduğu veya durabileceği yer." (TS-576) anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca anlam genişlemesiyle "dlb. Konuşmada, anlamın gerektirdiği biçimde kelimeler arasındaki ses kesintisi; ed. Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleri; müz. Bir ölçü uzunluğunda susma; esk. Cümle sonundaki nokta." (TS-576) manalarını da kazanmıştır.

5.24. Ün

Tarama sözlüğünde "1. Ses, yüksek ses, nida, avaz " (TarS-4069) anlamında kullanılan sözcük 19 ve 20. Yüzyıl metinlerinde anlam genişlemesiyle "2. Şöhret, şan" (TarS-4073) manasıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Metnimizde de *ses, seda* anlamlarında kullanılmaktadır:

"Çevre baḳdı, bir yaŋadın bir it **ün**i geldi." (29b.9)

"… leşker-i enbūh dirşürdiler ki ṭaġlar anuŋ ayaġı **ün**inden ditrer." (44b.2)

Günümüzde anlam genişlemesiyle kazandığı *şan, şöhret* anlamı devam etmektedir: "İyi bir nitelikte bilinip tanınmış olma durumu, şöhret, şan, nam, ad." (TS-2058)

6. Art Zamanlı Anlam Değişmelerinin Değerlendirilmesi

Art zamanlı anlam değişmeleriyle ilgili ulaştığımız sonuçlar şunlardır:

1. Dil; sosyal, kültürel olaylara bağlı olarak zamanla anlam bakımından değişmektedir.
2. Bu değişimler genelden özele, özelden genele; iyiden kötüye, kötüden iyiye doğru olmaktadır.
3. Bazen kelimenin geçmişte kullanılan temel anlamı ile yan anlamı yer

değiştirmektedir. Yani temel anlam, yan anlam; yan anlam, temel anlam haline gelmektedir.

4. Kelimelerin geçmişte kullanılan anlamlarını bazen ağızlarda takip etmek mümkün olabilir.
5. Kelimeler bazen aldıkları ekle veya girdikleri çekimle anlam değişmesine uğrayabilir.
6. Yabancı kelimeler Türkçeye girerken anlam değişmesine uğrayabilir. Ek olarak zaman içinde anlam değişmesine de uğrayabilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, 14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Marzubannāme Tercümesi'ni (Metin, Çeviri, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin) inceledik. Çalışmamız sonunda şu sonuçlara ulaştık:

1. Farsçadan tercüme edilmesine rağmen nüshanın harekeli olması, gerektiğinde nüshada şedde ve cezim işaretlerinin kullanılması Arap imlasının, özellikle Kur'an Arapçasının etkili olduğunu göstermektedir.
2. Orijinali acaib, hakaik, bedter, çenber vb. olan kelimelerin acayib, hakayık, biter, çember şeklinde yazılması yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeleştirilmeye çalışıldığını göstermektedir.
3. Eser tercüme olduğu hâlde dili gayet canlı, muhtevası nedeniyle insanı sürükleyen bir anlatıma sahiptir.
4. Özellikle metin çalışırken tercümeyle birlikte çalışmak, yapılan okuma hatalarını en aza indirmektedir. Çünkü metni anlam bütünlüğü içinde düşünmek, kelimenin öncesine ve sonrasına bakmak daha mantıklı sonuçlar çıkarmaktadır.
5. Metni tercüme ve art zamanlı anlam değişmelerini incelememiz bize metinle günümüz Türkiye Türkçesini karşılaştırma imkanı sağladı. Zaman dilin anlam bakımından çok değiştiğini göstermiştir.
6. Metin çalışmalarında anlam değişmeleri dikkate alınmalıdır. Kelimeyi sadece günümüzdeki anlamıyla düşünmek yanlış değerlendirmelere yol açar.
7. Metinde –u/-ü/-ı/-i/-a/-e, -p(-b), -ınca/-ince gibi zarf-fiillerin dışında *çün* cümle başında zarf-fiil gibi kullanılmıştır: "*Çün yıl temām oldı, pāẕişāh girü düş gördi*." = "Yıl tamamlanınca padişah yine rüya gördü." (54b.9).
8. Günümüzde yapısı (emir + ki edatı) olan *sanki* metnimizde istek kipleriyle çekimlenmiş *sanadun, sanasın* şeklinde bulunmaktadır.
9. Günümüzde için manasına gelen hakkımda, hakkında… sözcüğü sadece bulunma eki +dA ile kurulmuştur. Metnimizde ise ḥaḳḳuma, ḥaḳḳunuza, ḥaḳuma, ḥaḳḳına gibi hem yaklaşma hali eki +A ile hem de bulunma hali eki +dA ile kurulmuştur.

10. Metinde *geçen alkış, artuk / artukluk, çerāg>çırāḳ, đütün, içtimā*^{c} *, pervāz, tosun*, *turak / durak* kelimeleri Türkiye Türkçesinde anlam değişmesine uğramıştır.
11. Metinde geçen *tosun* kelimesi anlam iyileşmesine uğramıştır.
12. Metinde geçen *aşaklık, bayakı, harc, nazar, sevü, ton* kelimeleri Türkiye Türkçesinde anlam kötüleşmesine uğramıştır.
13. Metinde geçen *bihuz/ bihuze, çengel, div, gürbüz, hayran, hazret, hoca, imsak, irte, küstah, mutemed, müsafir, okumak, perakende, renk, ruzigar, sade, sayesinde, siyaset, şirin, taleb, tavar/ davar, tazı* kelimeleri Türkiye Türkçesinde anlam daralmasına uğramıştır.
14. Metinde geçen *adet, ayyuka çıkmak/ çıkarmak, azmak, bahs/bahis, bostan, bucak, çaylak, çöp, diri, dirnek, emek, gice, ihtiyar, kamu, kapucı, karı, kise, koca, koltık, kuşak, tartmak/ dartmak, timar, turak/ durak, ün* kelimeleri Türkiye Türkçesinde anlam genişlemesine uğramıştır.

DİZİN

çıkarmak 22b.4
bāṭın gözin aç- basiret vermek 12b.7
belā bususın aç- tuzak kurmak 31a.14
busu aç- pusu kurmak 31a. 14
cān ḳulaġın aç- dikkatli bir şekilde dinlemeye hazırlanmak 9b.10
göŋlin aç- rahatlatmak 37b.11
göŋül gözin aç- ferasetli davranmak 8b.14, 31a.2
gözüni aç- dikkatli davranmak 6a.4
ḳapu aç- çözüm yolu göstermek 54a.11
ḳulak aç- iyice dinlemek 9b.10
2. açıklamak
a.-mak
raz açmak sır açmak 15b.10, 53a.3
3. düzenlemek
a.-ub 31a.14
4. işler hale getirmek
a.-mışdı 63b.10
5. keskinleştirmek
a.-ar 64b.11
a.-arlarken 19b.10
6. rahatlatmak
a.-tı 37b.11

açıl- açılmak
a.-dı 3a.13, 22b.9, 13a.6
a.-a 13a.2
a.-maya
a.-ub 39b.5
a.-ur 7b.1

açıvir- açıvermek
a.-di 12b.7
a.-üb 62a.6

açlıḳ açlık
a. 18b.4
a.+dan 32a.7
a.+dur 32b.5
a.+tan 32b.14

açuḳ açık
a. 15b.9, 31b.11, 39a.9, 60a.9, 67a.1
a.+dur 66b.2
sözi ḳapusı açuḳ çekinmeden söyleyen 31b.11

ad 1. isim
a.+ı (anun a.) 11b.3, 44b.13, 59b.8, 60a.12, 68b.14, 68b.14, 69b.9, 69b.10
a.+ı (birinün a.) 26a.l0, 41a.3, 41a.4
a.+ı (dekenün a.) 29a.9
a.+ı (dişi a.) 61b.12
a.+ı (irkegi a.) 61b.12
a.+ı (onun a.) 17b.7, 28b.10
a.+ın 13b.8, 68a.13
a.+ına 45a.10
a.+um 29b.13
a.+umı 13b.3, 27a.10
2. nam
a. 45a.2
a.+ı (onun a.) 19a.5, 28b.6
a.+ı (pazişahun a.) 28b.1
a.+ıla 45a.7, 45a.7, 45b.8, 45b.8, 45b.8
a.+ın 50b.5
a.+ını 41a.10
a.+um 28b.7
a.+umuz 45a.4, 45a.6
a.+un 14b.6, 34a.7, 53b.8, 58b.11
ad çıḳar- ün salmak, şöhret kazanmak 45a.2
adı yavuz ol- kötü namla anılmak 53b.8

ādem Ar. insan
a. 24b.3, 34b.11
a.+den 8a.9
a.+i (a. görüb) 21a.12

ādemī Ar.+Far. insanoğlu, insan
a. 25a.1, 25a.2
a.+ler 11a.5, 19a.2, 25b.14, 26a.3, 26b.8
a.+lerden 62b.1
a.+lerün 19b.10, 24b.14, 25a.1

ādemīlıḳ Ar.+Far.+T. insanlık
a.+ı (bauraa.) 37a.10
a.+unla 60b.11

ādemoġlanı Ar.+F insanoğlu
a. 13b.1, 20b.8, 24b.4, 24b.6, 25b.7, 41a.13, 47b.11
a.+ndan 68a.4

ᶜādet Ar. 1. alışkanlık
a. 26b.11
a.+i (anuna.) 37b.4
a.+in 19b.10
a.+ince 8a.1, 12b.12, 35b.4, 37a.14, 51b.6, 59a.10
a.+ün 49b.1
2. gelenek
a. 28b.4, 30a.14, 45a.9
a.+ce 9b.7
a.+dür 22b.7
a.+i (a.bozub) 48b.3
a.+i (a. terk itmedük) 30a.14
a.+i (pazişahlarun a.) 28a.14
a.+in 52a.1
ᶜādet boz- geleneğe aykırı hareket etmek 48b.3

ᶜādil Ar. adaletli
a. 43b.3, 69b.9
a.+idi 69a.1

ᶜadl Ar. adalet
a. 11b.3, 16b.14, 37a.7, 38a.10, 38b.9, 40b.12, 41b.9, 51b.8, 55b.1, 55b.2, 61a.12, 61a.14, 68b.12, 69b.4
a.+dür 37a.7
a.+i (a. altında) 51a.14
a.+i (pazişah a.) 38a.8, 58b.10
a.+ile 67b.9
a.+ümüz 48a.14
a.+ün 47b.6
ᶜadli altında adil yönetiminde 51a.14
ᶜadl eyle- adil olmak 68b.12

adlu isimli
a. 36b.3

āfāk Ar. ufuklar
a.+a 7a.7

āferīn! Far. aferin!
a. 39a.6, 57b.5

āfet Ar. afet
a. 23a.11
a.+den 38a.2 a.+inden 11a.6, 42b.5
a.+lerden 20b.10, 31a.13

ᶜafv Ar. af
a. 26a.1, 28b.4, 55a.1
a.+a 28a.13
a.+ın 27a.5
a.+un 55a.12
afv kıl- affetmek 26a.1
ᶜafv perdesi birle suçın ört- suçunu affetmek 55a.1

aġ ağ
a. 10b.5
a.+a 10b.6, 24a.7
a.+ıyıla 56b.8
aġa düş- tuzağa düşmek 10b.6, 24a.7
aġ kur- tuzak kurmak 10b.5

aġ- aşmak, yükselmek
a.-a 28b.1
a.-dı 61a.14
a.-makda 24b.10
a.-mışdı 34b.8
duᶜāsı ᶜarşa aġ- duası kabul olmak 28b.1

aġaç 1. ağaç
a. 12b.10, 12b.12, 13a.1, 34b.6, 34b.8, 35a.1, 35a.1, 36a.1, 36a.6, 54a.10, 54b.7, 56b.1, 56b.3, 59a.5, 63b.14, 67a.10, 67a.10
a.+a 12b.10, 56a.14
a.+da 63b.12
a.+dan 36a.4, 56b.4
a.+dur 34b.13
a.+ı (a.gördi) 63b.13
a.+ı (a. kese) 35a.1
a.+ı (a. keserdi) 35a.9
a.+ı (diken a.) 16a.13
a.+ıdur 34b.11
a.+ıyıdı 34b.10

a.+lar 63b.6
a.+ları 26a.9
a.+un 67a.12
2. sopa
a.+ıla 2a.4, 30a.6
aġaçuḳ ağaç parçası, çöp
a.+ıla 22b.10
āgāh Far. haberli, uyanık
a. 9a.4
a.+dur 64a.10
aġcı ağla avlanan avcı
a.+lar 36b.5
aġıl ağıl
a.+da 40a.1
aġıl- aşılmak, yükselmek
a.-maz 22a.7
aġır 1. ağır
a. 2b.8, 2b.9, 46b.9, 47b.1, 64a.14
a.+ıdı 25a.12, 25a.13, 25a.14, 25b.1
2. değerli
a. 27b.8, 34b.1
aġır olma- değerli olmamak 34b.1
3. zor
a. 12a.3
aġır gel- güç gelmek, sıkıntı vermek 12a.3
aġır- anırmak
a.-ub 6b.7
aġırla- 1. değer vermek
a.-mış 34a.1
a.-ya 34a.1
2. ağırlamak, ikramda bulunmak
a.-dı 20a.14, 36b.8
aġırlayıcı ikram sahibi
a. 20a.12
aġız ağız
a.+ı (alemler a.) 45a.3
a.+ın 30b.14
a.+ına 3a.4
a.+ında 16a.2, 27b.14
aġla- ağlamak
a.-dı 60b.14
a.-magı 4a.2
a.-mak 15b.8
a.-rken 42a.9
a.-rsın 42a.9
aġlaş- ağlaşmak
a.-dılar 3a.5
a.-urlar 3a.10
a.-urlarıdı 62a.2
aġna- yuvarlanmak
a.-rdı 8a.1
aġrı- ağrımak
a.-dı 21a.3
a.-maz 10b.12
aġu zehir
a. 18a.13, 27b.14
a.+sına 18a.1, 45b.14
aġulu zehirli
a. 49b.11
āh! ah!
a. 21b.10, 57a.5, 60b.12
āh it- acı ile içini çekmek 21b.10, 57a.5
ʿahd Ar. söz vermek, söz, yemin
a. 12a.14, 24b.3, 32b.8, 33a.10, 36a.2, 54b.2
a.+den 39b.2
a.+e 52a.4
a.+i (a.berkitdiler) 24b.5
a.+i (a.muhkemitdiler) 53a.6
a.+i (kendia.) 55b.5
a.+i (kullıka.) 44b.5
a.+üm 58b.3
ʿahd ü peymān ḳıl- anlaşmak, sözleşmek 12a.14
ʿahd ü ḳavl eyle- anlaşmak, sözleşmek 24b.3
ʿahd ve ḳavl bilme- sözüne sadakat göstermemek 33a.10
ʿahde vefā göster- sözünde durmak 52a.4
ʿahdi bütin sözüne sadık 55b.5
ʿahdi yirine yirine getür- sözü yerine getirmek 44b.5
ʿahd berkit- anlaşmayı

sağlamlaştırmak 36a.2

āḫir Ar. 1. son
a.+e 7a.9
a.+inde 45b.1
a.+inden 42b.5
a.+ine 31a.1, 63a.4, 67a.10
āḫire ir- son bulmak 7a.9, 67a.9
2. sonuçolarak
a. 60a.14
3. sonunda
a. 8b.6, 15b.10, 17b.5, 19a.3, 24a.9, 40a.8, 53b.5, 54b.14, 57a.3, 65a.4, 69a.1

āḫiret Ar. ahiret
a. 7a.12, 10a.4, 17b.6, 18b.13, 26a.1, 42b.7, 67a.5, 67a.14, 67b.2
a.+de 26a.5, 55a.11
a.+den 10a.11
a.+i (a. imaret kılasın) 67b.1

āḫiru'l-davailkey Ar. son davet
a. 49b.14

āḫirü'1-emr Ar. sonunda
a. 11b.13

aḫlāk Ar. ahlak
a. 26b.5
a.+ını 39a.11
a.+unuzdan 65b.6

aḥmaḳ Ar. ahmak
a. 47b.3
a.+lar 62a.14

aḥvāl Ar. haller, durumlar
a. 48b.11
a.+i (a. bildi) 11b.11
a.+i (a. işiddi) 69b.13
a.+i (pazişah a.) 66b.2
a.+in 14a.4, 16a.4, 42b.5, 44a.6
aḥvāli bil- durumu anlamak 11b.11, 14a.14

aḳ ak, beyaz
a. 28a.4

aḳ- akmak
a.-a 23b.8
a.-ar 2b.10
a.-ub 45b.11
aḳa ṭur- akmaya devam etmek 23b.8

aḳd Ar. akit, sözleşme
a.+dan 57a.14

ʿāḳil Ar. akıllı
a. 6b.2, 11b.2, 15b.8, 16b.10, 20a.9, 21b.6, 25b.14, 26b.5, 27b.4, 28b.11, 31a.8, 31b.4, 32b.4, 37a.11, 37b.5, 37b.6, 42a.1, 42a.3, 44b.7, 48b.5, 50a.5, 59b.14, 68a.4
a.+lar 56b.6
a.+larınun 66b.1
a.+larun 67b.12

ʿāḳile Ar. akıllı kadın
a. 15a.13

ʿaḳıllu Ar.+T. akıllı
a.+larun 61b.8

aḳıt- akıtmak
a.-dı 61a.4

ʿāḳibet Ar. 1. son
a. 43a.9
a.+ün 56b.5
2. sonunda
a. 15a.10, 18a.11, 33b.12, 54b.4
15a.12, 19b.13, 50a.11

ʿaḳl Ar. akıl
a. 7b.2, 13a.6, 15a.11, 21b.1, 24b.11, 28a.7, 42a.5, 55a.10, 62a.11, 62a.11, 62a.12, 65a.8, 65a.11, 66b.1
a.+a 43b.5, 62b.8
a.+dan 17b.3
a.+dur 67a.6
a.+ı (a. gözi) 59a.6
a.+ı (a. imam idine) 17b.3
a.+ı (anlarun a.) 67a.7
a.+ı (anun a.) 42a.7
a.+ı (avradun a.) 35b.7
a.+ın 10a.2, 40b.9

a.+um 58a.8
a.+un 25b.11, 61a.10
aḳla sıġ- akla mantığa sığmak 43b.5
ᶜaḳl ḳulaġı cān ḳulaġı 13a.6
ᶜaḳlı imām idin- akılla hareket etmek 17b.3
ᶜaḳlın āvāre it- aklını başından almak 40b.9
ᶜaḳlın başına dirşür- aklını başına toplamak 10a.2

ᶜaḳl-ı muhallas Ar. kurtarılmış akıl
a.+dur 66a.12

ᶜakreb A. akrep
a. 49a.10, 49a.11, 49b.2, 49b.5, 49b.11, 68b.9
a.+i (a.getürüb) 49b.5

aḳtar- öldürmek
a.-a 50b.3

al- 1. almak
a. 3b.8, 55b.9
a.-a 38a.10, 49a.6, 66b.9, 68a.4
a.-alar 54b.3, 55a.4
a.-alum 46a.3
a.-am 49a.9
a.-asın 49b.1
a.-avum 56a.4
a.-ayın 6a.10, 58b.14
a.-dı 3b.9, 8a.2, 12b.5, 12b.6, 15a.5, 33b.9, 46b.1, 49b.9, 49b.12, 55b.5, 60a.14, 61a.2, 63b.3, 65a.13, 68a.5
a.-dugum 68a.3
a.-dum 7a.10
a.-dun 68a.3
a.-ıb 24a.3
a. -ma 3b.8
a.-madı 3b.5, 3b.6
a.-madıyıdı 64b.4
a.-maga 49a.14
a.-mak 14b.2
a.-makdur 49b.2
a.-mış 63a.6
a.-mışlardur 48b.13
a.-san 64a.13
a.-sun 47b.8
a.-ub 8b.10, 9b.3, 11a.5, 17b.8, 22a.13, 35a.1, 35a.6, 35b.5, 38b.2, 39a.9, 42a.10, 44a.2, 46a.14, 48a.13, 51a.8, 53b.12, 54b.7, 56b.6, 61a.4, 64b.3, 65b.5, 65b.13, 67a.2, 67b.4, 67b.8
a.-ur 66a.6
bile al- yanına almak 12b.5, 46a.14
elinden al- zorla almak 44a.2, 54b.3,
göŋül murādın al- istediği amaca ulaşmak 46a.3
gözi öŋinden al- yanından uzaklaştırmak 42a.10
iḳrār al- tastikletmek
kanın al- kanını yerde bırakmamak, öldürülen birinin canına karşılık can almak 49b.1, 49b.11
kīn al- öç almak 48b.13, 49a.9, 49a.14, 49b.2
ḫāṭırına al- aklında tutmak 24a.3
nasibini al- kısmetini elde etmek 7a.10
ḫaber al- bilgi edinmek 47b.8
rişvet al- rüşvet almak 38b.2
2. evlenmek
a.-dı 39a.2, 39a.3
a.-dıyısa 39a.3
a.-ub 59a.12
3. gasp etmek
a.-a 22a.11
a.-dı 69b.13
a.-dılar 18a.11
4. kapamak
a.-a 56a.3
5. satın almak
a.-dı 11a.7, 18a.13, 21a.6, 29b.2
a.-maga 18a.13
a.-ub 35b.2

6. ulaşmak
a.-avuz 2b.14
a.-dum 7a.12
menzili al- varacağı yere ulaşmak 25b. 14, 7a.12
7. yatırmak
a.-dılar 54b.11

ʿalāmet Ar. işaret, iz, nişan
a.+i (bunun a.) 33b.5, 33b.5
a.+inden 57b.8

alāyi illiyyīn Ar. en yüksek gök katı
a.+dür 24b.12

alda- kandırmak, aldatmak
a.-mak 43b.10
a.-rsın 24a.1

aldan- kanmak, aldanmak
a.-asın 18b.7
a.-madı 49b.7
a.-dunız 10a.11
a.-magından 10a.10

ʿalef Ar. yem
a. 46a.8

ʿālem Ar. alem, evren
a. 28b.4, 67a.7
a.+den 2a.13
a.+e 28b.1, 29b.8, 33a.10, 37b.4, 38a.8, 45a.4
a.+i (a. galbırladum) 16b.8
a.+idür 24b.11, 25a.11
a.+inde 2b.2
a.+ler 45a.3
a.+lere 19a.5, 26a.2
ʿāleme ṭol- aleme yayılmak 37b.4
ʿāleme yayıl- aleme yayılmak29b.8, 38a.8

ʿalem Ar. bayrak
a. 9b.8, 69a.4
a.+i (a.bezedi) 25b.11
a.+in 19a.7, 26a.5, 42b.4
ʿalem götür- zaferini ilan etmek 19a.7

ālet Ar. 1. alet
a.+in 21a.5
2. erkeklik uzvu
a.+üm 35b.8

ʿaleyhi's-selām Ar. ona selam olsun
a. 31b.14, 39b.10, 58a.2, 68a.5, 68b.2, 69b.6, 3a.2, 67b.6, 67b.10, 68b.3, 68b.8

alıma- elde edememek
a.-zdı 69b.10

alın alın
a. 67a.1
a.+ı (onun a.) 29a.12
a.+ına 42b.9
a.+un 18b.9
a.+ıla 39a.10
a.+umuz 2a.14
alın girincin aç- yüzünü güldürmek 2a.14

alıvir- alıvermek
a.-di 39a.2
a.-düm 3b.7
a.-em 8b.1

ʿāli Ar. yüce
a. 14b.14, 62b.13

ʿālim Ar. alim, bilgin
a. 19a.3
a.+lere 18b.13

ʿālimü's-sırru veʾl-ḫafiyyāt Ar. gizliyi bilen
a. 37b.14

aliyeha-safileha kıl- yüceyi hor, aşağılık kılmak
a. 43a.7

alḳış dua
a.+ıla 3b.9

alma elma
a. 68a.9

alt alt
a.+ına 63a.6
a.+ında 2b.9, 6a.9, 24b.4, 25a.14, 25b.1, 26a.3, 35a.4, 35a.5, 49a.7, 53b.10, 53b.11
eli altında emri altında 25b.14

altı altı
a. 7a.4, 69a.4

altın altın
a.+a 54b.9

altıncı altıncı
a. 29a.7, 65a.4

altında 1. himayesinde
a. 12a.13, 34a.9, 44a.14, 51a.14, 62b.12
a.+gına 25b.14
2. kapsamında
a. 32b.12

altmış altmış
a. 12b.2

altun altın
a. 8b.11, 11a.7, 18a.12, 18b.8, 21a.1, 21a.2, 21a.3, 21a.3, 21a.9, 21a.9, 21a.10, 21a.10, 25b.10, 35a.4, 35a.5, 35a.9, 38a.13, 49b.6, 54a.6, 54a.9, 54b.6, 55a.7, 55b.4, 59b.14, 66a.3, 67a.12, 67a.14
a.+a 49b.7, 61a.2
a.+dan 49b.11
a.+ı (a.al) 55b.9
a.+ı (a.aldı) 55b.5
a.+ı (a.bırakdı) 49b.7
a.+ı (a.gördi) 49b.8, 49b.10, 55a.7
a.+ı (a.iki gözine urub) 49b.9
a.+ı (a.üleşeler) 18a.14

alu fena, alçak, aşağı
a. 43a.12

ām Ar. sıradan halk
a. 36b.6

ʿamel Ar. amel, fiil, yapılan iş
a. 31a.4, 32b.9, 64a.14, 67a.5
a.+e 41b.13
a.+i (a. bitisin) 7a.9
a.+leri 19a.5
ʿamel bitisi amel defteri 7a.9
ʿamel evi dünya 31a.4
ʿamel eyle- yapmak, işlemek 67a.5
ʿamele getür- eyleme dökmek 41b.13

ammā Ar. ama, fakat
a. 6a.8, 7a.14, 7b.1, 10a.14, 10a.14, 11a.11, 12a.2, 13a.13, 16b.2, 17a.6, 19b.4, 19b.12, 20a.2, 20a.14, 22a.2, 22a.8, 22b.2, 22b.12, 23a.8, 23a.14, 24a.10, 24b.12, 25b.6, 28a.3, 30b.1, 31a.9, 32b.1, 32b.7, 32b.10, 35a.3, 36b.2, 39a.14, 41a.9, 41b.11, 42b.13, 43a.2, 43a.6, 43a.13, 46a.7, 46b.4, 47a.4, 47b.5, 49b.3, 62b.9, 63b.8, 64b.13, 66b.13, 67b.2, 68a.8

amrud armut
a. 68a.10

aŋ- anmak, hatırlamak
a.-a 32a.10, 53b.2
a.-dı 11a.4, 27b.9, 37a.10
a.-gıl 12a.14
a.-ub 6b.2, 32a.12

ana anne
a. 9b.10, 10a.1, 13b.9, 34a.12
a.+dan 17a.6, 30a.14
a.+m 3a.8, 3a.10, 3a.10
a.+ma 3a.9
a.+sı 15a.13, 15b.2, 15b.6, 15b.8, 34a.6, 39a.2, 60b.9
a.+sından 34a.6
a.+sıydı 66b.13
a.+sıyıla 60b.11, 61a.2
a.+ya 62b.5

ana ona
a. 9a.5, 9b.12, 10a.2, 10b.4, 11a.4, 11a.12, 12a.3, 12a.10, 12a.12, 13a.8, 13b.11, 13b.12, 17a.12, 17b.7, 17b.13, 18b.7, 19a.8, 19a.14, 19b.5, 20a.7, 20a.13, 20b.2, 21b.5, 23a.1, 23a.7, 23b.5, 23b.13, 25a.2, 25a.5, 25b.4, 25b.8, 25b.14, 26b.10, 27a.8, 27b.14, 31a.14, 31b.2, 32b.1, 35b.12, 38a.13, 39a.3, 39a.4, 39a.4, 41b.4, 41b.13, 44a.6, 44b.13, 45a.11, 46a.10, 46b.4, 47b.7, 47b.8, 47b.9, 49a.9, 50b.11, 52a.1, 52a.1, 52a.8, 52b.10, 52b.11, 52b.12, 53a.1, 53b.9, 55a.8, 55b.9, 56a.10, 57a.1, 61a.13,

62b.13, 65a.11, 67b.2, 67b.3, 67b.4, 68a.14, 68b.11, 68b.14

aŋaru öte
a. 9a.6, 9a.7, 47a.8

aŋarurạḳ öteye doğru
a. 22a.12
aŋarurạḳ var- ilerlemek 22a.12

ʿanāsır Ar. unsurlar
a. 25a.11
a.+da 25a.12
a.+dan 25a.2

anbar ambar
a.+dan 32a.9
a.+ına 21b.3, 32a.8
a.+lar 3b.12, 32a.11
a.+lardan 21b.4

ʿanber Ar. güzel koku
a. 8b.11

anca o kadar
a. 49a.13, 68a.5, 45b.7

ancılayın onun gibi
a. 23b.1, 27b.10, 41b.5

and ant, yemin
a. 30b.13, 32b.1, 32b.8, 32b.11, 35b.7, 38a.1, 49a.3, 57b.3, 59b.5, 61a.7, 63b.1, 63b.2
a.+ı (a.unıdub) 33b.9
a.+ıla 53a.6
a.+larıla 32b.14
and iç- söz vermek 38a.1, 49a.3, 53b2, 59b.5, 63b.1
and vir- söz vermek 30b.13

anda 1. onda, orada
a. 6b.14, 8b.6, 9a.8, 9b.6, 11a.3, 13b.4, 16b.5, 16b.6, 21b.5, 23b.12, 29b.8, 31a.2, 39a.5, 40b.10, 42b.11, 44b.9, 53b.7, 57a.4, 59a.14, 61b.11, 61b.13, 62a.7, 63b.14, 69b.4
a. 6b.6, 9b.3
2. oraya
a. 2b.11, 6b.6

andagı onun gibi
a. 59a.2

andaḳ derhal
a. 63b.4

andan 1. ondan, oradan
a. 3b.1, 3b.14, 4a.1, 6b.1, 11b.13, 12a.5, 12b.1, 12b.3, 14b.1, 14b.8, 14b.9, 16b.3, 17b.10, 17b.11, 20a.5, 22a.11, 25a.6, 25a.7, 25a.13, 27a.5, 27a.7, 28b.4, 28b.14, 35a.8, 36a.3, 37b.3, 38a.10, 42b.13, 42b.13, 43a.10, 43a.14, 43b.2, 44a.5, 45a.12, 47b.8, 48a.11, 53a.1, 55b.5, 56a.8, 58a.12, 58a.13, 61a.7, 65a.3, 65a.5, 65a.6, 67a.13
a.+dur 63a.1
2. sonra
a. 3a.12, 9a.12, 9b.11, 9b.13, 13a.6, 19b.2, 19b.3, 19b.7, 20a.4, 20a.7, 20b.8, 25a.11, 27a.10, 30a.6, 30a.7, 32a.14, 35b.7, 36b.12, 41b.4, 41b.7, 43b.4, 45b.9, 46a.3, 46a.6, 47b.8, 50b.9, 52a.1, 53a.7, 53b.6, 53b.14, 55a.14, 58b.5, 66b.3, 69b.1

aŋdur- hatırlatmak
a.-a 54a.5
a.-dı 54b.5
a.-ub 54a.8

anı onu
a. 2a.9, 2b.6, 3a.7, 3b.3, 3b.6, 4a.1, 6a.9, 6a.9, 6a.10, 6b.4, 9a.2, 10a.4, 12a.2, 12a.12, 13a.7, 13a.14, 13b.6, 13b.9, 14a.5, 14a.5, 14a.6, 14b.7, 15b.4, 16a.11, 17a.8, 18a.1, 18a.14, 19b.14, 20a.1, 20a.14, 22a.2, 23a.1, 23a.1, 24a.12, 25a.12, 25a.13, 25a.13, 25a.14, 25b.5, 25b.7, 25b.7, 26a.4, 27b.9, 27b.9, 28a.5, 29a.13, 29b.14, 29b.14, 30b.7, 31a.2, 31b.14, 32a.4, 32a.12, 33b.2, 34b.12, 35b.2, 35b.11, 37a.10, 37a.11, 37a.12, 37b.2, 37b.6, 38b.1, 38b.12, 39a.1, 40a.8,

41a.10, 41b.2, 41b.4, 41b.7, 42a.6, 42b.1, 42b.1, 44a.11, 44a.11, 45a.10, 46a.14, 47b.9, 49a.2, 49a.4, 50a.5, 50a.5, 51a.3, 52a.11, 52a.13, 53a.10, 54b.8, 55b.7, 56b.3, 57a.8, 57b.10, 58b.11, 59b.8, 60a.12, 60b.4, 60b.6, 60b.10, 60b.10, 61b.5, 62a.14, 62b.3, 63b.14, 65a.4, 67b.12

aŋla- 1. anlamak
a.-dum 9a.13
a.-maya 28b.13
a.-mışdı 59a.10
a.-n 9b.10
a.-r 14b.3, 58a.3, 58a.7
a.-yu 22b.11
2. farzetmek, saymak
a.-dılar 31a.5
3. bir konuda, işte üstad olmak
a.-r 45b.13, 46a.11

aŋlad- anlatmak
a.-ub 47b.8

anlar onlar
a. 3a.11, 19b.8, 23b.2, 31a.14, 36b.13, 37b.14, 38b.11, 40a.12, 42b.4, 43a.4, 43b.4, 43b.6, 46a.1, 47b.4, 47b.5, 50b.8, 53a.4, 62a.13, 63a.13
a.+a 20b.9, 20b.11, 29b.7, 35b.4, 36b.12, 44b.7, 45a.5, 45b.10, 45b.10, 46a.7, 50b.13
a.+dan 8a.9, 45a.3, 63a.12
a.+dur 24b.12
a.+ı (a. agırladı) 36b.8
a.+ı (a. dirşürüb) 19a.11
a.+ı (a. gördi) 29b.7, 35b.13
a.+ı (a. gözinden düşüre) 26a.13
a.+ı (a. günilerdi) 26a.l0
a.+ı (a. kahreyleye) 55a.5
a.+ı (a. komadı) 41a.9
a.+ı (a. saklar) 20b.10
a.+ı (a. serverkıldı) 44b.11
a.+ı (a. sınamadın) 43a.6
a.+un 3a.6, 11b.14, 14a.2, 16a.1, 17b.14, 19b.4, 19b.8, 20b.11, 20b.12, 24b.9, 24b.11, 24b.12, 25a.1, 25a.4, 26a.3, 29b.6, 33a.5, 36a.1, 37a.2, 38a.4, 39a.13, 39b.1, 40a.12, 40b.2, 40b.3, 40b.6, 41a.1, 41a.8, 41a.8, 43a.6, 43b.6, 43b.8, 44b.6, 44b.9, 45a.4, 45b.9, 45b.11, 45b.12, 45b.14, 46a.2, 48b.7, 49a.0l, 51a.3, 56b.12, 62b.7, 66b.13, 67a.1, 67a.7, 69b.12
a.+unıla 45a.1

aŋra- homurdanmak
a.-yı 33b.8

ansuz onsuz
a. 53b.4

ansuzda ansızın
a. 46a.2

anuŋ onun
a. 2a.2, 2a.7, 2b.6, 3b.6, 4a.5, 4a.6, 7a.7, 7b.2, 8a.5, 8b.10, 9a.2, 9a.6, 9b.14, 10a.1, 11b.7, 12a.4, 12a.5, 12a.8, 12a.12, 13a.7, 13b.4, 14a.13, 14b.6, 15b.9, 16b.12, 17a.5, 17a.11, 17a.11, 17b.2, 17b.5, 18a.1, 18b.3, 18b.10, 19b.1, 19b.1, 19b.2, 19b.5, 19b.6, 19b.13, 20a.2, 20a.4, 20a.7, 21b.13, 22b.3, 22b.13, 23a.3, 23b.2, 23b.4, 23b.6, 23b.8, 24a.11, 24a.14, 25a.5, 25a.6, 25a.6, 25a.7, 25a.9, 25a.9, 26b.6, 27a.5, 27a.9, 27b.11, 27b.11, 28a.6, 28a.13, 29a.6, 29a.8, 29a.10, 30a.4, 31b.10, 31b.10, 32a.13, 32a.14, 33a.11, 33a.12, 33a.13, 33b.1, 33b.3, 34a.5, 34a.13, 34b.11, 35a.13, 37a.2, 37a.14, 37b.3, 37b.5, 40b.7, 40b.13, 40b.13, 40b.14, 41a.11, 41a.13, 41b.4, 41b.5, 41b.6, 41b.8, 41b.9, 41b.10, 41b.10, 42a.2, 42a.8, 42a.10, 43b.1, 43b.2, 43b.2, 43b.3, 43b.5, 43b.13, 44a.7, 44b.3, 45a.1, 49a.0l, 49a.10, 49a.13,

49b.14, 51a.10, 51b.2, 51b.3, 51b.3, 52a.2, 52b.14, 53a.2, 53a.9, 53a.11, 53a.14, 53b.3, 55b.10, 56a.5, 56b.6, 56b.9, 56b.9, 56b.9, 56b.10, 56b.14, 57a.1, 57a.1, 57b.6, 57b.6, 57b.7, 58a.2, 58a.12, 58a.12, 58a.13, 58b.6, 58b.8, 58b.8, 58b.8, 58b.14, 59a.3, 59a.5, 59a.7, 60a.4, 60a.8, 60b.1, 61a.6, 61a.12, 61b.5, 62a.5, 62a.5, 62a.6, 62b.11, 62b.13, 63a.1, 63a.7, 63a.8, 64b.8, 64b.9, 64b.13, 65a.1, 65a.2, 65a.4, 65a.4, 65a.6, 67b.3

a.+ıla 11b.10, 22b.12, 23a.2, 23b.2, 23b.6, 32a.11, 49a.10, 53a.10, 58a.1, 67a.5

a.+la 37b.7, 42a.6, 42a.6

anuŋçun onun için

a. 6b.8, 11a.7, 12a.4, 13b.12, 14b.11, 18b.1, 19b.14, 20b.6, 21a.13, 22a.14, 22b.11, 23a.12, 23a.14, 28a.8, 29a.1, 29a.5, 31a.1, 31a.11, 31a.13, 33b.9, 34b.1, 34b.11, 35a.9, 35b.14, 38b.8, 39a.3, 39a.5, 40a.10, 41a.8, 42a.3, 45b.8, 46b.3, 47b.4, 49b.12, 52b.10, 55b.9, 56a.8, 56b.4, 59b.6, 63b.4, 64b.6, 67a.14, 68b.7

ʿār Ar. utanma

a. 37b.3

ʿār dut- utanmak 37b.3

ar- yorulmak

a.-mışam 2b.14

ara 1. ara

a. 28b.4

a.+da 11a.14, 33b.9

a.+larında 33a.4, 57a.2

a.+mda 64a.3

a.+mızda 14b.4

a.+mızdan 10b.7

a.+muzda 29b.12

a.+nda 40a.2

a.+sında 2b.2, 11a.9, 11b.1, 12a.4, 12a.6, 13b.1, 20a.11, 22b.4, 30a.13, 32a.5, 32a.13, 33a.5, 34b.6, 37a.2, 39b.2, 43b.8, 56b.10

2. fasıla

a.+da 56b.8

a.+sında 15a.1, 15b.12, 53a.4

3. iç

a.+da 7a.6, 9a.1

a.+dan 33a.6

a.+sına 6b.4, 6b.7, 13b.6

a.+sında 7b.5, 9a.3, 11b.3, 19a.2, 19a.7, 24a.3, 24b.4, 25b.14, 27b.12, 28b.6, 30a.13, 32a.4, 34a.2, 34a.13, 34a.14, 34b.2, 40a.11, 40b.2, 42a.1, 44b.9, 45a.7, 47b.10, 49a.14, 59a.10, 62b.14, 68a.14, 69b.11

4. orta

a.+sına 20a.9

5. yer

a.+da 8a.3, 12b.14, 40b.6, 56b.2, 56b.12, 63b.12

a.+dan 39b.8

a.+sına 21a.11

a.+sında 13a.11, 23a.4

a.+ya 7b.14, 44a.3

a.+yı 22b.10

a.+ya 34b.12

ara- aramak

a.-dı 12b.10

ʿArabī Ar. Arapça

a. 8b.12, 15a.3

ārām ol- Far.+T. yerleşmek

a. 66b.8

ārāste Far. bezenmiş, süslenmiş

a. 7a.5, 11b.3, 15a.6, 40b.12, 49a.0l, 61b.3, 64b.14, 68a.10

a.+idi 37a.3

a.+yidi 52a.12

ārāste ol- süslenmek

ard art, arka

a.+ına 22a.13, 29b.6, 30a.3

a.+ınca 10a.5, 42a.2, 46a.8, 63a.7, 64b.2, 65b.14, 66b.7
a.+ında 57a.5, 60a.7
a.+unca 40a.11
ardına düş- kovalamak 22a.13, 29b.6, 30a.3
ardınca ol- peşinden gitmek, aramak 42a.2

Ardaşir kişi adı
a. 16b.14, 17b.8, 18b.11

arḳ su yolu
a.+ın 23b.8

arı temiz
a. 34a.7

arı- temizlenmek
a.-mış 28a.4

arın- temizlenmek
a.-a 24a.9
a.-mayasın 26b.14
a.-ur 27b.8

ʿārī Ar. hür
a.+dür 24b.12

ʿāriyet Ar. eğreti
a. 10a.7
a.+idür 62b.6

arḳa 1. sırt
a.+sın 22a.10
a.+sından 2b.7
2. taraftar
a. 43b.11
arḳa ve göŋül birikdir- birlik ve beraberliği güçlendirmek 43b.11

arḳun arkun yavaş yavaş
a. 2b.8, 2b.8

armaġan armağan, ödül
a.+ıydı 2a.13

arpa arpa
a. 30a.5

arslan aslan
a. 26a.8, 40a.1, 40b.4, 40b.5, 40b.11, 41b.3, 41b.5, 43b.1, 43b.8, 43b.9, 44a.3, 44a.6, 44a.9, 44a.11, 44a.12, 44b.6, 44b.9, 45a.9, 48b.2, 48b.13, 50b.7, 50b.10, 51a.2, 51a.10, 51a.10, 51a.12, 51b.7, 52a.5, 52a.6, 52a.7, 52a.10, 53a.7, 54b.2, 55b.12, 56a.10, 56b.14, 57a.2, 57a.8, 57a.9, 57b.10, 57b.13, 58a.6, 58b.12, 59a.1, 61a.10, 61a.11, 61a.14, 61b.9
a.+a 48a.8, 48b.2, 51b.13
a.+dan 36b.3
a.+dur 43a.5
a.+ı (a.azdura) 55b.9
a.+ı (a.görüb) 51b.6
a.+ı (a.kındurmak) 52b.14
a.+ıla 56b.8
a.+lar 43a.4, 44b.12
a.+larun 42b.6
a.+un 26a.9, 53a.10

ʿarş Ar. gökyüzü
a.+a 28b.1

art- 1. artmak, çoğalmak
a.-a 7b.9, 36a.3, 42a.2, 65a.3
a.-ar 31b.2, 68b.7
a.-dı 52a.5, 52b.13
a.-maga 7b.2, 28b.1, 31b.9, 68b.1
a.-magın 31a.6, 31b.10
a.-magına 67a.4
a.-maya 41b.10
a.-sa 31a.9
a.-ub 28a.5
ᶜömür art- ömür uzamak 68b.1
göŋlinde muḥabbeti art- birini nezdinde daha çok sevilmek 52b.12
ḳapusında ġalebesi art- tabi olanlar çoğalmak 36a.3
2. artık olmak
a.-ar 30a.5

artuḳ 1. artık, artmış olan
a.+ıdı 58a.1
2. başka
a. 16a.5, 56a.13, 58b.10, 62b.5, 63a.9, 63a.9, 63a.10, 63b.5, 69a.1
3. daha büyük

a. 59a.3
a.+dur 41b.1
4. daha çok
a. 18b.7, 21b.5, 22b.10, 26b.12, 29b.4, 30b.8, 31a.3, 31a.11, 33b.14, 36b.3, 41a.9, 41b.10, 45b.5, 47a.2, 58a.3, 58a.4, 58a.5, 58a.9
a.+dur 31a.10, 58b.1
5. geçerli
a.+dur 26b.4
6. üstün
a. 11a.5
a.+dur 7a.1

artugı başkası
a. 69b.2

artuḳlıḳ üstünlük
a. 22b.3, 43a.11, 56b.10
artuḳlıḳ it- yönetmek 56b.10

artur- artırmak, çoğaltmak
a.-dı 61a.4
a.-dun 36a.11
a.-ur 68b.1, 68b.3, 68b.4, 68b.7, 68b.13
ḳol ve ḳanad artur- güce güç katmak 36a.11

aru temiz, saf
a. 20b.9, 33a.8, 60a.14
a.+dur 12a.2, 14b.3, 24b.13
a.+ven 16b.8

aruḳ zayıf, güçsüz
a. 24a.13, 46b.11, 56b.13
a.+ın 29b.2

ʿarz eyle- Ar.+T. sunmak
a. 64b.10

ʿarz it- Ar.+T. arz etmek, sunmak
a. 42b.9

ʿarza kıl- Ar.+T. arz etmek, sunmak
a. 12b.11, 28a.12, 49a.12

ārzū Ar. istek
a. 60a.6
a.+sı 2a.11, 43b.13, 60a.6

as- asmak
a.-dı 8a.2
a.-maya 49a.8
a.-mayam 56a.9
a.-ub 7a.10

āsāyiş Far. güvenlik, huzur
a. 46b.10
āsāyiş ol- dinlenmek 46b.10

aṣḥāb-ı kehf mağara arkadaşları
a. 29b.10, 37a.9

ʿāsī Ar. asi, isyankar
a. 68a.2

aṣl Ar. asıl, kök
a. 33a.9
a.+ı (anun a.) 41b.3
a.+undan 33a.9

aṣl-ı devlet devletin kökü
a. 37a.7

aṣṣı fayda
a. 11b.8, 12a.5, 37a.7, 37a.10, 43b.14, 49b.14, 60a.14
a.+muz 62b.2
a.+sı 34b.14, 53a.2
a.+sın 27a.4
a.+yıçun 43a.12
aṣṣı gör- faydasını görmek12a.5
aṣṣı ḳıl- fayda vermek 37a.7, 49b.14, 43b.14, 23b.10
aṣṣısı doḳın- faydası dokunmak 34b.14

āsūde Far. rahat, gailesiz, dinç olan
a. 57b.7

aş aş, yemek
a. 53b.13

aş- geçmek
a.-ardum 64b.3

aşaḳ aşağı, aşağı taraf .
a.+a 9a.9, 25a.12, 25a.13, 31a.13, 33b.5, 34a.14, 36a.4, 52b.3, 54b.11, 58b.9, 58b.12, 60a.10
aşaḳ ol- alçak gönüllü olmak
a. 65a5

aşaḳlıḳ 1. alçak gönüllülük
a. 58a.8

2. mevki olarak düşüklük
a.+dan 30a.8

āşikāre Far. açıktan, belli
a. 19a.2, 22b.9, 23b.5, 28b.9, 43b.9, 45a.4
a.+sine 23a.1
āşikāre kıl- ortaya çıkarmak 23b5
āşikāre ol- ortaya çıkmak 28b.9, 45a.4

āşinā Far. tanıdık bildik
a.+yıdı 65b.6

ʿaşḳ Ar. aşk, sevgi
a.+ından 60a.4

aşuru ileri, uzaklar
a. 40a.3

āşüfte Far. sevgi yüzünden perişan halde olan
a. 40b.10, 48a.7, 60a.4

at at
a. 8b.9, 33a.1, 46b.3, 46b.3, 52b.4
a.+dan 8b.8
a.+ı (anun kahrı a.) 45a.1
a.+ına 46b.1, 51b.9
a.+um 64b.4
a.+un 31b.4, 64a.13

at- atmak
a.-avuz 19a.14
a.-dı 2a.5, 6b.8, 46b.2

ata ata, baba
a. 10a.1, 10a.12, 13b.9, 15a.13, 17a.7, 69a.2
a.+dan 17a.6, 30a.14, 41b.4, 47b.12
a.+lar 17a.11
a.+ları 16b.11
a.+m 3a.8, 3a.10, 3a.10, 3a.14, 6b.5
a.+ma 3a.9
a.+mdan 6a.8, 10b.14
a.+sı 2a.7, 12b.2, 13a.3, 13a.4, 13a.7, 13a.7, 15a.1, 15a.5, 15a.7, 15a.9, 21b.13, 21b.14, 22a.6, 22a.8, 39a.2
a.+sın 60a.4
a.+ya 62b.5

ʿaṭā Ar. ihsan, bağış
a. 52b.9

atabe Ar. derece, makam
a.+yi 66a.11

atabegi lala
a. 60b.7

atalıḳ atalık, babalık
a. 17b.9

aṭlas Ar. üstü ipek, altı pamuk kumaş
a. 15b.11
a.+ı (gökler a.) 25b.10

atlu atlı
a. 8b.7, 64a.10, 64a.13, 64b.2, 64b.2, 64b.4
a.+ya 64a.12

ʿaṭṭār Ar. koku satan, aktar
a. 51b.1
a.+ı (sabaha.) 63b.11

av av
a. 12b.5, 36b.12, 46a.11, 46a.12, 46b.1, 52a.10
a.+a 2b.4, 12b.5, 46a.14, 60b.8
a.+da 46a.14
a.+lardan 52a.14

ʿavān Ar. zalim
a.+lar 54b.3

āvāre Far. avare, başı boş
a. 40b.9

āvāz Far. ses
a. 38b.4, 39b.8
a.+ı (davud a.) 39a.4
āvāz ḳulaġa deg- ses işitilmek 38b.4

āvāzlu Far. sesli
a. 40b.9

avcı avcı
a. 11a.2, 46a.11, 46a.13, 62b.1
a.+nun 10b.13, 46a.12
a.+sı 10b.5
a.+ya 46a.10

avla- avlamak

a.-dum 2b.4
a.-rdı 46a.12
a.-rıdı 61b.14

ʿavret Ar. avrat, kadın
a. 8b.3, 8b.7, 14b.2, 22b.7, 22b.8, 22b.10, 35b.3, 35b.11, 37b.1, 37b.3, 45a.5, 49a.2, 49a.3, 53b.8, 53b.12, 54a.2, 54a.6, 59a.12, 59a.12, 59b.1, 59b.2, 59b.2, 59b.3, 59b.4, 59b.5, 59b.7, 59b.7, 69b.10, 69b.11, 69b.13
a.+a 15b.10
a.+dan 4a.4
a.+den 24b.13
a.+dür 60a.11
a.+e 17a.12, 35b.10
a.+i (a. esirgedi) 49a.4
a.+i (a. süriyü) 37b.1
a.+i (anun a.) 35a.13, 49a.0l, 53b.4, 59a.5, 69b.9
a.+i (dürger a.) 59a.4
a.+i (husrevün a.) 60a.3
a.+i (kassab a.) 29b.6
a.+i (kimün a.) 34a.14
a.+in 69b.11, 69b.14
a.+inden 53b.5
a.+ine 35b.2, 69b.14
a.+inün 35a.13
a.+ler 59a.6
a.+leri 14a.12
a.+un 35b.7
a.+üm 3a.8
a.+ün 35b.3, 59b.6

ay ay
a. 22a.7, 63b.10
a.+dan 60b.7

ayaḳ 1. ayak
a. 33b.11, 57a.12
a.+a 26a.12
a.+ı (anun a.) 44b.3, 51a.1
a.+ı (cerh a.) 63a.6
a.+ı (onun a.) 21a.3, 21a.4
a.+ın 48a.2, 51a.6, 53b.13, 61b.6, 64a.5, 69b.1
a.+ın (ayakta) 37b.8
a.+ına 21a.4, 56b.11
a.+ında 39b.5, 58a.10, 66a.7, 69a.1
a.+ından 50b.1
a.+ıyıla 62b.10
a.+ların 29b.3
a.+larına 44b.6
a.+larıyıla 51a.5
a.+um 31b.1
a.+una 21a.11
a.+unla 6a.3
a.+unuz 50b.13
ayagın tur- ayakta durmak 37b.8
ayak tayın- ayağı sürçmek, kaymak 33b.11
2. kademe
a. 52b.3
a.+ı (gönli a.) 42a.7
3. nesnenin desteği
a.+ında 38a.14

ayaḳsuz ayaksız
a. 62a.8

ʿayāl Ar. eş, zevce
a.+i (a.şefkati) 17b.9

aʿyān Ar. seçkin
a.+dan 8b.8
a.+larındandur 16a.9

ʿayb Ar. ayıp, kusur
a. 7b.7, 14a.14, 26b.5, 37a.12, 52a.12, 57a.13, 61a.13, 68b.6
a.+da 26b.6
a.+dan 26b.10,14
a.+dur 32a.3
a.+ın 17b.4, 22b.3, 26b.6, 26b.7, 26b.14, 33b.3, 37a.11
a.+ından 17b.4, 59a.11
a.+unuz 22b.4
ʿayb aç- kusurunu artaya çıkarmak 22b.4
ʿayb iste- kusur aramak 17b.4, 22b.3, 26b.14
ʿayb işle- ayıp etmek 52a.12
ʿaybdan pāk ol- ayıpsız, kusursuz 26b.10

aydın ışık, aydınlık

a.+ıdur (göz aydını göz nuru) 65b.4
a.+ıyıla 22a.7

aydınlık ışık
a.+ı (a. aldun) 68a.3

āyet Ar. ayet, Kuran'ın her bir cümlesi
a. 26b.10, 32b.11, 32b.12, 68b.13
a.+i (a. angıl) 12a.14
a.+i (a. degürürler) 10a.5
a.+in 54a.10

ʿ**ayıbla**- ayıplamamak
a.-maya 26b.6

ʿ**ayıbsuz** kusursuz
a. 26b.12

ayıl- ayılmak, kendine gelmek
a.-dı 2a.6

ayır- 1. ayırmak
a.-dugum 6a.9
2. kişilerin arasını açmak
a.-dı 14a.1

ayırtla- ayıklamak
a.-dılar 51a.7

āyine Far. ayna
a.+de 17a.2
a.+si 58a.7
a.+sinde 28a.2

ayrıl- 1. ayrılmak,
a.-dılar 13b.4
a.-dunısa 10a.8
a.-mak 22a.1
a.-man 8a.7
2. boşanmak
a.-ub 14b.1
3. ikiye yarılmak
a.-ur 9b.14

ayru 1. farklı, başka
a. 17b.12, 17b.12
a.+dur 43b.6
2. uzak
a. 30a.5

ayruca ayrı olarak, karıştırmadan
a. 3b.6

ayruḳ 1. başka, başkası
a. 12a.3, 16a.11, 21b.14, 23a.9, 56a.14, 62a.7, 62b.1, 20b.5
a.+a 17b.2, 17b.5, 51a.4, 51a.9
a.+da 37a.8
a.+dan 58b.9
a.+ı (a. ihtiyar kıldı) 14a.13
a.+ıla 14b.6
ayruġıla düzil- başkasıyla aldatmak, boynuzlamak 14b.6
2. bundansonra
a. 2a.6, 11b.11, 11b.13, 13b.11, 19a.8, 23b.9, 24b.4, 29b.3, 32a.10, 35b.10, 53b.1, 62b.11

ayruḳlar başkaları, yabancılar
a. 26b.12, 31a.10, 41b.1, 41b.14, 42b.6, 67a.11, 67a.11
a.+dan 55b.13
a.+un 17b.4

ayruḳsa- uzaklaşmak
a. 58a.12

ayruḳsı- değişmek, başkalaşmak
a.-r 53a.8

ayrulıḳ yabancılık
a. 40a.2

ayu ayı
a. 26a.l0, 27a.2, 28b.2, 28b.7, 28b.12, 43b.10, 50b.10, 51b.6, 51b.8, 52a.2, 52b.13, 53a.1, 53a.7, 53a.13, 53b.1, 53b.3, 55b.11, 56a.1, 56a.11, 56b.5, 57b.8, 57b.13, 58a.11, 58b.12, 59b.9
a.+dan 61a.8
a.+nun 28b.10, 52b.12, 58a.6, 61b.6
a.+ya 27a.10, 58b.12, 61a.11
a.+yı 28b.12, 57b.13, 58a.6
a.+yıla 58b.3

ʿ**ayyūḳ** Ar. semanın pek yüksek yeri
a.+a 66a.7
ayyuka çıkar- herkese duyurmak 66a.7

az az
a. 10a.10, 13b.14, 15a.5, 19a.4, 24a.10, 26a.8, 31a.2, 31a.9,

31b.1, 35a.4, 43a.2, 47a.3, 48b.6, 65a.2, 65b.11

az- 1. azmak, sapıtmak
a.-a 10b.1
a.-magıla 57b.4
a.-mayınca 57b.4
a.-mışlar 63b.6
a.-ub 35a.3
dimāġı az- aklını şaşırmak, yoldan çıkmak 10b.1
yoldan az- yoldan çıkmak 63b.6
2. ayrı düşmek
a.-ub 52a.6
3. bozulmak
a.-ub 46b.12
şekli az- şekli şemali bozulmak 46b.12

aʿzā Ar. uzuvlar
a.+larda 20b.6
a.+nı 35b.11
a.+sın 35b.12
a.+yile 25a.4

ʿazab Ar. azap, sıkıntı
a.+ıla 61b.5

azacuḳ azıcık
a. 57a.13

āzād Far. kurtulmuş
a. 11a.7
a.+dur 14b.12
āzād eyle- azat etmek, serbest bırakmak 11a.7

Azādeçehre kişi adı
a. 61b.12, 62a.9, 62b.14, 63a.2, 63b.9, 64b.11, 67a.2
a.+i (a. alub) 67a.2
a.+i (a. koyub) 65a.10

ʿazamet Ar. büyüklük
a. 52b.3

azarla- Far.+T. incitmek
a.-magı 30b.5

azay çok
a. 3b.9

azay övgü
e. 33a.8

azdur- yoldan çıkarmak
a.-a 55b.10
a.-mak 23b.14
a.-urlarıdı 19a.2

Azırbayıcan yer adı
a. 61b.10, 65b.1

ʿazīm Ar. 1. büyük
a. 47a.9, 57a.9, Ar. 65a.1
2. çok
a. 21b.8, 61a.4

ʿazīmet Ar. gidiş
a. 22a.3, 42b.4, 44a.8

ʿazīz Ar. aziz, değerli, kıymetli
a. 10b.7, 31b.3, 34a.1, 46a.5, 53a.2
ʿazīz ḳıl- saygın kılmak 34a.1

ʿazl it- Ar.+T. azletmek
a. 45a.10

ʿazm Ar. azim, kararlılık
a.+i (şahun a.) 41b.13

bāb Ar. 1. bölüm
b. 7a.3, 16b.13, 18b.14, 26a.7, 29a.7, 40b.5, 51a.11, 61b.9, 68a.12
b.+a 68a.12
b.+ı (arslanb.) 61b.9
b.+ı (ziruyb.) 40b.4
b.+ına 26a.6, 29a.7, 40b.4, 51a.10, 61b.9
b.+ından 52b.2
b.+ındandur 14b.2
2. mesele
b.+da 23b.3
b.+dan 16b.8

Bābil yer adı
b. 12a.5, 12a.7, 12a.7, 19a.3, 45a.9, 69a.2

bād! Far. şaşma ünlemi, ah!
b. 46b.13

bād-efşanlık it- Far.yelpaze sallamak
b. 66a.4

baġ Far. bağ

b. 2a.1, 58a.10
b.+a 9b.5, 21b.4, 21b.4, 21b.7
b.+ından 34b.9, 60a.6
b.+lar 9b.6
baġa kaplumbağa
b. 14a.4
baġçe Far. bahçe
b. 29b.6, 39b.5
b.+de 67a.10
b.+i (b.dileyüb) 69b.10
b.+si 69b.10
b.+sin 69b.13
b.+sinden 27b.6
b.+ye 68a.8**baġırdak** kuşak, bağ
b. 66a.4
baġırlu bağırlı, gögüslü
b. 2a.10
baġışla- 1. affetmek
b.-dum 58b.2
b.-ya 60b.2
2. karşılıksız vermek
b.-ya 25b.13
baġışlayıcı bağışlayan
b. 66b.7
baġla- 1. bağlamak
b. 63b.3
b.-dı 29b.3, 52a.3
b.-dılar 61b.6
b.-dum 36a.7
b.-mak 10b.12
b.-mışdı 38a.14
b.-mışlardı 38a.14
b.-rdı 59a.6
b.-rlar 10a.2
b.-ya 63b.3
b.-yam 32b.9, 64a.5
b.-yasız 39a.7
b.-yub 23b.4, 36b.12, 50b.8
ṣaf baġla- sıraya girmek 50b.8
bil baġla- azmetmek, ümit etmek 10a.2, 23b.4, 32b.9, 36a.7, 39a.7, 52a.3
2. farz etmek, saymak
b.-dı 37a.11
3. kilitlemek
b.-dı 59a.12, 59b.4
b.-dun 59a.13
b.-mış 59a.13
baġlan- 1. bağlanmak
b.-ub 50b.5
2. aşırı sevmek
b.-asın 18b.6
baġlu bağlı
b. 8a.3, 29a.12, 43a.13
gözleri baglu yabancısı olan 43a.13
baġır bağır, göğüs
b.+ına 49b.9
bāġubān Far. bağcı, bahçivan
b. 2a.2, 2a.4, 2a.5, 20b.13, 22a.8, 67a.8
b.+a 22a.14
b.+ı (b.gördi) 22a.12
b.+ı (b.ugratdı) 22a.13
b.+un 22a.12
bahā Far. kıymet, paha, değer
b.+sın 29b.2
b.+sından 29a.11
bahādur Far. yiğit, cesur
b. 19b.11, 45b.13, 50b.9
b.+lar 44a.1
b.+ların 47b.11
bahādurlıḳ Far. yiğitlik
b. 43a.1, 45a.2
b.+umuzla 45a.3
bahādurlıḳ it- cesur davranmak 43a.1
bahālu Far. değerli
b. 27b.8
bahāne Far. bahane, sebep
b. 26a.12, 41b.4
bahane iste- bahane aramak 26a.12
baḫīl Ar. cimri
b. 7b.5, 16b.1, 43a.2
b.+ler 16b.2
b.+leri 19b.11
baḫīllıḳ Ar. cimrilik
b. 20a.14

bahrīvār Far. deviz ördeği gibi
b. 27b.7
baḫs Ar. kusurlu
b. 32a.1
baḥs̱ Ar. 1. mevzu
b.+in 59b.8
2. münazara
b. 22b.13, 23a.3, 24a.3
b.+leri 25b.9, 25b.9
baḥs̱ it- münazara etmek
22b.13, 24a.3
bahşiş Far. bahşiş
b.+i (pazişahun b.) 62b.13
baḫt Far. talih, kader
b. 29a.5, 45a.14
b.+unuz 24a.8
baḫtlu talihli
b. 28a.6, 49a.7, 57a.6
baḳ- 1. bakmak
b.-ardı 40a.3
b.-arken 61b.6, 61b.7
b.-arsın 40a.4
b.-ayın 54b.12
b.-dı 10b.6, 29b.9, 38a.5,
43a.8, 53b.13, 57a.5
b.-maya 67b.4
b.-tı 33b.8
b.-ub 62a.8
2. aramak
b.-aram 49a.13
3. dikkatetmek
b.-a 63b.7
b.-mazsın 50a.8
4. güvenmek
b.-ma 43a.4
b.-ub 50a.11, 65a.6
ḳuvvetine baḳ- kendi gücüne
güvenmek 43a.4
5. incelemek
b.-aram 31a.3
b.-ub 58b.6
baḳam Ar. kırmızı boya ağacı
b. 63b.10
baḳış bakış
b.+ı (dindarun b.) 24a.13

bāḳī Ar. ebedi, daimi
b. 7a.1, 8a.10, 9a.13, 61a.9,
64a.14
baki kal- ebedi olmak 7a.2,
9a.13
baḳmış aranan, beklenen
b.+ı 58a.13
bal bal
b.+a 59b.13
b.+ın 45b.14
b.+ile 21a.4, 21a.4, 21a.11
balçıḳ balçık, çamur
b.+a 24a.7, 51a.1
balıḳ balık
b. 30b.9, 30b.11, 30b.11,
30b.13, 30b.14, 63a.5, 63a.13,
63b.1, 63b.3
b.+dur 7b.13
b.+ı (b.yutdı) 63b.4
b.+ıla 63a.2
b.+lar 57a.5
b.+lara 63a.14
b.+larıyla 63a.12
balıḳçıl balıkçıl, balıkla beslenen kuş
b. 30b.10, 30b.11, 30b.14,
30b.14, 63a.2, 63a.3, 63a.6,
63b.2, 63b.3
b.+ıla 30b.9
bāliġ Ar. buluğa ermiş
b. 62a.3
bāliġ ol- reşit olmak 62a.3
balta balta
b. 10b.13, 35a.1, 58b.13
b.+ı (b. eline alub) 35a.6
b.+nı 35a.7
b.+sı 44b.6
b.+sın 56b.11
baŋa bana
b. 2a.6, 2a.10, 3b.2, 3b.8, 6a.8,
6b.5, 7a.14, 9a.4, 12a.3, 14a.9,
14b.9, 16a.6, 19a.9, 21b.10,
23a.12, 25b.4, 27a.11, 29a.2,
29a.4, 30b.12, 30b.13, 32a.10,
32a.12, 32b.1, 32b.5, 32b.7,
32b.10, 33b.1, 35a.11, 35b.3,

35b.6, 36a.7, 37b.2, 39a.4, 40a.8, 41a.6, 42a.10, 47a.6, 47a.13, 47b.11, 47b.12, 54a.2, 54a.14, 54b.1, 54b.1, 54b.14, 55a.10, 55a.11, 55b.10, 55b.11, 56a.9, 57a.2, 57a.13, 57a.14, 57a.14, 57b.9, 58b.7, 59a.14, 60b.5, 64a.1, 64a.4, 64b.11, 67a.13

baŋla- ötmek
b.-dugun 39b.9

bardaḳ bardak
b.+a 30a.6
b.+ı (fuka b.) 16a.1

bargir Far. beygir
b.+üm 64b.1

bārıgāh Far. yüksek divan
b. 66a.1
b.+a 66a.4
b.+ın 18a.4

bāri Far. bari, hiç olmazsa
b. 11b.13, 12a.8, 33a.6, 45b.1, 49b.14, 56a.5, 56a.6, 64b.3

barmaḳ parmak
b.+ın 16b.3, 50a.11
b.+umuza 57b.7
barmaḳ ısır- şaşırmak 50a.11

baṣ- basmak
b.-alar 42b.9
b.-dı 49b.9
b.-ınca 51a.6
b.-madum 57a.12
b.-mayam 31b.1
b.-ub 23b.8
cür'et ḳademin ilerü baṣ- cesaret etmek 23b.8

baṣıl- yenilmek
b.-madı 22b.12

baṣīret Far. görüş, seziş
b.+ün 15b.8

baş 1. baş
b. 9a.12, 33a.5, 33b.5, 44b.13, 48a.1, 58b.9
b.+a 20a.1
b.+da 19a.13, 19a.13
b.+dan 6a.12
b.+ı (b. baglamak) 10b.12
b.+ı (b. ucında) 26a.14
b.+ı (b. altında) 35a.5
b.+ın 4a.2, 9a.9, 21b.8, 26a.13, 31b.3, 52b.4, 54a.12, 58b.12, 69a.6, 69a.8, 69a.14
b.+ına 8a.2, 10a.2, 37b.8, 46b.3, 63a.7
b.+ında 39a.4, 39b.5, 58a.10, 63b.6, 66a.3
b.+ındagı 41b.6
b.+lar 48a.9
b.+um 6a.9, 34a.14, 59b.2
b.+uma 29b.2
b.+umda 47a.3
b.+un 30a.6, 35a.4, 42b.10
b.+una 35a.7
b.+undan 48a.14
başa çıḳ- baş etmek, üstesinden gelmek 20a.1
başı selāmet ḳurtıl- canı kurtulmak 42b.10
başın aç- dua etmek, yalvarmak
başın feragat yakasına çek- dinlenmek 21b.9
başındağı devleti ır- sahip olduğu devleti almak 41b.6
başdan çıḳar- kandırmak 6a.12
baş aşaġa ol- başı yerde olmak, utanç içinde olmak 34a.14
2. başlangıç
b.+ı (yıl b.) 62a.2
3. yara
b. 69a.2

başar- başarmak
b.-a 11a.8
b.-mak 23a.1
b.-makda 9a.14
b.-mayam 49a.9

başarıbil- başarabilmek
b.-ürsen 22a.9

başarıcı bakan, ilgilenen
b. 17b.14
başarıl- başarılmak
b.-maya 34b.2
başarıma- başaramamak
b.-ya 12a.8
başdan başa baştan başa
b. 67b.3
başla- başlamak
b.-dı 12b.10, 14a.8, 15b.3, 19a.11, 24b.5, 25b.11, 37b.12, 52b.13, 57a.11, 61a.14
b.-dugı 42b.12
b.-madan 23b.6
başmaḳ ayakkabı
b. 35b.10
b.+dan 35b.9
başmaḳçı ayakkabıcı
b. 35b.3, 35b.4, 35b.8, 35b.13
b.+ya 35a.11
bat- batmak
b.-dı 51a.2
b.-dılar 51a.5, 51a.6
b.-madın 26a.12
b.-maz 50b.13
bataḳ bataklık
b. 50b.7
b.+ına 51a.5
bāṭıl Ar. boş, mesnetsiz
b. 6b.8, 19a.2, 19a.5
b.+dan 25a.3
bāṭın Ar. gizli, içyüz
b. 12b.7
b.+ı (anun b.) 61b.3
b.+ın 24a.12
bāṭın gözin aç- basiret vermek 12b.7
batman ağırlık ölçüsü
b. 15b.4, 15b.13
Belʿām Baura kişi adı
b. 37a.10
bay zengin
b. 21b.3, 31a.8
b.+lara 3b.13
bayagı önceki
b. 8a.1, 9b.7, 12b.12, 35b.4, 59a.10
bayagılayın önceki gibi
b. 33b.6, 47a.10
bayġuş baykuş
b. 34a.6, 34a.9, 66b.8
bayram bayram
b. 52a.7
bayram it- çok sevinmek52a.7
bāzār 1. pazar
b. 21a.11
b.+a 21a.7, 29a.11, 46b.9, 64a.12, 68b.5, 68b.7
b.+da 35a.14
b.+dan 68b.5
b.+dın 11a.5
b.+ı (düşmanb.) 27b.2
b.+ın 20a.5, 51b.1
b.+ında 63b.11
2. piyasa şartları
b.+ı (ruzigar b.) 23b.3
bāzirgān Far. bezirgan, tacir
b. 14b.12, 15a.8, 16a.2, 16a.7, 16a.12, 16b.7, 43a.11, 43a.12
b.+un 8a.13, 14b.14
bāzū Far. kuvvet
b.+yıla 21b.1
becid Far. ciddi
b. 24a.13, 40a.4, 47b.2, 59b.5
bed Far. kötü
b. 31b.12, 57b.11
bedbaḫt Far. bedbaht, kötü talihli
b. 33a.9, 47b.3
bednām Far. kötü şöhretli
b. 7b.5, 42a.1
bednām ol- kötü ün sahibi olmak 7a.5, 42a.1, 45a.7
bednām kal- kötü ün sahibi olmak 43a.8
bedr Ar. dolunay
b. 60b.7
bedter Far. beter, daha kötü
b. 16a.1
beg bey
b.+ler 12b.4

begen- beğenmek
b.-ecek 27a.8
beglik beylik
b. 9b.4, 30b.1
b.+e 8b.14
b.+i (bunun b.) 36a.3
beglik eyle- yönetmek 9b.4
beglik iste- beylik istemek 30b.4
Behram kişi adı
b. 3b.11, 3b.12, 3b.14
b.+un 3b.14
Behramgür kişi adı
b. 3b.12
behre Far. pay, kısmet
b.+m 24a.11
beḳā Ar. bakilik, devam
b.+sı 25a.5, 31a.5, 39a.8
bekası olma- sürekliliği olmamak 39a.8
bekçi bekçi
b. 17b.14, 35b.2
belā A. bela
b. 2a.4, 6a.4, 9a.6, 11a.6, 13a.8, 21b.11, 31a.14, 42b.10, 49b.10, 55a.4, 56a.9, 57a.8, 57b.4, 57b.10, 58a.3, 58b.5, 61b.4, 63a.1, 66b.12
b.+da 13a.14
b.+dan 2b.9, 10b.9, 22a.11
b.+lar 62b.9
b.+sın 59a.10
b.+sına 2a.8
b.+ya 13a.9, 29b.3, 47a.4
b.+yı 3a.1, 37b.2, 44b.5, 47a.3, 58b.5
belā bususın aç- tuzak kurmak 31a.14
belā dāmına düş- bela tuzağına düşmek, belaya düçar olmak 55a.4
belā dāmına düş- tuzağa düşmek 6a.4
bela nāzil ol- çok zor durumda olmak 13a.8
belāda ḳo- zor durumda yardım etmemek 13a.14
belaya ko- başını belaya sokmak 13a.9
beli Far. evet
b. 54a.7
belinle- korkmak, irkilmek
b.-di 22b.10, 46b.3
b.-yü 22a.13
Belkıs kişi adı
b. 53b.9
belki Far. belki
b. 30b.6, 32b.12
belki Far. 1. hatta
b. 2a.10, 11a.14, 11b.8, 18b.7, 30b.2, 36b.5, 66b.6
2. kesinlikle
b. 20a.1
bellü 1. belli, bilinen
b. 13b.5, 41b.3, 51b.12, 52a.1, 56a.6, 59b.9, 59b.12, 65a.10
b.+dür 30b.3, 36a.11
bellü it- ortaya çıkarmak 2a.1
bellü ol- ortaya çıkmak 51b.12, 59b.9, 59b. 12
2. kesinlikle
b. 29a.14
3. tam
b. 7b.13, 7b.13, 20b.6, 51a.5, 53b.6
belür- belirmek
b.-e 56b.6
belürsüz belirsiz
b. 27b.12
belürsüz ol- kaybolmak 27b.12
ben ben
b. 2b.13, 3b.1, 4a.1, 6a.1, 6a.6, 6b.4, 7a.10, 9a.3, 9a.12, 10b.3, 10b.8, 10b.13, 10b.13, 10b.14, 12a.12, 13b.3, 14a.5, 14b.5, 14b.7, 16a.3, 16b.1, 16b.4, 16b.8, 16b.10, 17b.10, 17b.13, 17b.14, 19a.9, 21a.10, 22a.8, 22b.1, 23b.8, 27a.10, 28a.12, 28b.6, 29a.1, 29a.2, 29a.11, 29b.1, 30a.9, 30b.3, 30b.8,

31a.8, 32b.10, 33a.2, 33a.6, 34a.8, 35b.7, 36a.3, 36a.4, 36a.7, 36b.4, 37b.14, 38b.2, 41a.9, 44a.6, 44a.10, 45b.4, 45b.7, 46a.4, 46b.12, 46b.14, 47a.5, 47b.10, 47b.13, 49a.9, 49b.2, 51b.8, 53a.12, 53b.6, 53b.7, 53b.9, 54a.9, 54a.14, 54b.7, 54b.10, 55a.1, 55a.11, 55a.12, 55a.13, 56a.6, 56a.10, 56b.8, 57a.7, 57a.11, 57b.11, 57b.12, 58b.5, 58b.8, 59a.1, 60a.14, 60b.5, 60b.12, 61b.1, 62a.9, 62a.10, 64a.6, 64b.2, 64b.5, 64b.7, 66b.5, 67a.5, 68a.3, 68b.6
b.+de 14b.7, 17a.14
b.+den 3a.14, 13b.2, 13b.11, 23a.12, 33a.2, 33a.11, 37b.12, 38a.1, 39b.8, 45a.14, 47b.11, 56b.9, 57a.9, 57a.10, 57b.1, 57b.2, 57b.2, 57b.3, 58b.4, 64b.4, 64b.11
b.+i 2a.12, 3b.8, 10b.9, 12b.4, 13a.8, 13b.12, 27b.13, 30b.12, 31b.1, 32b.7, 33a.6, 34b.4, 35a.2, 35a.3, 39b.1, 39b.11, 52b.10, 56a.6, 56a.6, 56a.10, 58b.4, 59b.5, 64a.4
b.+i (b.koma) 10b.3
b.+i (b.nicegötüresin) 2b.14
b.+üm 2b.5, 2b.10, 3a.14, 4a.1, 6a.8, 7b.1, 8a.6, 9b.9, 10a.14, 11a.8, 11a.8, 11a.10, 13b.3, 14b.5, 15b.6, 15b.7, 16a.14, 17a.13, 18a.2, 19b.12, 20a.6, 23b.14, 23b.14, 26a.11, 26b.2, 27b.2, 28a.8, 28b.9, 29a.1, 29a.14, 29a.14, 29b.13, 31a.12, 31b.7, 32b.1, 32b.8, 33a.10, 34a.12, 34a.13, 34a.14, 34b.1, 34b.3, 34b.4, 35a.2, 36a.6, 37b.5, 38a.1, 44a.4, 47b.3, 47b.12, 48a.1, 52b.7, 52b.7, 52b.10, 53a.2, 53b.9, 54a.6, 54b.14, 55a.12, 55b.9, 57a.13, 57b.1, 57b.2, 58a.7, 58a.14, 58b.9, 60b.1, 60b.2, 60b.2, 61a.5, 62b.11, 63a.14, 64a.3, 64a.10, 64b.1, 66b.11, 66b.13
b.+ümile 11a.9, 24a.6, 33a.1
b.+ümle 13b.2, 32a.13, 40a.2, 53b.13, 56b.10, 63a.1
b.+ven 23b.13, 23b.14

bend bent, set
b.+in 41a.3

Beniisrāil İsrailoğulları
b.+de 19b.13, 68b.14, 69b.8

beŋiz beniz, yüz, çehre
b. 10b.8
b.+i (dindarunb.) 24a.13

beŋze- benzemek
b.-r 17a.7, 23b.7, 24a.7, 56b.7, 58a.11, 59a.4, 59b.11, 59b.13, 60a.9, 62a.12, 63a.2, 68a.8, 68a.8, 68a.9

beŋzed- benzetmek
b.-ür 37a.4

beraber eş, denk
b. 22a.2
b.+miş 42a.14
beraber ḳıl- eşit saymak 22a.2

berāt Ar. ferman, emir
b.+umuzıla 48b.1

bere yara
b. 52b.8
b.+den 2a.5
bere yi- yaralanmak 52b.8

berekāt Ar. bereket, bolluk
b. 68b.11
b.+ında 4a.5, 40b.2, 56a.11

bereket Ar. bereket, bolluk
b. 55b.2

berelen- yaralanmak
b.-mişdi 2b.13

berī Ar. temiz, arınmış
b.+dür 13b.13

berk 1. sıkı
b. 14b.10, 35b.12, 53b.9, 64a.6
2. muhkem
b. 67b.4

b.+i (kendi b.) 62a.11
berk ol- sağlam olmak 53b.9
berki- sertleşmek
b.-yüb 32a.13
berkin- sertleşmek
b.-e 55b.2
berkit- sertleştirmek
b.-diler 24b.5, 36a.2, 55a.14
b.-em 32b.1
b.-üb 38b.9
ᶜahd berkit- anlaşmayı sağlamlaştırmak 36a.2
ḳavl berkit- anlaşmak 55a.14
berü 1. bu tarafa
b. 16b.7, 50b.11, 50b.14
2. …den beri
b. 14a.14, 28b.4, 32a.8, 36b.1, 43a.10, 46b.11, 49a.10, 55b.12, 61b.2, 64b.5, 66b.5, 66b.6
3. geri
b. 47a.8
beşāret Ar. müjde
b. 61a.1, 61a.2, 66a.8, 68a.10
b.+in 10a.7
beşāretci Ar. müjdeci
b.+leri 10a.5
beyān Ar. açıklama, bildirme
b. 39a.11, 51a.11
beyān ḳıl- anlatmak, açıklamak 39a.11, 51a.11
beyān-ı ziyādet-i ᶜömr ömrü arttıranların bildirilmesi
b. 68a.12
beyᶜat Ar. biat, tabi olma
b. 36b.11
beyat kıl- biat etmek
beyin beyin
b.+üni 35a.7
beynini burnından getür- öldürmek 35a.8
beyt beyit
b. 2a.14, 8a.9, 8b.12, 10b.10, 10b.14, 15a.3, 16b.9, 18a.5, 18b.2, 23a.13, 27a.6, 28a.1, 30a.11, 36a.8, 51b.2, 51b.12, 52a.2, 52b.1, 53a.5, 53b.5, 63a.10, 64a.8, 65a.14, 65b.11, 66a.1, 66a.12, 66a.14, 66b.3, 66b.10
b.+i (b.didiler) 7a.7
beze- bezemek, süslemek
b.-di 25b.11
b.-mek 18a.8
b.-mişdi 51b.4
bezek süs
b. 37a.7
b.+idür 62b.6
bezen- süslenmek
b.-miş 10a.9
b.-üb 53a.8
bezgüherlik kötü huyluluk
b.+inden 64a.3
bezl-i mal cömertlik etme
b. 46a.5
beznām Far. kötü şöhretli
b. 43a.8, 45a.7, 61b.4
beznāmlıḳ kötü şöhretlilik
b.+ı (dünyab.) 42b.7
bıçaḳ bıçak
b. 11a.4, 16a.9, 29b.5
b.+ıla 29b.5
b.+lar 29a.13
bıçak çal- kesmek 11a.4
bıŋar pınar
b.+dan 51a.14
bıraḳ- 1. bırakmak, izin vermek
b.-a 50a.10
b.-dı 49b.7, 58a.11
b.-madı 17a.5
b.-mışdı 7a.7
b.-ub 29b.3, 58b.9, 59a.7
b.-ur 41a.14
b.-urlarıdı 45a.10
göŋline bıraḳ- . kafasına sokmak 20a.2
ḥayrete bıraḳ- şaşırtmak 24a.4
2. atmak

b.-dı 59b.2
b.-urın 59b.1
3. düşürmek
b.-a 33a.14, 61b.4
b.-alar 31b.1
b.-asın 20a.2
b.-dı 2a.4, 24a.4, 63a.14
b.-mış 23b.11
b.-ub 24a.1, 57b.10
duzāġa bırak- tuzağa düşürmek 24a.1
mekr ḳapusına bırak- tuzağa düşürmek 33a.13
4. geçirmek
b.-ub 59a.8
5. giymek
b.-mış 66a.11
b.-ub 66a.3

biç- biçmek, hasat için biçmek
b.-ecek 7a.12

bīçāre Far. çaresiz
b. 57a.7
b.+nün 12b.6, 49b.4

bidnus horoz
b. 33a.4, 33a.8, 33a.14, 33b.2, 33b.7, 33b.8, 39b.2, 39b.3, 39b.4, 39b.7, 40a.2, 40a.3, 40a.4, 40a.6, 40a.6, 40a.8, 66a.7
b.+a 33a.7, 33b.1
b.+ı (b.görüb) 33b.6
b.+ı (b. tama itdi) 39b.7

bigi gibi
b. 59a.3

bīgünāh Far. günahsız
b. 13b.10, 59b.12
b.+a 60b.2
b.+larun 42b.8

biḥamdilillāh Ar. Allaha hamdosun!
b. 2a.14

biḥamdillāh Ar. Allaha hamdosun!
b. 40b.3, 45a.2, 46b.14

biḥamdillāhi Ar. Allaha hamdosun!
b. 50b.4, 61a.10, 61a.14, 62b.1, 64b.9, 65b.7, 66b.1

bihbāz Far. iyi oyuncu
b. 50a.6, 50a.9
bihbaz ol- iyi oynamak 50a.6

bīḫoẕ Far. kendinden geçmiş
b. 2a.4
bihoz ol- kendinden geçmek 2a.4

bīhūẕe Far. beyhude, boş
b. 28a.8, 35a.10

bil 1. bel
b. 10a.2, 23b.4, 32b.9, 36a.7, 39a.7, 52a.3
b.+i (anun b.) 21b.13
b.+ine 29a.13, 50b.4
b.+lerine 36b.11
bil baġla- azmetmek, ümit etmek 10a.2, 23b.4, 32b.9, 36a.7, 39a.7, 52a.3
bili bükil- beli bükülmek, çaresiz kalmak 21b.13
2. arazi sırtı
b.+i (i. aşardum) 64b.3

bil- 1. bilmek
b.-di 11b.11, 11b.14, 13b.9, 14a.4, 20b.5, 44a.4, 47a.12, 50a.14, 57b.8, 64a.10
b.-diler 51a.5
b.-düm 9a.13, 61a.10
b.-dün 24a.12, 48a.10
b.-e 54a.5, 58a.1
b.-eler 26a.4
b.-elüm 54a.3
b.-em 33b.1
b.-esi 57b.9
b.-esin 20b.6, 21a.12, 37b.4, 42b.11, 46b.4, 49b.12, 55b.9, 61a.6, 63b.4
b.-esiz 7b.1, 8a.6, 38b.8, 47b.4
b.-evüz 33b.5
b.-eydi 13a.1
b.-eyim 64b.3
b.-eyin 40a.9, 53b.6, 54a.9, 54b.10

b.-gil 9a.4, 15a.1, 18a.7, 18b.6, 38a.6, 50b.2, 63a.8, 65a.13, 65a.14, 67a.6, 68a.14
b.-mediler 51a.4
b.-medin 33b.1
b.-medüm 54b.14, 57b.12
b.-medün 51a.9
b.-mesün 60a.13
b.-meye 14b.1, 21b.6, 28b.3
b.-meyem 33a.2
b.-meyince 31b.13
b.-mez 4a.4, 33a.10
b.-zem 47a.3, 57a.7, 60b.12
b.-mezler 43a.14
b.-mezsin 21a.12
b.-mezüz 46a.9
b.-mege 25b.3, 25b.4, 25b.7, 46b.6
b.-megi 20b.9
b.-mek 15a.10, 20b.7, 41b.2, 57b.12, 68a.5
b.-mez 23b.4, 48a.12
b.-sem 6a.6, 64b.3
b.-üb 17a.8, 46a.1, 58b.8
b.-ün 7a.10, 9b.10, 57b.2
b.-ür 3b.8, 38b.12, 45b.13, 50a.6, 54a.5, 58a.7, 58a.9
b.-ür (bilen) 66a.10
b.-ürdi 58a.2
b.-ürem 10b.13, 32b.5, 32b.10
b.-ürler 43b.8
b.-ürse 10b.13
b.-ürsen 59b.12
b.-ürsin 4a.1, 31b.5, 39a.6, 53b.1, 57a.10, 58b.2, 60b.3
b.-ürsiz 57a.11

aḥvāli bil- durumu anlamak 11b.11, 14a.14
kendüye vācib bil- kendini mecbur hissetmek 26a.1
ḫaber bil- haberdar olmak 44a.4
ḳadrin bil- değerini bilmek 51a.8
ᶜahd ve ḳavl bilme- sözüne sadakat göstermemek 33a.10
ḥaḳḳını bilme- nankörlük etmek 54b.14
şükr bilme- nankörlük etmek 33a.2

2. farz etmek
b. 48b.2
b.-diler 31a.6
b.-e 26a.1, 26b.12
b.-esin 65a.1
b.-meye 27a.5
b.-se 58a.9, 58a.12
b.-üb 58b.4
b.-ün 7b.7
3. hatırlamak
b.-se 54a.4
4. meslekte yeterli olmak
b.-dügi 20b.12
b.-mekde 28b.11
b.-meye 14b.4
b.-mez 35b.8
b.-ürem 21a.8
b.-ürmisin 21a.8
5. değerini bilmek
b.-mezsin 15a.14

Bilali Habeş kişi adı
b.+den 39b.10

Bilali Habeşī kişi adı
b.+ye 39b.10

bildür- 1. bildirmek
b.-di 21a.3, 39a.13, 44b.7, 49a.12, 52a.1, 60a.12, 60b.13, 66a.9
b.-diler 12a.2, 54a.8
b.-düm 16b.8
b.-e 58a.14
b.-eler 61a.13
b.-em 20a.7, 28b.10, 35a.2, 39b.12
b.-esin 57a.2
b.-eyim 12a.9
b.-eyin 16a.6, 44a.6
b.-meyeler 38b.2
b.-megidi 16b.8
b.-miş 45b.10, 47b.6

b.-ün 57a.13, 57a.14
b.-ür 26a.6
b.-ürsem 54a.14
b.-ürsen 61a.5
2. anlatmak
b.-esin 9a.4
b.-mekde 11b.8
b.-üridi 11b.7

bile ile, birlikte
b. 6a.10, 6a.11, 6a.12, 12b.5, 23b.12, 36a.4, 37b.5, 37b.6, 46a.14, 50a.1, 51a.8
b.+sine 42a.13
b.+yin 62a.10
bile ol- beraber olmak 36a.4
bile al- yanına almak 12b.5, 46a.14
bilesine var- beraber gitmek

bile- bilemek, keskinleştirmek
b.-mege 52b.13
diş bile- kötülük yapmak için fırsat kollamak 52b.13

bilek bilek
b.+den 21a.11

bilge bilge
b.+ler 21b.1

bilgülü bilgili
b. 55a.6

bilin- bilinmek
b.-e 38a.8
b.-mez 9a.8
b.-ür 33b.4

biliş tanıdık, dost
b. 22b.6, 47b.14
b.+i (anun b.) 2a.7
biliş kıl- dost olmak 47b.14

bilişlik dostluk, ahbaplık
b. 7b.10, 7b.12, 10b.7, 29b.12
bilişlik it- arkadaşlık yapmak 7a.10
bilişlik eyle- dostluk yapmak 7b.10

billāhi Ar. Allah hakkı için
b. 59b.10

bilmez cahil
b. 57b.13, 57b.14, b. 6b.3

bilmezlik cahillik
b.+den 10b.13

bilü bilgi
b.+lerine 41a.9
b.+si 25b.7, 41a.8, 44b.8, 58a.1
b.+sin 26b.12
b.+sinden 26b.12, 41a.9

bilüme- hatırlayamamak
b.-z 45b.5

bilür bilen, alim
b. 37b.4, 48b.9, 57b.14, 57b.14, 6b.3
b.+ler 10b.3

biŋ bin
b. 7b.7, 15b.8, 23b.11, 31a.9, 31a.11, 31a.13, 36b.14, 45b.11, 54a.6, 54a.9, 54b.6, 55a.6, 55b.4, 67a.12, 67a.14
b.+de 2a.9
b.+den 31a.9, 31a.10, 31a.12, 31a.12
b.+e 31a.10
b.+ler 31a.11

bin- binmek
b. 6a.1
b.-di 46b.1
b.-üb 51b.9

bindür- bindirmek
b.-üb 8b.10, 9b.8

bineme- binememek
b.-zdi 69a.2

bīniyāz müstağni, ihtiyaçsız
b. 12b.11

bir bir
b. 2a.1, 2a.1, 2a.3, 2a.4, 2a.7, 2a.7, 2b.5, 2b.7, 2b.7, 2b.10, 3a.3, 3a.3, 3a.3, 3a.6, 3a.9, 3b.4, 3b.5, 3b.9, 3b.9, 3b.14, 4a.3, 6a.9, 6a.11, 6b.2, 6b.5, 6b.5, 6b.5, 7a.4, 7a.13, 7b.7, 7b.10, 7b.12, 7b.12, 7b.12, 7b.13, 7b.13, 8a.1, 8a.4, 8a.11, 8a.13, 8a.13, 8a.14, 8a.14,

45b.1, 45b.2, 45b.3, 45b.13, 46a.4, 46a.9, 46a.11, 46a.12, 46a.13, 46a.13, 46a.13, 46b.1, 46b.1, 46b.2, 46b.6, 46b.7, 46b.8, 46b.8, 46b.9, 46b.9, 46b.10, 46b.12, 47a.3, 47a.8, 47b.3, 47b.8, 48a.7, 48a.8, 48a.13, 48b.6, 48b.6, 48b.6, 48b.6, 48b.13, 48b.14, 49a.2, 49a.3, 49a.4, 49a.4, 49a.4, 49a.0l, 49a.0l, 49b.3, 49b.5, 49b.6, 49b.7, 49b.9, 49b.10, 50a.5, 50a.7, 50a.7, 50a.7, 50b.2, 50b.2, 50b.3, 50b.6, 50b.7, 51a.3, 51a.6, 51a.12, 51a.13, 51a.14, 51b.3, 51b.6, 51b.6, 52a.4, 52a.6, 52a.6, 52a.10, 52a.10, 52b.3, 52b.3, 52b.6, 52b.14, 53a.1, 53a.2, 53a.2, 53a.3, 53a.4, 53a.4, 53a.7, 53a.8, 53a.9, 53b.3, 53b.4, 53b.4, 53b.4, 54a.3, 54a.7, 54a.11, 54a.12, 54a.12, 54a.12, 55b.11, 55b.14, 56a.2, 56a.2, 56a.2, 56a.5, 56a.6, 56a.11, 56a.11, 56a.12, 56a.13, 56a.14, 56b.1, 56b.2, 56b.3, 56b.3, 56b.6, 56b.7, 56b.7, 56b.12, 56b.13, 57a.1, 57a.3, 57a.4, 57a.5, 57a.5, 57a.13, 57b.1, 57b.6, 57b.6, 58b.3, 58b.11, 59a.3, 59a.5, 59a.5, 59a.10, 59a.11, 59b.2, 59b.8, 59b.11, 60a.2, 60a.5, 60a.11, 60a.13, 60b.2, 60b.4, 60b.6, 60b.8, 60b.8, 61b.2, 61b.2, 61b.2, 61b.2, 61b.3, 61b.3, 61b.5, 61b.10, 61b.12, 61b.13, 61b.13, 62a.1, 62a.2, 62a.5, 62a.11, 62a.12, 62a.12, 62b.4, 63a.1, 63a.3, 63a.4, 63a.4, 63a.5, 63a.7, 63a.7, 63b.10, 63b.12, 63b.12, 63b.12, 63b.12, 63b.12, 63b.14, 64a.7, 64a.9, 64a.11, 64a.11, 64a.12, 64b.2, 65a.2, 65a.10, 65a.11, 65a.12, 65a.14, 66a.1, 66b.13, 67a.6, 67a.9, 67a.9, 67a.10, 67a.10, 67b.11, 67b.11, 67b.14, 68a.1, 68a.2, 68a.2, 68a.7, 68a.7, 68a.8, 68a.8, 68a.8, 68a.8, 68a.8, 68b.8, 68b.8, 68b.8, 68b.11, 68b.14, 68b.14, 69a.14, 69b.2, 69b.8, 69b.9, 69b.10

b.+dür 13a.3, 17b.10, 24b.13

b.+e 31a.12

bir düzene olma- olduğu gibi görünmemek, ikiyüzlülük etmek 7a.13

bir kişiyile düzil- birisiyle yasak aşk yaşamak 53b.4

bir bir birbiri

b. 30b.13

birbiri birbiri

b.+mize 32b.12

b.+müz 2b.11

b.+müze 29a.5

b.+müzi 2b.14

b.+müzile 29a.4

b.+n 35b.4, 43b.7, 46b.11

b.+nden 43a.10

b.+ne 17b.8, 43b.7, 63b.2, 64b.6

b.+nüzden 8a.7

b.+nüzile 8a.6

b.+yile 33a.5, 36a.2, 39b.14

b.+yle 7b.12

biregü birisi

b. 12b.14, 64a.9

b.+den 37a.4

b.+nün 31b.9

b.+ye 14b.1

b.+yi 33b.3

birer birer

b. 6b.7, 61b.7

birez biraz

b. 2a.5, 2a.6, 3a.13, 3b.4, 3b.4, 6a.13, 6b.1, 8a.3, 8b.7, 12a.3, 12a.9, 14b.9, 20b.1, 20b.1, 22a.12, 27b.10, 42a.13, 46b.10, 47a.2, 47a.8, 64a.12, 64a.13, 64b.5

b.+den 49b.10

biri biri, birisi
b. 6a.14, 6b.1, 15a.6, 18a.7, 18a.7, 19a.10, 19a.14, 23b.11, 24b.6, 25b.10, 41a.14, 44a.2, 44b.8, 51a.3, 62a.2, 67a.6, 69b.2, 69b.3
b.+müz 62b.10
b.+müzün 38a.3
b.+n 2a.9, 14a.7, 20a.9, 20a.9, 20b.4, 20b.4, 20b.5, 20b.5, 44b.11, 49b.7, 51a.6, 68b.11
b.+ne 17b.14, 20b.10, 25a.4, 36b.9, 36b.10
b.+nin 28a.3
b.+nün 16a.6, 18a.8, 18a.8, 26a.l0, 26a.l0, 39b.1, 41a.3, 41a.4, 49b.8

birikdür- biriktirmek
b.-üb 43b.11
arḳa ve göŋül birikdir- birlik ve beraberliği güçlendirmek 43b.11

birinci birinci
b.+si 11a.13

birisi birisi
b. 3a.6, 3a.13, 3b.4, 21a.7

birḳaç birkaç
b. 2b.3, 2b.6, 2b.12, 8b.5, 11b.14, 13a.11, 16a.5, 21a.2, 21a.5, 22a.9, 23a.8, 24a.6, 27a.2, 27a.4, 31b.7, 32a.13, 32b.2, 33b.3, 35a.5, 36a.14, 36b.2, 37b.9, 38a.3, 42a.2, 47a.10, 47a.11, 47b.1, 52a.11, 54a.10, 54b.11, 57a.10, 57b.11, 60a.7, 64b.13, 64b.14, 67a.4

birḳaçı birkaçı
b.+nun 28a.3

bir kezden bütünüyle
b. 6a.6, 14b.7, 36b.6, 57b.5, 61b.5, 62b.6

birle ile
b. 2b.2, 3a.5, 6a.7, 6b.11, 7a.5, 7a.5, 7a.6, 7a.12, 7b.9, 9b.8, 10a.1, 10a.12, 11b.6, 13b.1, 15a.11, 15a.14, 16b.12, 17a.4, 19b.6, 19b.11, 20a.14, 21a.11, 21b.2, 21b.4, 22a.6, 22a.7, 22b.1, 22b.2, 24b.2, 24b.3, 26a.6, 28a.11, 29a.7, 32b.1, 32b.2, 32b.3, 32b.9, 34a.8, 34a.11, 34b.10, 34b.10, 36a.5, 36a.13, 36b.7, 36b.13, 36b.13, 36b.14, 37a.3, 37a.12, 37b.11, 39b.11, 39b.14, 40a.13, 40a.14, 40b.9, 40b.12, 43a.14, 43b.11, 45a.11, 45a.12, 47b.14, 48b.2, 48b.12, 48b.13, 49a.0l, 49a.11, 49b.12, 50b.3, 50b.4, 51b.4, 51b.14, 52a.3, 52a.12, 53a.8, 55a.1, 55a.11, 57b.3, 58a.8, 58b.11, 58b.13, 60b.7, 61b.3, 64a.7, 64b.14, 65a.1, 65a.12, 65a.12, 68a.11, 68b.1, 69a.4, 69b.1, 69b.4, 69b.13

birlik birlik
b.+in 48b.10

bīsermāye Far. sermayesiz
b. 30b.2

bisle- 1. beslemek
b.-di 3b.13, 60b.7
b.-mez 38b.5
b.-r 20b.10
b.-yem 32a.12
2. büyütmek
b.-yüb 62a.3

bilsen- büyütülmek
b.-miş 60a.3

bismillāhi Ar. Allah'ın ismiyle
b. 16b.4, 36a.1

biş beş
b. 9a.7, 31a.10, 68b.1, 69a.10

bişik beşik
b. 10a.1

bişinci beşinci
b. 26a.7, 65a.2, 68b.12

bīşümār Far. sayısız
b. 66b.8

bişür- pişirmek

b.-di 53b.11
bit- bitki yetişmek
b.-er 41a.5
b.-üb 61b.11
biter beter, daha kötü
b. 55a.11
b.+dür 27a.9
biti mektup
b. 50a.1, 50a.1
b.+sin 7a.9
^{c}**amel bitisi** amel defteri 7a.9
bitün bütün
b. 18b.5, 44b.10
bitür- 1. halletmek
b.-esin 67a.4
b.-evüm 49b.4
b.-ürdi 38b.1
işin bitür- ihtiyacını gidermek, sıkıntısını gidermek 38b.1
işin bitür- öldürmek 49b.3
2. elde etmek
b.-e 22a.4
bīvefā Far. vefasız
b.+dur 33a.10
biyābān Far. çöl
b. 9a.7, 9a.12
b.+da 9a.8
biz bez
b.+in 68b.10
biz biz
b. 3a.7, 4a.3, 8b.13, 19a.14, 19b.2, 19b.5, 19b.5, 19b.13, 21a.13, 22b.2, 23b.5, 30a.10, 30a.12, 30a.14, 30b.1, 32b.3, 32b.11, 43a.14, 45a.2, 45a.5, 45b.10, 47b.8, 48a.12, 48a.13, 48b.12, 49b.13, 50b.11, 50b.14, 54a.4, 56a.8, 57b.7, 62a.4, 62b.13, 64b.8, 65b.7, 67a.11, 67a.11, 68b.9, 68b.9
b.+den 10a.3, 18b.13, 19b.13, 23b.5, 34a.9, 43b.8, 45a.3
b.+din 40a.5, 50b.13
b.+e 2b.6, 6a.13, 7a.1, 19a.7, 19a.8, 24a.10, 29a.6, 29a.6, 30b.8, 36a.10, 39b.1, 44b.14, 62a.8, 62b.2, 62b.5, 62b.11, 62b.14, 63b.4, 63b.7
b.+i 9b.3, 16a.10, 29a.6, 37a.2, 38a.5, 38a.9, 43b.4, 52a.8, 56a.8, 63a.1, 65b.2, 65b.9
b.+üm 6b.13, 10b.7, 14b.4, 15b.3, 16a.11, 19a.7, 19b.3, 19b.13, 20b.12, 23b.1, 30a.13, 31b.8, 38a.3, 38a.9, 38a.9, 38b.11, 39a.7, 39a.7, 39a.14, 39a.14, 39a.14, 40a.11, 43a.13, 43b.6, 43b.11, 44b.14, 44b.14, 45a.3, 45a.4, 45b.11, 46a.1, 46b.4, 47b.4, 48a.4, 48b.1, 48b.1, 50a.12, 57b.6, 61a.10, 62a.6, 62b.1, 62b.11, 63b.7, 65b.9
b.+ümile 30a.13, 39b.2, 43b.6, 43b.8
b.+ümle 16a.9, 47b.12, 53b.1
boġ Far. bohça
b. 64a.11
boġ- boğmak
b.-aydı 29a.3
boġazla- boğazlamak
b.-dı 16a.7
b.-yub 28a.4
boġazlat- boğazlatmak
b.-ursam 27b.12
bol bol
b. 40b.8, 62b.13
borç borç
b. 48b.6
bostān Far. bahçe
b.+a 9b.5, 68a.8
boş boş
b. 16a.2, 41b.12, 53b.13
boyacı boyacı
b.+sı 63b.10
boyan- 1. boyanmak
b.-ub 66a.5
2. bulaşmak
b.-mışuz 62a.10
3. dalmak
b.-ub 22a.10

ġaflet uyḳusuna boyan- çok derin uyumak 22a.10
boyın boyun
b. 55b.12
b.+ı (b. bela çemberinde komak) 11a.6
b.+ın 63b.3
b.+ına 7a.9, 9a.6, 49a.6, 49b.4, 59a.8
b.+ında 11a.4
b.+uma 10b.10
b.+umuza 45b.11
b.+unuz 50a.13
boyun boyun
b. 14b.4, 40b.13, 43b.9, 47a.4, 56a.10, 64b.14
b.+larına 36b.12, 51a.6
boynın burnıdan getür- öldürmek 50a.13
boynuna dak- boynuna almak, borç olarak üstlenmek 10b.10
boyun vir- razı olmak 43b.9, 47a.4
boyun dut- teşebbüs etmek 11a.4, 14b.14
boz- 1. yıkmak
b.-ar 18a.5
2. geleneğe aykırı hareket etmek
b.-ub 48b.3
ʿādet boz- geleneğe aykırı hareket etmek 48b.3
bozıl- bozulmak
b.-ur 58b.3
bozıl- dostluk bitmek
b.-ub 13b.14
bölük bölük
b. 37b.1
böyle böyle
b. 4a.3, 19a.5, 28b.12, 33a.6, 33a.13, 38a.5, 57b.12, 64b.3, 66a.8
b.+yidügün 6a.6
bu bu
b. 2a.8, 2a.10, 2a.13, 2b.7, 2b.9, 2b.9, 2b.12, 3a.12, 3b.4, 3b.9, 4a.6, 6a.6, 6a.8, 6b.7, 6b.9, 7a.2, 7a.7, 7a.10, 7a.13, 7a.13, 8a.5, 8a.10, 8a.11, 8b.9, 8b.14, 9a.4, 9a.6, 9a.9, 9a.10, 9a.11, 9a.11, 9a.13, 9a.13, 9a.13, 9a.14, 9b.1, 9b.7, 9b.10, 10a.5, 10a.10, 10a.12, 10b.3, 10b.9, 10b.9, 10b.9, 11a.2, 11a.7, 11b.5, 11b.7, 11b.10, 11b.13, 12a.2, 12a.3, 12a.9, 12a.11, 12a.14, 12a.14, 12b.3, 12b.14, 13a.1, 13a.8, 13a.12, 13a.14, 13b.1, 13b.2, 13b.4, 13b.12, 13b.12, 13b.13, 14a.3, 14a.4, 14a.5, 14a.5, 14a.8, 14a.10, 14a.11, 14b.6, 14b.11, 15a.4, 15a.5, 15a.13, 15a.14, 15b.2, 15b.6, 15b.8, 15b.10, 15b.13, 15b.14, 16a.5, 16a.6, 16a.7, 16a.10, 16b.1, 16b.2, 16b.5, 16b.7, 16b.8, 16b.8, 16b.8, 16b.9, 17a.4, 17a.10, 17a.10, 18a.4, 18a.9, 18b.1, 18b.11, 19a.6, 19a.7, 19a.8, 19a.9, 19a.10, 19a.10, 19a.12, 19a.14, 19b.12, 20a.1, 20a.5, 20a.8, 20b.2, 20b.6, 20b.7, 20b.8, 21a.8, 21a.13, 21b.10, 21b.11, 22a.4, 22a.6, 22a.6, 22a.8, 22a.9, 22a.14, 22b.1, 22b.2, 22b.2, 22b.11, 22b.11, 23a.1, 23a.6, 23a.7, 23a.10, 23a.11, 23a.14, 23b.2, 23b.3, 23b.3, 23b.5, 23b.7, 24a.3, 24a.7, 24b.1, 24b.5, 25a.4, 25a.10, 25a.11, 25a.12, 26a.11, 26a.11, 26a.13, 26b.3, 26b.3, 26b.10, 27a.8, 27a.11, 27a.13, 27a.14, 27a.14, 27b.1, 27b.8, 28a.2, 28a.7, 28a.8, 28a.13, 28b.2, 28b.3, 28b.4, 28b.4, 28b.5, 28b.7, 29a.5, 29a.11, 29a.14, 29b.14, 30a.9, 30b.1, 30b.2, 30b.4, 30b.13, 30b.14, 31a.1, 31a.1, 31a.3, 31a.4,

b.+nun 6a.10, 6a.12, 10b.6, 11a.4, 11a.4, 11a.6, 11b.4, 11b.8, 12b.4, 13b.3, 13b.10, 14b.11, 14b.12, 16b.5, 16b.10, 17b.5, 24a.14, 26b.4, 29a.11, 32a.1, 32a.2, 32a.10, 33a.12, 33b.1, 33b.5, 33b.11, 35b.6, 35b.8, 35b.8, 36a.3, 36a.10, 40a.4, 43b.5, 44a.7, 46b.10, 47a.6, 48a.1, 49b.12, 54a.1, 54b.1, 54b.6, 54b.11, 55a.3, 55a.6, 55b.12, 55b.14, 56a.5, 58b.13, 59a.10, 59a.11, 59a.12, 60a.10, 64b.3
b.+nunıla 6a.11, 64a.1
b.+nunla 64a.3

bu güni yarına ḳoy- şimdi yapacağı şeyi geciktirmek 6a.8

bucaḳ bucak, köşe
b.+da 14a.3
b.+ı (derincegi b.) 17a.5
b.+ına 65b.3
b.+ında 13a.12, 65b.2
b.+ından 46a.13

buçuḳ buçuk
b. 16a.5

budaḳ budak
b.+ın 63a.6
b.+ıyıdı 26a.9
b.+ları 34b.8

buġday buğday
b. 34b.11

buḫl Ar. cimrilik
b. 20b.4
b.+ı (b. Kethudalık sanman) 7b.4

buḫl it- cimrilik yapmak 20b.4

Buhte Nasr kişi adı
b. 69b.3, 69b.4

buḳʿa Ar. toprak
b.+ı (onun b.) 6b.13

bul- 1. bulmak
b.-a 21b.5, 29b.9, 40b.11, 44a.7, 44a.7, 46b.10
b.-alar 42a.2, 43b.3
b.-am 14a.6, 18a.1, 20a.6, 52b.14, 52b.14, 61a.6
b.-asın 15a.12, 61a.5
b.-avuz 62b.7
b.-dı 12b.10, 13a.7, 14b.10, 22b.2, 28b.8, 32b.14, 42b.1, 49b.9, 57b.8
b.-dılar 18a.12, 43a.11
b.-dıyıdı 42a.13
b.-dugı 8b.6, 42a.14
b.-duk 60b.1
b.-dukları 50b.6
b.-dular 23a.12
b.-dum 15a.6, 27a.12, 28a.8, 35b.1, 45b.7, 45b.7, 54a.6
b.-dun 16a.6
b.-ıcak 6a.14, 18a.11
b.-maga 6b.4, 25b.5, 30b.7
b.-madı 35a.6, 43b.14, 47b.13, 56a.14, 60b.4, 63a.4
b.-madugı 42a.14, 42a.14, 42b.1
b.-maya 53b.9
b.-mayalar 16a.1
b.-mayıcak 30b.7
b.-mayınca 33b.12, 67b.12
b.-mayub 9a.10
b.-maz 26a.5
b.-mazsın 30a.4
b.-mışuz 57b.8
b.-ub 9b.3, 11b.5, 30a.1, 30b.8, 48b.13, 64a.4
b.-un 16a.11
b.-ur 25a.6, 59b.14
b.-urdı 35a.5
b.-ursa 37a.12, 68a.4
b.-ursan 42b.9

cezāsın bul- hak ettiğini bulmak 18a.11

dirlik bul- rahat etmek 21b.5

fāʾide bul- yarar sağlamak 15a.12

furṣat bul- fırsat bulmak 27a.12, 52b.6, 54a.6

gafil bul- gafil yakalamak 64a.4

gökde istedügin yirde bul- aradığı fırsatı bulmak 14b.10
göŋlinde yir bulma- dikkate almamak, hesaba katmamak 43b.14
halavetin bul- tadını almak 40b.11
ḫalāṣ bul- kurtulmak 28b.8
itdügin bul- ettiğini bulmak, yaptığı kötülüğün cezasını görmek 33b.12
meded bul- yardım bulmak 9a.10
menfa ᶜat bul- faydalanmak 45b.7
nuṣret bul- yardım görmek 22b.2
ḳatında yir bul- yanında makam sahibi olmak 11a.5
rāḥat bul- rahatlamak 46b.10
ẓafer bul- üstün gelmek 23a.12, 42b.9, 8b.13
ṣalavāt bul- A.+T. şifa bulmak
2. görmek
b.-dugı 67b.13
b.-ursa 67b.13
3. yakalamak
b.-ub 64a.5

bulanuḳ bulanık
b.+ın 16a.5

bulıd bulut
b. 31a.5

bulıma- bulamamak
b.-dı 20b.5, 27b.10
b.-dum 16a.5
b.-zam 2b.10, 20b.5

bulın- 1. bulunmak
b.-a 28a.4
b.-maya 27b.13
2. hizmet etmek
b.-ub 36a.4
3. ödüllendirilmek
b.-ur 3b.10
4. varolmak
b.-a 15a.2, 16b.10, 20b.1, 55a.6
b.-avuz 32b.12
b.-madı 2b.3, 49a.5
b.-masa 13b.5
b.-ur 14a.10, 17b.3
b.-maya 42b.12
b.-maz 9a.8, 37a.9, 41b.11

bulut bulut
b. 42b.14
b.+lar 44a.9

bun sıkıntı
b. 11a.7, 32b.12

buŋal- bunalmak, sıkılmak
b.-avuz 46a.8

bunca bunca bu kadar
b. 2a.12, 8b.14, 20b.10, 23b.11, 27a.8, 52b.8, 55b.12, 57a.12, 61a.9
b.+dan 14a.14, 49a.10

buncılayın bunun gibi
b. 55a.6

bunda burada
b. 2a.6, 8a.11

buraḳ- bırakmak
b.-urlarımış 13b.6

burc burç, hareketsiz yıldızlar kümesi
b.+dadur 45b.4
b.+ından 27b.2

burc-ı sabit sabit yıldız
b.+deyiken 45a.13

burın burun
b. 29a.4
b.+ı (b.virdi) 29a.3
b.+ına 7b.2
b.+ında 8a.4
b.+undan 35a.8
b.+unuzdan 50a.13

busu pusu, tuzak
b. 43b.9
b.+sın 31a.14
b.+ya 37a.14
busu eyle- pusu kurmak 43b.9
busu aç- pusu kurmak 31a. 14
busuya dur- pusuya yatmak 37a.14

buy- üşümek
b.-mış 8a.2
buyruḳ buyruk, emir
b. 60b.3
b.+ı (şer b.) 37a.4
b.+ı (Tenri b.) 69a.2
b.+ın 65a.1, 65a.1
b.+ına 16b.12
b.+ınca 67b.1
b.+ından 40b.14, 57a.12, 69a.1
b.+uma 58b.1
b.+una 30b.4, 64b.12
b.+unda 34a.8
buyruġına muṭī emrine boyun eğmiş 16b.12, 30b.4
buyruġından ṭaşra olma- sözünden çıkmamak 40b.14
buyrugunda ol- emrine boyun eğmek 34a.8
buyur- 1. emretmek
b. 9a.14
b.-a 65a.5
b.-asız 36a.8
b.-dı 17a.8, 23a.9, 37b.7, 38b.6, 38b.6, 38b.7, 43b.5, 50b.7, 50b.7, 50b.11, 52a.11, 52b.9, 54a.8, 54a.10, 55a.6, 55b.4, 57b.1, 59b.7, 60a.13, 64b.12, 67a.12, 67a.14, 69b.14
b.-dılar 48a.8
b.-du 11b.11
b.-dugı 52a.4
b.-dun 35b.14
b.-sun 69a.14
b.-ur 6b.10, 18b.9, 20a.10, 21b.12, 27a.11, 32b.11, 32b.13, 64a.14, 67b.6, 67b.10, 68b.2, 68b.3, 68b.7
b.-ursın 9a.14
2. anlatmak
b.-dı 19b.4
b.-dun 65a.8
b.-un 7b.11, 8a.12
Buzurcımihr kişi adı
b. 23a.5, 27b.5
b.+di 42a.5
b.+ile 23a.3
bükil- bükülmek
b.-üb 21b.13, 32b.14
bili bükil- beli bükülmek, çaresiz kalmak 21b.13
bülbül bülbül
b. 34a.5, 39a.1, 66a.5
bünyāẕ Far. temel esas
b. 39a.8
b.+dur 68a.7
b.+ı (onun b.) 31a.5
b.+ın 8a.10, 19b.6, 38b.9, 63b.14
b.+ında 32a.7
b.+umuz 45b.12
bütün bütün
b. 16a.12, 55b.5, 60a.12
ᶜahdi bütin sözüne sadık 55b.5
bütünlik bütünlük
b.+inden 32b.10
büyü- büyümek
b.-di 12b.1
büyük büyük
b. 23b.7, 40a.5, 40b.6, 51a.1, 56a.2, 59b.2
b.+dür 48b.8
büyüklik büyüklük
b.+ine 50a.11
büzil- korkuyla sinmek
b.-di 33b.7
ṭurdıġı yirde büzil- olduğu yerde kalmak 33b.7
cāfī Ar. cefa, eziyet eden
c. 43b.1
cāh Ar. rütbe, makam
c. 43b.4, 61a.5, 63b.4
cāh ve manṣıba ir- mevki ve makam elde etmek 43b.4
cāhil Ar. cahil, bilmeyen
c. 6b.2, 54a.9, 57b.14
c.+ler 62a.12
c.+leründür 26b.11
cān Far. can, ruh

c. 2a.6, 9b.10, 18b.11, 18b.11, 19a.13, 19a.13, 33b.4, 34a.8, 34b.3, 36b.14, 39a.12, 40a.6, 43b.14, 45a.11, 48a.1, 59a.5, 59a.8, 65b.8, 67b.4
c.+ı (anlarun c.) 25a.1, 25a.4
c.+ı (anun c.) 28a.14, 49a.8
c.+ı (c. tamarından) 49b.11
c.+ı (kardaşınun c.) 12b.3
c.+ı (kişinün c.) 19a.14
c.+ı (onun c.) 12b.8
c.+ına 39a.3
c.+lar 2b.2
c.+ları 50b.4
c.+larumuz 65b.6
c.+larun 25a.10
c.+um 29b.12, 58b.8, 67a.4
c.+um (ey canım kardeş) 18b.13
c.+uma 39b.10
c.+umuz 10a.13
c.+umuza 19b.13
c.+una 46a.5
c.+unuz 57a.6
cān ḳulaġın aç- dikkatli bir şekilde dinlemeye hazırlanmak 9b.10
cān ḳulaġıyla işit- dikkatle dinlemek (34b.3)
cān u göŋül ḳar- gönülden kabul etmek 18b.11
cān u dil birle canı gönülden 36b.14
cāna ir- cana değmek, çok hoşlanmak 39b.10
cān baş oyna- hayatını tehlikeye atmak 48a.1
cān-ı dimāġına sin- ruhuna işlemek 12b.3
cānına ḳoy- ruhuna işlemek 39a.3

cānavar Far. hayvan
c. 30b.5, 36a.2, 38a.1, 40a.5, 40a.11, 40b.2, 46a.14, 47b.10, 50b.2, 51a.3, 52a.2, 52a.2, 53a.9, 56b.14, 57a.11, 62b.12
c.+a 11a.4, 35b.11
c.+dan 52a.8, 68a.4
c.+dur 40a.7
c.+ı (c. mücrim bilse) 58a.12
c.+lar 37b.6, 37b.12, 39a.10, 40b.1, 50b.10, 50b.11, 51a.2, 51a.6, 54b.3, 61b.11
c.+lara 56b.10
c.+lardan 12b.9, 30b.3, 37a.2
c.+larına 36b.12

cānavarcuḳ hayvancık
c.+lar 26a.11

cān-ı müşahhaş somutlaşmış ruh
c.+dur 66a.12

cānlan- bebek için ruh sahibi olmak
c.-a 9b.13

cārī Ar. geçer
c. 38b.10
cari ol- geçerli olmak 38b.10

Cāẕu hayvan adı
c. 59b.9, 60a.2
c.+yıdı 59b.8

Cebrāil Cebrail meleği
c. 69b.1

cefā Ar. cefa, eziyet
c. 59a.14
c.+ya 55b.7

cehd Ar. azim, gayret, çaba
c. 9a.11, 19b.2, 29b.4, 37a.12
cehd eyle- 9a.11, 29b.4

cehl Ar. cehalet, bilgisizlik
c. 26a.5, 63a.1
c.+e 26b.11, 27b.13
c.+in 20a.7
c.+ümüzden 21a.14
c.+ün 24a.3
cehle mensub ol- cahillerden olmak 26b.11

cehlet Ar. cehalet, bilgisizlik
c.+den 10b.10

celle celaluhu şanı, yüceliği artsın

c. 7b.6
c. 7b.6

celve Ar. cilve, naz, gösteriş
c. 20a.3, 34a.4, 39b.6, 61a.3
celve it- gösteriş yapmak 39b.6

cem[c] Ar. toplanma
c. 7a.13, 9b.4, 14b.4, 24b.3, 24b.7, 29a.5, 38a.8, 41a.5, 44a.1, 44b.9, 49b.5, 67a.5, 68b.12
cem[c] **ol-** toplanmak 24b.3, 24b.7
cem[c] **eyle-** toplamak 7a.13, 9b.4, 29a.5 44a.1, 61a.5
cem[c] it- toplamak 14b.4, 44b9

cemāl Ar. yüz güzelliği
c.+i (c. nakşın) 17a.2
c.+i (c. temaşasına) 17a.3
c.+inden 61a.9
c.+ün 65b.8
c.+ünüzi 2a.14

cemi[c] **iyyet** Ar. topluluk
c. 31a.6
c.+lerde 20a.6

cenābet Ar. cünüplük, guslü gerektiren durum
c.+den 27b.8

cenāb-ı yöre şerefli huzur
c. 58a.9

cengī Far. savaşçı
c. 46a.9

cenk Far. savaş
c. 22b.14, 43b.11, 44b.10, 45a.1, 46a.7, 47b.13, 48b.8, 50b.3
c.+e 46a.8
cenk it- savaşmak 43b.11, 47b13, 50b.3

cenkcūy Far. savaşcı
c. 47b.10

cerāhat Ar. yara
c.+ların 48a.14

cevāb Ar. cevap, karşılık
c. 8b.2, 14a.11, 16a.12, 19b.7, 23a.11, 24a.11, 24b.4, 24b.5, 27b.13, 38a.6, 42a.11, 48b.4, 50b.1, 57a.3, 67a.11
c.+ı (bunun c.) 43b.5
c.+ın 23a.12
cevāb vir- cevap vermek 14a.11, 19b.7, 23a.11, 24b.4, 27b.13, 42a.11, 50b.1

cevāhir Ar. cevherler, kıymetli taşlar
c. 8b.9
c.+inde 20b.8

cevher Ar. 1. cevher, kıymetli taş
c. 20b.9
c.+e 25a.4
2. öz, maya
c.+i (ademoglanı c.) 20b.9
c.+i (anlarun c.) 24b.11

cevr Ar. cefa, eziyet
c. 34a.11, 39b.13
c.+e 34b.4, 62a.10
c.+i (anun c.) 41b.10
cevr it- kötü davranmak 34a.11

cevşen Far. zırh
c.+inden 44a.9

Ceyhun nehir adı
c.+a 14b.4

cezā Ar. ceza, karşılık
c.+sı 61b.5
cezāsın bul- hak ettiğini bulmak 18a.11

cibillī Ar. yaratılıştan gelen
c. 53a.11, 55b.10

cid Ar. kararlılık, ciddiyet
c. 51b.10

ciger Far. ciğer
c. 14b.11, 34a.7, 60b.13
c.+dür 25a.5
c.+i (anun c.) 21b.6, 66b.13
c.+i (kişinün c.) 62a.9
c.+i (ördek c.) 14a.5
c.+in 14b.10
c.+lerin 48a.9, 62a.1
c.+üm 64a.5

c.+ümüz 12b.14
cigeri yan- çok üzülmek 12b.14
cigeri yan- susamak 21b.6
ciger köşe ciğer köşesi, sevgili evlat
c.+yile 61a.3, 14b.11, 34a.7
cigersüz ciğersiz
c. 62a.8, 62a.9
cihān Far. cihan, alem, dünya
c. 11a.11, 16a.4, 17a.10, 17a.10, 19a.8, 24b.6, 24b.6, 25a.8, 35b.4, 39b.4, 41a.3, 42a.13, 43a.10, 43a.10, 51b.9, 63a.3, 66b.1
c.+a 63b.5
c.+da 8a.10, 17a.13, 40a.2, 43a.8, 45a.6
c.+dan 7a.1, 7a.10, 24a.9, 62a.4
c.+ı (c. geşt itmiş) 13a.10
c.+ı (c. görmek) 42a.5
c.+ı (c. imaret kılmaga) 67a.6
c.+ı (c. karanu kıldı) 42a.10
c.+ı (c. saklamışlardur) 38b.9
c.+ı (c. yaradan) 24b.6, 24b.12
c.+ı (c. yokdan var eyledi) 24b.13
c.+un 8a.10, 17b.13, 23b.13, 31a.3, 33a.4
cihān aḥvālin gör- tecrübe sahibi olmak 16a.4
cihān görmiş görmüş geçirmiş 11a.11, 39b.4, 41a.3
cihānı ḳaranu kıl- dünyayı başına dar etmek, sıkıntıya sokmak 42a.10
cihānuŋ acısın ṭatlusın dat- iyi ve kötü günler yaşamak 33a.4
cihāndār Far. hükümdar, padişah
c.+lar 38b.8
c.+lardan 41b.14
cihet Ar. yön
c.+inden 57b.5, 58b.7

cins Ar. cins, tür
c.+ine 44b.12
cinsiyyet Ar. bir cins ile ilgili olma
c. 30a.13, 43b.8
cömerd Far. cömert, eli açık
c. 7b.5, 19b.11, 20a.12
cömerd ol- cömert olmak 19b.11
cömerdlıḳ cömertlik, eli açıklık
c. 7b.4
cüvanmerd Far. asil, soylu
c. 64a.6
cülāh Far. örümcek
c. 53b.3, 53b.10, 54a.9, 54a.13, 54b.4, 54b.6, 54b.10, 55a.5, 55a.7, 55b.2, 55b.4
c.+em 54a.9
c.+ı (c. kıgırdılar) 54b.10
c.+ile 53b.2
cümle Ar. bütün, hepsi
c. 8b.8, 13a.13, 15b.10, 20b.8, 30a.9, 43a.12, 47b.10, 50b.8, 55b.2, 61b.13, 64b.14, 67a.3
c.+si 9a.9, 41b.8
cünbiş Far. hareket
c. 25a.6
c.+i.dür 25a.6
cür'et Far. cüret, cesaret
c. 23b.8, 43a.1
cür'et it- cesaret etmek 43a.1
cür'et ḳademin ilerü baş- cesaret etmek 23b.8
cürm Ar. cürüm, suç
c.+ümden 55a.12
çabük Far. çabuk, hızlı
ç. 28a.7, 37a.13, 46a.14, 50a.5
çabük-süvār Far. iyi at süren
ç. 46a.11
çaġır- çağırmak
ç.-dı 10b.7, 13b.10, 35a.6, 35b.10, 52a.8, 52b.2, 59a.13, 59b.4
ç.-dılar 15b.13
çaġır- helakedici çığlık koparmak
ç.-dı 69b.2

çaġırış- çağırışmak
ç.-dılar 19a.6
çaḳal çakal
ç. 2a.3, 2a.7, 2a.8, 2b.5, 2b.8, 2b.10, 2b.12, 2b.13, 6a.1, 6a.4, 6a.7, 6a.11, 6a.12, 6b.3, 6b.6, 6b.7, 26a.9, 26a.14, 50b.10, 55a.3
ç.+a 6b.5
ç.+ı (ç. bırakdı) 2a.4
ç.+un 2a.1
çal- hızlıca kapıp kaçmak
ç.-ub 11a.2
çal- kesmek üzere sürmek
ç.-alar 11a.4
çalab Tanrı
ç. 10a.7
ç.+un 12b.11
çalış savaş, vuruşma
ç. 43a.6
çalu çalı
ç. 46b.2
çanaḳ çanak, kap
ç.+a 30a.6
ç.+dan 30a.7
ç.+ı (ç.yuya) 30a.7
ç.+ın 30a.6, 48a.9
çar çarşaf
ç.+ın 53b.11
çāre Far. çare
ç. 2b.9, 3a.5, 9a.9, 21b.14, 33b.12, 43a.14, 43b.2, 44a.6, 44a.7, 47a.3, 47a.5, 47a.5, 48a.11, 55b.14, 56a.14, 58b.10, 61a.1, 63a.10
ç.+si 44b.8
ç.+sin 26a.12
çāre iste- çare aramak 9a.9
çāre kıl- çare bulmak 3a.5, 48a.11
çaresüz ol- çaresiz, aciz kalmak 3b.1
çāre sal- çaresini söylemek 47a.5
çaşnī Far. çeşni, lezzet
ç. 43b.13
çatla- çatlamak
ç.-r 22b.6
çaylaḳ çaylak, yırtıcı bir kuş
ç. 11a.2
ç.+a 10b.4
çehān Far. çok
ç. 32a.8
çehān vaḳtdan berü uzun zamandan beri 32a.8
çehre Far. çehre, yüz
ç.+nden 30b.3
ç.+si 51a.13
ç.+sinde 7a.6, 9a.2
çek- 1. çekmek
ç.-di 52b.4, 60a.7, 60b.10
ç.-düm 57a.12
ç.-e 25b.12, 65a.5
ç.-em 57b.10
ç.-er 49a.3, 59a.8
ç.-miş 52b.1
ç.-üb 21b.9, 35b.12, 52b.3, 63a.14
ç.-ün 52a.8
başın feragat yakasına çek- dinlenmek 21b.9
el çek- karışmamak 52a.8
ġayret çek- gayretlenmek, çoşmak 22a.5
intiḳam çek- intikam almak 49a.9
yoḳaru çek– mertebesini arttırmak 65a.5
2. giymek
ç.-er 63b.6
3. katetmek
ç.-üb 65a.9
4. katlanmak
ç.-em 29a.11
ç.-en 42a.3
zaḥmet çek- sıkıntıya katlanmak 29a.11, 42a.3
5. kuşanmak
ç.-üb 66a.3
6. toplamak
ç.-üb 42b.7, 22a.5, 49a.9

leşker çek- asker toplamak 42b.7
çekin- çırpınmak
ç.-di 29b.5
ç.-i 10b.6
çekini gör- çırpınmaya başlamak 10b.6
çekin- utanmak
ç.-di 60a.8, 60a.9
çekiş- çekişmek, mücadele etmek
ç.-meden 23b.4
çeltük çeltik, pirinç
ç. 3b.4, 3b.6
çember Far. çember, halka
ç.+inde 11a.6
çemen çimen, yeşillik
ç.+ler 40b.8
ç.+leri 63b.13
çemenzār çimenlik
ç.+da 63b.11
çenber Far. çember
ç.+i (ecelç.) 49a.6
çeng Far. kanuna benzer, dik tutularak çalınan saz
ç. 32b.14
çengāl Far. 1.çengel
ç.+ine 49a.7, 56a.9, 57b.10, 58b.5, 63a.1
2. pençe
ç.+in 64a.6
ç.+inden 41b.9, 62a.5, 62a.6
ç.+ine 62a.5, 62b.10
çengel Far. çengel
ç.+inden 10b.9
çengī Far. çalgıcı
ç. 39a.1
çepel kirli, pis
ç. 29a.12
çerāgāh Far. mera, otlak
ç.+ı (vilayyetün ç.) 44b.1
çerb Far. yağlı
ç. 6a.12, 15b.5
ç.+idi 15b.5
çerh Far. felek
c. 63a.6

çeri asker, ordu
ç. 24a.6, 30b.1, 34a.2, 41b.12, 42b.10, 42b.13, 44a.1, 44b.9, 46a.2, 46b.4, 48b.9, 69b.2
ç.+müz 43a.13, 43b.11, 48a.4
ç.+ni 46b.4
ç.+si 43b.2, 51a.7
ç.+sin 46a.9
ç.+sine 65b.4
ç.+ünde 50b.4
ç.+ye 46b.4, 52a.7
ç.+yi 50b.10
ç.+yile 41b.11, 42b.12, 52a.6, 69a.3
çeşme çeşme
ç.+si 66b.3
çeşm-i zaḫm eziyet, sıkıntı ortası
ç. 11a.6
çetük kedi
ç. 32a.5, 32b.2, 32b.3, 32b.8, 32b.13, 32b.14, 33a.3, 33a.7, 33a.7, 33a.14, 33b.4, 33b.7, 33b.8, 46a.13, 46b.2, 46b.4
ç.+i (anun ç.) 32a.7
ç.+i (ç. aldı) 46b.1
ç.+ün 32a.9, 33a.3
çevgan Far. ucu eğri deynek, baston
ç.+ı (fesahat ç.) 58b.13
çevre çevre, etraf
ç. 2b.10, 9b.2, 10b.6, 12b.4, 19a.9, 21b.7, 29b.9, 30a.5, 30b.6, 32a.8, 47b.7, 50b.12, 50b.12
ç.+den 12b.13, 17a.4, 29b.7, 31a.14, 34a.7, 39a.10, 40b.1, 43b.12, 43b.14
ç.+sinde 29a.13
ç.+sine 43b.8
çık- 1. çıkmak
ç. 51a.9
ç.-a 20a.4, 42a.3, 56b.3
ç.-acagın 43a.14
ç.-acak 41b.6, 56a.3
ç.-an 39b.6
ç.-ar 41a.12, 64b.10
ç.-dı 20a.1, 20b.3, 59b.3, 69a.2
ç.-madı 16a.12, 20a.1

ç.-tı 29b.9
ç.-tılar 27a.14
ç.-ub 36b.8
başa çıḳ- baş etmek, üstesinden gelmek 20a.1
elden çıḳ- kaybetmek 41a.11, 42a.3
göŋlinden çıḳ- aklından çıkmak, unutmak 20a.4
ḳarşu çıḳ- karşılamak 36b.8
2. açılmak
ç.-ub 44a.14
3. denizden karaya varmak
ç.-dı 8b.6
4. denk gelmek
ç.-sa 45a.10
5. etki alanından çıkmak
ç.-dugı 27b.2
ç.-mayınca 27b.4
6. fırlamak
ç.-an 29b.5
7. gitmek
ç.-ayın 2b.4
ç.-dı 12b.5, 15a.5, 67a.9, 69b.11
ç.-dılar 18a.10
ç.-mışdı 52a.6, 52a.10
8. kurtulmak
ç.-ub 42b.12
9. ortaya çıkmak
ç.-ardı 8a.1
10. rastlamak
ç.-a 51b.6, 56a.13
ç.-dı 64b.2
11. tırmanmak
ç.-a 62a.12
ç.-dı 56a.14
ç.-ub 12b.10
ç.-ubdurur 13a.2
12. vaki olmak
ç.-dı 8b.5, 22b.10
13. yerinden kopmak
ç.-mış 13a.5
14. yükselmek
ç.-ar 2b.11

çıḳama- 1.baş edememek
ç.-yıcak 21b.1
2. kurtulamamak
ç.-yasın 33a.14

çıḳar- 1. çıkarmak
ç. 56b.5
ç.-alar 41b.10
ç.-asın 55a.14
ç.-ayın 6a.12
ç.-dı 21a.12, 35b.9, 68b.10
ç.-dılar 33a.6, 52a.11
ç.-mak 62a.14
ç.-mış 54a.13
ç.-ub 16a.8, 23b.11, 45a.2, 49b.6, 51a.6, 66a.7
başdan çıḳar- kandırmak 6a.12
ad çıḳar- ün salmak, şöhret kazanmak 45a.2
yoldan çıḳar- yoldan çıkarmak 23b.11
2. elde etmek
ç.-am 29a.11
3. kurtarmak
ç.-dı 13a.14
4. sürgün etmek
ç.-alar 12b.4
5. yerinden koparmak
ç.-a 56a.6, 56a.7
ç.-ayım 56a.5
ç.-dı 12b.6

çıḳış- baş etmek
ç.-am 22a.6, 22b.1

çıŋra- çınlamak, çıngırak çalmak
ç.-dı 38b.4

çıŋragu çıngırak
ç.+lar 38a.13, 38b.4

çıraġ Far. 1. mum
ç. 68a.2
ç.+ısın 36a.12
2. evlat
ç.+ı (ç. alub) 42a.10

çiçek çiçek
ç.+ler 6a.6, 51b.4, 68a.9
ç.+leriyile 68a.10

çift 1. eş, karı koca
ç. 14a.2, 14a.6, 21a.5, 34a.6, 34a.10, 49a.0l, 61b.12
ç.+i (kendi ç.) 60b.11
ç.+inden 14a.1
ç.+üm 65b.4, 66b.13
çift ol- eş olmak 34a.6
2. çift, ekin
ç. 21a.5

Çin yer adı
ç. 17a.2

çirkin çirkin
ç. 29a.14, 52a.8, 52a.10

çivit çivit rengi, mavinin bir tonu
ç. 63b.10

çoban çoban
ç. 18b.8, 31a.7, 31a.9, 31a.13

çoḳ çok
ç. 3b.7, 8a.13, 8a.14, 8b.1, 9b.2, 14a.9, 15a.5, 15a.8, 15b.4, 16a.4, 17a.7, 17a.7, 17a.14, 18a.8, 18a.8, 18a.10, 18b.5, 18b.6, 19a.4, 19b.11, 22b.14, 24a.6, 24a.12, 24b.2, 31a.2, 31b.2, 32a.9, 33a.7, 33a.12, 33b.9, 35a.4, 39b.4, 40a.11, 40b.3, 40b.8, 41a.12, 42b.1, 42b.2, 42b.7, 42b.7, 42b.10, 42b.11, 42b.11, 43a.2, 43a.2, 43a.7, 45a.12, 46b.11, 47a.1, 47b.3, 48a.2, 50a.10, 53a.4, 53a.4, 55b.6, 60b.14, 61b.2, 61b.11, 62a.11, 62b.13, 64b.7, 65a.9, 68a.6, 68a.9, 69a.3
ç.+dan 66b.5
ç.+dur 2a.9, 68a.7
ç.+ından 48b.9
ç.+tan 36b.1

çoḳlar birçok kişi
ç. 43a.11

çoḳlık çokluk
ç.+ı (anlarun ç.) 45b.9
ç.+ıla 48b.8
ç.+ına 51a.7

çoḳraḳ bataklık
ç. 50b.7
ç.+a 51a.5

çopan çoban
ç. 29a.8, 29a.10
ç.+dan 30a.5
ç.+un 30a.3

çöb çöp, odun parçası
ç. 22a.13

çök- 1. batmak
ç.-e 24a.7
2. yere oturmak
ç.-di 47a.10, 47a.14
ç.-esi 47a.13
ç.-gil 47a.8
4. dizleri üzerine çökmek
ç.-düm 3b.2

çömlek çömlek, toprak kap
ç. 53b.13
ç.+i (ç. kotarub) 53b.12
ç.+i (ç. örte) 53b.12

çuval çuval
ç.+a 16a.8

çü Far. mademki
ç. 50a.11

çün Far. 1. vaktaki, mademki, –dığında, -ınca
ç. 2a.5, 2a.11, 3a.11, 3b.2, 3b.3, 3b.5, 4a.2, 6a.2, 6a.14, 6b.1, 6b.4, 7a.8, 8b.5, 8b.8, 9b.3, 9b.6, 10a.5, 10a.6, 10b.9, 11a.14, 11b.8, 11b.11, 11b.12, 12a.8, 12b.5, 12b.8, 13a.6, 13a.8, 13b.10, 14b.7, 16a.1, 16a.2, 16a.7, 16b.7, 17a.4, 17a.7, 18a.3, 18a.14, 18b.4, 18b.5, 19a.5, 19a.13, 19b.5, 20a.7, 20a.14, 22a.3, 23b.9, 24a.4, 25b.9, 25b.10, 25b.12, 25b.12, 25b.13, 25b.14, 26a.2, 27a.13, 27b.14, 28b.2, 28b.7, 29b.8, 31a.1, 31a.14, 31b.6, 33a.5, 34a.2, 34a.13, 34b.14, 35a.4, 35a.8, 35a.10, 35b.9, 36a.1, 36b.7, 37a.7, 37b.2, 37b.7, 38a.7, 39b.1, 40b.2, 41a.1, 41b.12, 41b.12, 42a.1, 42a.2, 42b.13, 43a.2, 43b.7,

43b.12, 46a.4, 46b.1, 47a.7, 47a.8, 47a.9, 47a.10, 47a.11, 47a.13, 48a.6, 48b.2, 48b.8, 48b.11, 49b.8, 50a.14, 50b.11, 50b.13, 51a.4, 52a.13, 52b.2, 52b.12, 54a.10, 54b.9, 55a.7, 55a.8, 55a.8, 55b.2, 57a.8, 57b.4, 57b.8, 58a.3, 60b.6, 61a.8, 61a.13, 63a.8, 63a.13, 64b.9, 65a.5, 65a.11, 67b.7, 68b.11, 69a.5, 69a.10, 69a.14
2. -arak
ç. 18b.11
3. çünkü
ç. 37a.10, 37a.11
4. mademki
ç. 4a.3, 8b.14, 13a.13, 13b.2, 14a.13, 14a.14, 14b.5, 20a.9, 24a.9, 24b.1, 30a.13, 33a.1, 33a.5, 33a.12, 43b.8, 44b.14, 45a.14, 48a.2, 48b.7, 49b.14, 53b.1, 56b.10, 57a.9, 58a.2, 61a.6, 65b.2, 65b.9

çünki Far. çünkü
ç. 9a.6, 30b.12

dad tat, lezzet
d.+ın 30a.4

daġ dağ, büyük acı, üzüntü
d.+ın 60b.14

daġı dahi
d. 10b.8, 47a.6, 47a.14, 49b.14, 60b.2

daġıl- dağılmak
d.-un 50b.12

daġılış- dağılışmak
d.-dılar 26a.3

daha daha, ek olarak
d. 22b.10

daḫı dahi, da
d. 2a.3, 2b.14, 3a.2, 3a.4, 3a.6, 3a.8, 3a.8, 3a.11, 3a.13, 3b.4, 3b.4, 3b.4, 3b.7, 3b.11, 4a.3, 6a.10, 6a.13, 6a.14, 6b.1, 6b.2, 6b.5, 6b.5, 6b.7, 7b.8, 7b.8, 7b.10, 8a.1, 8a.7, 8a.14, 8b.2, 8b.3, 8b.3, 8b.14, 9a.1, 9a.11, 9a.12, 9a.14, 9b.6, 10a.11, 11a.13, 12a.5, 12a.5, 12a.12, 12b.1, 13a.2, 13a.4, 13a.7, 13a.7, 13a.7, 13a.8, 13b.3, 13b.11, 14a.9, 14a.14, 14b.1, 14b.2, 14b.5, 14b.5, 15a.9, 16a.3, 16a.11, 16a.11, 16a.12, 16b.6, 16b.10, 17b.4, 17b.5, 17b.11, 18a.4, 18a.5, 18a.13, 18b.1, 18b.12, 19b.2, 19b.3, 19b.5, 19b.7, 19b.10, 19b.12, 20a.1, 20a.3, 20a.8, 20a.9, 20b.5, 20b.5, 20b.10, 21a.10, 21a.11, 21a.13, 21b.4, 22a.3, 22a.6, 22a.12, 22b.3, 22b.8, 22b.9, 22b.10, 23b.1, 23b.4, 23b.6, 24b.7, 24b.8, 24b.9, 25a.8, 26b.2, 26b.6, 26b.8, 26b.10, 27a.2, 27a.4, 27a.8, 27a.11, 27a.13, 27b.10, 27b.13, 28a.7, 28a.9, 28a.10, 28b.6, 29a.3, 29a.3, 29a.4, 29a.4, 29a.5, 29b.4, 30a.14, 30b.2, 30b.8, 31b.7, 31b.7, 32a.2, 32a.4, 32b.11, 33a.3, 33a.6, 33a.11, 33b.7, 33b.10, 33b.13, 34b.3, 35a.7, 35a.10, 35b.12, 36a.4, 36a.4, 36a.7, 36a.7, 36b.5, 36b.5, 36b.10, 36b.12, 37a.2, 37b.3, 37b.11, 38a.7, 38a.9, 38b.5, 39a.4, 39b.11, 39b.12, 41a.4, 41a.10, 41b.1, 41b.5, 41b.14, 42b.1, 42b.3, 42b.14, 43a.1, 43a.11, 44a.4, 44a.7, 44b.10, 46a.1, 46b.7, 47a.9, 47a.13, 47a.14, 47b.4, 47b.5, 47b.5, 47b.6, 47b.8, 47b.13, 48b.8, 48b.12, 49b.2, 49b.9, 49b.10, 49b.13, 50a.9, 50b.13, 50b.14, 50b.14, 51a.2, 51a.8, 52a.2, 52a.6, 52b.11, 53a.9, 53a.11, 53a.12, 53a.13, 53b.4, 53b.7, 54a.14, 54b.5, 54b.7, 55a.12, 55a.13, 55b.5, 55b.7, 55b.8, 55b.9, 55b.13, 56a.6, 56a.8, 56b.4, 57a.4, 57b.14, 58a.5, 58a.8, 58a.9, 58a.11, 58a.11, 58b.10,

59a.2, 59a.9, 59b.7, 59b.9, 59b.11, 59b.11, 61b.2, 61b.13, 62a.4, 62a.10, 62a.10, 62b.3, 62b.10, 63a.13, 63b.1, 63b.3, 63b.3, 64b.2, 64b.3, 65a.9, 65b.2, 65b.11, 66b.7, 66b.14, 67a.7, 67a.11, 67a.14, 67b.2, 67b.12, 68a.3, 68a.10, 68b.12, 69a.10, 69b.13

dāḫil ol- Ar.+T. içine girmek
d. 32b.12

daḫl Ar. gelir
d.+inden 41b.10, 42a.2
d.+ine 42a.2

dā'im Ar. devamlı
d. 21b.4

dā'ire Ar. belirli bir grup, cephe
d.+sinde 27a.10, 37a.11

daḳ- takmak
d.-am 10b.10
d.-arlar 9a.6
d.-mış 45b.11
d.-mışdı 38a.14
boynuna dak- boynuna almak, borç olarak üstlenmek 10b.10

daḳāyıḳ Ar. anlaşılması güç şeyler
d.+ından 45b.3

dam dam, çatı
d.+a 33b.4

dām Far. tuzak
d.+ına 55a.4, 63a.14
d.+ına 2a.4, 6a.4
dama düş- tuzağa düşmek

dānā Far. bilgin
d. 6b.2, 11b.2, 16b.10, 18a.10, 23a.14, 31a.4, 37a.11, 41a.9, 44b.7, 49b.7, 52a.12, 57b.14
d.+lar 10a.14
d.+ları 50a.4
d.+larun 67b.11
d.+yı 16b.13, 17b.7, 18a.3

Dānāi Nikdīn kişi adı
d. 19a.1

dāne Far. tane, hububat tanesi
d.+ler 36b.6
d.+sinden 18b.3

danış- müşveret etmek, anlaşmak
d.-dılar 18a.14

danışıḳcı akıl danışılan
d. 68a.14

dānisten-i ʿilm-i taʿbīr yorum ilmini bilmek
d. 20b.13

dāniş Far. bilgi
d. 7a.5, 15a.11, 21a.13, 21b.1, 21b.1, 24a.1, 24a.2, 37a.3, 38b.11, 43a.9, 65a.8, 65a.11
d.+i (devenün d.) 58a.1
d.+ile 55a.10

dartın- esirgememek
d.-ma 63b.1
emek dartınma- erinmek63b.1

dāru's-saʿleb Ar. deri hastalığı
d. 14a.3

dārü'1-ġurūr Ar. dünya
d.+dan 16b.10

dārü's-sürūr Ar. ahiret
d.+a 16b.11

dāsitān Far. hikaye
d. 2a.1, 7b.11, 13a.9, 14b.13, 15a.7, 20b.13, 21b.2, 22b.4, 26a.6, 26a.7, 26a.l0, 26b.2, 26b.11, 27a.7, 27a.14, 28a.9, 28a.11, 28b.5, 29a.6, 31a.7, 32a.6, 34a.3, 34b.7, 35a.12, 37a.13, 38a.11, 38b.13, 39b.3, 42a.4, 45a.8, 46a.10, 46b.7, 48b.14, 53b.3, 56a.1, 56a.12, 59a.4, 60a.1, 63a.2, 63b.9, 64a.11, 66a.6, 67a.8
d.+ı 20b.13
d.+ı (d.buyurun) 8a.12
d.+ı (d.eyit) 11b.1, 12a.6, 14a.1, 20a.11, 23a.4
d.+ın 34a.5, 39b.4
d.+ına 59a.4

d.+un 59a.4

dāsitān -ı bāġubān bā-ḫusrev
bahçıvan ve padişahın hikayesi
d. 67a.8

dāsitān -ı bāzirgān bā-dost-ı dānā
tacir ve bilgin dostun hikayesi
d. 14b.13

dāsitān-ı bāzirgān bā-mār
tacirle yılanın hikayesi
d. 7b.11

dāsitān-ı bezrger bā-mār
çiftçi ve yılanın hikayesi

d. 56a.12

dāsitān-ı Buzurcımihr bā-ḫusrev
Buzurcımihr ve padişahın hikayesi
d. 23a.4, 27b.5

dāsitān-ı cülāh bā-mār
örümcek ve yılanın hikayesi
d. 53b.3

dāsitān-ı derviş bā-mizübān
Derviş ve konuk ağırlayıcının hikayesi
d. 22b.5

dāsitān-ı dihkān ba-piserhoẕ
köy ağası ve oğlunun hikayesi
d. 15a.8

dāsitān-ı dīvāne bā-ḫusrev
meczup ve padişahın hikayesi
d. 42a.4

dāsitān-ı düzd-i dānā
bilgin hırsızın hikayesi
d. 37a.13

dāsitān-ı gulām-ı bāzirgān
tacirin kölesinin hikayesi
d. 8a.12

dāsitān-ı gūyende
şarkıcının hikayesi
d. 38b.14

dāsitān-ı hatun bā-İrāceste
padişah hanımıyla İraceste'nin hikayesi
d. 60a.2

dāsitān-ı horos bā-rubāh
horoz ve tilkinin hikayesi
d. 39b.3

dāsitān-ı ḫusrev bā-ḫar-ı gāzur
çamaşırcı eşeğiyle padişahın hikayesi
d. 38a.11

dāsitān-ı ḫusrev ba-merd-i zişt
çirkin adamla padişahın hikayesi
d. 52a.9

dāsitān-ı keşfger ba-zen-i dibāfürūş
kumaşçının hanımını gambazlayanın hikayesi
d. 35a.12

dāsitān-ı māhiḫor bā-māhi
balık ve balıkçılın hikayesi
d. 30b.9

dāsitān-ı mār bā-mārgīr
yılan ve yılancının hikayesi
d. 56a.1

dāsitān-ı māyī ve māyīḫor
balık ve balıkçılın hikayesi
d. 63a.3

dāsitān-ı merd-i āhanger bā-müsāfir
demirci ve yolcunun hikayesi
d. 13a.10

dāsitān-ı mizubān bā-piser ḫoz
konuk ağırlayıcı ve oğlu
d. 20a.12

dāsitān-ı muş bā-gürbe
fare ile kedinin hikayesi
d. 32a.6

dāsitān-ı muş bā-kethuza
ev sahibi ve farenin hikayesi
d. 48b.14

dāsitān-ı muş bā-mar
yılanla farenin hikayesi
d. 21b.2

dāsitān-ı müsafir bā-dıraht-ı merdperest
yolcu ve adamların taptığı ağacın hikayesi
d. 34b.7

dāsitān-ı Nevhara
Nevhara'nın hikayesi
d. 11b.2

dāsitān-ı pazişah bā-müneccim
müneccimle padişahın hikayesi
d. 45a.9

dāsitān-ı ramahsalar-ı pasuban
Koyun sahibi ve çobanın hikayesi
d. 31a.8

dāsitān-ı rübah bā-bat
tilki ve ördeğin hikayesi
d. 14a.1

dāsitān-ı sansar bā-gurab
sansarla karganın hikayesi
d. 63b.9

dāsitān-ı sayyad
avcının hikayesi
d. 46a.11

dāsitān-ı seraniyan bā-yekdiger
eşkiyaların hikayesi
d.18a.10

dāsitān-ı suvar bā-piyāde
atlı ve yayanın hikayesi
d. 64a.11

dāsitān-ı şegal-ı har-süvar
eşeğe binen çakalın hikayesi
d. 2a.1

dāsitān-ı şehriyar-ı Bābil bā-padişahzade
Babil padişahı ve şehzadenin hikayesi
d. 12a.7

dāsitān-ı şuturban bā-şutur hoz
deveci ve devenin hikayesi
d. 46b.8

dāsitān-ı ukab bā-muş
tavşancıl ve farenin hikayesi
d. 10b.4

dāsitān-ı zag bā-beççe-i hış
karga ve yavrusunun hikayesi
d. 34a.3

dāsitān-ı zen-i dürger
marangozun hanımının hikayesi
d. 59a.4

dāsitān-ı Zirek ve Ziruy
Zirek ve Ziruy'un hikayesi
d. 29a.8

daş taş
d.+ı (d. götürdi) 59b.2

dat- tatmak
d.-dum 7a.11
d.-mış 33a.4

datlu tatlı
d. 19b.10, 34a.4, 36a.13, 36b.13, 58a.13, 66a.9
d.+sın 7a.11
datlu dil 36a.13, 36b.13

daʿvet Ar. davet
d. 19a.4, 36a.13
d.+e 36b.4
daʿvet it- davet etmek 36a.13
daʿvet kıl- davet etmek 19a.4
daʿvete viribi- dabet için göndermek 36b.4

daʿvī Ar. dava, iddia
d.+sin 21a.13, 24a.1, 61b.2
davi it- iddea etmek 24a.1, 61b.2
davi kıl- iddea etmek 21a.13

Davud Davut peygamber
d. 39a.4

dāye Far. dadı
d. 20b.9

dāyim Ar. daima
d. 35a.13

dāyimā Ar. daima
d. 20a.13

dāyire Ar. daire
d.+de 50a.7

Dāzime hayvan adı
d. 26a.6, 26a.7, 26a.l0, 26b.1, 26b.10, 27a.5, 27a.7, 27b.1, 27b.5, 28a.11, 28b.5, 28b.8, 29a.6
d.+i (d. kabul itmeye) 28b.13
d.+ye 27b.1

de dahi, de
d. 2b.3, 36b.5
dede dede
d.+den 41b.4, 47b.12
defᶜ Ar. giderme
d. 15b.4, 47a.3, 49a.11, 60b.12, 62a.4
d.+i (zahmetün d.) 44b.8
d.+inde 19b.1
d.+ine 21b.14, 44a.7
defᶜ eyle- defetmek, yok etmek 47a.3, 49a.11
defᶜ it- defetmek 62a.4
defter Ar. defter
d.+in 7a.9
d.+ler 68a.6
deg- 1. dokunmak
d.-di 35a.2, 47a.6, 52b.7
d.-e 23b.10, 57b.3
d.-ecek 30a.6
d.-mişiken 54b.14
d.-se 37a.5
d.-übdür 14a.9
rāḥat deg- iyiliği dokunmak 14a.9
ziyānı deg- zararı dokunmak 23b.10
2. miras kalmak
d.-di 16b.11
mīrāṣ deg- miras kalmak 6a.9
3. ulaşmak
d.-di 7a.13, 10a.3, 13b.10, 27b.14, 31a.12, 38b.4, 40a.10, 48b.12, 60b.8, 67b.7
d.-e 31a.2, 50b.9
d.-em 36a.4
d.-esin 30a.8
d.-ir 7b.2
d.-miş 39b.6, 63a.4
d.-mişdür 6a.9
d.-sün 35a.4
d.-üb 2a.4, 39b.9
āvāz ḳulaġa deg- ses işitilmek 38b.4
mertebeye deg- mevki, makam kazanmak 36a.4
ḫaber deg- haber ulaşmak 40a.10
ölüm ḥāline deg- neredeyse ölecek hale gelmek 2a.4, 13b.10
semᶜa deg- kulağa gelmek 39b.9
degin -e kadar
d. 2b.9, 9b.12, 10a.2, 20a.2, 29a.11, 51a.1, 51a.6, 59a.10, 59a.13, 59a.14, 62a.4, 64b.3, 65b.6, 66b.14
degin boşuna
d. 6b.4
degirebil- değirebilmek
d.-ür 34b.14
degirmen değirmen
d. 2b.7
degme her
d. 23b.1, 31b.8, 37a.9
deg- 1. dokunmamak
d.-medi 41b.4
d.-memiş 13a.14
d.-meye 32a.12
mażarratı degme- zararı dokunmamak 32a.12
2. ulaşmamak
d.-medi 40a.10
degşür- değiştirmek
d.-üb 62a.1
d.-ürler 19b.11
degül değil
d. 14b.5, 14b.7, 15b.5, 17b.10, 20a.9, 20b.7, 24a.14, 29b.10, 33a.13, 34a.10, 34a.11, 37a.7, 38a.2, 40b.10, 41a.11, 41a.12, 43b.4, 45a.1, 45b.5, 46a.7, 46a.8, 46b.5, 50a.12, 53a.6, 53b.2, 57a.10, 58b.7, 60b.1, 64b.4, 65a.3, 65a.8
d.+di 28a.6, 38a.13
d.+dür 15b.9, 17a.7, 17a.13, 18b.1, 19a.13, 25b.3, 31a.10, 36a.2, 37a.1, 41b.5, 43a.9,

43b.5, 43b.6, 53a.7, 64a.4, 64a.13, 69b.5
d.+em 16b.1, 61a.6, 62a.10, 64b.5
d.+ler 47b.5
d.+miş 14a.10
d.+se 10b.8, 39a.4
d.+üz 38a.4

degür- 1. değdirmek
d.-di 27b.1, 49b.11
d.-diler 38b.9
d.-e 64b.9
mażarrat degür- zarar vermek 32a.12, 34b.14, 64b.8/9
2. ulaştırmak
d. 63a.14
d.-di 36b.8, 36b.13, 48a.6, 48b.2, 61a.1, 61a.2, 69a.10
d.-üb 38a.7
d.-ürler 10a.5

degüribil- değdirebilmek
d.-en 35a.7
d.-ür 35a.7

dehliz Ar. koridor
d. 66a.5

dehşet Ar. şaşkınlık
d. 37b.11, 66a.13
d.+in 44a.12, 51b.14

dek ṭur- uzak durmak, müdahele etmemek
d. 19b.4, 19b.5, 56b.7

deke teke, erkek keçi
d. 29a.9
d.+i (d. karvayub) 29b.2

del- delmek
d.-di 61a.14

delicek küçük delik
d. 22b.9

delīl A. delil, kanıt
d. 65b.7
d.+dür 24a.14, 48b.4
delīl ol- rehber olmak

delim çok
d. 51b.8

dellāl Ar. tellal
d. 64a.11, 64a.12, 64b.5

delü deli
d. 13b.9, 42a.3, 42a.7, 42a.13, 42a.14
d.+den 26b.4
d.+dür 43a.2
delü eyle- delirtmek 13b.9

delük delik
d. 21b.3, 49b.7, 49b.9
d.+den 54a.12
d.+e 56a.3
d.+i (d.dutdı) 2a.4
d.+inde 49b.6
d.+inden 2a.2
d.+lerden 32a.8

dem Far. an, vakit
d. 7b.14, 9a.9, 12b.13, 39b.12, 42a.8, 57a.5, 64a.7
d.+de 16b.5
d.+den 8a.4
d.+inde 8a.6

dembedem Far. zaman zaman
d. 26a.14, 33a.1, 49a.2, 56b.14

demür demir
d. 37a.9, 44a.1
d.+ile 19b.10
d.+leri 19b.10

demür çeyneyici güçlü kevvetli
d. 44a.1

demürci demirci
d. 13a.9, 13b.4, 13b.7
d.+ye 13b.7

denī Ar. alçak, kötü huylu
d. 10b.12

deŋiz deniz
d. 8a.14, 8b.4, 9a.7, 9b.1, 9b.8, 42b.2
d.+den 9a.7, 44b.3
d.+e 31b.1
d.+i (d. geçeler) 9b.3
d.+i (d. geçürüb) 9a.8
d.+i (rahmet d.) 12b.11
d.+inde 57a.7

depe tepe
d. 50b.2
d.+sinden 65b.13

depele- öldürmek

d. 60a.13
d.-rin 29a.4
d.-rsin 29a.4
depelet- öldürtmek
d.-dün 60b.12
depre- hareket etmek
d.-düb 12b.10
depred- harekete geçirmek
d.-ürdi 38b.1
depren- harekete geçmek
d.-di 11b.9
deprenime- rahatça gezememek, hareket edememek
d.-yem 32a.11
derc eyle- Far.+T. yazmak
d. 64b.10
derd dert
d.+de 62a.10
d.+e 47a.4
d.+i (d.defeyleyüb) 49a.10
d.+inden 42a.6
d.+ine 49b.14
d.+ün 9a.13
derdinden yavlaḳ yan- üzüntüden kendini kahretmek 42a.6
dergāh Far. tekke, sığınılacak yer
d.+ı (pazişahumuz d.) 65b.9
derḫal Far. derhal, hemen
d. 13b.8, 13b.10, 14b.8, 22a.12, 23a.11, 27b.9, 28a.1, 32a.5, 39b.8, 44a.8, 49b.11, 56a.7, 58b.12, 59b.3, 59b.3, 60a.12, 67a.10
deri deri
d.+sin 51a.7
d.+sine 52b.13
derīce Far. pencere
d.+den 22a.7, 46a.13
d.+sinden 17a.3
deril- toplanmak
d.-diler 9b.7, 19a.6
d.-üb 36b.7
derincek baş örtüsü
d.+i (anun d.) 17a.5
dermān Far. derman, çare
d.+ın 9a.13
derviş Far. derviş, yoksul
d. 22b.5, 32a.7, 48b.14, 49b.8, 68b.11
d.+i (d. müşerref kılmak) 32b.3
dest Far. el
d. 50a.6
deste Far. deste, tutam
d. 22a.13
d.+siyile 15b.4
destgīr Far. yardımcı, elinden tutan
d. 25b.13
destgīr ol- yardımcı olmak 25b.13
destgīrlik yardımcılık
d. 11a.10
destgīrlik it- yardım etmek 11a.10
destūr Far. izin
d. 11b.13
destūr-ı şāhī padişahın veziri
d. 68a.13
devā Ar. deva, tedbir, çare
d. 47a.4, 48a.14
d.+dur 14a.5
d.+sı 56b.7
d.+sın 21a.3
devā eyle- çare bulmak 47a.4
devā kıl- çare bulmak 48a.14
deve deve
d. 46b.13, 47a.5, 47a.12, 47a.12, 47b.1, 52a.6, 52a.7, 52b.12, 53a.5, 53a.13, 53b.2, 55b.10, 56a.1, 56a.9, 56a.12, 56b.8, 56b.13, 57a.1, 57a.2, 57a.3, 57a.4, 57a.4, 57a.5, 57a.11, 57b.8, 58b.3, 58b.9, 59a.1, 59a.5
d.+de 58a.8
d.+den 61a.8
d.+i (d.esirgedi) 46b.9
d.+nün 52b.10, 58a.1

d.+si 46b.8
d.+siyle 46b.7
d.+ye 46b.10, 53a.1, 57a.3, 58a.3, 61b.7, 61b.8
d.+yi 46b.11, 47a.10, 47b.1, 57b.9, 58a.14
d.+yile 51a.10, 59b.9, 61b.9

deveci deveci
d. 46b.7, 47a.9
d.+nün 46b.8

devlet Ar. devlet, talih, şans
d. 9a.13, 33b.13, 34b.4, 36a.5, 43b.3, 45a.14, 68a.13
d.+e 31b.10, 41b.2
d.+i (biregünün d.) 31b.9
d.+i (d. Kesb eylen) 8a.10
d.+i (d. saklamak) 42b.12
d.+i (d. yıkub) 3a.1
d.+i (pazişah d.) 28b.1, 66b.2
d.+i (pazişahlar d.) 55a.5
d.+i (pazişahlık d.) 67a.4
d.+i (pazişahun d.) 28a.2, 61a.9
d.+i (pazişanun d.) 7a.8
d.+i (şahun d.) 44a.13
d.+in 67a.5
d. 19a.12, 19a.13, 23b.7, 45b.6
d.+dür 25b.6
d.+i (anun d.) 8a.13, 19b.1, 23b.8
d.+i (d. ırabilevüz) 41b.6
d.+inden 62a.13
d.+üm 56b.11
d.+ünüz 43a.7

devleti uyanuḳ talihi açık 8a.13

devletlü talihli
d. 68a.4
d.+ler 48a.5

devligeç bir cins kuş
d. 35a.14, 35a.14, 35b.9, 35b.12, 40a.1
d.+ün 35b.9

dın- önemsemek
d.-mak 48a.10

dınçlık dinçlik, rahatlık
d.+um 34a.12

di- 1. demek, söylemek
d.-di 6a.1, 6a.8, 6a.11, 6b.6, 12a.3, 12a.6, 13b.11, 14b.9, 14b.13, 15a.12, 16a.11, 21a.1, 21a.5, 21a.12, 31a.7, 34a.3, 35a.8, 35b.2, 35b.3, 38b.13, 40a.10, 42a.3, 43a.9, 45a.8, 46b.4, 47a.13, 48b.4, 57a.8, 58b.12, 59b.9, 61a.8, 61a.11, 64b.5, 68a.3
d.-diler 3a.5, 3a.7, 7a.7, 10a.14, 16b.1, 16b.3, 19b.8, 38b.6
d.-dilerdi 15b.13
d.-dim 45b.8
d.-dügi 33b.4, 33b.7, 39b.10
d.-dügin 35b.8, 59b.2
d.-düginden 24b.14
d.-dügümde 59a.2
d.-dügün 7a.2, 13b.13, 28b.5, 40a.7, 62b.3
d.-dükleri 29a.14, 62a.9
d.-düm 3b.8, 8a.6, 11a.7, 12a.4, 13b.12, 14b.11, 21a.13, 22a.14, 22b.11, 23a.14, 28a.8, 29a.5, 31a.1, 34b.1, 35a.9, 35b.14, 37b.4, 39a.5, 40a.10, 44b.4, 46b.3, 47b.4, 48a.6, 48a.6, 49b.12, 52b.10, 55b.9, 56a.8, 56b.4, 58a.6, 59b.7, 63b.4, 64b.6, 67a.14
d.-dün 31b.9, 39a.6, 58b.8, 62b.7, 68b.10
d.-dünise 33b.13
d.-dünse 34a.12
d.-dünüz 41b.9
d.-gil 59b.12
d.-ki 48a.8
d.-mege 27b.12, 40a.9, 53a.3
d.-medügin 35b.8
d.-medün 28a.5, 59a.3
d.-meye 51a.9
d.-meyeler 27a.4
d.-meyesin 61a.7
d.-mezsen 58b.10
d.-mek 41a.10, 53b.1, 58a.5

d.-mislerdür 29b.1
d.-mişdür 30a.11
d.-mişlerdür 2b.5, 7a.4, 7b.3, 7b.11, 8a.8, 8a.12, 10b.3, 10b.10, 11b.5, 15a.3, 15b.1, 18b.2, 18b.3, 18b.4, 19a.12, 21b.1, 22b.7, 26b.5, 26b.7, 27a.6, 32a.12, 40b.6, 41a.12, 41a.14, 45a.7, 48b.6, 48b.9, 53a.3, 53b.4, 56b.11, 57b.4, 57b.13, 59b.13, 62a.8, 62a.11, 63a.3, 68a.6
d.-r 6b.9, 56b.7
d.-ridi 11b.8, 23a.5, 60a.9
d.-rim 62b.9
d.-risen 62b.7
d.-rken 66a.2
d.-rler 41a.2, 43a.1, 65b.5
d.-rsem 2a.10, 9b.1, 58b.3
d.-rsen 14b.2, 20a.5, 22a.6
d.-rsin 19a.11, 20a.8, 34a.12, 43a.8, 44b.13, 45b.9, 46a.3, 53a.6, 53a.13, 53a.14, 58a.7, 61a.11, 63a.14
d.-rsiz 41a.6, 66b.1
d.-seler 8b.2
d.-sem 31b.7
d.-ye (desin) 33b.1
d.-yecek 28a.10
d.-yedi 33b.2
d.-yeler 26b.2
d.-yem 2a.9, 28a.10, 54a.1, 61a.7
d.-yeyin 24a.7
d.-yü 11b.13
d.-yüb 13b.3, 14b.6, 21a.1, 34a.14, 64b.4
d.-yübdürür 20b.11
2. adlandırmak
d.-rler 9b.13, 22b.6, 25a.1, 25a.2, 25a.4, 25a.5, 25a.5, 35a.14, 43a.1, 43a.2, 43a.3

dib 1. dip, alt
d.+inde 49b.7
d.+inden 46b.2
2. bitki altı
d.+inde 12b.12, 22a.10, 63b.14

dibsüz dipsiz, derin
d. 31b.1
dibsüz deŋize ayaġ basma- olmayacak işe amin dememek 31b.1

dik dik
d. 22a.13
dik ṭuru gel- ayağa fırlamak 22a.13

dik- 1. dikmek
göz dik- bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak 30a.11
2. bitki dikmek
d.-di 67a.11
d.-diler 9b.6
d.-elüm 67a.11
d.-er 67a.10
d.-ersin 67a.10
3. dik olarak durdurmak
d.-sen 42b.4
d.-üb 29b.11

diken diken
d. 16a.13, 26a.12, 51a.14, 57b.6
d.+i (d. bırakdı) 58a.11
d.+in 49b.10, 49b.11

dil 1. dil
d. 26b.10, 36b.10, 36b.13, 36b.14, 37b.11, 39a.11, 47b.14, 58a.13
d.+i 45b.14
d.+i (bunun d.) 35b.8
d.+i (kılıç d.) 19b.6
d.+i (peygamber d.) 26b.10
d.+ile 19b.10, 36a.13, 61b.2
d.+in 12b.10
d.+inde 61b.4
d.+iyile 25b.8
d.+ler 8b.10, 51b.3
d.+üm 32a.2
d.+ümüzile 21a.14
d.+ün 31b.14
dil uzad- konuşmak 36b.10
cān u dil birle canı gönülden 36b.14
2. lisan

d.+ince 68a.7
dile- 1. dilemek, istemek
d.-di 30b.11, 46b.2, 50a.14, 54a.11, 54b.11, 54b.13, 60a.6
d.-diler 52a.7
d.-gün 33b.13
d.-mek 55b.5
d.-medüm 57b.11
d.-mese 31b.3
d.-meyesin 65a.6
d.-mezem 27b.2
d.-rdüm 42a.12, 52b.5
d.-rdün 42a.12
d.-rem 7b.1, 9a.4, 33b.14, 34a.8, 35a.2, 52b.10, 57a.1, 59b.11, 67a.3
d.-rler 43a.11
d.-rse 12a.14
d.-rsen 11a.12, 18a.2, 23b.10,32b.8, 58b.3, 66b.10, 67a.6
d.-rsin 61a.6
d.-se 26a.4, 27b.14, 31b.3, 62a.12
d.-sen 48b.1
d.-ye 42b.2, 61b.4
d.-yeler 57b.12
d.-yem 2b.4
d.-yesin 65a.3
d.-yeyin 54a.11
d.-yü 14a.11, 66a.5
d.-yüb 33a.1, 52b.9, 55a.9, 63a.13, 69b.10
emān dile- aman dilemek, bağışlanmayı dilemek 54a.11, 54b.11
ᶜözr dile- özür dilemek 2b.4, 33a.1, 52b.9, 63a.12, 65a.3
2. kız istemek
d.-di 34a.6, 34a.6, 34a.9, 39a.2
d.-diler 17a.5
d.-rler 34a.8
dilek dilek
d. 17b.11
d.+i (anun d.) 37b.12
d.+in 3b.1, 18a.9, 45b.7, 51b.14
d.+ince 46b.9
d.+ince.dür 23b.3
d.+üm 32b.7, 57a.13
d.+üme 23b.9
d.+ümüz 38a.9, 39a.7
d.+üne 32b.9
dilir Far. yiğit, cesaretli
d. 43a.4
dilkü tilki
d. 14a.1, 14a.3, 14a.3, 14a.5, 14a.13, 14b.5, 14b.7, 14b.9, 14b.10, 39b.4, 39b.7, 39b.8, 40a.1, 40a.1, 40a.3, 40a.3, 40a.4, 40a.6, 40a.7, 40a.9, 42b.6, 43b.11, 44b.11, 46a.6, 46a.11, 46b.8, 48b.4, 48b.14, 50b.2, 50b.10, 55a.3, 59b.8, 59b.12, 61a.7, 61a.8
d.+nün 14b.10
d.+ye 40a.1, 46a.6
d.+yi 14a.4, 48b.4
d.+yle 39b.2
dimāġ Ar. akıl, beyin
d.+dur 25a.7
d.+ı (divd.) 23b.9
d.+ına 12b.3, 39a.3
d.+ları 10b.1
d.+um 6a.6
dimāġı az- aklını şaşırmak, yoldan çıkmak 10b.1
dimāġı fesāda var- zihni saplanmak, bir düşenceye takılıp kalmak 23b.9
dimāġına siŋ- içine sinmek, tatmin olmak 39a.3
din Ar. din
d. 19a.4, 53a.7
d.+e 64a.8
d.+i (anun d.) 60a.12
dīndār dindar, dine gereklere bağlı
d. 19a.3, 19a.5, 19a.6, 19a.7, 22b.12, 23a.1, 23b.12, 24a.4, 24a.4, 24a.7, 24b.3, 24b.4, 24b.6, 25a.1, 25a.12, 25b.4, 25b.14
d.+a 23b.13

d.+ı (d. nite gördün) 24a.11
d.+ı (d. öldüreler) 24b.5
d.+ile 22b.1
d.+un 19b.12, 23b.3, 26a.2

dīndārlıḳ dindarlık
d. 7a.5, 24a.1
d.+a 37a.3

dinle- dinlemek
d.-rdi 56b.12
d.-mezsin 40a.4

dinlen- dinlenmek, rahat etmek
d.-düm 47a.12
d.-ecegidür 66b.6
d.-evüz 62b.12
d.-mege 16a.14
d.-mezin 6a.10
d.-miş 65b.14
d.-mişdür 14a.9
d.-sem 64a.13

dir- toplamak
d. 48a.11
d.-mege 8a.3
d.-üb 41a.6
ög dir- aklını başına toplamak 48a.10

direk direk
d. 51a.6
d.+e 38a.14, 38b.3

diri diri, canlı
d. 8a.13, 18a.5, 28a.14, 45a.7, 45b.8
d.+misse 56a.4

dirīġ Far. eyvah, yazık!
d. 58a.11
dirig dut- üzülmek 66b.2

dirīġa Far. çok yazık!
d. 3a.5

diril- 1. toplanmak
d.-diler 24b.3, 39a.10, 40b.3
d.-üb 12b.13, 22b.8
2. canlanmak
d.-di 33a.10
d.-üb 33a.1
3. geçinmek
d.-eler 26a.7
d.-ün 7b.9, 8a.7
d.-ürler 7b.13
d.-ürsenüz 8a.7
nifakıla diril- ikiyüzlülük ile birbirini idare etmek 7a.12
4. yaşamak
d.-di 42b.1
d.-e 56b.11
d.-evüz 29a.4, 62a.7
d.-irimiş 61b.11
d.-mez 62a.9
d.-ür 62a.8
d.-ürdüm 44a.14
d.-ürsin 29a.1

dirilik dirilik, canlılık, yaşam
d. 45b.8

dirilt- diriltmek
d.-dün 10a.13
d.-üb 69b.6
göŋül dirilt- güzel tavsiyelerde bulunarak doğru yola sevk etmek 10a.13

dirlik 1. geçim
d. 19a.8, 20a.5, 21b.5, 30a.10, 33a.2, 39b.14, 55a.11, 56a.5, 69b.4
d.+in 7b.8, 17b.9
d.+ün 34a.7, 51b.14
dirlik idin- parayla geçinmek 56a.5
2. hayat
d. 65b.1
d.+dür 62a.9
d.+üm 7a.13
d.+ümüzden 62b.11
dirlik bul- rahat etmek 21b.5
dirlik it- yaşamak, geçinmek 30a.10, 33a.2, 39b.14

dirnek dernek, topluluk
d. 31a.6
d.+in 46a.3
d.+ine 36a.14
d.+ler 42b.10

dirşür- toplamak
d. 6a.4
d.-di 7a.10
d.-diler 44b.3
d.-eyin 6a.7

d.-mişdür 24a.6
d.-üb 2a.6, 9b.2, 10a.2, 12b.9, 17b.13, 19a.11, 23b.12, 24a.2, 48a.13, 54a.3
ᶜ**aḳlın başına dirşür**- aklını başına toplamak 10a.2
uṣṣunı dirşür- aklını toplamak 2a.6, 6a. 4

diş diş
d. 52b.13, 54b.9, 61b.5
d.+i (anun d.) 53a.14
d.+lerinde 48a.4
diş bile- kötülük yapmak için fırsat kollamak 52b.13
diş ur- dişle kontrol etmek 54b.9

dişi dişi, dişi cinsi
d. 61b.12
d.+si 14a.8

ditre- titremek
d.-mek 33b.8
d.-r 44b.3

ditreş- titreşmek
d.-eler 30b.7

dīv Far. şeytan, cin
d. 8a.9, 13a.12, 13a.13, 13b.1, 13b.1, 13b.1, 13b.8, 13b.8, 13b.10, 13b.11, 13b.11, 18b.3, 19a.8, 19b.3, 19b.7, 20a.11, 20b.12, 21a.14, 21b.3, 22b.4, 23a.4, 23b.2, 23b.6, 23b.9, 23b.11, 23b.12, 24a.3, 24a.5, 24a.11, 24a.11, 24a.12, 24a.13, 24b.2, 24b.3, 24b.5, 25a.11, 25b.1, 25b.11, 25b.13, 26a.2, 26a.2, 26a.3, 26a.6
d.+den 24b.2
d.+e 20a.5, 24b.4
d.+i (d. bırakdı) 24a.4
d.+i (d. çıkardı) 13a.14
d.+i (d. musallat komışlar) 41a.13
d.+ler 19a.1, 19a.5, 24b.4
d.+leri 23b.11
d.+sin 24a.5
d.+ün 19a.10

dīvāne Far. divane, deli
d. 42a.10, 42a.11, 42a.12

dīvār Far. duvar
d. 2a.2, 16a.13, 39b.8, 63a.9
d.+dan 40a.3
d.+lar 43a.5
dīvār naḳşı sözde, görünüşte 16a.13

Dīv-i Gavpay özel ad
d. 19a.1, 19a.6

diyānet Ar. dindarlık, din duygusu
d. 12a.13, 39a.5, 49a.0l
d.+e 55b.12
d.+i (anun d.) 57b.7

diyār Ar. diyar, memleket
d.+ına 67a.2

diyü diye
d. 3a.5, 3a.10, 6b.13, 20b.1, 21a.6, 26b.2, 27a.12, 29b.10, 38b.3, 43a.5, 48a.6, 51a.3, 54a.3, 54a.7, 54b.12, 57b.3, 60b.14, 69b.12

diyüvir- diyivermek, söyleyivermek
d.-eyin 21a.1

diz diz
d.+e 2b.11
d.+i (kendi d.) 32b.14

diz- dizmek
d.-er 43a.1

doġ- doğmak
d.-dugından 62b.5
d.-ıcak 9b.14

doġış doğuş
d.+ından 36a.10

doḳın- dokunmak
d.-a 44b.6
d.-dı 46b.3, 60a.10
d.-ur 34b.14
aṣşısı doḳın– faydası dokunmak 34b.14

dōst Far. dost, candan arkadaş
d. 2b.3, 7b.8, 9a.12, 11a.11, 12a.4, 14b.11, 15a.2, 15a.6, 15a.6, 15a.10, 15a.14, 15b.9,

16a.4, 16a.8, 16a.10, 16b.4, 27b.3, 32a.14, 32b.1, 55a.10, 68a.13
d.+a 14b.11, 16a.11, 16a.14, 16b.3, 16b.10
d.+dan 16a.5, 16a.10, 16a.12, 16b.4
d.+dur 15a.2
d.+ı (ayunun d.) 28b.10
d.+ı (bunun d.) 46b.10
d.+ı (d. muradın) 59a.9
d.+ı (d. nice buldun) 16a.6
d.+ı (d. yig bilmen) 6b.2
d.+ı (demürci d.) 13b.4, 13b.7
d.+ı (kendi d.) 7b.6
d.+ı (onun d.) 20a.13
d.+ın 13a.8, 14b.12, 53b.11, 53b.12, 53b.14, 58b.5
d.+lar 8a.8, 15b.12, 15b.14, 49a.13
d.+lara 20b.1
d.+larda 11a.13
d.+lardan 30a.4
d.+ları 15a.7, 15b.3, 15b.5, 15b.11
d.+ların 15b.3, 16b.8
d.+larından 2a.7
d.+larum 11a.10, 15b.7, 44a.5
d.+laruma 16a.14
d.+larumdan 31a.14
d.+larumı 47b.14
d.+larun 2a.9, 15a.7, 16a.3, 16a.13
d.+larunı 16a.6
d.+um 2b.6
d.+ven 16b.4

dōstlıḳ dostluk, arkadaşlık
d. 7b.9, 7b.14, 11a.9, 11a.13, 11a.14, 12a.5, 13a.8, 13b.1, 13b.11, 30a.13, 32a.11, 32a.13, 33a.9, 42b.14, 64a.2, 64a.4, 64a.7, 65a.5, 33a.6,12a.4,13b.13, 30a.14
d.+ı 32a.14
d.+ı (anun d.) 13a.7, 33a.13, 53b.1
d.+ı (bunun d.) 11b.8
d.+ı (kişinün d.) 8a.6
d.+ı (melik d.) 13b.12
d.+ından 6b.3
d.+ları 10b.2
d.+umuz 40a.2
dōstlıḳ ipi kesil- aradaki dostluk bitmek 11a.9

dög- 1. dövmek
d.-e 21a.11, 54a.10, 54a.10
d.-ecegüm 34a.13
d.-mek 54a.7
d.-meyince 54b.11
d.-üb 54a.7
2. ezmek
d.-üb 13a.2

dök- dökmek
d.-di 21b.10
d.-dün 6b.12, 10a.14
d.-eler 44a.5
d.-elüm 44a.2
d.-em 20a.7
d.-mege 29b.1, 56b.9
d.-mek 19b.12, 41b.1, 64a.4
d.-mekden 52a.4, 57a.12
d.-mekdi 53a.10
d.-üb 37b.13, 60b.14
kan dök- öldürmek 41a.14, 52a.4, 57a.12

dökil- dökülmek
d.-e 4a.6
d.-miş 46b.12
d.-üb 14a.3
d.-ür 42b.8
kanı yire dökil- öldürülmek 42b.8

dön- 1. dönmek
d.-di 6a.5, 11b.13, 27a.10, 27b.14, 33b.1, 39a.9, 52a.14, 54b.8, 60b.9, 60b.12
d.-e 19a.13, 58b.4
d.-eler 46a.2
d.-em 30a.2
d.-er 59b.10
d.-erdi 27b.7
d.-esin 48a.4
d.-meseler 46a.2

d.-meyesin 63b.2
d.-mez 23b.8
d.-mek 7a.14, 50b.12
d.-üb 23a.9, 33b.7
d.-ün 50b.13
ṭāli[c] dön- şansı dönmek 19a.13
ṭāli[c]i vebālden dön- şansı dönmek 27b.14
2. ayrılmak
d.-ince 43b.12
3. benzemek
d.-er 53a.9
4. bir durumdan diğerine geçmek
d.-di 2a.12, 9b.11
d.-e 10b.2, 13b.14, 53b.1
d.-er 24b.8
5. vaz geçmek
d.-di 37b.3
6. yönelmek
d.-e 23b.5

dönder- döndermek
d.-di 65b.2
d.-mek 16b.5

döndür- döndermek
d.-di 53b.14
d.-em 23b.9
d.-memek 42b.3
d.-meyince 23b.8
d.-mezler 22a.6
d.-mek 46a.5
d.-mişdür 17b.4
d.-üb 11a.1, 20a.5, 45a.14
yüz döndür- yüz çevirmek 11a.1, 16b.5, 17b.4, 20a.5, 22a.6
zaḫmetden yüz döndürme- zahmetten kaçmamak 42b.3

dönmek çark
d.+i (ruzigar d.) 65b.2

dördinci dördüncü
d. 18b.14, 65a.2, 68b.7

dört dört
d. 3b.12, 3b.13, 3b.13, 4a.4, 4a.4, 9a.7, 14b.2, 25a.2, 25a.11, 25a.12, 48b.6, 51a.1, 55b.4, 69b.2, 69b.6

döşe- 1. hazırlamak
d.-r 50a.7
2. kaplamak
d.-diler 12b.9
d.-ye 63b.8

döşek döşek, yatak
d.+in 12b.9
d.+inde 60a.5

du[c]ā Ar. dua
d. 28a.2, 32a.2, 37b.10, 39a.9, 40a.14, 44a.12, 47a.9, 51b.7, 52a.2, 55b.3, 57b.5, 64b.9, 65b.11, 67a.2, 68b.12
d.+larıla 60b.1
d.+sı 28b.1
d.+sın 69a.8, 69a.9
d.+ya 28a.11
du[c]ā kıl- dua etmek 28a.2, 47a.9, 55b.3, 65b.11
du[c]āsı [c]arşa aġ- duası kabul olmak 28b.1

du[c]ācı duacı
d. 47a.6, 49b.2
duacı ol- dua etmek 47a.6, 49b.2

dudaḳ dudak
d.+ında 16a.2

dur- 1. durmak
d.-a 3b.11, 53b.2
d.-dum 3a.11
d.-maga 58a.10
d.-mış 10b.6
d.-ub 58b.14
d.-ur 33a.11, 43a.2, 56b.1, 56b.7, 59b.9
d.-urdı 27b.9, 35b.9, 36a.2, 60a.4, 60a.7
d.-urın 64b.7
d.-urken 42b.8
d.-urlardı 60a.5
d.-uruz 45a.2
2. beklemek
d.-dı 37a.14
d.-ur 13a.12, 66a.5

d.-urdı 59b.3
busuya dur- pusuya yatmak 37a.14
eyleyü dur- yapmaya devam etmek 3b.11
3. kalkmak
d.-dı 22b.8, 28a.1, 53b.11
d.-dılar 18a.14
d.-maya 28b.14

dut- 1. tutmak
d. 9b.1, 10b.3, 23b.11, 32b.6, 35b.2, 35b.11, 55a.1, 55a.13
d.-a 9b.12, 30a.7, 50b.9, 51b.11, 53a.11, 55b.10, 64a.1
d.-alar 62a.14
d.-ar 37b.3, 53a.2, 56a.10, 59b.7
d.-arsa 28b.6
d.-arsan 34a.11
d.-arsın 17a.6
d.-asın 32b.7, 54b.13
d.-ayıdı 42a.13
d.-dı 9a.1, 13a.7, 17b.7, 35b.12, 39a.8, 40b.1, 41b.8, 44b.13, 45b.9, 46a.6, 49b.10, 55a.7, 60b.9
d.-dılar 16b.12, 40b.3
d.-dıyısa 38b.12
d.-dun 31b.6
d.-ışalum 63b.2
d.-maga 66b.2
d.-magı 51b.9
d.-mak 15a.13, 31a.7, 43b.6, 62b.8
d.-ma 9a.11, 14b.4, 66b.2
d.-madı 52a.11
d.-masa 10b.4
d.-mayalar 42a.1
d.-mış 40a.5
d.-mışdı 26a.9, 43b.13, 45a.12, 63b.12, 66b.6
d.-mışıdı 61b.12
d.-sa 34a.1
d.-ub 10b.9, 36b.11, 39b.11, 46b.6, 48a.4, 53a.14, 62a.7
fāl dutma- uğurlu saymamak 52a.11
boyun dut- teşebbüs etmek 11a.4, 14b.14
ᶜār dut- utanmak 37b.3
düzen dut- düzeni benimsemek 67a.3
elin dut- yardım etmek 10b.4, 10b.9, 55a.1, 55a.13
elini dut- yardım etmek 10b.3
faḫr dut- şeref elde etmek 17a.6
göŋlinde kök dut- gönlüne yerleşmek, çok beğenmek 43b.13
gözin dut- gözünü dikmek 40a.5
gümān dut- şüphelenmek 9a.11
hezīmet yolın dut- hezimete uğramak, yenilmek 50b.9
il dut- ülke yönetmek 16b.12, 40b.3
ḫōr dut- küçük görmek 34a.1
ḫōş dut- iyi ve sevecen bir biçimde davranmak 34a.11, 35b.2
maᶜzūr dut- hoş görmek 20a.14, 32b.6, 54b.13
menfa ᶜat dut- faydalanmak 30a.7
mülk dut- ülkeyi ele geçirmek 13a.7
ḳarār dut- karar vermek 9a.1, 17b.7, 23b.10, 40b.1
od dut- ateş sarmak 56b.7
ḳulaḳ dut- iyice dinlemek 9b.1
ḳuvvet dut- kuvvetlenmek 32b.6
ḫūyın dut- huyuna dönmek 55b.10, 53a.11
ögüt dut- öğüt gereğince hareket etmek 15a.13
sehel dut- hafife almak, önemsememek 28b.3

selāmet yolın dut- barışı tercih etmek 48a.4
ṣūret dut- şekle bürünmek 9b.12
ta^calluḳ dut- bağlı olmak, ilgili olmak 53a.2
temettü^c dut- faydalanmak 42a.13
üç yüz altmış tamarın tut- tutku haline gelmek 12b.2
üns dut- yakınlık ve dostluk iddia etmek
vaṭan dut- ülke yönetmek 26a.9
vecd dut- aşırı heyecanlanarak kendinden geçmek 39b.11
vilāyet dut- ülke işkal etmek 47b.12
ṭabī^catı ẖū dut- alışkanlık etmek 38b.12
yād dut- akılında tutmak 39a.8
yurt dut- yurt edinmek 62a.7
yüz dut- yönelmek 44b.13, 45b.9, 46a.6
zemāne rengin dut- devrin temayülüne göre hareket etmek 53a.10
2. anlamak
d.-ub 67a.3
3. avlamak
d.-a 10b.5
d.-mış 11a.3
4. başlamak
d.-dı 3a.3
5. beklemek
d.-dum 3a.11
6. benzemek
d.-ar 53a.10
7. ele geçirmek
d.-a 51a.1
8. farz etmek
d.-a 26b.13
d.-avuz 62b.3
d.-ub 28b.3
9. hastalık müptela olmak
d.-mış 30b.7
10. işkal etmek
d.-maga 44b.2
d.-mak 41a.6, 47b.12
; kapatmak
d.-dı 2a.4
11. kaplamak
d.-ar 56b.7
d.-dı 50b.2
12. korumak
d.-ar 62b.13
14. müptela olmak
d.-dı 33b.8
15. saklamak
d.-dugı 64a.9
16. uygulamak
d.-mak 20a.9
17. ücretli çalıştırmak
d.-dum 3b.5
18. yakalamak
d.-dı 13b.9, 14b.10, 30b.11
d.-dılar 13b.8
d.-ub 69b.3
19. yerleştirmek
d.-dılar 50b.10
20. yakalayamamak
d.-dı 14a.8
21. yerine getirilmek
d.-maz 69a.2

dutıl- tutulmak
d.-maz 22a.8, 56b.8
d.-mış 60b.7

dutış- karşılıklı tutmak
d.-alum 63b.1
el dutış- sözleşmek üzere el tutmak 63b.2

duzaḳ tuzak
d. 49a.4, 49a.6
d.+dan 49a.6
d.+ıdır 33b.4
d.+ıdur 18b.3
d.+ına 18b.4, 24a.1
d.+lar 39b.4
duzāk eyle- tuzak kurmak 49a.4
duzāġa bırak- tuzağa düşürmek 24a.1

duzāḳ kes- tuzak atlatmak 39b.4
düg- uçmak
d.-di 11a.2, 44a.8
d.-er 44b.3
dügdür- uçurmak
d.-üb 51a.4
dükeli tamamen, bütünü
d. 6b.13, 7a.1, 7a.4, 14b.2, 16a.12, 16b.8, 17b.9, 17b.10, 19b.9, 22b.7, 24a.14, 25b.2, 25b.2, 30a.12, 30b.3, 31a.2, 33b.14, 37a.8, 37a.9, 38a.2, 38a.7, 39a.12, 41a.8, 43a.9, 50b.4, 55b.6, 56a.4, 58a.1, 58b.1, 61b.5, 62a.12, 62b.7, 63a.1, 65b.3, 67b.3, 67b.11, 68a.6
d.+le 33a.11
d.+müz 8b.13, 29a.5, 57b.7
d.+n 27b.12, 55a.1
d.+nden 2a.10, 25a.13, 25b.4, 25b.5, 26b.4, 34a.9, 58a.3, 58a.9, 68a.7
d.+nüz 57a.11, 61b.1, 61b.1
d.+yile 16a.5, 65b.3
d.+yle 48a.1
dükkān Far. dükkan
d.+a 29b.4
d.+ı (dükkanıyanında) 29b.6
d.+ın 21a.6, 51b.1, 63b.10
d.+ına 29b.2
dün gece
d. 15b.4, 15b.12, 21b.9, 28a.12
d.+le 23a.9
düne- gecelemek
d.-di 29b.8
d.-ye 40a.1
dünyā Ar. dünya
d. 9b.14, 10a.4, 10a.11, 17b.6, 18b.10, 18b.12, 20a.2, 26a.1, 31a.4, 42b.7, 62b.6, 67a.5, 67a.7, 67a.14, 67b.2, 67b.3
d.+da 15a.1, 23b.5, 26a.5
d.+dan 7a.10, 12b.1
d.+dur 13b.2
d.+nun 10a.10
d.+ya 18b.6
d.+yı 67b.3, 67b.3
dünyā elinde esīr kıl– dünyaya bağlanmak 18b.10
dünyā ḳapusına gel- doğmak 9b.14
dünyādan geç- ölmek 12b.1
dünye Ar. dünya
d.+den 65b.3
dür- dürmek, kapamak
d.-di 7a.9
d.-ür 53a.8
ᶜömür defterin dür- ömrünü tamamlamak 7a.9
dürger Far. marangoz
d. 59a.4, 59a.5, 59a.9, 59a.10, 59a.12
d.+i (d.bıragub) 59a.7
d.+i (d. uykuda koyub) 59a.8
d.+ler 9b.2
düril- dürülmek, toplanmak
d.-miş 61b.3
d.-üb 21b.9
düriş- uğraşmak
d.-evüz 19b.2
d.-üb 18a.8, 33a.14, 46a.5
d.-ür 67a.7
dürlü türlü
d. 7b.13, 10a.1, 11a.3, 11a.13, 11a.13, 12a.4, 13a.8, 13b.13, 15a.14, 15a.14, 16b.4, 20a.13, 20b.11, 32a.11, 33b.10, 34a.5, 36b.6, 38a.3, 40b.8, 44a.2, 44b.9, 46b.6, 50b.3, 52a.14, 53a.8, 53a.9, 60b.7, 61b.5, 61b.8, 61b.11, 61b.11, 68a.8, 68a.9, 68a.9
d.+dür 68a.8
dürr Ar. inci
d. 8b.9
dürrāc Ar. eti gevrek kuş
d. 66a.5
dürt- dürtmek

d.-di 22b.10
dürt- içine koymak
d.-erise 13a.2
dürüst Far. doğru, gerçek
d. 11a.12, 48a.7, 48b.12
düş rüya
d. 20b.14, 21a.7, 27b.3, 54a.3, 54a.5, 54a.8, 54b.9, 55a.8, 55a.14
d.+i (d.bilesin) 21a.12
d.+içün 54a.4
d.+in 21a.1, 21a.9, 54a.3, 54b.5, 54b.10, 55a.5, 55a.9
d.+inde 41a.3
d.+ler 6a.10
düşinde gör- 41a.3
düş- 1. düşmek
d.-di 3a.4, 20a.9, 23b.6, 28a.5, 30b.14, 33a.14, 41a.2, 44b.7, 56b.13, 58b.7, 60a.10
d.-dügi 27a.9
d.-e 30a.3, 57b.6, 60b.4
d.-er 20a.14
d.-esin 25b.12
d.-meyesin 18b.4
d.-miş 2a.3, 13a.13
d.-üb 19b.8, 36b.9, 57a.8, 65b.10
aġa düş- tuzağa düşmek 10b.6, 24a.7
ardına düş- kovalamak 22a.13, 29b.6, 30a.3
belā dāmına düş– bela tuzağına düşmek, belaya düçar olmak 6a.4, 55a.4
dama düş- tuzağa düşmek
ġaflet uyḳusına düş- endişesiz uyumak 2a.3
göŋle ḳorḳu düş- içine korku düşmek 23b.6
guṣṣaya düş- sıkıntıya düşmek 25b.12
korku göŋlinde düş- korkmaya başlamak 44b.6, 56b.13
ḫayāle düş- düşünceye dalmak 33a.14
ḳur[c]**a düş**- kurada denk gelmek
sevgüsi göŋline düş- arzulamaya başlamak 41a.2
ṣavāb düş–doğru yerinde olmak 30a.3
2. başına musibet gelmek
d.-di 28b.14
3. kapanmak, abanmak
d.-di 60b.9, 60b.10
4. kura isabet etmek
d.-miş 13b.7
d.-se 13b.6
5. rastlamak
d.-di 29b.8
6. takip etmek
d.-di 22a.13, 29b.6
d.-mişsin 30a.4
7. yakalanmak
d.-di 10b.6
d.-dün 6a.4
d.-e 24a.8
d.-eler 55a.4
d.-icek 33b.4
düşmān Far. düşman
d. 34b.2
d.+a 43b.9
düşmānlıḳ Far. düşman
d. 11a.14, 12a.5, 23b.5
d.+a 13b.14, 53b.1
d.+ı (kişinin d.) 6b.3
d.+um 28b.9
düşmen Far. düşman
d. 16a.4, 24b.1, 27b.2, 27b.3, 30a.12, 32a.14, 38a.8, 44a.2, 44b.14, 46a.4, 46a.9, 46b.5, 48b.6, 48b.7, 48b.7, 53a.1, 68a.13
d.+den 6b.2, 16a.1, 22a.6, 49a.14, 49b.13, 50b.5
d.+e 2a.10, 19b.6, 22a.5, 42b.9, 46a.10, 48b.12
d.+i (birümüzünd.) 38a.3

d.+i (d.kahreyledi) 69b.5
d.+ile 21b.1, 22a.6, 64a.2
d.+iyile 65a.4
d.+ler 55a.4
d.+lerile 7b.8
düşmen bāzārı revāyic ol- her şey düşmanın istediği gibi olmak 27b.2

düşmenlik düşmanlık
d. 7b.9, 32a.13
d.+e 10b.2
d.+ine 23b.4

düşmiş düşkün, çaresiz
d.+lerün 11a.8
d.+ün 10b.3, 10b.9, 55a.13

düşür- düşürmek
d.-di 27b.9
d.-e 26a.13
gözden düşür- birisinin nezdinde değerini düşürmek 26a.13

düşvār Far. güç, zor
d.+dur 62b.1

dütün ateş, duman
d.+i.dür 21b.11
d.+i (d. dökdi) 21b.10
d.+idür 21b.10
d.+ine 66a.5

dütüz- tütsülemek
d.-üb 8b.11

düz- düzenlemek, hazırlamak
d.-di 21a.6, 69b.11
d.-diler 44b.2
d.-em 30b.3
d.-mişdür 50a.4
d.-üb 33a.3

düzd-i dānā Far. bilgin hırsız
d. 37a.12

düzen düzen
d.+e 7b.13, 25a.11, 33a.2, 50b.8, 62a.11, 68a.7
d.+eyise 13b.12
d.+in 67a.3
düzen dut- düzeni benimsemek 67a.3

düzil- 1. tertip edilmek
d.-miş 68a.7, 68a.7, 10a.9, 21b.7, 66a.8
2. birleşmek
d.-üb 18a.10
3. eşi aldatmak
d.-di 14b.6
d.-mişdi 53b.4
ayruġıla düzil- başkasıyla aldatmak, boynuzlamak 14b.6

ebleh Ar. akılsız, bön
e.+ler 34b.13, 37a.3

ebrişim Far. ipek
e. 51b.1
e.+den 38a.13

ecel Ar. ecel, ölüm
e. 19a.13, 42a.6, 48a.9, 49a.6
e.+dür 25b.4
ecel çenberi boynına geç- ölmek 49a.6
ecel eli ölüm 42a.6
ecel ir- eceli gelmek 19a.13

ecram-ı ʿulvī gök cisimleri
i.+dendür 25a.9

eczā Ar. parçalar
e.+sın 17b.13

edeb Ar. edep
e. 42a.5, 58a.5
e.+e 64a.8
e.+iyile 38a.10

edeble- terbiye etmek
e.-mek 38b.10

eflāk Ar. felekler
e. 25a.6

efsūn Ar. efsun, büyü
e. 26a.14

eger Far. eğer
e. 2a.9, 2b.14, 3b.3, 3b.9, 6a.6, 7b.8, 8a.14, 8b.2, 9a.10, 10a.2, 10a.7, 10a.10, 10b.7, 10b.13, 12a.13, 12b.3, 12b.7, 13a.1, 13a.3, 13a.7, 13b.3, 13b.12, 14a.5, 17a.12, 17b.13, 19b.12, 20a.1, 20a.7, 22a.6, 22a.8, 23a.2, 23b.7, 24a.6, 24b.4, 24b.5, 27a.7, 27a.9, 27b.12, 27b.14, 28a.9, 28a.10, 28a.13,

28b.5, 28b.9, 29a.1, 29b.4, 30a.6, 30b.8, 30b.12, 30b.13, 31a.9, 32b.1, 33a.2, 34a.11, 34a.11, 34b.1, 35a.9, 35a.10, 36b.4, 37a.6, 37a.12, 37b.5, 38b.9, 39a.3, 39a.4, 41b.14, 42a.1, 42b.9, 43a.1, 43a.1, 43b.5, 43b.11, 43b.12, 44a.11, 45a.5, 45a.13, 45b.10, 46a.2, 47a.6, 47b.5, 49b.1, 51b.10, 52b.2, 53a.6, 53a.12, 54a.8, 54a.14, 56a.3, 56a.3, 56a.4, 56a.6, 56a.11, 56b.2, 57b.2, 57b.9, 57b.12, 58a.9, 58b.2, 58b.3, 58b.4, 58b.7, 58b.10, 59a.2, 60a.14, 62b.1, 62b.4, 62b.6, 62b.10, 64a.1, 66b.9, 67a.12, 67b.3, 68a.1

egerçi Far. eğer
e. 17a.6, 17a.14, 22a.1, 23a.14, 29b.1, 32a.4, 39b.10, 47a.4, 62b.13, 65b.6

egle- oyalamak
e.-yelüm 20b.2
ḫāṭır egle- gönül eğlendirmek, hoşça vakit geçirmek 20b.1

eglen- eğlenmek
e.-di 3b.5
e.-düm 23a.11
e.-medin 50b.1

egleyici oyalayıcı
e. 20a.13

egri yanlış
e.+ler 20a.10

egri bozuk
e. 20b.2
egri gözlü gözü bazuk 20b.2
egri ol- bozuk olmak 39a.8

ehil A. mahir, üstad
e.+i (cihan e.) 43a.10
e.+i (daniş e.) 21b.1, 38b.11
e.+i (ilm e.) 3a.6
e.+i (insaf e.) 6b.10
e.+in 23b.14, 24a.2, 26a.5
e.+inden 26b.13, 41b.13
e.+ine 27b.3

ehl eş
e.+i (anun e.) 61a.6

ehl-i ʿayb kusur arayan
e. 68a.6

ehliyyet Ar. yeterlilik
e. 7a.5

ejdehā Far. büyük yılan
e.+dur 18a.1

ek- ekmek, tarım yapmak
e.-dimidi 3b.4
e.-düm 3b.6
e.-üb 9b.6

ekin 1. çift, tarım
e. 3b.5, 21a.5
e.+e 9b.5
2. buğday
e.+idür 67b.1
e.+in 7a.12
e.+ler 9b.5

ekinci çiftçi
e. 7b.12, 7b.14, 8a.2, 20b.12, 20b.14, 56a.11, 56a.13
e.+ye 7b.10

eksik eksik, noksan
e.+e 54b.6

eksil- elsilmek
e.-e 7b.9
e.-mek 31a.6
e.-meye 17a.14
e.-ür 18b.7, 31a.11, 31b.2

eksük eksik
e. 21b.12, 32b.6, 55a.10
e.+dür 20a.14, 31a.13
e.+idi 31a.9
eksük itme- eksik etmemek 32b.6

eksüklik eksiklik
e.+den 58a.5
e.+in 23b.2
eksükligin iste- yenilmesini istemek 23b.2

el el
e. 39b.13, 43b.1, 60a.6, 63b.2
e.+de 41a.11
e.+deki 41a.11

e.+den 29b.3, 41a.11, 42a.3, 56b.7, 62a.14
e.+e 2b.4, 14a.6, 14a.7, 15a.2, 15a.6, 25b.6, 25b.6, 27b.11, 41a.12
e.+i (anun e.) 48b.14, 60a.10
e.+i (e. altında) 25b.14
e.+i (ecel e.) 42a.6
e.+i (takdir e.) 37a.11
e.+in 8b.9, 8b.10, 10b.4, 10b.9, 11a.8, 11b.12, 15a.12, 28a.11, 35b.5, 36b.11, 48a.12, 49b.10, 51a.8, 55a.1, 55a.13, 56a.7, 60b.10, 61b.6, 64a.5, 64b.8, 65b.13
e.+inde 10b.3, 18b.10, 27b.8, 27b.8, 27b.14, 29b.5, 41a.8, 45a.10, 45b.12, 48a.4, 48a.12, 56b.3
e.+inden 2a.3, 29a.10, 37a.2, 37a.14, 41b.10, 42b.11, 43b.2, 44a.2, 49b.12, 54b.3, 58b.13, 67b.3
e.+ine 2b.12, 10b.12, 22a.13, 35a.1, 35a.6, 41b.5, 64b.11, 67b.8
e.+ini 10b.3
e.+iyile 3b.11, 12b.9, 22a.8, 49a.7
e.+lerinden 55a.3
e.+lerine 10b.1, 56b.6
e.+üm 28b.9, 57a.12
e.+üme 51b.11
e.+ümile 12a.9, 56a.9
e.+ümüzden 19b.12, 56a.8, 62a.4
e.+ümüzile 45b.10
e.+ün 34a.9
e.+ündedür 6b.13, 10b.2
e.+üne 12a.11, 31b.4
e.+üni 63b.1
e.+ünüz 52a.8
el altında ol- istenildiğinde kullanılmak üzere hazır durumda olmak 34a.9
el çek- karışmamak 52a.8
el ḳısa ol- çaresiz kalmak 43b.1
el uzatma- kötülüğe kalkışmamak 39b.13
el dutuş- sözleşmek üzere el tutmak 63b.2
eldeki ḳo- sahip olunanı bırakmak 41a.11
elden çıḳ- kaybetmek 41a.11, 42a.3
elden gel- muktedir olmak 56b.7
ele getür- ele geçirmek, elde etmek 2b.4, 14a.6, 14a.7, 15a.2
ele gel- elde etmek 25b.6
ele gir- ele geçmek 10b.1, 25b.6, 27b.11, 41a.12
eli altında emri altında 25b.14
eli ṣulḥ etegine ur- barış istemek 28b.9
eli ṭar fakir, eli darda, eli sıkışık 48b.14
elin dut- yardım etmek 10b.4, 10b.9, 55a.1, 55a.13
elin tutma- yardım etmemek 11a.8
elinde esīr ol- birine esir düşmek 45b.12, 48a.12
elinde ol- tasarrufuna sahip olmak 45a.10
elinde zebūn ol- elinde kalmak 48a.4
elinden git- kaybetmek 42b.11
elinden ᶜāciz ol- çaresiz kalmak 2a.3, 29a.10, 37a.14, 43b.2
elinden al- zorla almak 44a.2, 54b.3, 55a.3
elinden çıḳar- kurtarmak 41b.10
elinden gel- becerebilmek 37a.2, 49b.12, 56a.8
eline vir- teslim etmek 10b.12

elini çek- terk etmek 57a.12
elini dut- yardım etmek 10b.3
el-ayet Ar. ayet
e. 51a.9, 68a.11
elbette Ar. elbette
e. 3b.10, 58a.4
elḥān Ar. name
e. 40b.9
e.+ıla 39b.9, 66a.6
elik- zayıflamk
e.-mişsin 46b.12
elikdür- elde etmek
e.-ürisen 14a.5
el-ḳıṣṣa Ar. özet olarak
e. 59b.7
elli elli
e. 15a.6, 15a.13, 16a.5, 16a.12
elmas Far. elmas
e.+ı (e. silah çeküb) 66a.3
e.+ıyıla 61a.14
elsüz elsiz
e. 62a.8
emān Ar. aman, güven, emniyet
e. 32a.10, 48a.12, 54a.11, 54a.11, 54b.11, 54b.11, 55b.1
emān dile- aman dilemek, bağışlanmayı dilemek 54a.11, 54b.11
emān virme- öldürmek, göz açtırmamak 32a.10, 54b.11
emānet Ar. emanet
e. 63b.1
e.+e 3b.5
emek emek
e.+ümüz 19b.2
e.+ün 63b.1
emek dartın- erinmek63b.1
emīn Ar. 1. sağlam, güvenilir
e. 2b.11, 3b.11, 7b.4, 11b.5, 13a.4, 21b.5, 22a.11, 29b.14, 32b.7, 33a.11, 36b.5, 37b.12, 38a.2, 40b.11, 44a.14, 48a.5, 51b.10, 54b.7, 55b.13, 55b.14, 56b.5, 57a.9, 59a.12, 60a.5, 62a.5, 64b.6, 65a.6
e.+em 45a.14
emin kıl- güvence vermek 32b.7, 40b.11
2. padişahın güvendiği dostu
e.+i (pazişahlar e.) 48a.5
e.+i (pazişahun e.) 47b.9
emīrü'l-müminīn müminlerin başkanı
e. 68b.5
emr Ar. emir
e.+in 47a.4
e.+ine 18b.12, 29a.6, 61b.1
e.+üme 47b.14
emrin yirine getür- emrin gereğini
emrine muṭīᶜ kıl- emri altına almak 47b.14
emrine muṭī emrine amade 29a.6, 47a.4
enār Far. nar
e. 68a.9
enbūh Far. kalabalık
e. 46b.4
encir Far. incir
e. 69b.1
endīşe Ar. kaygı, düşünce
e. 2a.6, 8b.13, 12b.3, 13a.12, 20b.7, 22a.11, 25a.7, 27b.11, 28a.7, 30a.3, 30b.8, 32a.9, 32b.2, 41b.7, 42b.2, 42b.5, 45a.12, 48a.7, 48b.9, 52b.13, 53b.14, 56a.4, 56b.4, 58b.3, 60b.4, 64a.5
e.+den 56b.13, 62a.10
e.+deyiken 56b.3
e.+i (e. amele getürmek) 41b.13
e.+ler 41a.13, 62a.11
e.+leri 31b.12
e.+m 17a.9
e.+müzden 47b.4
e.+n 32b.8, 48b.10
e.+nden 64b.5

e.+si 14b.3, 48b.5
e.+sin 27b.11, 39b.13, 43a.13
e.+sinden 51a.11
e.+yile 28b.10, 42b.4, 64a.2
endīşeyi ᶜamele getür- düşünceyi eyleme geçirmek 41b.13
endīşe eyle- düşünmek 2a.6, 12b.3, 20b.7/8, 8b.13, 32a.9, 42b.2/5, 43a.13, 45a.12, 48a.7, 53b.13/14, 64a.5
endīşe it- düşünmek 22a.11
endīşe kıl- düşünmek 41b.7

endīşelik kaygılılık
e. 57b.11
e.+idür 43a.9

endīşesüz endişesiz
e. 19a.10

enek çene
e.+üme 63b.3

ense ense
e.+sine 29b.11

envāᶜ Ar. çeşit
e. 49a.0l, 51b.4

er 1. erkek, adam
e. 8b.7, 17a.9, 19b.14, 20a.12, 29a.12, 35a.4, 49a.2, 49a.3, 50b.3, 52b.2, 53b.12, 56b.4, 59a.13, 59a.13, 59b.1, 59b.2, 59b.5, 59b.5
e.+de 59b.7
e.+den 4a.4, 49a.9
e.+dür 14b.3
e.+e 14b.2, 52a.10, 52b.9
e.+ün 59b.6
2. eş, koca
e. 34a.12, 53b.5, 53b.13
e.+den 17a.6
e.+i (anun e.) 35b.13
e.+i (e. kıgırsa) 8b.3
e.+ine 49a.3
e.+inün 53b.13
e.+üm 34a.13, 54a.6
3. yiğit, cesur
e. 22a.3, 22a.4, 22a.4

eren 1. ermiş
e.+ler 21a.13, 37a.10
e.+lere 29b.10
2. eş
e.+lerine 14a.12
3. yiğit
e.+ler 22a.5, 48a.8, 50b.4
e.+leri 48a.9

eri- erimek
e.-di 47a.11
e.-ye 2a.10
mum gibi eri- çok üzülmek 2a.10

erkān Ar. mensup
e.+ına 45a.14

erkān-ı devlet devlet mensupları
e. 44a.14

esbāb Ar. vesile, sebep
e. 30b.1, 44b.2
e.+ı (hazine e.) 52b.5
e.+ın 67b.8

esbāb-ı müheyyā hazır vasıtalar
e. 9b.4

esen esen, sağlıklı
e. 16b.7, 53b.10
esen uğur eyle- hoşça kal demek 53b.10

eser Ar. 1. belirti
e.+i (anun e.) 32a.5, 58b.6
e.+i (saadet e.) 9a.2
e.+idür 65a.8
e.+in 6a.5, 9a.3, 28a.7
e.+inden 12a.1
e.+indendür 43a.9
2. etki
e. 19b.9, 32a.5, 32a.5, 39a.3, 39a.4
e.+i (söz e.) 28a.9
e.+inden 27b.13
eser eyle- etkilemek 33a.5, 39a.3
eser kıl- etkilemek 32a.5

esīr Ar. esir, tutsak
e. 9a.12, 18b.10, 31a.4, 45b.12, 48a.12

esir ol- esir olmak 9a.12, 31a.4,
esirge- acımak
e.-di 8a.2, 12b.11, 13a.1, 46b.9, 46b.11, 49a.4
e.-medin 12b.6
e.-r 38b.6
e.-ye 3a.7
eski 1. eski
e. 63b.5
2. önceki
e. 21b.8
eski- eskimek
e.-yince 18b.6
esrār-ı ʿulūm ilimlerin sırları
e.+da 22b.12
e.+dan 20a.6, 24a.3
esri- sarhoş olmak
e.-meginden 10a.10
esrük sarhoş
e. 42a.7
e.+den 26b.3
e.+ine 48a.10
eşek eşek
e. 2b.5, 2b.7, 2b.8, 2b.9, 2b.14, 6a.2, 6a.5, 6a.8, 6a.13, 6b.1, 6b.4, 8a.2, 8a.3, 24a.7, 38b.3
e.+den 6b.7
e.+e 2b.12
e.+i (e. öldürdi) 8a.4
e.+in 8a.3
e.+ine 38a.11
eşeklik eşeklik
e.+ünden 6a.4
eşref-i mevcūdāt yaratılmışların en şereflisi
e.+dur 25b.8
et et
e. 53a.10, 53a.14
e.+dür 35b.10
e.+i (anun e.) 2b.6, 14a.3
e.+in 14b.10, 51a.7, 52a.2, 53a.1, 61b.7
e.+iyle 52a.7
e.+ümden 32b.1
e.+ümüz 56a.8
e.+ünüz 37b.13
etek 1. etek
e.+i (ruzigar e.) 8b.12
e.+i (zeman e.) 24a.9
e.+ine 28b.9, 64b.8
e.+üme 6b.12
e.+ümüze 57b.6
2. yamaç
e.+inde 3a.3, 7b.12, 24a.6, 56a.2, 61b.12
e.+ine 24b.2, 65a.9
etmek ekmek
e. 14b.1, 15b.12, 61b.3
e.+i (e. yir) 15b.14
e.+ine 30a.5
eṭrāf-ı ʿālem dünya
e.+de 47b.9
e.+den 12b.8
ev ev
e. 11a.2, 17b.11, 20a.11, 20a.14, 20b.2, 20b.4, 21b.14, 22b.4, 22b.6, 22b.9, 35b.1, 35b.6, 46a.13, 49a.5, 49a.8, 49b.7, 63b.14
e.+de 2b.3, 15b.3, 35b.1, 35b.2, 35b.6, 46a.13, 60a.11
e.+den 21b.3, 59a.11
e.+e 17b.11, 35b.1
e.+i (e. yanında) 69b.10
e.+i (e. yolın) 55a.7
e.+i (kendü e.) 42b.6
e.+i (örümcek e.) 22a.7
e.+idür 31a.4
e.+inde 17a.7, 21b.3, 32a.7, 49b.5, 53b.10
e.+inden 16a.8
e.+ine 13b.4, 13b.7, 14b.10, 17b.9, 21b.9, 22b.6, 23a.9, 27b.9, 28b.8, 35b.2, 49b.5, 54b.6, 54b.9, 59a.9, 60a.14
e.+üm 10b.14, 16b.2, 36a.6, 53b.9, 66b.11, 66b.13
e.+ümüz 16a.11, 17b.10, 45b.12, 46a.7
e.+ünde 16a.10, 66b.9
e.+üne 49b.3

ᶜ**amel evi** dünya 31a.4
evāyil Ar. eskiler, öncekiler
e.+i (yigitlik e.) 65b.1
evcügez küçük ev
e.+in 22a.11
ever- evlendirmek
e.-em 8b.1
evet evet
e. 38a.3
evḳāt Ar. zaman zaman
e. 68b.5
evlen- evlenmek
e.-ürdi 38b.14
evṣāf Ar. nitelikler, sıfatlar
e. 17a.4
evvel Ar. 1. evvel, önce
e. 3a.7, 9b.11, 19a.11, 24b.5, 28a.9, 35a.9, 44a.13, 44b.12, 58b.5, 64a.1
e.+den 57a.2
e.+i (yaradılmagun e.) 24b.12
e.+in 28b.13
e.+inde 36a.10, 45b.1
e.+inden 42b.5
e.+ine 31a.1
2. birinci olarak
e. 64b.14, 68b.1
evvel bahār ilkbahar
e.+da 61b.13, 63b.5
eyer eyer
e. 6a.1
eyit- demek, söylemek
e. 3a.7, 10b.4, 11b.1, 12a.6, 13a.9, 14b.13, 15a.7, 20a.11, 22b.4, 23a.4, 33b.13, 35a.12, 42a.11, 47b.9, 52a.9, 52b.4, 53b.3, 56a.1, 56a.12, 58a.6, 58b.3, 59a.4, 60a.2, 63a.3, 63b.9, 64a.11, 67a.8, 68a.3, 69a.5, 69a.9, 69a.14, 69b.14
e.-di 2a.1, 2a.8, 2a.8, 2a.12, 2b.3, 2b.5, 2b.8, 2b.9, 2b.10, 2b.13, 2b.14, 3a.6, 3a.8, 3a.13, 3b.2, 3b.4, 3b.8, 4a.1, 6a.3, 6a.5, 6a.7, 6a.11, 6a.12, 6a.13, 6b.1, 6b.3, 6b.4, 6b.5, 6b.5, 6b.5, 6b.9, 7a.4, 7a.10, 7b.11, 7b.13, 8a.12, 8a.14, 8b.1, 8b.13, 9a.3, 9a.4, 9a.9, 9a.12, 9a.14, 9b.1, 9b.1, 10a.14, 10b.4, 10b.5, 10b.12, 11a.4, 11a.10, 11a.13, 11b.1, 11b.2, 12a.2, 12a.6, 12a.7, 12a.8, 12a.10, 12b.14, 13a.1, 13a.5, 13a.9, 13a.10, 13a.13, 13b.2, 13b.11, 13b.13, 13b.13, 14a.1, 14a.2, 14a.4, 14a.5, 14a.8, 14a.13, 14b.1, 14b.5, 14b.7, 14b.7, 14b.8, 14b.9, 14b.11, 14b.13, 14b.13, 15a.1, 15a.5, 15a.6, 15a.7, 15a.7, 15a.8, 15a.13, 15b.3, 15b.6, 15b.6, 15b.8, 15b.9, 15b.12, 16a.2, 16a.10, 16a.12, 16b.1, 16b.4, 16b.7, 16b.13, 17a.6, 17a.9, 17b.2, 17b.2, 17b.9, 17b.0l, 17b.10, 17b.11, 17b.13, 18a.1, 18a.3, 18a.10, 19a.1, 19a.9, 19a.12, 19b.3, 19b.4, 19b.7, 19b.8, 20a.5, 20a.8, 20a.9, 20a.11, 20a.12, 20a.14, 20b.2, 20b.2, 20b.3, 20b.4, 20b.5, 20b.13, 20b.14, 21a.1, 21a.2, 21a.3, 21a.4, 21a.4, 21a.8, 21a.9, 21a.9, 21a.10, 21a.10, 21a.11, 21a.12, 21a.14, 21b.2, 21b.3, 21b.10, 21b.14, 22a.4, 22a.6, 22a.8, 22a.8, 22b.1, 22b.4, 22b.5, 22b.7, 23a.4, 23a.5, 23a.10, 23a.10, 23a.11, 23b.2, 23b.3, 23b.6, 23b.9, 23b.10, 23b.13, 24a.5, 24a.7, 24a.12, 24b.6, 25a.1, 25a.11, 25a.12, 25b.4, 25b.8, 25b.11, 25b.11, 25b.13, 25b.14, 26a.8, 26b.2, 26b.10, 26b.10, 26b.11, 27a.2, 27a.7, 27a.10, 27a.13, 27b.1, 27b.1, 27b.5, 27b.10, 28a.6, 28a.9, 28a.12, 28b.2, 28b.3, 28b.8, 28b.13, 29a.1, 29a.1, 29a.2, 29a.3, 29a.8, 29a.11, 29a.13, 29b.3, 29b.10,

e.-işid-elüm 14a.1, 20b.13, 21b.2, 30b.9, 31a.7, 32a.6, 34a.3, 34b.7, 37a.13, 38a.11, 38b.13, 39b.3, 42a.4, 45a.8, 46a.10, 46b.7, 48b.14
e.-mez 54a.7, 54b.11
e.-mişdür 18a.5
e.-mişlerdür 15b.9
e.-ür 11a.6, 21a.9, 37b.1, 41a.14, 56a.3, 62b.9, 64a.10, 68b.4, 68b.8, 68b.13, 68b.14, 69b.7, 69b.8
e.-ürdi 10b.14, 11b.7, 17a.1, 26a.11, 33a.1, 56b.14, 60a.9
e.-ürem 18b.1
e.-ürimiş 35b.6
e.-ürler 10a.7
e.-ürlerdi 26a.14
e.-ürmiş 14b.5, 33a.10
e.-ürsin 6a.8, 14a.13, 30a.12, 37a.9, 62a.9
e.-vallahi 30b.14
öginde eyit- aklından geçirmek, içinden söylemek 33b.4

eyitici şarkıcı
e. 38b.13, 38b.14, 39a.1

eyitivir- söyleyivermek
e. 6a.13
e.-di 54a.13, 55a.5, 67a.2
e.-em 6a.14
e.-eyin 6a.14, 21a.3, 21a.9
e.-ür 35b.1, 35b.3

eyle öyle, öylesine
e. 4a.5, 4a.5, 8a.7, 11a.13, 13a.8, 17b.14, 18a.4, 18a.5, 18b.2, 19b.8, 20a.4, 23b.10, 24a.8, 24a.9, 24b.3, 26a.13, 26b.9, 31a.6, 31b.8, 34a.13, 34a.14, 34b.2, 35b.10, 35b.13, 39a.7, 40a.2, 41b.12, 42a.14, 47a.8, 47a.11, 47a.14, 47b.2, 48a.11, 49a.4, 50a.9, 50a.10, 52a.1, 53a.11, 55b.10, 56b.3, 56b.5, 57b.14, 58b.13, 58b.14, 59b.2, 64b.5
e.+dür 30a.14, 37a.4, 54b.11
e.+yidi 45a.9, 52b.5, 69b.7, 69b.12
e.+yimiş 13b.5

eyle- eylemek, yapmak
e. 8b.14, 29a.2, 35a.3
e.-di 2a.6, 7b.14, 9a.9, 9b.4, 11a.7, 12b.3, 13a.1, 13b.9, 16b.11, 24b.13, 25b.1, 27b.11, 28b.12, 29a.4, 29a.5, 29a.6, 29b.5, 32a.9, 34b.11, 34b.12, 36b.4, 37b.7, 37b.9, 38b.14, 39a.11, 41a.6, 44a.1, 44b.2, 44b.14, 45a.13, 46a.3, 48b.3, 49a.13, 52b.13, 53b.13, 53b.14, 55b.3, 56a.4, 58b.3, 60b.4, 61a.2, 61a.3, 69b.4, 69b.5
e.-diler 24b.3
e.-dügi 29a.11
e.-düm 7a.13, 36a.7, 55a.12
e.-dün 13b.2, 33a.2, 50a.12, 55a.11
e.-kim 15a.11
e.-meden 48a.7
e.-medüm 37b.2, 47b.13
e.-megil 48b.10
e.-men 7b.10
e.-mesen 9a.11
e.-meye 39a.4
e.-meyedi 29a.10
e.-meyeseydün 58b.14
e.-mez 43a.13
e.-mezdi 31a.9
e.-mege 47a.3
e.-mek 6b.2, 29a.3, 29b.4, 42b.2, 42b.2, 47a.5, 61a.12, 68b.12
e.-miş 21b.3, 21b.3, 21b.4, 38a.10, 50a.5
e.-mişdi 32a.8
e.-mişdür 4a.6, 64a.5
e.-mişem 17b.13
e.-n 8a.11
e.-r 15b.4, 19b.9, 32a.5, 39a.3, 43a.3, 43b.9, 43b.11, 60b.11
e.-rdi 34a.5
e.-rem 30b.8

e.-rimiş 14b.6
e.-rlermiş 13b.5
e.-rse 10a.3
e.-se 60b.5
e.-sen 29a.1
e.-seydi 68a.1
e.-sün 69a.5
e.-ye 10a.4, 10b.14, 25a.3, 27b.13, 28b.4, 30b.7, 37b.7, 39b.13, 46a.5, 49b.14, 50b.1, 55a.5, 60b.2
e.-yedi 51a.4
e.-yelüm 3a.4
e.-yem 13b.3, 17b.11, 20a.7, 30a.9, 32a.11, 60b.12, 64b.10, 67a.5
e.-yesin 9b.2, 20b.8, 30a.3, 31a.1
e.-yevüz 9b.4, 29a.5, 62b.2
e.-yü 3b.11
e.-yüb 8b.13, 9a.9, 10a.1, 13a.13, 17a.4, 17a.11, 24a.2, 32b.9, 42b.5, 43a.7, 44b.7, 48a.10, 49a.4, 49a.11, 49b.1, 52b.3, 53b.10, 56b.4, 61b.6, 61b.7, 63b.7, 63b.12, 64b.8, 64b.10, 67a.5, 67b.1
e.-yüp 12b.4
eyleyü dur- yapmaya devam etmek 3b.11
ᶜ**adl eyle**- adil olmak 68b.12
ᶜ**ahd ü ḳavl eyle**- anlaşmak, sözleşmek 24b.3
ᶜ**amel eyle**- yapmak, işlemek 67a.5
ᶜ**arz eyle**- sunmak
āzād eyle- azat etmek, serbest bırakmak 11a.7
beglik eyle- yönetmek 9b.4
bilişlik eyle– dostluk yapmak 7b.10
busu eyle- pusu kurmak 43b.9
cehd eyle- 9a.11, 29b.4
cemᶜ eyle- toplamak 7a.13, 9b.4, 29a.5 44a.1, 61a.5
defᶜ eyle- defetmek, yok etmek 47a.3, 49a.11
derc eyle- Far.+T. yazmak d. 64b.10
devā eyle- çare bulmak 47a.4
duzāk eyle- tuzak kurmak 49a.4
endīşe eyle- düşünmek 2a.6, 12b.3, 20b.7/8, 8b.13, 32a.9, 42b.2/5, 43a.13, 45a.12, 48a.7, 53b.13/14, 64a.5
esen uğur eyle- hoşça kal demek 53b.10
es̱er eyle- etkilemek 33a.5, 39a.3
fark eyle- ayırmak 25a.3
fermān eyle- emretmek 23b.10
fikr eyle- düşünmek 9a.9, 10a.3
gey nażar eyle- iyice düşünmek 8b.14, 31a.1, 41b.6
göŋlinde endīşe eyle- akılndan geçirmek 32a.9
güç eyle- haksızlık yapmak 38a.10
güç ve ziyān eyle- haksızlık etmek 39b.13
ḫaber eyle- haber etmek 37b.4
ḫarc eyle- harcamak
ḫāṭırın rūşen eyle- zihnini aydınlatmak 39a.11
ḫurd eyle- parçalamak, haşat etmek
h. 50b.1, 51a.4
ince fikir eyle- iyice düşünmek 20b.7
ḳavl eyle- konuşmak 37b.7
ḳaṣd eyle- niyet etmek 30a.7, 36b.4
ḳoca eyle- ihtiyarlatmak 43a.3

ḳurbān eyle- kurban etmek 13b.5
luṭf eyle- ihsanda bulunmak 49b.1, 52b.2
mecma eyle- toplantı yapmak 44b.6
naḳl eyle- göçmek 16b.11
naẓar eyle- iyici incelemek 17a.11, 31a.1
naẓm eyle- A.+T. şiirleştirmek
n. 4a.6
rūşen eyle- aydınlatmak 39a.11
saḳaṭ eyle- sakat eylemek
s. 29a.10
ṣarf eyle- harcamak 10a.4, 43a.7
sefer eyle- yolculuk yapmak 42b.2
selam eyle- selam vermek 37b.9
suʿāl eyle- sormak 20a.7
şerh eyle- anlatmak 49a.13
şükr eyle- şükretmek 6b.2, 29a.3, 29a.5, 63b.7
temām eyle- tamamlamak 31a.9
terk eyle- terk etmek
uğur eyle- Allaha ısmarladık demek
u. 53b.10
var eyle- yaratmak 24b.13
vaṣıyyet eyle- vasiyet etmek 69a.5
vaṣıyyet saḳla- vasiyeti gözetmek, yerine getirmek 7b.1
vazʿ eyle- icat etmek
v. 50a.5
vīrān eyle- yıkmak 10b.14
yardum eyle- yardım etmek 12b.4
yuva eyle- yuva yapmak 63b.12
zor eyle- zorlamak 29b.5

eylet- yaptırmak
e.-üb 38a.13

eylük iyilik
e. 39b.14, 55a.11, 58b.1
e.+e 32b.7
e.+i (e. eyledün) 13b.2, 33a.2
e.+i (e. unudub) 56b.11
e.+ün 54b.14

eymen- korkmak
e.-ür 23b.5

eyü iyi
e. 7a.6, 11a.8, 11a.12, 14a.8, 19a.4, 19b.12, 20a.2, 20a.6, 23a.8, 27a.6, 28a.14, 28b.1, 28b.6, 28b.7, 28b.14, 31a.2, 31b.9, 32b.8, 32b.10, 33a.3, 33a.8, 34a.7, 36a.10, 37b.4, 39a.6, 39a.11, 41a.10, 41a.11, 42a.2, 42b.4, 42b.13, 45a.4, 45a.6, 45a.7, 45b.3, 45b.8, 46a.5, 47b.14, 48b.11, 48b.12, 52a.12, 61b.1, 67b.13
e.+de 8a.8
e.+den 31b.13
e.+dür 22a.9, 41a.10, 64b.4
e.+yi 25a.3
eyü ad ṣat- iyi nam salmak 28b.7
eyü adı ʿāleme yayıl- iyi nam salmak 28b.1
eyüde yavuzda iyi ve kötü günde 8a.8

ezel Ar. ezel, başlangıçsız
e. 2b.2, 52a.12
e.+de 7a.11, 65b.6

faḫr Ar. şeref
f. 17a.6
faḫr dut- şeref elde etmek 17a.6

fal Ar. fal
f. 52a.11
fāl dutma- uğurlu saymamak 52a.11

fānī Ar. fani, geçici
f. 10a.7, 26a.1
fāres pars
f. 43b.10
fāriġ Ar. rahat, endişesiz
f. 6a.10, 17a.9, 17b.6, 21b.14, 30a.10, 35a.5, 35a.6, 47b.5, 49b.4, 51b.14, 63b.3, 64b.5, 65b.9
f.+dür 67b.2
fāriġ ol- rahatlamak, vazgeçmek 6a.10, 35a.5
fāriġ kıl- kurtulmak 17a.9
farḳ Ar. fark
f. 25a.3
fark eyle- ayırmak 25a.3
faṣāhat Ar. dilin doğru olarak kullanımı
f. 58b.13, 61a.14, 68a.6, 68a.10
fāsid Ar. bozan, bozuk
f. 37a.6, 41a.13, 56b.4
f.+den 25a.3
fāsid endīşe içinden çıḳar- kötü düşünceleri içinden çıkarmak 56b.4
faṣīh Ar. fasahatla söylenen
f. 10a.12, 36b.10, 39a.11
faṣīḥ dil uzat- güzel konuşmak 36b.10
faṣl Ar. bölüm
f. 22a.4, 33b.12
f.+ı (bülümün hepsi) 43a.9
f.+ı (f. işiddi) 28b.2, 57b.8, 61a.8, 63a.13
f.+ı (f. yaz dutdı) 39a.8
faṣl-ı musaf-ı pil ve arslan fil ve aslanın savaş alanı bölümü
f. 50b.6
fayda Ar. fayda, yarar
f. 30b.12, 39a.4, 42a.1, 42b.13, 63b.5
f.+sı 25b.11, 37a.8
fāyda dutma- fayda vermemek 42a.1
faydalu yararlı
f. 40a.4, 43a.3
faydamend Ar.+ Far. yarar sağlayan
f. 42a.8
faydasuz faydasız
f. 35a.10, 35a.11, 35b.14
fāʾide Ar. yarar
f. 15a.12, 32b.1, 35a.3
f.+den 52b.4
fāʾide bul- yarar sağlamak 15a.12
fażīḥat Ar. edepsizlik, alçaklık
f.+un 23a.3
fażīlet Ar. erdem, iyilik
f.+i (anun f.) 23a.3
fażl Ar. üstünlük, erdem
f.+ı 26a.2
f.+ı (hak f.) 68a.11
febihā Ar. ne güzel!
f. 42b.10, 43b.12
fehm Ar. anlama, kavrama
f. 42a.7
fenā Ar. yok olma
f. 7a.13
fenn Ar. fen, ilim
f.+ün 45b.3
ferāġat Ar. el çekme
f. 16b.12, 17b.14, 21b.4, 21b.9, 57b.7
f.+ıla 54b.9, 57a.6
ferd Ar. fert, birey
f.+inin 50a.10
f.+iyile 50a.7
fermān Far. ferman, buyruk
f. 8b.1, 23b.10, 29a.6
f.+ı (anunf.) 12a.13
f.+ı (onunf.) 34b.14
f.+ın 64b.14
f.+umuza 48b.1
f.+una 8b.13
fermān eyle- emretmek 23b.10

fermāna muṭīʿ ve münḳād ol- emre itaat etmek 48b.1
fermānı altında ol- emrinde olmak 12a.13
fermānram kıl- emri altına almak
f. 47b.14
ferrīn Far. parlak
f. 28a.2
Ferrukzad özel ad
f. 28b.12
f.+idi 28b.10
feryād Far. feryat, bağırma
f. 19a.6, 30a.5
feryad kıl- bağırmak, sızlanmak 19a.6, 30a.5
fesād Ar. kötülük
f. 23b.11, 24a.9
f.+a 23b.9
f.+larda 41a.8
feth Ar. fetih
f. 19b.3, 48b.9
feth-i bab-ı saadet mutluluk kapısının açılması
f. 65b.8
fevt Ar. zayi etmek
f. 11a.8, 48a.11
fevt ol- zayi olmak 11a.8, 48a.11
fıstukī Ar. açık yeşil
f. 66a.7
fiʿillü amelli
f. 61b.1
f.+ler 44a.5
fiʿl Ar. fiil ,eylem
f. 57a.13
f.+ümden 58b.9
fidā Ar. feda
f. 46a.6
fidā ḳıl- feda etmek 46a.6

fikr Ar. fikir, düşünce
f. 9a.9, 10a.3, 44b.5, 47b.5, 57a.4, 58b.6
f.+i (ademoglanıf.) 25b.7
f.+deyiken 54a.2
f.+ler 20b.8
f.+ile 22a.9
f.+üm 47b.3
f.+ünden 47b.4
fikr eyle- düşünmek 9a.9, 10a.3
fikr it- düşünmek 57a.4
fil fil
f. 40b.4, 58a.4
f.+ile 50a.10
f.+ler 44a.1, 44a.3
filcümle Ar. nihayet
f. 7b.14, 17b.7, 20a.1
firāḳ Ar. ayrılık
f.+ı (f. odında) 66b.5
f.+ı (geçmişler f.) 67a.1
f.+ı (oglancuklar f.) 62b.2
f.+ı (ogul kız f.) 62b.4
f.+ına 62b.7
f.+ından 49a.13
f.+ıyıla 42a.10, 66b.13
f.+unıdı 2a.11
firāset Ar. çabuk kavrama
f.+üm 28a.2
Firʿavn Mısır hükümdarlarına verilen ad
f. 50b.14, 68a.1
firişte melek
f. 20b.10
f.+ler 10a.7
f.+lerden 23b.13
fitne Ar. fesat, karışıklık
f. 20a.1, 22b.13, 28b.5, 44a.5
f.+ler 10b.2
fitne toġ- kargaşa çıkmak 10b.2
fitne kopar- fitne çıkarmak 41a.4
fitnecūy Far. fesat arıyan
f. 44b.11
fuḳaʿ Ar. şarap
f. 16a.1
fulān Ar. filan

f. 13a.3, 17a.9, 17b.6, 34a.9, 36b.2, 40b.8, 41a.14, 49a.10, 51b.8, 53b.6

furṣat Ar. fırsat, uygun zaman
f. 11a.8, 27a.12, 43b.10, 52b.14, 54a.2, 54a.6, 64a.4
f.+dur 28a.10, 31b.7
furṣat bul- fırsat bulmak 27a.12, 52b.6, 54a.6
furṣat fevt olma- fırsat elden gitmemek 11a.8
furṣat iste- fırsat kollamak 43b.10, 54a.2

fuṭa Far. peştamal
f.+i (f tolanmış) 66a.11

fütūh Ar. açılma, ferahlık
f.+ın 65b.8

ġaddār Ar. gaddar, acımasız
g. 63a.6

ġaddārlıḳ Ar.+T. gaddarlık
g.+ın 33a.12

ġadr Ar. haksızlık
g. 13a.1
ġadr eyle- zulmetmek 13a.1

ġāfil Ar. gafil, dikkatsiz
g. 26a.1, 34b.3, 38a.13, 46b.5, 49b.9, 54a.2, 64a.4, 64b.5, 67b.5
gafil ol- gafil olmak 26a.1, 49b.9, 54a.2
gafil bul- gafil yakalamak 64a.4

ġaflet Ar. dalgınlık
g. 2a.3, 22a.10, 59a.7
ġaflet uyḳusına düş- endişesiz uyumak 2a.3
ġaflet uyḳusuna boyan- çok derin uyumak 22a.10

gāh Far. bazen
g. 11a.3, 11a.4

ġalat Ar. yanlış
g.+dan 20b.7

ġalbırla- elemek
g.-dum 16b.9

ġalebe kalabalık
g.+si 36a.3

ġālib Ar. üstün
g. 21b.1, 38b.10, 39b.2, 55a.12, 59b.7, 60a.6, 60a.8
g.+dur 23b.4
galib ol- üstün olmak 21b.1, 38b.10, 39b.2, 60a.6/8

ġamgīn Far. kederli
g. 54b.12

ġammāz Far. gambaz
g.+dur 35b.1
g.+mış 35b.5

ġamze Far. süzgün bakış
g.+sin 11a.3

ġarāyib Ar. garip şeyler
g. 42a.8

ġaraz Ar. 1. çıkar
g. 11b.8, 12a.5, 33a.13, 34b.5, 35a.9, 35a.10
2. maksat
g. 16b.8, 26b.10
g.+ın 11b.7
g.+lardan 14b.12

ġāret Ar. yağma
g.+e 48a.12

ġarīb Ar. kimsesiz, yabancı
g. 13b.5, 13b.5, 13b.7, 20a.12, 21a.6, 44a.3, 66a.6
g.+lere 65b.7
ġarīb var- gurbete çıkmak, 44a.3

ġarībnüvāz garip himaye eden
g. 51a.12

ġarḳ Ar. boğulma
g. 42b.3, 43a.12, 57a.7, 61a.2
gark ol- boğulmak 43a.12

ġavġa Far. kavga
g. 29b.8, 30a.5, 59b.1
g.+sından 54b.7, 59a.12

Gavpay özel ad
g. 24a.5, 24a.11, 24b.2

ġayb Ar. bilinmeyen

g. 25a.11
g.+dan 8b.14

ġāyet Ar. 1. çok, oldukça
g. 31b.10, 32b.2, 33b.10, 38a.12, 38b.4, 49a.11
g.+ine 31a.11
2. sınır, son nokta
g.+idür 31a.11

ġayret Ar. çaba
g. 22a.5
ġayret çek- gayretlenmek, çoşmak 22a.5

ġazab Ar. öfke
g. 19a.9, 28b.2
g.+dan 50a.14
g.+ıla 49b.3
g.+ların 46a.1
ġażab odı içinden şuᶜle vir- hiddetlenmek 28b.2
ġażabdan ṭol- öfkeyle dolmak, çok öfkelenmek 50a.14

gāzur Far. çamaşırcı
g. 68b.8, 68b.9, 38a.11
g.+ı (g. hazır kıldılar) 38b.6
g.+undur 38b.5

geç- 1. geçmek
g.-di 4a.2, 12b.1, 37b.10, 44a.9, 54a.11, 63a.5, 68b.8, 68b.10
g.-dügüm 32a.10
g.-düm 45a.13
g.-e 3a.14, 17b.2, 39b.8, 54a.12, 61a.12
g.-eler 48b.7
g.-eni 68b.9
g.-enler 9a.9
g.-er 17b.4, 17b.5, 41b.3
g.-erdi 68b.5
g.-meye 38a.9
g.-mez 47a.2
g.-miş 28a.14, 30a.13, 45a.14
g.-mişler 67a.1
g.-üb 44a.10, 56a.14
g.-ün 50b.11, 50b.14
dünyādan geç- ölmek 12b.1
2. aşmak
g.-ince 65b.14
ḥadden geç- haddi aşmak, azgınlık yapmak 48b.7
3. başkalaşmak
g.-mişem 37b.14
4. batmak
g.-di 56a.7
5. engel aşmak
g.-e 49a.6
6. gözden çıkarmak
g.-e 58a.13
7. kenetlenmek
g.-di 64b.6
8. mesafe aşmak
g.-di 9b.5
g.-eler 9b.3
9. takmak
g.-üb 49a.6
10. tükenmek
g.-e 45b.2, 45b.6
g.-en 45b.6
g.-er 10a.11
11. vaz geçmek
g.-mek 37a.6
12. yaşamak
g.-ersin 33a.7
13. zaman için geride kalmak
g.-di 8b.5
14. geçerliliğini sürdürmek
g.-meye 34a.2
g.-mez 19a.7
sözi geçme- sözünün değeri olmamak 34a.2

geçi keçi
g.+si 60b.8

geçüd geçit
g.+indedür 66b.12

geçür- 1. geçirmek
g.-diler 8b.11
g.-em 30b.13
g.-üb 12a.12
ḳabul ḥalḳasın cān ḳulaġına geçür- kulağına küpe yapmak 18b.11
2. mesafe aşırmak

g.-üb 9a.8
3. takmak
g.-di 18b.11
g.-diler 36b.12
4. tevil etmek
g.-diler 15b.6, 15b.7
5. tüketmek
g.-elim 2b.12
g.-em 51b.10
g.-megidi 2a.11
g.-ürlerdi 62a.1

gel- gelmek
g. 2b.11, 6a.1, 51a.9, 59b.1
g.-di 2a.3, 2b.3, 2b.7, 2b.8, 2b.12, 3a.3, 3b.1, 3b.1, 3b.6, 3b.7, 4a.3, 6b.5, 8a.1, 8a.4, 8b.9, 11a.2, 11b.4, 12b.12, 13a.12, 13a.14, 13b.7, 14a.4, 14a.8, 15a.5, 15b.3, 15b.6, 16a.14, 16b.7, 16b.9, 20a.13, 21a.6, 21a.7, 21b.8, 21b.9, 22a.9, 22a.13, 22b.6, 23a.10, 23b.7, 23b.14, 26b.1, 26b.9, 28a.8, 28b.4, 29b.2, 29b.9, 30a.2, 30b.11, 31a.12, 33a.1, 35a.1, 35a.6, 35a.8, 35b.5, 35b.12, 35b.13, 37b.7, 37b.9, 38b.5, 44a.2, 44a.12, 46b.11, 46b.13, 47a.14, 49a.4, 49a.5, 49a.6, 49b.12, 51b.6, 53b.12, 54b.10, 55a.9, 55b.3, 56a.2, 56a.13, 56b.3, 58a.6, 59a.13, 59b.9, 60b.3, 60b.9, 60b.10, 60b.12, 61a.3, 63a.5, 63b.3, 64a.3, 64b.4, 67a.2, 67a.11, 67a.14, 68b.11, 69a.3, 69a.3, 69a.4, 69a.4, 69a.9, 69a.14, 69b.1, 69b.1, 69b.3, 69b.13
g.-diki 42a.9
g.-diler 8b.7, 9b.7, 9b.8, 19a.6, 25b.11, 36a.14, 40b.1, 43a.10, 65a.9
g.-dügin 13b.7, 36a.9, 66a.9
g.-dügine 39a.12
g.-dük 65b.5
g.-dükce 23a.5
g.-dükleri 36b.8
g.-düklerin 39a.13
g.-düklerine 46a.1
g.-düm 24a.2, 39b.12, 51b.8, 51b.10, 54b.14, 55a.12, 63a.12, 64a.7
g.-dün 2a.13, 9a.5, 23a.10, 24a.1, 24a.5, 24a.7, 32b.3, 32b.3, 35a.6, 36a.11, 49b.3, 65b.8
g.-e 8a.3, 9a.1, 10a.7, 28a.14, 29b.2, 31b.9, 31b.11, 32a.10, 33b.5, 38b.3, 40a.3, 42b.13, 47a.7, 56b.7
g.-eler 39b.1, 50b.14
g.-en 18b.13, 56a.8
g.-enlerün 10a.3
g.-esin 58a.3
g.-eyin 6a.10, 53b.6
g.-i 7a.9
g.-icek 8b.1, 18a.14, 57a.11
g.-imdi 16a.14
g.-ince 3a.10, 53b.7
g.-iser 62a.3
g.-me 11b.13
g.-medi 3b.5, 14b.9, 14b.9
g.-meye 19b.1, 31b.8, 62b.2
g.-meyeydi 45a.14
g.-meyüb 28b.3
g.-mez 23b.9, 62a.4
g.-mezse 6a.11
g.-mege 11b.11
g.-megi 25b.2, 25b.3, 36b.1
g.-meginden 65b.1
g.-mek 55b.4
g.-miş 3a.1, 3a.1, 44b.4, 48b.3, 49a.6, 66a.10
g.-se 16b.6, 43a.5
g.-sen 35b.11
g.-sün 6b.10, 32b.11, 37b.5, 39a.6, 47a.12, 48a.6, 58a.6
g.-üb 3b.6, 6a.7, 13b.7, 17a.5, 17b.8, 20a.5, 24a.11, 31b.5, 37b.7, 38b.3, 47b.1, 51b.13, 53b.10, 61b.14, 64a.14, 65b.4
g.-übdür 26b.13
g.-ün 3a.6, 16b.7, 49b.13, 64b.13

g.-ür 7a.14, 9a.5, 9b.14, 12a.3, 25b.6, 27b.4, 29a.12, 29b.1, 29b.4, 29b.11, 32b.5, 37a.2, 40a.5, 40a.5, 41a.5, 41a.6, 43b.9, 43b.10, 53a.1, 54b.8, 56a.9, 59b.11, 68a.2
g.-ürdi 17a.3, 23a.8, 42a.8, 59a.9
g.-ürdük 65b.1
g.-ürem 24a.5, 44a.10
g.-üridi 12b.12
g.-üridüm 6a.6
g.-ürken 23a.9, 23a.10
g.-ürler 50b.8
g.-ürse 19b.12
g.-ürsenüz 36b.4
g.-ürsin 29b.13, 36a.6, 51b.7, 65a.13
aġır gel- güç gelmek, sıkıntı vermek 12a.3
dünyā ḳapusına gel- doğmak 9b.14
elden gel- muktedir olmak 56b.7
ele gel- elde etmek 25b.6
elinden gel- becerebilmek 37a.2, 49b.12, 56a.8
geŋez gel- kolayına gelmek 7a.14, 41a.6
haḳḳından gel- hak ettiği cezayı vermek 53b.6
ẖalel gel- bozulmak 31b.9, 38b.2
ẖōş gel- hoşuna gitmek 20a.5, 21b.8, 53a.1, 56a.9
ilerü gel- ilerlemek, gelişmek 31b.11
inṣāfa gel- insaflı olmak 55a.12, 55b.4
ḳarşu gel- karşılamak 36a.14
muvāfıḳ gel- uygun düşmek 17b.8, 31b.5
müessir gel- etkilemek 15b.3
ögi gel- kendine gelmek, ayılmak 8a.3, 8a.4
ögine gel- aklına gelmek 6b.5
raḳṣa tarāba gel- canlanmak, sağlıklı hale gelmek
rāst gel- mümkün olmak 42b.13
uġrayu gel- karşılaşmak 46b.10
üstine gel- rast gitmek 56a.2
vaz gel- vaz geçmek 35a.8
yaḳın gel- yaklaşmak 37b.8, 39b.1, 44b.3
yil gel- yellenmek 26b.1
yirine gel- vuku bulmak, gerçekleşmek 31a.12

gelime- gelememek
g.-yevüz 38a.5

gemi gemi
g.+ler 9b.2
g.+si 63a.8
g.+sin 27b.7
g.+ye 8b.4, 9b.10, 43a.12
g.+yi 8b.5

gemici gemici
g. 27b.7

gen korkak ve uyuşuk
g. 46a.9
g.+leri 19b.11

genç genç
g. 16b.2

geŋez kolay
g. 7a.14, 23a.1, 41a.6, 56b.11, 56b.11
g.+dür 54a.7
g.+dürür 50b.12
geŋez ol- kolay gelmek 23a.1
geŋez gel- kolayına gelmek 7a.14, 41a.6

geŋince rahat
g. 29b.8, 43b.10, 47a.14

ger Far. eğer
g. 45a.4

gerçi Far. her ne kadar
g. 52a.11

gerd taç
g.+i (ululuk g.) 37b.8

gerdenkeş cesur
g. 11a.10
gerek gerek
g. 2a.7, 3a.1, 3b.10, 3b.11, 4a.5, 6b.2, 7a.14, 8a.6, 9b.1, 14a.12, 14a.13, 15a.9, 15a.10, 15a.14, 15b.8, 17b.2, 19b.1, 19b.3, 19b.6, 19b.7, 19b.8, 20b.7, 22a.8, 24b.1, 26a.12, 26a.12, 27a.4, 28a.3, 29a.1, 29b.4, 31a.7, 31b.2, 31b.7, 17b.12, 17b.14, 37a.5, 37a.8, 41b.11, 41b.13, 42b.12, 49a.10 31b.11, 34b.3, 35b.14, 37a.6, 37a.6, 38a.6, 38a.9, 38b.11, 39a.7, 40a.2, 41b.6, 41b.7, 41b.7, 41b.13, 42b.4, 42b.4, 44a.11, 44b.6, 45a.1, 45a.2, 46a.5, 48b.4, 48b.12, 50a.9, 51a.7, 52b.14, 55a.6, 55b.4, 55b.5, 56b.13, 58a.13, 60a.11, 61a.1, 61a.12, 61a.12, 61b.5, 61b.6, 64a.1, 64b.12, 64b.14, 64b.14, 65a.1, 66b.7, 68a.4, 68a.5, 68b.9
g.+dür 26b.6, 27a.3, 29b.1, 31b.6, 41b.2, 47a.5, 53a.12, 53b.2
g.+se 39a.2, 54a.1
g. 68a.4
g.+ise 38a.2
gerek (ister …+..ister)
59b.13, 59b.14, 67b.13, 67b.13
gerek- gerekmek
g.-mez 54b.1, 4a.6, 15b.10, 42b.2, 42b.3, 48b.6, 66b.7
g.-ür 29a.3
gereklü gerekli
g. 15a.1
germ it- yakmak
g. 66a.6
geşt Far. dolaşma
g. 13a.10
geşt it- gezmek, dolaşmak 13a.10
getür- 1. getirmek
g. 3b.7, 20b.3, 20b.4
g.-di 2a.12, 18a.14, 24a.11, 29a.11, 32b.2, 37b.10, 39b.9, 39b.11, 39b.11, 51b.7, 52a.5, 53b.11, 55b.8, 60a.14, 61a.2, 69b.11
g.-diler 8b.10, 36b.1, 40a.13, 54a.8, 61b.6, 69b.3
g.-düler 40a.14
g.-düm 32b.5, 44a.11
g.-dün 2a.13, 6b.13, 15a.6, 36a.11, 47a.4, 65b.8
g.-ecegüm 66b.13
g.-eler 61a.12
g.-em 2b.4, 14a.6, 14a.7
g.-eyim 2b.6, 20b.4
g.-eyin 14b.9
g.-gil 67a.13
g.-gül 6b.14
g.-ki 15a.2
g.-medi 24a.8
g.-meye 18a.9
g.-mez 8a.6
g.-mek 41b.13
g.-mekdi 44b.5
g.-miş 44a.8
g.-sünler 20b.1
g.-üb 10a.7, 32a.12, 36b.1, 39a.9, 49b.5, 52a.2
g.-ürdi 33a.3
beynini burnından getür- öldürmek 35a.8
ᶜahdi yirine yirine getür- sözü yerine getirmek 44b.5
ᶜamele getür- eyleme dökmek 41b.13
ele getür- ele geçirmek, elde etmek 2b.4, 14a.6, 14a.7, 15a.2
endīşeyi ᶜamele getür- düşünceyi eyleme geçirmek 41b.13
göŋlini ṭaraba getür- neşelendirmek, çoşturmak 39b.9
haḳḳın yirine getür- hakkını vermek, yapılması gerekeni yapmak 36b.1, 37b.10

inşāfa getür- insafa gelmesini sağlamak 55b.8
ḫayr getür- iyilik getirmek 8a.8
yirine getür- yapılması gerekeni yapmak 39a.9, 40a.14, 44a.8, 44b.5, 51b.7, 52a.2
2. çıkarmak
g.-evüz 50a.13
g.-ürin 35a.8
3. şahit getirmek
g. 59a.2
4. yaklaştırmak
g. 63b.1
g.-di 35b.9, 35b.13

getürivir- getirivermek
g. 14b.9

gey 1. çok, pek çok
g. 14a.10, 18a.2, 19a.11, 20b.7, 20b.9, 21a.8, 23a.8, 23a.14, 28b.6, 31a.8, 32b.4, 37b.4, 40b.12, 42b.7, 45a.11, 50a.5, 50b.13, 52a.12, 57a.11, 57a.14, 61b.13, 67b.12, 69a.1
2. iyi
g. 16b.5, 21a.4, 21a.8, 46a.11, 48b.3, 49a.9, 54a.6, 55a.6, 58b.8, 62b.7, 69b.1
3. iyice
g. 8b.14, 18b.4, 22b.11, 27a.14, 31a.1, 35b.2, 41b.6, 59a.10
gey nażar eyle- iyice düşünmek 8b.14, 31a.1, 41b.6

gey- giymek
g.-di 21a.6
g.-ince 23a.11
g.-üb 23a.9, 66a.4

geyik geyik
g. 10b.5, 10b.5, 10b.6, 11a.3, 22a.7, 37b.6, 37b.7, 37b.9, 37b.11, 38a.2, 38a.9, 38a.12, 38b.14, 39a.8, 39a.10, 50b.10, 51a.14, 51b.1
g.+de 37a.8
g.+den 11a.1
g.+e 37b.9
g.+i (g. alub) 11a.5
g.+ler 52a.14

geysi giysi
g.+ler 10a.1

geyür- giydirmek
g.-üb 8b.9
g.-ür 63b.5

gez- 1. gezmek
g.-ersin 30a.6
g.-miş 13a.11
2. dedikodu yapılmak
g.-er 57b.11

ġıda Ar. besin
g. 25a.8
g.+lar 25a.5

gibi gibi
g. 2a.10, 2b.3, 6a.11, 6a.12, 7a.14, 7b.13, 9b.13, 10a.13, 10a.13, 10a.13, 11a.4, 11a.6, 11a.6, 12a.4, 12b.14, 14a.9, 14b.11, 14b.12, 15a.7, 15b.7, 15b.9, 16b.5, 16b.10, 17b.2, 17b.5, 17b.5, 19b.5, 20b.1, 20b.9, 21b.9, 22a.4, 24a.14, 24b.9, 26b.4, 27b.5, 27b.7, 27b.8, 28a.4, 28a.5, 28a.6, 29b.5, 29b.11, 30b.7, 31a.5, 31a.5, 32a.1, 32a.2, 32b.14, 33a.1, 33a.11, 33a.12, 33b.1, 33b.11, 34a.5, 35b.7, 36a.10, 38a.4, 39b.5, 39b.6, 40a.4, 40b.2, 40b.13, 42a.10, 42b.14, 43b.9, 43b.9, 43b.10, 43b.10, 43b.10, 43b.11, 46b.4, 46b.12, 47a.6, 48a.1, 49b.3, 49b.5, 49b.12, 50a.13, 50b.10, 50b.11, 50b.14, 50b.14, 51a.2, 51a.6, 51a.14, 51a.14, 51b.1, 51b.4, 51b.5, 51b.11, 51b.12, 51b.12, 54b.14, 55a.6, 58a.12, 58a.12, 58b.14, 60a.9, 60b.11, 60b.14, 66a.2, 66b.9
g.+dür 16a.2, 20b.12, 24b.7, 38a6

gice gece
g. 4a.2, 6a.9, 7a.9, 12b.9, 15b.4, 15b.12, 16a.7, 16a.9, 18a.8, 20b.14, 22b.5, 22b.13, 22b.13, 23a.8, 25b.9, 28a.12, 29b.8, 29b.14, 35a.1, 36a.6, 37a.14, 40b.14, 46a.12, 54a.3, 59a.7, 59a.10, 59b.5, 61b.3
g.+de 15b.14
g.+lerinün 36a.12
g.+sine 15b.11
g.+ye 68b.9
gicelik (on dört) gecelik
g. 60b.7
gici- kaşınmak
g.-düginden 38b.3
giç geç
g. 23a.7, 23a.10
giç tur- geç uyanmak 23a.8
giçi küçük
g. 12a.8
g.+dür 12a.8
g.+yidi 65a.11
gidebil- gidebilmek
g.-esin 53a.13
gideme- gidememek
g.-di 33b.7
gider- 1. gidermek
g. 51b.14
g.-di 44a.12
g.-e 37a.12, 67b.9
g.-emezem 27b.11
g.-gil 48b.1
g.-megiçün 66a.14
g.-mek 65a.4
g.-sünler 39b.13
g.-ür 3a.1, 3a.1, 34b.4, 37b.11, 61a.11
göŋlünden gider- gönlünden çıkarmak 51b.14
nāmūsı başından gider- gururunu, haysiyetini bırakmak 48a.14
2. açmak
g.-em 59a.11
g.-üb 21a.14
3. uzaklaştırmak
g.-esin 3b.4
g.-mek 64a.1
giderici giderici
g. 18a.3
giderime- giderememek
g.-z 7a.2
g.-zem 33a.12
giŋ geniş
g. 18a.5
gir- 1. girmek
g. 20b.2
g.-di 6b.7, 8a.4, 8b.6, 18b.6, 20b.3, 28b.11, 29b.5, 33b.6, 35b.5, 42a.9, 46a.13, 47a.11, 56b.4, 59b.3, 66a.12
g.-diler 36b.7, 39a.13, 65a.9
g.-e 53a.9
g.-ecek 3a.4, 41b.6
g.-eler 63a.13
g.-em 53a.12, 53b.14
g.-en 22a.7
g.-esi 41a.12
g.-evüz 41b.5
g.-eyin 59b.12
g.-meye 58b.5
g.-meyesin 46b.4
g.-mek 25b.6, 68b.6
g.-üb 2a.2, 2b.13, 10b.1, 43a.14, 67a.2, 69a.6
g.-ür 27b.11
g.-ürem 68b.7
g.-ürsem 56a.3
ele gir- ele geçmek 10b.1, 25b.6, 27b.11, 41a.12
kana gir- öldürmek 53b.14
kefene gir- ölmek 18b.6
maẓlemeye gir- haksızlık etmiş olmak 38b.2, 48a.12
s̱evāba gir- sevap kazanmak 63a.13
yola gir- yola çıkmak 2b.13, 8b.6, 36b.7, 39a.12, 47a.11
2. bulaşmak
g.-em 38b.2
g.-evüz 48a.12
3. dönüşmek

g.-düm 47a.3
g.-mişsin 2a.8
4. işkal etmek
g.-di 69a.3, 69a.4
5. katılmak
g.-evüz 21a.14
6. sokulmak
g.-e 46b.2
7. suya girmek
g.-e 14b.4
g.-icek 47a.7

gīrān Far. sert, kötü
g. 48a.8, 56a.7

girçek 1. gerçek
g. 6a.8, 9a.12, 12a.10, 14a.13, 15b.6, 15b.9, 16a.9, 22a.8, 31a.3, 33b.4, 33b.7, 35b.6, 55a.9, 58a.13, 62a.9
g.+dür 12a.2, 15b.13
g.+e 15b.7
g.+i (g. fark eyleye) 25a.3
g.+ile 15b.6
g.+in 33b.1, 33b.5, 58a.7
g.+lerden 58b.11
g.+sin 30b.2
2. doğru
g.+ile 7b.7
Girçeksin! haklısın! 30b.2

girdāb Far. girdap, kasırga
g.+ına 57a.8

girde ekmek
g.+nün 68b.11
g.+si 68b.10

giriftār Far. tutkun, düşkün
g. 14a.3, 18b.10, 48a.5, 62a.5, 62b.10
giriftār kılma- esir etmemek 18b.10
giriftār ol- tutulmak, esir olmak 14a.3, 48a.5, 62a.5

girinç kırışıklık
g.+in 2a.14

girü tekrar, yine
g. 3a.1, 3b.1, 3b.5, 6a.11, 6a.12, 6a.14, 7a.14, 8a.4, 8b.1, 9a.14, 10a.3, 11b.13, 12b.3, 12b.12, 14a.11, 14b.9, 15a.5, 15b.6, 15b.11, 17b.13, 20a.4, 20b.3, 21a.3, 22a.4, 23a.9, 23a.10, 24a.11, 25a.1, 25b.1, 25b.2, 25b.3, 25b.6, 25b.6, 25b.11, 25b.11, 25b.12, 25b.13, 26b.1, 28b.14, 30a.2, 30b.14, 31a.5, 32a.10, 32b.6, 33a.3, 33b.7, 34b.6, 35a.6, 35a.6, 35a.8, 37a.5, 38b.7, 39a.9, 41a.9, 41b.4, 43a.6, 44b.6, 45a.4, 45a.10, 46a.2, 46a.5, 46b.2, 47a.7, 47a.10, 47b.4, 48a.4, 48b.3, 49b.13, 50a.1, 50b.1, 50b.5, 50b.11, 50b.13, 52a.6, 52a.13, 53a.14, 53b.12, 53b.14, 54a.3, 54a.5, 54a.8, 54b.4, 54b.9, 54b.11, 54b.12, 54b.14, 54b.14, 55a.1, 55a.6, 55a.7, 55a.8, 55a.9, 55b.10, 59a.9, 59a.14, 60b.2, 60b.6, 60b.12, 62a.2, 64b.4, 66b.14, 67a.14, 68b.10, 69b.3, 69b.7
girü ol- uzak olmak 43a.6

girür- girdirmek
g.-ürisen 67a.4

girüraḳ daha geri
g. 60b.9

git- 1. gitmek
g. 3b.8
g.-di 3a.9, 3b.1, 3b.5, 3b.9, 3b.10, 11a.1, 12b.6, 13a.7, 14b.9, 27b.9, 27b.14, 35a.8, 40a.10, 47a.10, 53b.10, 59a.10
g.-diler 2b.13
g.-dümidi 28a.13
g.-e 3b.9, 7a.9, 56a.4 g.-elüm 64b.13
g.-en 9b.10
g.-er 9a.8
g.-erdi 33a.3, 64a.12, 68b.9
g.-eridi 56a.13
g.-erken 3a.3, 56a.13
g.-esi 14b.6
g.-mez 56a.5

g.+si 51b.11
g.+sinde 16a.13
g.+sine 66b.9
gömülgen bataklık
g.+i (g. geçün) 50b.11
gönder- göndermek
g.-di 50b.1
gönŋül 1. gönül
g. 7b.1, 18b.11, 31a.2, 31b.6, 32b.10, 34a.8, 36a.13, 43b.11, 45a.11, 45b.6, 48b.10, 48b.12, 65b.4, 66b.7
g.+de 2a.11, 32a.5
g.+den 61b.2
g.+i (anlarun g.) 39a.14
g.+i (anun g.) 8a.13, 18a.5, 28a.10, 38b.12, 60a.5, 63b.13
g.+i (g. ayagı) 42a.7
g.+i (g. gözi) 48b.5
g.+i (g. levhine) 39a.9
g.+i (mazlumun g.) 21b.10
g.+ile 39a.12
g.+in 28a.9, 28a.13, 28a.14, 37b.11, 38b.2, 40b.10
g.+inde 32a.9, 43b.13, 43b.14, 44b.7, 52b.12, 56b.13, 57b.4, 64a.9
g.+inden 16b.2, 20a.4, 55b.1
g.+ine 19b.8, 20a.2, 39b.2, 41a.2, 41a.13, 60b.4
g.+ler 66a.6
g.+lerden 39b.13
g.+lere 23b.6, 51b.5
g.+ü 44b.9
g.+üm 12a.3, 28b.9, 42a.10, 45b.7, 57a.7, 63b.2, 66b.6, 66b.6
g.+ümden 27b.11
g.+üme 58b.7
g.+ümi 39b.9
g.+ümüz 46a.3, 62a.6
g.+ümüzi 10a.13
g.+ün 8b.14, 51b.14
g.+ünde 12a.13
g.+ünden 51b.14, 53a.13, 55a.14, 60a.10
g.+ünüzde 37b.13

göŋül sakla- şikayet ya da arzuları gerekli makama bildirmemek 38b.2
göŋle ḳorḳu düş- içine korku düşmek 23b.6
göŋle düşüb yir it- aklında yer etmek 19b.8
göŋli deŋizinde ġark ol- çok sıkıntı içinde olmak 57a.7
göŋli dütüni beddua 21b.10
göŋli gözi kör basiretli hareket etmeyen 48b.5
göŋli levḥına yaz- hatırında tutmak 39a.9
göŋli ṭaġla- çok üzmek 42a.10
göŋlin aç- rahatlatmak 37b.11
göŋlin gör- düşüncelerini anlamak 28a.9
göŋlin āşüfte it- hayran bırakmak 40b.10
göŋlin saḳla- talebini gizlemek 38b.2
göŋlinde muḥabbeti art- birini nezdinde daha çok sevilmek 52b.12
göŋlinde endīşe eyle- akılndan geçirmek 32a.9
göŋlinde kök dut- gönlüne yerleşmek, çok beğenmek 43b.13
göŋlinde yir bulma- dikkate almamak, hesaba katmamak 43b.14
göŋlinden çıḳ- aklından çıkmak, unutmak 20a.4
göŋline bıraḳ- . kafasına sokmak 20a.2
göŋline ḳorḳu ġālib ol- gönlünü korku kaplamak 39b.2
göŋline yavuz ve fāsid endīşeler bırak- aklını bulandırmak 41a.13
göŋlini ṭaraba getür-

g.-ürsenüz 57a.13, 57a.14
g.-ürüz 63a.1
ʿaceb gör- şaşırmak 6a.8, 37a.3
aṣṣı gör- faydasını görmek12a.5
cihān aḥvālin gör- tecrübe sahibi olmak 16a.4
çekini gör- çırpınmaya başlamak 10b.6
göŋlin gör- düşüncelerini anlamak 28a.9
göye gör- sabırsızlanmak 14b.9
güç gör- zulme maruz kalmak 38b.1
ḥaḳīr ve ḫōr gör- küçümsemek 48b.6
ḫōr ḥaḳīr gör- aşağılamak 38a.10
ḫōş gör- hoş karşılamak 36a.9
ıraḳ gör- uzak kabul etmek 65a.2
isteyü gör- aramaya başlamak 27b.9
kendözün gör- kendini çok güvenmek 48a.11
maṣlaḥat gör- uygun bulmak 2b.7, 19b.7, 34a.7, 41b.8
muᶜāyene gör- müşşahade etmek 36b.11, 68b.1
rāḥat gör- iyi karşılık görmek 9b.1
revā gör- uygun bulmak, layık görmek 14b.5, 34b.1
ṣavāb gör- bir şeyi doğru bulmak 6b.9
tīz gör- keskin bakış açısı
vācib gör- mecbur hissetmek 10b.10
zaḥmet ve ḳorḳu gör- sıkıntı ve korkuya maruz kalmak 16b.4
zaḥmetüŋ rāḥatın gör- çekilen sıkıntının mükafatını bulmak 9b.1
2. anlamak
g. 6a.4
g.-di 11b.9, 16b.7, 23b.9, 28b.7, 29b.3, 54a.10
g.-düm 43a.3
g.-dün 58b.9
g.-e 29b.2, 58b.11
g.-elüm 40a.7
g.-em 28a.9, 64a.5
g.-eyim 27a.14, 46b.1
g.-megi 20b.9
g.-mez misin 43a.4
3. başlamak
g.-di 10b.6, 14b.9, 27b.10
4. çabalamak
g.-di 60a.13
5. elde etmek
g.-e 12a.5
g.-esin 9b.1
6. farzetmek
g.-di 2b.7, 6b.9, 34a.7, 36a.10
g.-diler 31a.5
g.-düm 28a.7
g.-e 14b.5, 26b.12, 41b.14, 42b.13, 58b.5, 58b.7
g.-em 34b.1
g.-esin 26b.14, 34b.4, 65a.2, 65a.2
g.-medüm 3a.11
g.-meye 11a.9, 20a.3, 38a.11, 64b.8
g.-meyesin 65a.1, 67b.1
g.-mek 26b.6, 48b.6
g.-üb 28a.13
g.-ürem 32b.4, 37a.3
g.-ürsen 2b.11
g.-ürsin 19b.8, 23b.3, 41b.8
g.-ürven 6a.8
7. hissetmek
g.-em 10b.10
8. maruz kalmak
g.-di 61b.8
g.-dügüm 2a.12

g.-esin 48b.2
g.-eyin 16b.4
g.-se 38b.1
9. yapmak
g.-diler 36b.11
g.-megile 68b.1
g.-meyesiz 36b.5
güç görme- haksızlık, zulüm görmemek 36b.5
10. yaşamak
g.-mişem 16a.4, 16a.5
g.-ürdi 42a.6

göreme- görememek
g.-zin 49a.14

görin- görünmek
g.-medi 56b.4
g.-ür 20a.10, 20a.11, 31a.3, 57b.14, 62b.8, 62b.9
g.-ürse 57b.14

göriş- görüşmek
g.-diler 29b.11, 36a.14, 46b.11

görk güzellik
g. 42a.5

görklü güzel
g. 34a.4, 37a.7, 65a.12

görmiş tecrübeli
g. 11a.12, 39b.4, 41a.3, 44b.7, 45b.14, 63a.3

göster- 1. göstermek
g. 16a.6
g.-di 2a.14, 11b.14, 27b.1, 65b.8
g.-diler 21a.8, 36b.9, 37b.10
g.-e 31b.7
g.-ürleridi 19a.2
2. rol yapmak
g.-ür 42a.7
g.-ürsem 58b.4
3. muamele etmek
g.-di 52a.4, 57a.3, 64a.3, 67a.3, 11b.6
g.-e 42b.14
g.-eler 48a.1
g.-üb 49a.12
ᶜahde vefā göster- sözünde durmak 52a.4
ḫiẕmet göster- hizmet etmek 49a.12
iştiyāḳ göster- yakınlık göstermek 64a.3
yüz göster- semere vermek, sonuç vermek 31b.7
4. yaşatmak
g.-mesün 45a.6

götrül- giderilmek
g.-e 4a.5, 24a.9, 32a.14, 45b.13
g.-mişdür 26b.4

götür- 1. götürmek
g.-di 35b.2, 36b.9, 59b.2
g.-diler 36b.1, 36b.7
g.-e 31a.2
g.-enlerün 64a.14
g.-eyim 64b.5
g.-üb 64a.12, 68b.9, 68b.9
g.-ür 46b.9
2. açmak
g.-üb 61a.3
3. hasat etmek
g.-mege 3b.4
4. kaldırmak
g.-di 69a.14
g.-dük 4a.4
g.-mek 26a.12
5. taşımak
g.-esin 2b.14
g.-evüz 2b.14
g.-mege 64b.2
g.-mekden 6a.1
g.-üb 2a.5
6. vesile kılmak
g.-elüm 3a.7
7. yok etmek
g.-em 12b.4
g.-evüz 55b.14
8. yükseltmek
g.-e 19a.7
ᶜalem götür- zaferini ilan etmek 19a.7

götüribil- götürebilmek
g.-dükçe 32b.2

götürici götürücü

g. 7b.4
götüril- yok olmak
g.-di 27a.5, 30a.13
i ᶜtimād götürül- güven kalmamak 27a.5
götürivir- hasat edivermek
g.-düm 3b.6
götürt- taşıtmak
g.-di 16a.8
gövde gövde, vucut
g. 50b.10
g.+de 2a.6, 25a.12, 65a.11
g.+leri 48b.7
g.+n 50a.11
g.+nüz 50b.13
g.+nüzile 43a.5
g.+sine 51a.1
g.+yi 16b.2, 16b.5
göy- yanmak
g.-e 14b.9
göye gör- sabırsızlanmak 14b.9
göyin- yanmak
g.-üb 2a.10, 12a.1
özi göyin- içi yanmak, çok üzülmek 2a.10, 12a.1
göyindür- yakmak
g.-ür 63b.6
göymeş- yanmak
g.-üb 29a.13
göz göz
g. 30b.11, 46b.6
g.+den 20b.7
g.+e 60a.9
g.+i (aklı g.) 59a.7
g.+i (anun g.) 13a.6, 21b.13, 24a.12, 34b.13, 61b.7, 67b.4
g.+i (basiretün g.) 15b.8
g.+i (g. örtüldi) 55a.7
g.+i (gönli g.) 48b.5
g.+i (gönlüm g.) 66b.6
g.+i (hatun g.) 60a.7
g.+i (zahir g.) 12b.7
g.+ile 15b.8, 28a.7
g.+imüz 62a.5
g.+in 8b.14, 12b.6, 12b.7, 31a.2, 34a.5, 40a.5, 62a.6
g.+indedür 20b.6, 47b.11
g.+inden 26a.13
g.+ine 13a.2, 13a.5, 16b.3, 19a.2, 20a.11, 35b.8, 48a.11, 49b.9, 57b.14, 57b.14
g.+ler 17a.2
g.+leri 13a.2, 43a.13, 59a.8, 60b.12, 65b.4
g.+lerinden 11a.3
g.+üm 42a.10, 54b.13
g.+ümüz 3a.5
g.+ümüze 62a.3, 65b.4
g.+ün 6a.4
göz dik- bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak 30a.11
göz dutub ṭur- gözetlemek 46b.6
gözden düşür- birisinin nezdinde değerini düşürmek 26a.13
gözi öŋinden al- yanından uzaklaştırmak 42a.10
gözi örtül- gözünü hırs bürümek 55a.7
gözi yaşlu ağlamaklı 21b.13
gözin dut- gözünü dikmek 40a.5
gözleri baglu yabancısı olan 43a.13
gözüni aç- dikkatli davranmak 6a.4
egri gözlü gözü bazuk 20b.2
gözed- gözetmek
g.-e 35b.3, 67b.8
g.-ürse 50a.9, 50a.9
g.-ürsin 50a.8
gözik- görünmek
g.-e 62b.5
gözikdür- göstermek
g.-esiz 65b.7
gözlü gözlü
g. 20b.2
gūr Far. mezar
g. 7a.10
ġurbet Ar. gurbet
g. 62b.2

gurg Far. kurt
g. 56a.12
ġurūr A. gurur, kibir
g. 10a.10
ġuṣṣa Ar. keder, tasa
g. 27b.1, 49a.13, 53b.8, 66b.14
g.+ı (g. def eyleyem) 60b.12
g.+sın 18b.4, 18b.5, 39a.7, 67b.2
g.+ya 25b.12
g.+yıla 23b.5
ġuṣṣa yi- endişelenmek 39a.7
ġuṣṣa yime- endişe etmemek 18b.4, 18b.5, 27b.1, 53b.8
guṣṣaya düş- sıkıntıya düşmek 25b.12
guṣṣalan- tasalanmak, kederlenmek
g.-dı 3b.14, 27b.10, 57a.9
g.-dun 4a.3
g.-ub 3a.4
guṣṣalu kederli, tasalı
g. 11b.13, 28b.8, 28b.12
g.+sın 28b.12
güç 1. güç, kuvvet
g. 49b.14
g.+i (anun g.) 26a.1
g.+ile 47b.13, 48a.2
g.+üm 7a.12, 32b.6, 36a.8
g.+ümüz 19b.6, 65b.10
2. haksızlık, zulüm
g. 25b.14, 36b.5, 38a.10, 38b.1, 39b.13
g.+e 65b.4
gücile zorla 48a.2
gücü yit- yeterlilik sahibi olmak 19b.6
güç eyle- haksızlık yapmak 38a.10
güç gör- zulme maruz kalmak 38b.1
güç görme- haksızlık, zulüm görmemek 36b.5
güç it- zulmetmek, haksızlık etmek 25b.14
güç ve ziyān eyle- haksızlık etmek 39b.13

güher Far. cevher, değerli taş
g. 27b.13, 28a.1, 28a.3, 28a.4, 28a.4, 28a.6
g.+i (g. andı) 27b.9
g.+i (g. oynaduriken) 27b.8
g.+i (g. yavukuldum) 27b.10
gül gül
g. 7b.1, 22a.10, 68a.9
g.+i (anung.) 68a.8
g.+ile 51a.14
gül- gülmek
g.-di 15b.8, 26b.1, 33a.8, 35b.6
g.-dün 26b.2, 33a.8
g.-e 47b.1, 47b.1, 54b.8, 54b.8, 54b.8, 54b.8
g.-er 15b.8, 39a.9
g.-mek 26b.3
g.-üb 39b.5
ṣovuḳ gülmek yersiz gülme 26b.3
gülsitān Far. gül bahçesi
g.+ı (g. şikargah idinübdür) 40b.13
g.+ında 7b.1
gülük eşek
g. 38b.5
gülzār Far. gül bahçesi
g.+e 63b.13
g.+ından 57b.6
gümān Far. şüphe
g. 9a.11, 61a.7
g.+ı (anlarun g.) 40a.12
g.+ı (g. gördün) 58b.9
gümān dut- şüphelenmek 9a.11
gümānsuz şüphesiz
g. 36a.11
gümiş gümüş
g.+dür 18b.8
gümrāh Far. sapmış, yolunu kaybetmiş
g. 35a.3
gümrāh olma- yoldan çıkmak 35a.3

gümren- homurdanmak
g.-üb 47b.2
g.-ür 61b.7
gümürden- homurdanmak
g.-i 33a.11
gün 1. gün
g. 2a.2, 2a.3, 2b.6, 2b.12, 3a.9, 3a.9, 6a.6, 7a.12, 7a.13, 8a.1, 8a.11, 8a.14, 8b.5, 8b.6, 9a.2, 10b.3, 10b.5, 11b.3, 11b.12, 12b.5, 12b.14, 13a.11, 13b.6, 14a.4, 14a.10, 15a.1, 15b.6, 15b.11, 17a.5, 17b.8, 18a.12, 19a.7, 19a.14, 20a.13, 21b.6, 22a.9, 23a.10, 23b.3, 26a.13, 27a.14, 27b.6, 28a.2, 28a.5, 28a.6, 28a.7, 28a.13, 29a.9, 29a.10, 30a.6, 30b.10, 30b.13, 31a.9, 32a.1, 32a.10, 32b.6, 33a.2, 33a.13, 34b.12, 35a.4, 35a.5, 35a.13, 35b.4, 35b.9, 36b.2, 38b.3, 39b.4, 40b.7, 42a.9, 45b.3, 45b.7, 46b.8, 46b.9, 47a.1, 47b.10, 49a.3, 49a.4, 51b.6, 52a.6, 52a.10, 53a.1, 54a.11, 56b.13, 57a.3, 57a.12, 58b.14, 60a.5, 60b.4, 60b.8, 62a.1, 62a.5, 63a.4, 63a.12, 63b.12, 67a.9, 68a.2, 68b.8, 68b.9, 68b.10
g.+de 13b.5, 16a.5, 16b.10, 42a.2, 48a.1
g.+den 21a.2, 45b.5, 69b.6
g.+dür 45b.5, 61a.9, 64b.1
g.+i (g. göstermesün) 45a.6
g.+i (g. koya) 6a.8
g.+i (nimet g.) 15b.10
g.+idi 2b.3
g.+inde 43a.6
g.+lerün 16a.4
2. güneş
g. 36a.10
günāh Far. günah, suç
g. 27a.7, 41a.14, 57b.2
g.+a 27a.5
g.+dur 41a.14
g.+ı (kendi g.) 13a.14
g.+ın 28b.2
günāhkār Far. günahkar, suçlu
g. 28a.13
günāhsuz Far.+T günahsız
g. 27a.3, 57b.3, 58b.4
günde hergün
g. 32b.1
günden güne gün geçtikçe
g. 52a.5
gündüz gündüz
g. 7a.9, 12b.8, 46a.12
güneş güneş
g. 17a.3, 38a.6, 38a.6, 59a.6
g.+e 22a.10
g.+i (devleti g.) 19b.2
g.+i (dirligüm g.) 7a.13
g.+i (nazarun g.) 51b.12
g.+i (ümiz g.) 63a.9
g.+ine 9b.6, 43a.7
g.+ün 25b.10
güneşi zevāle ir- sonu gelmek 19b.2
güneşine zevāl vaḳtı ir- sonu yaklaşmak 9b.7
günile- kıskanmak
g.-rdi 26a.l0
günlik günlük
g. 9a.7
gün yüzi gökyüzü
g.+n 3a.13, 50b.2
gürbüz Far. çevik, güçlü
g. 24a.6, 29a.9, 37a.13
güreş- güreşmek
g.-üb 22b.12
güt- gütmek, otlatmak
g.-ersin 30a.4
güyegü güveyi, damat
g.+sin 17b.11
güzel güzel
g.+ler 11a.4
güzīde Far. seçkin
g.+idi 7a.6
ḫabās̱et Ar. kötülük
h. 11b.9

h.+ünüz 24a.8
labāset tamarı depren- kıskanmak 11a.9

ḫaber Ar. haber
h. 9b.12, 14a.10, 17b.5, 21b.13, 37b.7, 39a.10, 40a.10, 44a.4, 44a.10, 47b.8, 49a.3, 52b.6
h.+i (anun h.) 11b.11, 39b.2
h.+i (behramun h.) 3b.14
h.+i (h. degürdi) 36b.8
h.+i (h. işiddi) 69a.6
h.+in 40a.11, 66a.8
h.+üm 4a.1, 63a.14
ḫaber al- bilgi edinmek 47b.8
ḫaber bil- haberdar olmak 44a.4
ḫaber deg- haber ulaşmak 40a.10
ḫaber eyle- haber etmek 37b.4
ḫaber degür- haber vermek 36b.8
ḫaber vir- haber vermek 9b.12, 17b.5, 21b.13,
ḫaberi olma- bilgisi olmamak 39b.2

ḥaberdar ol- haberli olmak
h. 53b.6

ḥacālet Ar. utanç
h. 22b.11, 35a.11
h.+den 60a.9

ḥācet Ar. ihtiyaç
h. 11a.10, 15a.1, 15a.2
h.+den 31a.3
h.+in 69a.8, 69a.9
h.+ün 23a.6

ḥācetmend ihtiyaç sahibi
h.+ler 65b.10

ḥācib Ar. vezir
h. 39a.13, 65b.14
h.+ler 38b.1

ḫacīl Ar. mahçup, utanç içinde kalan
h. 21a.14, 22b.12, 39a.1, 50a.11, 59a.6
ḫacil ḳal- utanmak 39a.1, 50a.11
ḫacil ol- utanmak 21a.14, 22b.12

ḥadd 1. sınır
h.+den 48b.7, 54a.11
h.+en 3a.14, 3b.14, 4a.2
h.+inden 58a.3
h.+ine 12b.2, 54a.7
haddine ir- zamanı gelmek 12b.2
ḥadden geç- haddi aşmak, azgınlık yapmak 48b.7
2. rütbe
h.+i (anun h.) 52b.11

ḥadd –i vezaret vezirlik rütbesi
h.+e 52a.5

ḫadem Ar. hizmetçiler
h. 30b.1, 52b.6, 61b.6

ḫādim Ar. 1. hizmetçi
h. 21a.8, 21a.8, 21a.11
h.+lerinden 21a.7
2. hadım, harem ağası
h.+ven 21a.10

ḥadīs̱ Ar. hadis, peygamber sözü
h. 68b.1, 68b.2
h.+dür 3a.2

ḥaḳ Ar. hak, hukuk
h. 8a.14, 25b.2, 34b.5, 61b.2
h.+dur 25b.5
h.+ın 3b.5, 3b.5, 3b.6, 28b.3
h.+um 3b.7, 3b.8
haḳḳın yirine getür- hakkını vermek, yapılması gerekeni yapmak 36b.1, 37b.10

Haḳ Ar. Allah
h. 4a.2, 6b.11, 7a.6, 12b.7, 14a.12, 20b.10, 24a.14, 25b.12, 26a.6, 26b.8, 30b.3, 37b.14, 40b.4, 41a.7, 41a.9, 41b.2, 48a.1, 50a.12, 57a.12,

62a.6, 66b.8, 67a.6, 68a.11, 69a.8, 69b.14

ḥaḳāyıḳ Ar. gerçekler
h.+ından 45b.2

ḥaḳīḳat Ar. doğru, gerçek
h. 7b.7
h.+e 62b.6
h.+in 31b.13, 39a.6, 61a.5, 61a.6, 61a.10
h.+inden 20a.6

ḥakīm Ar. bilgin
h. 38b.11
h.+ler 18b.3
h.+lerün 43a.3

ḥaḳīr Ar. hor, aşağılık
h. 18a.4, 38a.10, 48b.6, 57b.14, 57b.14
h.+idi 52a.11
ḥaḳīr ve ḫōr gör- küçümsemek 48b.6

ḥaḳīrlik hakirlik
h.+üm 10b.13

ḥaḳḳ Ar. hak, hukuk, doğru
h.+ı (h. Fark eyleye) 25a.3
h.+ıla 3b.3
h.+ın 14b.1, 18b.8, 36b.1, 37b.10, 51a.8, 52a.2
h.+ına 15b.5
h.+ından 53b.6
h.+ını 14a.6
h.+um 10b.8
h.+uma 14b.5
h.+un 54b.14
haḳḳından gel- hak ettiği cezayı vermek 53b.6
ḥaḳḳını bilme- nankörlük etmek 54b.14

Haḳḳ Ar. Allah
h. 24a.8, 24a.12
haḳ yolın yaŋıl- doğru yoldan sapmak 25b.12

ḥaḳḳına hakkında
h. 20a.4, 26b.9, 28a.12, 58b.2, 58b.14, 59a.3, 64a.9
haḳḳında keleci ol- gıyabında savunmak 28a.8

ḥaḳḳınca gereğince
h. 47a.14

ḥaḳḳında hakkında
h. 7a.7, 20b.11, 27a.10, 28a.11, 28a.13, 28b.1, 38a.12, 48b.11, 59a.2, 60a.1, 65a.2

ḥaḳḳ-ı sohbet sohbet hakkı
h. 10b.7

ḥaḳḳuma hakkımda
h. 32b.8

ḥaḳḳumda hakkımda
h. 28a.8

ḥaḳḳunuza hakkınızda
h. 23b.7

ḥaḳsuz haksız
h. 41b.1

ḥaḳşināṣ hakka riayet eden
h.+dur 37a.1

ḥaḳşināslıḳ hakkı gözetme
h. 44a.8

ḥaḳuma hakkımda
h. 23b.14

ḥaḳunda hakkında
h. 33a.13

ḥāl Ar. 1. hal, durum
h. 13b.8, 16a.14, 16b.3, 21b.13, 32b.4, 44b.4, 57b.13, 58a.13, 58b.3, 60a.12, 67a.2
h.+de 8a.7, 11a.11, 17b.9, 19a.12, 24b.8, 27b.2, 34a.10, 36b.2, 38b.5, 39a.7, 53a.12
h.+den 9b.11, 24b.8
h.+deyiken 35b.13
h.+e 2a.8, 9b.11, 24b.8, 47a.1, 47a.3, 58b.13
h.+i (başmakçı h.) 35b.13
h.+i (dindar h.) 19a.5
h.+i (gelenlerün h.) 10a.3
h.+i (h. bildürdi) 49a.12
h.+i (h. itdümise) 3b.3

h.+i (zaif h.) 51b.11
h.+i (zaifün h.) 66b.11
h.+in 10b.6, 12b.10, 17b.9, 28b.12, 37b.7, 38b.2, 46b.14, 53b.2, 56b.14, 57a.2, 57a.3, 57a.4, 60a.7, 61a.13, 63a.8, 67b.8
h.+ine 2a.4, 13b.10, 17a.11, 31a.3
h.+üm 52b.8, 64b.10
h.+üme 28a.6
h.+ümüz 38a.9, 69a.4
h.+ün 30a.2, 61a.6
2. kapasite
h.+ümden 47a.2
ḥālinden artuḳ gücünün yeteceğinden fazla 47a.2

ḥāll eyle- halletmek
30a.9

ẖalāṣ Ar. kurtuluş
h. 28b.8, 59b.12, 59b.13
h.+ı (işün h.) 44b.13
h.+ına 13b.10
ẖalāṣ bul- kurtulmak 28b.8
ẖalāṣ ol- kurtulmak 59b.12, 59b.13

ḥalāvet Ar. tat
h.+in 40b.11
halavetin bul- tadını almak 40b.11

ẖalāyık Ar. halk
h. 9a.3, 37a.14, 39b.14, 40b.3, 41a.8, 45a.7, 55b.2, 67a.4
h.+ı (h. kurtaralar) 41b.9
h.+lar 25b.11

ẖalel Ar. kusur
h. 20b.6, 31b.9, 38b.2
ẖalel gel- bozulmak 31b.9, 38b.2

ḥālet Ar. durum
h.+den 9a.11

ẖālī Ar. boş, uzak
h. 20b.7, 24b.8, 52b.4, 62a.10
h.+dür 39a.14

ẖalīfe Ar. halife, İslam devletinin başkanı
h. 69a.5
h.+lere 68b.6

ẖālis A. saf, gerçek
h. 15a.2

ḥāliyā Ar. halen
h. 20a.6, 56a.10, 57b.2, 58b.13

ẖalḳ Ar. halk
h. 3b.12, 7b.5, 19a.2, 19a.7, 20a.4, 20a.4, 21a.6, 23b.4, 24a.3, 24b.2, 28b.6, 29b.7, 32a.4, 34b.6, 35a.3, 38b.6, 42a.1, 57b.4, 59b.4, 68a.14, 69a.2
h.+a 20a.7, 35a.2, 37b.4, 38b.9, 61a.13
h.+dan 58a.1
h.+ı (h. aldarsın) 24a.1
h.+ı (h. arasında) 34a.2
h.+ı (h. azdururlarıdı) 19a.2
h.+ı (h. din yolına davet kıldı) 19a.4
h.+ı (şehr h.) 13b.6

ḥalḳa küpe
h.+sın 18b.11

ḥallü ḥālince yateneği nispetinde
h. 9a.1

ẖalvet Ar. yalnızlık
h. 2b.11, 12b.6, 16b.6, 38b.3, 53a.7, 60a.13, 9a.2, 17b.11, 41a.5, 44b.12, 57b.13, 58a.14, 60a.5
h.+de 4a.2, 47b.9, 68a.14
h.+e 69a.6
ẖalvet ol- yalnız kalmak 9a.2
ẖalvet kal- ıssız olmak 38b.3
ẖalvet kıl- yalnız bırakmak 44b.12

ḥamāḳat Ar. ahmaklık
h. 48a.10

ḥamiyyet Ar. şeref, haysiyet
h. 50b.4

h.+in 22a.5
ḥamle Ar. hucum
h. 50b.12
hamlık hamlık, tecrübesizlik
h.+dan 58a.4
ḫandān Far. gülen
h. 51b.14
ḫāndān yüzi birle güler yüzle 51b.14
ḫāne Far. ev
h.+sinden 63b.10
ḫānedān Far. hanedan, soy
h.+umuzdan 45b.13
ḫānumān Far. ev bark, çoluk çocuk
h. 43b.14, 45a.6, 48a.12, 66b.12
ḫarāb Ar. harap, yıkık
h. 2a.11, 11a.2, 18a.4, 24b.5, 28a.13, 33a.6, 44a.4, 46b.13, 67b.1, 67b.3
h.+a 38a.6
ḫarāb it- yıkmak 18a.4, 44a.4, 67b.1
ḫarāb kıl- yıkmak 33a.6
ḫarāb ol- yıkılmak 11a.2
ḫarac Ar. harcama
h. 41b.11
ḫaraç kīseden ol- keseden yemek, olanı tüketmek 41b.10
ḥarām Ar. haram, yasak olan
h. 10a.10, 33b.3, 48a.3
ḥarāmī haram yiyen
h. 43a.13
h.+ler 54b.3
ḥarāmīlıḳ haramilik
h.+a 18a.10
ḫarb Ar. savaş
h. 48b.8
ḫarc Ar. harcama, masraf
h. 15a.2, 15a.6, 15a.11, 16a.4, 42a.1, 67b.1
h.+ı (h. bilmek) 15a.9
h.+ı (pazişahun h.) 41b.10
h.+ın 42a.2
h.+ına 49a.2
ḫarc eyle- harcamak
ḫarc it- harcamak 15a.2, 15a.6
ḫarcına sür- harcamak 49a.2
ḫarclık harçlık
h. 53b.7
ḫāre Far. menevişli kumaş
h. 66a.7
ḥarekāt Ar. hareket, işleme
h. 25a.6
h.+dadur 24b.10
h.+dan 24b.8, 24b.9, 24b.11
ḥareket Ar. hareket
h. 63a.4
h.+i (anun h.) 66a.9
ḥarīr Ar. ipek
h. 15b.11, 66a.8
ḥarīrci ipekçi
h. 35a.13, 35b.1
ḥarīs Ar. hırslı, tamahkar
h. 6a.3
ḫāristān Far. çalılık
h.+da 13a.3
ḫās Ar. hükümdar nedimi, dostu
h. 36b.6, 44a.10
h.+lar 26b.7
h.+larından 11b.14, 44a.9
Hasan peygamber torunu
h. 67b.13
ḫasāret Ar. hasar, zarar
h. 56b.11
ḫasāset Ar. hasislik, cimrilik
h.+den 31b.10
ḥaseb Ar. soyluluk
k. 17a.12
ḥased Ar. kıskançlık
h. 31a.14, 33a.5
h.+i (ayunun h.) 52b.12
ḥased baş kaldır- kıskançlık duygusu uyanmak 33a.5

ḥased it- kıskanmak 331a.14
ḥasedi ol- kıskanmak 52b.12

ḥasenāt Ar. hayır, iyilik
h. 7a.12

ḥāṣıl Ar. meydana gelen, elde edilen
h. 2b.2, 7b.7, 11a.14, 11b.9, 15a.5, 15a.9, 22b.11, 24b.7, 30b.9, 31b.6, 35a.10, 36a.3, 41a.12, 41b.14, 42a.1, 42b.2, 42b.8, 44a.7, 49b.2, 51b.5, 64b.13
h.+ın 56a.4, 67b.1
ḥāṣıl it- elde etmek 42b.2, 64b.13
ḥāṣıl ol- meydana gelmek 2b.2, 7b.7, 11a.14, 11b.9, 15a.5, 15a.9, 22b.11, 24b.7, 30b.9, 31b.6, 35a.10, 36a.3, 41a.12, 41b.14, 42a.1, 42b.8, 44a.7, 49b.2, 51b.5, 64b.13

ḫasım-efken düşmanını yenen
h. 43a.4

ḫasıyyet Ar. özellik
h.+i (anun h.) 13a.2, 35a.14, 35b.1

ḫaṣlet Ar. güzel sıfat, özellik
h. 64b.13

ḫaṣm Ar. düşman
h. 41b.5
h.+ı (h.oynın) 50a.9
h.+ı (h.ütesin) 50a.8
h.+ın 44b.10, 50a.6
h.+ına 50a.6
h.+un 50a.8

ḥasret Ar. hasret, özlem
h. 3a.5, 28b.14, 42b.9, 49a.13, 60b.14
ḥasret ve ġuṣṣa yi- çok üzülmek 49a.13

ḫaṣṣa Ar. özellikle
h. 26b.6, 33b.10, 68a.7

ḫaṣṣü'l-ḫāṣ Ar. en güzel
h. 51b.4

ḫasta Far. sıkıntılı
h. 21b.13

ḥasūd Ar. çok kıskanan
h. 33b.10

hāşā A. asla
h. 11b.10, 57b.5, 64b.9

haşat bozgun
h.+ıla 51a.2

ḫaşem A. hizmetçiler
h. 30b.1, 52b.6, 61b.6

ḫaṭā A. hata, yanlış
h. 65a.2
h.+ya 55b.8
ḫaṭāya ḳoy- hata yapmasına sebep olmak 55b.8

ḫatar tehlike
h.+larından 42b.5

ḫatar-vār tehlikeli
h. 42b.7

ḫātır Ar. zihin, gönül, kalp
h.+ı (anun h.) 44b.1, 49a.8, 65b.10
h.+ı (ıra h.) 67a.1
h.+ı (kendi h.) 6b.8
h.+ı (onun h.) 33a.14
h.+ı (ördek h.) 14b.7
h.+ı (pazişah h.) 57b.12
h.+ı (pirün h.) 67a.12
h.+ına 19b.9, 24a.3
h.+ında 43b.13
h.+ları 18a.12
h.+ların 39a.11
h.+um 64a.10
h.+umuz 20b.1
ḫatırı incin- gönlü incinmek 14b.7
ḫāṭır egle- gönül eğlendirmek, hoşça vakit geçirmek 20b.1
ḫāṭırı melūl ol- gönlü kırılmak 33a.14
ḫātırı raġbet ḳıl- gönlü meyletmek 44b.1

ḫāṭırına al- aklında tutmak 24a.3
ḫāṭırı perākende ol- gönlü perişan olmak 49a.8
ḫāṭırın rūşen eyle- zihnini aydınlatmak 39a.11
ḫāṭırında çāşni vir- gönle lezzet vermek 43b.13

ḥātimet-i kitāb kitabın sonu
h. 68a.13

ḥatm-ı kitāb kitabı bitirme
h.+i 67a.5

ḫātun padişah eşi
h. 35b.5, 60a.1, 60a.6, 60a.7, 60a.8, 60a.9, 60a.14, 61a.3, 61a.3
h.+a 60a.7, 61a.1
h.+dan 60a.5
h.+ı (h. aldı) 60a.14
h.+ı (h. çekdi) 60a.6

ḥavādiṡ Ar. havadis, haber
h. 17a.14, 63a.7
h.+i (ruzigar h.) 43a.7
h.+inden 44a.14

ḥavādiṡ -i belā bela olayları
h.+ları 65b.2

ḥavālī Ar. çevre, yöre
h.+nün 40b.13

ḥavl Ar. güç, kuvvet
h. 48b.8

ḥavż Ar. havuz
h. 27b.6

hay hay, hey!
h. 21a.10

ḥayā Ar. ar, utanma dugusu
h. 42a.5, 60a.7
h.+sı 48a.8

ḫayāl Ar. hayal
h. 11a.3, 17a.2, 20a.10, 37b.13
h.+e 33a.14
h.+i (sözün h.) 14b.6
h.+i (şehvet h.) 20a.3
h.+lar 19a.2
h.+lerden 37a.6
h.+ümden 33a.12
h.+üni 2a.11
ḫayāle düş- düşünceye dalmak 33a.14
ḫayāl it- hayal etmek 11a.3

ḫayāl -i hizmet hizmet hayali
h. 66b.5

ḥayāt A. hayat
h. 66b.7
h.+ın 10a.13

ḥayf A. haksızlık, zulüm
h. 11a.4, 14b.5, 32b.5
ḥayf olmaya mı! yazık değil mi! 11a.4

ḫāyin A. hain, ihanet eden
h. 61b.4
h.+dur 33b.6

ḥayli oldukça
h. 3b.6

ḫayr Ar. iyilik, hayır
h. 3b.11, 8a.6, 28b.5, 32b.8, 48b.10
h.+a 59b.10
h.+ı (h. fark eyleye) 25a.3
h.+ı (onun h.) 41b.9
ḫayr getür- iyilik getirmek 8a.8
ḫayr it- iyilik yapmak 32b.8

ḥayrān Ar. şaşkın, şaşmış
h. 13b.9, 52a.6, 54b.12, 59a.7, 63b.13
ḥayrān kal- şaşırıp kalmak, ne yapacağını bilememek 13b.9

ḥayret Ar. şaşma
h. 50a.11
h.+e 24a.4
ḥayrete bıraḳ- şaşırtmak 24a.4
ḥayret barmaġın ısır- şaşıp kalmak 50a.11

ḥayvān Ar. hayvan
h. 37b.12
ḥayvānat Ar. hayvanlar
h.+ına 30a.9
ḫazan Far. sonbahar
h. 63a.7
ḥāẕıḳ Ar. usta, mahir
h. 9b.4, 21a.8
ḥāżır Ar. hazır
h. 2b.3, 2b.4, 13b.8, 17b.7, 23a.12, 24a.10, 27b.10, 29b.1, 38b.1, 38b.6, 40b.1, 44a.12, 44b.7, 44b.11, 45b.3, 46a.2, 46b.6, 48b.4, 50b.4, 60b.13, 61b.6, 62b.9
h.+lar (hazır olanlar) 57b.5
hazır kıl- huzura getirmek 27b.10, 38b.6, 44b.7
ḫazīne Ar. hazine
h. 41b.11, 41b.12, 52b.5
h.+de 9b.6
ḥażret Ar. 1. saygı ünvanı
h.+dür 66a.8
h.+e 66a.9
h.+inden 26b.8
h.+ine 3a.7, 12b.11, 28a.12, 44a.13, 48a.1, 65b.7, 65b.13, 66b.11
2. huzur, nezd
h. 66b.5
h.+de 64b.13
h.+e 67a.2
h.+inde 40b.7, 44a.7
h.+ine 11b.12, 39b.11, 40a.13, 42a.8, 66b.8
h.+üne 39b.11, 51b.10
heb hepsi
h. 15b.12
helāk Ar. 1. ölüm
h. 3a.5, 46b.3, 54b.4, 56a.8, 57a.8
h.+ine 19b.2, 21b.14, 49b.6
h.+üme 29a.14
helāk it- öldürmek 46b.3
helāk ol- ölmek 3a.5, 54b.4
2. toplu ölüm
h. 69b.2, 69b.2
h.+ine 53a.5
ḥelāl A. 1. helal, yasak olmayan
h. 63a.13, 69b.12
2. eş, zevce
h. 53b.6
h.+ile 60b.14
h.+ün 14a.9
h.+ünden 10a.8
ḥelālḫor helal yiyen
h. 51a.12
ḥelāllaş- helalleşmek
h.-am 63a.12
hele hele, öncelikle
h. 45a.2, 49b.4
hem hem
h. 2b.13, 27a.4, 32a.3, 41b.3, 43a.11, 51a.8, 54b.4, 59a.6, 60a.8, 60b.2, 65a.10
hemān Far. hemen, derhal
h. 39b.11, 53b.10
heme nasıl
h. 11a.2, 61b.7
hemīşe Far. daima, sürekli
h. 10b.14, 12b.12, 15a.9, 21b.11, 30a.10, 37a.11, 41a.13, 45a.11, 49b.1, 53b.2, 61a.10, 61b.8, 62a.11, 66b.6, 66b.11
hemrāz ol- sırdaş olmak
h. 40a.1
Henç özel ad
h. 41a.3, 41a.7, 41b.8, 41b.13, 42a.4, 42b.4, 43b.5
h.+e 43b.4
hengāme Far. gürültü
h.+sin 66a.6
henüz henüz
h. 12b.11, 60a.10, 66b.11, 69a.8
her her

h. 2a.2, 3a.9, 6b.13, 7b.14, 8a.7, 9a.1, 9a.4, 9b.1, 9b.11, 10b.3, 11b.7, 13b.5, 14b.2, 14b.4, 15a.6, 16a.6, 16b.4, 16b.6, 17a.1, 17b.12, 17b.12, 17b.14, 18a.2, 19a.10, 19b.1, 20b.10, 21b.3, 21b.5, 23a.2, 23a.5, 23b.11, 25b.10, 28b.2, 28b.13, 30a.2, 30b.7, 30b.13, 31a.2, 31a.6, 31a.11, 31b.5, 31b.12, 32b.6, 33a.2, 33b.13, 33b.14, 34a.1, 34a.10, 34a.12, 35a.3, 35a.5, 35b.9, 35b.14, 36b.9, 36b.10, 37b.12, 38a.3, 38a.4, 38a.10, 38b.1, 39a.7, 39a.8, 41b.7, 41b.14, 42a.8, 42b.9, 44a.1, 44b.2, 44b.8, 44b.11, 46a.9, 46a.9, 46b.8, 47a.1, 48b.1, 48b.2, 50b.2, 51a.3, 52b.10, 53a.8, 53a.8, 53a.12, 53a.13, 54a.5, 55b.3, 56b.6, 56b.11, 57a.13, 59a.7, 59b.5, 61b.13, 62a.12, 62b.3, 63a.6, 64a.9, 65a.8, 65b.3, 66b.1, 68b.6, 69b.12

herçend her ne kadar
h. 10a.14, 13a.13, 22a.4, 24a.10, 29b.12, 39a.13, 42b.13, 43a.5, 48a.10, 48b.6, 48b.7, 49b.3, 62b.12, 65a.11, 67b.4, 67b.9

heremmet Ar. ihtiyarlama
h.+e 43a.8

hergiz Far. hiç, asla
h. 3a.4, 14b.6, 17a.14, 19b.1, 20a.3, 22a.11, 24a.4, 24b.8, 26a.5, 26b.14, 28b.13, 31a.12, 32a.10, 36b.4, 37b.13, 40a.3, 41b.4, 42b.14, 43a.12, 43b.13, 47a.2, 48a.7, 53a.6, 57a.3, 60b.3, 61b.4, 65a.4

hevā Ar. heves ,istek
h. 13b.14, 40b.10, 44a.2
h.+na 50a.11
h.+ya 37b.14, 38a.1

hevā hava
h. 25a.14, 25a.14, 25b.1, 44a.9
h.+dan 25a.14
h.+sı 6b.14, 34b.10, 44b.1, 51b.4, 62b.2
h.+sında 37a.6
h.+ya 11a.2, 21b.10, 25b.1, 36a.14, 44a.8, 44b.3, 51a.3

hevā yüzi gökyüzü
h.+n 8b.11

heven hevenk, kurutulmuş meyve
h. 15b.4, 15b.5, 15b.13

heves istek
h.+e 50a.8
h.+i 38b.10
h.+i (kendi h.) 15b.10

hey hey!
h. 21a.12, 35a.2, 40a.8

heybet Ar. heybet
h. 34b.2, 50b.3, 51a.13
h.+i 39a.14
h.+i (dindar h.) 24a.4
h.+i (h. gör) 40b.7
h.+i (kendi h.) 23b.1
h.+i (melekülmevt h.) 18a.3
h.+i (pazişahlık h.) 31b.8
h.+i (pazişahun h.) 38a.7
h.+inden 26b.10
h.+ünüzile 30a.10

heybetlü heybetli
h. 24a.13, 29b.10, 66a.9

Heyce özel ad
h. 65a.12, 65b.7, 65b.13, 65b.14, 66a.9, 66a.13
h.+i (h. isteyü) 65a.10

hezār Far. bin
h. 11a.3, 30a.5, 36b.7, 40a.13, 50a.7, 66a.6

hezārān Far. binlerce
h. 6b.12

hezīmet Ar. bozgun
h. 50b.9
hezīmet yolın dut- hezimete uğramak, yenilmek 50b.9

ḫınzır Ar. domuz
h. 43b.9

ḫırka Ar. hırka
h. 16a.1, 63b.6
ḫırmen Ar. mahrumluk
h.+in 63b.6
ḥırṣ Ar. öfke
h. 18a.1, 18a.7, 30b.5
h.+ıla 39b.7
h.+ından 18a.13
h.+larından 52a.7
ḫışm Ar. akraba
h. 10a.1
h.+lar 12a.4
h.+larum 44a.5
ḫışm Far. öfke
h. 60b.5
h.+a 31a.4
h.+ı (kendüh.) 38b.10
h.+ı (tenri taala h.) 42b.10
h.+ile 29b.7
h.+un 48a.13
ḫıyānet Ar. hainlik
h. 12a.13, 21b.11, 55a.10, 59a.3
h.+e 23b.10
h.+i (h. çıkarasın) 55a.14
h.+i (h. ırak göresin) 65a.1
hıyanete nisbet it- hıyanetinden şüphelenmek 23b.10
ḫıyānetlik ihanet
h.+i (avretün h.) 59b.6
Hızır Hızır
h. 10a.13, 33a.11
hiç 1. hiç
h. 2b.9, 12a.1, 13a.13, 17a.5, 29a.9, 31b.6, 33a.11, 36a.11, 38a.10, 38a.13, 42a.12, 42a.13, 42b.3, 43a.8, 46a.14, 47b.12, 47b.13, 48b.5, 52b.6, 52b.6, 53b.7, 56a.13, 57a.11, 57b.3, 58a.8, 60a.13, 62b.9, 69a.4
2. hiçbir
h. 7b.9, 7b.9, 10b.8, 11a.11, 13b.1, 13b.2, 15a.14, 19b.4, 27b.13, 38a.1, 46b.5, 62b.14, 63b.5, 65a.1
hiç degül kesinlikle
h. 29a.14
ḥikāyet Ar. hikaye
h. 9b.10, 26a.14
h.+den 44b.6
h.+dür 53b.9
h.+i (arslan h.) 51a.10
h.+i (Dazime h.) 29a.6
h.+i (div h.) 26a.6
h.+i (h. didüm) 8a.5, 11a.7, 12a.3, 13b.12, 14b.11, 21a.13, 22a.14, 22b.11, 23a.14, 28a.8, 29a.5, 31a.1, 34b.1, 35b.13, 37b.3, 39a.5, 40a.10, 45b.7, 46b.3, 47b.4, 49b.12, 52b.9, 55b.9, 56a.8, 56b.4, 59b.6, 63b.4, 64b.6, 67a.14
h.+i (h. düdüm) 35a.9
h.+i (h. eydürem) 18b.1
h.+i (h. eyitdüm) 6b.7, 20b.6, 31a.13, 33b.9, 38b.8
h.+i (h. işidelüm) 52a.9
h.+i (h. nazmeylemişdür) 4a.6
h.+i (piller h.) 40b.5
h.+idür 7a.3, 16b.13, 19a.1, 61b.10
h.+ine 63a.2
ḥikmet Ar. hikmet
h. 7a.2, 10a.13, 18b.11, 20b.11, 22b.13, 26b.13, 41b.13, 43a.9, 45a.12, 67b.9, 67b.11, 68a.6
ḫilāf Ar. karşıt, zıt
h. 30b.14
h.+ınca 62a.12
hilaf it- aykırı hareket etmek 30b.14
ḫilāfet Ar. hilafet, halifelik
h.+i (ömer h.) 68b.5
ḫilʿat Ar.elbise
h.+i (anun h.) 25a.9
ḥīle Ar. hile, aldatma

h. 14a.8, 19a.11, 21b.14,
22b.1, 22b.2, 43b.10, 46a.7,
50a.10, 61b.3
h.+dür 22b.13
h.+lerden 41a.12
h.+sin 12a.2
h.+yile 50b.3, 55a.3
ḥīle kıl- hile yapmak 14a.8

ḥilm Ar. yumşak huyluluk
h.+i (h. Pişe idinesin) 30b.6

ḥimāyet Ar. himaye, koruma
h.+i (anun h.) 62b.12
h.+i (pazişahun h.) 38a.7
h.+inde 40b.3
h.+ine 43b.3
h.+üne 30b.6
h.+ünüzile 30a.10

himmet Ar. yardım, lütuf
h. 14b.14, 37a.6
h.+i (anun h.) 36b.3
h.+i (pazişah h.) 38a.7, 43a.11
h.+i (pazişahun h.) 62b.13
h.+inden 43a.12

Hindustan Hindistan
h. 14b.8, 40b.7, 50a.4
h.+ı (h. düşünde görse) 41a.2

ḫīre eyle- kamaştırmak
h. 34a.5

hisāb Ar. hesap
h. 42b.8

hisāl Ar. hasletler, huylar
h. 52a.12

ḥiṣār Ar. kale, kale duvarı
h.+dan 63a.7

hitab Ar. seslenme
h. 4a.2, 48a.11

ḫitāb-ı ʿizzet izzetli hitap
h. 26b.8

ḫiẕmet Ar. 1. hizmet
h. 8a.13, 49a.12, 65a.6
h.+i (anunh.) 27a.8
h.+in 52b.11
h.+inde 27a.4
h.+inden 27a.9, 57b.6
h.+ine 44a.6, 66a.10
h.+ünde 51b.10
h.+ünüzile 65b.6
2. huzur, nezd
h.+ünüze 36b.2
ḫiẕmet göster- hizmet etmek 49a.12
ḫiẕmet it- hizmet etmek 8a.13
ḫiẕmetinden kesil- hizmetinden uzaklaştırılmak 27a.9

ḫiẕmetkar hizmetkar
h.+lar 66b.9

ḫōca 1. din adamı, bilgin
h. 23a.8, 23a.10, 23a.11,
23a.14, 27b.9, 27b.11, 28a.5
h.+i (h. hazırkıldı) 27b.10
h.+i (h. soydılar) 23a.9
h.+nun 23a.12
h.+yıla 27b.6
2. tacir
h. 8a.11, 8a.14, 8a.14, 8b.1,
21b.8, 32a.8
h.+sına 8a.13

ḫōnd Far. efendi
h. 6b.3, 29a.2

ḫōr Far. değersiz, adi
h. 26a.4, 26a.4, 26a.5, 31b.3,
34a.1, 38a.10, 40b.2, 48b.6,
65a.1
ḫōr dut- küçük görmek 34a.1
ḫōr ḥaḳīr gör- aşağılamak 38a.10

Horasan yer adı
h. 11a.11

ḫōrla- aşağılamak
h.-mış 34a.1

ḫōrlıḳ değersizlik
h.+dan 30a.8
h.+ı 34a.14

ḫortum filin organı
h.+ıyla 50a.14, 51a.3

ḫōş Far. hoş, iyi, güzel
h. 2b.12, 2b.12, 6b.14, 8a.13, 9b.5, 16b.7, 18a.12, 20a.5, 20b.2, 21a.14, 21b.7, 21b.8, 28b.3, 31b.1, 32b.3, 34a.11, 35b.2, 36a.9, 36b.5, 45b.1, 51b.13, 52b.12, 53a.1, 54b.9, 56a.9, 56a.10, 57a.6, 65a.8, 65b.1, 67a.1, 67a.11, 67a.14
ḫōş dut- iyi ve sevecen bir biçimde davranmak 34a.11, 35b.2
ḫōş gel- hoşuna gitmek 20a.5, 21b.8, 53a.1, 56a.9
ḫōş gör- hoş karşılamak 36a.9

ḫōşlıḳ hoşluk
h. 8a.6
h.+ı (anun h.) 51b.3
h.+ın 44b.1
h.+ına 10a.10
h.+ında 65b.10

ḫōz Far. kendi
h. 8b.14, 10a.11, 14b.6, 17a.5, 27a.8, 29b.1, 30a.9, 32b.1, 33b.3, 35b.3, 35b.8, 35b.9, 36b.13, 45a.12, 47a.13, 49b.1, 53a.1, 56a.6, 58a.13, 58b.8, 60a.11, 66b.5

ḫū huy
h. 38b.12, 53a.8
h.+lu 60a.11
ḫū ḫūlan- huy edinmek 53a.8

ḫūb Ar. güzel
h. 14b.14, 40b.9
h.+lar 11a.3, 34a.6

ḫūblık güzellik
h.+da 59a.6

ḫubs Ar. pislik, kötülük
h. 49b.5

ḫudāvend Far. efendi
h. 8b.13

ḫūlan- huy sahibi olmak
h.-ur 53a.8
ḫū ḫūlan- huy edinmek 53a.8

hulāsa-i ʿakl akıl özü
h.+dandur 62b.7

ḫulḳ Ar. yaratılış
h. 7a.6
h.+ı (kendi h.) 10b.12, 11a.12
h.+undan 33a.8

ḥulle cennet elbisesi
h. 63b.5
h.+si 53a.7

ḫurd eyle- parçalamak, haşat etmek
h. 50b.1, 51a.4

ḫurde zayıf, önemsiz
h. 69a.2

ḫurdegirlik kusur arama
h. 15b.7

ḥūrī Far. cennet kızı
h.+leri 10a.9

ḫurma hurma
h. 34b.10, 68a.10

ḫurrem Far. gönül ferahlatan
h. 18a.2, 65b.1

ḫurremlıḳ gönül ferahlatıcı
h. 36b.7

ḫusrev Far. padişah
h. 23a.3, 23a.12, 23a.14, 23b.1, 27b.6, 27b.8, 27b.9, 28a.2, 28a.5, 38a.11, 38a.12, 38b.4, 38b.6, 42a.5, 42a.6, 42a.6, 42a.8, 42a.8, 42a.9, 42a.9, 42a.12, 52a.10, 52a.12, 52a.13, 52b.2, 52b.2, 52b.4, 52b.8, 60a.4, 60a.4, 60a.10, 60a.10, 60b.3, 67a.10
h.+den 52a.9
h.+e 42a.3, 67a.8, 67a.11
h.+ile 27b.5
h.+ün 42a.4, 60a.2

ḥuṣūl Ar. elde etme
h.+i 41a.11

husumet Ar. düşmanlık
h. 22b.14

ḥusūsa Ar. ayrıca
h. 58a.10

ḫūy huy, alışkanlık
h.+ı (anun h.) 54a.7
h.+ı (arslanun h.) 53a.10
h.+ı (bunun h.) 54b.11
h.+ı (kendi h.) 10b.12
h.+ı (kişinün h.) 53a.8
h.+ı (onun h.) 28b.6, 34a.4
h.+ın 36b.4, 37b.4, 53a.11, 53a.11, 53a.14, 55b.10, 59b.7
h.+un 30b.5
ḫūy terk it- alışkanlığı bırakmak 30a.5, 36b.4
ḫūyın dut- huyuna dönmek 55b.10, 53a.11

ḫuzāvendigar Far. efendi
h.+un 51b.8

ḥücre küçük oda
h. 16b.6

hücūm Ar. hücum
h. 44a.5

Hüdhüd Süleymanın kuşu
h. 34a.11, 53b.9, 66a.8
h.+den 68a.5

ḥükm Ar. hüküm
h. 31b.13, 58b.7
h.+i (anun h.) 7a.12, 17b.2, 17b.5, 31a.12, 32b.9, 41b.3
h.+i (hadis h.) 68b.1
h.+i (kendi h.) 17b.4
h.+i (pazişah h.) 40a.3
h.+i (şer h.) 59b.6
h.+in 52a.5
h.+ine 45b.8, 52a.2
h.+iyile 47a.4
h.+iyle 37a.1
h.+leri 18b.14
ḥükm it- yönetmek 31b.13
ḥükmi geç- sözü geçmek 17b.2, 7b.4, 17b.5
ḥükmi revān geç- hükmü geçmek, yönetimde geçerli olmak 41b.3
ḥükmine muṭīᶜ ol- emrine itaat etmek 52a.2

hümā Far. hüma kuşu
h. 66b.9

hüner Far. hüner, maharet
h. 26b.6
h.+i (anun h.) 27a.8, 35a.14
h.+ile 15a.6

hünerlü hünerli
h. 26b.14

hünermend hüner sahibi
h. 45b.13
h.+ler 26b.14

ḥürmet Ar. saygı
h. 34a.14, 61b.8
h.+i (anun h.) 31b.10, 34a.13, 65a.10
h.+i (erüm h.) 34a.13
h.+in 31b.10
h.+üm 33b.14
h.+üne 4a.4

ḥüsn A. güzellik
h.+i (hatun h.) 60a.6
h.+in 11a.4

ılan yılan
ı. 8a.2, 13a.3, 21b.2, 21b.9, 22a.8, 22a.9, 29a.1, 29a.4, 53b.2, 54a.12, 54a.13, 54b.1, 54b.2, 54b.6, 54b.8, 54b.13, 55a.2, 55a.9, 55a.13, 55b.4, 55b.5, 55b.6, 56a.1, 56a.2, 56a.2, 56a.5, 56a.7, 56b.1, 64b.10
ı.+a 21b.8
ı.+dan 54b.13, 55a.11, 55b.3
ı.+dur 7b.13
ı.+ı (ı. aldı) 8a.2
ı.+ı (ı. isteyü) 13a.6
ı.+ı (ı. öldürebilirse) 13a.3
ı.+ı (ı. öldürem) 54b.7
ı.+ı (ı. öldürmedügüm) 55a.7
ı.+ı (ı. urdı öldürdi) 22a.14
ı.+ıla 7b.12, 22a.1, 56a.11, 56b.2
ı.+la 7b.14
ı.+un 8a.4, 13a.3, 22a.13, 54b.7, 54b.12

ılan balıḳ yılanbalığı
ı. 7b.13
ılancı yılancı
ı. 56a.2, 56a.4, 56a.7
ı.+ya 56a.1
ılduz yıldız
ı.+ı (ömrüm ı.) 7a.13
ı.+ı (saadet ı.) 27b.4
ı.+lar 25a.6
ır- uzaklaştırmak
ı.-alar 44b.4
ı.-gıl 3a.13
başındaġı devleti ır- sahip olduğu devleti almak 41b.6
Ira özel ad
ı. 61b.12, 62a.7, 62b.7, 63b.5, 63b.9, 64b.7, 65a.7, 65a.13, 65b.13, 65b.14, 65b.14, 66a.9, 66a.11, 66b.3, 66b.10, 67a.1, 67a.5, 67a.5, 67a.9, 67b.8
ırabil- uzaklaştırabilmek
ı.-evüz 41b.6
ıraġraḳ daha uzak
ı.+dur 2b.13
ıraḳ uzak
ı. 3a.9, 15a.4, 25a.9, 31b.12, 44a.10, 47a.2, 65a.2
ı.+dan 6a.2, 6a.5, 8b.8, 66a.10
ı.+dur 48a.3, 62b.1
ı.+sın 58b.1
ıraḳ ol- uzak olmak 25a.8
ıraḳ gör- uzak kabul etmek 65a.2
ıraḳ kıl- uzaklaştırmak 31b.12
ırıl- uzaklaşmak
ı.-dı 3a.13, 3b.4
ı.-man 50b.8
ı.-maya 27b.5
ırmaḳ ırmak, nehir
ı. 14a.6, 30b.10, 50b.6, 57a.3, 63a.4
ı.+a 23b.7
ısın- ısınmak
ı.-ub 8a.3
ısır- ısırmak
ı.-ub 50a.11
ı.-ur 43b.7
barmaḳ ısır- şaşırmak 50a.11
ḥayret barmaġın ısır- şaşıp kalmak 50a.11

ısmarla- emanet etmek
ı. 12a.12
ı.-dum 12a.12
ı.-ma 13a.8
ı.-maya 13b.12
ı.-mışlardur 67b.2
ı.-ya 11a.9, 12a.10
ı.-yasız 39a.5
ı.-yayın 11a.12
ı.-yub 47b.9
ışcuġaz küçük, önemsiz iş
ı.+ından 52b.8
ışcuġazından ḳal- işinden kalmak 52b.8
ışıḳ ışık
ı. 3a.4
ʿışḳ Ar. aşk
ı.+ı (anun ı.) 34a.5
i- imek, olmak
i.-di 3a.6, 61a.8, 68b.14, 69a.1, 69b.9, 69b.10
i.-sen 39b.10
ʿibādet Ar. ibadet, kulluk
i.+e 19a.4
ʿibāret Ar. ibare, söz
i. 36a.13, 61a.14
i.+i (anun i.) 66a.9
i.+ile 39a.11, 65b.11, 66a.7, 66a.9
i.+inden 39a.8
ʿibret Ar. ibret, çıkarım
i. 56b.6
ibük ibik
i.+in 40a.2
icāzet Ar. izin
i. 24a.6, 44a.11, 44a.12
icāzet ol- izin verilmek 24a.6, 44a.11
icāzet vir- izin vermek 44a.12

ictimāʿ Ar. toplanma
i.+da 24b.10
iç iç
i.+inde 19a.3, 28b.9
i.+inde (durumda) 32b.4
i.+inde (kendi içinde) 19a.9
i.+inde (kitap içinde) 51a.10
i.+indedür 9b.14
i.+inden 35a.1
i.+inden (aklından) 14b.6
i.+inden (kendi içinden) 28b.2
i.+ünden (kendi içinden) 56b.5
içinden ḥased baş kaldır- kıskanmaya başlamak 33a.5
iç- içmek
i. 63b.1
i.-diler 3a.12
i.-dügi 40b.11
i.-e 3a.11
i.-er 59b.5
i.-erlerdi 51a.14
i.-eyim 32b.8
i.-medin 3a.10, 63b.2
i.-mege 57a.4
i.-mek 18a.8
i.-mişem 38a.1
i.-ti 33a.11, 35b.7
i.-üb 49a.3, 61a.7
and iç- söz vermek 38a.1, 49a.3, 53b2, 59b.5, 63b.1
içerü içeri
i. 20b.2, 20b.3, 28b.11, 33b.6, 49b.8, 59b.3, 66a.12
içgüci sarhoş, içki içen
i.+ye 53a.4
içinde 1. arasında
i. 19a.11, 42a.5, 42a.5, 64b.9, 68a.7
2. bölgede
i. 9a.12
3. süresince
i. 3b.14, 4a.4, 19a.4
4. süresinde
i.+yiken 12b.12
içün için
i. 7a.12, 10a.8, 10a.9, 15b.14, 16a.1, 18a.2, 26a.1, 26b.2, 32b.11, 33a.13, 34a.12, 34b.5, 34b.5, 35a.9, 38b.10, 38b.10, 41a.11, 58b.7, 60b.2
i.+dur 12a.5
i.+dür 11b.8
içür- içirmek
i.-ürdi 20a.13
idbār-ı küsūf talihin yüz çevirmesi
i. 27b.4
ʿiddet A. belirlenmiş süre
i. 60b.6
ideme- edememek, yapamamak
i.-dük 65b.4
i.-zdi 17a.2
idin- edinmek, sahip olmak
i. 21b.14
i.-di 9a.2
i.-e 17b.3, 17b.11, 63b.14
i.-elüm 44a.2
i.-em 57b.10, 59a.12
i.-esin 30b.6
i.-eyim 56a.5
i.-medüm 47b.14
i.-miş 66a.12
i.-mişdi 32a.8
i.-mişleridi 14a.2
i.-mişüz 30a.12
i.-üb 19a.3, 48a.9, 59a.7
i.-übdür 40b.13
i.-ürlerdi 45a.11
ʿaḳlı imām idin- akılla hareket etmek 17b.3
dirlik idin- parayla geçinmek 56a.5
raʿiyyet idin- halk sahibi olmak 47b.14
yurt idin- yurt edinmek 14a.2, 44a.2
idivir- yapıvermek
i. 57a.10
ʿiffet Ar. namus
i. 45b.12
ifrit cin
i.+ler 24a.6

igen pek, pek çok
i. 2a.9, 7b.5, 7b.5, 63a.5

iḫlās Ar. halis
i. 28a.11, 64a.6

ihmāl kıl- ihmal etmek
i. 9b.1

iḥsān Ar. iyilik
i. 3a.1, 39b.14
i.+a 16b.14

iḥtimāl Ar. ihtimal, olasılık
i.+i (sözün i.) 43b.5

iḥtiyāc Ar. ihtiyaç
i.+um 55b.9

iḫtiyār Ar. 1. seçme, tercih etme
i. 6b.13, 9b.5, 14a.14, 15a.10, 15a.11, 18a.2, 18b.12, 22a.3, 45b.1, 45b.3, 47b.9, 48b.1, 52b.11, 64b.11, 66b.10
i.+ı (anlarun i.) 41a.8
i.+ı (devenün i.) 52b.10
i.+um 6a.7
2. seçilmiş
i. 45b.4
i.+larıla 44b.12
iḫtiyār it- seçmek 15a.10
iḫtiyār ḳıl- seçmek 47b.9

iḫtiyār-ı mesʿūd saadeti seçme
i. 45a.13

iḥtiyāt Ar. tedbir, temkin
i. 53a.5, 53b.9
i.+dan 48a.6
i.+ıla 53a.12

ʿiḳāb Ar. eza
i.+dur 25a.11

iḳdam ḳıl- gayret ve sebatla çalışmak 36a.8

iḳdam it- çabalamak 34b.5, 41b.5

iki iki
i. 2b.2, 11b.7, 12b.6, 14b.3, 17a.13, 18a.7, 19a.12, 20a.9, 20b.3, 25a.8, 26a.9, 26a.11, 26a.14, 29a.10, 36a.2, 41a.3, 41a.5, 44a.10, 44b.14, 47a.8, 49b.9, 49b.9, 55a.11, 55a.12, 58a.7, 62a.2, 64b.1, 64b.8, 67a.6, 67a.6, 67a.7, 67a.14, 68b.10, 69b.11
i.+dür 20b.3
i.+müz 29a.3, 30b.2
i.+müzden 62b.10
i.+müzi 29a.4
i.+nün 18a.9, 56b.2
i.+nüzi 29a.3
i.+si 60a.5, 69b.3
i.+sin 35b.12, 59b.7
iki menzili bir ḳıl- menziline hızla ulaşmak 44a.10
iki zıddı cemᶜ it- iki kadın nikahlamak 14b.3

ikinci ikinci
i. 7a.3, 24b.8, 26b.12, 27a.3, 41b.1, 65a.1, 68b.2, 68b.3
i.+sine 25a.5

ikisi herhangi iki kişi veya şey
i. 18a.13, 18a.14, 41a.5, 59b.9, 59b.11, 65a.9
i.+nden 41b.1

iklim Ar. memleket
i.+inde 65b.1
i.+lere 61b.11

ikrām Ar. ikram, ağırlama
i. 20a.13, 40a.14

iḳrār al- Ar. tastikletmek
i. 17b.8

iḳtizā Ar. gereklilik
iktiza it- gerektirmek
i. 55b.7, 55b.8

il 1. ülke
i. 16b.12, 40b.3, 54b.4
i.+de 34b.7, 62a.7
i.+den 12b.4, 51b.8, 62a.7
i.+dür 54a.4
i.+e 21a.7
i.+in 44a.2
i.+inde 11a.11, 55a.4
i.+inden 54b.4
i.+indenidi 44a.3

i.+ine 47b.13, 69a.3, 69b.3, 69b.4
i.+ümüz 6b.13
i.+ümüze 69a.4
2. halk
i. 59a.10, 61b.4, 69b.11
i.+de 59b.1
i.+inden 4a.5
i.+ünden 4a.4
il dut- ülke yönetmek 16b.12, 40b.3

il yabancı
i.+lerde 14b.1

ʿilāc Ar. ilaç
i. 13a.5

ilāhī ey Tanrı!
i. 3a.12, 3b.3, 4a.1, 21b.10, 57a.10

ilāhī ilahi, Allahla ilgili
i.+ye 41a.7

ilçi elçi
i. 23b.13, 36a.12, 45b.14, 47b.6, 48b.2, 48b.3
i.+yi 48b.3

ile ile
i. 13b.1, 14a.9, 21b.1, 41b.12, 48b.13, 51a.14, 69b.11

ilerü 1. ileri
i. 8b.9, 11b.12, 13a.14, 23a.1, 23b.8, 29b.2, 31a.2, 31b.11, 34b.5, 35b.11, 39a.13, 40a.13, 44a.2, 49a.6, 50a.10, 50b.3, 50b.9, 50b.10, 50b.14, 51a.1, 51a.4, 61a.2, 63b.3, 65a.12, 65b.14
ilerü gel- ilerlemek, gelişmek 31b.11
2. önce
i. 18b.13
3. önceki
i. 19a.1

ilerüden önceden
i. 10b.7

ilet- götürmek
i. 60a.13
i.-di 29b.3
i.-diler 9b.8, 9b.8, 13b.8, 59b.8
i.-düm 49a.10
i.-eyim 59a.14
i.-meyesin 50a.10
i.-mek 23a.1
i.-ürdi 27b.7
i.-ürlermiş 61b.11
renc ü rūzigār ilet- beraber sıkıntıları paylaşmak 49a.10

ilik ilik
i. 56b.9

illā A. 1. ancak
i. 7a.6, 14a.10, 14a.13, 15a.14, 17b.10, 21b.1, 22a.4, 24b.1, 29b.12, 30b.2, 31a.3, 31b.1, 35b.3, 41b.8, 42b.10, 43a.10, 43b.6, 47a.1, 53a.2, 54a.7, 55b.12, 56b.6, 61a.7, 61a.9, 62a.8, 63b.2, 64b.1, 69b.9
2. den başka
i. 3b.3, 24a.8, 24a.10, 41b.11, 41b.12

ʿilm Ar. ilim
i. 3a.6, 20b.11, 26a.5, 26a.521a.13, 22b.13
i.+den 24a.10
i.+i (anlarun i.) 20b.12
i.+i (anun i.) 58a.5, 60a.12
i.+in 50a.4
i.+ine 26b.13
c.+ümüz 20b.12
c.+ün 23a.1, 45b.2İ

İlyas İlyas peygamber
i.+a 69b.14

imam Ar. imam, önder
i. 17b.3

īmān Ar. iman, inanç
i.+dandur 62a.14
i.+un 32b.9

ʿimāret Ar. 1. mamur
i. 10a.4, 67a.6, 67b.2
i.+e 38a.6
i.+ine 10a.4
i.+ün 67b.1

i.+ine 67a.7
ʿ**imāret ol**- şenlenmek 28a.14
ʿ**imāret kıl**- bayındır hale getirmek 10a.4, 67a.6
2. hayır yeri
i. 67a.7

imdi şimdi, şu halde
i. 2b.3, 6a.4, 6b.13, 9a.4, 9b.9, 13b.2, 14a.6, 14a.12, 14b.7, 14b.9, 14b.11, 16a.9, 20b.6, 21a.13, 22a.14, 26a.4, 31b.3, 34a.9, 35b.6, 49b.13, 50b.4, 51a.7, 54b.14, 63a.14, 67a.13, 68a.5

imin Ar. emin
i.+em 31a.13

iminlik eminlik, güvenilirlik
i.+i (gönül i.) 32b.10

imkān A. imkan, olanak
i. 45a.14, 48a.11
imkān fevt olma- fırsat elden gitmemek 48a.11

imsāḳ Ar. cimrilik
i.+ı (i. kethudalık sanman) 7b.4

in in, hayvan barınağı
i. 32a.8, 63b.14
i.+den 22a.9, 64b.10
i.+i (çakalun i.) 2a.2
i.+i (sıçan i.) 56b.12
i.+in 21b.7
i.+ine 8a.4, 11a.1, 49a.3
i.+inün 49a.4

in- 1. inmek
i.-di 36a.4, 45a.12, 56b.4
i.-diler 8b.8
i.-e 56a.14
i.-em 45b.1, 45b.4
i.-erse 52b.3
i.-ersem 56b.1
i.-ince 6b.7
i.-medi 31a.13
i.-miş 63a.8
i.-mişdür 41a.1
taḫtdan in- padişahlığı bırakmak 45a.12, 45b.1, 45b.4
2. alçalmak
i.-mekde 24b.10

inan- inanmak
i.-a 54a.1
i.-alar 20a.5
i.-madı 3b.8, 33a.14
i.-maya 54a.1
i.-mayalar 42b.14
i.-maz 59b.5
i.-mazlar 7b.8
i.-mazsan 30b.13
i.-mazsanuz 37b.5
i.-mak 3b.10
i.-ub 15b.13, 51a.1, 51a.7
i.-ur 35b.7, 59b.5
i.-ursız 37a.4

inandur- inandırmak
i.-ayın 57b.3, 58b.3
i.-dı 32b.14, 61a.7
i.-ımaz 49a.3

ʿ**ināyet** Ar. 1. yardım
i. 2a.13, 41b.2
i.+i (anun i.) 54a.12, 57b.7
i.+i (hak i.) 26a.6
i.+i (i. gördi) 28b.7
i.+i (pazişah i.) 58a.11
i.+i (teala i.) 29a.7
i.+inde 30b.3
i.+iyile 56b.9
i.+üm 58b.1
i.+üme 57b.10
ʿ**ināyet naẓarı itme**- yardım etmemek 41b.2
2. önem
i. 28a.9
inayet ol- dikkate alınmak 28a.9

ince derinlemesine, çok dikkatli
i. 20b.7
ince fikir eyle- iyice düşünmek 20b.7

incin- incinmek, kırılmak
i.-di 14b.7
i.-esin 35a.11
i.-meye 38a.1, 57b.3

i.-se 37a.4
ẖatırı incin- gönlü incinmek 14b.7

incü inci
i. 8b.11, 37a.9, 43a.1
i.+lerin 6b.12, 61a.14
i.+ye 61a.2

indir- indirmek
i.-mişler 2b.8
i.-üb 9b.7

inṣāf Ar. insaf, acıma
i. 6b.10, 39a.5, 52b.9, 55b.2, 58b.4
i.+a 55a.12, 55b.4, 55b.8
i.+ıla 40b.12
i.+ile 11b.3
inṣāf vir- acımak 52b.9
inṣāfa gel- insaflı olmak 55a.12, 55b.4
inṣāfa getür- insafa gelmesini sağlamak 55b.8

inşāallāhu teᶜālā Ar.Allah izin verirse
i. 40b.5

intihā Ar. son
i. 26b.13, 62b.5

intiḳām Ar. intikam, öç
i. 49a.9
intiḳam çek- intikam almak 49a.9

ip ip
i. 29a.12, 38a.13, 38b.1
i.+deki 38b.4
i.+i 11a.9
i.+in 29b.5
i.+ün 38a.14

ir erken
i.23a.8, 23a.11
ir tur- erken kalkmak 23a.8, 23a.11
ir durucı ol- erken kalkmak 23a.6

ir- 1. ulaşmak
i.-di 6b.5, 7a.9, 8b.7, 9b.7, 11b.12, 12b.2, 15b.11, 24a.4, 25b.9, 27a.13, 36a.1, 39a.10, 44a.9, 47a.10, 52b.6, 52b.11, 54a.12, 59b.9, 65a.11
i.-e 18a.3, 19a.13, 19b.2, 19b.13, 31a.11, 56a.11, 56b.2, 59b.2, 63a.8
i.-em 44a.7, 57a.7
i.-ince 62b.5
i.-medi 18b.5
i.-medin 13b.2
i.-meyesin 22a.7
i.-meyince 54a.7
i.-mez 31a.10, 40a.6
i.-miş 34b.8, 67a.10
i.-se 53a.9
i.-üb 29b.7, 43a.7, 53a.14
āẖire ir- son bulmak 7a.9, 67a.9
cāh ve manṣıba ir- mevki ve makam elde etmek 43b.4
cāna ir- cana değmek, çok hoşlanmak 39b.10
ecel ir- eceli gelmek 19a.13
güneşi zevāle ir- sonu gelmek 19b.2
haddine ir- zamanı gelmek 12b.2
maḳāma ir- makam elde etmek 52b.11
maḳṣūda ir- amaca ulaşmak 22a.7, 31b.5, 56b.5
meded ir- yardım ulaşmak 56b.2
mertebeye ir- makama ulaşmak 44a.7
ölüm ḥaddine ir- neredeyse ölecek hale gelmek 54a.7
pīrlik ir- ihtiyarlamak 53a.14
selāmet sāhile ir- sıkıntıdan kurtulmak 57a.7
semᶜine ir- kulağına gelmek 52b.6
vebāli cāna ir- yapılan kötülüğün bedelini canıyla ödemek 19b.13

2. başına gelmek
i.-di 7b.10, 52a.9
i.-e 10b.4
3. batmak
i.-di 16a.9
i.-miş 57b.7
4. dönüşmek
i.-di 15b.11
5. elde etmek
i.-di 52b.11
i.-eler 43b.4
i.-evüz 31b.5, 45a.5
i.-mege 25b.4
i.-üb 56b.5

İrāceste özel ad
i. 60a.1, 60a.12

irādet Ar. dileme
i.+i (taalanun i.) 24a.8

iʿrāz ḳıl- Ar.+T. yüz çevirmek
i. 6b.11

irde- tahkik etmek
i.-yi 38a.10

İrem bağı yer adı
i. 34b.9

iriş- 1. ermek
i.-di 13b.4, 34b.12, 52b.2
i.-esi 67a.13
i.-üb 13b.3, 62a.13
i.-ür 38a.7
2. başına gelmek
i.-e 6b.1

irkek erkek
i.+i (i. adı) 61b.12
i.+ i. dahı 60b.10
i.+iyile 60b.8

irşād it- A.+T. yol göstermek
i. 66b.1

irte 1. ertesi gün
i. 18a.8, 22b.13, 22b.13, 40b.14, 61b.2, 46a.14, 47a.9
2. sabah
i. 3a.11, 20b.14, 29b.9, 46b.1, 59a.14, 59b.5
i.+ye 59a.9, 59a.12

irür- ulaştırmak
i.-di 56a.7, 66b.9
i.-diler 44b.1
i.-em 28a.11, 44a.11, 65a.9
i.-mez 41b.2
i.-ür 63b.7, 64a.14
i.-ürise 30a.1

ḳulaġına irür- duyurmak 44b.1

maḳṣūduna irür- amaca ulaştırmak 63b.7

semᶜine irür- kulağına ulaştırmak 28a.10, 44a.11

İsā İsa peygamber
i. 10a.13, 31b.14, 68b.8

İslām İslam dini
i. 9a.3

ʿismet Ar. masumluk
i. 45b.12, 60a.3

isrāf Ar. israf
i. 15a.10, 15a.12

isrāf it- israf etmek 15a.10

isrāf elin uzad- israf etmek 15a.12

isre öte
i. 9b.3

issi sahip
i. 20a.11, 20a.14, 20b.4, 22b.6, 22b.9, 31a.7, 31a.8, 35a.4, 51a.8, 61a.5
i.+n 31a.11, 46b.3
i.+ne 35b.1, 35b.6
i.+nün 20b.2, 46b.2
i.+yile 22b.4

iste- 1. istemek
i.-di 63b.14
i.-düm 3b.1
i.-gil 48b.10
i.-me 13b.11
i.-medi 47b.12
i.-meye 31b.10
i.-mezem 31a.11
i.-mek 12b.2, 27a.5, 30b.1, 41b.1, 42a.2

i.-r 13a.9, 23b.2, 24a.9, 25a.8, 25a.8, 40a.6, 64a.4, 66a.10, 67b.12
i.-rsen 14a.14, 17a.13
i.-rsiz 22b.12
i.-ye 21b.6, 31a.3, 53b.1
i.-yeler 54b.4
i.-yelüm 30b.2
i.-yem 31a.14
i.-yen 42b.3
i.-yenler 28b.5
i.-yi 43a.10
i.-yiser 12b.3
i.-yü 3a.14, 35b.5, 44a.1, 53b.12
i.-yüb 43a.11, 47b.5, 49b.4
eksükligin iste- yenilmesini istemek 23b.2
kanın iste- kan istemek, öldürülen birinin öcünü almayı istemek 49b.4
2. aramak
i.-di 17b.5, 21b.14
i.-dügin 14b.10
i.-r 43b.10, 54a.2
i.-rdi 26a.12
i.-rler 43b.2
i.-rsiz 17b.6, 22b.3
i.-ye 37a.11
i.-yesin 26b.14
i.-yü 13a.6, 21b.7, 27b.9, 29b.14, 30b.10, 65a.10
i.-yüb 22b.3
i.-mişler 9a.10
i.-z 17b.4
isteyü gör- aramaya başlamak 27b.9
ʿayb iste- kusur aramak 17b.4, 22b.3, 26b.14
bahane iste- bahane aramak 26a.12
çāre iste- çare aramak 9a.9

isten- istenmek
i.-ür 56b.13

isteyici isteyen, isteyici
i. 41a.4, 44b.10
i.+ler 68a.6

istidād A. yetenek
i.+um 64b.9

istiġfar Ar. af dileme
i. 63a.10

istiḳāmet Ar. doğru
i.+de 24b.10

istikbāl Ar. gelecel
i.+de 24b.10

istiḳlāl Ar. bağımsızlık
i. 12a.12

istimālet ḳıl- A.+T. teselli etmek
i. 44a.1

ʿisyān Ar. isyan
i. 3a.1

iş 1. iş
i. 3b.10, 11b.13, 12b.14, 14b.5, 17b.3, 28b.11, 30b.1, 31a.2, 31b.7, 31b.13, 32b.13, 36a.7, 36a.11, 40b.3, 41b.14, 44b.7, 45a.3, 45b.13, 48a.2, 48a.9, 48b.8, 48b.9, 49b.12, 54a.2, 57a.10, 57b.9, 60a.9, 60b.2, 65a.5, 69a.1
i.+e 46a.9, 52a.13
i.+ine 53b.14
i.+ler 41a.4
i.+lerde 11a.12
i.+ümüz 43b.1, 43b.12
i.+ün 49b.3
iş görmiş tecrübeli 44b.7, 45b.13
işden ḳal- işine engel olunmak 38b.5, 38b.7
işe yarar ol- iş için elverişli olmak 46a.9
işi ilerü var- gelişmek (34b.5)
işi temām ol- işi bitmek, rakip karşısında yenilmek 43b.12
işi uza- işi sonuçlanmamak 43b.1
işin bitür- öldürmek 49b.3
işin bitür- ihtiyacını gidermek, sıkıntısını gidermek 38b.1

işin gey anla- işten anlamak, işin inceliklerini bilmek 46a.11
işüŋ çāresin yi- işin çaresine bakmak 26a.12
2. amel
i.+de 41b.7
i.+den 37b.3, 45a.1
i.+dür 37b.2, 42b.1, 64a.7
i.+e 24a.5, 41b.5, 41b.13, 48a.3, 63a.9
i.+i (akıli.) 20a.9
i.+i (i.anlayu) 22b.11
i.+i (i.arzideler) 42b.9
i.+i (i.görmezeurdı) 54a.1
i.+i (i.idevüz) 56a.9
i.+i (i.işledük) 3a.6
i.+i (i.işlen) 8a.11
i.+i (i.işleye) 22b.14
i.+i (i.itdümise) 3b.9
i.+i (i.terkeyle) 35a.3
i.+i (i.terkitdüm) 3b.3
i.+in 67b.2
i.+inden 26a.1
i.+ine 17b.6, 26a.3, 54a.1
i.+inün 62a.13, 62a.14
i.+ten 27a.4
i.+ümüz 44b.14
i.+ün 18a.11, 63a.2
i.+ünde 48b.10
3. çalışma
i.+e 31b.2
i.+ün 31b.2
4. durum
i.+de 22b.1, 22b.2, 26b.4, 52a.12
i.+den 59a.9
i.+i (akıllaruni.) 61b.9
i.+i (i.acebledi) 13b.1
i.+i (i.aceblediler) 59b.4
i.+i (i.bilmek) 57b.12
i.+i (i.maslahatgördi) 34a.7
i.+i (kimüni.) 59b.10
i.+i (kişinüni.) 31b.11
i.+imüz 23b.1
i.+inde 46b.6
i.+lerinden 59b.11
i.+ün 34b.5
5. düzen
i.+üm 26a.11
6. görev
i.+de 9a.1
i.+e 8b.14
i.+inden 27a.3
7. hizmet
i.+de 36a.4
i.+den 38b.5, 38b.7, 38b.8
i.+i (i. hakın virdüm) 3b.5
8. ittifak
i.+ümüze 31b.8
9. mesele
i. 57b.12
i.+de 9a.14, 16b.1, 19a.12, 20b.7, 27a.11, 27a.14, 43a.3
i.+den 16b.8, 38a.13
i.+dür 30b.1
i.+e 19a.10, 20b.8, 24b.1, 34b.5
i.+i (ayui.) 59b.9
i.+i (i. başarabilürsen) 22a.9
i.+i (i. başarmayam) 49a.9
i.+i (i. bileyin) 53b.6
i.+i (i. diyem) 54a.1
i.+i (i. saklayam) 19a.9
i.+in 20a.8, 67a.4
i.+inden 17b.14, 19b.4
i.+leri 59b.9
i.+lerinde 62a.11
i.+lerün 39a.6, 42b.4, 56b.6, 58b.6
i.+üm 11a.8, 11a.9, 28a.8
i.+ümde 34b.3
i.+ün 9a.4, 9a.9, 9a.13, 26a.12, 28b.13, 30a.9, 31a.1, 31b.4, 31b.13, 36a.10, 38b.1, 41b.6, 44b.8, 44b.13, 61a.10
10. meslek
i.+de 21a.8, 22b.14
i.+i (anun i.) 22b.13
i.+in 46a.11
i.+inde 24a.13
i.+inüz 22b.13
i.+üm.dür 23b.14
11. uğraş
i.+i (anun i.) 19b.6

i.+i (divler i.) 19a.5
i.+ümüzde 19b.5
12. yaşam, işret
i.+lerin 62a.1
13. yol, yöntem
i.+i (i. dutmak) 31a.7

işaret Ar. işaret
i. 35b.8, 46a.3, 68a.10
i.+in 14b.3
i.+iyile 57a.2

işbu işte bu, bu
i. 3b.10, 14a.6, 16a.8, 29a.13, 32b.5, 42a.12, 43a.9, 43b.5, 44b.3, 44b.4, 46a.6, 46a.6, 52b.8, 53a.5, 59b.1
i.+dur 55b.6
i.+nun 11a.6, 15b.7, 35b.7

işbunca bu kadar
i. 9a.3

işik eşik
i.+de 61b.3
i.+in 64b.9

işit- işitmek
i. 18b.10
i.-di 14a.11, 14b.7, 19a.8, 21a.6, 28b.2, 29b.14, 31b.3, 35a.5, 35a.8, 37b.2, 39a.9, 39b.7, 40a.6, 41a.2, 47a.9, 54a.6, 54b.5, 55b.3, 57a.8, 57b.8, 58b.11, 59b.2, 61a.8, 61a.8, 63a.13, 68a.5, 69a.6, 69b.13
i.-diydi 55b.3
i.-dügin 57a.8, 58b.12
i.-düm 2a.1, 3b.3, 10b.5, 11b.2, 13a.10, 14a.2, 14a.10, 14b.13, 15a.8, 16b.14, 18a.10, 19a.1, 20b.14, 21b.3, 22b.5, 23a.5, 26a.8, 27b.6, 29a.8, 30b.10, 33b.13, 34a.4, 34b.7, 35a.13, 38a.12, 38b.14, 41a.9, 41b.14, 42a.4, 45a.9, 46a.4, 46a.11, 46b.8, 51a.12, 52a.10, 53b.3, 56a.2, 56a.12, 57b.11, 59a.5, 60a.2, 61a.7, 61b.10, 63b.9, 64a.11, 65a.8, 67a.9, 68b.6
i.-dün 33b.2, 58b.9
i.-dünise 58b.2
i.-e 59a.3
i.-elüm 6a.13, 7b.11, 8a.12, 10b.4, 11b.1, 12a.6, 14b.13, 15a.8, 20a.12, 22b.5, 23a.4, 35a.12, 52a.9, 53b.3, 56a.1, 56a.12, 59a.4, 60a.2, 63a.3, 63b.9, 64a.11, 67a.8
i.-en 23b.14
i.-esi 34b.13
i.-esin 31b.12
i.-i 36a.2
i.-memiş 40a.11
i.-mesem 35a.11
i.-meye 32a.3
i.-mege 2a.9
i.-mek 34b.3, 35b.14
i.-mekden 6b.11
i.-mez 33b.3
i.-miş 7b.12
i.-mişdi 59b.8
i.-mişleridi 36b.13
i.-se 19b.9, 44a.11, 59b.14
i.-üb 13a.1, 13a.4, 24a.13, 34a.8, 35b.6, 36a.9, 40b.1, 51b.9, 59a.1, 64b.7
i.-ün 9b.9
i.-üridüm 10b.14
i.-ürsem 35a.11

cān ḳulaġıyla işit-
dikkatle dinlemek 34b.3

işle- işlemek, yapmak
i.-di 8a.11, 18a.9, 52a.12, 59b.3
i.-dügi 42b.9
i.-dük 3a.6
i.-dükleri 18a.11
i.-düm 44b.5
i.-dün 58b.2, 64a.7
i.-me 60b.2
i.-meye 17b.3
i.-meyince 38b.13
i.-mezdi 69a.1
i.-mege 31b.14, 60a.9
i.-mekde 42b.1
i.-mekden 41b.7

i.-n 8a.11
i.-ye 22b.14
i.-yem 54a.2
i.-yesiz 22b.11
ᶜayb işle- ayıp etmek 52a.12

işlen- işlenmek, yapılmak
i.-di 59b.6
i.-en 3b.10
i.-ü 28b.4

işlü amelli
i. 37b.1
i.+lerden 21b.11

iştiyāḳ Ar. derin arzu
i. 2a.11, 57a.3, 64a.3
i.+ı (i. arza kıldı) 49a.12
iştiyāḳ göster- yakınlık göstermek 64a.3

it it, köpek
i. 29b.9, 29b.10, 33a.2, 36b.3, 37a.1, 37a.9, 40a.1, 40a.8, 43b.7, 43b.10, 46b.2, 54b.14
i.+e 32a.1, 32a.2, 37a.4
i.+i (ashab.ıkehfi.) 29b.10
i.+i (avcınuni.) 46a.12
i.+ile 43b.7
i.+ine 37a.9
i.+ler 6b.7, 37a.11, 37b.13
i.+lerden 37b.14

it- etmek, yapmak
i. 63a.14
i.-bir 15a.2
i.-di 3b.11, 11a.3, 13a.9, 15a.13, 15b.10, 16a.7, 18b.13, 19b.9, 26a.2, 27b.5, 34b.13, 37a.10, 37a.11, 37a.12, 38a.11, 39b.7, 45b.5, 46b.3, 46b.7, 47a.11, 48b.13, 49a.3, 53a.10, 55a.2, 56a.1, 56a.11, 57a.11, 57b.13, 60a.1, 63b.9, 63b.14, 67a.12, 67b.10
i.-diler 12b.13, 17b.8, 33a.2, 36a.13, 39a.12, 45a.12, 53a.6, 61b.8
i.-dügi 52a.13, 63a.9
i.-dügin 33b.12, 36b.11
i.-dügine 28b.14
i.-dügüme 55a.1
i.-dügümüze 61a.13
i.-dügün 55b.6, 55b.7
i.-dük 20b.4
i.-dükleri 9a.5
i.-düm 3b.3, 21b.11
i.-dümise 3a.12, 3b.3, 3b.9
i.-dün 15a.6, 55b.7, 55b.8
i.-e 20a.4, 25b.14, 25b.14, 27a.10, 34a.10, 34a.11, 34a.11, 38b.10, 40a.1, 42b.2, 46a.1, 46b.7, 53a.11, 54a.5, 56a.8, 60a.7, 61b.2
i.-ecekdür 46a.9
i.-eler 25b.14, 28b.5, 31a.14, 34a.14, 42b.9, 43b.4, 44a.4, 44b.9, 52a.7, 54a.1
i.-elüm 27b.11, 62a.4
i.-em 14b.5, 24a.3, 52a.1
i.-emez 15b.4
i.-en 50a.5
i.-er 24a.14, 31b.3, 43b.11, 50a.7, 50b.3, 55b.8, 64a.2, 66a.4
i.-erdi 2a.2, 7b.12, 17a.4, 27b.7, 46a.12, 51b.6, 55b.7, 57a.4
i.-erem 10b.8, 56b.10, 58b.6
i.-erler 9a.5, 11a.11, 19b.11, 37b.2, 40b.10, 43a.2, 47b.11, 56b.6
i.-erlerdi 27b.6
i.-erlerimiş 13b.6
i.-ermiş 21b.4, 33a.12
i.-erse 18a.4, 38b.10, 43a.2, 56a.6
i.-ersem 28b.7
i.-ersen 8a.14, 9a.13, 34a.11, 54a.8, 59b.2, 62b.6, 66b.1
i.-ersin 15a.10, 32a.2, 33a.9, 37b.3
i.-ersiz 41a.6
i.-erüz 16a.10, 30a.10
i.-esi 56a.11
i.-esin 30b.5, 32b.8, 32b.10, 47a.8
i.-esiz 22b.13

i.-evük 54a.4
i.-evüm 56a.4
i.-evüz 19b.1, 41b.5, 56a.9, 62a.4, 62b.4, 62b.7
i.-eyim 27a.14
i.-eyin 54b.12
i.-ince 47a.8
i.-ki 45b.4
i.-me 15a.10, 31b.5, 35b.6, 53b.8, 59b.1
i.-medi 60b.3, 67b.14
i.-medük 30a.14
i.-mesün 61a.13
i.-meye 11b.11, 27a.10, 28b.14, 34a.12, 38b.11, 40a.9, 56b.7
i.-meyeler 50b.5
i.-meyem 30b.14, 31a.14, 32b.6
i.-meyesin 31b.13
i.-meyevüz 65b.11
i.-meyince 41b.2
i.-mezsin 68a.1
i.-mege 15b.7
i.-megile 40b.3
i.-megin 14b.4
i.-mek 14a.12, 19b.3, 19b.8, 24b.1, 31b.2, 32a.14, 41b.6, 44b.6, 45a.1, 45a.10, 55a.6
i.-mekde 65b.11
i.-miş 13a.11, 19b.6, 47b.5, 64a.13
i.-mişdi 8a.13
i.-mişem 16a.4
i.-mişlerdür 44b.4
i.-mişsin 30a.5
i.-sün 37b.5
i.-sünler 39b.14
i.-üb 12a.10, 13a.4, 13a.5, 20a.4, 21b.8, 21b.10, 22a.11, 23a.13, 23b.10, 24a.1, 31b.2, 34b.5, 36b.4, 36b.10, 37b.4, 37b.6, 39b.6, 41b.4, 43a.1, 44a.7, 46a.2, 47b.13, 52a.4, 52b.11, 53a.13, 55b.11, 56b.14, 57a.5, 63a.13, 64a.7, 64b.13, 66a.6
i.-ün 61b.2

itdügin bul- ettiğini bulmak, yaptığı kötülüğün cezasını görmek 33b.12
āh it- acı ile içini çekmek 21b.10, 57a.5
ᶜaḳlın āvāre it- aklını başından almak 40b.9
artuḳlıḳ it- yönetmek 56b.10
a. 64b.10
ᶜarz it- arz etmek, sunmak
a. 42b.9
bād-efşanlık it- Far.yelpaze sallamak
b. 66a.4
bahādurlıḳ it- cesur davranmak 43a.1
baḥs̱ it- münazara etmek 22b.13, 24a.3
bellü it- ortaya çıkarmak 2a.1
bilişlik it- arkadaşlık yapmak 7a.10
buḫl it- cimrilik yapmak 20b.4
celve it- gösteriş yapmak 39b.6
cemᶜ it- toplamak 14b.4, 44b9
cenk it- savaşmak 43b.11, 47b13, 50b.3
cevr it- kötü davranmak 34a.11
cür'et it- cesaret etmek 43a.1
daᶜvet it- davet etmek 36a.13
davi it- iddea etmek 24a.1, 61b.2
defᶜ it- defetmek 62a.4
destgīrlik it- yardım etmek 11a.10
dirlik it- yaşamak, geçinmek 30a.10, 33a.2, 39b.14
endīşe it- düşünmek 22a.11
fikr it- düşünmek 57a.4
göŋle düşüb yir it- aklında yer etmek 19b.8
göŋlin āşüfte it- hayran bırakmak 40b.10

güç it- zulmetmek, haksızlık etmek 25b.14

ẖarāb it- yıkmak 18a.4, 44a.4, 67b.1

ẖarc it- harcamak 15a.2, 15a.6

ḥased it- kıskanmak 331a.14

ḥāṣıl it- elde etmek 42b.2, 64b.13

ẖayāl it- hayal etmek 11a.3

ẖayr it- iyilik yapmak 32b.8

hıyanete nisbet it- hıyanetinden şüphelenmek 23b.10

hilaf it- aykırı hareket etmek 30b.14

ẖiẕmet it- hizmet etmek 8a.13

ẖūy terk it- alışkanlığı bırakmak 30a.5, 36b.4

ḥükm it- yönetmek 31b.13

iẖtiyār it- seçmek 15a.10

iḳdam it- çabalamak 34b.5, 41b.5

iki zıddı cemᶜ **it**- iki kadın nikahlamak 14b.3

iktiza it- gerektirmek i. 55b.7, 55b.8

isrāf it- israf etmek 15a.10

izzet it- saygı göstermek 9a.5

ittifāḳ it- birlik olmak 37b.6

kahr it- eziyet etmek 34a.10

kanaat it- yetinmek 30a.5, 31a.14

ḳaṣd it- kalkışmak 56a.6

keleci it- dedikodu etmek 33a.12

kerem it- ihsan yapmak

merḥamet it- acımak 25b.14

muḥkem it- sağlamlaştırmak 53a.6

muḳāvemet it- karşı dayanmak 64a.2

muṣavver it- A.+T tasavvur etmek
m. 17a.2

müsülmanlıḳ it- müslümanlık yapmak
m. 12a.9

müşāhede it- gözlemlemek

naẓar it- iyice incelemek 27a.14, 41b.6

nisbet it- alaka kurmak, kıyaslamak 23b.10

pāsubānlıḳ it- Far.+T. gece bekçiliği yapmak
p.+ın 17a.3

ṣarf it- harcamak 32a.14

seyrān it- gezmek 52a.6

sirāyet it- A.+T. bulaşmak
s. 11b.10

şebẖūn it- gece baskını yapmak 46a.2

şefāᶜat it- iyiliğini istemek 28b.5

şefḳat it- acımak, sevmek 27a.10, 32b.10

şikāyet it- A.+T. şikayet etmek
ş. 34a.12

taᶜaccüb it- şaşırmak 23a.13, 45b.5, 56b.14

şürūᶜ it- başlamak 31b.2

şükr it- şükretmek 13a.4, 34a.11, 43a.2

taᶜbīr it- yorumlamak 54a.4, 54a.5

taẖayyül it- A.+T. hayal etmek
t.+in 46a.12

taḥammül it- A.+T. dayanma
t. 14b.5, 25b.14, 65b.4

tamaᶜ it- açgözlülük yapmak 20a.4

tecāvüz it- cezalandırmak 27a.9

tedbīr it- önlem almak 46b.7

teferrüc it- izlemek 27b.6
telef it- israf etmek 2a.2
temām it- tamamlamak 26a.2
temāşā it- izlemek
tenaʿum it- nimetlendirmek 21b.4
teşbīh it- benzetmek 47b.11 34b.11
tevaḳḳuʿ it- A.+T. ummak, istemek
t. 10b.8, 16a.10, 65b.6
tevāzuʿ it- alçakgönülülük yapmak 40a.1
tevekkül it- güvenmek 31b.2
ʿuḳūbet it- cezalandırmak 38b.10
vaṣf it- tarif etmek 36b.10
yardum it- yardım etmek 9b.13, 24a.14, 43b.4
yolında ḫarc it- uğruna harcamak 16a.4
ziyān it- zarar vermek 37a.10

ʿitāb Ar. darılma
i. 55b.7

itdür- yaptırmak
i.-ür 20b.11

iʿtibār ḳıl- Ar.+T. saymak
i. 40a.4

iʿtiḳād Ar. inanç
i.+ı (anun i.) 33a.12, 58b.4
i.+ına 28a.9
i.+um 10a.14

iʿtimād Ar. güven
i. 14b.11, 27a.5, 48b.5, 53a.6
iʿtimād götrül- güven kalmamak 27a.5
iʿtimād ḳıl- güvenmek 14b.11, 48b.5

ittifāḳ A. ittifak, birlik
i. 23a.2, 26a.13, 36a.2, 36a.12, 37b.6, 40b.2
i.+dan 36a.2
i.+ıla 14a.7, 46b.10, 49a.4, 61b.3
i.+ınuz 36a.7
i.+larında 36a.4
ittifāḳ it- birlik olmak 37b.6
ittifāḳ ol- birlik olmak 23a.2

ittiḥād Ar. anlaşma
i. 33a.6
i.+ı (i. gördi) 33a.5
ittiḥād ḳur- birlik kurmak33a.6

ittiṣāl-i maḥmūd övgüye kavuşma
i. 45a.13

iv ev
i. 21b.3, 32a.7

iv- evmek, acele etmek
i.-e 21a.1, 21a.1
i.-meginden 63b.8
i.-meyesin 31b.14

iy ey!
i. 2b.9, 2b.13, 3b.2, 6a.3, 6a.5, 6a.12, 6b.3, 7b.9, 8a.6, 8a.10, 8a.14, 8b.13, 9a.4, 9a.12, 9b.9, 10a.12, 10b.7, 12a.10, 13b.2, 14a.4, 14a.8, 15a.1, 15a.5, 15a.10, 15a.13, 15b.8, 15b.13, 16a.3, 16a.12, 17a.6, 18a.7, 18b.6, 18b.7, 18b.10, 18b.13, 22a.1, 29a.2, 32b.4, 34a.12, 34b.13, 37a.3, 37b.12, 40a.5, 40a.7, 42a.11, 44b.14, 47b.3, 47b.3, 49a.13, 50b.2, 52b.4, 53b.6, 54a.9, 54a.13, 55a.9, 55b.5, 57b.13, 58b.5, 58b.10, 59a.1, 59b.4, 64a.6, 65a.14, 67a.6, 67a.10, 67a.12, 67b.4, 68a.1, 68a.2

ʿiyāzubillāhi Ar. Allaha sığınırım
i. 10a.10

iyrek ayrık otu
i. 41a.5

iyvallāh Ar. eyvallah!
i. 46b.14

ʿizāz Ar. ağırlama
i. 20a.13
izle- izlemek
i.-meye 52a.2
izleyici izleyici
i.+dür 62b.12
ʿizzet Ar. izzet, şeref
i. 9b.7, 9b.9, 19a.7, 36a.5, 40a.13, 57a.11, 58a.4, 60a.5, 61b.8, 65a.12
i.+e 9a.10
i.+i (i. iderler) 9a.5
i.+in 61a.4
izzet it- saygı göstermek 9a.5
izzet koma- şerefi beş paralık etmek
ḳab kap, çanak
k.+a 37a.4
k.+da 53a.9, 59b.14
k.+ı (2) 17b.12
kābin kıy- mihir belirlemek, nikah kıymak
k. 17b.8
ḳablan kaplan
k. 43b.9
ḳabūl Ar. razı olma
k. 8b.14, 16a.7, 16b.3, 16b.11, 18b.11, 18b.13, 28b.7, 28b.13, 32b.7, 33b.13, 36b.6, 39a.12, 50b.5, 52b.11, 53a.13, 55a.2, 60b.3, 60b.13, 65b.9, 67b.10, 69a.9
kabul barmağın gözine koy- gönülden kabul etmek 16b.3
ḳabūl itme- affetmemek 28b.13
ḳabul ḫalḳasın cān ḳulağına geçür- kulağına küpe yapmak 18b.11
kabul kıl- kabul etmek 8b.14, 32b.7, 33b.13, 36b.6
ḳaç kaç
k. 8b.6, 8b.9, 24b.6
k.+dur 24b.6, 25a.1
ḳaç- 1. kaçmak
k.-ar 50b.14, 51a.2
k.-arsam 56a.3
k.-ası 45a.6
k.-dı 56b.3
k.-dılar 51a.2
k.-mak 17a.6, 45a.2, 46a.8, 48b.8
k.-ub 43b.8, 56b.1, 65b.2
k.-un 50b.12, 50b.13
ḳaçmaḳ ardınca ol- kaçmaya yönelmek 46a.8
2. kaçınmak
k.-arlar 42b.5
ḳaçan nasıl
k. 12a.9, 12a.11, 17b.14, 47b.4, 64a.4
k.+ısa 26a.11
ḳaçur- kaçırmamak
k.-maz 56a.6
ḳadar kadar
k. 2a.4, 3b.14, 7a.12, 8b.11, 18b.6, 18b.7, 24a.10, 27a.8, 27a.9, 32b.6, 36a.8, 36b.7, 44b.8, 48a.5, 48b.7, 58b.7
k.+dur 45b.4
k.+ı (kifaf k.) 21b.5
ḳadeh kadeh
k. 48a.9
ḳadem Ar. 1. ayak
k.36a.1, 48b.10
2. adım
k. 19a.10, 20b.8, 24b.1, 31b.6,
k.+i (sıdk k.) 36b.13
k.+ile 41b.5
k.+in 23b.8
ḳadem ur- el vurmak, başlamak 19a.10, 20b.8, 24b.1, 36a.1
ḳadīm Ar. eski, köklü
k. 8a.8, 16b.14, 41b.1, 44a.3
k.+den 27a.7, 33a.4, 46b.10
ḳādir Ar. kuvvetli
k. 23a.2, 53a.4

kadir ol- güç yetirmek 53a.4
ḳadr Ar. kıymet, değer
k.+in 51a.8, 51a.9
k.+ini 21b.6
ḳadrin bil- değerini bilmek 51a.8
ḳadrini bilme- değerini bilmemek, nankörlük etmek 21b.6
ḳafa kafa
k.+da 66a.3
k.+sına 39b.6
k.+sında 56a.5
kāfī Ar. yeterli
k. 28b.11, 31b.4, 32b.4
k.+dür 27a.8
kāfir Ar. dini raddeden
k.+ler 24b.14
kāhellik Ar. gevşeklik
k. 31b.5
ḳahr Ar. 1. kahır
k. 34a.10, 55a.5, 69b.5
k.+ı (anun k.) 41b.9, 45a.1, 58a.2, 62a.6
k.+ına 58b.8
k.+ından 64b.6
kahr it- eziyet etmek 34a.10
2. zarar
k. 62b.14
ḳaḳı- öfkelenmek
k.-dı 21a.11, 23b.2, 26b.2, 29a.10, 69b.14
k.-makdan 33b.10
k.-mayasın 30b.5
k.-yub 48a.7
ḳal- 1. kalmak
k.-a 47b.4, 63a.9
k.-dı 38b.5, 60b.9
k.-dugıçun 38b.7
k.-ıcak 38b.8
k.-ma 55a.1
k.-madı 22a.14, 29b.7, 40a.6, 56b.3
k.-maya 34b.6
k.-mayavuz 49b.13
k.-maz 7a.1
k.-mış 52b.8
k.-mışdur 41b.4
k.-ub 50b.5
k.-ur 30a.14
ᶜāciz ḳal- yetersiz kalmak 8b.10, 20a.7
ḫacil ḳal- utanmak 39a.1, 50a.11
işden ḳal- işine engel olunmak 38b.5, 38b.7
maḥrūm ḳal- yoksun kalmak 31a.1, 27a.13
baki kal- ebedi olmak 7a.2, 9a.13
ışcuġazından ḳal- işinden kalmak 52b.8
ḥayrān kal- şaşırıp kalmak, ne yapacağını bilememek 13b.9
mīrāṣ kal- miras kalmak 39a.14, 41b.4
muḥtāc kal- yoksul kalmak 7b.5
ḫalvet kal- ıssız olmak 38b.3
sözi girü ḳalma- sözü geçerli olmak 34b.6
süst kal- boş kalmak 41b.12
2. artmak
k.-an 8a.1
k.-dı 34b.9
k.-ursa 22a.5
3. devam etmek
k.-a 19a.8
k.-madı 24a.5, 25b.9, 29b.3, 40a.2,
k.-maya 11a.14, 19b.13, 47a.11, 47b.2
k.-maz 10a.11
4. durmak, bulunmak
k.-a 20a.1
k.-ır 19a.13
k.-mışdı 14a.4

5. miras kalmak
k.-dı 15a.12
6. olmak
k.-a 8b.10, 20a.7, 41b.12, 55a.11
k.-asın 50a.11
k.-asız 43a.8
k.-dı 19a.5, 31a.1, 58b.9, 63b.13
k.-dılar 13b.10
k.-madı 3a.4, 35a.1
k.-man 7b.5
k.-mayam 24a.11
k.-mayasın 27a.13
k.-maya 34b.2
k.-maz 41b.11, 41b.11, 47a.8
k.-mış 53b.13
k.-mışdı 2a.3
k.-mışlardur 43b.2
k.-ur 9a.13, 18b.2, 38b.3, 50a.7
k.-urdı 59a.7
k.-urıdı 39a.1
7. var olmak
k.-ubdur 47a.3
8. yaşamak
k.-am 60b.5
k.-avuz 23b.6
9. yolda kalmak
k.-am 64b.2

ḳalʿa Ar. kale
k.+da 67b.5

ḳalan diğer
k. 16b.11, 34a.2, 34a.13, 37a.2, 37b.13, 51b.12
k.+ı (anlarun k.) 39a.11
k.+ın 6a.14

ḳaldur- kaldırmak
k.-dı 33a.5, 44b.14
k.-madın 69a.9
k.-ub 9a.12, 28a.11, 31b.3
içinden ḥased baş kaldır- kıskanmaya başlamak 33a.5

ḳalıb kalıp, gövde
k.+ı (k. gemisin) 27b.7
k.+ına 59a.5

ḳalḳ- kalkmak
k.-ub 44a.8

ḳalḳan kalkan
k. 57b.10
k.+ın 44a.9

ḳamçı kamçı
k.+sıyla 51b.10

ḳamu hepsi
k. 3b.12, 15a.12, 23b.1, 31a.6, 45b.12, 47b.11, 47b.11, 49a.13, 49b.12, 55b.6, 69b.2
k.+sın 15a.13

ḳan kan
k. 41a.4, 41a.14, 43b.1, 52a.4, 53a.10, 53b.1, 57a.12, 62b.12
k.+a 9b.11, 33b.9, 53b.14
k.+acat 17b.13, 21b.5, 30a.5, 53a.7
k.+adın 44a.8, 63b.7
k.+ı (anun k.) 69b.12
k.+ı (bigünahlarun k.) 42b.8
k.+ı (bunun k.) 11a.5
k.+ın 19b.12, 20a.7, 44a.2, 44a.5, 49b.1, 49b.4, 49b.11, 56b.9, 60b.13
k.+ına 59b.12
k.+ından 11a.5
k.+ıyıla 16a.7
k.+lar 4a.6
k.+um 29a.14, 64a.4
k.+unuz 37b.13
kan dök- öldürmek 41a.14, 52a.4, 57a.12
kana gir- öldürmek 53b.14
kana ḳoy- kana girmek, öldürmek 33b.9
kanı yire dökil- öldürülmek 42b.8
kanın al- kanını yerde bırakmamak, öldürülen birinin canına karşılık can almak 49b.1, 49b.11
kanın iste- kan istemek, öldürülen birinin öcünü almayı istemek 49b.4
kan döküci kan dökücü, katil
k.+ 41a.4, 43b.1, 62b.12

ḳanaᶜat Ar. kanaat, yetinme
k. 31a.14, 65b.3
k.+ı (k. terk idüp) 20a.3
kanaat it- yetinmek 30a.5, 31a.14
kanaat kılma- yetinmemek 21b.5
ḳanāᶜat mührin ur- azla yetinmek 17b.13

ḳanad kanat
k. 39b.6
k.+a 39b.6
k.+dur 15a.14
k.+ı (anun k.) 62b.12
k.+ına 64a.6
k.+ıyla 37a.6
k.+umuz 36a.11

ḳanca nereye
k. 29b.13, 40a.7, 59b.5, 65a.13, 68a.3

ḳancaru nereye
k.+dur 29b.14

ḳanda nerede
k. 6a.11, 6b.13, 9b.4, 14a.5, 14a.10, 17b.3, 25a.1, 27b.10, 36b.5, 38a.2, 48a.8, 48b.1, 51b.7, 55a.6, 66b.12
k.+yısan 59a.14

ḳandan nereden
k. 29b.13, 36a.5, 51b.7, 65a.13, 68a.3, 68a.3

ḳangı hangi
k. 21b.10, 45b.4, 49b.6, 55a.10
k.+muz 23b.4
k.+sı 25a.12, 25a.12, 46a.6
k.+sın 18a.2
k.+sını 20b.3

ḳāniᶜ A. kanaat eden, yetinen
k. 17b.11, 32b.4, 36b.3, 49a.0l
ḳāniᶜ ol- yetinmek 17b.11

ḳanlı kağnı
k.+lara 52a.14

ḳanlu kanlı
k. 49b.4

ḳānun Ar. kanun, yasa
k.+ı (devletlüler k.) 48a.5
k.+ın 48b.11

ḳap- kapmak
k.-dı 46a.13
k.-maya 40a.2
k.-tı 42a.6

ḳaplan kaplan
k. 44b.10, 46b.4, 50b.11, 51a.2, 52a.7, 54b.2
k.+a 45b.9

ḳapu kapı
k. 54a.11, 59b.3
k.+dan 28b.11
k.+nı 53b.7
k.+nun 51b.11
k.+sı 66b.2
k.+sın 4a.2, 31b.11
k.+sına 9b.14, 16a.8, 27b.1, 33a.13, 49a.4, 54b.5, 54b.8, 54b.13, 55a.9, 55b.5, 57b.10, 61b.4
k.+sında 2b.7, 36a.3, 42b.6, 42b.6, 42b.7, 56b.12
k.+sınun 36a.12
k.+ya 11b.12, 54b.8
k.+yı 59a.12, 59a.13, 59b.3
k.+yu 59b.1
ḳapu aç- çözüm yolu göstermek 54a.11
ḳapusında ġalebesi art- tabi olanlar çoğalmak 36a.3

ḳapucı kapıcı, kapıda nöbet bekleyen
k. 11b.12

kār eyle- Far.+T işe yaramak
k. 49b.14

ḳar- karmak, karıştırmak
k.-ub 18b.11, 45b.14
cān u göŋül ḳar- gönülden kabul etmek 18b.11

ḳara kara
k. 21b.9

ḳaraldu karaltı
k. 62b.14

ḳaraŋu karanlık
k. 16b.5, 35b.4, 42a.10
ḳaraŋulıḳ karanlık
k. 12b.9
k.+ın 67b.9
k.+ından 27b.4
ḳarār Ar. karar
k. 6a.7, 6b.14, 9a.1, 17b.7, 23b.10, 40b.1, 44b.9
k.+da 58a.11
ḳarār dut- karar vermek 9a.1, 17b.7, 23b.10, 40b.1
ḳarār ḳıl- yerleşmek 6a.7
ḳarar- kararmak
k.-dı 7a.13
k.-mış 63a.10
ᶜömür ılduzı ḳarar- ölüm vakti gelmek 7a.13
ḳaravaş hizmetçi
k.+lar 60a.7
ḳardaş kardeş
k. 6b.1, 29b.11, 33a.7, 33b.2, 33b.4, 46b.11, 55b.6
k.+ı (atam k.) 3a.14
k.+ı (atası k.) 13a.4, 13a.7
k.+ı (sultanun k.) 41a.3
k.+ın 6b.11, 12a.10, 60a.4
k.+ınun 12b.2, 13a.3
k.+ları 16b.11
k.+larına 54a.1
k.+larum 10a.14, 11a.9, 34a.14
k.+uma 12a.9
ḳardaşlıḳ kardeşlik
k. 6b.12, 61b.2
k.+dan 15a.4, 15a.4
ḳarġa karga
k. 34a.2, 44a.3, 44a.12, 44a.12, 47a.3, 57a.1, 57a.2, 57a.3, 57a.4, 57a.8, 58a.6, 58a.7, 58b.9, 61a.12, 63b.12, 63b.14, 64a.3, 64a.6, 64a.10, 66a.5
k.+nun 34a.4, 64a.6
k.+ya 58a.6, 58a.6, 61a.11
k.+yı 64b.5
k.+yıla 63b.8
ḳarġa başumda yuva yap- zayıflıktan ölecek durumda olmak 47a.3
ḳarı yaşlı
k. 3a.8, 18b.10, 34b.9
ḳarı- yaşlanmak
k.-dı 38b.5
ḳarın karın
k.+ı (onun k.) 32b.2
k.+ına 51a.1
k.+ındagı 9b.10
k.+ından 20b.14
k.+umdadur 60b.1
k.+un 18b.4
ḳarınca karınca
k. 29a.2, 29a.4
k.+dan 68a.5
ḳarındaş kardeş
k. 2b.9, 2b.13, 6a.5, 6a.13, 12a.10, 13b.2, 14a.4, 15a.4, 18b.13, 33b.2, 49a.13, 53a.1, 58b.10, 64b.4
k.+ı (pazişahk.) 12b.1
ḳarış- beraber yaşamak
k.-mışdı 51a.14
ḳarmala- saldırmak
k.-dılar 6b.7
ḳarşu karşı
k. 6a.3, 9b.8, 29b.11, 35b.11, 35b.12, 36a.14, 36b.8, 37b.8, 37b.9, 40a.13, 45b.10, 46a.7, 46a.10, 55a.10, 60b.9, 61a.3, 62a.3, 62b.8, 65b.4
k.+dan 3a.3
k.+nuza 61b.6
k.+sına 56a.14
k.+sında 32b.3
ḳarşu çıḳ- karşılamak 36b.8
ḳarşu gel- karşılamak 36a.14
ḳarşu ṭur- mücadele için karşısına çıkmak, direnmek 46a.7

ḳavl berkit- anlaşmak 55a.14
ḳavl eyle- konuşmak 37b.7
ḳavlühu taʿālā Allah buyurur
k. 68a.11, 10a.5
ḳavm Ar. 1. kavim
k. 41b.11, 69a.2
k.+i (k.gördi) 37b.1
k.+i (k. melamet itdi) 34b.13
k.+i (kendi k.) 32a.4
k.+i (şehir k.) 9b.7
k.+i (vilayet k.) 34b.11
k.+in 32a.4, 33b.14
k.+ine 39a.10
k.+üm 28b.7, 57a.9
k.+ümüz 46a.8
k.+ümüzün 46a.1
k.+ün 48b.10, 53a.4
2. akraba
k. 10a.1
ḳavuk kavuk
k. 9b.13
ḳavur- kavurmak
k.-ur 43a.1
ḳaya kaya
k. 3a.3, 3a.13, 3b.9, 3b.9
k.+yı 3a.12, 3b.4
ḳaygana şekerli bir yemek
k. 21a.4, 21a.4, 21a.11
ḳaygulu kaygılı
k. 42a.9
ḳayıd yi- A.+T. kaygılanmak
k. 18a.2
ḳayıdlan- endişelenmek
k.-dı 54a.4
ḳāyim Ar. sürüp giden
k.+dür 25a.4, 39b.1
ḳayna- kaynamak
k.-yub 12b.11
ḳaysı kaysı
k. 68a.9
ḳayu kaygı
k.+sı 22a.14, 29b.7, 40a.6, 56b.3
k.+su 40a.5
ḳayur- endişelenmek
k.-ma 10a.8
k.-maz 43a.12
ḳażā Ar. ezelde takdir olan
k. 47a.4, 49a.7, 50b.9, 62a.5
k.+dan 49b.9, 68b.12
k.+sı 49a.6
k.+ya 62b.8, 62b.9
k.+yı 3a.1, 46a.2
k.+yı 13b.6
ḳażāsı gelmiş eceli gelmiş 49a.6
ḳażāyıla yanlışlıkla
k. 22b.8
ḳāżı Ar. kadı
k. 8b.2
k.+ya 59b.6
ḳaziye Ar. mesele
k.+i (k. bildürdi) 44b.7
k.+i (k. işiddi) 19a.8
k.+sin 54a.13
ḳazzāz Ar. ipekçi
k. 51b.1
keb çivi (erkeklik organı)
k.+i (k. çıkardı) 35b.9
kebab eyle- Far.+T. ateşte pişirmek
k. 48a.10, 66a.5
keble- çivilemek
k.-mege 35b.10
keçi keçi
k.+si 60b.10
ked banu namuslu kadın
k. 53b.9
kefāf Ar. yeterli
k. 17a.12
kefāet Ar. denk
k. 17a.13
kefen kefen
k.+e 18b.6
kefene gir- ölmek 18b.6
keklik keklik
k. 46b.2, 61b.10, 61b.12, 62a.2

k.+den 67b.9
k.+ile 61b.9
k.+lerün 61b.14
keleci 1. söz
k. 28a.8, 53b.8, 61b.2
k.+ler 28a.10, 37b.11
k.+ye 37b.11
k.+yile 44a.12, 46a.5
2. dedikodu
k. 33a.12, 58b.14, 59a.3
keleci it- dedikodu etmek 33a.12
kelid kilit
k. 20b.14
Kelile özel ad
k. 68a.7
kelīm Ar. konuşan
k. 47b.3
kelimāt Ar. kelimeler
k. 10a.12, 39a.8
k.+ı (k.okudı) 69a.10
k.+larıyıla 42a.8
kelime A. kelime
k. 24a.6, 31b.7, 67a.4
k.+lerin 18b.11
kem Far. az, eksik
k. 48a.8, 61b.8
kemāl A. olgunluk
k.+i (anun k.) 45b.3
kemāl-i kifāyet yeterliliğin olgunluğu
k.+inden 52b.8
kemāl-i şefḳat şefkatin olgunluğu
k.+ünden 46b.14
kem-āzār alçak gönüllü
k. 36b.3, 43b.3, 51a.12
kemend kement, ilmikli ip
k.+in 45b.11, 59a.8
kenār Far. 1. kenar
k.+a 61a.4
k.+ına 38b.4, 60a.6
k.+ından 42a.6
2. kıyı
k.+a 8b.6, 27b.7
k.+ına 9b.8, 30b.10, 63a.4
k.+ında 9b.2, 14a.2, 14a.7, 27b.6, 57a.3
kendebaz tuzakla oynayan
k.+dur 50a.6
kendözi kendisi
k.+m 56a.3, 59a.10, 65a.8
k.+me 10b.10, 34b.1, 47b.14
k.+mi 56a.9, 58b.4, 59b.1
k.+n 2a.5, 10b.12, 18a.8, 26b.1, 26b.2, 26b.12, 33b.9, 33b.11, 34a.1, 40b.10, 42a.7, 48a.11, 49a.7, 62b.8
k.+nden 31b.12, 48b.2, 58a.9, 65a.2
k.+ni 18b.10, 26b.14, 30a.8
k.+ümden 6a.9
kendü kendi
k. 3b.11, 4a.3, 6a.3, 6a.7, 8a.3, 10b.13, 12a.8, 12b.10, 13a.9, 19b.5, 20a.13, 21a.4, 21a.14, 22b.3, 23b.9, 26b.12, 26b.13, 27a.4, 27a.10, 27a.10, 28b.10, 28b.14, 29b.1, 32a.4, 33a.8, 33b.14, 34b.3, 35b.11, 35b.12, 36a.2, 36b.7, 37a.8, 37a.11, 37a.14, 38b.4, 38b.10, 39a.2, 39a.3, 39a.10, 41a.9, 41b.14, 42b.6, 44b.6, 44b.8, 44b.11, 45b.10, 45b.10, 46a.9, 46b.4, 46b.6, 46b.9, 47b.5, 48b.5, 48b.10, 49a.2, 49a.7, 49a.9, 49a.12, 49b.3, 50a.8, 50a.9, 50a.11, 50a.12, 50b.1, 51a.1, 51a.4, 51a.7, 51a.11, 51b.6, 52a.1, 52a.12, 52b.11, 53b.11, 53b.14, 54b.4, 55a.4, 56a.9, 57a.11, 57b.4, 57b.10, 58a.3, 59a.7, 59b.5, 60b.13, 62b.10, 63b.7, 64b.7, 64b.10, 65a.2, 65a.10, 69b.9
k.+de 26b.5, 37a.12, 61b.8
k.+den 37a.12
k.+ler 18b.1
k.+lere 45a.4, 51a.4
k.+lerin 40a.14
k.+nün 49b.6

k.+ye 6a.2, 17b.2, 17b.4, 20a.3, 21a.4, 26a.1, 32b.13, 33b.3, 33b.12, 36a.2, 37b.2, 48b.3, 52a.12, 58b.5, 59b.10
k.+yi 26b.13, 34a.1
k.+yile 42a.13
kendü itdügine uġra- kazdığı kuyuya kendi düşmek 28b.14
kendü murādına ḳo- tercihi kendisine bırakmak 52b.11
kendüye uġra- kendi başına gelmek 33b.12
kendüye vācib bil- kendini mecbur hissetmek 26a.1
kendözin yineme- kendini tutamamak 26b.1
kendözün gör- kendini çok güvenmek 48a.11

kerāmet Ar. keramet, olağanüstü olay
k.+iyile 34b.10

kerem A. kerem, iyilik, lütuf
k. 40b.12, 54b.14, 63a.14, 64a.13, 66b.3, 67a.3
k.+e 17a.1
k.+i (anun k.) 64b.8
k.+i (k. kanadın) 63b.7
k.+i (kendi k.) 55b.6
k.+in 64b.7
k.+inden 66b.8
k.+ünden 33a.8, 47a.6
kerem it- ihsan yapmak

keremlik keremlik
k.+in 51b.11

kerīm A. lütuf sahibi
k. 7b.5, 46b.13

kerkes kuş adı
k. 56b.8

kerr A. çekilip hücum etme
k. 51a.1

kes- 1. kesmek
k.-e 35a.1, 35a.6
k.-er 34b.4
k.-erdi 35a.10
k.-erler 19b.10
k.-ersin 35a.2
k.-mekden 35a.3
k.-üb 66b.7
kök kes- mecazen bir şeyin temellerini yıkmak 34b.4
yimin kes- yiyeceğini vermemek 38b.7, 38b.8
2. atlatmak
k.-miş 39b.4
duzāḳ kes- tuzak atlatmak 39b.4
3. mahrum bırakmak
k.-eler 38b.8
k.-mege 38b.7
k.-meyeler 11a.11

kesād Ar. durgunluk
k. 20a.5, 27b.3

kesb Ar. kazanma
k. 8a.11
k.+in 10a.4
kesb eyle- kazanmak 8a.1

kesil- 1. kesilmek
k.-megin 11a.9
k.-mişdi 53a.11
dōstlıḳ ipi kesil- aradaki dostluk bitmek 11a.9
2. mahrum bırakılmak
k.-dügi 27a.9
k.-evüz 62b.4
ḫiẕmetinden kesil- hizmetinden uzaklaştırılmak 27a.9
3. yok edilmek, giderilmek
k.-e 24a.9, 62a.4

ketḫudā Far. kahya
k. 31a.10
k.+yıdı 31a.8

ketḫudālıḳ efendilik
k. 7b.4

ketḫuzā Far. kahya
k. 7b.13, 43a.2, 48b.13, 48b.14, 49a.12, 49b.6, 49b.8, 53b.8, 67a.6
k.+sı 64b.11
k.+ya 49b.11

keyd Ar. hile

k.+inden 11b.5

kez kez, defa
k. 3b.4, 3b.9, 11a.2, 14a.8, 15b.13, 18a.10, 30a.7, 32b.2, 37a.5, 47a.11, 47a.12, 55a.1, 55a.11, 55a.12, 55a.12, 55a.13, 55a.13, 57a.5, 63a.1, 63a.1, 68a.1, 69b.2
k.+den 3b.9, 19a.6, 19a.8, 50b.7

ḳıble kıble
k.+sidür 66b.1

ḳıçın geriye
k. 35a.8

ḳıgır- çağırmak
k.-dı 11b.14, 17b.11, 57a.10, 58a.14, 60a.12
k.-dılar 54b.10
k.-sa 8b.3, 8b.4
k.-ub 12a.10, 16a.14
k.-un 54b.9
k.-ur 8b.2

ḳıgırt- çağırtmak
k.-alum 54a.4
k.-dı 40a.9
k.-dılar 54a.5, 54a.6

ḳıl- kılmak, yapmak
k. 6b.14, 18a.3, 48a.11, 48b.1, 66b.10
k.-a 3a.5, 14a.14, 22a.3, 22a.5, 28b.4, 37a.7, 40b.11, 61b.4
k.-alar 20a.5, 50b.12
k.-alum 46b.5, 49b.14
k.-am 17a.9, 24a.3, 59a.11
k.-an 26a.5
k.-asıln 32b.7
k.-asın 20a.3, 23a.3, 31b.12, 46a.6, 67b.2
k.-asız 65b.11
k.-ayım 6a.7, 33a.6
k.-ayın 36a.8, 52a.13
k.-dı 2b.2, 4a.2, 6a.6, 6b.12, 7a.4, 9b.5, 12b.11, 14a.12, 18b.8, 19a.4, 27b.10, 28a.2, 28a.12, 29a.6, 33a.8, 36a.10, 36b.9, 42a.10, 44a.1, 44a.12, 44b.7, 44b.9, 44b.12, 44b.12, 47a.9, 48b.4, 49a.12, 50b.1, 52a.1, 58a.4, 60b.13, 64b.11, 67a.2, 69a.6, 69a.6, 69a.8
k.-dılar 8b.11, 8b.14, 12a.14, 25a.11, 25b.9, 36b.6, 36b.11, 36b.13, 38b.6, 38b.7, 39a.12, 40a.14, 44b.11, 54b.2, 65b.13
k.-dugı 34a.1
k.-duk 26a.6, 29a.7, 40b.4, 51a.10, 51a.11, 61b.9, 68a.12
k.-dum 27a.11, 33b.13, 48a.1, 69a.9
k.-dumidi 28a.12
k.-dun 20a.6, 31b.5, 48a.2
k.-dunuz 65b.9
k.-gıl 48b.11
k.-ısar 57b.9
k.-ki 15a.11
k.-maga 10a.4, 14a.8, 14b.11, 19a.11, 32b.4, 49a.14, 67a.6, 67b.14
k.-magı 26a.1
k.-mak 17a.11, 19b.1, 26a.4, 41b.7, 61a.11
k.-makda 41a.10
k.-makdadur 44b.5
k.-mış 61b.1
k.-mışdı 8a.14, 29a.9, 51b.2
k.-mışven 44a.10
k.-san 65a.1
k.-ub 2b.4, 8b.4, 9b.5, 10a.2, 12b.8, 15b.13, 16b.12, 17b.7, 18b.12, 19a.6, 21a.13, 23b.5, 24b.2, 26a.11, 28a.13, 30a.5, 32b.1, 32b.7, 36a.12, 36b.11, 37b.3, 38b.1, 39a.11, 43a.7, 43b.7, 44a.5, 44b.2, 44b.4, 44b.11, 45a.1, 45b.3, 46a.2, 47b.9, 48a.14, 49b.13, 50b.14, 55b.3, 56a.10, 57b.5, 61a.4, 65a.9, 66a.14, 67a.3, 69a.8, 69a.9
k.-ubdur 22a.2
k.-ur 10b.7, 26a.4, 31b.3, 38a.7, 67b.14

k.-uram 12a.11
k.-urken 8b.3, 8b.4
k.-ma 9b.1, 18b.10
k.-madı 43b.14, 49b.14, 60a.14
k.-madum 60b.13
k.-madumısa 45b.1
k.-masa 32a.5, 35a.9
k.-maya 33b.12, 48b.5, 51a.8
k.-mayalar 27a.3, 42b.14
k.-mayam 56a.10
k.-mayasın 65a.5, 65a.6
k.-mayub 21b.5
k.-maz 23b.10
k.-mazdı 40a.4
k.-mazlar 6b.11
ʿahd ü peymān ḳıl- anlaşmak, sözleşmek 12a.14
ʿarza kıl- arz etmek, sunmak a. 12b.11, 28a.12, 49a.12
aṣṣı ḳıl- fayda vermek 37a.7, 49b.14, 43b.14, 23b.10
āşikāre kıl- ortaya çıkarmak 23b5
ᶜazīz ḳıl- saygın kılmak 34a.1
beraber ḳıl- eşit saymak 22a.2
beyān ḳıl- anlatmak, açıklamak 39a.11, 51a.11
cihānı ḳaranu kıl- dünyayı başına dar etmek, sıkıntıya sokmak 42a.10
çāre kıl- çare bulmak 3a.5, 48a.11
daʿvet kıl- davet etmek 19a.4
davi kıl- iddea etmek 21a.13
devā kıl- çare bulmak 48a.14
dünyā elinde esīr kıl– dünyaya bağlanmak 18b.10
emin kıl- güvence vermek 32b.7, 40b.11
emrine muṭīᶜ kıl- emri altına almak 47b.14
endīşe kıl- düşünmek 41b.7
es̱er kıl- etkilemek 32a.5
fāriġ kıl- kurtulmak 17a.9
fidā ḳıl- feda etmek 46a.6
feryad kıl- bağırmak, sızlanmak 19a.6, 30a.5
ẖalvet kıl- yalnız bırakmak 44b.12
ẖarāb kıl- yıkmak 33a.6
ẖātırı raġbet ḳıl- gönlü meyletmek 44b.1
hazır kıl- huzura getirmek 27b.10, 38b.6, 44b.7
ẖīle kıl- hile yapmak 14a.8
ıraḳ kıl- uzaklaştırmak 31b.12
ihmāl kıl- ihmal etmek i. 9b.1
iẖtiyār ḳıl- seçmek 47b.9
iḳdam ḳıl- gayret ve sebatla çalışmak 36a.8
iki menzili bir ḳıl- menziline hızla ulaşmak 44a.10
ʿimāret kıl- bayındır hale getirmek 10a.4, 67a.6
iʿrāz ḳıl- A.+T. yüz çevirmek
istimālet ḳıl- A.+T. teselli etmek
iʿtibār ḳıl- A.+T. saymak i. 40a.4
iᶜtimād ḳıl- güvenmek 14b.11, 48b.5
kabul kıl- kabul etmek 8b.14, 32b.7, 33b.13, 36b.6
ḳarār ḳıl- yerleşmek 6a.7
ḳaṣd kıl- kötü niyet etmek 48a.2
ḳavī ḳıl- güçü yaratmak 64b.11
merẖabā ḳıl- A.+T. merhabalaşmak

m. 36b.13
meşveret ḳıl- istişare etmek, danışmak
m. 19a.11, 44b.11
minnet ḳıl- minnet kılmak
42b.14
muḳāvemet kıl- karşı koymak
22a.5, 45a.1
münādī ḳıl-tellal çıkarmak
24b.2
münevver ḳıl- A.+T. aydınlatmak
m. 38a.7
müşāhede kıl- gözlemlemek
10b.6
müşerref kıl- şereflendirmek
32b.3/4
müşevveş ḳıl- karıştırmak
65a.6
nüvaẖt ḳıl- iltifat etmek , teselli etmek 2b.2, 6b.11, 36b.10
ögüt ḳıl- öğüt vermek 52a.1
pīşrev ḳıl- Far.+T. öncü kılmak
p. 29a.9
raġbet kıl- arzu etmek 44b.1
peşīmān kıl- pişman etmek
52a.13
riʿāyet kıl- gözetmek
r. 48b.11
ṣabr ḳıl- sabretmek
17a.11, 19b.1, 50b.1
s̱ābit kıl- yazdırmak 27a.11
s̱enā ḳıl- A.+T. övmek
s. 28a.12, 36b.11
server ḳıl- baş kılmak, başkan atamak 44b.12
şebẖūn ḳıl- gece baskını yapmak 44b.4
şürūʿ ḳıl- başlamak 29a.7
şükr kıl- şükretmek 36z.11
taʿarruz ḳıl- A.+T. saldırmak
taġyīr kıl- ayırt etmek 41a.10
taḥsīn kıl- taktir etmek 66a.14
tamaʿ kıl- açgözlülük yapmak 50b.13, 51a.8
temām kıl- tamamlamak 36b.9
tevāzuʿ ḳıl- alçakgönüllük yapmak 37b.3
te'vīl ḳıl- söze başka anlam yükleme 15b.13
ʿuḳubet kıl- cezalandırmak
33b.11
vefā kıl- vefa göstermek
28a.13
yar kıl- yardımcı olmak 29a.6
yardım kıl- yardım etmek
43b.7
ẓāhir kıl- ortaya çıkarmak
24a.3
zār kılmak ağlamak
12b.8
zārī ḳıl- ağlayıp sızlamak 4a.2

ḳıldur- yaptırmak
k.-dı 39b.12

ḳılıç kılıç
k. 19b.6, 37a.9, 64b.10
k.+ın 49b.4, 61b.5
k.+ında 54b.4
k.+ından 48a.13
k.+ları 48a.10
ḳılıç dili birle cevāb vir- sözle mücadele etmek 19b.6

ḳılınç huy, ahlak
k.+ı (onun k.) 34a.4

ḳındur- tahrik etmek
k.-mak 52b.14

ḳırıl- kırılmak
k.-a 27b.13
k.-dı 69a.2
k.-ursavuz 45a.5

ḳırḳ kırk

k.+a 9b.11
k.+dan 9b.11

ḳıs- kısmak, sıkmak
k.-dı 64b.6

ḳıṣāṣ Ar. işlenen suça aynıyla verilen ceza
k. 49b.4

ḳısım kısım, bölüm
k.+dur 24b.6, 24b.6

ḳısmet Ar. kısmet
k. 7a.11

ḳıṣṣa Ar. kıssa, hikaye
k. 43b.1
k.+sın 49a.5

ḳış kış
k. 53b.7

ḳışla- kışlamak
k.-yayın 53b.7

ḳıvırcuḳ kıvırcık
k. 39b.5

ḳıvrıl- kıvrılmak
k.-ub 21b.9, 56a.2

ḳıy- yapmak
k.-dılar 17b.8
kābin kıy- mihir belirlemek, nikah kıymak

ḳıyama- gönlü razı olmamak
k.-dum 3a.10

ḳıyāmet Ar. kıyamet
k.+e 20a.1

ḳıymet-i dürr incinin değeri
k. 42b.2

ḳız kız
k. 14a.11, 17a.7, 17a.9, 17a.10, 17b.2, 17b.9, 18b.12, 34a.12, 39a.4, 48a.12, 48a.12, 62b.4, 62b.5, 62b.6, 65b.4, 66b.14
k.+ı (k. diledi) 39a.2
k.+ı (k. evine) 17b.9
k.+ı (k.katına) 18b.12, 34a.7
k.+ı (k.sevdi) 34a.6
k.+ı (kardaşık.) 3a.14
k.+ı (karganunk.) 34a.4
k.+ı (kendik.) 17a.1
k.+ı (pazişahk.) 60a.3
k.+ıl 54b.6
k.+ın 8b.1, 17b.7
k.+um 17a.6
k.+un 60a.4

ḳızar- kızarmak
k.-ı 54b.12

ḳızlıḳ kıtlık
k. 3a.14, 3b.12

ki ki
k. 2a.1, 2b.2, 2b.10, 4a.3, 4a.4, 4a.6, 6a.8, 6b.2, 6b.5, 6b.14, 7a.4, 7a.13, 7a.13, 7a.14, 7b.7, 7b.9, 7b.10, 7b.11, 7b.12, 7b.13, 8a.2, 8a.6, 8a.6, 8a.9, 9a.4, 9a.5, 9a.11, 9a.11, 9b.5, 9b.12, 10a.2, 10a.9, 10a.11, 10a.14, 10b.3, 10b.3, 10b.5, 10b.10, 10b.14, 11a.9, 11a.13, 11b.2, 11b.2, 11b.10, 11b.10, 11b.10, 11b.13, 13a.10, 13a.13, 13b.5, 13b.7, 13b.10, 14a.9, 14a.12, 14b.2, 15a.4, 15a.6, 15a.8, 15a.10, 15b.6, 15b.8, 15b.10, 16a.3, 16b.8, 16b.10, 16b.13, 17a.8, 17a.8, 17a.12, 17a.13, 17b.2, 17b.3, 17b.5, 18a.1, 18a.9, 18b.8, 19a.1, 19a.7, 19a.10, 19a.11, 19b.1, 19b.9, 19b.12, 20a.14, 20b.7, 20b.11, 20b.14, 20b.14, 21b.3, 21b.10, 22a.1, 22a.2, 22a.2, 22a.4, 22b.7, 23a.5, 23a.5, 23a.12, 23b.9, 23b.11, 23b.11, 23b.12, 23b.12, 24a.5, 24a.10, 24a.11, 24b.13, 25a.5, 25a.7, 25a.9, 25a.11, 25a.14, 25b.2, 25b.7, 25b.8, 25b.11, 26a.4, 26a.12, 26b.2, 26b.3, 26b.3, 26b.5, 26b.5, 26b.7, 26b.7, 26b.7, 26b.9, 26b.10, 26b.10, 26b.13, 27a.3, 27a.4, 27a.11, 27b.3, 27b.6, 27b.14,

kibr Ar. kibir
k. 55b.1

kiçi küçük
k.+ler 28b.4

kifāf yeterli
k. 21b.5

kilid kilit
k.+i (kapusınun k.) 36a.12

kim ki (bağlaç)
k. 2a.3, 2a.4, 2b.3, 2b.4, 2b.7, 3a.6, 3a.10, 3b.11, 3b.11, 3b.12, 3b.14, 4a.1, 4a.5, 6b.5, 6b.8, 6b.9, 6b.10, 6b.13, 7a.3, 7a.9, 7a.10, 7a.11, 7b.1, 7b.1, 7b.7, 7b.8, 8a.3, 8a.11, 8a.12, 8b.2, 8b.10, 8b.11, 9a.2, 9a.5, 9a.7, 9b.4, 9b.6, 9b.11, 9b.13, 9b.13, 10a.3, 10a.13, 10b.4, 10b.5, 10b.7, 10b.8, 11a.4, 11a.7, 11b.5, 11b.11, 12a.4, 12a.4, 12a.5, 12a.9, 12a.11, 12b.3, 12b.4, 12b.14, 13a.1, 13a.2, 13a.6, 13b.12, 13b.14, 14a.1, 14a.2, 14a.12, 14b.1, 14b.5, 14b.11, 14b.14, 15a.1, 15a.3, 15a.3, 15a.9, 15a.10, 15b.9, 15b.12, 15b.14, 16a.2, 16a.10, 16b.3, 16b.14, 17a.2, 17b.4, 17b.6, 17b.7, 18a.3, 18a.4, 18a.5, 18a.10, 18a.14, 18b.1, 18b.3, 18b.4, 18b.4, 18b.5, 18b.6, 18b.6, 18b.7, 19a.3, 19a.12, 19a.13, 19a.14, 19b.1, 19b.4, 19b.6, 19b.8, 19b.9, 19b.13, 20a.1, 20a.2, 20a.3, 20a.4, 20a.6, 20a.6, 20a.7, 20a.10, 20a.10, 20a.10, 20b.5, 20b.6, 20b.9, 21a.2, 21a.8, 21a.13, 21b.8, 21b.11, 21b.12, 22a.3, 22a.4, 22a.5, 22a.10, 22b.1, 22b.2, 22b.3, 22b.5, 22b.6, 22b.6, 22b.9, 22b.11, 22b.12, 22b.14, 23a.1, 23a.3, 23a.14, 23b.1, 23b.2, 24a.2, 24a.4, 24a.7, 24a.7, 24a.8, 24a.11, 24b.3, 24b.6, 24b.9, 24b.14, 25a.2, 25a.10, 25a.12, 25a.12, 25b.1, 25b.3, 25b.3, 25b.3, 25b.4, 25b.5, 25b.5, 25b.6, 25b.6, 25b.9, 26a.4, 26a.6, 26a.8, 26a.8, 26a.9, 26a.13, 26b.1, 26b.5, 26b.5, 26b.6, 26b.10, 26b.12, 26b.12, 26b.13, 27b.2, 27b.4, 27b.7, 27b.11, 28a.2, 28a.3, 28a.4, 28a.8, 28b.4, 28b.14, 29a.1, 29a.3, 29a.3, 29a.4, 29a.5, 29b.2, 29b.3, 29b.9, 30a.1, 30b.3, 30b.8, 30b.10, 30b.11, 31a.1, 31a.3, 31a.4, 31a.7, 31a.8, 31a.11, 31a.11, 31a.12, 31a.12, 31a.13, 31b.1, 31b.5, 31b.6, 31b.12, 31b.12, 31b.13, 32a.3, 32a.9, 32a.11, 32a.11, 32a.13, 32b.2, 32b.5, 32b.6, 32b.6, 32b.7, 32b.14, 33a.7, 33a.8, 33a.13, 33b.5, 33b.9, 33b.10, 33b.14, 34a.4, 34a.6, 34a.8, 34a.10, 34a.10, 34a.11, 34a.12, 34a.13, 34b.1, 34b.5, 34b.7, 35a.2, 35a.6, 35a.6, 35a.6, 35a.9, 35a.13, 35b.1, 35b.1, 35b.5, 35b.7, 35b.9, 35b.10, 35b.14, 35b.14, 36a.2, 36a.3, 36a.4, 36a.5, 36a.7, 36b.3, 37a.2, 37a.4, 37a.4, 37a.9, 37a.14, 37b.1, 37b.2, 37b.2, 37b.4, 37b.12, 37b.13, 38a.1, 38a.2, 38a.4, 38a.12, 38a.12, 38b.1, 38b.5, 38b.7, 38b.8, 38b.8, 38b.14, 39a.2, 39a.3, 39a.5, 39a.6, 39b.12, 39b.12, 39b.14, 40a.10, 40b.6, 40b.9, 40b.14, 41a.10, 41a.10, 41a.10, 41a.13, 41a.14, 41b.4, 41b.5, 41b.7, 41b.14, 42a.1, 42a.4, 42a.12, 42a.12, 42a.12, 42a.14, 42b.1, 42b.2, 42b.4, 42b.6, 43a.6, 43b.5, 44a.2, 44a.4, 44a.13, 44b.4, 44b.13, 45a.7, 45b.2, 45b.2, 45b.4, 45b.8, 46a.4, 46b.3, 46b.4, 46b.4, 46b.13,

47a.2, 47a.7, 47b.1, 47b.2, 47b.4, 47b.8, 47b.9, 48a.3, 48a.6, 48b.3, 48b.5, 48b.11, 48b.12, 48b.14, 49a.7, 49a.9, 49b.7, 49b.12, 50a.1, 50a.5, 50a.12, 50a.14, 50b.4, 51a.8, 51a.12, 52a.7, 52a.8, 52a.10, 52b.3, 52b.5, 52b.10, 52b.13, 53a.3, 53a.7, 53b.3, 54a.2, 54b.7, 55b.3, 55b.9, 56a.2, 56a.3, 56a.6, 56a.8, 56a.12, 56b.2, 56b.4, 57a.10, 57a.13, 57b.11, 59a.5, 59b.7, 59b.8, 60a.2, 60b.1, 61a.6, 61a.8, 61b.1, 61b.10, 62a.12, 63a.6, 63b.3, 63b.4, 63b.8, 63b.10, 63b.10, 64a.2, 64a.4, 64a.5, 64a.11, 64a.13, 64b.6, 64b.6, 64b.9, 65a.5, 65a.8, 65a.11, 65a.11, 65a.14, 65b.7, 66b.1, 67a.3, 67a.9, 67a.14, 68a.5, 69b.5, 69b.12, 69b.14

kim kim (zamir)
k. 14b.4, 17a.1, 22b.12, 28b.2, 28b.13, 33b.14, 34a.1, 38a.3, 38a.3, 38a.10, 38b.1, 41b.14, 46a.9, 50b.3, 50b.3, 50b.3, 50b.9, 54a.1, 54a.1, 54a.5, 59b.5, 59b.5, 62a.12, 69b.12
k.+de 56b.6, 67b.13, 68a.4
k.+den 33b.2, 43a.5
k.+dür 25b.14
k.+e 13b.6, 25a.1, 50b.9
k.+edür 59b.10
k.+i 31b.3, 31b.3
k.+sin 29b.13
k.+ün 21b.5, 34a.14, 45a.10, 59b.10, 59b.10
k.+ündür 38b.5

kimi kimisi
k. 24b.10, 24b.10, 24b.10, 24b.10, 24b.10, 24b.10, 27b.7, 27b.8, 63a.6
k.+nün 24b.11, 24b.11

kimisi kimisi
k. 27b.7

kimse kimse
k. 2b.11, 3a.5, 4a.4, 4a.5, 7a.2, 14a.14, 15b.4, 16b.3, 16b.5, 17a.5, 23b.4, 35a.1, 38b.2, 39b.12, 40a.9, 47b.12, 47b.13, 49a.14, 51a.8, 57a.11, 57b.3, 59a.2, 59a.2, 60a.13, 61a.13, 65a.3
k.+de 58a.9
k.+den 36b.5, 57b.11
k.+i 26b.6, 38a.10
k.+ne 47b.12
k.+ni 47b.13
k.+nün 17b.4
k.+ye 7a.1, 13a.14, 26b.11, 27a.3, 34a.11, 38a.10, 38b.10, 39b.12, 40a.9, 53a.6, 57b.2
k.+yile 53b.8

kimyā-yı saʿādet mutluluk kimyası
k.+yı 25b.13

kīn Far. kin
k. 38a.10, 48b.13, 49a.9, 49a.14, 49b.2, 49b.3, 55b.1, 60a.10
k.+leri 45b.14
kīn al- öç almak 48b.13, 49a.9, 49a.14, 49b.2
kīn ve ġażabıla ṭol- çok hiddetli olmak 49b.3

kīne Far. kin
k. 44b.10
kīne çeküci ol- öç alan olmak 44b.10

kirpi kirpi
k. 58b.11

kirpük kirpik
k.+leri 59a.7

kīse Far. kese
k.+den 41b.11
k.+sinden 25b.13

kişi kişi
k. 3a.2, 3b.5, 3b.14, 6a.8, 7b.8, 8b.14, 9a.1, 9a.4, 9a.5, 10b.12, 11b.3, 11b.7, 12a.4, 13b.5, 14a.11, 17b.4, 17b.6, 18a.5, 18a.8, 18a.10, 18a.13, 18a.14,

19b.13, 19b.14, 20a.1, 21b.6, 22a.1, 22a.10, 22b.14, 23b.1, 27b.4, 28b.3, 28b.14, 31a.3, 31b.9, 31b.9, 33b.12, 34a.1, 34a.6, 34a.9, 35a.14, 37a.4, 37a.11, 39a.1, 40b.10, 42a.8, 42b.2, 46a.9, 49a.7, 50a.5, 51a.7, 51a.11, 52a.11, 53b.2, 54a.5, 55a.8, 57a.10, 57b.14, 57b.14, 57b.14, 57b.14, 58b.5, 59a.3, 59b.14, 60a.11, 61b.2, 62a.8, 62b.3, 62b.8, 67b.13, 68a.4, 69b.9
k.+den 27a.2, 69b.2
k.+dür 11b.8, 16a.9, 49b.7
k.+ler 8b.9, 19a.4, 31a.4, 48b.9
k.+lerden 41a.9, 46a.4
k.+leri 8a.9, 11b.14, 44b.7
k.+nün 6b.3, 6b.3, 8a.6, 12a.1, 17b.3, 19a.14, 21b.3, 31b.11, 37a.8, 38b.12, 40b.9, 42b.9, 53a.8, 56b.7, 62a.9, 64a.9, 67b.11
k.+nüz 37b.5
k.+sin 31b.4, 53a.3
k.+ye 8a.6, 8b.1, 11a.9, 13a.8, 24a.14, 26a.4, 28a.9, 31a.2, 32a.3, 33b.10, 34a.8, 39a.5, 45b.6, 52a.9, 53a.3, 53a.3, 55a.6, 63a.9
k.+yem 16a.3
k.+yi 17b.5, 17b.7, 21a.8, 27a.3
k.+yidi 3a.6, 28b.11
k.+yile 9a.2, 11b.1, 13b.12, 15a.13, 22b.12, 53b.4, 61b.2
k.+yin 16b.1

kitāb Ar. kitap
k. 7a.1, 21a.5, 67a.5, 68a.8, 68a.10, 68a.13
k.+ı (k. gidermez) 7a.1
k.+ı (k. zuhura getürgil) 6b.14
k.+ında 26b.5
k.+un 68a.13

ḳo- 1. koymak
k.-dı 32b.2, 49a.4, 49b.6, 49b.7, 49b.8, 51b.7, 53b.11, 53b.12
k.-dılar 25a.12, 25a.13, 25a.13, 25a.14, 25a.14, 25b.1
k.-duk 68a.14
k.-ma 10b.3
k.-man 37b.13
k.-mayınca 6a.9
k.-mışven 58b.8
k.-ya 49a.5
k.-yam 16b.5
k.-ydı 16a.8, 33b.9, 55b.8
k.-yub 8a.2, 16b.4, 26a.14, 37b.9, 55b.5, 69a.6
belāda ḳo- zor durumda yardım etmemek 13a.14
belaya ko- başını belaya sokmak 13a.9
eldeki ḳo- sahip olunanı bırakmak 41a.11
kana ḳo- kana girmek, öldürmek 33b.9
musallaṭ ḳo- A.+T musallat etmek
ḫaṭāya ḳo- hata yapmasına sebep olmak 55b.8
yüz yire ḳo- saygıyla eğilmek 37b.9, 51b.7
2. bırakmak
k.-dı 3b.5, 8a.3, 14b.10
k.-dılar 52b.11
k.-madı 41a.9, 19a.7
k.-mayadum 4a.1
k.-mak 11a.6, 13a.14, 24b.1, 41a.11
k.-mışam 66b.5
k.-rısam 6a.11
k.-rlar 9a.8
k.-ya 8b.2, 8b.3, 8b.3, 8b.4, 35b.11, 56a.4
k.-yam 6a.12
k.-yasın 30b.5
k.-yayın 53b.7

k.-yub 11a.1, 12b.6, 13a.9, 16a.11, 20a.9, 42a.3, 45a.6, 46a.7, 59a.9, 65a.10, 67b.1
kendü murādına ḳo- tercihi kendisine bırakmak 52b.11
müvekkel ko- gözcü bırakmak 59b.8, 20b.10
yaluŋuz ko- yalnız bırakmak
3. ertelemek
k.-rsam 20a.8
k.-ya 6a.8
bu güni yarına ḳo- şimdi yapacağı şeyi geciktirmek 6a.8
4. etkilemek
k.-yar 39a.3
cānına ḳo- ruhuna işlemek 39a.3
5. görevlendirmek
k.-dı 69b.11
k.-dılar 59b.8
k.-mışdı 68b.14
k.-mışlardur 41a.13
k.-sun 69a.5
k.-yısar 38b.11
k.-yub 20b.11
6. izinvermek
k.-mamak 60a.11
k.-man 11b.11
k.-maya 63b.8, 15b.9
k.-mayasın 65a.3
k.-rlarsa 23b.7
7. serbest bırakmak
k.-dı 13b.11, 47a.14
8. tayin etmek
k.-dı 9a.1
9. vazgeçmek
k. 48a.11
10 yaşamasına izin vermek
k.-yadı 29a.2, 29a.2
11. yüklemek
k.-yar 43a.12
k.-ydı 8b.4

ḳoca koca, yaşlı
k. 3a.8, 43a.3, 67a.9
ḳoca eyle- ihtiyarlatmak 43a.3

ḳoḳu koku
k.+sı 6a.6, 7b.2, 51b.5, 59b.11

ḳol kol
k. 15a.14
k.+ına 64a.6
k.+umuz 36a.11
ḳol ḳanat kol kanat 15a.14
ḳol ve ḳanad artur- güce güç katmak 36a.11

ḳolay 1. kolay
k. 31b.8, 32b.13
2. çare
k.+ın 9a.13
3. elverişli
k. 40b.8
k.+ın 43a.14, 44b.1

ḳoltıġ kol altı
k.+ına 46b.1, 46b.2

ḳon- karargah kurmak
k.-dı 24b.2, 69b.1

ḳon- yurt tutmak
k.-asız 36b.6

ḳondur- kondurmak
k.-dılar 9b.9

ḳonıl- konulmuş
k.-mış 51a.13

ḳonma konuş, iniş
k.+nuz 65b.8

ḳonşı komşu
k. 6b.6, 14a.6, 14a.8, 29a.4, 39a.6
k.+lar 63b.6
k.+ları 14a.3
k.+larumıla 21b.11
k.+sı 69b.9

ḳonşılıḳ komşuluk
k.+ından 63b.4
k.+umda 14a.6

ḳonuḳ konuk
k. 20a.12, 20a.13, 20b.2, 20b.4, 20b.5, 22b.4, 22b.6,

22b.9, 36b.1, 49a.5, 49a.5, 49a.8
k.+ıla 20a.11
k.+ın 49a.12
k.+ına 49a.5

ḳonuḳla- ağırlamak
k.-dı 22b.7

ḳonuḳlıḳ konukluk
k. 38b.14

ḳop- 1. kopmak
k.-ub 3a.3
2. kaynaklanmak
k.-a 13b.14
k.-ar 25a.7, 28b.5
şerʿ ü fitne kop- kötülük ve fitne doğmak 28b.5
3. yetişmek
k.-dı 19a.3
k.-mışdı 40b.6

ḳorḳ- korkmak
k. 3b.2, 3b.8
k.-acak 58b.2
k.-ar 42b.13
k.-aram 16a.3, 16b.1, 23a.2, 27b.12, 62b.1, 63b.8
k.-ardı 38b.3
k.-arıdı 58a.3
k.-arlar 42b.5
k.-arsanuz 57b.3
k.-arsın 40a.8
k.-arsız 57a.6
k.-dı 24a.13, 29a.13, 35b.3
k.-dugına 11a.2
k.-ma 10a.8
k.-madı 14a.14
k.-madın 43a.12
k.-mayasın 31b.6
k.-mazmısız 34b.13
k.-maz 59b.5, 69a.2
k.-mışdur 43b.2
k.-ub 12b.9
k.-udan 29b.14
k.-umuzdan 39a.14
k.-undan 30b.7
k.-uram 15a.7, 22b.2
ḳorḳduġına uġra- korkduğu başına gelmek 11a.2

ḳorḳaḳ korkak
k.+dur 43a.1

ḳorḳu korku
k. 16b.4, 34b.2, 39b.2, 44b.6, 48a.6, 56b.13, 58b.7
k.+dan 16a.10, 32b.7, 33b.10
k.+sı 23b.6, 43b.14, 54a.11
k.+sın 38b.12, 42b.3, 58a.9
k.+sından 32a.10, 35a.8, 38a.4, 46b.2, 63b.4
k.+yıla 56a.14
korku göŋlinde düş- korkmaya başlamak 44b.6, 56b.13
ḳorḳudan sıtma dutmış gibi ditreş- çok korkmak 30a.7
ḳorḳusı ḥadden geç- haddinden fazla korkmak 54a.11
ḳorḳusın yi- endişesini taşımak 42b.3

ḳorḳulu korkulu
k. 44a.10

ḳoş- yanına katmak
k.-ub 37b.6

ḳotar- boşaltmak
k.-ub 53b.12

ḳov- kovalamak
k.-alar 50b.13
k.-arlar 37b.13

ḳoyun koyun
k. 16a.7, 29a.10, 31a.7, 31a.8, 38a.4, 55b.1
k.+ı (anun k.) 29a.8
k.+ıla 39b.14, 51a.14

ḳoyuvir- serbest bırakıvermek
k.-diler 69b.3, 13b.11

kök kök
k. 34b.4, 43b.13
k.+leri 34b.8

kök kes- mecazen bir şeyin temellerini yıkmak (34b.4)

kör kör
k. 13a.12
k.+dür 48b.5
kör ḳuyı kullanılmayan, susuz kuyu 13a.12

köşe köşe
k.+m 14b.11, 34a.7, 60b.13

köşk köşk
k.+inden 53b.9
k.+lerüm 18a.2

köy köy
k. 6b.7, 13a.11, 39b.4
k.+e 6a.14
k.+ler 9b.3, 9b.3, 9b.5
k.+ün 6b.4

ḳuduz kuduz
k. 32a.1

ḳul kul
k. 8b.1, 8b.3, 8b.4, 8b.5, 66b.5
k.+a 16a.8, 23a.9
k.+dan 9b.10
k.+dur 27a.7
k.+ı (bazirganun k.) 8a.13
k.+ı (hoca k.) 8a.11
k.+ı (k. viribidi) 36b.4
k.+ı (kendü k.) 27a.10
k.+ı (nefsi k.) 31a.4
k.+ı (tenri k.) 3b.2
k.+ına 41b.2, 69a.14
k.+ları 51b.12
k.+umuz 4a.3
k.+un 8b.9, 31a.10

ḳulaḳ kulak
k. 9b.1
k.+ı (onun k.) 34b.14
k.+ın 9b.10, 67b.4
k.+ına 10a.5, 12b.8, 13a.6, 18b.11, 38b.4, 44b.1, 67a.4
k.+ıyla 34b.3
k.+ları 40a.5
k.+un 32a.2
ḳulak aç- iyice dinlemek 9b.10
ḳulağına degür- kulağına söylemek 10a.5
ḳulağına irür- duyurmak 44b.1
ḳulaḳ dut- iyice dinlemek 9b.1

ḳulavuz kılavuz
k. 6b.6

ḳulavuzla- emanet etmek
k.-dum 16b.10

ḳulluḳ kulluk, hizmet
k. 36a.7, 36b.11, 44b.5, 56b.10, 58a.8 k.+a 32b.7, 52a.3, 65b.9
k.+da 36a.7
k.+ına 10a.2, 38a.5, 40a.14
k.+ında 19b.14, 24b.1, 26b.7, 55b.12, 62b.13
k.+unı 10b.10, 65a.2
k.+unıla 4a.3
ḳullıḳ ḳuşağın biline bağla- kulluğu kabul etmek 36b.11
ḳulluğında boyın vir- hizmet etmek 55b.12
ḳulluğında ol- emrinde olmak 26b.7

ḳulluḳcı hizmetçi
k. 28a.12
k.+lar 62b.14

ḳumaş kumaş
k.+un 66b.9

ḳur- 1. kurmak
k.-ayın 64a.2
k.-dı 10b.5
k.-mışdı 51b.1
k.-ub 33a.6
ittiḥād ḳur- birlik kurmak33a.6
aġ kur- tuzak kurmak 10b.5
2. depolamak
k.-mışdı 32a.9

ḳurʿa Ar. kura

k. 13b.6, 13b.6, 45a.10
ḳurᶜa burak- kura çekmek 13b.6, 45a.10
ḳurᶜa düş- kurada denk gelmek

Kur'ān kutsal kitap
k. 9b.12, 20a.10, 64a.14
k.+da 6b.9, 18b.9
k.+ıla 68b.1

ḳurbān Ar. kurban
k. 13b.5, 13b.6
ḳurbān eyle- kurban etmek 13b.5
kurban it- 13b.6

ḳurbet A. yakınlık
k. 64b.13
k.+i (anun k.) 52a.5

ḳurd kurt
k. 2a.7, 2a.8, 2a.12, 2b.3, 2b.6, 6b.5, 39b.14, 43b.10, 44b.10, 46a.3, 47b.8, 48a.6, 50b.10, 51a.14, 51a.14, 52a.7, 54b.2, 56a.13, 56a.14, 56b.3
k.+a 43b.7, 46a.3, 49b.14, 50b.1, 56b.1
k.+ı (ebrişim k.) 51b.1
k.+ı (k. gördi) 6a.2
k.+ı (k. göreler) 43b.7
k.+ı (k. hord eyleye) 50a.14

ḳursaḳ kursak, mide
k.+ın 28a.4
k.+ına 58a.4
k.+ındadur 28a.3

ḳurtar- kurtarmak
k.-a 40a.6, 56b.7
k.-alar 41b.9, 41b.10
k.-asın 10b.9, 16a.10, 30a.8
k.-aydı 62a.6
k.-dugumı 10b.13
k.-mamak 11a.6
k.-ursan 47a.6

ḳurtıl- kurtulmak
k. 47a.5
k.-alum 44a.3
k.-am 10b.9, 14b.7, 21a.5, 63a.13
k.-asın 9a.11
k.-dı 8b.6, 26a.3
k.-dugına 42b.11
k.-dum 29b.4
k.-dumısa 29b.4
k.-madı 10b.6
k.-madumısa 29b.4
k.-maga 2b.9, 43a.14
k.-magumuz 44b.14
k.-mak 13a.9, 62b.3, 65a.3
k.-mazın 56a.3
k.-mış 42b.11
k.-ub 43b.3
k.-ursın 14b.8

ḳuru kuru
k. 50b.12

ḳurul- depolanmak
k.-mış 21b.8

ḳusur Ar. kusur, hata
k.+umuz 45b.10

ḳuş kuş
k. 35b.2, 65a.12, 66a.10
k.+dur 35a.14, 35b.5
k.+ı (k. görüb) 35b.5
k.+ı (k. hoşdut) 35b.2
k.+ı (saka k.) 66a.4
k.+lar 18a.3, 34a.5, 34a.13, 36a.14, 36b.6, 40b.9, 65b.3, 65b.7, 66a.2, 66b.8, 67b.9
k.+lara 36a.12, 37b.8, 61b.13, 65a.10
k.+lardan 37b.9, 62b.1
k.+larun 36a.14

ḳuşaḳ kuşak
k.+ın 36b.11, 50b.4

ḳut gıda
k.+ı (anun k.) 25a.9
k.+ı (k. yidi) 8b.6

ḳutub kutup yıldızı
k. 27b.5

ḳuvvet Ar. kuvvet
k. 32b.6, 50a.13, 63a.4, 66b.2
k.+de 19a.14, 19b.5
k.+i (anun k.) 25a.6, 42b.6, 58a.10, 64b.4
k.+i (çetügün k.) 32a.10
k.+i (k. gör) 40b.7
k.+ile 44a.9
k.+inden.dür 25a.5
k.+ine 48b.5, 51a.7, 63b.7
k.+leri 45b.9
k.+ün 22a.1
k.+üne 43a.4
ḳuvvet dut- kuvvetlenmek 32b.6
ḳuvvetine baḳ- kendi gücüne güvenmek 43a.4
kuvveti git- güçten düşmek 32a.10
kuvvet vir- güç vermek 50a.13

ḳuvvet-i temyiz iyiyi kötüden ayırma yeteneği
k. 25a.2

ḳuvvetlü kuvvetli
k. 40b.12, 46a.4

ḳuyruḳ kuyruk
k. 39b.6
k.+ı (canavarun k.) 40a.5
k.+ın 29b.11, 54b.8
k.+ından 2a.5
k.+ıyıla 67b.4

ḳuyu kuyu
k. 13a.12, 13a.12
k.+dan 13a.14
k.+sına 13a.13, 23b.11
k.+ya 13a.12, 59b.1, 59b.2

ḳuyucuḳ küçük kuyu
k.+lar 31a.5

ḳuzı kuzu
k. 55b.1

ḳuzla- koyun doğurmak
k.-yub 31a.9

küfv Ar. denk
k.+ine 17a.11

küllī Ar. hepsi
k. 2a.12, 6a.10, 40a.12, 67a.7

kürk kürk
k.+in 40a.1

küstāḫ Far. 1. küstah
k.32a.10, 41b.5, 65a.7
2. cesur
37b.11

lābud Ar. kesinlikle
l. 17b.0l

lācerem Ar. mutlaka
l. 10a.5, 23a.14, 47a.2, 58a.3, 66b.7, 69b.4

lācirem Ar. mutlaka
l. 16b.12, 18b.14, 22b.1, 28a.8, 28b.1, 38a.8

lāf ur- Far.+T. atıp tutmak
l. 44a.2

laḫẓa Ar. an
l. 40b.14

laʿīm Ar. çekiştiren
l.+idi 10b.12

laʿl Ar. kırmızı renkli değerli taş
l. 28a.4

lāle Far. lale
l. 39b.5

laṭīf Ar. latif, hoş
l. 2b.10, 6b.11, 19b.11, 36a.13, 39b.9, 40b.8, 40b.9, 63b.13, 66a.5, 66a.9, 68a.10

lāyıḳ Ar. layık, uygun
l. 17a.12, 27a.7, 31b.10, 60b.1
layık olma- layık olmamak 17a.12

lāzım Ar. lazım, gerekli
l.+dur 17a.11

lehv ü ṭarāb Ar. oyun eğlence, boş iş
l. 23a.7, 66a.6

leşker Far. asker
l. 12b.5, 38a.8, 41a.6, 42b.7
l.+i (cehl l.) 26a.5
l.+ün 47b.7

leşker çek- asker toplamak
42b.7
leşker dir- asker toplamak
41a.6
leşker-i enbūh kalabalık asker
l. 44b.2
leṭāfet A. güzellik
l.+i (anun l.) 7a.5
leṭāyif-i vaṣf vasıfın hoşluğu
l.+ında 51b.3
levh A. levha
l.+ine 39a.9
levn A. 1. renk
l. 39b.6
2. beniz, yüz rengi
l.+i (anun l.) 33b.10
lezzet lezzet
l. 42a.13
l.+den 42a.14
l.+i (l. buldı) 42b.1
l.+i (pazişahlık l.) 12b.2
l.+ile 42a.14
l.+ler 18a.3
līkin Far. ancak
l. 14a.11, 14b.2, 15b.8, 30b.4, 33a.14, 34a.8, 34a.12, 39b.10, 44b.14, 52a.11, 53b.4, 55a.4, 58b.11, 60a.4, 62a.14, 62b.8, 62b.12, 62b.14, 65b.6
loḳma Ar. lokma
l. 6b.7, 15b.14, 16a.1, 61b.5, 61b.7
l.+i (l.koyam) 6a.12
l.+sı 58a.4
l.+yıla 32a.13
l.+yla 33b.3
loḳma bulma- çıkarı kalmamak 16a.1
luṭf Ar. 1. güzellik
l.+ı (yabrakları l.) 34b.9
2. iyilik
l. 16b.14, 49b.1, 52b.2
l.+ı (anun l.) 57b.6
l.+ından 50a.12
l.+lar 47a.6
luṭf eyle- ihsanda bulunmak
49b.1, 52b.2
maʿa'l-ḳıṣṣa Ar.sözün kısası
m. 21b.13
maʿānī Ar. manalar
m. 6b.12
maazallah Ar. Allah korusun!
m. 57b.5
mācera Ar. macera, hikaye
m.+ların 36a.1, 56b.12
m.+yı 27b.1
maʿdin Ar. maden
m.+den 41a.5
maġara mağara
m. 3a.4
m.+dan 29b.9
m.+lara 26a.3
m.+ya 3a.3, 29b.8
maġbūn Ar. aldanmış
m.+sız 10a.11
maġlūb ol- Ar.+T. yenilmek
m. 23b.1, 23b.5
maġrib Ar. batı
m. 13a.11
maġribī batıya mahsus
m. 35a.4
maġrūr Ar. gururlu
m. 9a.10, 26b.13
maġrūr ol- gururlanmak
9a.10, 26b.13
maḥāsin Ar. güzellikler
m.+i (anun m.) 65a.11
māḥażır Ar. hazır olan
m. 36b.1, 49a.5
m.+ı (m. getürdim) 32b.5
maḥbūb Ar. sevgili
m. 51a.13
maḫdūmlıḳ hizmetçilik
m. 56b.10
maḥfil Ar. toplantı yeri
m.+ine 21a.13
maḥkūm ḳıl- A.+T. bağımlı kılmak
m. 14a.12

maḫlūḳ Ar. yaratılmış
m. 26b.14
m.+un 13a.13
maḫlūḳāt Ar. yaratılmışlar
m. 47b.10
maḥmūd Ar. öğülmüş
m. 56b.5
maḥrūm Ar. mahrum, yoksun
m. 27a.13, 31a.1
m.+em 61a.9
m.+lardur 62a.13
maḥrūm ḳal- yoksun kalmak
31a.1, 27a.13
maḫṣūṣ Ar. birine özgü
m. 40a.14, 41a.7, 66a.10
m.+ıdı 17a.1
maḳām Ar. 1. yer, mevki
m. 41a.14
m.+dur 65b.1
m.+ı (onun m.) 6b.14
m.+ına 52b.11
m.+larına 25b.10
m.+un 6a.5, 41a.2
maḳāma ir- makam elde
etmek 52b.11
2. durum
m.+a 27a.13
maḳbūl Ar. makbul, kabul edilir
m. 14b.14, 33b.14
maḳbūl ol- kabul edilmek
33b.13
maḳṣūd Ar. maksat, gaye
m. 11a.14
m.+a 22a.7, 31b.5, 56b.5
m.+ı (kendi m.) 11b.9
m.+ı (onun m.) 11a.13
m.+ı (yigidün m.) 11b.4
m.+ına 63b.7
m.+um 56a.4
m.+un 51b.7
maḳṣūda ir- amaca ulaşmak
22a.7, 31b.5, 56b.5
maḳṣūduna irür- amaca
ulaştırmak 63b.7
maʿḳūl Ar. makul, akla yatkın
m. 35a.10
m.+dur 19b.4
m.+dür 22a.4
maḳżūf Ar. atılgan
m. 66a.8
māl Ar. mal
m. 8b.1, 10b.1, 12a.3, 15a.5,
15a.6, 15a.10, 15a.14, 16a.4,
17a.12, 17a.14, 18a.12, 18b.8,
30b.1, 31a.6, 32a.14, 41b.11,
41b.12, 42b.2, 42b.11, 42b.12,
43b.14
m.+ı (anun m.) 43a.2
m.+ı (m. fida kılasın) 46a.5
m.+ı (m. saklamak) 15a.9
m.+ı (m. sarf itmek) 32a.14
m.+ı (m. telef itdi) 15b.10
m.+ı (onun m.) 17a.14
m.+ı (türk m.) 15a.8
m.+ı (türkün m.) 15a.12
m.+ın 18a.11, 41b.1, 54b.3,
55a.3
m.+ını 20a.4
maʿlūm Ar. malum, bilinen
m. 41a.12, 42a.14, 44a.13,
50a.4, 64a.9, 66b.11
maʿlūm ol- bilinmek 42a.14
m.+dur 18a.3, 19b.9, 26b.3,
62b.5
maʿmūr Ar. mamur, bayındır
m. 6b.14
mancınıḳ Ar. mancınık
m.+ı (havadis m.) 63a.7
māniʿ Ar. engel
m. 6a.11
māniʿ ol- engel olmak 6a.11
maʿnī Ar. 1. mana, anlam
m.+si 45b.6
m.+sin 42b.11, 51a.5
2. iç yüz
m.+de 52a.11
maʿnīlü anlamlı
m. 67b.12

manṣıb Ar. mevki, makam
m.+a 43b.4
m.+um 26a.11
mansıba ir- makama ulaşmak 43b.4
manṣūr ol- A.+T. üstün gelmek
m. 48b.7
manẓar Ar. görünüş, endam
m.+ı (anun m.) 51a.13, 65a.11
maʿreke Ar. savaş meydanı
m. 48a.8
maʿrifet Ar. marifet, bilgi
m.+dür 22b.14
Marzubannāme kitabın adı
m. 68a.12
masat masat, bıçağı keskinleştiren alet
m. 29a.13
masḫara al- alay etmek
m.+ya 3b.8
maṣlaḥat Ar. 1. uygun, doğru
m. 2b.7, 2b.11, 17a.7, 19b.7, 27a.14, 34a.7, 41b.8
m.+um 34b.4
m.+unda 34b.4
maṣlaḥat gör- uygun bulmak 2b.7, 19b.7, 34a.7, 41b.8
2. dirlik, barış
m.+ı (m. saklamak) 42b.12
3. ehemmiyetli iş
m. 41b.8, 64b.14
m.+ıdur 33b.13
maʿṣūm Ar. masum, suçsuz
m.+a 12b.14
maşrıḳ Ar. doğu
m. 13a.11
maʿşūḳ Ar. aşık olunan, sevgili
m. 59a.8
m.+ın 35b.4
māt ol- hayran kalmak 39a.1
mātem Ar. yas, hüzün
m.+ile 62a.1
maṭlūb Ar. talep edilen
m.+ı (m. bulmak) 30b.7

māyil Ar. meyilli, istekli
m. 39a.4, 41b.13
māyil ol- meyletmek 41b.13
maymun maymun
m. 55a.3
maʿyūb ol- Ar.+T. ayıplanmak
m. 26b.11
mażarrat Ar. zarar
m. 34b.14, 64b.8
m.+ı (onun m.) 32a.12
mażarratı degme- zararı dokunmamak 32a.12
mażarrat degür- zarar vermek 32a.12, 34b.14, 64b.8/9
maẓleme Ar. zulüm, haksızlık
m.+den 63a.13
m.+ye 38b.2, 48a.12
maẓlemeye gir- haksızlık etmiş olmak 38b.2, 48a.12
maẓlūm Ar. haksızlığa uramış
m. 38b.2, 49b.1, 37a.14
m.+ıdı 22b.1
m.+lar 50a.12
m.+larun 67b.5
m.+un 21b.10, 22a.10
mazmūm Ar. ilave olunmuş
m. 48a.3
mażmūn Ar. muhteva
m.+ı (biti m.) 50a.1
m.+ın 50a.14
maʿzūl Ar. azledilmiş
m. 27a.3, 45a.8, 45a.11
mazul it- azletmek 45a.11
maᶜzūr Ar. mazur, özürlü sayılan
m. 20a.14, 32b.6, 54b.13
m.+dur 26b.4
maᶜzūr dut- hoş görmek 20a.14, 32b.6, 54b.13
mecāl Ar. mecal, güç
m. 25b.9
m.+i (anun m.) 24a.4, 47b.2
mecāli ḳalma- çok mecalsiz kalmak 24a.4/5 , 25b.9, 47b.2

meclis Ar. meclis, toplanılan yer
m. 66a.8
m.+de 48a.7
m.+e 11b.11
m.+in 22a.3, 48a.8
mecma' Ar. toplanılacak yer
m. 44b.7, 61a.12
mecma eyle- toplantı yapmak 44b.6
mecrūh ol- A.+T. yara olmak
m. 48a.13
meddāḥ Ar. öven
m.+lar 51b.3
meded Ar. yardım
m. 9a.10, 44a.1, 56a.11, 56b.2
meded bul- yardım bulmak 9a.10
meded ir- yardım ulaşmak 56b.2
medḥ Ar. övgü
m.+in 66a.6
m.+ine 36b.14
meger Far. 1. meğer
m. 32a.6, 37a.13, 38b.3, 58b.11
2. ancak
m. 14a.6, 21b.11, 35a.5, 37a.2, 42a.7, 44a.3, 49a.10, 61b.12
3. demekki
m. 7b.12, 12b.12, 13b.4, 21a.2, 24a.8, 34a.5, 56b.12, 63a.4
4. oysaki
m. 29b.6
5. yoksa
m. 2a.13
mehār Far. yular
m.+ın 52b.10
meḥāsin Ar. güzellik
m.+i (m. ahlakını) 39a.11
meḥek Ar. mehenk taşı, ayar taşı
m.+in 56b.6
mehl Ar. mühlet
m. 30b.12
mehl vir- mühlet vermek, zaman tanımak 30a.12
mehleke Ar. tehlikeli yer
m.+den 10b.9
mekār-ı haste yorgun yük hayvanı
m. 66b.6
mekr Ar. hile
m. 19a.10, 22b.1, 22b.2, 22b.13, 33a.13, 50b.3, 51a.5, 55a.3, 63a.14, 64a.5
m.+i (anlarun m.) 44b.6
m.+i (kimün m.) 59b.10
m.+in 47a.12
m.+inde 18b.10, 59a.6
m.+inden 33a.11, 33b.10, 44a.4, 51a.11
m.+iyiçün 61a.11
m.+ümüzden 39a.14
m.+leri 45a.4
m.+leriyile 55a.4
mekr ḳapusına bırak- tuzağa düşürmek 33a.13
mekkār Ar. çok hileci
m. 44b.11
m.+lar 55a.3, 55a.4
mekkārlıḳ hilecilik
m.+da 23b.12

melāḥat Ar. yüz güzelliği
m. 11a.3
melālet Ar. mahzunluk
m.+ün 54a.13
melāmet Ar. ayıplama
m. 34b.13, 43a.8
melāmet it- ayıplamak 34b.13
Melekü'l-mevt Ar. Azrail
m. 18a.3
melik Ar. padişah
m. 7a.3, 8a.12, 9b.6, 10b.4, 11a.8, 11a.10, 11b.1, 12a.6, 13a.1, 13a.9, 13b.12, 13b.13, 14a.1, 14b.11, 14b.13, 16b.10, 17b.2, 17b.7, 17b.0l, 17b.10, 18b.6, 18b.7, 18b.10, 18b.11, 27a.9, 27b.13, 28b.13, 43b.3, 44a.11, 44b.14, 45a.8, 45b.9,

46a.3, 46a.6, 46a.10, 50b.2, 52b.5, 58a.3, 58b.8, 58b.14, 59a.1, 60b.10, 67b.8, 69a.3
m.+e 28b.3
m.+i (periler m.) 12b.12
m.+ler 18a.4
m.+lerden 16b.14

Melik-i Ardaşir Ardaşir padişahı
m. 16b.13

melikzāde şehzade
m.+ler 8a.11, 10a.12

melūl ol- Ar.+T. üzülmek
m. 23a.6, 33a.14

memleket ülke
m. 7a.1
m.+den 7a.1
m.+i (biregünün m.) 31b.9
m.+i (pazişahlık m.) 67a.4

menāzil-i mehleke tehlikeli yerler
m. 66b.7

menfa^{c}at Ar. menfaat, fayda
m. 16a.13, 30a.7, 38b.9, 45b.7, 62a.13
m.+i (kendim.) 62a.11
m.+i (m.degüribilen) 35a.7
m.+in 41b.14
menfa ^{c}at bul- faydalanmak 45b.7
menfa ^{c}at dut- faydalanmak 30a.7
menfa^{c}at degür- fayda vermek 35a.7, 38b.9
menfa^{c}at yol- faydalanmak 16a.13

mensūb Ar. bir şeye bağlı
m. 7b.8, 16b.14, 26b.11, 37a.3, 52a.6
m.+dur 55b.12

menzil Ar. menzil, durak yeri
m. 61a.5, 66b.6
m.+de 36a.14
m.+i (anun m.) 52b.11
m.+i (m. alavuz) 2b.14
m.+i (m. bir kılmışın) 44a.10
m.+in 7a.12
m.+ine 7a.10
menzili al- varacağı yere ulaşmak 25b. 14, 7a.12

mercān Ar. mercan
m. 42b.2

merdek herif
m. 21a.12

merġūb Ar. rağbet edilmiş
m. 51a.13

merġul Ar. kıvırcık tüğ
m.+larun 39b.9

merḥabā ḳıl- Ar.+T. merhabalaşmak
m. 36b.13

merḥamet Ar. merhamet, acıma duygusu
m. 25b.14, 48a.14, 52b.2
m.+i (pazişahun m.) 62b.13
merḥamet it- acımak 25b.14

merhem Ar. melhem
m.+iyle 48a.14

merḥūm Ar. rahmetli
m. 49b.1

merkeb merkep, eşek
m.+ine 22a.3

Merrīh Mars gezegeni
m. 49b.3, 49b.5

mertebe Ar. 1.derece
m.+m 34b.2
m.+si 52a.5
m.+sin 16a.6
m.+sinden 26b.13
m.+sine 45a.5, 62b.5, 65a.9
mertebeye deg- mevki, makam kazanmak 36a.4
mertebeye ir- makama ulaşmak 44a.7
2. paye
m. 61a.5
m.+ye 36a.4, 44a.7

Meryem İsa'nın annesi Meryem
m. 34b.10

meṣāliḥ Ar. barışcı, ara bulucu
m. 11a.9
m.+lerde 41a.8

mesāvī Ar. fenalıklar

m. 32a.2, 32a.5
m.+n 33a.9
mescid Ar. mescid
m.+de 67b.14
mes̱el Ar. örnek söz
m. 43b.6
m.+dür 60a.11
m.+i (anlarun m.) 16a.1
mes̱elā Ar. örneğin
m. 24b.7, 24b.9
meseli Ar. örneği
m. 63a.2
mestūre örtülü, namuslu
m. 49a.0l, 59a.12
meşārıḳ doğu
m.+da 3a.2
meşġūl Ar. meşkul, ilgili
m. 10a.4, 17b.6, 19a.4, 23a.7, 32b.9, 36b.14, 40b.14, 53b.14
m.+iken 27b.8
meşġūl ol- ilgilenmek 10a.4, 23a.7, 36b.14, 32b.9, 23a.7
meşhūr Ar. meşhur, şöhretli
m. 7a.5, 17a.4, 28b.11
m.+dur 43b.7
meşhūr ol- şöhretlenmek 17a.4
meşid Ar. harçla yapılmış bina
m. 66a.1
meşīme Ar. dölyatağı
m. 9b.13, 9b.14
meşkben su tulumu
m. 66a.4
meşveret ḳıl- istişare etmek, danışmak
m. 19a.11, 44b.11
mevḳūf Ar. vakfedilmiş
m.+dur 13b.10
mevlā Ar. efendi, sahip
m.+sı 8b.4
mevṣūf Ar. vasıflanmış
m. 7a.6
mevsüm Ar. mevsim
m.+inden 65b.1
mevzūn Ar. uyumlu
m. 66a.10
meyl Ar. meyil
m.+i (pazişah m.) 59b.10
meymūn Ar. bereketli
m. 66a.10
meymūne Ar. bereketli
m. 6b.13
Mezdeki özel ad
m. 69b.10
m.+yi 69b.13
mezkūr Ar. anılmış
m.+dur 3a.2
mısraʿ Ar. mısra, dizi
m. 7b.3
miḥnet Ar. mihnet, sıkıntı
m. 10b.9, 13a.13, 15b.10, 27b.3, 27b.4
m.+de 62a.10
m.+den 47a.6
m.+dür 17a.10
m.+e 46b.14
m.+i (cihanm.) 17a.10
m.+ile 45b.6
miḥnet gicesi sıkıntı günleri 15b.10
miḥnet çengelinden kurtar- zor durumdan kurtarmak 10b.9
miḥnete ugra- belaya uğramak 46b.14
miḥnet-i rūzigar insanların sıkıntısı
m. 45b.1
Mihranbih özel ad
m. 16b.13, 17b.12, 18a.3
m.+dür 17b.7
mihrübān Far. şefkatli
m. 10a.12, 12a.10, 29a.6, 60b.7
m.+lardur 10a.14
milk Ar. mülk
m.+i (m. isteyü) 43a.10
miʿmar Ar. mimar, imar eden
m.+ıdur 67a.7
minnet Ar. minnet,

m. 42b.14, 55b.7
m.+ler 61a.4
minnet ḳıl- minnet kılmak 42b.14

minnetdār Far. minnettar
m. 49b.2, 55a.2

minvalce böyle
m.+dür 44b.4

mīrāṣ A. miras
m. 6a.9, 30a.14, 41b.4
m.+dur 47b.12
mīrāṣ deg- miras kalmak 6a.9
mīrāṣ kal- miras kalmak 39a.14, 41b.4

mirvaha Ar. yelpaze
m. 66a.3

misāl A. misal, örnek
m. 67b.8

miskin Ar. aciz, yoksul
m. 11b.11, 12b.9, 13b.9, 33b.6, 45a.12, 46b.14, 56b.14, 57a.1, 64b.8
m.+e 49b.2
m.+i (m. bıraga) 61b.4
m.+leri 3a.7
m.+ün 55a.1
miskin ol- yoksul olmak 13b.9

mīşe koru, orman
m. 51b.3
m.+de 2a.7, 26a.8
m.+lerde 38a.3
m.+ye 6a.2, 51b.5

mīzāc Ar. 1. huy, tabiat
m.+dur 25a.2
2. vucut yapısı
m.+um 46b.14
m.+una 46b.13

muʿabbir Ar. rüya tabircisi
m. 21a.1, 21a.1, 21a.2, 21a.3, 21a.6, 21a.6, 21a.7, 21a.9, 21a.10
m.+dür 54a.6
m.+e 21a.3, 55a.8
m.+lerin 54a.3

muʿabbirlıḳ Ar. tabircilik
m. 21a.5

muʿabbirrane muabbir gibi
m. 21a.6

muʿārız ol- Ar.+T. karşı gelmek
m. 27a.12

muʿaṭṭar kıl- Ar.+T. güzel koku saçmak
m. 8b.11, 51b.1

muʿāvin Ar. yardımcı
m. 28a.7, 49a.9
m.+isen 9a.14

muʿāyene Ar. yoklama
m. 36b.11, 68b.1
muʿāyene gör- müşşahade etmek 36b.11, 68b.1

mubāriz Ar. döğüşçü
m.+ler 50b.9

mudhike Ar. gülünecek şey
m. 59a.11

muġallaẓa Ar. keskin yemin
m. 30b.13, 32b.1, 32b.14, 35b.7, 49a.3, 57b.3

muġtenem ol- Ar. ödüllenmek
m. 36a.6

muḥabbet Ar. sevgi
m. 2b.2, 11b.6, 14b.2, 33a.4, 63b.13
m.+i (anun m.) 52b.13
m.+in 47b.7

muḥaḳḳiḳ Ar. araştırmacı
m.+ler 68a.6

muḥāl Ar. mümkün olmayan
m. 15b.14, 37a.4, 43b.5
m.+dür 62b.3

muḫālif Ar. ters
m. 8b.5

Muḥammed Mustafa Hz. Muhammet
m. 57b.1
m.+i (M. öğretdi) 7b.6

muḫāṭara Ar. tehlike
m. 53a.12, 55b.11

muḫāṭara ol- tahlikeli olmak
53a.12
muḫīt ol- kapsamak, kavramamak
m. 25b.8
muḥkem Ar. sağlam
m. 43a.5, 53a.6
muḥkem it- sağlamlaştırmak
53a.6
muḥtāc Ar. ihtiyacı olan
m. 7b.5, 29a.5, 53a.6, 53b.2,
54b.14
muḥtāc kal- yoksul kalmak
7b.5
muḫtasar Ar. küçük
m. 24a.2, 26a.11
muḳaddem Ar. önder
m. 44b.12
m.+dür 68a.7
muḳadder ol- A.+T. taktir olmak
m. 25b.5
muḳāvemet Ar. karşı koyma
m. 22a.5, 45a.1, 64a.2
muḳāvemet it- karşı
dayanmak 64a.2
muḳāvemet kıl- karşı koymak
22a.5, 45a.1
muḳīm Ar. yerleşik
m. 63b.14
m.+dür 17b.6
muḳīm ol- yerleşmek 63b.14
mum Far. mum
m. 2a.10
mum gibi eri- çok üzülmek
2a.10
mūnis Ar. cana yakın
m. 68a.14
m.+iyidi 47b.9
muntazır ṭur- Ar.+T. gözlemek
m. 29b.10
murād Ar. 1. murat, arzu
m.+ı (gönül m.) 31b.6
m.+ı (onun m.) 35a.10
m.+ın 46a.3, 59a.9
m.+ına 52b.11
m.+ıyıla 14a.13, 45b.6
m.+ları 36a.3
2. maksat
m. 9b.10, 9b.13, 15a.4
murassaʿ Ar. değerli taşlarla donanmış
m. 34a.11, 66a.11
murdār Ar. pis
m. 35b.11
murdārlıḳ pislik
m.+unuzdan 24a.9
murgızār Far. çimenlik
m. 63b.10
m.+da 65a.12
murguzār Far. çimenlik
m.+da 2b.10
musallaṭ ḳo- Ar.+T musallat etmek
m. 41a.13
muṣavver it- Ar.+T tasavvur etmek
m. 17a.2
muʿteber Ar. itibarlı
m. 8b.9
muʿtemed Ar. güvenilir, itimad edilen
m. 11b.14
mutīʿ Ar. boyun eğmiş
m. 8b.13, 14a.13, 16b.12,
18b.1, 18b.12, 29a.6, 30b.4,
34a.10, 35b.14, 47b.14, 48b.1,
52a.2, 58b.1, 64b.12
m.+siz 61b.1
mutīʿ ol- boyun eğmek 14a.13,
35b.14
mutmaʿin ol- Ar.+T. emin olmak
m. 63b.2
muvāfaḳat Ar. onama
m.+umuz 40a.11
muvāfıḳ Ar. uygun
m. 14a.10, 17b.8, 28a.7, 28a.8,
29b.9, 29b.11, 30a.2, 31b.5,

36a.10, 38b.11, 39a.9, 46a.7, 62b.2, 66b.2
m.+dur 34a.9
muvāfıḳ gel- uygun düşmek 17b.8, 31b.5

mübārek Ar. uğurlu
m. 2a.14, 24b.1, 29b.12, 30b.3, 36a.5, 45b.3, 52b.7, 52b.10, 65b.9
m.+dür 36a.11
mübārek ol- kutlu, uğurlu olmak 52b.10, 52b.7, 65b.9, 24b.1

mübāzirliḳ dövüşçülük
m. 45a.2

mübrem Ar. ansızın, aniden
m. 46a.2

mübtelā Ar. tutkun
m.+dur 11b.10, 27a.5

mücrim Ar. günahkar
m. 58a.9, 58a.12, 58b.4

mücrim-i bedbaẖt bedbaht günahkar
m.+ı (b.getüreler) 61a.12

müeṡṡir Ar. etkili
m. 15b.3, 27b.3, 28a.10, 42a.7
müeṡṡir olma- etkilememek 42a.7
müessir gel- etkilemek 15b.3

müezzin Ar. ezan okuyan
m.+i (Rum m.) 39b.10

müflis Ar. iflas etmiş
m. 16b.1, 30b.2

müfsid Ar. fesat çıkaran
m.+lere 10b.1
m.+lerün 61b.8

mühlet Ar. belirlenen süre
m. 19a.9, 55a.9, 63b.8
mühlet dile- izin istemek 55a.9
mühlet vir- izin vermek 6b.8, 19a.9

mühlik Ar. helak eden
m. 9a.10, 44b.13

mühr Ar. 1. mühür
m. 58b.14
m.+i (ismet m.) 45b.12
m.+in 17b.13
2. bekaret
m.+üm 3b.2

mühre Far. boncuk, yılanın bir organı
m.+m 56a.6
m.+sin 56a.5, 56a.7

mükāfat Ar. ödül
m.+ı (m. hayr 32b.7
m.+ın 13b.3

mükārim Ar. aziz, cömert
m. 65b.6

mükārim-i aẖlaḳ ahlakın güzelliği
m. 51b.9

mülākat Ar. mülakat, görüşme
m. 65b.11

mülāṭafāt Ar. latifeler
m. 2b.1

mülāzım Ar. hizmetçi
m.+ı (kapunun m.) 51b.12

mülemmaʿ Ar. parlak
m. 66a.4

mülk Ar. mülk, ülke
m. 10b.2, 12b.1, 12b.3, 45a.6, 51a.8
m.+de 10b.2
m.+den 10a.7
m.+e 41a.6, 69a.5
m.+i (anun m.) 41b.10
m.+i (m. saklamak) 42b.12
m.+i (m. virdiler) 51a.9
m.+i (türk m.) 15a.8
m.+ime 38b.2
m.+in 13a.7
m.+inden 51a.9
m.+ine 51a.8
m.+leri 18b.14
m.+ünde 34b.2
mülk dut- ülkeyi ele geçirmek 13a.7

mülzem ol- Ar.+T. susmak
m. 23a.13

mü'min Ar. iman etmiş

m.+lere 68b.6
mümkin Ar. mümkün
m. 25b.3, 43b.6, 65a.4
m.+dür 25b.3, 25b.6, 32a.13, 33a.13, 36a.4, 40a.10, 48a.4, 53a.11, 53a.14, 55b.10, 56a.4, 62a.5, 63b.7
münācāt Ar. Allah'a yakarış
m.+a 12b.10
münādī Ar. tellal
m. 24b.2, 38b.7, 39b.12
münādī ḳıl-tellal çıkarmak 24b.2
münāẓara ḳıl- A.+T. tartışmak
m. 23a.3
müneccim Ar. falcı
m. 45b.2, 45b.3, 45b.4, 45b.5, 54b.9
m.+den 45b.2
m.+e 45a.8
münevver ḳıl- A.+T. aydınlatmak
m. 38a.7
münezzeh Ar. temiz, arı
m.+dür 24b.13
münḳād Ar. boyun eğen
m. 16b.12, 30b.4, 45a.11, 48b.1
m.+dur 34a.10
münḳād ol- bağlanmak 45a.11
mürşid Ar. yol gösterici
m. 68a.14
mürüvvet Ar. insanlık
m. 11a.6, 13a.14, 37a.8, 64a.13
m.+den 48a.3
m.+e 64a.8
m.+i 65b.3
mürüvvet olma- doğru olmamak 13a.14
mürüvvet yolından ṭaşra ol- insanlık dışı olmak 11a.6
müsāfir Ar. yolcu
m. 13a.10, 13a.12, 13b.4, 13b.8, 34b.12, 35a.1, 35a.8, 35a.9
m.+i (m. dutdılar) 13b.8
m.+i (m. koyuvirdiler) 13b.11
m.+ile 34b.6
müsellem Ar. doğruluğu herkesce kabul edilmiş
m. 65a.3
müshil Ar. temizleyen
m. 37a.5
müstaḥżır Ar. hazırlayan
m.+dur 23a.2
müstecāb Ar. isteği kabul olunan
m. 69a.8
müsülman Ar. müslüman
m. 68a.1
m.+lar 54b.3, 55a.3, 59b.4
m.+larun 18a.11
müsülmanlıḳ it- müslümanlık yapmak
m. 12a.9
müşāhede Ar. gözlem
m. 10b.6, 37b.5
müşāhede it- gözlemlemek
müşāhede kıl- gözlemlemek 10b.6
müşerref Ar. şereflenmiş
m. 30a.1, 32b.3, 36a.6, 36b.2, 64a.7, 64b.13
müşerref kıl- şereflendirmek 32b.3/4
müşerref ol- şereflenmek 64b.13, 30a.1, 64a.7
müşevveş ol- Ar.+T. karışık
m. 24a.2, 65a.6
müşevveş ol- karışmak 24a.2
müşevveş ḳıl- karıştırmak 65a.6
müşfiḳ Ar. şefkatli
m. 10a.12, 29b.11
müşg Far. güzel koku
m. 37a.8
müşkil Ar. zor
m. 9a.11, 11b.10, 12b.14
m.+i (m. hall idivir) 57a.10
m.+lerin 30a.9
m.+lerümüz 61a.10

müştāḳ Ar. özleyen
m. 37a.1
m.+idüm 36b.2
müştak ol- özlemek 37a.1
mütabaat kıl- tabi olmak
m. 61b.1
müteʿazzir Ar. mümkün olmayan
m. 46a.8
mütefekkir Ar. düşünen
m. 28b.8
mütemekkin ol- A.+T. yerleşmek
m. 67b.5
mütereddid Ar. tereddüt eden
m.+sin 23a.2
mütevaḳḳıf Ar. duran
m. 23a.2
müttefiḳ Ar. ittifak etmiş
m.+dür 62a.11
müvekkel Ar. gözleyici
m. 20b.10, 58a.10, 59b.8
müvekkel ko- gözcü bırakmak 59b.8, 20b.10
müyesser ol- kısmet olmak
m. 64b.9
nāçār Far. çaresiz
n. 7a.14, 44a.11, 63a.4, 64b.12
nādān Ar. cahil
n. 6b.2
nāfe Far. güzel kokulu
n.+yile 51b.1
nāfiz Ar. etkili
n. 18b.14
nāgāh Far. ansızın
n. 2a.3, 3a.3, 3a.14, 8b.5, 10b.5, 13b.6, 16a.9, 21a.7, 21b.7, 22b.9, 26b.1, 28b.11, 30b.11, 35b.13, 42a.6, 42a.9, 44a.4, 46b.1, 50a.7, 50a.10, 52a.7, 52a.10, 53a.4, 54a.3, 56a.13, 60b.4, 60b.8, 62b.10, 64b.2, 65a.2
nāgehān Far. ansızın
n. 51b.6

nāḫaḳ haksız olarak
n. 4a.6, 19b.14, 38a.1
nāḫoşlıḳ hoş olmamak
n. 8a.7
naḫs Ar. şom, uğursuz
n. 33a.9
nāinsāf insagsız
n. 59a.1
naḳīb Ar. padişah yardımcısı
n. 65b.10
nakkāre Ar. dümbelek
n. 9b.8
n.+yile 8b.7
naḳḳāş Ar. süsleyici
n.+ı (ezel n.) 52a.12
n.+ları 17a.2
naḳl Ar. göç
n. 16b.11, 62b.2
naḳl eyle- göçmek 16b.11
naḳş Ar. nakış, süs
n.+ıdur 41b.8
n.+ın 17a.2, 20a.3
n.+ıyımış 16a.13
nāliş Far. inleyiş
n. 12b.8, 69a.6
namāz Far. namaz
n. 8b.3, 8b.3, 67b.14, 67b.14, 69a.6
n.+dayıken 8b.2
n.+ın 8b.2, 8b.3, 8b.3, 8b.4
nāmurādlıḳ Ar. muradına erişmemiş olma
n. 65b.2
nāmūs Ar. namus, edep
n. 50b.5, 65a.12
n.+ı (n. başundan gidergil) 48a.14
n.+ıla 37b.8
nāmūsı başından gider- gururunu, haysiyetini bırakmak 48a.14
nāmuvāfıḳ Ar. uygunsuz

n. 18a.7, 52b.6, 57b.1

nāpaḳ temiz olmayan
n. 59a.1

naṣīb Ar. pay
n.+inden 27a.13
n.+üm 7a.10
nasibini al- kısmetini elde etmek 7a.10

naṣīḥ A. öğüt verici
n. 10a.12

naṣīḥat Ar. nasihat, öğüt
n. 15a.1, 45b.14, 48a.5
n.+ları 18b.10
n.+un 65a.8

nāsipās Far. nankör
n. 33a.10

naṣr A. yardım
n. 69b.3, 69b.4

nāz Far. naz, işve
n. 34a.11, 36a.5
n.+ıla 60a.3

naẓar A. bakış
n. 8b.14, 17a.11, 27a.14, 31a.1, 41b.6, 56b.6, 62b.6
n.+a 20a.10
n.+ı (anun n.) 58a.12
n.+ın 41b.2
n.+ınun 7a.6
n.+un 51b.12
naẓar eyle- iyici incelemek 17a.11, 31a.1
naẓar it- iyice incelemek 27a.14, 41b6

nāzenīn Far. narin, ince yapılı
n. 27b.10, 46b.12, 58a.12

nāzil ol- Ar.+T. inmek
n. 13a.8

nazīr Ar. benzer eş
n.+i (anun n.) 23b.13, 59a.6

naẓm eyle- Ar.+T. şiirleştirmek
n. 4a.6

nāzük Far. nazik
n. 36a.10, 39b.9

ne 1. ne
n. 2a.8, 3a.4, 6b.9, 7b.13, 9a.1, 9a.14, 9b.1, 9b.6, 10a.3, 14a.12, 14b.1, 14b.2, 14b.10, 15a.1, 15a.5, 16a.13, 16b.6, 18b.6, 18b.7, 19a.11, 19a.13, 19a.14, 19b.4, 19b.8, 19b.9, 20a.4, 20a.8, 21a.10, 24a.5, 24a.5, 24b.1, 26b.2, 29a.2, 29b.2, 29b.4, 30b.12, 31a.2, 31b.5, 31b.12, 32b.1, 32b.4, 33b.13, 33b.13, 34a.12, 35a.2, 35a.3, 35b.1, 35b.3, 35b.6, 35b.13, 35b.14, 36a.7, 37a.7, 37a.8, 37a.10, 37a.10, 37b.12, 40a.4, 40a.8, 40a.9, 40a.9, 41a.6, 42a.9, 43a.8, 43a.9, 44b.2, 44b.13, 45b.4, 45b.6, 45b.9, 46a.3, 46a.9, 46b.13, 47a.5, 48b.2, 48b.7, 49b.1, 52b.4, 53a.13, 54a.14, 54b.1, 54b.12, 55a.1, 55a.10, 55b.3, 56a.14, 57a.13, 58a.7, 60b.1, 60b.1, 60b.2, 61a.8, 61a.11, 62a.4, 63a.5, 63a.8, 63a.8, 63a.14, 64a.5, 64a.9, 64a.12, 65a.8, 66b.1, 67a.10
n.+den 24b.14, 58a.3
n.+dür 2a.8, 19a.12, 19b.3, 25b.2, 25b.2, 25b.11, 35a.14, 43b.5, 44b.8, 45b.6, 51b.8, 54a.13
n.+müz 35b.3
n.+ydigün 21a.12
n.+ye 6a.4, 10a.3, 33a.8, 35a.6, 38b.12, 39b.8, 51a.11, 57a.1, 59b.9, 60b.13
n.+yise 18a.4, 59b.6
n.+yle 60b.12
2. hangi
n. 25b.2, 25b.3, 25b.3, 25b.3, 25b.4, 26b.2, 30a.3, 40a.7, 40a.7, 44b.5, 44b.5, 53a.9, 53a.9, 61b.5, 62a.13, 66b.10
3. nasıl
n. 2a.6, 3a.5, 6b.6, 19a.8, 25a.11, 29b.3, 34a.13, 35a.14,

35b.5, 37b.2, 40a.8, 46a.14, 48a.10, 48b.4, 50b.8, 52b.14, 53b.9, 53b.9, 54a.3, 55b.10, 62a.9, 62b.11, 64a.1, 64b.3
4. ne kadar
n. 6b.3, 16b.4, 29a.14, 40a.4, 46b.12, 57a.6

ne ne… ne de
34b.14, 55a.11, 57a.6, 60b.5, 62b.9, 64a.8

ne ne…ne 7b.13, 14b.10, 16a.13, 19a.13, 29a.1, 29a.2, 29a.3, 34b.13, 34b.13, 34b.14, 34b.14, 35b.14, 35b.14, 42b.13, 42b.13, 55a.11, 57a.6, 60b.5, 62b.8, 62b.8, 64a.8, 64a.8

nebī A. peygamber
n. 68a.5

necāt A. kurtuluş
n. 27b.1
n.+dur 6b.9
necāt ṣabāḫı nūr göster- kurtuluş umudu doğmak 27b.1

necis Ar. pis
n.+dür 37a.9

necislik pislik
n. 37a.9

neçe 1. ne kadar
n. 26b.13
2. ne zaman
n.+ye 2b.9, 29a.11

nedāmet Ar. pişmanlık
n. 41a.12

neden neden
n. 57a.1

nedīm Ar. sohbet arkadaşı
n.+i (arslanun n.) 26a.9
n.+idür 27a.7
n.+leri 11b.3

nefes Ar. nefes, soluk
n.+den 24b.12
n.+i (İsa n.) 10a.13
n.+inden 8a.3

nefeslü nefesli
n. 44a.5

nefīs muhteşem
n. 8b.9

nefs-i natıka iyiyi kötüden ayırma cevheri
n. 25a.4

nefs Ar. 1. nefis
n. 6a.3, 26b.10
n.+e 18b.1
n.+i(.iheva) 37b.14, 37b.14
n.+i (n. kulı) 31a.3
n.+i (n. ögredürsen) 18b.2
n.+ine 41a.13
n.+üm 3b.1
n.+ümle 49a.9
n.+ün 18a.7
n.+üne 53a.2
2. ruh
n. 24b.11

nehy Ar. yasaklama
n.+ümden 58b.1

nergis Far. nergiz
n. 60a.8

nesāyiḫ Ar. öğütler
n. 6b.12

neseb Ar. soy
n. 37a.5, 37a.6, 37a.7, 37a.7
n.+i (anun n.) 41b.3
n.+ile 17a.13

nesl Ar. nesil
n.+ümüz 62a.4

nesne nesne, şey
n. 2b.3, 2b.4, 6a.11, 7b.10, 9b.13, 1b.9, 17b.10, 19a.12, 20a.9, 22a.4, 25b.4, 25b.5, 25b.5, 25b.6, 25b.6, 25b.7, 26b.3, 30b.2, 31a.11, 31b.1, 31b.2, 35b.1, 35b.6, 40a.9, 41a.10, 41a.11, 41a.14, 42a.2, 43a.2, 47b.3, 47b.3, 48b.6, 49a.5, 54b.1, 56b.3, 57b.1, 57b.11, 58a.5, 58a.5, 58b.2, 58b.7, 59b.14, 63a.10, 65a.5, 67a.13, 68b.1
n.+de 23a.2
n.+den 17b.10, 25b.2, 25b.2

n.+dür 24b.6, 25b.2, 25b.3, 25b.3, 25b.3, 25b.4
n.+i (n. itdümise) 3a.12
n.+ler 32a.3
n.+ler.dür 24b.7
n.+lerden 13b.13
n.+leri 26a.6
n.+lerün 20a.6
n.+nün 17b.12
n.+si 67b.12
n.+ye 16a.7, 37a.4
n.+yi 20b.6
n.+yile 13b.14

nesnecük nesnecik
n.+leri 8a.1

nesrīn Far. yaban gülü
n. 63b.11

neşāt A. neşe
n.+dan 52b.13
neşātdan derisine sıġmaz ol- sevinçten içi içine sımamak 52b.13

neʿüzübillāh Allaha sığınırım
n. 45a.4, 62b.4

nevʿa A. türlü
n. 68a.9

nevāz Far. okşayan
n. 26a.8

nevbet Ar. 1. sıra
n. 2b.14, 2b.14
n.+i (saltanatı n.) 7a.8
2. defa
n. 47a.8

nevha Ar. yüksek sesle ağlama
n.+ya 62a.1

Nevhara kişi adı
n. 11b.1, 11b.5, 11b.7, 11b.10, 11b.11, 11b.13, 12a.2
n.+i (n. koman) 11b.11
n.+idi 11b.3
n.+nun 11b.12
n.+ya 11b.6, 11b.7

neydügin nasıl olduğu
n. 54a.14

neye nereye
n.+dür 65a.13

neyle- neylemek
n.-yelüm 38a.4
n.-yem 56b.2

nice 1. nasıl
n. 2b.14, 8a.7, 14a.6, 14a.6, 14b.4, 14b.5, 14b.7, 16a.2, 16a.6, 18a.1, 18a.4, 18b.2, 19b.3, 19b.6, 19b.7, 20a.10, 20a.10, 21a.12, 22b.2, 23b.3, 23b.10, 24a.12, 26a.7, 27a.14, 27b.11, 30a.3, 30a.7, 30b.2, 31a.13, 31b.1, 31b.11, 33b.5, 33b.5, 34a.2, 34b.1, 36a.2, 38a.1, 38a.5, 38b.9, 38b.9, 39a.2, 41a.6, 41b.8, 42b.8, 42b.12, 43a.11, 44b.13, 46b.6, 47a.6, 48b.12, 49a.9, 49b.10, 50a.9, 50b.9, 54a.1, 54a.2, 54a.8, 54a.9, 54b.10, 54b.12, 55b.13, 56b.8, 56b.9, 56b.10, 57a.9, 57b.14, 58b.3, 59a.3, 59b.12, 60b.4, 61a.11, 61a.11, 63b.2, 64a.2, 66b.1, 67b.10
n.+dür 7b.11, 8a.12, 10b.4, 11b.1, 12a.6, 13a.9, 14a.1, 14b.13, 15a.7, 19b.7, 20a.11, 20b.13, 21b.2, 22b.4, 23a.4, 30b.9, 31a.7, 32a.6, 34a.3, 34b.6, 35a.12, 37a.13, 38a.11, 38b.13, 39b.3, 42a.3, 44b.8, 45a.8, 46a.10, 46b.1, 46b.7, 48b.13, 53b.3, 56a.1, 56a.12, 59a.4, 60a.1, 63a.2, 63b.9, 64a.10, 67a.8
n.+ye 59a.10
2. bir çok
n. 18a.11, 23b.11, 31a.11, 43b.2, 44a.4
n.+ler 31a.6
3. ne kadar
n. 15a.6, 23b.2, 31a.3, 42a.6, 65a.5
4. ne zaman
n.+ye 59a.13, 62a.4

nicesi 1. çoğu

n. 24b.9, 24b.9, 40a.11, 43b.9, 43b.9, 43b.10, 43b.10, 43b.10
2. nasıl
n. 6a.12, 15b.14, 54b.8

niçün niçin
n. 23a.10, 26b.2, 28a.5, 28b.12, 34b.14, 59a.2, 59a.13, 68a.1

nid- ne etmek
n.-elüm 2b.3
n.-ersin 39a.2
n.-eyin 49b.3

nidā A. çağırma
n.+sın 12b.8

nifāḳ A. nifak, ayrılık
n. 61b.3
n.+ıla 7b.12
nifakıla diril- ikiyüzlülük ile birbirini idare etmek 7a.12

nigār Far. sevgili
n. 52b.6

niḫāz Far. huy, tabiat
n.+inda 39b.1
n.+umda 57a.13

niḳāb A. örtü
n.+ın 61a.3

nikāh Ar. nikah
n.+ıla 3b.3

nikbaht Far. şanslı
n. 7a.3

niʿmet Ar. 1. nimet
n.+i (dirlik n.) 65b.1
2. bahşiş
n. 44b.5
n.+i (anun n.) 58b.8, 65a.2
n.+iyile 56b.9
n.+üm 33a.10
3. bereket
n.+dür 17a.9
n.+i (cihan n.) 17a.10
4. bolluk
n. 15b.10
niʿmet güni bereketin olduğu günler 15b.10
5. mal
n. 12b.3, 21b.6, 35a.4
6 rızık
n. 7b.2
7. yiyecek ve içecek
n.+i (anun n.) 40b.8
n.+lerin 34b.11

nisbet Ar. kıyaslama
n. 23b.10, 27b.13
nisbet eyle- alaka kurmak, kıyaslamak 27b.13
nisbet it- alaka kurmak, kıyaslamak 23b.10

nişaburunī?
n.+de 66a.11

nişān Ar. 1. belirti
n. 45b.2
n.+ıdur 40a.8
n.+ın 9a.3
nişān vir- bahsetmek 45b.2
2. hedef
n.+ına 44a.9

nit- ne etmek
n.-mek 61a.1

nite nasıl
n. 2b.4, 3b.11, 8a.11, 14a.1, 15a.3, 18a.5, 19b.13, 20a.10, 21b.12, 23a.1, 23a.3, 24a.12, 25a.7, 27b.3, 29a.1, 32a.2, 32b.3, 33a.7, 33b.1, 33b.1, 33b.2, 41a.4, 45a.8, 48b.13, 53a.10, 56a.11, 63b.8, 64b.10, 67b.10, 67b.11, 67b.13, 68a.4
n.+dür 52b.8
n.+sin 14a.8, 33a.7
n.+yidi 52b.5

niteki nitekim
n. 9a.14, 31b.14, 38a.6, 41a.2, 53a.9, 55b.14, 62b.11, 64a.14, 67a.7

nitekim nitekim
n. 3a.2, 6b.9, 7b.2, 8a.7, 9b.12, 10b.10, 11b.1, 11b.5, 12a.5, 12a.12, 13a.9, 14b.12, 15b.1, 18a.9, 18b.2, 18b.9, 19b.11, 20a.11, 21b.2, 22b.4, 26b.7,

27a.6, 27b.5, 30a.11, 32a.5, 32a.12, 32b.11, 34a.2, 34b.6, 35a.11, 37a.12, 38a.11, 38b.13, 38b.14, 39b.2, 39b.10, 42a.3, 53b.4, 60a.1, 64a.10, 65b.5

nitelik nitelik, mahiyet
n.+in 13b.8, 16b.3, 21b.13, 39a.10, 57b.9, 57b.13, 60a.12
n.+inden 58b.3

niyāz A. yalvarma
n. 12b.10, 12b.11
n.+ı (anun n.) 4a.5
n.+larından 67b.5
niyāz dilin depred- yalvarmak 12b.10

niyyet A. niyet
n.+e 63a.12
n.+ün 48b.10

Nizamī Nizami
n. 4a.6

noḳṣan ol- A.+T. eksik olmak
n. 41a.11

nol- ne olmak
n.-aydı 62a.6
n.-dugı 9a.8
n.-ısar 69a.4

nuhūset Ar. uğursuzluk
n.+de 24b.11

nūr Ar. nur, ışık
n. 27b.1, 38a.7
n.+ı (nazarınun n.) 7a.6
n.+ın 12b.8

nūr-ı ᶜadālet adalet nuru
n.+inden 52b.9

nuṣret Ar. 1. yardım
n. 22b.2, 22b.2, 43b.4, 48b.11
nuṣret bul- yardım görmek 22b.2
2. üstünlük
n. 23b.5, 45a.5, 48b.9, 50b.6, 50b.9
nuṣret ...+a dön- üstünlüğü elde etmek 23b.5
nusret vir- zafer vermek 45a.5

Nuşrevan özel ad
n. 60a.8, 60a.8, 67a.9

nuṭfe Ar. dölsuyu
n. 60b.1
n.+den 9b.11

nükte Ar. ince anlamlı söz
n.+ler 19b.11

nüvaẖt Far. taltif
n. 6b.11, 2b.2, 36b.10, 40a.13, 44a.1, 67a.3
n.+ıyıla 64b.13
n.+un 47b.7
nüvaẖt ḳıl- iltifat etmek , teselli etmek 2b.2, 6b.11, 36b.10

nüvāz Far. okşayan
n. 66a.6
n.+ından 39a.1

od ateş
o. 22b.8, 24b.7, 25a.2, 25b.1, 25b.1, 48b.6, 56b.7, 63b.6
o.+dan 25b.1
o.+ı (gazab o.) 28b.2
o.+ı (heybet o.) 51a.13
o.+ı (şeytanlık o.) 19a.8
o.+ı (yanagı o.) 66a.5
o.+ın 44a.6, 67a.1
o.+ın.dur 18b.8
o.+ına 48a.13
o.+ında 48a.10, 66b.5
o.+ıyıla 64a.5
od dut- ateş sarmak 56b.7

oda oda
o.+sına 57a.2

oğlaḳ oğlak
o. 60b.9
o.+a 60b.9
o.+ıyıçun 60b.11
o.+ıyıla 60b.8

oğlan 1. oğlan çocuğu, delikanlı
o. 8a.14, 12b.1, 12b.3, 12b.9, 13b.10, 15a.5, 15a.6, 15b.9, 20b.4, 20b.5, 20b.6, 60b.7
o.+a 15b.2, 16b.8
o.+dan 4a.5, 17a.6

o.+ı (o. aldı) 12b.6
o.+ı (o. gark eyledi) 61a.2
o.+ı (o. kodı) 13b.11
o.+lar 13a.11
o.+ların 7a.10
o.+larına 7a.4
o.+larum 7a.14, 7b.9, 8a.6, 8a.10, 9b.9
o.+un 15a.13, 15b.5
2. bebek
o. 9b.13
o.+dur 9b.11
3. evlat
o. 17a.9, 17a.10, 45a.5, 60b.4
o.+dan 24b.13
o.+ı (o.bisler) 20b.10

oġlancuḳ 1. küçük çocuk
o. 67b.14, 67b.14, 68a.2, 68a.2
o.+a 12a.9, 12a.11
o.+ın 61a.3
2. evlat
o.+lar 16a.11, 62a.8, 62b.2, 66b.13
o.+larıma 3a.12
o.+larum 3a.8, 3a.10, 16b.2
o.+laruma 3a.9
o.+larumuz 45b.12

oġrı hırsız
o. 37a.14, 37b.2
o.+sı 48b.13
o.+sından 59a.8

oġrıluḳ hırsızlık
o. 37b.2

oġul oğul
o. 15a.1, 15a.5, 15a.10, 15a.13, 15b.8, 16a.3, 16a.12, 20b.3, 21a.2, 22a.1, 48a.12, 48a.12, 62a.9, 62b.4, 62b.5, 62b.6, 65b.4, 66b.14
o.+ı (anun o.) 12a.8
o.+ı (bazirganun o.) 14b.14
o.+ı (husrevün o.) 42a.4
o.+ı (issinün o.) 20b.2
o.+ı (kendi o.) 16a.6, 17a.1
o.+ı (pazişahun o.) 7a.4, 7a.6, 13b.9
o.+ı (Türk o.) 15a.7, 15a.7, 15a.9
o.+ına 15a.9, 15a.12, 16b.11, 17a.9
o.+ından 24b.3
o.+um 12a.8
o.+un 21a.2, 21a.9

oġurla- çalmak
o.-rıdı 49a.2

oġurlayın gizlice
o. 17a.3, 22b.9, 53b.10

oh oh!
o. 47a.12

oḳ ok
o. 19a.14, 22a.5, 29b.5
o.+ın 59a.7, 60b.9
o.+ların 6b.8

oḳı- okumak
o.-dum 26b.5
o.-r 66a.6
o.-yub 50a.14

oḳu- 1. davet etmek
o.-dı 39a.1
; seslenmek
o.-dı 13a.6
2. okumak
o.-dı 54a.10, 69a.10
o.-mış 39b.4
o.-rlardı 34a.5
o.-yub 26a.14
3. seslenmek
o.-dı 12b.8, 13b.8
o.-gıl 13b.3

ol o
o. 2a.1, 2a.4, 2a.5, 3a.4, 3a.12, 3b.3, 3b.3, 3b.7, 3b.9, 3b.9, 3b.11, 3b.13, 3b.14, 4a.4, 6a.2, 6a.5, 6a.13, 6a.13, 6b.5, 6b.14, 7a.1, 7b.5, 7b.7, 7b.10, 7b.10, 7b.11, 7b.14, 7b.14, 7b.14, 7b.14, 8a.3, 8a.10, 8a.10, 8a.11, 8a.12, 8b.11, 9a.2, 9a.4, 9a.7, 9a.8, 9a.8, 9a.10, 9a.12, 9b.1, 9b.2, 9b.3, 9b.4, 9b.8, 9b.8, 9b.10, 9b.13, 9b.14, 10b.4, 10b.6, 10b.10, 11a.14,

o.-maklık 40b.2
o.-mış 15a.9, 46b.13, 48a.13, 52b.7, 63a.8
o.-mışdı 7a.11, 14a.3, 23a.7, 32a.7, 37a.14, 40b.7, 60a.4, 61b.13
o.-mışdur 22a.4, 24b.7, 39a.14, 40b.12, 41a.7
o.-mışlardur 40b.14
o.-mışsın 67b.5
o.-muşam 57a.7
o.-sa 17b.14, 20a.4, 31a.6, 31b.8, 34a.14, 34b.2, 40a.2, 43a.2, 53a.11, 53b.4, 55b.10, 56b.5, 59b.7, 65a.3
o.-san 64b.14
o.-sun 24a.10, 32a.1, 34b.5, 36a.5, 40a.7, 44a.14, 51b.8, 59a.14, 59b.12, 59b.13, 61a.9, 65b.9, 67b.13, 67b.13
o.-ub 3b.2, 7b.5, 7b.5, 8b.8, 9a.10, 11a.2, 13b.9, 14a.13, 18a.12, 18b.12, 23a.2, 23b.5, 26a.3, 26b.13, 28a.8, 28b.6, 28b.8, 31a.4, 32b.9, 33a.6, 40a.3, 40b.10, 42b.12, 44a.7, 45a.4, 45a.7, 45b.6, 45b.12, 46a.2, 46a.8, 48a.3, 48a.12, 49a.8, 51b.10, 52b.8, 54b.4, 57b.7, 61a.1, 62a.3, 63b.14, 64a.7, 65b.7, 67a.1, 67a.3
o.-un 7b.4, 37b.13, 43a.6
o.-ur 2b.6, 7b.7, 9a.6, 9a.6, 9a.8, 11a.13, 13a.4, 13a.8, 22b.14, 23a.1, 27a.14, 27b.3, 28a.9, 28b.13, 30b.8, 31a.4, 31a.6, 32a.5, 33b.3, 33b.9, 33b.10, 34a.1, 36a.3, 39a.4, 41a.9, 42b.8, 43b.12, 46a.14, 46b.5, 46b.6, 47a.13, 48b.7, 53a.5, 56b.10, 58b.6, 62a.9, 62b.3, 63b.5, 63b.5, 63b.6, 63b.6, 64a.10, 68b.6
o.-uram 58b.6
o.-urdı 35b.4, 42a.8, 59a.6, 68a.1, 69b.12
o.-urıdı 23a.7, 39a.1
o.-urımış 45a.10
o.-urısa 24a.7, 28a.10
o.-urısam 47a.13
o.-urısan 67a.13
o.-urisen 30a.6
o.-urlar 16a.1, 26b.7, 43a.4, 48a.9, 48b.8
o.-urlardı 45a.11
o.-ursa 13a.8, 13b.3, 32b.1, 42a.1, 43a.1, 43b.12, 43b.12, 44a.11, 56a.10, 56a.11, 57b.9, 67b.3
o.-ursavuz 45a.6
o.-uruz 22b.2

ʿāciz ol- çaresiz olmak 29a.10
adı yavuz ol- kötü namla anılmak 53b.8
āsāyiş ol- dinlenmek 46b.10
aşaḳ ol- alçak gönüllü olmak a. 65a5
āşikāre ol- ortaya çıkmak 28b.9, 45a.4
ʿaybdan pāk ol- ayıpsız, kusursuz 26b.10
bāliġ ol- reşit olmak 62a.3
baş aşaġa ol- başı yerde olmak, utanç içinde olmak 34a.14
bednām ol- kötü ün sahibi olmak 7a.5, 42a.1, 45a.7
bela nāzil ol– çok zor durumda olmak 13a.8
bellü ol- ortaya çıkmak 51b.12, 59b.9, 59b. 12
berk ol- sağlam olmak 53b.9
bihbaz ol- iyi oynamak 50a.6
bihoz ol- kendinden geçmek 2a.4
bile ol- beraber olmak 36a.4
buyrugunda ol- emrine boyun eğmek 34a.8
cari ol- geçerli olmak 38b.10
cehle mensub ol- cahillerden olmak 26b.11

cem^c ol- toplanmak 24b.3, 24b.7
cömerd ol- cömert olmak 19b.11
çaresüz ol- çaresiz, aciz kalmak 3b.1
dāḫil ol- Ar. içine girmek d. 32b.12
delīl ol- rehber olmak
destgīr ol- yardımcı olmak 25b.13
düşmen bāzārı revāyic ol- her şey düşmanın istediği gibi olmak 27b.2
d.+e 10b.2
egri ol- bozuk olmak 39a.8
elinde esīr ol- birine esir düşmek 45b.12, 48a.12
elinde ol- tasarrufuna sahip olmak 45a.10
elinde zebūn ol- elinde kalmak 48a.4
elinden ^cāciz ol- çaresiz kalmak 2a.3, 29a.10, 37a.14, 43b.2
55a.3
el altında ol- istenildiğinde kullanılmak üzere hazır durumda olmak 34a.9
el ḳısa ol- çaresiz kalmak 43b.1
esir ol- esir olmak 9a.12, 31a.4,
fāriġ ol- rahatlamak, vazgeçmek 6a.10, 35a.5
fevt ol- zayi olmak 11a.8, 48a.11
fermāna muṭī^c ve münḳād ol- emre itaat etmek 48b.1
fermānı altında ol- emrinde olmak 12a.13
gafil ol- gafil olmak 26a.1, 49b.9, 54a.2
gark ol- boğulmak 43a.12
galib ol- üstün olmak 21b.1, 38b.10, 39b.2, 60a.6/8
giriftār ol- tutulmak, esir olmak 14a.3, 48a.5, 62a.5
girü ol- uzak olmak 43a.6
göŋli deŋizinde ġark ol- çok sıkıntı içinde olmak 57a.7
göŋline ḳorḳu ġālib ol- gönlünü korku kaplamak 39b.2
ḥaberdar ol- haberli olmak h. 53b.6
ḫacil ol- utanmak 21a.14, 22b.12
haḳḳında keleci ol- gıyabında savunmak 28a.8
ḫalāṣ ol- kurtulmak 59b.12, 59b.13
ḫarāb ol- yıkılmak 11a.2
ḥasedi ol- kıskanmak 52b.12
ḥāṣıl ol- meydana gelmek 2b.2, 7b.7,
11a.14, 11b.9, 15a.5, 15a.9, 22b.11, 24b.7, 30b.9, 31b.6, 35a.10, 36a.3, 41a.12, 41b.14, 42a.1, 42b.8, 44a.7, 49b.2, 51b.5, 64b.13
ḫāṭırı melūl ol- gönlü kırılmak 33a.14
ḫāṭırı perākende ol- gönlü perişan olmak 49a.8
hemrāz ol- sırdaş olmak h. 40a.1
ḥükmine muṭī^c ol- emrine itaat etmek 52a.2
ıraḳ ol- uzak olmak 25a.8
icāzet ol- izin verilmek 24a.6, 44a.11
ʿimāret ol- şenlenmek 28a.14
inayet ol- dikkate alınmak 28a.9

ir durucı ol- erken kalkmak 23a.6
işe yarar ol- iş için elverişli olmak 46a.9
işi temām ol- işi bitmek, rakip karşısında yenilmek 43b.12
ittifāḳ ol- birlik olmak 23a.2
ḳaçmaḳ ardınca ol- kaçmaya yönelmek 46a.8
ḳāniᶜ ol- yetinmek 17b.11
ḳulluġında ol- emrinde olmak 26b.7
maġlūb ol- A.+T. yenilmek m. 23b.1, 23b.5
maġrūr ol- gururlanmak 9a.10, 26b.13
maḳbūl ol- kabul edilmek 33b.13
māniᶜ ol- engel olmak 6a.11
maᶜlūm ol- bilinmek 42a.14
māt ol- hayran kalmak 39a.1
māyil ol- meyletmek 41b.13
melūl ol- A.+T. üzülmek m. 23a.6, 33a.14
meşġūl ol- ilgilenmek 10a.4, 23a.7, 36b.14, 32b.9, 23a.7
meşhūr ol- şöhretlenmek 17a.4
miskin ol- yoksul olmak 13b.9
muġtenem ol- Ar. ödüllenmek m. 36a.6
muḫāṭara ol- tahlikeli olmak 53a.12
muṭīᶜ ol- boyun eğmek 14a.13, 35b.14
mutmaᶜin ol- A.+T. emin olmak
muḳīm ol- yerleşmek 63b.14
mübārek ol- kutlu, uğurlu olmak 52b.10, 52b.7, 65b.9, 24b.1
mülzem ol- A.+T. susmak m. 23a.13
münḳād ol- bağlanmak 45a.11
müşerref ol- şereflenmek 64b.13, 30a.1, 64a.7
müşevveş ol- karışmak 24a.2
mürüvvet yolından ṭaşra ol- insanlık dışı olmak 11a.6
mütemekkin ol- A.+T. yerleşmek m. 67b.5
müyesser ol- kısmet olmak m. 64b.9
pāyidār ol- Far.+T. kalıcı olmak p. 32a.4, 57a.9
perākende ol- dağılmak
perīşān ol- perişan olmak, rezil olmak 14a.11, 30b.8, 63b.14,
peşīmān ol- pişman olmak 28b.7, 46a.1, 48a.3
rāḥat ol- rahatlamak 38a.4, 48a.8, 64a.1, 39b.12
aġır olma- değerli olmamak 34b.1
bir düzene olma- olduğu gibi görünmemek, ikiyüzlülük etmek 7a.13
buyruġından ṭaşra olma- sözünden çıkmamak 40b.14
furṣat fevt olma- fırsat elden gitmemek 11a.8
ḫaberi olma- bilgisi olmamak 39b.2
İmkān fevt olma- fırsat elden gitmemek 48a.11
İmkān fevt olma- fırsat elden gitmemek 48a.11
muḳadder olma- A.+T. taktir olmamak m. 25b.5
müeṡṡir olma- etkilememek 42a.7
mürüvvet olma- doğru olmamak 13a.14

rāżī olma- kabul etmemek
4a.1, 42b.11, 50b.5, 56b.9,
60a.1, 54b.6
revā olma- doğru olmamak
38b.7, 53a.3
takatı olma- takatı olmamak
64b.1
İmkān fevt olma- fırsat elden
gitmemek 48a.11
rence giriftar ol- hastalığa
yakalanmak 14a.3
revā ol- yerinde olmak 23a.6,
32a.14
revān ol- yolculuğa başlamak
8b.5,
8b.10, 11a.5
revāne ol- yola çıkmak
r. 24a.4
revāyic ol- A.+T. geçerli
olmak
r. 27b.2
ṣādır ol- vuku bumak, olmak
s. 26b.3, 27a.7, 65a.3
ṣāfī ol- kurtulmak,
temizlenmek 39a.14
s̱ābit ḳadem ol- azimli olmak,
yılmamak 31b.6, 48b.10
sākin ol- yerleşmek
40b.10
sāyesi aġır ol- saygınlığı
olmak 34b.1
sevdāsı başında ol- sevmek
39a.4
sevdāsı ol- yasak aşk yaşamak
35b.3
şād ol- sevinmek
ş. 36a.9
şāẕ ol- sevinmek 47a.9
şükrüne meşgul ol- şükretmek
32b.9
taġyīr ol- kırılmak 57b.12
ṭāliᶜi kuvvetde ol- şansı yaver
gitmek 19a.14, 19b.5

telef ol- israf olmak 22a.4,
42b.11
temām ol- tamamlanmak
25b.10, 26a.5, 29a.7, 40b.4,
51a.10
tenaᶜuma meşgul ol- bol bol
yemek içmek 40b.14
usaŋ ol- bıkmak, tembellik
göstermek 34b.3, 46a.8, 46b.5,
yalana mensūb ol- yalancı
olarak
tanınmak 7a.8
yayaḳ ol- yaya olmak
yoldaş ol- arkadaş olmak
10b.1
yüz suyı ḥāṣıl ol- itibar ve
saygınlık kazanmak 44a.7
ẓāhir ol**-** ortaya çıkmak 23a.3,
26a.2, 28b.6, 31b.8, 32a.5,
55a.4
żaᶜīfe ol- zayıflamak
z. 32a.7
ẓālim ol- zalim olmak 22b.2
ziyāde ol- artmak 15b.5
ziyān ol- boşa gitmek 11b.8,
36b.4
2. ait olmak
o.-a 19b.3
3. anlamına gelmek
o.-ur 58a.5
4. benzemek
o.-a 15a.7, 19b.5, 23b.1
5. beraber olmak
o.-a 61b.3
6. bitki yetişmek
o.-dı 3b.6
7. bulunmak
o.-dı 11b.7
o.-urdum 31a.8
8. denk düşmek
o.-mak 14a.13
9. dönüşmek
o.-a 27b.14, 28a.1
10. gelip çatmak
o.-a 10a.5, 48b.8

o.-dı 7a.9, 12a.8, 18a.12, 29b.9, 62a.2
o.-urıdı 61b.14
11. kaynaklanmak
o.-a 10b.13, 31b.11
o.-dı 45a.3
o.-dugın 11b.13
12. meydana gelmek
o.-an 31a.5
13. sahip olmak
o.-a 21b.5, 25a.3
14. sonuçlanmak
o.-ur 12a.5
15. süre geçmek
o.-dı 54a.11
16. vaki olmak
o.-a 36a.3
o.-dı 51a.3
17. var olmak
o.-a 6a.11, 12a.9, 22a.3, 37a.8, 54a.5, 55b.2
o.-anlar 26a.7
o.-anlardur 24b.9
o.-dı 22b.6
o.-dıgınun 37a.8
o.-dukça 32b.8
o.-sun 59b.13, 66b.12
o.-ur 9b.13, 11a.13
o.-urdı 23b.12
18. yaşanmak
o.-a 12a.5
o.-dı 3a.14, 3b.12, 11b.1, 12a.6, 12b.14, 20a.11, 22b.4, 23a.4, 30b.9, 32a.6, 34b.6, 39b.2
o.-mışdur 64a.4

olaki belki
o. 2b.4, 45b.1, 46b.6, 51b.12, 58a.11

olakim belki
o. 3a.7, 12a.9, 32a.12, 35b.11, 39b.1, 44a.6, 56b.2

olıma- olamamak
o.-zam 33a.12
o.-zdı 60a.5
o.-zuz 38a.4

olḳadar o kadar
o. 64b.4

olurkim belki
o. 25b.6

omuz omuz
o.+ına 66a.3, 66a.11

on on
o. 15b.4, 15b.13, 30b.13, 31a.10, 65b.14, 69a.9, 69b.6

onar- onarmak
o.-avuz 48a.14

onarıcı onarıcı
o.+sı 31b.2

ondört on dört
o. 60b.6

onıncı onuncu
o. 65a.6, 68a.12, 68a.12

ordu ordu
o.+ları 50b.6
o.+ya 36b.7

orta orta
o. 31a.7
o.+dan 55b.14
o.+sına 47a.7, 47a.10, 47a.14
o.+sında 49b.7
o.+ya 28a.5, 61a.12, 61b.6
orta işi dut- orta yolu tutmak, dengeli hareket etmek 31a.7

ortaḳ ortak
o. 18a.9
o.+dan 24b.13

O̱s̱mān Hz. Osman
o. 42a.5

ot 1. ot
o. 3b.12, 8a.3
o.+a 40b.8, 46b.9
o.+ı (o.aldı) 63b.3
o.+ı (o.kat) 63b.2
o.+lar 2b.10, 61b.11
2. zehir
o. 14b.8
o.+larından 14b.8

otla- otlamak
o.-yasız 38a.2

otlaḳ otlak
o. 48b.1

otur- oturmak

ö.+inden 42a.10, 45a.2, 60b.8, 63a.5, 65b.2
ö.+indeyidi 66b.6
ö.+ine 3b.2, 23a.5, 30b.11, 32b.2, 33a.3, 49a.5, 51b.6, 56a.13, 58b.6, 64a.13
ö.+lerine 36b.9
ö.+ümde 48a.1
ö.+üme 7a.13
ö.+ünde 2b.4
ö.+ünden 30b.13
ö.+ünüze 65b.10
öŋine düş- önden gitmek 36b.9

öndin önceden
ö. 10a.3, 23a.12, 36a.3, 44a.5, 45a.12, 48a.11, 49b.11, 55b.7, 56a.8
ö.+den 29b.12

öndür- yarıştırmak
ö.-üb 30b.13

önürd- öne geçmek
ö.-üb 36b.8

öp- öpmek
ö.-di 36a.13
ö.-diler 8b.9
ö.-erler 16a.2
ö.-mek 64b.9
ö.-üb 36b.9, 40a.14, 44a.12
yir öp- önemli bir kişinin önünde eğilmek 36b.9, 40a.14, 44a.12

ördek ördek
ö. 14a.2, 14a.5, 14a.6, 14a.11, 14b.1, 14b.7, 14b.8, 14b.9, 27b.6, 27b.9, 27b.12
ö.+i (ö.ayırdı) 14a.1
ö.+i (ö.bogazlayub) 28a.4
ö.+i (ö.dutdı) 14b.10
ö.+ler 27b.7, 27b.12, 27b.13
ö.+lerün 28a.3
ö.+ün 14a.7, 14a.7

örgen- öğrenmek
ö.-düm 21a.5

ört- örtmek
ö. 55a.1
ö.-diyidi 54b.13
ö.-e 53b.12, 62a.5
ö.-eydi 22b.10
suçın ört- suçunu affetmek 55a.1
tamaᶜ gözini ört- gözünü hırs bürümek 54b.13

örtin- örtünmek
ö.-üb 53b.11

örtül- örtülmek
ö.-di 55a.7
gözi örtül- gözünü hırs bürümek 55a.7

örü ṭur- dikleşmek
ö. 33b.7

örümcek örümcek
ö. 22a.7

öt- ötmek
ö.-di 39b.7
ö.-erler 40b.9

ötrü dolayı
ö. 48a.6

ötürü dolayı
ö. 34a.10, 49a.7, 60b.5

öyün öğün
ö. 2b.6

öz öz, kendi, iç
ö. 65b.11
ö.+i (anun ö.) 2a.10
ö.+leri 12a.1
özi göyin- içi yanmak, çok üzülmek 2a.10, 12a.1

ᶜözr Ar. 1. özür
ö. 2b.4, 33a.1, 54b.13, 55b.5, 63a.12, 65a.3
ö.+ile 33a.3
ö.+ler 52b.9
ᶜözr dile- özür dilemek 2b.4, 33a.1, 52b.9, 63a.12, 65a.3
2. mazeret
ö. 63a.10
ö.+i (uyır ö.) 26b.4
ö.+in 28a.12, 55a.2

pāk Far. temiz
p. 26b.10, 66a.7

pākize Far. temiz
p. 37b.12

palānī yük hayvanı, cins olmayan hayvan
p.+ye 9b.8
palas Far. çul
p.+a 15b.11
parala- parçalamak
p.-ya 48b.3
pāre Far. parça
p. 21a.5, 29a.12, 30a.5, 49b.6, 61b.7, 61b.7
pāsubān Far. gece bekçisi
p. 59a.7
pāsubānlıḳ it- Far.+T. gece bekçiliği yapmak
p.+ın 17a.3
pāyidār ol- Far.+T. kalıcı olmak
p. 32a.4, 57a.9
pāẕişāh Far. padişah
p. 3b.11, 4a.5, 6b.11, 7a.4, 7b.6, 7b.11, 9a.4, 9a.6, 9b.6, 9b.7, 11b.2, 11b.5, 11b.12, 11b.14, 12a.1, 12a.2, 12a.7, 12b.1, 17b.2, 17b.5, 18a.7, 19b.8, 23a.5, 23a.6, 23a.7, 23a.8, 26a.13, 26a.13, 26a.l0, 26b.1, 26b.6, 26b.7, 27a.3, 27a.4, 27a.5, 27a.8, 27a.13, 28a.10, 28b.1, 28b.3, 29a.5, 30a.9, 32a.3, 32a.4, 33b.11, 34a.2, 36b.9, 38a.5, 38a.5, 38a.6, 38a.7, 38a.7, 38a.9, 38b.1, 38b.9, 39b.12, 40a.3, 40a.9, 40a.13, 40a.14, 40b.7, 40b.12, 41b.11, 42a.1, 42a.11, 42b.4, 43a.11, 43b.3, 43b.4, 44a.13, 45a.8, 45a.10, 45b.5, 51b.11, 52b.6, 52b.11, 52b.12, 54a.3, 54a.4, 54a.4, 54a.5, 54a.5, 54a.9, 54a.10, 54a.14, 54b.2, 54b.4, 54b.5, 54b.5, 54b.9, 54b.10, 54b.10, 55a.1, 55a.2, 55a.4, 55a.4, 55a.5, 55a.8, 55a.9, 55b.1, 55b.2, 55b.3, 55b.6, 57b.4, 57b.4, 57b.5, 57b.8, 57b.11, 57b.12, 57b.13, 58a.1, 58a.11, 58a.12, 58a.13, 58a.14, 58b.4, 58b.7, 58b.7, 58b.10, 59a.3, 59b.7, 59b.10, 60a.1, 60a.2, 60b.8, 60b.14, 61a.9, 61b.4, 61b.13, 62b.12, 65b.5, 65b.13, 66a.10, 66b.2, 66b.14, 67a.2, 67a.3, 67a.6, 67a.8, 67a.12, 67b.4, 68b.14, 69a.1, 69b.4, 69b.8, 69b.10, 69b.13
p.+a 11b.8, 11b.9, 23a.5, 27a.7, 28b.3, 37a.7, 37b.10, 38a.8, 52b.7, 54a.7, 54b.4, 55a.5, 55b.3, 59b.14, 69b.12, 69b.12
p.+dan 26b.1
p.+dur 41b.3, 43b.1
p.+ı (babil p.) 69a.3
p.+ı (p.mazul itdiler) 45a.11
p.+ı (p. yoksul göre) 42b.13
p.+ıla 12a.6
p.+ıyıdı 67b.9
p.+lar 11b.4, 17a.4, 18a.4, 18b.13, 26a.7, 26b.7, 41a.7, 43a.10, 48a.5
p.+lara 27a.2
p.+larun 28a.14
p.+sın 8b.13
p.+um 28a.12
p.+umuz 29a.6, 65b.9
p.+un 7a.8, 7a.9, 11b.3, 13b.9, 17a.9, 21a.7, 28a.2, 28a.14, 41b.10, 43b.13, 47b.8, 60a.11, 61a.9, 66b.7, 66b.9, 69b.9
pāẕişāhlıḳ padişahlık
p. 12a.10, 12b.1, 12b.2, 16b.11, 30b.2, 31b.8, 32a.3, 34b.2, 36a.5, 37a.6, 41b.12, 45a.9, 45a.13, 52b.5, 67a.3, 67a.4, 67b.8
p.+a 12a.9, 12a.11, 36b.4, 37a.5
p.+da 9a.1
p.+ı (p. başarımaz) 12a.8
p.+ı (p. karar dutdı) 40b.1

p.+ın 64b.7
p.+ından 64b.7
p.+ıyıla 67a.5
p.+um 57a.9
p.+umızıla 4a.3

pāẕişāhzade şehzade
p. 12a.6, 12a.7, 13a.4, 16b.13
p.+sin 17b.0l
p.+ye 17b.0l

peleng ?
p. 52a.14

pelheng Far. yular
p.+in 9a.6

pencere pencere
p.+sinden 39b.9

pençe pençe
p. 20a.1, 22a.1, 56b.8
p.+leri 64b.6
p.+si 43a.6
p.+sine 33b.8
p.+siyile 35b.12
pençe ur- mücadele etmek 56b.8
pençe vur- mücadele etmek 20a.1

pendnāme Far. öğüt kitabı
p. 6a.9
p.+den 6a.13, 6a.13

perākende Far. dağınık
p. 31a.6, 38a.5, 49a.8
p.+dür 38a.3
perākende ol- dağılmak

perde 1. perde
p. 60a.7
p.+si 17a.3
2. engel
p.+i (p. giderem) 59a.11
p.+i (p. giderüb) 21a.14
p.+si 55a.1, 61a.7
p.+sin 12a.13, 58b.13
p.+sinde 60a.3
perdeyi gider- ortaya çıkarmak 21a.14

perhīz it- Far.+T. perhiz yapmak
p. 52a.4

perhīzkār Far. perhiz yapan
p. 26a.8, 51a.10, 51a.12

perhīzkārlıḳ perhiz yapma
p.+ı.dur 24a.14

perī peri
p.+den 24b.3
p.+ler 12b.12, 12b.13

perīşān Far. 1. perişan
p. 14a.11, 15a.11, 28b.12, 30b.8, 48b.5, 63b.14
perīşān ol- perişan olmak, rezil olmak 14a.11, 30b.8, 63b.14,
2. karışık
p. 6a.10

perīşān-hu düşünmeden hareket eden, akılsız
p. 48a.8

perīşānlıḳ perişanlık, rezillik
p. 30b.8

pervāz ur- Far.+T. uçmak
p. 36a.14

perveriş Far. besleyiş
p. 34b.10
perveriş yi- beslenmek, yetişmek 34b.10

pes 1. sonra
p. 2b.7, 3a.13, 3b.9, 3b.12, 4a.2, 6a.5, 6b.8, 6b.11, 8b.4, 8b.13, 9a.1, 9a.8, 9b.4, 10a.3, 10b.2, 10b.7, 11a.1, 11a.5, 12a.10, 12b.4, 13a.14, 13b.7, 13b.11, 14a.7, 14b.4, 15a.5, 15b.2, 15b.10, 15b.14, 16b.10, 17b.3, 17b.5, 17b.11, 18b.11, 19b.8, 20a.8, 21a.4, 21a.5, 22b.6, 23b.2, 23b.12, 24b.2, 25b.10, 28a.4, 29a.11, 31b.11, 32b.13, 35a.6, 36a.12, 36a.13, 36b.6, 37b.3, 37b.5, 38b.1, 38b.7, 39a.1, 39a.5, 39a.8, 39a.12, 40a.12, 40a.13, 41a.5, 42a.12, 42b.1, 43b.14, 44b.6, 44b.8, 44b.12, 45a.11, 45b.2,

rāḥat bul- rahatlamak 46b.10
rāḥat ol- rahatlamak 38a.4, 48a.8, 64a.1, 39b.12
rāḥat gör- iyi karşılık görmek 9b.1
2. iyilik
r. 13b.2
r.+lar 14a.9
rāhat irme- iyiliği dokunmamak 13b.2
rāḥat deg- iyiliği dokunmak 14a.9

rāḥatlıḳ rahatlık
r.+um 34a.12

raḥmet Ar. rahmet, acıma
r. 4a.2, 6b.10, 10a.5, 12b.11, 47a.12, 51a.13
raḥmet gelsün! rahmet etsin! 6b.10

raḥmetullahialeyh Allah ona rahmet etsin
r. 67b.13

raʿiyyet Ar. halk, tebea
r. 26a.8, 38a.12, 38b.10, 41b.12, 43b.1, 45a.10, 47b.14, 48a.13, 48b.10, 51a.8, 51b.9, 67b.8
r.+e 18b.8, 47b.6
r.+i (r. ısmarlayasız) 39a.5
r.+ün 47b.7
raʿiyyet sakla- halkı korumak 51b.9
raʿiyyet idin- halk sahibi olmak 47b.14
raʿiyyet perver halkını kollayan hükümdar
r. 51a.13

raḳṣa tarāba gel- canlanmak, sağlıklı hale gelmek
r.+a 33a.1

raʿnālıḳ Ar.+T. güzellik
r. 18a.8

rāst Far. doğru
r. 19b.1, 20a.10, 42b.13, 56b.5
rāst gel- mümkün olmak 42b.13
rāst gelme- hedefini bulmamak 19b.1

rātibe düz- yiyecek hazırlmak
r. 33a.3

ravża Ar. cennet
r.+sıdır 16b.6
r.+sıdur 40b.9

ravżatu-minriyāzil-cenneti cennet bahçelerinden ravza
r. 10a.8

rāy Ar. fikir, düşünce
r. 19a.10, 22b.1, 48b.12, 48b.12
r.+ı (anun r.) 48b.5, 58a.4
r.+ı (erün r.) 14b.3
r.+ı (onun r.) 28b.11
r.+ı (r. karardutmak) 17b.7
r.+ı (şahun r.) 44b.9
r.+ların 65a.9
r.+um 62b.11
r.+un 19b.3
r.+üm 19b.12, 20a.6

rāyigān Far. bol
r. 6b.12, 10b.1

rāz Far. sır
r. 15b.10, 53a.3, 53a.3
r.+ı (r. açmayalar) 53a.6
r.+ı (r. gizlemek) 53a.4
r.+ı (r. saklamak) 56b.13
r.+ın 27a.3
r.+um 53a.2
rāz aç- sır söylemek 15b.10, 53a.3
rāz di- sır söylemek 53a.3

rāżī Ar. razı,
r. 3b.1, 3b.2, 4a.1, 42b.11, 50b.5, 54b.6, 54b.7, 56b.9, 60a.1
r.+ven 17b.10
rāżī olma- kabul etmemek 4a.1, 42b.11, 50b.5, 56b.9, 60a.1, 54b.6

rażıyallāhü-anhu Allah ondan razı olsun
r. 68b.5
remz A. remiz, saklı fikir
r.+in 9b.10
renc Far. 1. hastalık
r. 12a.1, 14a.5, 56b.6
r.+e 11b.10
r.+ine 14a.3
r.+üne 14a.5
2. sıkıntı, bela
r. 49a.10
r.+de 32b.5
r.+e 47a.4
renc ü rūzigār ilet- beraber sıkıntıları paylaşmak 49a.10
rence giriftar ol- hastalığa yakalanmak 14a.3
rencūr Far. hasta
r. 58b.6
Renç özel ad
r. 43b.13, 48b.6
renk Far. renk
r. 63b.10
r.+ler 39b.6
r.+i (hassülhas r.) 51b.4
r.+in 53a.10
r.+ine 53a.9, 59a.7
rengārenk Far. çok renkli
r. 51b.4
resīde ol- Far.+T. reşit olmak
r. 10a.2
resm Ar. adet, usul
r. 13b.5, 22b.6, 45a.9, 45b.13
r.+e 40b.9
r.+i (kullık r.) 58a.8
r.+i (r. bilür) 66a.10
r.+idür 38b.14
r.+in 28a.14, 51b.7, 52a.1
r.+ince 39a.13, 51b.5, 65b.10, 65b.14, 66a.13
r.+ine 23b.13, 57a.4, 67a.9
r.+lerince 45a.11
Resul ᶜaleyhiʾs-selām Hz. Muhammet
r. 58a.2
reşk Far. kıskanma
r. 36a.7
reşk eyle- gıpta etmek 36a.7
revā Far. uygun
r. 3a.11, 11a.9, 14b.5, 18b.1, 23a.6, 32a.14, 34b.1, 38b.7, 53a.3, 58b.5, 58b.7, 62b.9, 62b.10, 64b.8, 67b.1, 69a.8, 69a.9
r.+dur 14b.2
revā gör- uygun bulmak, layık görmek 14b.5, 34b.1
revā görme- uygun bulmamak 11a.9
revā kıl- uygun bulmak 69a.9
revā ol- yerinde olmak 23a.6, 32a.14
revā olma- doğru olmamak 38b.7, 53a.3
revāḳ Ar. sığınacak yer, köşe
r.+ı 65b.3
revān Far. 1. akan
r. 66b.3
revān ol- yolculuğa başlamak 8b.5, 8b.10, 11a.5
2. geçerli
r. 41b.3, 8b.5, 8b.10, 11a.5
r.+idi 18b.14
revāne ol- yola çıkmak
r. 24a.4
revāyic ol- Ar.+T. geçerli olmak
r. 27b.2
reyāḥīn Ar. reyhanlar
r. 51b.4
r.+ler 68a.9
reyḥān Ar. reyhan
r. 63b.10
Rezzāḳ Ar. Allah'ın sıfatı, rızık verici
r. 63a.4
rıżā vir- razı olmak
r. 17a.8, 52a.4
rızḳ Ar. rızk
r. 7a.11, 30b.10, 63a.5

r.+dur 25b.5

riʿāyet kıl- gözetmek
r. 48b.11

rişvet A. rüşvet
r. 34b.5, 38b.2
rişvet al- rüşvet almak 38b.2

rubāʿī A. dört mısralık şiir
r. 15b.1

ruḫ satranç taşı kale
r. 50a.6, 50a.7

rūḥānī Ar. ruhla ilgili
r. 2a.13

rūḥ-ı ḥayvānī kalp
r. 25a.5

rūḥ-ı nefsānī insanın akıllı ruhu
r.+den 25a.8
r.+dür 25a.7

rūḥ-ı tabiʿī kan
r. 25a.4
r.+den 25a.8

ruḫṣat Ar. izin
r. 60b.4

rukʿa Ar. yazgı
r.+sı 50b.9

Rum yer adı
r. 39b.10

rusbī Far. hayat kadını
r. 37b.3

rūşen Far. aydınlık
r. 39a.11, 42b.6
r.+dür 47b.10, 50a.4
rūşen eyle- aydınlatmak 39a.11

rūzī ḳıl- nasip etmek
r. 36a.10

rūzigār Far. 1. zaman
r. 49a.10, 53b.2
r.+a 53a.9
r.+ile 53a.8
r.+ların 62a.1
r.+um 20a.8
r.+umuz 2b.12
r.+un 15a.11
2. hayat
r.+un 7a.11
rūzigāruŋ acısın datlusın dat- iyi ve kötü günler geçirmek 7a.11
3. insanlar
r. 2b.8, 7b.12, 8b.11, 10b.3, 33a.4, 42b.5, 46a.4, 51b.10, 62b.8
rūzigār sına- tecrübe edinmek 33a.4
4. talih
r. 23b.3, 27b.14, 43a.7, 62b.3, 62b.3, 65b.2
r.+um 28a.7
r.+uma 29b.1
rūzigār zaḥmeti kaderin cilvesi 51b.10

rüsvā Far. rezil, itibarsız
r. 59a.11, 59b.1

saʿādet Ar. mutluluk
s. 9a.2, 9b.9, 10a.2, 25b.13, 27b.2, 27b.4, 36a.12, 40b.10
s.+de 24b.11

sāʿat Ar. saat
s. 35b.4, 45b.3, 53b.4, 53b.10

ṣabāḥ Ar. sabah
s. 23a.5, 55a.8, 63b.11
s.+ı (gecenin s.) 13a.6
s.+ı (necat s.) 27b.1

sābıḳa Ar. geçmiş hal ve vaka
s. 65b.6

ṣabır Ar. sabır
s. 41a.2

ṣābir Ar. sabreden
s. 32b.4

s̱ābit Ar. sabit, durağan
s. 8a.14, 10b.8, 27a.11, 31b.6, 48b.10, 56b.10
s̱ābit ḳadem ol- azimli olmak, yılmamak 31b.6, 48b.10
s̱ābit kıl- yazdırmak 27a.11

ṣabr Ar. sabır

s. 17a.11, 19b.1, 29b.3, 50b.1, 51b.9, 62b.7
s.+dan 61a.1
ṣabr ḳıl- sabretmek 17a.11, 19b.1, 50b.1
ṣabır yaḳasın yırt- sabrı tükenmek 41a.2

ṣaburī ?
s. 66a.11

saç- saçmak, dağıtmak
s.-ar 43a.1
s.-dı 63b.13
s.-dılar 8b.9, 8b.11

saçıl- saçılmak
s.-dı 19a.9
s.-mış 39b.6

ṣad Far. yüz
s. 6b.12

ṣadaka Ar. sadaka
s. 68b.7
s.+yıla 60b.1, 68b.12

sāde gönüllü saf, bön
s. 53a.2

ṣadef Ar. sedef, inci kabuğu
s.+de 37a.9

ṣādır ol- vuku bumak, olmak
s. 26b.3, 27a.7, 65a.3

ṣadr Ar. oturulacak en iyi yer
s.+ına 12a.12

ṣaff Ar. 1. saf, sıra, dizi
s. 50b.8
s.+lar 44b.10, 47b.10, 50b.4
2. grup
s.+ında 37a.10
ṣaff baġla- sıraya girmek 50b.8

safā Ar. neşe, sefa
s.+sı 15b.5

ṣāfī Ar. saf, katkısız
s. 39a.14, 58a.7, 59b.13
s.+sin 16a.4
ṣāfī ol- kurtulmak, temizlenmek 39a.14

ṣaġ sağ, esen, sağlıklı
s. 10b.12, 16b.7, 47a.1
s.+ları 43a.3

saġ- sağmak
s.-ardum 3a.9
s.-ub 3a.10

saġal- iyileşmek
s.-ub 32b.6

saġınç düşünce
s. 18b.3

saġış miktar
s.+un 31a.11

saġmal sağmal, sağılan
s. 3a.8

saḫāvet Ar. cömertlik
s. 7a.5

ṣāhib-i ġaraz çıkar barındıran
s. 58a.12

ṣāhib-i şerᶜ din sahibi
s. 17a.8

ṣāhib-i vāḳıᶜa bela sahibi
s.+ya 27a.12

ṣāhib-i tabᶜ iyi huylu
s. 28b.11

ṣaḥīḥ Ar. doğru
s. 3a.2
s.+i (s. fark eyleye) 25a.3

sāhil Ar. kıyı
s.+e 57a.7, 63a.8

ṣahrā Ar. ova
s. 50b.7
s.+ya 29b.8, 67a.9
sahraya düş- ovaya rast gitmek 29b.8

saḫtiyān Far. cilalanmış deri
s.+dan 66a.4

sā'ib Ar. doğru
s. 31b.11

saḳaṭ eyle- sakat eylemek
s. 29a.10

saḳın- sakımak, çekinmek
s. 18b.4
s.-a 50a.10

s.-alar 11b.10
s.-mak 27a.3, 27a.4, 41b.7

sāḳī A. içki sunan
s. 48a.9
s.+ler 48a.9

sākin durağan
s.+dür 24b.9

sākin it- sakinleştirmek
46a.1

sākin ol- yerleşmek
40b.10

saḳḳa saka kuşu
s. 66a.4

saḳla- 1. gizlemek
s. 35b.2
s.-dum 3b.5
s.-magı 42b.12, 51b.9
s.-mak 15a.9, 56b.13
s.-maya 31b.10
s.-mış 28b.7
s.-mışlardur 38b.9
s.-r 20b.10, 20b.10
s.-rıdı 59a.8
s.-ya 33b.11, 37a.2
s.-yalar 26b.7
s.-yasın 31b.14
s.-yub 11a.10, 38b.2, 50b.5, 68b.12
göŋlin saḳla- talebini gizlemek 38b.2
2. düşünmek
s.-yam 19a.9, 45b.1
3. yerine getirmek
s.-yasız 7b.1

saḳlan- saklanmak
s.-maga 66b.2
s.-maya 22a.11
s.-mış 60a.3
s.-ub 42b.8

saḳlayıcı koruyan, hami
s.+dur 37a.2

saḳlayubil- koruyabilmek
s.-e 38a.5

ṣaḳṣı saksı
s.+da 59b.13

ṣal- 1. salmak, bırakmak
s.-dı 46b.9
s.-dılar 50b.7
çāre sal- çaresini söylemek 47a.5
2. saldırmak
s.-dılar 51a.3

salā Ar. sela, çağrı
s.+sın 33b.8

ṣalābet Ar. güç
s. 50b.3

ṣalāḥ Ar. 1. düzelme
s.+a 23b.9, 38b.11
2. barış
s. 41a.4, 69b.4
ṣalāḥa gelme- yola gelmemek 23b.9
3. kurtuluş
s. 6b.9

ṣalavāt bul- Ar.+T. şifa bulmak
s. 59b.14

salın- sallanmak
s.-ur 29a.13

salıvir söyleyivermek
s.-eyin 47a.5

ṣāliḥ Ar. dinin emirlerine uyan
s. 3a.6, 19a.3, 19b.14, 69b.9

salṭanat Ar. sultanlık
s. 6a.2, 9b.9, 45a.12, 60a.3
s.+ı (pazişahun s.) 7a.8

ṣālūs Far. riyakar
s. 24a.1

ṣamancuḳ küçük saman
s. 38b.6

ṣan- 1. zannetmek
s.-a 46a.9
s.-dı 23b.2, 35b.9
s.-dun 28b.13
s.-kim 42a.14
s.-man 7b.4, 7b.5
s.-masun 48a.6
s.-mayasız 20b.1

s.-ub 46b.4
s.-urdı 49a.2
2. düşünmek
s.-ub 9a.9
3. tasarlamak
s.-dugın 61b.8
s.-dukları 51a.4
s.-sa 26a.4
yavuz san- kötülük düşünmek 26a.4

saŋa sana
s. 6b.1, 6b.6, 6b.6, 9a.5, 12a.12, 13b.2, 13b.3, 13b.3, 14b.1, 15a.2, 15a.14, 16a.6, 16b.10, 20b.4, 23a.11, 25b.2, 25b.2, 25b.13, 29a.3, 30b.12, 31b.7, 31b.8, 32a.1, 34a.10, 34a.10, 35a.3, 35a.6, 39b.12, 41b.4, 42a.9, 42a.11, 46a.4, 47a.5, 47a.6, 47b.7, 48a.3, 49b.2, 53a.3, 53a.11, 53b.7, 54a.14, 54b.1, 54b.1, 54b.14, 55a.2, 55a.2, 55a.10, 55a.10, 55a.12, 55b.11, 58b.1, 58b.2, 61a.7, 63b.1, 64a.6, 64b.12, 65a.5, 67a.13

sanadun sanki
s. 26a.9, 34b.8, 42a.5, 63b.10

sanasın sanki
s. 6a.1, 7a.7, 16b.6, 21b.8, 23b.7, 30a.2, 34b.9, 40b.8, 41a.1, 60b.6, 66a.1, 66a.12

sancaḳ sancak
s. 8b.7

ṣanduḳça küçük sandık
s. 18a.12

sandun sanki
s. 59a.5

saŋsar sansar
s. 63b.8, 63b.12, 64a.2, 64a.3, 64a.8, 64a.11

sar- sarmak, dolamak
s.-ub 16a.7

ṣarart- sarartmak
s.-mış 63a.7

ṣarb sarp, zor, güç
s. 9a.11, 31b.4, 44b.13
s.+dur 50b.13

ṣarf Ar. harcama
s. 10a.4, 32a.14, 43a.7
ṣarf eyle- harcamak 10a.4, 43a.7
ṣarf it- harcamak 32a.14

sarīh Ar. açıkça
s. 58a.5

sarmaş- sarılmak
s.-ub 56b.1

ṣaru sarı
s. 24a.13

sārubān kervan
s. 47a.1, 47a.9, 47a.10, 47a.11, 47a.14, 47b.1, 47b.2

ṣat- 1. satmak
s.-a 29a.12
s.-ardı 35a.14, 46b.9
s.-arıdı 31a.9
s.-dı 3b.13, 21a.5
s.-dum 3b.6
s.-maga 64a.12
2. nakletmek, yaymak
s.-mış 28b.7
eyü ad ṣat- iyi nam salmak 28b.7

satavāt Ar. korkunç kuvvetler
s.+ı (anlarun s.) 45b.11

satıcı satıcı
s.+lar 63b.11

ṣavāb Ar. doğru
s. 6b.9, 23b.3, 30a.3, 30a.7, 41a.4, 46b.5
ṣavāb düş–doğru yerinde olmak 30a.3
ṣavāb gör- bir şeyi doğru bulmak 6b.9

savaş savaş
s. 43b.11, 43b.11, 49b.13, 51a.1
s.+a 23b.6

savaş- dövüşmek
s.-dı 16a.9

s.-urlarıdı 49a.2
savmaʿa Ar. inziva yeri
s. 19a.3
ṣavul- kaçmak
s.-ub 45a.2
sāye Far. gölge
s.+m 34b.1
s.+mde 29a.1
s.+nde 34b.1
s.+nüzde 38a.2
s.+si 44a.14
s.+sinde 43b.3
s.+sine 65b.5
sāyesi aġır ol- saygınlığı olmak 34b.1
sāyesi altında gölgesi altında, himayesinde 44a.14
sāyesinde diril- himayesinde yaşamak 29a.1
sayıl- sayılmamak
s.-maz 58b.11
ṣayru hastalık
s. 43a.3
s.+sına 7a.2
ṣayrulıḳ hastalık
s.+ına 7a.13
saz saz
s.+um 39a.3
sāzikārlıḳ it- uyum sağlamak
s. 17b.8
sāzikārlıḳ ?
s.+ka 14b.4
sebeb Ar. sebep
s. 28b.2, 31b.9, 32b.4, 52b.14, 53a.5, 67a.4
s.+den 23a.7, 58b.6
s.+dür 7b.2, 29a.14, 68b.1
s.+i (melaletün s.) 54a.13
s.+i (zaifün s.) 32b.5
s.+in 36b.1, 52a.1
s.+iyle 32a.14
s.+iyle (vasıtasıyla) 11b.5
s.+lerinden 25a.9
sebeb-i ḥasenāt iyilik vesilesi
s.+dur 17a.10
sebeb-i magfiret affolunma vesilesi
s.+dür 17a.10
seccāde-i muraṣṣaᶜ Ar. süslü seccade
s.+i (s. bırakmış) 66a.11
secde Ar. secde
s.+den 69a.8, 69a.14
s.+i (s. itmedi) 67b.14
s.+i (s. itmezsin) 68a.1
s.+ye 69a.6, 69a.10
secedeye var- secde etmek 69a.10
sedd Ar. engel
s.+i (bulıd s.) 31a.5
sefer Ar. yolculuk
s. 22a.3
s.+de 13a.11
s.+e 15a.2, 15a.5
s.+in 8a.14, 42b.2
sefer eyle- yolculuk yapmak 42b.2
sefere var- yolculuğa çıkmak 15a.2
sefīh Ar. sefih, akılsız
s. 48a.7
s.+lerden 48a.7
segirdim sal- saldırmak, hücum etmek
s. 51a.3
segirdiş- koşturmak
s.-ün 50b.12
segirt- koşturmak
s.-di 64b.2
seḫāvet Ar. cömertlik
s. 40b.12
seher A. seher vakti
s. 67b.5
sehl Ar. kolay
s. 28b.3, 62b.5
sehel dut- hafife almak, önemsememek 28b.3
sehv Ar. yanlışlık
s.+ile 27a.7, 57a.14
sekiz sekiz
s. 25a.2**sekizinci** sekizinci
s. 51a.11, 65a.5
sekri- sıçramak

s.-yüb 50b.14

selām A. selam
s. 37b.9, 49a.11, 64a.2, 65a.12, 65a.12, 68b.4
s.+a 23a.5
s.+ı (s. vire) 68b.6
selam eyle- selam vermek 37b.9
selam vir- selam vermek 64a.2

selāmet Ar. 1. kurtulma
s. 32a.1
selāmet sāhile ir- sıkıntıdan kurtulmak 57a.7
2. barış
s. 42b.8, 48a.4
selāmet yolın dut- barışı tercih etmek 48a.4
3. sağ salim
s. 42b.10, 57a.7

selāṭīn Ar. sultanlar
s.+lerdenidi 16b.14

selīm Ar. kurtulmuş
s. 53a.13

sem Ar. kulak
s.+uma 39b.9
s.+ına 44a.11
s.+ ına 28a.10, 52b.6
sem^c^a deg- kulağa gelmek 39b.9
sem^c^ine ir- kulağına gelmek 52b.6
sem^c^ine irür- kulağına söylemek 28a.10, 44a.11

semenzār Far. yasemin bahçesi
s.+da 34a.5

semiz semiz, besili
s. 46b.12
s.+in 29b.2

semri- semizleşmek
s.-di 33a.1, 33a.11
s.-yüb 52b.12

sen sen
s. 2b.14, 3a.7, 4a.1, 4a.3, 6b.6, 7a.2, 8b.13, 8b.14, 9a.5, 9a.10, 9a.11, 9a.13, 9b.1, 12a.12, 12a.12, 13b.13, 14a.14, 14b.1, 16a.5, 17a.6, 17b.0l, 18b.6, 18b.7, 20a.2, 20a.8, 21a.12, 22a.6, 22a.9, 23a.2, 23b.3, 23b.14, 24a.7, 27a.11, 27a.12, 28b.5, 28b.13, 29a.2, 30b.4, 33a.1, 33a.8, 33b.2, 34b.3, 37b.2, 39b.10, 40a.7, 40a.11, 41b.8, 43a.8, 45b.9, 46a.3, 46b.3, 47a.4, 48a.8, 50a.7, 50a.10, 50a.11, 53a.2, 53a.12, 53b.1, 53b.7, 53b.8, 55a.11, 57a.10, 57a.10, 58b.1, 58b.10, 59b.11, 60b.3, 60b.11, 61a.6, 63a.1, 64a.7, 65a.5
s.+de 9a.3, 10b.8, 31b.8
s.+den 11a.11, 14a.5, 14a.10, 17a.9, 18b.7, 26b.3, 32b.7, 47a.6, 49a.14, 59a.13, 65a.3
s.+i 8b.1, 11a.10, 11a.12, 12a.11, 15b.8, 15b.9, 16b.10, 17a.9, 18b.8, 29a.2, 29b.13, 32b.4, 32b.4, 33a.13, 33b.3, 34a.8, 34a.9, 46b.12, 55b.8, 63b.8, 64b.11
s.+i (s. götürmek) 6a.1
s.+i (s. kabul kıldılar) 8b.14
s.+i (s. koyadı) 29a.2
s.+in 16a.3
s.+midün 59a.2
s.+ün 2a.11, 2a.11, 2b.3, 4a.4, 8b.1, 10a.8, 10a.9, 10b.7, 11a.13, 12a.11, 14a.5, 14a.9, 14a.9, 14a.9, 14a.14, 19a.12, 19b.3, 19b.7, 21b.14, 23a.3, 23b.10, 24a.2, 30a.1, 30a.2, 30b.3, 30b.4, 30b.6, 30b.6, 31a.10, 31a.10, 31b.4, 32b.10, 33a.9, 33a.12, 34a.7, 34a.8, 34b.1, 35a.2, 35a.2, 39b.11, 40a.2, 46b.14, 47a.5, 47b.4, 47b.6, 49b.1, 50b.4, 53a.2, 53a.12, 54b.14, 55a.12, 58a.14, 58b.11, 59a.3, 61a.10, 63a.2, 64a.10, 64b.5, 64b.12, 65a.8, 66b.8
s.+ünçün 3a.12

s.+ündür 3b.7, 3b.8, 6b.13, 55b.6
s.+üniçün 3b.3, 3b.9
s.+ünile 24a.3, 31b.7, 48b.11, 62a.10
s.+ünle 35b.7, 39b.12, 53a.2, 64a.7

s̱enā ḳıl- A.+T. övmek
s. 28a.12, 36b.11

Sencarib özel isim
s. 69a.4, 69b.1, 69b.2
s.+i (s. dutub) 69b.3

serā Far. saray
s. 17a.3,

sere/sera kişi, nefis
40a.5, 40a.7

serāniyān eşkiyalar
s. 18a.10

serāy Far. saray
s. 27b.6, 38b.3
s.+a 8b.10, 60b.12, 61a.2
s.+dan 10a.7, 38a.14
s.+ı (dünya s.) 31a.4
s.+ı (s. dericesi) 17a.3
s.+ıdur 21b.8
s.+ın 18a.4
s.+ına 9b.9, 35b.5
s.+lar 18a.3
s.+ları 18a.5
s.+larum 18a.2
s.+un 67a.7

serçe serçe kuşu
s. 29a.1, 29a.2, 29a.3, 46a.13, 56b.8, 58a.4

serġarbıl kalbur üstü
s. 16b.9

sergerdān Far. şaşkın
s. 37a.14, 54b.12

sergüzeşt Far. mecera
s.+i (uramışun s.) 2a.9

serḥadd Far. sınır
s.+inden 9b.14

sermāye Far. sermaye
s. 25b.13

servaḳt Far. özel daire
s.+ına 42a.9

server Far. önder
s. 32b.4, 44b.12, 65a.14
s.+iyile 34a.6
s.+leri 20b.11
s.+lerünüzden 57a.6
server ḳıl- baş kılmak, başkan atamak 44b.12

serverlik önderlik
s. 42b.3, 65a.9

serzenīş Far. sitem
s. 23a.8

sev- sevmek
s.-di 29b.13, 34a.6
s.-düm 3a.14
s.-e 32a.4, 32a.4
s.-mişsin 33b.2
s.-se 33b.3
s.-üb 39a.3

s̱evāb Ar. sevap
s. 25a.11, 62b.7, 63b.1
s.+a 63a.13
s̱evāba gir- sevap kazanmak 63a.13

s̱evābit Ar. durağan yıldızlar
s.+dür 24b.9

sevdā Far. aşk, sevgi
s.+sı 35b.3, 39a.4
sevdāsı başında ol- sevmek 39a.4
sevdāsı ol- yasak aşk yaşamak 35b.3

sevgü sevgi
s. 57a.2
s.+den 15a.4, 53a.13
s.+si 12b.3, 20a.4, 41a.2, 55b.2, 60b.4, 62a.14
s.+sin 6b.12, 20a.2
s.+sinden 17b.6
sevgüsi göŋline düş- arzulamaya başlamak 41a.2

sevgülü sevgili
s. 13b.9, 67b.11

sevil- sevilmek
s.-e 28b.6
s.-meye 32a.4

sevin- sevinmek
s.-di 22a.12, 28a.5, 46a.14, 47a.13, 54b.5, 54b.6, 60b.7, 64b.4
s.-diler 18a.12
s.-düginden 30b.8
s.-evüz 62a.8
s.-mekten 33b.10
s.-ü 28a.13, 53b.11
s.-üb 69a.10
s.-ür 10a.1

sevü sevgi krş. sevgü
s.+nüzden 30a.12

seyl Ar. sel
s.+i (bela s.) 66b.12
s.+i (satavatı s.) 45b.11

seyr it- seyretmek
s. 27b.7

seyrān Ar. gezinti
s. 51b.6
s.+a 52a.6
seyrān it- gezmek 52a.6
seyrāna çık- gezmeye çıkmak 51b.6

sı- 1. bozguna uğratmak
s.-duk 51a.3
2. kırmak
s. 20b.4
s.-dum 20b.5
s.-maz 26a.5

sıçan sıçan
s. 10b.6, 10b.10, 15b.4, 15b.5, 15b.12, 15b.14, 21b.2, 21b.3, 21b.7, 21b.9, 21b.13, 22a.4, 22a.8, 22a.11, 22a.13, 22a.14, 22b.1, 32a.8, 32b.4, 33a.2, 33b.2, 33b.6, 48b.13, 49a.2, 49a.3, 49a.4, 49a.4, 49b.5, 49b.11, 49b.12, 56b.12, 59b.8, 59b.10, 59b.11, 60a.1, 61a.5, 61a.8, 61a.11
s.+a 10b.4, 10b.7, 33b.8
s.+dan 33a.1, 33a.7
s.+ı (ev s.) 49a.8
s.+ı (s. ditremek dutdı) 33b.8
s.+ı (s. inandurdı) 32b.14, 61a.7
s.+ıla 32a.5
s.+ına 49a.5
s.+lar 22a.6

sıçra- sıçramak
s.-dı 14a.8, 22a.12, 29b.5, 39b.8, 64a.5
s.-yub 6a.1, 30b.11, 33b.8, 46a.13

ṣıdḳ Ar. doğruluk
s. 9a.3, 11b.6, 36b.13
s.+ı (oglanun s.) 15b.5
s.+ıla 34b.5

sıfat Ar. şekil, suret, özellik
s.+ı (avret s.) 59b.7
s.+ıdur 66b.13
s.+ın 19b.10

sıfatlu sıfatlı
s. 66b.8

sıġ- sığmak
s.-ar 43b.5, 64a.8
s.-maz 52b.13, 58a.4
aḳla sıġ- akla mantığa sığmak 43b.5

sıġın- sığınmak
s.-alar 30b.6, 43b.3
s.-am 56b.2
s.-dı 29b.8
s.-dılar 3a.3
s.-duk 65b.2
s.-u 65b.5
s.-ub 31b.4

sıġıncaḳ sığınma kapısı
s.+ı (zaifler s.) 65b.10

sıġış- sığmamak
s.-maz 16a.11

sıḳ- sıkmak
s.-ub 13a.2

ṣıla-i raḥm akraba
s. 68b.1

sın- kırılmak
s.-dugından 9b.13

şına- sınamak, denemek
s.-dı 14b.12
s.-dugı 15b.11
s.-dum 15b.7
s.-madın 43a.6
s.-maga 15b.3
s.-makdandur 62b.8
s.-mış 33a.4, 41a.4, 46a.4
s.-yayım 46b.1
s.-yub 42b.5
rūzigār sına- tecrübe edinmek 33a.4

şınan- sınanmak
s.-mamış 8a.9, 11b.7
s.-mayınca 15a.14
s.-mış 8a.9, 11a.12
s.-mışdur 14b.12
s.-mışlardur 8a.8

sınık düşkün
s.+ın 62b.12

sırr Ar. sır
s.+ın 61a.10, 64a.10
s.+um 58b.13
s.+undan 64a.10

sıtma sıtma
s. 30b.7

sibaʿ Ar. yırtıcı hayvanlar
s. 30a.13
s.+dan 30b.4
s.+ı (s. düşmen idinmişüz) 30a.12
s.+ına 30a.8

silāh çek- A.+T. silah kuşanmak
s. 66a.3

sin mezar
s.+le 10a.3

sin sen
s.+i 59a.14

siŋ- 1. saklanmak
s.-di 14a.7, 57a.5
s.-dük 65b.3
s.-er 43b.9
s.-üb 14a.7, 59b.3
2. nüfuz etmek
s.-er 39a.3
s.-mez 30a.4
s.-mişdi 12b.3
cān-ı dimāġına sin- ruhuna işlemek 12b.3
dimāġına siŋ- içine sinmek, tatmin olmak 39a.3
3. korkudan kıbırdayamamak
s.-miş 13a.12

siŋer denk, eş
s.+ine 17a.11
s.+lerünüzden 57a.6
s.+üm 17a.13

sipāsdārlıḳ Far. şükür
s. 7b.2
s.+dur 7b.2

sirāyet it- Ar.+T. bulaşmak
s. 11b.10

sīret Ar. ahlak
s. 14b.14
s.+in 39a.11

siyāset Ar. siyaset
s. 13b.8, 27a.2
siyāset yiri siyaset çeşmesi, cellat çeşmesi, başın vurulduğu yer 13b.8

siyāset-i ḳorḳu korku siyaseti
s.+sından 51b.1

siyeh Ar. siyah
s. 47b.3

siz siz
s. 27a.14, 36b.5, 38a.8, 41a.6, 50b.7, 50b.11, 57a.11, 57b.2, 61a.14, 61b.1, 65b.11
s.+den 7b.1, 10b.1, 14a.9, 40a.12, 57a.13
s.+e 2b.5, 7b.10, 34b.14, 36b.4, 50b.12, 50b.12
s.+i 16b.2, 16b.6, 24a.8, 37a.3, 37b.13, 50b.13
s.+in 7a.14
s.+ün 2b.6, 20a.9, 20b.1, 22b.13, 23b.7, 24a.8, 24a.9, 30a.10, 30a.10, 30a.12, 30a.12, 36a.6, 36a.6, 36b.2, 38a.2, 43a.5, 50a.4, 57a.6

siz- sezmek

s.-di 57b.11
ṣofra sofra
s.+da 15b.12, 61b.3
s.+i (s. götürdiler) 36b.1
ṣoḫbet A. sohbet
s. 12b.13, 64a.7
s.+i (anun s.) 11b.4, 12a.3
s.+inde 11b.4, 11b.7
s.+inden 26a.l0, 66b.8
s.+ünde 30a.1
s.+ünüzde 36a.6, 36b.2
sohbet it- sohbet etmek 12b.13
soḳ- sokmak
s.-mış 29a.13
ṣoŋ 1. arka
s.+ımda (arkamda) 7a.14
2. son defa
s.+ı (onun s.) 37a.5
3. sonuç
s.+ı (anun s.) 12a.5
s.+ı (dostluğun s.) 11a.14
s.+ı (işün s.) 31b.13
s.+ın 9a.9
s.+ına 41b.6, 56b.6, 58b.6
soŋca eşya
s.+mı (s. dirşüreyin) 6a.7
ṣoŋın sonunda
s. 28b.13
ṣoŋra sonra
s. 2a.12, 3b.1, 3b.7, 8b.6, 8b.7, 10b.1, 15a.11, 21a.3, 24a.5, 41a.12, 43a.7, 53a.1, 60b.2, 69b.6
ṣoŋucı sonunda
s. 22b.11
ṣor- 1. sormak
s. 52b.4
s.-a 38a.10
s.-aram 39a.3
s.-arsın 63a.8
s.-dı 2b.8, 17b.9, 19a.11, 19b.3, 21a.1, 21a.8, 24a.5, 24a.11, 24b.5, 28a.5, 28b.12, 33a.7, 33a.8, 35a.14, 35b.5, 36b.10, 37b.10, 38b.5, 39a.2, 40a.4, 42a.9, 45b.2, 45b.4, 45b.5, 51b.7, 54a.3, 54a.13, 54b.9, 54b.10, 55a.9, 57a.1, 57a.3, 57b.13, 58a.6, 59b.9, 63a.5, 65a.13, 68a.2
s.-dılar 24b.14, 36b.1, 39a.10
s.-dular 36a.5
s.-dun 46b.14
s.-ma 52b.8
s.-makim 35b.13
s.-ub 67b.10
2. aramak
s.-a 21a.7
s.-avuz 55b.14
3. durumunu sormak
s.-a 14a.4
sor- emmek
s.-mak 53b.
sovıd- soğutmak
s.-am 49a.11
ṣovuḳ soğuk
s. 22b.6, 26b.3
s.+dan 8a.2
ṣovuḳ gülmek yersiz gülme 26b.3
soy soy, sülale
s.+ındandı 60a.8
soy- soymak, kasp etmek
s.-a 37b.1
s.-dılar 23a.9, 23a.10
soyın- soyunmak
s.-dı 11b.14
sög- sövmek
s.-di 69b.12
s.-megden 31b.14
s.-se 69b.12
sök- sökmek
s.-e 50b.4
s.-er 41a.3
söyindür- söndürmek
s.-di 68a.3
s.-esiz 67a.1
söyken- yaslanmak
s.-di 9b.9
s.-üb 37b.8
söyle- 1. söylemek, demek

olmak (34b.6)
sözi ḳapusı açuḳ çekinmeden söyleyen 31b.11
sözi uzat- gereğinden fazla konuşmak 40a.3
sözi ṭatlu 24a.13

sözlü sözlü
s. 48a.7, 65a.4

su su
s. 9a.8, 14a.2, 17a.7, 21b.7, 24b.7, 25a.2, 25a.13, 25a.14, 27b.7, 31a.5, 46a.8, 47a.10, 47a.14, 48b.1, 50b.7, 51a.14, 53a.9, 57a.4, 57a.5, 66a.4
s.+lar 2b.10
s.+nun 40b.11
s.+ya 17a.7, 25a.14, 30b.14, 40b.8, 47a.7, 47a.13, 47a.13, 57a.5
s.+yı 44a.7, 69b.1
s.+yıla 30a.7
s.+yın 13a.2
s.+yıyıla 51a.13, 63a.10, 67a.1
s.+yıyla 48a.14

ṣuʿāl Ar. sual, soru
s. 20a.7, 25b.1
s.+e 24b.5, 25b.11
s.+inden 24a.11
s.+üm 42a.11, 52b.3
s.+ümden 20a.7
s.+ün 52b.4
suʿāl eyle- sormak 20a.7

suç suç
s. 28b.4, 58b.2
s.+ından 27a.9
s.+um 55a.1, 60b.2
suçunu ört- suçunu affetmek 55a.1

suçlu suçlu
s. 60b.1
s.+dan 59b.12
s.+nun 28b.2
s.+ya 26a.1
s.+yısam 60a.14

suçsuz suçsuz
s. 58b.4, 59b.12

ṣuffe Ar. sofa,
s.+sidür 66a.1

sufiyane sofu gibi
s. 66a.11

Suheyb kişi adı
s. 39b.11

ṣulb Ar. soy
s.+inden 60b.1

ṣulbī kan bağı
s. 15a.4

ṣulh Ar. sulh, barış
s. 28b.5, 28b.9, 46a.7, 47b.5
ṣulh eteğine el ur- barışmak için adım atmak 28b.9

sulṭān Ar. sultan, padişah
s.+ı (kuşlar s.) 65b.3, 65b.7, 66a.2
s.+ı (piller s.) 41a.1, 44a.13, 44b.1, 50a.14, 50b.14, 51a.6
s.+ı (yırtıcılar s.) 47b.11
s.+um 28a.12, 51b.8
s.+un 41a.3

sunpāre Far. zımpara
s. 64b.10

Surayka kişi adı
s. 68b.14, 69a.3, 69a.3, 69a.5, 69a.10, 69b.4
s.+ya 69a.5, 69a.9, 69a.14

ṣūret Ar. suret, görünüş
s. 9b.12, 14b.14, 66b.7
s.+de 52a.11
s.+i (anun s.) 17a.1
s.+i (onun s.) 34a.4
s.+in 16b.1
s.+ler 59a.6
s.+ün 46b.12
ṣūret dut- şekle bürünmek 9b.12

ṣūretlü görünüşlü
s. 11b.4

suvarıl- sulanmak
s.-ub 34b.10

süd süt

s. 3a.10
s.+i (s. dutdum) 3a.11
s.+i (s. virdüm) 3a.11
sükūnet Ar. sessizlik
s. 48b.2
sükūnet zencirin üz- sessizliğini bozmak 48b.2
sülāle Ar. oğullar
s.+i (s. depeletdün) 60b.11
Süleymān Hz. Süleyman
s. 66a.2, 68a.5
sümdüklik açgözlülük
s.+i (s. koyasın) 30b.5
sünbül Far. sümbül
s. 41a.5
sünük kemik
s.+ümdeki 56b.9
s.+in 51a.4
s.+inden 51a.7
sür- 1. dokundurmak
s.-em 35b.8
s.-mege 35b.9
2. harc etmek
s.-e 42a.2
s.-er 49a.2
ḫarcına sür- harcamak 49a.2
3. ilerlemek
s.-di 21b.6
4. kovmak
s.-em 59a.11
5. makam sahibi olarak yaşamak
s.-di 12b.1
6. önüne katıp götürmek
s.-di 47a.12, 47b.2
s.-e 47a.7
s.-er 47a.2
s.-üb 47a.10, 51b.10
7. sunmak
s.-ürsin 63a.2
8. yaşamak
s.-erdi 59a.9
9. bulaştırmak
s.-ür 66a.5
Süreyyā Ülker yıldızı
s.+ya 34b.8
süri- sürüklemek
s.-yü 6a.7, 29b.2, 37b.1
sürin- dokunmak
s.-di 38b.4
sürme sürme
s. 48a.11
s.+siyile 62a.6
sürü sürü
s. 29a.8
s.+de 29a.9, 31a.8
s.+m 29b.13, 30a.1
s.+müz 38a.4
s.+si 31a.9, 31a.10
s.+sin 30a.4
s.+ye 29a.9, 31a.13
süst boş, anlamsız
s. 41b.12, 48b.5
süst kal- boş kalmak 41b.12
şād ol- sevinmek
ş. 36a.9
şāh Far. padişah
ş. 3b.11, 12b.6, 17a.5, 17b.8, 18a.1, 23a.8, 23a.9, 23a.10, 23a.11, 28a.9, 28b.1, 41b.7, 42a.3, 42a.11, 42a.11, 43a.8, 57b.9, 58b.5, 60a.12, 60b.5, 60b.9, 61a.3, 61a.5, 61a.6, 66b.9, 66b.11
ş.+a 60b.6, 61a.3
ş.+a (ey şah) 67a.11, 67a.13, 67a.14
ş.+un 41b.12, 44a.13, 44b.8, 58a.7, 60a.5, 66b.5
şahādet Ar. şehitlik
ş. 45a.5
ş.+in 25a.8
şāh-ı Babil Babil kralı
ş. 13a.1
şāhin f. şahin
ş. 66a.3
şahmāt Far. satrançta yenilgi
ş. 50a.7, 50a.9
şahnā A. emniyet görevlisi

ş. 13b.7
ş.+dan 16b.1
ş.+ya 37b.1

şāhzāde Far. şehzade
ş. 13a.1, 41b.3
ş.+i (ş.aldı) 12b.5
ş.+ler 7b.10

şāʿir Ar. şair
ş. 30a.11

şākird Far. arkadaş
ş.+i (nefsün ş.) 18a.7

Şam yer adı
ş. 11b.2

şāmil Ar. kapsamlı
ş.+dür 25b.1, 25b.1

şān Ar. şöhret, ün
ş.+ına 41a.1
ş.+una 30a.2

şarāb Ar. şarap
ş.+ı (gurur ş.) 10a.10
ş.+ı (haram ş.) 10a.10
ş.+ına 48a.9
ş.+umuz 20a.14

şart şart
ş.+um 31b.12

şatranc Far. satranç
ş. 50a.4
ş.+ı (ş.oynarsın) 50a.8

Şaʿya kişi adı
ş. 69a.1, 69a.3, 69a.3, 69a.5, 69a.10
ş.+ya 69a.9

şāyed Ar. eğer
ş. 32a.9, 33b.4

şāyedki belki
ş. 39b.1, 44b.3, 54a.5

şāẕ Far. seviçli
ş. 2a.12, 32b.3, 36a.11, 47a.9, 55a.6, 55b.4, 65b.8
ş.+ile 49b.8
şaẕ geldüŋ ve şāẕī getürdüŋ! hoşgeldin, safalar getirdin! 2a.12
şāẕ ol- sevinmek 47a.9
şāẕile ṭol- sevinçle dolmak, çok sevinmek 49b.8

şāẕī Far. sevinç, memnunluk
ş. 2a.13, 10a.1, 36a.11, 36b.7, 39a.12

şāẕumān Far. seviçli
ş. 61a.1, 61a.8

şebḫūn Far.gece baskını
ş. 44b.4, 46a.2, 46b.5, 46b.6
şebḫūn it- gece baskını yapmak 46a.2
şebḫūn ḳıl- gece baskını yapmak 44b.4

şecāʿat Ar. yiğitlik
ş. 7a.5, 50b.3
ş.+i (anun ş.) 36b.3
ş.+un 47b.6

şefāʿat Ar. şefaat
ş. 27a.13, 28b.5
ş.+in 28b.6
şefāʿat it- iyiliğini istemek 28b.5

şeffaflıḳ saydamlık
ş.+ı (güher ş.) 28a.5

şefīʿ Ar. şefaat eden
ş. 3a.7
ş.+ler 27a.10

şefḳat Ar. şefkat, sevgi
ş. 14b.2, 27a.10, 32b.10, 39a.5
ş.+den 53a.14
ş.+i (anun ş.) 12a.9
ş.+i (pazişah ş.) 51b.11
ş.+i (ş. eyler) 60b.11
ş.+inden 17b.9, 38a.12, 38b.4
ş.+ün 47b.7
şefḳat it- acımak, sevmek 27a.10, 32b.10

şefḳatlü şefkatli
ş.+dür 37b.4

şeftalü Far. şeftali
ş. 68a.9

şehir şehir

ş. 9b.7, 8b.7, 9b.3, 13b.5, 69b.1
ş.+e 21a.6, 53b.6
ş.+de 13b.5, 45b.2
ş.+din 8b.7, 8b.10
ş.+ler 9b.3, 9b.5, 43a.5
ş.+lerden 9b.2
ş.+ine 13b.4
ş.+ün 9a.6, 16a.9

şehriyār Far. padişah
ş. 11b.11, 28a.11, 46b.7, 58a.9, 59a.4, 61a.8, 61a.12, 44b.13
ş.+ıdı 44b.13

şehvet Ar. aşırı arzu
ş. 13b.14, 18a.8, 20a.3

şek Ar. şüphe
ş. 15a.3, 19a.13, 24a.14, 33a.13, 36a.2, 37a.1, 38a.2, 43a.8, 43b.4, 50a.12, 53a.7, 58b.6, 64a.4, 64a.13, 65a.8
şek degül / degüldür kim şüphesiz

şeḳāvet Ar. uğursuzluk
ş. 25a.9

şeker şeker
ş. 27b.14, 51a.14
ş.+den 34a.4

şekerefşān şeker gibi tatlı
ş. 66a.7

şekl Ar. şekil, çehre
ş.+de 34b.9
ş.+i (anun ş.) 52b.12
ş.+i (onun ş.) 34a.4
ş.+ümüz 39a.14
ş.+ün 46b.12, 46b.13
şekli az- şekli şemali bozulmak 46b.12

şekillü şekilli
ş. 29a.12

şemme Ar. azcık
ş. 58b.3

şerʿ Ar. şeriat, din
ş. 48b.11, 59b.6, 67b.2, ş. 37a.4, 67a.6, 67b.1
ş.+a 14a.13
ş.+a 62b.8
şerʿ ü fitne kop- kötülük ve fitne doğmak 28b.5

şerḥ Ar. açıklama
ş. 49a.13, 55b.3
ş.+inde 51b.3
şerh eyle- anlatmak 49a.13

şerīʿat Ar. din
ş. 38b.10
ş.+da 48a.3
ş.+inde 69b.12

şerīf Ar. şerefli
ş. 44a.11, 46b.13

şermsār ol- Far.+T. mahcub olmak, utanmak
ş. 21a.14, 28b.8

şermsārlıḳ mahcubiyet
ş.+a 22b.3
ş.+ı (ahiret ş.) 42b.7
ş.+ı (div ş.) 26a.2

şerr Ar. kötülük
ş. 22b.13, 28b.5
ş.+den 25a.3
ş.+inden 13a.4, 26a.3, 30a.10, 36b.5, 43b.2, 56b.2

şeş- açmak
ş.-mişdi 63b.11

şeşil- çözülmek, uzaklaşmak
ş.-ür 18b.7

şevḳ Ar. keyif
ş. 51b.9
ş.+i (ş. kemendin) 59a.8

şevket Ar. heybet
ş.+iyile 23b.1

şeyāṭın Ar. şeytanlar
ş. 24b.2

şeyḫ efendi
ş. 67b.14, 68a.1, 68a.3

şeyṭān A. şeytan
ş. 12a.13, 35a.1, 35a.3, 35a.6

şeyṭānī şeytani, şeytanla ilgili
ş. 20a.2, 24a.9

şeyṭānlıḳ şeytanlık

ş. 19a.8
şiʿr A. şiir
ş. 4a.6
ş.+ile 19b.11
şifā A. şifa
ş.+dur 7a.2
ş.+sı 13b.10
şikār Far. av
ş. 12b.5
ş.+dan 52a.13
ş.+un 52b.5
şikārgāh Far. av bölgesi
ş. 40b.13
şikāyet it- Ar.+T. şikayet etmek
ş. 34a.12
şikillü şekilli
ş.+ye 33a.9
şimden girü bundan sonra
ş. 28b.9, 57b.2
şimdi şimdi
ş. 10b.2, 22b.7, 23b.3, 23b.4, 24a.1, 27a.5, 31b.7, 32b.5, 35a.7, 36a.3, 39a.13, 41b.2, 43b.1, 55b.6, 56a.10, 67a.10, 68a.3
ş.+den 32b.6
ş.+ye 59a.14, 64b.3, 65b.6, 66b.14
şimdiki şimdiki
ş. 36b.2
şimdiye degin şimdiye kadar
ş. 47b.12
şindi şimdi
ş. 9a.14
şīrīn Far. tatlı
ş. 39a.11
şīrīn ʿibāret tatlı dil 39a.11
şīr ü merd cesur
ş. 11a.5, 56b.3
şīşe Far. şişe
ş. 20b.3, 20b.3
ş.+de 20b.1
ş.+i (ş. gördi) 20b.3
ş.+i (ş. uvatdı) 20b.5
ş.+sinde 42b.8
şivan ur- bağırmak
ş. 59b.4
şiyẕā Far. çılgın, deli
ş. 53a.3
şol şu
ş. 7b.7, 9a.5, 13b.10, 15a.7, 20b.12, 23b.7, 30a.3, 31a.4, 34a.9, 37b.13, 39b.8, 40a.4, 40b.9
şöyle şöyle
ş. 3b.12, 9a.5, 9a.7, 11a.1, 13a.1, 16a.7, 19a.3, 20a.3, 20b.9, 22b.6, 22b.6, 24a.4, 26b.1, 28a.2, 28a.6, 28b.13, 28b.14, 30b.3, 30b.4, 30b.8, 30b.8, 31a.7, 31b.5, 38b.6, 39b.14, 40a.5, 40b.14, 41b.14, 42a.12, 44b.4, 46b.13, 47b.6, 50a.5, 52b.5, 57a.1, 57b.11, 58a.8, 58a.11, 61b.7, 63a.6
ş.+dür 19b.9
ş.+yidi 3b.11
şöylekim şöyle ki
ş. 11b.4
şu şu
ş.+na 24a.7, 56b.7
ş.+nun 12b.14, 42a.9, 60b.11, 60b.14
şuʿle Ar. alev
ş. 28b.2
ş.+sinden 51b.12
şule vir- kıvılcım parlamak 28b.2
şūmlıḳ Far.+T. uğursuzluk
ş.+ından 28a.6
şunca şu kadar
ş. 27b.12
şübhet Ar. şüphe
ş. 36a.12
şükr A. şükür
ş. 13a.4, 16b.7, 29a.2, 29a.3, 29a.5, 6b.2, 39a.12, 34a.11, 36b.11, 43a.2, 45a.3, 56b.4, 63b.7, 61a.4, 64b.3
ş.+i (ş. bilmeyem) 33a.2

ş.+in 44b.5, 58b.8
ş.+üm 48a.2
ş.+üne 32b.9
şükr bilme- nankörlük etmek 33a.2
şükr eyle- şükretmek 6b.2, 29a.3, 29a.5, 63b.7
şükr it- şükretmek 13a.4, 34a.11, 43a.2
şükr kıl- şükretmek 36z.11
şükrüne meşgul ol- şükretmek 32b.9

şürūᶜ Ar. başlama
ş. 41b.13, 61b.9
26a.6, 29a.7, 31b.2, 40b.4, 51a.10, 68a.12
şürūᶜ it- başlamak 31b.2
şürūᶜ ḳıl- başlamak 29a.7

tā Far. kadar
t. 3a.13, 3b.11, 7b.4, 7b.10, 8b.14, 9b.12, 10a.2, 16b.5, 20b.6, 23a.6, 23b.8, 27a.12, 29b.1, 31b.7, 31b.13, 33b.12, 35a.2, 38b.1, 40a.12, 41b.2, 46b.10, 47b.4, 48a.13, 48b.9, 48b.11, 49b.2, 51a.8, 51b.10, 52a.5, 52b.11, 57b.3, 57b.4, 61a.13, 62b.5, 63b.2, 67a.5

taᶜaccüb Ar. şaşma
t. 23a.13, 34b.12, 45b.5, 56b.14, 67a.12
taᶜaccüb eyle- şaşırmak 34b.12
taᶜaccüb it- şaşırmak 23a.13, 45b.5, 56b.14

taᶜāla Ar. yüce olsun
t. 3a.7, 4a.2, 7a.6, 10a.5, 12b.7, 14a.12, 18b.8, 18b.12, 20b.8, 20b.10, 21b.12, 22a.2, 25a.10, 26b.8, 27a.11, 29a.7, 32b.11, 32b.13, 36a.10, 37a.10, 37b.14, 38b.12, 41a.7, 41a.9, 41b.2, 42b.10, 45a.6, 47a.4, 48a.1, 50a.12, 57b.4, 60b.5, 61b.1, 62a.6, 64b.11, 66b.8, 66b.14, 67a.6, 68a.11, 68b.12, 68b.14, 69a.8, 69b.5, 69b.6, 69b.14
t.+dan 48b.9
t.+nun 24a.8

taᶜalluḳ Ar. bağlı olma
t. 38a.8, 53a.2
akraba
t.+lardan 62b.4
taᶜalluḳ dut- bağlı olmak, ilgili olmak 53a.2

taᶜām Ar. yiyecek
t. 3a.14, 9a.8, 18a.13, 18a.13, 32b.2, 36b.1, 52b.8
t.+a 18a.13
t.+ı (t. getürdi) 18a.14
t.+ı (t. getürdüm) 32b.5
t.+ı (t. yidiler) 18b.1, 20a.14
t.+lardan 32a.11

taᶜarruz ḳıl- Ar.+T. saldırmak
t. 26a.11

tāᶜat Ar. 1. ibadet
t.+dan 63a.9
2. itaat
t.+ın 39a.12
t.+ına 40b.13
t.+un 10b.10
ṭaᶜātına boyun vir- emrine boyun eğmek 40b.13

tabᶜ Ar. huy, tabiat
t. 7a.5, 26a.l0
t.+a 62b.9
t.+una 46b.13

tabak tabak
t. 66a.5

tabīᶜat Ar. 1. huy, adet
t.+ı (anlarun t.) 38b.11
t.+ı (anun t.) 39a.4, 63a.13
t.+ı (kişinün t.) 38b.12
t.+ı (yaradılmış t.) 19b.9
t.+ından 13b.14, 43b.6
t.+um 47a.1
t.+umuz 43b.6

ṭabīᶜatı ḫū dut- alışkanlık etmek 38b.12
2. kainat
t.+da 25a.12, 25a.13

tabīb A. doktor
t. 10b.12

taʿbīr A. rüya yorma
t. 20b.12, 21a.1, 21a.8, 54a.4, 54a.8, 54a.9, 54a.14
t.+i (anun t.) 54b.3, 55b.1
t.+i (bunun t.) 55a.3
t.+in 54a.5, 54b.5, 54b.10, 55a.5
taʿbīr it- yorumlamak 54a.4, 54a.5

tac taç
t. 34a.11

ṭaġ dağ
t. 3a.3, 7b.12, 19a.3, 23b.12, 24a.6, 24b.2, 46b.12, 50b.2, 56a.2, 60b.8, 61b.10, 61b.12, 61b.13, 65a.9, 65b.13
t.+a 38a.6, 62a.11, 62a.12
t.+da 38a.3, 63b.12
t.+dan 36b.3, 61b.12
t.+dur 65a.14
t.+ı (t.avlarıdı) 61b.14
t.+lar 44b.3

ṭaġ damga
t.+ın 42b.9

ṭaġıd- 1. dağıtmak
t.-ur 42b.10
2. ayırmak
t.-am 17b.14
3. bozguna uğratmak
t.-ub 46a.3

ṭaġıl- 1. birbirinden ayrılmak
t.-dı 12b.5
2. yok olmak
t.-ur 31a.5, 31a.6

ṭaġla- dağlamak
t.-dılar 42a.10
t.-yacaklardur 18b.9
göŋli ṭaġla- çok üzmek 42a.10

taġyīr Ar. ayırma
t. 41a.10, 57b.12
taġyīr kıl- ayırt etmek 41a.10
taġyīr ol- kırılmak 57b.12

taḥammül it- Ar.+T. dayanma
t. 14b.5, 25b.14, 65b.4

taḫayyül it- Ar.+T. hayal etmek
t.+in 46a.12

taḥḳīḳ Ar. araştırma
t.+in 9a.4

taḥṣīl Ar. elde etme
t.+ine 15a.11

taḥsīn Ar. beğenme
t. 6b.11, 66a.14
taḥsīn kıl- taktir etmek 66a.14

taḫt Ar. 1. taht, saltanat koltuğu
t. 23a.5, 38a.14, 53b.10, 53b.11
t.+a 8b.11, 45a.14
t.+dan 45a.12, 45b.1, 45b.4, 60a.10
t.+ın 10a.1
t.+ına 6a.2, 9b.9, 45a.13, 61a.12, 61a.14
t.+ında 60a.3
t.+ından 9b.7
taḫta geç- padişahlığa geçmek 45a.13
taḫtdan in- padişahlığı bırakmak 45a.12, 45b.1, 45b.4
2. alt
t.+ında 32b.12

tahta tahta
t. 8b.5
t.+sına 17a.2

tahte's-serā Ar. yeraltı
t.+ya 34b.8

taḫyıl tahıl, hububat
t. 3b.13

ṭāḳ A. kümbet
t. 65b.3

ṭāḳat A. güç, kuvvet
t.+ı (dostlarun t.) 2a.9
t.+ı (anun t.) 64b.1
t.+ları 36b.7

takatı olma- takatı olmamak 64b.1

taḳdīm Ar. sunma
t. 65a.1

taḳdīr A. taktir, kader, yazgı
t. 37a.11
t.+e 31b.5, 56a.10
taḳdīre boyun vir- kadere razı olmak 56a.10
taḳdīr eli kader 37a.11

taḳlı takla
t. 27b.7

taḳṣīr it- Ar.+T. kusur, hata işlemek
t. 65b.11

taḳṣīrlıḳ it- kusur işlemek
t. 19b.5

ṭalaḳ Ar. boşama
t. 38a.1, 59a.11
ṭalāk vir- terk etmek (kadın için değil) 38a.1

ṭalaş- dalaşmak
t.-ur 43b.7

ṭalᶜat Ar. güzellik
t. 14b.14
t.+ı (anun t.) 66a.10

ṭaleb Ar. istek
t.+ün 25b.12

ṭāliᶜ Ar. talih
t. 19a.13
t.+i (anun t.) 19b.5, 27b.14
t.+i (ılanun t.) 13a.3
t.+i (kişinün t.) 19a.14
t.+iyile 13a.3
t.+um 27b.2, 27b.13, 28a.6, 28a.6, 28a.7
t.+uma 28a.8
t.+un 45b.4
ṭāliᶜ dön- şansı dönmek 19a.13
ṭāliᶜ saᶜādet burcından çıḳ- talihi iyi gitmemek 27b.2
ṭāliᶜi kuvvetde ol- şansı yaver gitmek 19a.14, 19b.5
ṭāliᶜi vebālden dön- şansı dönmek 27b.14

taᶜlīl Ar. sebep, bahane
t. 7b.9

taᶜlīm Ar. talim, eğitim
t. 20b.11
ta ᶜlīm itdür- öğretmek 20b.11

ṭam dam
t. 38b.4
t.+ından 52b.3

ṭamaᶜ Ar. açgözlülük
t. 20a.4, 39b.7, 49b.10, 50b.14, 51a.8, 54b.13
t.+dan 52b.13
t.+ı (onun t.) 11a.14
t.+ıla 65a.6
t.+ın 35a.9
tamaᶜ elin uzat- açgözlülük etmek 49b.10
tamaᶜ gözini ört- gözünü hırs bürümek 54b.13
tamaᶜ it- açgözlülük yapmak 20a.4
tamaᶜ kıl- açgözlülük yapmak 50b.13, 51a.8

tamaᶜdār açgözlü
t. 11b.1

tamām Ar. tamam
t. 16b.3

tamāmen Ar. tamamen
t. 11b.6

ṭamar damar
t.+ı (habaset t.) 11b.9
t.+ın 12b.2
t.+ından 49b.11

tamu cehennem
t. 18b.8, 44a.5
ṭamu nefeslü cehennemi hak edecek ameller işleyen 44a.5

taŋ gün doğumu
t.+la 35a.5

taŋla- şaşa kalmak

t.-r 28b.13

ṭanuḳ tanık
t. 69b.11, 69b.13

ṭanuḳlıḳ tanıklık
t. 58a.8, 69b.11
ṭanuḳlıḳ vir- şahitlik yapmak 69b.11

ṭap- tapmak, ibadet etmek
t.-arlardı 34b.12
t.-arsız 34b.14
t.-dugı 34b.6

ṭapu 1. huzur, nezd
t.+na 2a.12
t.+sına 23a.10, 36b.9
2. hizmet
t.+da 36a.7

ṭar 1. dar
t. 48b.14
eli ṭar fakir, eli darda, eli sıkışık 48b.14
2. küçük
t.+dur 16a.11

ṭarab Ar. sevinç taşkınlığı
t. 66a.6
t.+a 23a.7, 33a.1, 39b.9

taraf Ar. taraf
t.+ın 28b.6

ṭarḥ Ar. atma, bıırakma
t. 50a.6

ṭarīḳ Ar. yol
t. 48b.2
t.+umdan 57b.2
t.+un 32b.10

ṭarīḳa Ar. yöntem
t. 13a.8
t.+yıla 62a.13

ṭarlıḳ darlık
t.+ın 18b.12

ṭarraḳ daha dar
t.+dur 16b.2

ṭart- çekmek
t.-ar 66a.4
t.-arımış 21b.4
t.-ayım 59a.10

taṣarruf Ar. yetki sahibi olma
t. 10b.2, 41a.7, 67b.8
t.+ı (ruzigar t.) 10b.3
t.+ın 31b.4
t.+ında 53b.2

taṣavvur Ar. tasarlama
t.+ı (anun t.) 43b.5
t.+ları 39a.14

taṣnīf it- Ar.+T. sınıflamak
t. 50a.5

ṭaş 1. taş
t. 2a.10, 13a.12, 22b.6, 50b.2, 57a.4
ṭaş bağırlu katı kalpli 2a.10
2. dışarı
t.+a 8b.5, 38a.6

ṭaş- taşmak
t.-dı 12b.11

ṭaşra dışarı
t. 2a.5, 11a.7, 16a.8, 16a.14, 17b.3, 22a.9, 27a.14, 29b.9, 38a.14, 40b.14, 45a.1, 46a.7, 49b.8, 57a.12, 59a.8, 59b.3, 69b.10
t.+dur 57a.14, 57b.2

taṭavvuʿ Ar. nafile ibadet
t. 8b.2

ṭatlu tatlı
t. 10a.8, 11b.4, 24a.13, 37b.11, 45b.14, 46a.5
t.+sın 33a.4

ṭavar 1. mal, mülk
t.+ın 43a.12
2. sürü
t. 3a.9, 3b.7, 3b.7
t.+um 3a.8
3. yük hayvanı
t. 38b.8

ṭavḳ A. gerdanlık
t.+ın 10b.10, 36b.12
t.+ından 34a.10

ṭavşan tavşan
t. 28b.10, 37a.3, 37a.12, 46b.10, 46b.11, 47a.3, 47a.5, 47a.7, 64b.2

t.+a 47a.9, 47a.12
ṭavşancıl yırtıcı kuş
t. 61b.9, 61b.10, 61b.13, 62a.3, 62b.11, 63a.1, 63b.4, 63b.7, 63b.8, 64b.6, 64b.7, 65a.10, 67b.9
t.+ıla 39b.14
tavucaḳ küçük tavuk
t.+ları 49a.0l
tavuḳ tavuk
t. 49a.2
t.+ıla 40a.1
ṭāvus tavus kuşu
t. 34a.5, 39b.6, 66a.3
tay tay
t. 33a.1
ṭayın- kaymak, sürçmek
t.-makda 33b.11
ṭāyife Ar. tayfa, bölük, grup
t.+den 16a.3, 33b.14
taẓarruʿ Ar. yalvarma
t. 64b.8, 69a.6
tāze Far. taze
t. 6a.6, 10b.8, 34b.9, 43b.3, 62b.3
tāzerek daha taze
t. 65b.2
ṭāzı tazı, köpek
t. 8b.9, 40a.7, 46a.12
tāziye vir- baş sağlığı dilemek
t. 60b.6
tebdīl Ar. değiştirme
t. 41a.10
tecāvüz Ar. saldırma
t. 27a.9
tecāvüz it- cezalandırmak 27a.9
tecribe Ar. tecrübe, deneyim
t. 15a.14
tedārük Ar. hazırlama
t. 43a.14, 44b.5
t.+in 27b.11
tedbīr Ar. 1. görüş
t. 20a.6, 30a.7, 31b.5, 41a.6, 44b.4, 45b.13
t.+i (vezirünt.) 31b.11
t.+lerden 46a.6
t.+ün 19a.12, 19b.7
t.+ünüz 20a.9
2. ileriyi görme
t. 21b.1
t. 19a.10, 22b.1
3. meşveret danışma
t.+i (bunlarun t.) 36a.1
4. önlem
t. 19b.1, 20a.2, 31a.2, 47a.7, 57b.9
t.+ile 42a.2
tedbīr it- önlem almak 46b.7
te'emmül Ar. iyice düşünme
t. 68a.6
tefekkür Ar. düşünme
t. 25a.7
teferrüc Ar. seyir
t. 27b.6, 51b.5
teferrüc it- izlemek 27b.6
tefsīr Ar. tefsir, Kuran'ın yorumu
t.+inde 68b.13, 69b.8
Tefsīr-i Kebīr eser adı (Büyük Tefsir)
t.+de 68b.8
Tefsīr-i Saʿlebī eser adı
t.+de 68b.4, 68b.13, 69b.7
teḳāẓā Ar. tazyik
t.+sından 13b.14
teke teke, erkek keçi
t. 29a.10, 29a.12, 29b.5, 29b.6, 29b.7
t.+i (t. getürdi) 29a.11
t.+i (t. pişrev kılmışdı) 29a.9
tekellüf Ar. sorumluluk
t. 36b.9, 37a.12
t.+ile 53b.11
te'kīd A. sağlamlaştırma
t.+ile 53a.6
teklīf A. sorumluluk
t. 26b.4, 64b.14
t.+ile 47a.1
teklīf götrül- sorumluluk

kaldırılmak 26b.4
tekye A. dayanak, destek
t.+sine 9b.9
telef A. israf
t. 2a.2, 15a.13, 15b.10, 17a.14, 22a.4, 42b.11
t.+i (mal t.) 43b.14
telef it- israf etmek 2a.2
telef ol- israf olmak 22a.4, 42b.11
telefkārlıḳ telefkarlık
t.+ı (t. cömerdlık sanman) 7b.4
temām Ar. tamam
t. 9a.6, 9a.6, 9b.6, 9b.12, 25b.10, 26a.2, 26a.5, 28b.2, 29a.7, 31a.9, 36b.9, 39a.8, 39b.7, 40b.4, 40b.5, 43b.12, 44b.2, 51a.10, 54b.9, 55a.8, 57b.8, 60a.12, 60b.6, 61a.8, 61b.9, 63a.13, 68a.11, 68b.3, 69a.5, 69b.2
temām eyle- tamamlamak 31a.9
temām it- tamamlamak 26a.2
temām kıl- tamamlamak 36b.9
temām ol- tamamlanmak 25b.10, 26a.5, 29a.7, 40b.4, 51a.10
temāşā Ar. izleme
t. 57a.4, 60a.7, 67a.9
t.+sına 17a.3, 39b.5
t.+ya 27b.8
temāşā it- izlemek
temennā Ar. temenni
t.+sın 66a.2
temettuʿ Ar. kar, kazanç
t. 42a.13
temettüᶜ dut- faydalanmak 42a.13
ten ten, vücut
t.+de 19a.13, 19a.14
t.+dedür 19a.14
t.+i (ademilerün t.) 24b.14, 25a.1
t.+i (anun t.) 24a.12, 29a.13, 67a.9
t.+in 11b.14
t.+üm 58b.8
tenaʿum Ar. nimet içinde olma
t. 21b.4
t.+a 40b.14
tenaʿum it- nimetlendirmek 21b.4
tenaʿuma meşgul ol- bol bol yemek içmek 40b.14
Tengri Tanrı
t. 3a.7, 3b.2, 3b.8, 18b.8, 18b.8, 19b.14, 20b.8, 21b.12, 22a.2, 24a.14, 25a.10, 25b.7, 26a.4, 27a.11, 32b.13, 36a.10, 38b.12, 42b.10, 44b.14, 45a.5, 45a.6, 47a.4, 48a.2, 48b.9, 48b.11, 51a.9, 54a.11, 56b.7, 57b.4, 58b.2, 60b.5, 61b.1, 62a.7, 64b.11, 66b.14, 68b.12, 68b.14, 69a.2, 69b.5, 69b.6
t.+den 3b.2, 3b.8, 16b.7, 34b.13, 50b.8, 59b.4
t.+ye 8b.4, 12b.8, 31b.3, 49b.13, 56a.9, 56b.2, 68a.2
t.+yiçün 3a.6, 3b.10
tennūr Ar. ocak
t. 22b.8, 22b.8
Teŋri Tanrı
t. 18b.12, 26a.4, 29a.7, 30a.1, 32b.11, 34a.1, 37a.10
t.+den 14a.14
t.+ye 29a.3, 29a.5
t.+yi 34a.1
teraḥḥum Ar. acıma
t.+dan 2a.10, 63a.5
terāzü Ar. terazi
t.+sinda 64a.14
terbiyyet it- A.+T. terbiye etmek
t. 60b.7, 65b.10, 66a.13
tercümān Ar. tercüman, çevirmen
t. 67a.3
t.+ıdı 65a.11
tercüme Ar. tercüme, çeviri
t.+si 68a.12

terk it- terk etmek
t. 3b.3, 20a.4, 21b.8, 30a.14, 30b.5, 35a.3, 36b.4, 37b.4, 40b.3, 53a.10, 53a.11, 55b.11, 62b.4, 64b.8

terk eyle- terk etmek
34b.11

terkeş Far. sadak, ok çantası
t.+inde 22a.5
t.+inden 6b.8

terkin ur- gözden çıkarmak
t. 28a.3

terkü terki
t. 58a.5
t.+ler 52a.14

te'ṡīr Ar. etki
t.+i (kiminün t.) 24b.11
t.+i (zemanun t.) 53a.9

teşbīh Ar. benzetme
t. 47b.11
teşbīh it- benzetmek 47b.11

teşeffīᶜ Ar. şifa bulma
t. 49b.2

teşvīş Ar. endişe
t. 15a.10, 57b.8
t.+indeyidi 35a.13
teşvīş yime- pişman olmamak 15a.10

tevaḳḳuᶜ it- Ar.+T. ummak, istemek
t. 10b.8, 16a.10, 65b.6

tevāzuᶜ Ar. alçakgönüllülük
t. 25b.14, 40a.1, 32b.3, 49a.11, 58a.8
tevāzuᶜ it- alçakgönülülük yapmak 40a.1
tevāzuᶜ ḳıl- alçakgönüllük yapmak 37b.3

tevbe Ar. tövbe
t. 37b.3
t.+den 63a.9

teveccüh Ar. teveccüh,
t. 65b.13

tevekkül Ar. tevekkül, güvenme
t. 8b.4, 31b.2, 36a.13, 49b.13, 56a.9, 56a.11
t.+üm 48a.2
tevekkül it- güvenmek 31b.2

tevfīk Ar. yardım
t.+den 56a.13

tevfīk-i ilāhī ilahi yardım
41a.7

te'vīl Ar. sözü çevirme
t. 7b.9, 15b.13
te'vīl ḳıl- söze başka anlam yükleme 15b.13

tezvīr Ar. ara bozuculuk
t.+ünden 24a.2

ṭıfl Ar. küçük çocuk
t. 20b.9

timar Far. bakım
t. 55a.6

tiryāḳ Ar. panzehir
t. 41a.5

tiz Far. 1. tez
t. 2b.12, 2b.12, 27b.4, 28a.7, 43b.10, 45b.2, 56b.5, 60b.3
2. keskin
t. 20b.9
tīz gör- keskin bakış açısı

tizcek çabucak
t. 2b.14, 6a.5, 11b.10, 31a.5, 31b.13, 32b.6, 33b.11, 65a.3

tizlik çabukluk
t.+in 67a.12
t.+inden 43a.9

tizrek daha hızlı
t. 40b.4

toġ- 1. doğmak
t.-a 21a.2, 21a.10
t.-dı 21a.2, 60b.7
t.-dugı 45b.4
t.-dugum 65a.14
fitne toġ- kargaşa çıkmak 10b.2
2. ortaya çıkmak
t.-a 10b.2

ṭoġru 1. doğru

t. 7b.8, 14a.9, 14b.3, 15a.2, 15a.4, 19b.4, 20a.11, 25b.12, 28b.3, 28b.11, 30a.7, 30a.12, 36a.13, 48b.12, 53b.6, 55a.10, 58b.10, 59b.13, 62a.10, 65a.9, 68a.5
2. doğruca
t. 13b.4, 19a.14, 29b.6, 55a.7, 60a.12
3. karşı
t. 48b.12, 49b.13

toġrulıḳ doğruluk
t. 9a.3, 39a.7
t.+ı (t. gördi) 16b.7
t.+ı (erün t.) 59b.6
t.+ın 46a.1, 47b.7
t.+un 32b.10

toḫım tohum
t.+ın 63b.13

toḳ tok
t. 18b.4
t.+lar 18b.5

toḳuzıncı dokuzuncu
t. 61b.9, 65a.5

ṭol- 1. dolmak
t.-dı 8b.12, 56b.9
t.-mış 52a.14
t.-ub 60b.12
2. hissi olarak dolmak
t.-a 55b.2
t.-dı 50a.14
t.-mışam 49b.3
t.-ub 49b.8
ġażabdan ṭol- öfkeyle dolmak, çok öfkelenmek 50a.14
şāẕile ṭol- sevinçle dolmak, çok sevinmek 49b.8
3. şişmanlamak, semizleşmek
t.-dı 52b.12
4. yayılmak, kaplamak
t.-mışdur 37b.5

ṭolan- dolanmak
t.-mış 66a.11
t.-ub 66a.8

ṭolaş- dolaşmak
t.-dı 29b.7

ṭoldur- doldurmak
t.-mışam 32a.11

ṭolu dolu
t. 16a.2, 68a.10
t.+dur 45a.3

ṭon giysi
t. 15b.11, 21a.6, 23a.9, 23a.11, 64a.11
t.+ı (din t.) 53a.7
t.+ı (onun t.) 18b.6, 29a.12
t.+ı (t. almadıyıdı) 64b.4
t.+ı (t. alub) 64b.3
t.+ın 58b.14
t.+ında 22b.8
t.+lar 8b.9
t.+un 18b.5

ṭonlu giyimli, giysisi olan
t.+lar 18b.6

toprak toprak
t. 24b.7, 25a.2, 25a.13, 25a.14, 27b.14
t.+a 8a.1, 34b.12
t.+ıla 30a.7, 37a.5

torba torba
t.+sına 8a.2

tosun zaptı güç
t. 31b.4

ṭoy- doymak
t.-a 32b.2
t.-mazsın 30b.12

ṭoz toz
t. 44b.3, 50b.2, 57b.6
t.+ı (anun t.) 56b.3
t.+ına 26b.14, 40a.6

töhmet Ar. töhmet, zan
t.+den 12a.2
töhmetden aru suçsuzlığu ortaya çıkmış 12a.2

Ṭūbā A. cennet ağacı
t. 26a.9

ṭūfān A. afet
t.+ı (zulm t.) 66b.12

tuḥfe A. hediye, armağan
t. 32a.12, 67a.13

t.+ler 36b.7, 47b.5
t.+leriydi 2a.13

ṭur- 1. kalkmak
t.-am 55a.10
t.-avuz 48b.12
t.-ayın 2b.4
t.-dı 2a.7, 8b.6, 11b.12, 14b.10, 15b.3, 15b.11, 17b.9, 18b.12, 20b.14, 27b.9, 28b.8, 33a.7, 34a.7, 38b.4, 49a.11, 54b.12, 54b.12, 57b.10
t.-ınca 47a.11
t.-makdan 23a.11
t.-mışıdı 23a.12
t.-u 22a.13
t.-ub 28a.11, 33b.7, 45a.1, 46a.7
t.-urdı 23a.7, 23a.8, 35a.5, 47b.1
2. devam etmek
t.-a 23b.8, 38a.9, 38a.10
t.-mak 19b.6
t.-urken 46b.6
aḳa ṭur- akmaya devam etmek 23b.8
3. durmak
t.-a 17a.7
t.-alum 50b.11
t.-dı 32b.3, 39b.5, 52a.13, 52b.4, 56a.14
t.-dıgı 33b.7
t.-dılar 8b.8, 36b.10, 37b.8, 50b.8, 50b.11
t.-mayalar 24b.4
t.-maz 24b.8, 46b.4
t.-mak 17a.7, 19b.4, 53a.12
t.-savuz 19b.5
t.-ub 36a.1, 56b.12
t.-ur 2b.7, 54a.13, 66a.3
t.-urken 29b.10, 56b.1
t.-ursa 52b.3
t.-ursam 56b.2
ṭurdığı yirde büzil- olduğu yerde kalmak 33b.7
dek ṭur- uzak durmak, müdahele etmemek
d. 19b.4, 19b.5, 56b.7
dik ṭuru gel- ayağa fırlamak 22a.13
giç tur- geç uyanmak 23a.8
göz dutub ṭur- gözetlemek 46b.6
ir tur- erken kalkmak 23a.8, 23a.11
ḳarşu ṭur- mücadele için karşısına çıkmak, direnmek 46a.7
muntazır ṭur- A.+T. gözlemek
m. 29b.10
tüsi uru ṭur- tüyleri diken diken olmak 33b.7

ṭuraḳ yurt
t.+ıyıdı 40b.6

ṭurıma- duramamak
t.-zın 56b.1

turş Far. eşki
t. 65a.4

tut- 1. kaplamak
t.-mışdı 12b.2
2. tutmak
t.-mamak 11a.8
elin tutma- yardım etmemek 11a.8

ṭūṭī Far. Dudu kuşu
t. 66a.7

tutuġ peçe
t.+ın 25b.10

ṭuy- hissetmek
t.-dum 6a.6

ṭuyūr Ar. kuşlar
t.+a 67a.3

ṭuz tuz
t. 14b.1, 47a.2, 47a.7, 61b.3
t.+ı (t. unutdı) 47b.1
t.+un 47a.8, 47a.11
ṭuz etmek haḳḳın bilme- manevi haklara riayet etmemek 14b.1

ṭuzla tuz çıkarılan yer

t.+dan 46b.8
t.+ya 47a.10
tü tüğ
t.+gün 46b.12
t.+ler 39b.5
t.+si 14a.3, 33b.7
tüsi uru ṭur- tüyleri diken diken olmak 33b.7
Türk Türk
t. 15a.7, 15a.8, 15a.12
türrehat Ar. saçma sapan söz
t.+ına 15b.13
u A. ve
u. 6b.2, 8b.11, 9a.2, 10a.12, 12b.8, 13a.11, 16b.14, 18b.11, 19a.10, 22b.1, 24a.1, 24b.11, 25a.2, 25a.11, 28b.11, 30b.5, 34a.8, 36b.6, 36b.14, 39a.12, 41a.5, 43b.14, 55a.10, 56a.12, 65a.8, 65a.11, 65b.3
uc 1. sivri taraf
u.+ı (bıçaku.) 16a.9
u.+ı (dikenu.) 57b.6
2. kenar
u.+ında 13a.11, 26a.14
3. taraf
u.+ın 38a.14, 38a.14
ucından yüzünden
u. 4a.6, 56a.5
ucumdan yüzümden
u. 33a.10
ucundan yüzünden
u. 35a.2, 53a.12
ucunuzdan yüzünüzden
u. 30a.12
ucuzlıḳ bolluk
u. 55b.2
uç- uçmak
u.-dı 46b.2
u.-mak 37a.6
uçmaḳ cennet
u. 10a.9, 16b.6, 34b.10, 34b.11, 40b.8, 51b.5
u.+a, 64a.14, 68a.8
u.+dagı 34b.11
u.+dan 39b.6
uçur- uçurmak
u.-dugumuz 62a.3
ūd yeri avret yeri
u. 22b.9
ūd ödağacı
u. 8b.11
uġın- kendinden geçmek
u.-ub 35b.10
uġra- 1. uğramak
u.-dı 21b.7
u.-dum 47a.1
2. başına gelmek
u.-dı 10b.4, 11a.2, 21b.10, 23a.11, 46a.10, 52a.10, 57a.1
u.-dugın 51a.11, 60b.13
u.-dun 6a.5
u.-maya 33b.12
u.-mış 46b.14
u.-mışa 49a.14
u.-ya 28b.14, 45a.4, 46a.10, 51a.4, 52a.8
u.-yası 13b.3
u.-yasız 22b.3
u.-yavuz 43a.14
ḳorḳduġına uġra- korkduğu başına gelmek 11a.2
miḥnete ugra- belaya uğramak 46b.14
3. maruz kalmak
u.-mışun 2a.8
4. rastlamak
u.-dı 7a.13, 29b.7, 32a.1, 52a.7
u.-dum 29b.3
u.-yu 46b.10
uġrayu gel- karşılaşmak 46b.10
uġraḳ çok uğranılan yer
u.+dadur 17a.14
uġraş- uğraşmak
u.-avuz 45b.10
u.-ırsavuz 19b.2
u.-mak 46a.7
uġrat- rast getirmek
u.-dı 22a.14
uġrı hırsız

u.+lar 23a.12
uġur eyle- Allaha ısmarladık demek
u. 53b.10
ʿukūbet Ar. ceza
u. 33b.11, 38b.10, 57b.9, 58b.7, 61a.11, 61a.13
ᶜuḳūbet it- cezalandırmak 38b.10
ᶜuḳubet kıl- cezalandırmak 33b.11
ulal- gelişmek
u.-maga 31b.9
ulaş- 1. ulaşmak
u.-dı 36a.14
u.-ur 25a.5
2. elde etmek
u.-asın 18b.7
ulı ulu
u. 16b.14
ulu ulu, büyük
u. 7a.4, 7a.6, 8b.1, 9a.7, 9a.7, 14a.11, 16b.11, 18a.2, 19a.11, 21b.8, 23b.2, 28a.14, 29a.8, 30a.8, 30b.1, 32a.8, 34a.2, 34b.8, 37b.9, 41a.14, 41b.2, 41b.3, 41b.3, 44b.5, 50b.6, 60a.2, 61b.10, 62b.12, 65a.14, 66a.1
u.+lar 28b.4, 34a.7, 56b.11
u.+lardan 57a.10
u.+ları 10a.14, 19a.6, 20b.11
u.+larumuz 30a.13
u.+suyla 44b.12
u.+yıdı 65a.11
ulu'l-emr Ar. emir sahipleri
u.+den 61b.1
ululıḳ ululuk, büyüklük
u. 31a.2, 37b.8, 42b.3
u.+a 30a.8
u.+ın 58a.1
um- ummak, dilemek
u.-alum 22b.2
u.-ar 42b.13
u.-dı 58a.5
u.-dugı 51a.3
u.-madugumuza 43a.14
unıt- unutmak
u.-dı 47b.1, 54a.3, 54a.5
u.-dum 54a.8
u.-dun 47b.3
u.-ub 33b.9, 56b.11
ur- 1. vurmak krş. vur-
u. 58b.13
u.-am 56b.8
u.-asın 22a.1
u.-dı 2a.4, 22a.14, 54b.9
u.-dılar 18a.11, 54a.10
u.-dukları 52a.13
u.-dum 60b.14
u.-ınca 54b.11, 58b.14
u.-mış 56a.7
u.-mışam 17b.13
u.-ub 47a.11, 47b.1, 52a.11, 54b.8, 59b.4
u.-urın 35a.7
diş ur- dişle kontrol etmek 54b.9
eli ṣulḥ etegine ur- barış istemek 28b.9
ḳadem ur- el vurmak, başlamak 19a.10, 20b.8, 24b.1, 36a.1
ḳanāᶜat mührin ur- azla yetinmek 17b.13
pençe ur- mücadele etmek 56b.8
pervāz ur- Far.+T. uçmak
p. 36a.14
ṣulh eteğine el ur- barışmak için adım atmak 28b.9
yol ur- yol kesmek, soygun yapmak 18a.11
yüz yire ur- yere kapanmak, saygıyla eğilmek 2a.8, 8b.8, 36a.4
2. asmak
u.-ub 58b.5
3. basmak
u. 36a.1
u.-asın 20b.8
u.-duk 24b.1

u.-mak 19a.10
4. çırpmak
u.-dı 36a.14
5. dokunmak
u.-a 64b.8
u.-ursam 28b.9
6. hedefi tutturmak
u.-ınca 60b.10
7. kesmek
u.-mak 28a.3
8. koymak
u.-dı 36a.5
u.-dılar 8b.8
u.-ub 49b.9, 66a.12
9. okumak
u.-dı 33b.8
ölüm ṣalāsın ur- ölüm selasını okumak 33b.8
10. rol yapmak
u.-dı 26b.2, 54a.1
uyura ur- uyuyor numarası yapmak 26b.2
11. sokmak
u.-a 68b.9
12. söylemek
u.-ub 44a.2
13. sürmek, çalmak
u.-dı 21a.4
14. yüklemek
u.-dı 47a.10
u.-ub 22a.3

uṣ akıl
u.+sın 2a.6
u.+sun 6a.4
uṣṣunı dirşür- aklını toplamak 2a.6, 6a. 4

usaŋ gafil, tembel
u. 34b.3, 38a.13, 46a.8, 46b.5
usaŋ ol- bıkmak, tembellik göstermek 34b.3, 46a.8, 46b.5,

usan- bıkmak
u.-mış 14a.10

uṣlu akıllı
u. 14a.10
u.+lar 19a.12
u.+lardan 46a.4

uş işte
u. 10a.8, 57a.7, 61a.3, 62a.2, 62b.9
u.+da 13b.7

uşböyle işte böyle
u. 2b.1, 68a.1

uşbu işte bu
u. 2b.5, 2b.10, 3b.7, 9a.5, 12b.14, 16a.3, 18b.8, 18b.10, 24a.5, 24a.13, 30a.1, 30a.8, 32a.9, 36a.6, 48a.11, 48b.4, 54a.13, 54b.10, 59b.10, 60b.11, 63a.14, 63b.2, 64a.12, 68b.9, 69a.10
u.+dur 27b.12

utan- utanmak
u.-dı 20b.4, 22b.9
u.-dılar 15b.7
u.-ı 54b.12
u.-urdı 60a.9

Utarid gezegen adı (Merkür)
u.+de 42a.7

uvad- ufatmak, parçalamak
u.-dı 8b.5, 20b.5
u.-a 30a.6
u.-up 51a.4

uvaḳ ufak
u. 51a.2, 51a.6

uy- 1. tabi olmak
u.-a 19a.8
u.-acagı 66b.1
u.-arlardı 18b.14
u.-dılar 19a.4
u.-mak 64b.12
u.-mışlardur 37b.14
u.-ub 50a.11
2. inanmak
u.-ub 6a.4, 6b.8
3. karışmak
u.-dı 29b.10

uyan dizgin, yular
u.+ı (tasarruf u.) 10b.2
u.+ın 12a.11, 25b.12, 31b.4, 41a.7, 51b.9, 52b.3, 64b.11, 67b.8
uyanın eline vir- kontrolü teslim etmek 31b.4, 12a.11,

41a.7
uyan- uyanmak
u.-dı 26b.1
u.-dılar 3a.11
uyanuḳ uyanık
u. 8a.13, 38b.12
uyanuḳlık uyanıklık
u. 62a.6
uyar- uyandırmak
u.-maga 3a.11
u.-mış 18a.1
uydur- 1. inandırmak
u.-mış 33b.3
2. toplamak
u. 23b.11
uyı- uyumak
u.-dı 26a.14
u.-muş 3a.10
u.-r 18a.1, 22a.12, 26b.4
u.-rdan 26b.3
uyıd- uyutmak
u.-ur 59b.5
uyḳu uyku
u. 30a.4, 59a.8
u.+da 59a.9
u.+sına 2a.3, 59a.7
u.+sında 46a.12
u.+suna 22a.10
uyḳu dadın bulma- doğru dürüst uyuyamamak 30a.4
uyur uyuyan
u.+a 26b.2
uyura ur- uyuyor numarası yapmak 26b.2
uza- uzamak
u.-ya 43b.1, 57b.12
uzad- uzatmak
u.-dı 56a.7, 63b.3
u.-dukça 40a.3
u.-masunlar 39b.13
u.-ub 15a.12, 36b.10, 48a.2, 49b.10, 51b.9, 60a.6
faṣīḥ dil uzat- güzel konuşmak 36b.10
el uzatma- kötülüğe kalkışmamak 39b.13
tama^c elin uzat- açgözlülük etmek 49b.10
ẓulm ayaġın uzad- zulmetmeye yeltenmek, 48a.2
uzan- uzanmak
u.-sun 36a.5
uzun uzun
u. 18b.3, 40a.5, 47b.3
ü A. ve
ü. 3a.1, 6b.2, 8b.7, 8b.9, 11b.3, 12a.14, 16b.14, 19a.10, 19b.2, 19b.3, 21a.13, 21b.1, 21b.1, 22b.1, 22b.6, 22b.13, 22b.13, 22b.13, 22b.14, 23a.3, 23a.7, 24b.3, 25a.2, 25a.6, 28b.5, 28b.5, 30b.2, 36a.5, 36a.5, 40b.12, 42b.2, 45a.6, 45a.9, 48b.8, 49a.10, 50b.3, 51a.1, 54b.2, 55a.3, 55b.1, 55b.1, 55b.2, 59b.5, 66a.6, 68a.9
üç üç
ü. 3a.2, 3a.6, 8b.1, 12b.2, 18a.9, 18a.10, 19a.10, 24b.6, 25a.4, 26b.11, 41a.14, 49b.6, 53a.3, 54a.11
ü.+den 46a.7
ü.+dür 25a.4
ü.+i 22b.8
ü.+ümüz 3a.6
üç yüz altmış tamarın tut- tutku haline gelmek 12b.2
üçünci üçüncü
ü. 16b.13, 19b.7, 24b.11, 25a.7, 26b.12, 41b.1, 65a.1, 68b.4
üf üf, üfleme
ü. 68a.3
üftāde Far. düşkün
ü.+nün 10b.3
üleş- paylaşmak
ü.-eler 18a.14
üleşdür- paylaştırmak
ü.-di 3b.13
ü.-diler 61b.7
ülfet A. alışma, kaynaşma
ü. 43b.8

ümīẕ Far. ümid, umma
ü. 28a.13, 42b.4, 58a.13, 63a.8, 66b.2
ü.+dur 30a.1, 49b.4
ü.+dür 31b.5, 32b.6, 40b.4, 44b.6, 45a.3, 49b.13, 54a.11, 55a.12, 62a.7, 66b.14, 68a.14
ümmet A.ümmet
ü.+densiz 61b.1
ün ses
ü.+i (it ü.) 29b.9
ü.+in 66a.7
ü.+inden 39a.1, 44b.3
ünegülik inatçılık
ü.+in 10b.13
üns Ar. alışkanlık
ü. 43b.6
üns dut- yakınlık ve dostluk iddia etmek 43b.6
ür- havlamak
ü.-erleridi 26b.1
üre- üremek, çoğalmak
ü.-di 3b.7
ürk- ürkmek, korkmak
ü.-eler 39b.1
ü.-en 30b.6
ü.-er 12a.3
ü.-ersin 39b.8
ü.-mezler 40a.12
göŋlü ürk- korkmak 12a.3
üsküf başlık
ü. 66a.3
üst üst
ü.+inde 8b.5, 27b.7, 36a.1, 57a.5, 58a.10, 63a.9
ü.+inde.dür 25a.14
ü.+indedür 36a.6
ü.+ine 6a.1, 17a.5, 22a.13, 22b.8, 25a.14, 39b.8, 42b.10, 51b.11, 56a.2, 59b.4, 60b.9, 60b.10, 69b.1
ü.+inedür 31a.5
ü.+lerine 59b.8
ü.+üme 58a.14
ü.+ümize 38b.11
ü.+ümüzden 3a.13
ü.+ümüze 45b.11, 65b.3
üstine belā yaġmurın yaġdur- ardı arkası kesilmeksizin bela vermek 42b.10
üstine gel- rast gitmek 56a.2
üstād Far. üstad, mahir
ü.+idi 19a.11, 23a.14
üstāẕ Far. üstad, mahir
ü. 22b.14
ü.+em 21a.8
ü.+imiş 50a.5
ü.+lar 9b.4
üş- 1. üşüşmek, toplanmak
ü.-diler 29b.7
ü.-üb 39a.10, 59b.4
2. saldırmak
ü.-erler 43b.7
üşen- 1. sıkılmak
ü.-e 53a.14
ü.-mek 23a.8
ü.-ürsiz 57a.6
2. erinmek
ü.-zven 6a.1
üşü ol- toplu halde saldırmak
ü. 43b.12
üşür- üşüştürmek
ü.-üb 61b.5
üt- ütmek, yenmek
ü.-esin 50a.8
üz- koparmak
ü.-di 29b.5, 54b.8
ü.-üb 48b.3
sükūnet zencirin üz- sessizliğini bozmak 48b.2
üzerinde üstünde
32b.14, 56b.1
üzerine üstüne
14a.14, 32b.8, 10b.8, 29b.7, 54b.1
üzere üzere
ü. 8a.14
üzre üzere
ü. 10a.13, 12a.14, 48b.10, 55a.14
üzüm üzüm
ü. 2a.3, 68a.9

vācib Ar. vacip, yapılması gerekli
v. 10b.10, 26a.1
v.+dur 26b.7
v.+dür 8b.2, 17a.12, 27a.2
vācib gör- mecbur hissetmek 10b.10
vaʿde Ar. söz verme
v. 25b.9, 33a.3, 42b.14
v.+yile 46a.5
vaʿde kıl- söz vermek 25b.9
vaʿde vir- söz vermek 33a.3
vaḥş Ar. yabani hayvan
v.+dan 30b.4
vahy Ar. vahiy
v. 69a.4, 69a.4, 69a.9, 69a.14, 69b.3
v.+i (v. degürdi) 69a.10
vāḳıʿa Ar. 1. olay
v.+lardan 12b.13
v.+sından 49a.8
2. bela
v. 13b.3, 57b.9
v.+dan 9a.11
v.+dur 62b.4
v.+larından 62b.3, 62b.4
v.+ya 49a.14
vāḳıʿā uġra- başına kötü bir şey gelmek 13b.3, 49a.14
vāḳıf Ar. bilen
v.+sın 59b.11
vākiʿ Ar. olan, vuku bulan
v. 33b.9, 35a.11, 35a.11
v.+ın 58a.13, 67a.2
vaki ol- meydana gelmek 33b.9, 35b.11
vaḳt Ar. vakit, zaman
v. 7a.9, 9a.5, 9b.14, 11b.7, 18a.11, 19b.4, 26a.1, 27b.2, 27b.3, 38a.4, 42b.12, 45a.13, 46b.5, 52b.8, 53a.8, 55b.8, 56a.14, 60b.13, 62a.3, 63b.5, 63b.5, 63b.6, 63b.6
v.+dan 8b.7, 32a.8
v.+ı (ekin v.) 3b.6
v.+ı (kaçmak v.) 48b.8
v.+ı (yavrı v.) 61b.14
v.+ı (ölüm v.) 10a.5, 10a.7, 12a.8
v.+ı (zeval v.) 9b.7
v.+ıdur 50b.4
v.+ın (vaktinde) 43a.4
v.+ında 7a.3, 8a.7, 11a.10, 11b.10, 15a.1, 15a.2, 22b.14, 27b.4, 34a.4, 42b.9, 42b.14, 45b.1, 65b.11, 67b.5, 68b.5
v.+in 67a.10
v.+larda 33b.11, 51b.5
vaḳtlu vaḳtsuz vakitli vakitsiz
v. 30b.5
vallāhi Ar. Allaha and olsun
v. 16b.1, 56a.9
vallāhuaʿlem Ar. Allah en iyisini bilir
v. 7a.2, 41b.7
var var
v. 7a.14, 9a.7, 9a.7, 14a.6, 15b.4, 16b.2, 16b.2, 16b.4, 16b.6, 17b.12, 17b.12, 18a.2, 20b.3, 24a.11, 24b.13, 27a.8, 29a.2, 31b.7, 33b.1, 33b.13, 34b.13, 34b.14, 35a.6, 38a.4, 38b.7, 42a.11, 45b.2, 48a.8, 59a.14, 62b.13, 66b.13, 68a.8
v.+dur 2b.10, 11a.10, 11a.11, 14b.8, 16b.5, 26b.6, 27a.8, 42b.6, 43a.10, 44b.2, 53a.2, 53a.9, 58a.5, 58a.8, 64b.9
v.+ıdı 2a.2, 2a.7, 2b.2, 3a.8, 3a.8, 3a.8, 3a.14, 7a.4, 7a.4, 7b.12, 8a.13, 9b.4, 9b.6, 11b.3, 12a.7, 12a.8, 13a.10, 13b.4, 13b.9, 14a.2, 14a.3, 14b.14, 15a.8, 15a.9, 15a.13, 15b.12, 17a.1, 17a.2, 19a.10, 19b.14, 20a.12, 20b.2, 20b.14, 22b.5, 22b.9, 26a.8, 26a.9, 26a.l0, 28b.10, 29a.8, 29a.9, 29a.9, 29b.6, 29b.13, 30b.10, 32a.7, 32a.7, 33a.4, 33a.5, 34a.4, 34b.8, 35a.13, 35a.13, 35b.4, 37a.3, 37a.14, 37b.6, 37b.12,

38a.12, 38b.14, 39b.3, 39b.7, 41a.3, 42a.4, 42a.8, 44b.8, 45a.14, 45b.3, 46a.11, 46a.12, 46b.8, 46b.10, 48b.14, 49a.2, 49a.0l, 50b.6, 51a.12, 51b.3, 53b.3, 53b.4, 56b.12, 57a.1, 57a.2, 58b.11, 59a.5, 59a.6, 59b.8, 60a.3, 60a.12, 61b.13, 63a.3, 63b.10, 65a.10, 68b.10, 68b.14, 69b.9, 69b.9, 69b.9, 69b.10
v.+ımış 6b.4, 11b.2, 61b.11, 64b.4
v.+ın 46a.1, 53b.12, 57b.5
v.+ısa 6a.13, 6b.14, 15a.1, 31a.2, 52b.4, 59a.2, 66b.9
v.+iken 2a.7
v.+mıdı 59a.2
var eyle- yaratmak 24b.13

var- varmak
v. 14b.1, 21a.4, 21b.14, 40a.11, 55b.9, 58a.6, 63a.14, 69b.14
v.-a 7a.10, 8b.3, 8b.3, 8b.4, 34b.5, 45b.14, 46a.10
v.-acagı 65b.10
v.-acak 2b.13, 10a.3, 25a.11
v.-acakdur 25a.1
v.-alum 2b.11, 16a.14
v.-asın 47a.8
v.-asız 39a.7
v.-avuz 55b.11, 55b.13, 62b.11
v.-ayın 2b.6, 6a.7, 6a.10, 6a.12, 14b.9, 44a.6
v.-dı 2a.7, 7b.14, 8a.3, 8a.4, 9b.4, 12b.6, 13a.6, 13b.4, 14b.10, 15b.3, 15b.11, 17b.9, 18a.13, 18b.12, 21a.1, 21a.3, 21b.13, 22a.12, 23a.9, 27b.1, 28a.2, 28a.11, 29b.8, 30b.10, 33a.7, 34a.7, 39b.5, 42a.13, 42a.14, 44a.10, 46b.1, 49a.11, 53b.12, 54b.5, 54b.6, 54b.8, 54b.8, 54b.13, 55a.5, 55a.9, 55b.5, 57a.4, 57a.8, 57b.10, 58b.12, 58b.12, 60b.6, 60b.8, 61a.1, 61a.9, 64a.2, 65a.10, 67a.2, 67b.14, 68a.3, 69a.10, 69b.4
v.-dılar 6a.2, 6a.14, 12a.1, 12b.5, 16a.8, 16a.12, 16a.14, 16b.3, 25b.10, 36b.8, 37b.9, 53a.7, 59b.6, 69b.3
v.-dukca 52b.12
v.-dum 15b.7, 62b.9
v.-dun 6a.3
v.-dur 2b.6, 13a.2, 13a.3, 18a.7, 30b.3, 38a.9, 52b.3, 54a.7
v.-durur 31b.2
v.-ı 6b.6
v.-ıcak 68b.10
v.-ınca 11a.1, 39b.7, 47a.14
v.-ırsın 51b.7
v.-maya 19a.14, 28a.9
v.-mayasın 65a.7
v.-maga 11b.12
v.-mak 6a.12, 7a.14, 42b.7, 62b.10
v.-mal 15a.2
v.-mış 23b.9
v.-mışdı 23b.12, 44a.3
v.-san 17b.2
v.-sun 12a.3, 40a.12
v.-ub 9b.3, 23a.10, 36b.13, 39a.13, 41a.6, 44a.4, 45b.10, 48a.12, 49b.5, 51b.5, 57a.2, 63a.4
v.-un 27a.14
v.-ur 59b.5, 62a.12
v.-urdı 7b.14
v.-urın 53b.7
v.-ursın 29b.13, 40a.7, 65a.13
v.-uşbu 21a.9
varı yorı- gitmek 6b.6
aŋaruraḳ var- ilerlemek 22a.12
bilesine var- beraber gitmek
dimāġı fesāda var- zihni saplanmak, bir düşenceye takılıp kalmak 23b.9
ġarīb var- gurbete çıkmak, 44a.3

işi ilerü var- gelişmek (34b.5)
ḳarşu var- karşılamak 45b.10, 46a.10
ölüme ḳarşu var- ölüm tehlikesine yaklaşmak 6a.3
secedeye var- secde etmek 69a.10
sefere var- yolculuğa çıkmak 15a.2
sefere var- yolculuğa çıkmak 15a.2
ziyāna var- zararla sonuçlanmak 28a.9

varduḳca gün geçtikçe
v. 56b.13, 65a.3

vaṣf Ar. vasıf, özellik
v. 36b.10
v.+ın 41a.2
v.+ında 8b.10
vaṣf it- tarif etmek 36b.10

vāṣī̄ Ar. vasi
v. 12a.11

vaṣıyyet Ar. vasiyet
v. 52a.1, 69a.5, 7a.3
v.+e 52a.4
v.+i 67a.5
v.+üm 7b.1
vaṣıyyet eyle- vasiyet etmek 69a.5
vaṣıyyet saḳla- vasiyeti gözetmek, yerine getirmek 7b.1

vaṭan Ar. vatan, yurt
v. 26a.9, 61b.12, 62a.14, 62b.4, 63b.12, 64a.1, 64b.8
v.+ıyıdı 40b.6
v.+um 2b.10
vaṭan dut- ülke yönetmek 26a.9

vazᶜ eyle- icat etmek
v. 50a.5

vaz gel- vaz geçmek 35a.8

vazī̄fe Ar. vazife, görev
v.+sin 40a.14

ve A. ve
v. 2a.2, 2a.11, 2a.13, 2b.2, 2b.6, 2b.8, 3a.1, 3a.4, 3a.8, 3b.4, 3b.4, 3b.6, 3b.13, 6a.6, 6a.10, 6b.1, 6b.2, 6b.7, 6b.9, 6b.12, 6b.12, 7a.3, 7a.5, 7a.5, 7a.5, 7a.5, 7a.5, 7a.6, 7a.8, 7a.11, 7a.12, 7a.13, 7b.1, 7b.2, 7b.5, 7b.8, 7b.9, 7b.9, 7b.13, 8a.7, 8a.8, 8a.14, 8b.3, 8b.3, 9a.3, 9a.3, 9a.4, 9a.7, 9a.8, 9a.11, 9a.13, 9a.14, 9b.2, 9b.2, 9b.3, 9b.3, 9b.4, 9b.5, 9b.10, 9b.13, 9b.14, 10a.1, 10a.3, 10a.4, 10a.7, 10a.8, 10a.9, 10a.10, 10a.10, 10a.13, 10a.14, 10b.7, 10b.7, 10b.8, 10b.8, 10b.9, 10b.10, 10b.12, 10b.12, 10b.13, 10b.14, 11a.6, 11a.8, 11b.2, 11b.10, 11b.14, 12a.1, 12a.10, 12a.12, 12a.14, 12b.3, 12b.11, 12b.11, 13a.2, 13a.4, 13a.7, 13a.7, 13a.8, 13a.13, 13a.14, 13b.14, 14a.2, 14a.3, 14a.10, 14b.2, 14b.3, 14b.3, 14b.4, 14b.14, 14b.14, 15a.9, 15a.14, 15b.14, 16a.5, 16a.11, 16a.13, 16b.1, 16b.3, 16b.4, 16b.6, 16b.10, 16b.11, 16b.12, 16b.13, 16b.14, 16b.14, 17a.1, 17a.2, 17a.3, 17a.5, 17a.9, 17a.10, 17a.10, 17a.11, 17a.11, 17a.12, 17a.13, 17a.13, 17a.14, 17a.14, 17b.2, 17b.3, 17b.9, 17b.10, 17b.11, 17b.13, 17b.13, 17b.14, 17b.14, 18a.1, 18a.2, 18a.3, 18a.4, 18a.4, 18a.5, 18a.8, 18a.8, 18b.3, 18b.3, 18b.4, 18b.5, 18b.7, 18b.7, 18b.8, 18b.10, 18b.12, 18b.14, 18b.14, 19a.1, 19a.2, 19a.4, 19a.5, 19a.7, 19a.10, 19a.12, 19a.12, 19a.13, 19a.13, 19a.14, 19b.1, 19b.2, 19b.3, 19b.4, 19b.5, 19b.5, 19b.6, 19b.6, 19b.7, 19b.9, 19b.10, 19b.10, 19b.11, 19b.11,

59a.6, 59a.10, 59a.11, 59a.12, 59b.9, 59b.10, 59b.10, 59b.10, 59b.13, 60a.4, 60b.1, 60b.5, 60b.5, 60b.11, 61a.2, 61a.4, 61a.5, 61a.5, 61a.9, 61b.3, 61b.3, 61b.3, 61b.7, 61b.8, 61b.8, 61b.10, 61b.11, 61b.11, 62a.10, 62a.11, 62a.12, 62a.14, 62b.1, 62b.4, 62b.6, 62b.8, 62b.8, 62b.8, 62b.13, 62b.14, 63a.6, 63a.7, 63a.9, 63a.9, 63a.10, 63a.10, 63a.12, 63a.13, 63b.1, 63b.3, 63b.10, 63b.11, 63b.11, 63b.13, 63b.13, 64a.3, 64a.8, 64a.13, 64b.7, 64b.14, 65a.1, 65a.4, 65a.7, 65a.13, 65b.1, 65b.8, 65b.10, 66a.7, 66b.1, 66b.1, 66b.2, 66b.3, 66b.5, 66b.12, 67a.4, 67a.4, 67a.5, 67a.6, 67a.7, 67a.11, 67b.1, 67b.4, 67b.8, 67b.9, 68a.4, 68a.5, 68a.5, 68a.6, 68a.6, 68a.6, 68a.9, 68a.9, 68a.9, 68a.10, 68a.10, 68a.10, 68a.12, 68a.13, 68a.13, 68a.13, 68a.13, 68a.14, 68a.14, 68b.1, 69a.6, 69a.6, 69b.2, 69b.4

vebāl Ar. vebal, yükümlülük
v.+den 27b.14
v.+e 58b.5
v.+i (anun v.) 19b.13
vebāli cāna ir- yapılan kötülüğün bedelini canıyla ödemek 19b.13

vecd Ar. ilahi aşka gelme
v. 39b.11, 39b.11
vecd dut- aşırı heyecanlanarak kendinden geçmek 39b.11

vech Ar. vesile
v. 13b.1, 65a.1

vechile vesileyle
v. 24b.9, 46b.5

vefā Ar. bağlılık, sadakat
v. 13b.11, 28a.13, 32b.1, 36b.12, 48a.1, 52a.4, 65a.12
v.+muza 39a.7
v.+ya 55b.6
vefā kıl- vefa göstermek 28a.13
vefā ṭavḳın boynına geçür- vefayı borç bilmek

vefādār sadık
v. 37a.1

vefādārlıḳ bağlılık
v. 33a.9, 44a.7

vehāmet Ar. tehlikeli
v.+inden 40b.10, 44a.3

ve illā yoksa
v. 48a.4, 48b.1

velī Ar. fakat
v. 6a.1

vesvese Ar. şüphe, kuruntu
v.+müz 19a.7
v.+ye 20a.8
v.+yile 12a.13
v.+ile 20a.2

veyā Ar. veya
v. 68a.13

vezir Ar. vezir
v. 6b.8, 9a.2, 19a.12, 19b.4, 19b.8, 20a.8, 20a.12, 20b.14, 22b.1, 22b.5, 23a.5, 23b.3, 23b.9, 60a.13, 60a.14, 60b.3, 60b.7, 60b.14, 61a.1 v.+e 19a.11, 19b.3, 19b.7, 20a.8, 23b.2, 61a.4
v.+i (anun v.) 57a.1
v.+i (arslanun v.) 26a.l0
v.+i (divün v.) 19a.10
v.+i (pazişahun v.) 60a.11
v.+i (sultanun v.) 41a.3
v.+i (v. cem eyledi) 41a.5
v.+i (v. hazır kıldı) 60b.13
v.+ler 38b.2
v.+lere 6b.10
v.+ün 31b.11, 34a.2

vezirlik vezirlik
v.+i (v. karar dutdı) 40b.1

vilāyet Ar. ülke
v. 34b.11, 41b.3, 47b.11

v.+de 43a.13
v.+i (v. bisledi) 3b.13
v.+i (v. çıkaralar) 41b.10
v.+i (v. dutmak) 44b.2
v.+i (v. harabideler) 44a.4
v.+i (v. isteyü) 43a.10
v.+inde 11b.2, 12a.7, 19a.3, 45a.9, 61b.10
v.+indeyidüm 44a.13
v.+ine 62b.11
v.+üm 24a.2, 47b.12
v.+ün 43a.13, 44b.1
vilāyet dut- ülke işkal etmek 47b.12

vir- 1. vermek
v. 3b.7, 3b.8, 30b.13, 64b.5
v.-di 14a.12, 16a.12, 21b.13, 23a.11, 44a.12, 49a.11, 52a.4, 60b.6, 64a.2, 65a.12, 67a.11, 67b.8, 68b.12, 69b.7, 69b.14
v.-diler 17b.5, 42a.7, 45b.2, 51a.9, 54b.11, 69b.11
v.-düm 3b.5, 69a.10
v.-dün 47a.4 v.-e 8b.2, 68b.6, 69b.5
v.-em 56a.10
v.-esin 17a.8
v.-gil 42a.11
v.-iserler 26a.11
v.-mek 19b.7, 38a.6, 48b.4, 58a.13, 68b.4
v.-medi 27b.13, 57a.3
v.-meye 32a.10
v.-meyince 18b.8
v.-meyüb 63b.8
v.-mez 57b.4
v.-mezlerse 67b.4
v.-men 64b.14
v.-mişdi 43b.13
v.-mişem 38a.1
v.-mişlerdür 40b.13
v.-sün 68b.11
v.-üb 18a.13, 28b.2, 33a.3, 45a.5, 50b.1, 52b.9, 59a.11, 69b.5
v.-übdür 55b.13
v.-ün 19a.9
v.-ür 9b.12, 58a.8, 66a.8
v.-ürdi 15a.9, 51b.5, 59a.5
v.-ürler 43b.9
v.-ürsen 30b.12
and vir- söz vermek 30b.13
boyun vir- razı olmak 43b.9, 47a.4
eline vir- teslim etmek 10b.12
ġażab odı içinden şuʿle vir- hiddetlenmek 28b.2
ḫaber vir- haber vermek 9b.12, 17b.5, 21b.13,
ḫāṭırında çāşni vir- gönle lezzet vermek 43b.13
icāzet vir- izin vermek 44a.12
inṣāf vir- acımak 52b.9
kuvvet vir- güç vermek 50a.13
mehl vir- mühlet vermek, zaman tanımak 30a.12
mühlet vir- izin vermek 6b.8, 19a.9
nişān vir- bahsetmek 45b.2
nusret vir- zafer vermek 45a.5
ögüt vir- nasihat etmek 42a.6
ʿömür vir- ömrünü uzatmak 69a.5
rıżā vir- razı olmak
r. 17a.8, 52a.4
kuvvet vir- güç vermek 50a.13
mehl vir- mühlet vermek, zaman tanımak 30a.12
mühlet vir- izin vermek 6b.8, 19a.9
nişān vir- bahsetmek 45b.2
ögüt vir- nasihat etmek 42a.6
ʿömür vir- ömrünü uzatmak 69a.5
rıżā vir- razı olmak
r. 17a.8, 52a.4
selam vir- selam vermek 64a.2
ṭaʿātına boyun vir- emrine boyun eğmek 40b.13
taḳdīre boyun vir- kadere razı

olmak 56a.10
ṭalāk vir- terk etmek (kadın için değil) 38a.1
ṭanuḳlıḳ vir- şahitlik yapmak 69b.11
tāziye vir- baş sağlığı dilemek
cevāb vir- cevap vermek 14a.11, 19b.7, 23a.11, 24b.4, 27b.13, 42a.11, 50b.1
2. bedelini ödemek
v. 21a.1, 21a.3, 21a.9
v.-di 21a.2, 21a.4, 21a.9, 21a.11, 29b.2
v.-üb 11a.7
3. bir yöne doğru tutmak
v.-miş 22a.10
4. evlendirmek
v.-e 17b.7
v.-em 17a.9, 34a.8
v.-memek 17a.12
v.-mek 17a.12
5. içirmek
v.-düm 3a.12, 3a.12
v.-ürdüm 3a.9
6. mal sahibi kılmak
v.-dügin 42b.14
v.-se 43a.2
7. nasip etmek
v.-e 63a.5, 66b.14
v.-üb 62a.8
8. nitelik sahibi kılmak
v.-di 20b.9, 29a.3, 29a.4
v.-übdürür 25a.10
v.-ür 50a.13
9. ödül vermek
v. 67a.14
v.-di 54b.6
v.-diler 55a.7, 55b.4, 67a.12, 67a.14
v.-dügi 55b.6
v.-düginden 54a.14
v.-e 54a.6
v.-ecegün 67a.13
v.-em 54a.9, 67a.13
v.-ürse 54b.1, 55a.1
10. paylaşmak
v. 54b.1
v.-em 55a.2
v.-esin 54a.14, 55a.14
11. sadaka olarak vermek
v.-di 68b.11
12. teslim etmek
v.-di 2b.12, 41a.8, 64b.11
v.-düm 31b.4
v.-e 51b.11
v.-mek 10b.12
v.-ürem 12a.11
13. tuzak için yem vermek
v.-ür 50a.6
14. yedirmek
v. 38b.7
v.-ürler 38b.6
v.-ürsen 14b.8

vīrān Far. viran, yıkık
v. 10b.14
v.+da 18a.12
v.+dan 54a.12
vīrān eyle- yıkmak 10b.14

vīrāne Far. virane, harap
v.+i (v. harab iderse) 18a.4

vireme- verememek
v.-se 24b.5

viribi- göndermek
v.-di 9b.6, 11b.9, 23b.13, 24a.6, 34a.6, 34a.9, 36b.4, 58a.6, 67a.6
v.-diler 18a.13, 36a.13, 36b.12, 37b.6, 47b.9, 50a.1, 55a.9
v.-medi 24a.10
v.-miş 14a.11
v.-yelüm 47b.6
v.-yevüz 45b.14, 47b.5
v.-yüb 39a.1
daʿvete viribi- davet için göndermek 36b.4

viribil- gönderilmek
v.-ürse 24b.4

viṣāl Ar. kavuşma
v. 35b.5
v.+i (anlarun v.) 67a.1

vuḫūş Ar. yabani hayvanlar
vur- 1.vurmak krş. ur-
v.-alar 44a.6
v.-am 56b.11
v.-dı 8b.5, 11b.13, 20b.4, 46b.3
v.-ub 20a.1, 39b.7, 64a.6
v.-urlar 16a.2
v. 50b.8
pençe vur- mücadele etmek 20a.1
2. avlamak
v.-ub 62a.3
3. kazanmak
v.-un 8a.10
4. kesmek için sürmek
v.-am 49b.5
5. koymak
v.-ub 2a.8, 34b.12
6. rol yapmak
v.-am 56a.3
v.-dı 2a.5
ölüye vur- ölmüş gibi yapmak 2a.5, 56a.3
7. sokmak
v.-dı 8a.4
8. sürmek
v. 21a.4, 21a.11
9. yüklemek
v.-ub 46b.9
yük vur- yük yüklemek 46b.9, 47a.10
vü Ar. ve
v. 65a.12, 68a.9, 68a.10
vücūd Ar. vücut, gövde
v.+ı (kitap v.) 7a.1
v.+ı (v. kurtarmamak) 11a.6
v.+ın 12b.4, 55b.14
v.+ında 24b.7
vücūdın ortadan götür- öldürmek 55b.14
vücūdın yoldan götür- öldürmek 12b.4
yā 1. veya
y. 14a.6, 16a.1, 28a.4, 31a.9, 33b.10, 34b.10, 38b.2, 41b.6, 44a.5, 46a.7, 46a.7, 46a.7, 52b.3, 57a.14, 57b.6, 59b.1, 61a.6, 67b.3, 68a.4, 68a.8, 68a.8, 68a.13
y.+sından 60b.10
2. öyleyse
y. 42a.12, 42a.13
ya yay
y.+dan 29b.5
ya ey
y. 68a.3, 68b.5, 69a.3, 69a.5
yaban keçisi yaban keçisi y. 60b.10
yabdur- yaptırmak
y.-asın 9b.3
yabrak yaprak
y.+ları 34b.9
yād yabancı
y. 8a.8, 42b.7
y.+dur 43a.13
y.+ları 47b.14
yād ḳapusı el kapısı, yabancı ülke 42b.7
yad hatır
y.+umdadur 6a.14
y.+unda 6a.13
yād dut- akılında tutmak 39a.8
yādlıḳ yabancılık
y. 51b.14
yaġ- yağmak
y.-ardı 54b.3, 55a.3
y.-arıdı 55b.1
yaġdur- yağdırmak
y.-a 42b.10
yaġı ol- düşman olmak
y. 54b.4
yaġır yaralı
y. 38b.3
yaġmur yağmur
y. 3a.3, 31a.4
y.+ın 42b.10
yaġmursuz yağmursuz
y. 42b.14
yaḫşi güzel, hoş
y. 65a.11

yāḫūẕ Far. veya
y. 2a.13, 6a.11, 11a.14, 16a.13, 28b.14, 33b.10, 33b.11, 34a.11, 34b.9, 34b.10, 39b.1, 39b.2, 40a.10, 41b.5, 45a.1, 48a.14, 55b.13, 56b.8, 57a.7, 57a.13, 57b.6, 59b.1, 60b.2, 60b.5, 67b.3

yaḳ- yakmak
y.-a 64a.5
y.-ardı 62a.1

yaḳa yaka
y.+sın 41a.2
y.+sına 21b.9

yaḳın yakın
y. 6a.2, 6a.14, 8b.8, 20a.3, 25b.2, 36b.8, 37b.7, 37b.10, 39b.1, 44b.3, 59a.9, 59a.12, 62a.4, 68b.9
y.+da 2b.5, 2b.10
y.+da (yakın zamanda) 21a.9
y.+dur 25b.4
y.+ında 51b.3
yaḳın var- yaklaşmak 6a.2, 6a.13/14, 8b.8, 37b.7, 39b.1
yaḳın gel- yaklaşmak 37b.8, 39b.1, 44b.3

yāḳut yakut
y. 28a.5

yalan 1. yalan
y. 15b.12, 15b.14, 26b.10, 69b.11, 69b.13
y.+a 7b.8
y.+dan 25a.3
y.+ıla 7b.7
y.+ın 58a.7
y.+um 15b.7
y.+umı 15b.6
yalana mensūb ol- yalancı olarak tanınmak 7a.8
yalanı girçege geçür- inanılmayacak sözü tevil ile doğru olarak kabul etmek 15b.7
yalanı girçekile geçür- inanılmayacak sözü tevil ile doğru olarak kabul etmek 15b.6
2. geçici
y. 9a.10, 9b.7

yalın ateş kıvılcımı
y.+ları 19a.9

yalıncaḳ çıplak
y. 30b.2

yalıncaḳlıḳ çıplaklık
y. 18b.5

yaluŋuz yalnız
y. 6a.11, 14b.5, 59a.2
yaluŋuz ko- yalnız bırakmak

yalvar- yalvarmak
y.-dı 12b.8

yan yan, taraf
y.+a 23b.8, 23b.8, 48a.13, 50b.11
y.+a (+e doğru) 8b.10, 11a.5, 40a.4, 40a.5, 50b.13
y.+adan 9a.5
y.+adın 2b.2, 8b.7, 9b.8, 29b.9, 40a.5, 43b.11, 43b.12, 51a.2, 52b.6
y.+ın 56b.7
y.+ında 9a.7, 29a.12, 29b.6, 59b.3, 69b.10
y.+umuzdan 43b.12

yan- yanmak
y.-ar 56b.8
y.-dı 12b.14, 19a.9, 42a.6
y.-mış 48a.13
y.-ub 21b.6
y.-ubdur 66b.13
cigeri yan- çok üzülmek 12b.14
cigeri yan- susamak 21b.6
derdinden yan- üzüntüden kendini kahretmek 42a.6

yanaḳ yanak
y.+ı (karga y.) 66a.5
y.+ına 61a.4

yandur- yakmak
y.-dı 22b.8

y.-mış 68a.2
yaŋıl- yanılmak
y.-asın 25b.12
yaʿnī Ar. yani
y. 3b.3, 6a.3, 10a.6, 17a.11, 26b.2, 30b.12, 32a.13, 57b.1, 67b.11
yanlış yanlış
y.+lar 20a.10
yap- yapmak
y. 53b.7
y.-a 47a.3
y.-dılar 9b.5
yapış- yapışmak, tutmak
y.-dı 35b.10, 64a.6
y.-tı 35b.12
yapraḳ yaprak
y.+ın 13a.2
yapucı usta
y.+lar 9b.2
yār Far. 1. dost, arkadaş
y. 9a.2, 9a.14, 9a.14, 14a.10, 27a.11, 33a.6, 36a.10, 45b.6, 55a.9, 68a.14
y.+dur 15a.4
y.+ı (çetügün y.) 33a.4
2. yardımcı
yar kıl- yardımcı olmak 29a.6
yar- yarmak, açmak
y.-ar 16a.13, 16a.14, 21b.2, 46a.9, 55b.11
y.-ardı 32b.2
y.-arlar 19b.10
y.-dılar 28a.4
y.-ub 44a.9
yara- 1. yaramak
y.-r 25b.4, 43a.6
y.-ya 12a.9, 12a.12
2. uygun olmak
y.-rdı 9b.5
y.-maya 43a.8
y.-z 14b.11, 24b.1, 25b.3, 25b.4, 25b.5, 25b.7, 25b.7, 27b.12, 35b.10, 46b.6, 53a.3
yarad- yaratmak
y.-an 24b.6, 24b.13, 58b.2
yaradıl- yaratılmak
y.-dı 9b.11, 24b.14, 25a.2, 28b.4
y.-mak 9b.14
y.-magun 24b.12
y.-mış 19b.9, 20b.8
yaraḳ hazırlık, teçhizat
y. 44b.2
y.+ıla 29a.14
y.+ın 30a.9, 38b.14, 49b.13
y.+umuz 46a.1
yaraġın yi- hazırlığını üstlenmek 30a.9
yaraḳla- hazırlamak
y.-yub 10a.1
yaraḳlan- hazırlanmak
y.-avuz 47b.8
y.-ub 39a.12
yaramaz işe yaramaz, tembel
y. 46a.9
yārān Far. dostlar
y. 15b.6
yarar uygun
y. 11b.4
y.-dı 20b.9
yardım yardım
y. 62b.14
y.+ı (esbab y.) 30b.1
y.+ların 11a.11
yardımcı yardımcı
y. 28a.6
y.+sıdur 50a.12
yardum yardım
y. 9a.13, 12b.4, 19b.5, 24a.14, 43b.4, 43b.7, 44a.1, 49a.14
y.+ı (sıçanlar y.) 22a.6
y.+ı (tenri y.) 48b.11
y.+ıyıla 41a.7, 49a.10
y.+ıyla 40b.4
yardum eyle- yardım etmek 12b.4
yardum it- yardım etmek 9b.13, 24a.14, 43b.4
yardım kıl- yardım etmek 43b.7
yarı yarı, yarım

y.+sı 47a.8, 47a.11
y.+sın 49b.8, 49b.8, 54b.1, 54b.1
y.+sından 54b.6
yarı ḳıl- yardım etmek
y. 10a.2
yarım yarım
y. 16a.14
yarın yarın
y. 6a.7, 19a.7, 25b.9, 31b.8, 42b.8
y.+a 6a.8, 30a.1
y.+dası 24b.2, 25b.10
yarındası sabah
y. 28a.11, 61a.13
yarınḳı yarınki
y. 8a.11
yasa- düzenlemek
y.-dılar 50b.10
yasemin yasemin çiçeği
y. 63b.11
yassılan- ezilmek
y.-dı 49a.7
yastuḳ yastık
y.+ına 26a.13
yaş yaş, ömür
y. 60b.12, 63a.3
y.+ı (anun y.) 67a.9
y.+ın 61a.4
y.+ına 60b.8
y.+ında 69b.6
y.+un 45b.4
yaş yaşamış yaşlı
y. 63a.3
yaşar yaşında
y. 16a.3
yaşlu yaşlı
y. 21b.13, 24a.12
yat usul, yol yordam
y.+ın 45b.13
yat- yatmak
y.-am 35b.8
y.-dı 21b.9, 47a.14
y.-mış 22a.12
y.-ur 2a.4, 8a.2, 21b.9, 22a.10
y.-urdı 29b.6, 56a.2
yat- beklemek
y.-ur 24a.6
yavaş ol- temkinli davranmak
y. 43a.1
yavlaḳ pek kötü
y. 2b.12, 13a.1, 32a.7, 36a.9, 40b.6, 42a.6, 46a.11, 46b.11, 46b.12, 49a.8, 52b.7, 54a.4, 55a.5, 55b.4, 67a.11
yavrı yavru
y. 61b.14
y.+nı 29a.2, 29a.3
y.+ların 61b.14
y.+sı 34a.3
yavrıcaḳ yavrucak
y.+larumuz 62a.2, 62a.3
yavu ḳul- kaybetmek
y.-dugıdur 67b.11, 67b.12
y.-dum 27b.10, 29b.13
y.-maya 22a.5
yavu var- kaybolmak
y.-sa 67b.12
yavuz kötü
y. 8a.6, 14b.6, 21b.11, 24a.8, 26a.4, 27b.3, 28b.14, 30b.5, 31b.12, 31b.14, 32a.2, 32a.2, 36b.3, 37b.1, 37b.4, 40b.2, 40b.11, 41a.13, 45a.6, 45a.7, 45b.8, 45b.8, 47b.13, 50a.12, 51a.11, 53b.8, 54a.7, 56a.10, 56a.11, 59a.1, 60a.3, 60a.11, 64b.4, 67b.13
y.+da 8a.8
y.+dan 25a.3, 31b.13
y.+larıla 7b.10
yavuz ad kötü şöhret 45a.7
yavuz eyle- kötüye çıkarmak
yavuz işlü ᶜavret hayat kadını 37b.1
yavuz san- kötülük düşünmek 26a.4
yavuzraḳ daha kötü
y.+ıdur 13a.13
yay- laf yaymak
y.-dı 33a.10
yaya yaya

y. 8b.7, 64a.10, 64b.3
yayaḳ ol- yaya olmak
y. 8b.8
yayıl- yayılmak
y.-a 28b.1, 38a.8, 45a.4
y.-dı 19a.5, 21a.7, 26a.2, 29b.8
ᶜāleme yayıl- aleme yayılmak29b.8, 38a.8
yaz hatır
y. 39a.8
yaz- yazmak
y.-dı 39a.9
y.-ub 11b.9, 50a.1
göŋli levḥına yaz- hatırında tutmak 39a.9
yazama- yazamamak
y.-zdı 17a.2**yazı** yazı
y. 50b.2
y.+da 9a.10, 9b.2
y.+dan 21b.6
y.+nun 30a.8
y.+sında 42b.4
y.+ya 50b.7
y.+yıdı 50b.7
yazıcı yazıcı, katip
y.+larıdı 69b.3
yegrek en faziletli
y.+i (anun y.) 57b.1
yek diger diğeri
y. 18a.10
yer yer
y.+i (nesnenün y.) 17b.12
yeşer- yeşermek, filizlenmek
y.-miş 34b.10
yıḳ- yıkmak
y.-a 19b.6
y.-alar 44a.4
y.-am 14a.6
y.-ar 18a.4
y.-avuz 45b.12
y.-maga 43a.5
y.-mak 18a.4, 41b.1, 41b.1
y.-ub 3a.1
yıḳıcı yıkıcı
y. 18a.3
yıl yıl
y. 3b.12, 3b.13, 3b.13, 4a.4, 4a.4, 9a.5, 9a.6, 9a.6, 9b.6, 11b.7, 13b.5, 54b.3, 54b.9, 55a.3, 55a.8, 55b.1, 61b.13, 62a.2, 62b.3, 63b.5, 65b.3, 69a.10
y.+da 63a.1
y.+dan 66b.6
y.+dur 30a.3
y.+ı (emany.) 55b.1
y.+ı (zalimlery.) 54b.3
y.+ıdur 55a.3
yılan yılan krş. ılan
y. 8a.1, 21b.6
yılduz yıldız
y.+lar 24b.9
yıllıḳ yıllık, yaşında
y. 45b.11
yırt- parçalamak
y.-dı 41a.2
y.-maya 40a.1
y.-maga 48b.3
ṣabır yaḳasın yırt- sabrı tükenmek 41a.2
yırtıcı yırtıcı hayvan
y. 12b.9, 37a.2, 37a.2, 44b.10, 47b.10, 54b.2
y.+lar 30a.10, 30b.6, 47b.11
y.+lardan 2b.11, 30b.6
y.+ları 40b.13
yırtıcılıḳ vahşilik
y.+ı (y. koyasın) 30b.5
yi- yemek
y. 30b.13
y.-di 8b.6, 15b.4, 15b.12, 42b.1, 53b.12, 60b.8
y.-diler 3b.12, 18b.1, 20a.14
y.-dinci 65a.4
y.-dügi 30a.6, 35b.10, 40b.11
y.-dügin 49a.13
y.-dügün 30a.4
y.-dük 67a.11
y.-düklerin 48a.10
y.-düm 2b.4, 7a.11, 67a.13
y.-me 18b.4, 18b.5, 53b.8, 66b.14

y.-medi 64b.1
y.-medin 43a.6
y.-mediyidi 42b.1
y.-meki 27b.1
y.-memiş 52b.8
y.-men 18a.2
y.-meye 52a.2
y.-meyesin 15a.10
y.-mege 32b.2
y.-mek 15b.5, 18a.8, 26a.12, 39a.7, 42b.3, 53a.1, 53a.10, 53b.1
y.-mekden 30b.12, 53a.14, 57a.12, 67b.2
y.-miş 2a.3, 34b.10, 52b.8
y.-rdi 2a.2
y.-ridi 8a.1
y.-rler 37b.13
y.-rsin 67a.10
y.-ye 53b.13, 56a.8, 60a.6, 61b.3, 67a.11, 68b.11
y.-yecek 63a.4
y.-yem 30a.9
y.-yen 59b.14
y.-yesin 60b.3
y.-yesiz 36b.6
y.-yiser 62a.4
y.-yüb 33a.10, 61b.14
bere yi- yaralanmak 52b.8
ġuṣṣa yi- endişelenmek 39a.7, 49a.13
işüŋ çāresin yi- işin çaresine bakmak 26a.12
ḳorḳusın yi- endişesini taşımak 42b.3
perveriş yi- beslenmek, yetişmek 34b.10

yidi yedi
y. 19b.14, 37a.5, 69b.6

yidinci yedinci
y. 40b.5

yidür- yedirmek
y.-dügine 15b.13
y.-mek 61b.6
y.-ür 20a.13, 65b.4

yig iyi, tercih edilir
y. 6b.3, 7b.14, 17a.6, 20b.7, 20b.10, 33a.2, 34b.4, 47b.5, 53a.13, 56a.3, 56b.10, 62b.6
y.+dür 6b.3, 8a.9, 12b.4, 17a.12, 22b.8, 29a.11, 31b.1, 32a.11, 41a.14, 45a.7, 45b.8, 46a.6

yigirmi yirmi
y. 45b.5, 45b.7

yigit genç, delikanlı
y. 8b.13, 9a.1, 9a.2, 9a.9, 9b.4, 11b.4, 11b.9, 35b.5, 35b.6, 35b.7, 38b.14, 39a.2, 54a.13
y.+di 34b.9
y.+leri 43a.3
y.+ile 35b.3

yigitlik yiğitlik
y. 63a.6, 65b.1
y.+dür 25b.5

yigle- tercih etmek
y.-men 8a.9

yiglik üstünlük
y. 22b.3, 23b.4, 43a.5, 43a.11, 31a.14
y.+ile 45a.2

yigrek daha iyi, en iyi
y. 7b.1, 17a.8, 37a.7, 41b.9, 45b.13, 48a.3, 49a.14, 52b.14, 54b.7, 56b.2, 59a.11, 61a.1, 62a.7, 64a.5
y.+dür 6a.12
y.+i (canavarlar y.) 37b.12
y.+i (anun y.) 36a.3, 55b.14

yil yel
y. 8b.5, 22b.10, 24b.7, 25a.2, 26b.1, 40a.6
y.+den 46a.12, 60a.3
y.+e 2b.7, 2b.7
y.+i (havadis y.) 17a.14
y.+i (hazan y.) 63a.7
yil gel- yellenmek 26b.1

yil- koşturmak
y.-üb 37b.13, 51a.4

yilte- kışkırtmak
y.-meyesin 34b.4

yim yem, hayvan yiyeceği
y. 64b.1

y.+in 38b.7, 38b.7, 38b.8
yimin kes- yiyeceğini vermemek 38b.7, 38b.8

yimek yemek
y. 40b.14

yimiş yemiş, meyve
y. 2a.2, 68a.8
y.+i (arzusı y.) 43b.13
y.+i (gönül y.) 65b.4
y.+in 60a.6, 67a.10, 67a.13
y.+ine 67a.12
y.+ler 40b.8, 61b.11, 68a.9
y.+lerden 22b.7
y.+leriyile 68a.11

yindek daima, hep
y. 18b.1

yine yine, tekrar
y. 59a.10

yineme- zapt edememek
y.-di 26b.1
kendözin yineme- kendini tutamamak 26b.1

yini yeni
y. 10a.1, 12b.13, 43b.3

yir yer
y. 3a.4, 6a.11, 6b.14, 9a.7, 11b.5, 15b.14, 16a.11, 17b.14, 18a.2, 19b.9, 22a.3, 23b.14, 24b.4, 26a.3, 26a.5, 36a.13, 36b.9, 36b.9, 37b.10, 38b.6, 40a.6, 40a.14, 40b.8, 43b.14, 44a.12, 48b.1, 61a.6, 63b.14, 64a.12, 65a.14
y.+de 6b.5, 9b.5, 14a.7, 14b.10, 17b.6, 21b.5, 21b.7, 21b.14, 28b.4, 33b.7, 36b.3, 40b.12, 41a.5, 50b.12, 51a.13, 52a.13, 53b.8, 60a.8, 60a.13, 60b.6, 62a.2, 65a.10, 65b.14, 66b.10, 68b.8
y.+de.dür 17b.10
y.+den 14a.11, 22b.10, 44a.10, 47a.2, 50a.9, 62a.12, 62b.1
y.+dür 55b.14
y.+e 2a.8, 4a.6, 8b.8, 12a.3, 12b.6, 16a.2, 19b.14, 24b.3, 29b.3, 35b.13, 36a.4, 36b.6, 37b.9, 38a.1, 42b.8, 44a.6, 46b.3, 51b.7, 53a.7, 60b.14, 66a.12
y.+i (anlarun y.) 10a.3, 24b.12
y.+i (anun y.) 25a.5, 25a.6, 25a.7
y.+i (canlarun y.) 25a.11
y.+i (ud y.) 22b.9
y.+i (y. dutmak) 41a.6
y.+i (y. terkidüb) 55b.11
y.+i (y. yaradan) 58b.2
y.+idi 31a.9
y.+idür 53b.10
y.+in 51a.1
y.+ince 45b.7
y.+inde 11a.8, 12b.6, 20b.5, 31a.10, 32b.12, 47a.1, 50a.6, 52b.5, 52b.6, 56a.7, 69b.11
y.+inden 27b.5, 44a.8
y.+ine 6b.13, 12b.5, 13b.8, 18a.9, 20a.1, 28a.14, 30a.4, 31a.12, 32a.10, 32b.11, 36b.1, 37b.10, 39a.9, 40a.3, 40a.14, 44a.8, 44b.5, 46b.1, 47a.4, 48a.5, 51b.7, 52a.2, 52a.5, 55b.11
y.+ler 44a.10
y.+lerde 24b.5
y.+lere 38a.7
y.+leri 38a.9
y.+lerin 41b.6
y.+ümüz 2b.13, 38a.3, 62b.1
y.+ünden 64b.14
y.+ünüzden 50a.4, 50b.8
yir öp- önemli bir kişinin önünde eğilmek 36b.9, 40a.14, 44a.12
yirine getür- yapılması gerekeni yapmak 39a.9, 40a.14, 44a.8, 44b.5, 51b.7, 52a.2
yirine gel- vuku bulmak, gerçekleşmek 31a.12

yiryüzi yeryüzü
y.+n 51b.4
y.+nden 24a.8

yit- 1. kafi gelmek

y.-dügi 7a.12, 26a.1, 36a.8
y.-dügince 65b.10
y.-e 19b.6
y.-er 32b.6, 55a.8
y.-esi 67a.13
y.-medi 6b.7, 61b.7
y.-meye 62b.2
2. ulaşmak
y.-üb 36b.2

yitmiş yetmiş
y. 16a.3, 67a.9

yiyesi yiyecek
y. 11b.10, 53b.11
y.+den 8a.1
y.+nün 17b.12

yiygü yiyecek
y. 21b.4

yiyni hafif
y. 47a.12, 47a.13
y.+dür 50b.13
y.+yidi 25a.13, 25a.13, 50b.10

yiyni- hafiflemek
y.-r 47a.8

yiyniceklik hafif meşreplik
y.+dür 32a.3

yiynid- hafifletmek
y.-e 47a.2

yiynil- hafiflemek
y.-üb 47a.11

yiynilt- hafifletmek
y.-e 47a.9
y.-mek 64a.14

yiyüci yiyen
y. 44b.10

yoḫsa yoksa
y. 4a.1, 35a.7, 39a.2, 49b.3, 58a.5, 58b.9, 59a.2, 59a.2, 60b.3, 64a.3

yoḫsul yoksul
y. 25b.13, 41b.12
y.+lara 3b.13

yoḫsullıḳ yoksulluk
y. 43a.3

yoḳ yok
y. 2b.11, 7a.14, 11b.11, 31a.5, 35b.8, 42a.12, 42a.13, 42a.14, 42b.6, 48a.10, 52b.6, 52b.7, 54b.1, 55b.7, 55b.7, 55b.9, 56a.13, 58a.1, 58a.10, 58a.11, 60b.2, 61a.1, 61a.6, 62a.14, 63a.10, 63a.10
y.+dan 24b.13
y.+dur 6a.9, 10a.14, 11b.13, 13b.1, 22a.1, 29b.12, 41b.9, 58a.9, 58b.10, 62a.13, 62b.6, 62b.14
y.+durur 20b.7, 35b.7
y.+ıdı 3b.14, 4a.1, 17a.1, 23b.13, 59a.6, 65b.6
y.+ısa 10b.7, 53a.6

yoḳaru yukarı
y. 24b.8, 25a.13, 61b.13, 65a.5
yoḳaru çek- mertebesini arttırmak 65a.5

yoḳlıḳ yokluk
y.+ın 43b.8

yoḳsul yoksul
y. 42b.13, 68b.11

yoḳuş yokuş, rampa
y. 65a.9

yol 1. yol
y. 7a.13, 18a.11, 21b.4, 32a.8, 39b.5, 53b.9
y.+a 2b.13, 8b.6, 36b.7, 39a.12, 47a.11, 58a.11, 65a.9
y.+da 3a.2, 11a.5, 23a.10, 56a.13
y.+dagı 47a.7
y.+dan 23b.11, 26a.12, 52a.11, 2a.12, 63b.6
y.+ın 55a.7
y.+ına 56b.4
y.+ına (uğruna) 15b.10
y.+ında (uğrunda) 16a.4, 24a.12
y.+ındadur 66b.12
y.+ından (ilkelerinden) 11a.7
y.+um 56a.3
2. amaca giden süreç
y.+umdan 12b.4
y.+ın 50b.9
y.+ındadur 17a.14

yol ur- yol kesmek, soygun yapmak 18a.11
yola gir- yola çıkmak 2b.13, 8b.6, 36b.7, 39a.12, 47a.11
yoldan çıḳar- yoldan çıkarmak 23b.11
yoldan az- yoldan çıkmak 63b.6
yoldan götür- engeli bertaraf etmek 26a.12
yolında ḫarc it- uğruna harcamak 16a.4
3. ilke
y.+a 25b.12
y.+ın 25b.12, 39a.7, 48a.4
y.+ına 19a.4
y.+ında 26a.4
4. yolculuk
y. 36b.10, 37b.10, 43b.14

yol- yolmak, soymak
y.-a 37b.1
y.-maga 16a.13
menfa[c]at yol- faydalanmak 16a.13

yoldaş arkadaş, yoldaş
y. 10b.1, 27a.11, 29b.9, 29b.11, 39a.6, 47b.13, 64a.12
y.+ı (anun y.) 56a.13
y.+lardan 58b.1
y.+ları 32a.1
y.+larıdı 52b.7
y.+larına 18a.12, 61b.7
y.+laruna 47b.7
yoldaş ol- arkadaş olmak 10b.1

yor- yorumlamak
y.-ayın 21a.10

yorıl- yorulmak
y.-a 64b.2 y.-dı 2b.13

yoy- gidermek, yok etmek
y.-ub 7a.2

yoyı- kokmamak
y.-mayınca 17a.7

yoz pars
y. 51a.14

yön cihet
y.+inde (bakımından) 65a.11
y.+inden (bakımından) 42a.5

yöre yöre, çevre
y. 63a.12
y.+de 39b.7
y.+mde 38a.1
y.+si 38b.3
y.+sinde 39b.4, 58a.10
y.+yi 30a.1

yören- gezmek
y.-em 30a.1
y.-i 38a.9

yu- yıkamak
y.-maga 68b.9, 68b.10
y.-makdan 63a.10
y.-mayınca 37a.5
y.-sun 69b.1
y.-ya 30a.7

yular yular, dizgin
y. 58a.10
y.+ın 2b.12

yum- doldurmak
y.-arlar 13a.12

yumşaḳ yumşak
y. 28a.10, 44a.12, 46a.5, 54b.13, 64b.10, 64b.10, 65a.6
yumşaḳ geleci yumşak söz 44a.12, 46a.5
yumşaḳ söz 54b.13

yumurda yumurta
y. 48b.13, 49a.5
y.+dan 49a.7
y.+i (y.çeker) 49a.3
y.+yı 49a.6

yumurdla- yumurtlamak
y.-dukca 49a.2

yun- yıkanmak
y.-urdı 27b.8

Yunus Hz. Yunus
y. 69b.6

yurt yurt, vatan, ülke
y. 14a.2, 42a.3, 41a.11, 41b.1, 44a.2, 51a.8, 51a.8, 62a.7, 66b.10
y.+ı (kimün y.) 21b.5
y.+ı (y. yıkmak) 41b.1

y.+ından 22a.1
y.+u 21b.8
y.+um 44a.4
y.+umuza 48a.2, 50a.12
y.+unuzdan 44b.4
yurt idin- yurt edinmek 14a.2, 44a.2
yurt dut- yurt edinmek 62a.7
yurt yık- ülkeyi işkal edip yıkmak 41b.1
Yūsuf Hz. Yusuf
y.+ıdı 42a.5
yut- 1. yemek
y.-dı 27b.9, 63b.4
y.-a 30b.11
2. nesneyi içine almak
y.-dı 47a.14
yuva yuva
y. 47a.3, 63b.12
y.+da 39b.14
y.+sın 18a.3
yuva eyle- yuva yapmak 63b.12
yuvar- kaybolmak
y.-a 28a.6
yüce yüce
y. 36b.3, 61b.13
yücel- yücelmek
y.-di 19a.5
y.-meye 34b.2
yücelik yücelik
y. 52b.3
yügür- koşmak
y.-di 13b.7, 58b.11
y.-esin 64b.3
y.-ü 55a.5, 55b.3, 56a.14, 59b.3
y.-üb 39b.7, 49a.3
y.-ürdi 46a.13
y.-ürem 6b.4
yügürd- koşturmak
y.-i 54b.5
yük 1. yük
y. 2b.8, 2b.9, 46b.9, 47a.10, 47a.12, 47a.14, 64a.13
y.+i (anun y.) 47a.11
y.+in 8b.4, 64a.14
y.+üm 64a.12
y.+ün 47a.8, 47a.9
yük götürici ol- hizmet eden olmak 7a.4
yük vur- yük yüklemek 46b.9, 47a.10
2. sorumluluk
y. 7b.4
y.+ine 64b.14
yüklet- yükletmek
y.-di 47a.12
y.-miş 52a.14
y.-üb 47a.2, 47a.7
yüklü hamile
y.+yidi 21a.2
yüksek yüksek
y. 18a.5, 63a.7, 63b.12, 67b.5

yülük saçı kazınmış
y. 29a.12
yürek yürek
y.+üme 60b.14
yüri- yürümek
y.-di 11b.12, 51a.1, 65b.14
y.-diler 40a.13, 50b.1
y.-me 6b.6
y.-meye 26b.10
y.-mege 34b.14, 47b.2
y.-r 29a.14, 38b.6, 38b.6
y.-rem 29b.14
y.-rdi 52a.7, 63b.13
y.-rdüm 39b.8
y.-rken 22a.9, 51b.6, 54a.12
y.-rleridi 19a.2
y.-rüz 30a.10
y.-ye 19a.8, 46b.9, 50b.3
y.-yüb 29b.11, 36b.13, 40a.13, 50b.9, 61a.2, 65a.12
yüz 1. yüz, çehre
y. 2a.8, 8b.8, 10b.8, 11a.1, 16b.5, 17b.4, 20a.5, 22a.6, 31b.6, 31b.7, 36a.4, 37b.9, 39a.9, 42b.3, 44a.7, 44b.13, 45a.14, 45b.9, 46a.6, 51b.7, 65a.4, 66a.12
y.+i (anun y.) 51b.14
y.+ile 55a.10

y.+in 17a.1, 41b.8, 63a.10, 65a.6
y.+inden 27a.9, 59a.6
y.+ine 22a.12, 35b.8, 35b.9, 54b.12, 60a.10
y.+lerin 34b.12
y.+lerine 62a.8
y.+üm 6a.7, 52b.7, 52b.10, 61a.6
y.+ünden 61a.7
y.+üni 29b.12

yüz dut- yönelmek 44b.13, 45b.9, 46a.6
yüz döndür- yüz çevirmek 11a.1, 16b.5, 17b.4, 20a.5, 22a.6
yüz göster- semere vermek, sonuç vermek 31b.7
yüz suyı ḥāṣıl ol- itibar ve saygınlık kazanmak 44a.7
yüz yire ḳoy- saygıyla eğilmek 37b.9, 51b.7
yüz yire ur- yere kapanmak, saygıyla eğilmek 2a.8, 8b.8, 36a.4
yüzin ṭopraġa vur- secde etmek 34b.12
yüzine nice baḳayın! yüzüne nasıl bakarım 54b.12

2. keskin taraf
y.+in 64b.11
3. üst taraf
y.+inde 8b.4
y.+inden 16a.13

yüz sayı
y. 12b.2, 15a.6, 19b.14, 44a.2, 69a.4
y.+den 31a.12
y.+e 31a.12

yüz- yüzmek
y.-mek 14b.4

yüzlü yüzlü
y. 52a.8, 52a.10

yüzük yüzük
y.+i (maslahat y.) 41b.8

ẓabt Ar. kontrol altına alma
z.+ı (işinün z.) 62a.13, 62a.14

ẓafer Ar. zafer
z. 19b.3, 23a.12, 42b.9, 44a.7, 47b.13, 48b.13

ẓafer bul- üstün gelmek 23a.12, 42b.9, 8b.13

zāhid A. zahit, sofu
z.+i (z. yoldan çıkarub) 23b.11
z.+lere 18b.13

ẓāhir A. 1. görünen, belli
z. 11a.3, 12b.7, 23a.3, 24a.3, 26a.2, 28b.6, 31b.8, 32a.5, 40a.2, 47b.10, 55a.4, 58b.6, 59b.6
z.+dür 42b.7, 45b.9
z.+idi 9a.2

ẓāhir kıl- ortaya çıkarmak 24a.3
ẓāhir o**l-** ortaya çıkmak 23a.3, 26a.2, 28b.6, 31b.8, 32a.5, 55a.4

2. dış görünüş
z.+i (anunz.) 42a.7, 61b.3
z.+in 24a.12

zaḫīre Ar. hububat
z. 21b.7, 32a.9

zaḫm Ar. darbe
z. 56a.6
z.+ı (havadis mancınıgı z.) 63a.7
z.+ı (ılan z.) 56a.7
z.+ın 43a.6

zaḥmet Ar. sıkıntı
z. 2a.12, 2b.5, 6b.1, 16b.4, 42a.3, 55a.12
z.+den 2a.12, 41a.12, 42b.3, 47a.5, 59b.13, 62b.5
z.+dür 17b.12, 22a.1
z.+e 31b.1
z.+i (yol z.) 43b.14
z.+idi 66b.14
z.+in 29a.11

z.+inden 2b.8, 21a.5, 36b.10, 37b.10, 47a.1, 51b.10
z.+ine 17a.11
z.+üm 47a.2
z.+ün 9b.1, 44b.8

zaḫmet çek- sıkıntıya katlanmak 29a.11, 42a.3

zaḫmet eyle- sıkıntı vermek 55a.12

zaḫmet ve ḳorḳu gör- sıkıntı ve korkuya maruz kalmak 16b.4

zaḫmete bıraġ- sıkıntı içinde bırakamak 31b.1

zaḫmetüŋ rāḫatın gör- çekilen sıkıntının mükafatını bulmak 9b.1

zaḫmetden yüz döndürme- zahmetten kaçmamak 42b.3

żaʿīf Ar. zayıf, güçsüz
z. 26a.8, 28a.12, 40b.2, 48b.7, 51b.11, 56b.14, 63a.5, 63a.6, 67a.9, 67b.9
z.+ler 28b.1, 48b.12, 65b.9
z.+lere 39b.13, 41b.9, 50a.13
z.+leri 37a.1
z.+lıgı 49b.12
z.+ün 32b.5, 66b.11

żaʿīfe ol- zayıflamak
z. 32a.7

żaʿīflıḳ güçsüzlük
z.+ından 14a.8
z.+umuza 63b.7

ẓālim Ar. zalim, zulm eden
z. 22b.2
z.+ler 54b.3
z.+lerden 21b.11

ẓālim ol- zalim olmak 22b.2

Zamhiran şehir adı
z. 13b.4

żamīr Ar. kalp, vicdan
z. 6b.8
z.+ün 58a.7

zār Far. ağlayan
z. 11a.1

zār ḳoy- acınacak halde bırakmak 11a.1

zār kılmak ağlamak 12b.8

żarb A. darp
z.+ıla 49b.3

zārī Far. ağlayan
z. 4a.2, 69a.6
z.+ye 62a.1

zārī ḳıl- ağlayıp sızlamak 4a.2

żarūret Ar. mecburiyet, çaresizlik
z. 22a.3, 41b.7

ẕāt A. kendi, asıl, öz
z.+ıdur 25b.7
z.+ında 37a.8
z.+umda 57b.1
z.+unda 30b.3

żāyiʿ ol- ziyan olmak, boşa gitmek
z. 3b.10, 9a.8, 19b.2, 20a.8

zāyil ḳıl- ortadan kaldırmak
z. 44b.5

zebūn ol- aciz kalmak
z. 2b.9, 47b.1, 48a.4, 48b.8

zebūnlıḳ acizlik
z. 50b.5

zecr Ar. eziyet
z. 27a.8

zehr Far. zehir
z. 41a.5

zehre Far. cesaret
z.+si 40a.9, 44b.9

zehresi bitün cesur 44b.9

zehreşiken Far. cesaret kırıcı
z. 43a.4

zemān Ar. zaman
z. 12b.1, 17b.5, 18a.10, 19a.4, 19a.9, 24a.9, 32a.9, 33a.2, 35a.5, 36b.14, 52a.4, 55b.7, 55b.8, 56a.5
z.+da 15a.5, 19a.1, 35a.4

z.+dan 8b.6, 24a.5, 46b.11, 55b.12, 61b.2
z.+dur 47a.1, 57a.12
z.+e 44a.14
z.+ında 3b.12
z.+ile 32a.5
z.+un 16a.5, 53a.8

zemāne Ar. 1. devir
z. 11b.5, 53a.10, 55b.8, 55b.8, 55b.10
zemāne rengin dut- devrin temayülüne göre hareket etmek 53a.10
2. felek, talih
z. 2a.8
zemāne belāsına uġra- feleğin silsilesine uğramak, başına felaket gelmek 2a.8
zemāne havādisi kaderin cilvesi 44a.14

Zenc özel isim
z. 41a.4, 42b.1, 43a.8
z.+e 41b.8, 43a.8

zerḳ Ar. ikiyüzlülük
z. 24a.1

zerkeşī Far. altın işlemeli murassa
z. 66a.3

zerre Ar. zerre, ufak parça
z. 12a.1, 14b.8, 51b.12

zevāl Ar. batma, batış
z. 9b.7, 17a.13, 45a.14
z.+e 19b.2
zeval gör- yok olmak 17a.13

żıdd Ar. zıt, aksi
z.+ı (z. cem itmek) 14b.3

zihī Ar. ne kadar güzel!
z. 35b.1, 54a.6

zihn Ar. zihin, akıl
z.+üne 39a.6
zihnüŋe gelsün! aklında olsun 39a.6

zinā Ar. zina
z. 20a.3

zincir Far. zincir
z.+i (cehl zinciri) 63a.1
z.+in 48b.2

zindān Far. zindan
z. 27a.14
z.+a 59b.7
z.+da 59b.9

zindegān Far. yaşayış
z. 68a.13

zinhār Far. sakın, asla!
z. 6b.6, 67b.4

zīr zemin Far. mahsen
z. 16b.5

zīrā Far. çünkü
z. 6b.3, 7a.1, 7a.2, 7a.14, 10b.1, 13b.1, 15a.4, 16b.4, 18b.2, 18b.5, 18b.5, 19a.10, 19b.4, 19b.9, 20b.8, 23a.7, 26b.4, 27b.3, 29a.1, 29a.2, 30a.9, 31a.6, 31b.2, 33b.3, 33b.6, 33b.12, 33b.13, 34a.10, 34b.4, 36a.12, 38b.12, 40a.12, 45b.8, 46a.8, 48b.5, 50a.6, 53a.8, 55a.11, 55b.7, 57b.3, 58b.1, 68b.2, 68b.3, 68b.7

zīrā ki çünkü
z. 53a.1

Zīrek 1. özel isim
z. 29a.7, 30a.12, 30b.7, 30b.10, 31a.3, 31a.8, 31b.3, 31b.9, 32a.6, 33b.13, 34a.3, 34b.3, 34b.7, 35a.12, 36b.3, 36b.10, 36b.11, 36b.14, 37b.4, 37b.6, 37b.8, 37b.10, 37b.12, 38a.5, 38a.11, 38b.13, 39a.8, 39a.12, 39a.13, 39b.3, 40b.1, 40b.3
z.+dür 29b.13
z.+e 37b.8
z.+ün 39a.10
2. zeki
z. 26a.9, 37a.2, 37b.5, 49b.6, 50a.5
z.+di 23a.14

zīreklik zekilik
z.+dür 25b.7

Zīrūy özel isim

z. 29a.7, 29a.13, 29b.3, 29b.8, 29b.12, 29b.14, 30a.2, 30b.2, 30b.9, 31a.1, 31a.7, 31b.1, 31b.6, 31b.11, 32a.6, 33b.14, 34a.3, 34b.6, 35a.12, 35b.14, 36a.9, 36b.8, 37b.7, 38a.6, 39a.6, 39a.8, 40a.12, 40a.13, 40b.1, 40b.4
z.+a 38a.5
z.+idi 29a.9

zişt şekilli çirkin
z. 29a.12

ziyāde Ar. fazla
z. 15b.5
ziyāde ol- artmak 15b.5

ziyān Far. ziyan, kayıp
z. 11b.8, 15b.4, 33b.12, 35a.7, 36b.4, 37a.7, 37a.10, 39b.13, 41a.10, 52b.7, 57b.3
z.+a 26a.11, 28a.9, 53a.12
z.+ı (anunz.) 41b.4, 53a.2
z.+ı (bununz.) 29a.11
z.+ı (onunz.) 23b.10, 33b.1
z.+ına 60a.1
z.+ında 27a.5, 41b.14
z.+ından 40b.11
z.+um 35a.2
z.+umuza 62b.2
ziyān degür- zarar vermek 35a.7
ziyān it- zarar vermek 37a.10
ziyān ol- boşa gitmek 11b.8, 36b.4
ziyāna gir- zarar etmek 53a.12
ziyāna var- zararla sonuçlanmak 28a.9
ziyānı deg- zararı dokunmak 23b.10
ziyānı degme- zararı olmamak 41b.4

ziyānkār zarar veren
z. 32a.2

ziyānlu zarar veren
z. 59b.14

ziyānsuz zararsız
z. 61b.4

zor Far. kaba kuvvet
z. 21b.1, 29b.5
zor eyle- zorlamak 29b.5
zor bāzū kaba kuvvet 21b.1

Zuhal Zuhal yıdızı
z.49b.5

ẓuhūr getür- ortaya çıkarmak, üretmek
z.+a 6b.14

ẓulm Ar. zulüm, eziyet
z. 3a.1, 34b.4, 39b.13, 40a.9, 48a.2, 48a.13, 66b.12, 67b.9
z.+e 34b.4
z.+i (anlarun z.) 45a.4
z.+ile 22a.11, 54b.3, 63a.10
z.+inden 41b.9
ẓulm ayaġın uzad- zulmetmeye yeltenmek, 48a.2

zühd Ar. ibadetle meşkul olma
z.+e 55b.12

zümer Ar. topluluk
z. 39a.1

KAYNAKLAR

Ahmed Vefık Paşa (2000), *Lehce-i Osmânî*, (Hazırlayan: Recep Toparlı), Türk Dil Kurumu yayınları: 743, Ankara.

Aksan, Doğan (1999), *Anlambilim*, engin yayınevi, Ankara.

Aksoy, Ömer Asım (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp yayınları, İstanbul.

Aktunç, Hulki (2000), *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul.

Akün, Ömer Faruk (1968), *Şeyh-oğlu, Şayh-oğlu Sadr al- din Mustafa*, İslam Ansiklopedisi sayı 116, s. 481-486.

Arat, Reşit Rahmeti (1999), *Kutadgu Bilig I Metin*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Ata, Aysu (1997), *Kısasü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları)*, (2 cilt), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Ata, Aysu (1998), *Nehcü'l-Feradis III (Dizin-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

Atalay, Besim (1986), *Divanü Lûgat-ît-Türk Tercümesi I-III*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Atalay, Besim (1986), *Divanü Lûgat-ît-Türk Dizini*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Clauson, Sir. Gerard (1972), *An Etymological Ditionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish,* Oxford.

D. Lessıng, Ferdinand (2003), *Moğolca-Türkçe Sözlük,* (Çeviren: Günay Karaağaç), Türk Dil Kurumu yayınları: 829/1-2, Ankara.

Derleme Sözlüğü (1965-1979) I-XI C, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Devellioğlu, Ferit (2003), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi , Ankara.

Divanü Lûgat-İt-Türk Dizini (1972), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Doğan, D. Mehmet (1994), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yayın Ltd. Şti., İstanbul.

Eckmann, Janos (2004), (Yayımlayanlar: Semih Tezcan, Hazma Zülfikar), Nehcü'l-*Ferâdis I Metin II Tıpkıbasım*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican (2004), Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican (ve Diğerleri) (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü,* Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.

Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü***,** Ankara.

Ergin, Muharrem (1989), *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Ergin, Muharrem (1991), *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Eyuboğlu, İsmet Zeki (1998), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Gülsevin, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Hatiboğlu, Vecihe (1969), *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Hengirmen, Mehmet (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin yayınları, Ankara.

http://www.mibosearch.com/ (Ansiklopedik İran Sözlüğü)

İmla Kılavuzu (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

İslam Ansiklopedisi, 11. cilt, s. 481-485.

Karatay, Fehmi Edhem (1961), *Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Katoloğu,* c. II, İstanbul.

Kardaş, Nevin ve Diğerleri (2000), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (4 cilt), Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.

Kaya, Ceval (1994), *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin,* Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Kıran, Zeynel (2001), *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1966), *Kabus-name ve Marzuban-name Çevirileri Kimindir?* TDAY. 1966, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1973), *Marzuban-nâme Tercümesi,* Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yayınları: 219, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri(Şekil Bilgisi),* Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Özçelik, Sadettin (2005), *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Özçelik, Sadettin - Erten, Münir (2000), *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, Diyarbakır.

Özön, Mustafa Nihat (1997), *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Parlatır, İsmail (2008) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-II Deyimler*, Yargı Yayınevi, Ankara.

Pakalın, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (Üç cilt), İstanbul.

Püsküllüoğlu, Ali (2003), *Türkçe Deyimler Sözlüğü,* Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Sarı, Mustafa (2007), *Türkçede Art Zamanlı Değişmeler (Yüz Hadis Yüz Hikaye Örneği),* Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Tarama Sözlüğü *VII Ekler* (1974), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Tarama Sözlüğü (1974), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Türkçe Sözlük (2005), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Yeni Tarama Sözlüğü**,** (1983), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.

Zülfıkar, Hamza (2008), *Doğru Yazma Konuşma Bilgileri-1*, Zerpa yayını, Ankara.